

Egimē sanitatis Magnini medio
lanensis medici famosissimi attre
batensi episcopo directum. Insu-
per opusculum de fleubotomia e-
ditum a perspicacis ingenii viro
magistro Regnaldo de villa noua. Additur qꝫ
astronomia Hypocratis facile omnium medico
ruꝫ principis de variis egritudinibus et morbis.
Item secreta Hypocratis. Itē Auerrois de vene
nis. Iteꝫ quid pro quo appotecariorum nuperri
me castigatum accuratissimeqꝫ per peritissimum
artis medice cultorem magistruꝫ Nicholaū Rab
by recognitum. Cum nonnullis insuper Auicen
ne ac plerumqꝫ aliorum auctorum in margine car
tharum insertis.

Io: HIERONIMI
Cascicci

N primis deum testor: cuius nomen sit be-
nedictum. Ab hoc enim principaliter dependet celum
et tota natura. Hic enim est qui omnibus instituit esse
his quidem clarius: his vero obscurius. In cunctis
igitur deus sublimis est preponendus ⁊ honorandus
In cunctis enim propone deum ⁊ proponet te: hono-
ra deum ⁊ honorabit te: time deum ⁊ cūcta experieris
securius. Ad honorem enim dei altissimi cuius nutu
sermo recipit gratiam ⁊ doctrinam: necnon beatissime virginis marie ei⁹
matris ⁊ totius celestis curie. Amplius vt domino meo reuerendo domi
no andree de florentia attrebatensi episcopo cuius vitam deus in prospe-
ritate conseruet ⁊ prolonget: cui neduʒ quod possem denegare non debeo
sed eidem in omnibus obedire: secūdum modicum meum posse valeaʒ cō
placere. Necnon ad omnem vtilitatem iuuenum et specialiter rudiū pau-
perum copiam librorum habere nequeūtium nihilominus in hac sciētia
studere volentium pertractare regulas regiminis sanitatis a diuersis au
ctoribus medicine prioribus ⁊ posterioribus collectas: quos ante initiuʒ
huius operis laboraui diligenter inspicere ⁊ clare scđm modulum mei in
genij confidens de auxilio iesu christi: qui est omnibus verus dator com-
pilare propono hoc opusculū quod pater et domine tanto post deum vo-
bis confidentius offero: quanto vt spero vestra benignitas defectū mei
ingenij me in hoc opere mitius supportabit.

I4

Nunc autem in hoc opere quinqꝫ ponā partes principales. Quarum prima est de quibusdaꝫ que antecedunt regulas regiminis sanitatis.
Secunda est de regulis regiminis sanitatis ex rebus naturalibus sumptis.
Tertia est de regulis regiminis sanitatis sumptis a rebus nō naturalibus in generali et speciali.
Quarta est de regulis regiminis sanitatis sumptis a rebus ꝯtra naturā.
Quinta est de quibusdā instrumētis quibus vtimur in regimie sanitatis

Capitulum primum de necessitate regiminis sanitatis.

Prima via sumitur ex variabilitate corporis humani.

Uod regimen sanitatis sit necessarium:duplici via inuestigare conuenit. Prima quidem via sumitur ex variabilitate corporis humani.Corpus enim humanum est variabile et transmutabile: non seruans cōsistentiam quam habuit a generationis pncipio. Materia enim nostrorum corporum sunt duo spermata que sunt humida et liquida ⁊ multum passibilia:humidum enim est multū passibile.Ex his aūt duobus spermatibꝰ cuꝫ sanguine menstruo mulieris generantur membra spiritus ⁊ calores innati: sic q̄dem ꝙ ex grossiori ⁊ corpulentiori parte generantur membra ⁊ ex subtiliori calor ⁊ spiritus :⁊ hec est opinio aristotelis.⁊ auicenne . ⁊ ꝓpter hoc opinātur aliqui ꝙ sperma masculi qđ est subtilius ⁊ spirituosius semine mulieris vel sanguine mēstruo: cōuertitur in spiritum qui cordi appropriatur ⁊ alijs mēbris sicut radix ramo. Ramus em̄ sicut oritur a radice sic cor et alia mēbra a tali spiritu suaꝫ traxerunt originē. Cum ergo materie nostroꝝ corporum sint valde passibiles propter earum limositateꝫ ⁊ humiditatem. Sumꝰ em̄ generati in fine limositatis ⁊ humiditatis:nō est mirum si corpora nostra sint multū passibilia.Nō em̄ sumus sicut lapides aut metalla a quibus parū aut nihil resolui potest nisi in temporibus valde longis.Et q̄r corpora nostra vt ostēsuꝫ est sint multū variabilia ex quo faciliter labi possunt extra terminos proprie sanitatis: indiguerūt regimine conseruante quod vocať regimen sanitatis.Nō aūt est hoc sanitatis regimē necessariū vt nos tueať a morte:sed vtile est propter duo incōmoda specialiter euitanda: quorū primuꝫ est nimis cita humidi radicalis consumptio. Secūdum est humoꝝ putrefactio.Si em̄ erretur in regimine anticipari poterit humidi radicalis cōsumptio:sicut contingit in ieiunātibus ⁊ laborantibus excessiue.Poterit etiam suffocari calidū innatū:sicut contingit in dormientibus ⁊ comedētibus excessiue ⁊ quiescentibꝰ. Poterit etiam contingere in humoribꝰ putrefactio et ebulitio: sicut patet in vtentibus rebus participantibus caliditate extranea ⁊ humiditate accidētali vaporosa : talia em̄ sunt corpora nata putrefieri ⁊ ebulitionem suscipere: de quibus in processu pleniꝰ apparebit.Sic ergo patet prima via ad inuestigandū regimen sanitatis esse necessarium ⁊ vtile.

Regimen est corpori humano necessariū ꝓpter duo

Secunda via.

Secūda via ad inuestigandum idem sumitur ex diuersitate rerū nō naturaliuꝫ quibus necessario indiget corpus humanuꝫ sicut sunt cibus ⁊ potus:aer:inanitio ⁊ repletio:somnus et vigilia: motꝰ et quies ⁊ anime accidētia.Hec em̄ res dicūtur nō naturales:q̄r eis ꝯtingit bene ⁊ male vti.Unde circa eas contingit errare ⁊ bene agere. Et ideo circa vsum talium indigemus arte quia habetur ab Aristote. vij.ethico.

ꝙ ars est de his circa que cõtingit errare ⁊ recte agere. Potest em̃ aliquis errare in vsu cibi ⁊ potus: ⁊ sic de omnibus alijs ⁊ eisdem bene vti. Bene igitur est vtile habere artem euitandi malum vsum ⁊ ꝓsequendi bonum sicut in virtutibus ⁊ in alijs artibus est videre.

Capitulum secundum
Ad sciendũ quid sit sanitas

Non est possibile sanitatem custodire semper. Nam semper custodire omni fama ignoramus. In hoc ergo capi. dicemus primo quid est sanitas. Secũdo quot modis dicitur sanitas. Nec intendim⁹ loqui nisi de hominis sanitate vel aliorum ab homie vt veniant forsitan ad vsum hominis. Unusquisq̧ autem hominum dicit se forte sanum cum potest in operationes solitas sine sensibili lesione. Uerbigratia. Si oculus potest in actũ videndi consuetum sine omni lesione sensibili: dicitur san⁹: ⁊ similiter in omnibus alijs mẽbris. Dicamus ergo ꝙ sanitas est vna bona dispositio corporis humani per quam agit vel patitur actionem vel passionem ei debitam scd̃m naturam absq̧ notabili lesione. Hec autem dispositio est originaliter ⁊ primo in mẽbris homogenijs seu similibus puta in osse ⁊ carne ⁊ consimilibus: ⁊ vocatur cõmensuratio in quattuor primis qualitatibus: puta in calido: frigido: humido et sicco. Talis igitur cõmensuratio est sanitas consimilium ⁊ est complexio vel ꝓprietas consequens complexionem vel cõcomitans. Amplius dispositio bona que est sanitas: scd̃o est in mẽbris etherogeneis seu officialibus: puta in manu: pede: cerebro: ⁊ corde. Hec aũt sanitas nõ solum est commẽsuratio calidorum: frigidorum: humidorum ⁊ siccorum: sed etiã q̃titas mẽbrorum numerorum figurarum ⁊ situũ. Unde ad hoc ꝙ manus ⁊ pes possint insolitas oꝑationes sine lesione insensibili nõ sufficit temꝑamentum complexionis quod consistit in cõmensuratione calidorum frigidorum humidorum ⁊ siccorum: immo oportet manũ esse debite q̃titatis ⁊ debite figure debiti situs ⁊ habere digitos determinati numeri. Et quia mẽbra organica componuntur ex similibus ⁊ ab eis dependẽt: sanitas organicorum dependet a sanitate consimilium. Et q2 totum corpus est compositum ex diuersis membris consimilibus ⁊ organicis: sanitas vltimo reperitur in toto. Unde ex omnium mẽbrorum coalternatione tam principalium q̃ nõ principalium tam simplicium q̃ organicorum sanitas resultat totius corporis. Sic igitur ad sanitatem totius corporis requiritur commensurabilitas mẽbrorum consimilium ⁊ coequalitas organicorum: ⁊ requirit etiã vnitas in vtrisq̧. Unde solutio continuitatis quo ad similia vel cõtiguitatis quo ad officialia impedit corporis sanitatem. Sic ergo patet q̃d est sanitas de cuius regimine nos intendimus. Nunc restat ostendere quot modis dicatur sanitas q̃tum spectat ad propositum nostrum. Propter qd̃ sciendum est ꝙ sanitas nõ in indiuisibili consistit quod apparet primo in ducentibus in diuersa membra quorum nõ est eadem sanitas cũ appareat manifeste ea habere diuersas complexiones et diuersas compositiones ⁊ per consequens diuersas sanitates quod est bene rationabile cum habeant diuersas operationes. Et talis diuersitas arguit diuersam sanitatem.

Quot modis sanitas dicit.

Mẽbra organica dependent ex similibus ab eis vt dicit Auicenna.

Galie.iij.de morbo.Siquidem ſanitas diſpoſitio/eſt factiua actus. Hoc Gal.iij. de morbo.
etiam apparet diuerſitatem conſiderantibus etatum. Unde puer non eſt
eiuſdem ſanitatis punctualis ſibiipſi ſeni.Unde ſcdm aliam ⁊ aliam eta-
tem eſt alia et alia complexio ⁊ per conſequens alia et alia ſanitas et per
conſequens indiget alio et alio regimine:⁊ ſimiliter diuerſa membra indi
gent diuerſo regimine ſicut poſterius apparebit Ariſtotel.v.phiſicorum
immo nõ eſt eadem ſanitas mane ⁊ veſpere: ſunt enim corpora noſtra in
continua alteratione:⁊ ſic continue aliter ſe habent ꝙ prius:⁊ ſic ſanitas
non in indiuiſibili conſiſtit. Hoc idem patet ex diuerſitate ſexuum.Alia
eſt enim ſanitas maſculi et femelle. Hoc etiam patet ex diuerſitate regio
num.Nam homines diuerſarum regionum ſunt diuerſarum complexio-
num et per conſequens ſanitatum.Hoc etiam patet ex diuerſitate cõple-
xionum naturalium.Nam homines diuerſarum complexionum ſunt di-
uerſarum ſanitatum.Unde ſanitas colerici alia eſt a ſanitate flegmatici
et ſanitas temperati alia a ſanitate lapſi.Unde ſanitatis latitudo eſt val
de magna:eſt tamen dare vnam ſanitatem alijs perfectiorem.Et eſt ſani-
tas corporis temperati in ſpecie humana que etiam ſanitas in indiuiſibi
li nõ conſiſtit propter aliqua ſuperius tacta.

Secunda pars de regulis ſumptis a complexione naturali.

Quoniam diuerſorum hominum ſunt diuer
ſe ꝯplexiones totales:immo nõ eſt poſſibile duos ho
mines ſimul eſſe eiuſdẽ cõplexionis totalis ſcdm gra
dum ꝯſequẽs eſt ꝙ diuerſi homines indigent diuerſo
regimine ſanitatis.Gal.iij.tegni.Cũ em̃ regimẽ ſani-
tatis ſit ꝑ ſimilia ſi cõplexiones diuerſorũ hoim̃ ſunt
differẽtes oportet ꝙ per differentiã conſeruentur.Et
omnino idem cõuenit ſi dicatur ꝙ regimẽ ſanitatis
nõ eſt per ſimilia vt multi dicũt de corporib⁹ multũ lapſis.Nam ſicut lap
ſi q̇ dñt regi nõ ꝑ ſimilia vt multi dicũt ſed ꝑ cõtraria ſunt diuerſi ſic etiaꝫ
eoꝝ regimẽ erit diuerſuꝫ.Qd em̃ diuerſa vt diuerſa ꝑ idẽ ꝯſeruent non eſt Rationabile nõ eſt vt diuerſa per ideꝫ cõſeruentur
bene rationabile.Quod igitur ſunt diuerſitates in ꝯplexione naturali to
tali hoĩs tot ſunt diuerſitates regiminis ſanitatis. Sunt em̃ nouẽ diuer
ſitates in cõplexione naturali totali ipſius. Quarũ prima eſt nobiliſſima
et eſt cõplexio temperata ad iuſticiam ⁊ ab hac cõplexione temperata la-
bi contingit octo modis quattuor ſimplicib⁹ ⁊ quattuor cõpoſitis.Sim-
plicibus quidẽ in calido frigido humido ⁊ ſicco.Compoſitis quidẽ calido
et ſicco calido ⁊ humido:frigido ⁊ ſicco:frigido ⁊ humido. Uñ dato ꝙ lap
ſus qui eſt reſpectu tẽperamẽti põderis ſit de neceſſitate in duab⁹ quali-
tatib⁹ ſcdm ſententiam ſapientum:tñ lapſus a temperamento iuſticia-
li poteſt eſſe in vna qualitate. Uocatur aũt temperamentum ponderis
in quo elemẽta quattuor ſunt ſimpliciter adequata ſic ꝙ vnũ alterũ non
excedit nec ecõuerſo:tale aũt temperamentũ eſt impoſſibile ſcdm naturã
Unde ex hoc tollitur actio ⁊ paſſio elementorũ adinuicẽ et per conſequẽs
mixtio ⁊ mixtuꝫ.Et per conſequens cõplexio que eſt proprietas mixti. Et
reſpectu hui⁹ tẽperamẽti oĩa quecũqꝫ ſunt illa ſunt lapſa in vna q̃litate
actiua ⁊ in vna alia paſſiua.Uñ oĩs res attributa ꝯplexioni hꝫ in ſe domi

Complexio naturalis hoīs

nium vnius qualitatis actiue que est in ea loco forme et alterius passiue que est in ea loco materie. Unde homo qui habet naturaliter complexionem magis equalem labitur a temperamento ponderis in duabus qualitatibus: puta in calido et humido: vnde complexionata omnia labũtur ab hoc temperamento in duabus qualitatibus. Temperamentum autez ad iusticiam est temperamentum debitum alicui scdm indigentiam speciei vel indiuidui vel partis indiuidui.

Natura humana scdm speciem habꝫ vnam cõplexionez.

Uerbigratia: natura humana secundum speciem habet vnam complexionem sine qua forma humana nõ potest esse. Similiter homines sclaui vel indi habent vnam complexionem propriam sine qua stare non possunt. Similiter quilibet homo particularis habet vnam propriam complexionem sine qua esse non potest. Et similiter intelligatur in complexione partium istius hominis cum illo temperamento ponderis que ex necessitate est in duabus qualitatibꝰ vt ad presens supponimus.

Corpus humanuz indiget multis modis

Ab hoc enim temperamento iusticiali potest esse lapsus in simplici qualitate ꝛ similiter in duabus qualitatibus. Et scdm ꝙ aliter ꝛ aliter lapsi sunt indigebunt alio et alio regimine vel conseruatiuo vel reductiuo. Unde corpus in specie humana temperatum indiget regimine pure conseruatiuo et indiget pure consimilibus ꝙtum ex parte complexionis naturalis. Quod autem sit illud corpus temperatuz et que sunt illa pure consimilia corpori humano temperato intelligitur ex libris antiquorum medicoꝝ. Et hoc ad presens est supponenduz. Nolumus enim omnia in omnibus conculcare ꝛ specialiter quia hoc negociuz est non vt sciamus sed vt sani in sua sanitate conseruentur et ab egritudine preseruentur. Sufficit ergo scire ꝙ corpus temperatum in specie humana debet vti his que sunt pure similia virtualiter corpori tali eo modo quo possibile est: quia scimꝰ ꝙ nihil adeo est simile corpori temperato quin ipsum aliqualiter alteret et trãsmutet. Modus autem specialis regiminis huius corporis inferius apparebit vbi nos ponemus regulas regiminis sanitatis sumptas a rebus naturalibus et sumptas a diuersitate membrorum. Ex dictis autem satis patet ꝙ copora que labuntur notabiliter notabili lapsu naturali ab hoc temperamento non indigent eodez regimine et ex eisdem. Nam si loquamur de regimine conseruatiuo ꝛ sint calidiora temperamento natura in specie humana indigent calidioribus et frigidiora frigidioribus. Calidiora enim calidioribus indigent adiutorijs ꝛ cetera. Gal'.iij.tegni.: Unde videtur rationabile ꝙ corpora colerica conseruentur in sua caliditate per colerica virtualiter que sunt calidiora virtualiter his quibus conseruatur complexio corporis temperati. Nec imaginari debemus ꝙ illa que dicimus corpus colericum conseruare in sua colericitate sint calida simpliciter: nec colerica respectu corporis temperati. Si enim que sunt colerica respectu corporis temperati: administrarentur colerico nõ ꝯseruarent ipsum in sua colericitate: sed distraherent in sua complexione naturali: et facerent ipsum labi in egritudinem.

Corpora colerica in duobꝰ gradibus nõ conseruabuntur.

Uerbigratia: si colericus vtatur vinis fortibus alleis et pipere non conseruaretur. Sed talia quibus corpus colericum conseruatur sunt respectu corporis tẽperati frigida sꝫ respectu corporis colerici sunt calida conseruantia. Postꝙ enim passa sunt a colerico calore conuertentur ad eundem gradum vel prope. Unde dicimus ꝙ corpora colerica que ponuntur lapsa a temperamento iusticiali in duabus gradibus non conseruabun-

tur per calida in secundo temperamento iusticiali: sed conseruabuntur: per aliqua que post ꝙ passa fuerunt a tali calore non augebunt nec diminuent suam caliditatem et huiusmodi sunt frigida in primo respectu temperamenti ad iusticiam. Et sic patet ꝙ regimen conseruatiuum talium non est idem nec ex eisdem cum regimine conseruatiuo corporis temperati. et similiter intelligatur in alijs. Si autem loquamur de regimine preseruatiuo vel reductiuo talium corporum predictorum adhuc magis ad ppositum quoniam corpus habēs temperamentum non indiget reductiuo nec preseruatiuo: sed corpora multum lapsa puta colerica vel fleumatica ndigent. Si enim conseruare vellemus talia corpora in suis lapsibus plures caderent in egritudinem: quia ex propria natura apta nata sunt labi in egritudinem quapropter dicuntur simpliciter egra et a generatione: melius est ergo ꝙ reducantur. Et quia corpora colerica lapsa in secundo gradu caliditatis conseruabuntur per frigida in primo reducentur per frigida magis puta per frigida in secundo. Talis autem reductio non erit extra terminos complexionis colerici: sed erit infra terminos latitudinis eiusdem. Et sicut dictum est de colericis idem intelligatur in alijs lapsib⁹ tam simplicibus ꝙ compositis. Quid etiam sit gradus et graduum distinctio quomodo accipiatur apud medicum ad presens supponatur et de hoc faciam vnum tractatum.

Capitulum secundum De regulis sumptis a sexu.

Sicut diuerse complexiones naturales indigēt diuerso regimine: sic etiam sexus diuersus diuersam arguit complexionem. Masculi enim sunt calidiores et ficciores et in ꝙtitate maiores et longiores et fortiores et communiter prudentiores femellis in specie humana quicquid sit in alijs speciebus in quibus potest contingere femellas esse maiores et calidiores videlicet in animalib⁹ viuentibus de rapina et in quibusdam entoniorum et piscium de quibus ad presens non est sermo. Supponamus ergo ex his que apparēt ex dictis sapientum masculos calidiores et ficciores esse in specie humana femellis ⁊ femellas frigidiores et humidiores et corpore misericordiores masculis. Uir ergo temperatior est calidior et ficcior muliere temperata: et per consequens indiget alio regimine conseruante. Et puto saluo meliori iudicio ꝙ mulier temperatissima in genere mulieris non indigeat regimine reductiuo sed conseruatiuo sicut masculus temperatissimus. Masculus enim temperatissimus temperatior est in specie humana ꝙ mulier temperatissima. Ambo tamē sunt infra temperamentum corporis sani simpliciter et habent illud temperamentum ꝙ se extendit ad masculum et ad femellam. Quod autem masculi ceteris paribus sunt femellis calidiores supponamus ad presens ex dictis sapientum: et ex signis manifestis sic patet: quo habito patet ꝙ ad diuersitatem complexionum diuersorum sexuum diuersi sexus indigent diuerso regimine conseruatiuo vel preseruatiuo. Hoc idem patet ex diuersitate cōpositionis et operationis. Nam alia est compositio in sexu femineo et masculino vt multa membra sunt in femellis que non sunt in masculis et e-

Alia est cōpositio in sexu femineo ⁊ masculino

contra et aliter dispofita. Unde in mulieribus est matrix et collū matri cis que non sunt in viris: et in viris est virga virilis que non est in mulieribus. Similiter mamille in mulieribus sunt propter lactis generationē sed in viris non sunt ad hunc finē sed propter decorē et caliditatis cordis conseruationē. Unde mamille mulierū sunt maiores mamillis virorum. Ampli⁹ in mulierib⁹ est impgnatio ꝛ mēstruorū euacuatio q̄ nō est in viris. Ampli⁹ in mulierib⁹ est infātiū lactatio siue nutritio. Et sic in regimie sex⁹ feminei egemus regulis specialibus diuersis quibus non egemus in regimine masculorū. Nā indigemus regimine conseruante matricē et collū eiusdē matricis et preseruante a fluxu et retentione menstruorū inordinatis. Amplius indigemus regimine conseruante et preseruante mamillas ad moderatā et bonā lactis generationem. Indigemus etiā regimine pregnantis et parturientis et lactantis quorū nullo modo indigemus in regimine virorū. Et de his omnibus propter artis perfectionē bonū est facere capitulū singulare: et de illo forsan inferius apparebit. Et erit capitulū de regulis appropriatis sexui femineo vt differt a masculino. Et sic patet diuersitas regiminis sanitatis ex diuersitate sexus. Et sicut oportet considerare diuersitatē sexuū in regimine sanitatis. Et sic etiā et diuersitatē regionū. Nā homines diuersarū regionū: sunt diuersarū complexionū naturaliū et formarū diuersarū et figurarū et colorū sicut in regionibus extremis est videre puta de sclauis et indis. Isti distant in cōplexione. Et abusio esset dicere ꝙ ex eisdē et eodē modo conseruarentur in sanitatibus suis. Et puto saluo meliori iudicio ꝙ lapsus diuersi secundū diuersitatē regionū non indigent regimine reductiuo sed conseruatiuo. Nā secundū illos lapsus qui sunt ex parte regionis corpora non dicuntur egra nec egrotatiua simpliciter nec vt multū nec vt nunc. Unde indiuidua diuersarū regionū solū indigent reductiuo regimine secundū lapsus appropriatos singulis indiuiduis vt labuntur a medio latitudinis proprie regionis. Unde sclauus tēperatissimus non indiget regimine reductiuo ad complexionē climatis tēperati. Unde sclauus tēperatissimus melius viuit et sanius in suo proprio climate ꝙ in climate tēperato: sed sclaui qui sunt multū lapsi a tēperamento proprij climatis indigent regimine reductiuo ad proprium tēperamentū eiusdē sic tamen ꝙ illa reductio sit infra terminos latitudinis cōplexionis proprie et nature indiuidui que reducitur. Unde puto ꝙ in quolibet climate sunt corpa sana simpliciter ꝛ egra simpliciter et semp et multū. Corpus tamen sanū vnius regionis est sanius et perfectius alio alterius regionis. Unde corpus humanū tēperatissimū climatis tēperati dicitur mediū vnū equale ad iusticiā in cōparatione ad corpora tēperata aliarū regionū et respectu huius alia corpora dicuntur lapsa sed ille lapsus non erit faciens talia corpora egra aliquo modo.

Capitulū tertiū de regulis sūptis ab etate.

Onsequens est dicere regulas generales sanitatis sumptas ex diuersitate etatum. Supponamus hanc diuersitatem etatuꝫ esse in homine temperato libero ab occupationibus qui sit potens obedire siue subijci regimini sanitatis. Quid autem sit de corporibus lapsis ꝛ occupatis ex dictis poterit apparere. Et quia prima etas est infantiū primo dicemus regulas regiminis sanitatis ipsius infantis que in fine equalitatis exi-

ſtit. Dicamus ergo ꝙ talis infans poſt parturitionem ipſius ſtatim po-
nendus eſt in aqua tēperate caliditatis ne corpus ſuū alteretur ab aeris
frigiditatevel exceſſiua caliditate. Ut etiā ſordes ſi que a matre fuerint de
relicte per aquā calidaz deleantur. Sed ante etiā vmbilicus eſt ligandus
non nimis longus ne ſit maior ꝙ deceat: nec nimis breuis ne ſit minor ꝙ
deceat: nec debet etiā ligatura eſſe nimis fortis nec nimis debilis ne prius
cadat et citius ꝙ oportet nec tardius. Ligatura debet eſſe de filo lane non
nimis duro. Poſt abſciſionē vmbilici aſpergatur ſanguis draconis vel ali
quid ſimile vtputa ciminū: ſarcocolla vene citrine. Quantitas inſciſionis
eſt quattuor digitorū et ligationis vnius digiti. Poſt caſum vmbilici mu-
lieres gallicane ſaliuā ſolū ponere conſueuerunt. Alij autē docent appo-
nere cineres coclearū vel plūbi aduſti vel calcanei vitulini. Conſueuerūt
mulieres gallicane infantē natū nouiſſime ante omnia ponere ſupra nu-
das paleas: et eundē fricare paleis tēperata fricatiōe. Et ego laudarē pa-
leas nō eſſe frigidas nec calidas exceſſiue: ſed calidas tēperate. Sed mos
aliaꝝ eſt infantē recipe in gremio in pāno lineo vl' laneo tēperate calidita
tis. Et vt ſit advnū dicere recipiendꝰ eſt ifās in loco ſīliori loco matricis ꝙ
poſſibilꝰ eſt: qꝛ mutatio ſubita nocet nocumēto magno. Et iō nullo modo
balneādi ſūt poſt ꝑturitōez in aq̄ frigida: ſicut q̇dā barbari ꝯſueuerūt ſed
in aq̄ pura tēperate caliditatis ſīli caliditati matricis in q̄ per experiētiā
nos videmꝰ eos ꝙplīmū delectari. Dicūt antiquoꝝ q̇daz ꝙ eoꝝ corpa poſt
partū debēt ſynapizari ſale minutiſſime triturato ⁊ deide faſciari recēter.
Hec em̄ ſinapizatio vtil' eſt ad mēbra eoꝝ roborāda a frigore calore et ſīlib'
Ex hoc em̄ eoꝝ cutis efficit dēſior et impaſſibilior: hūiditates ⁊ impurita-
tes cutis ſupflue ꝯſumunt in quibꝰ ꝯſtat infātes abūdare. Sed qꝛ ſal ha-
bet ex ſui natura mēbra infantis mordicare loco ſal' ad p̄dictas itētiones
vtunt aliq̇ ſapientū oleo fructꝰ glādiū ex quo mēbra roborant et hūidita-
tes aliq̄liter deſiccant. Rōnabl'e eſt iſtud in infātibꝰ valde calidis ⁊ multū
raris puta colericis ⁊ ſāguineis quoꝝ mēbra ſūt valde rara. Sꝫ in infanti
bus q̇ ſunt in fine eq̄litatis ſecꝰ eſt. In his em̄ ſal magis vtile. Et ſi eſſent
fleumatici infātes eoꝝ ſal d̄bet eſſe calidꝰ ⁊ nō ſiccꝰ. Amplꝰ eoꝝ veſice ſūt
cōprimēde vt facilꝰ vrinā emittāt. Eoꝝ etiā nares purgētur cū digito mi-
nimo cuiꝰ vnguis nullā habeat eminētiā et ani orificiū mīmo digito inūꝰ-
cto oleo eſt apiendū. Mulieres gallicane hn̄t regulā ſpālē in regimie infan
tiū quā volumꝰ p̄mittere. Dicūt em̄ infātes nouiter natos debere ſynapiza
ri faria et ſpāliter ꝑtes eoꝝ iferiores muſcl'oſas: deide fricari cute porcina
tempate aſpitatis. Dicūt em̄ ſupfluitates malas ab eoꝝ corpibꝰ reſolui. Eſt
etiā infās balneādꝰ ſingul' diebꝰ bis nō q̇dē pleno ſtomacho lacte nec ſtati
poſt lactatōez ſꝫ aū. Sicut em̄ exercitiū debet anticipare cibū in potētibꝰ
exercitari: ſic balneū debet anticipare lactatōꝫ in nouiter natis q̇ nō pn̄t
exercitari. Un̄ ſi ſtomachꝰ ſit plenꝰ lacte eoꝝ digeſtio corrūpit ꝑpt balneū
et opilatiōes in lateribꝰ generātur: ſīl'iter eoꝝ dyafragma ꝯprimit ⁊ in eiſ-
dē tuſſis generatur ⁊ interdū vomitꝰ q̄ oīa in nouit natis nociua ſūt ſim-
pliciter ⁊ euitāda. Nō debet aūt balneari in aq̄ ſapiēte naturā ſiue virtutē
farmacoꝝ cuiuſmōi ſūt aq̄ ſulphuree ⁊ alūnioſe: ſꝫ d̄bet eē aq̄ pura fōtina
cuiꝰ motꝰ ſit verſus oriētē ꝑ terrā arenoſā nō lapideā nec lutoſaz: ēt a mon
tibꝰ diſcooptā: aeri ⁊ ſoli expoſitā nullꝰ ſaporis: ſubſtātie ſubtil': cuius re-
ſidentia nulla vel pauca pondere leuis: q̄ cito calefit et cito infrigidatur.

Qualiter mulieres ſe debent regere erga regimē infantiū.

Morentur in balneo quousqꝫ carnes eorum rubere incipiant. Et post bal
neum decenter sunt fasciandi sicut nouerunt matrone circa hoc insisten-
tes. Fasciatio autem non debet esse nimis stricta ne eorum augmentū im
pediatur nec nimis mollis ne eorum membra indebite figurentur. Nec de
bent esse panni ex quibus fasciantur frigidi. Et si forsan ne eorum mem-
brīs aliquod peccatum appareat ex parte figure vel situs vel quantitatis
post balneum fasciando temptari debet eorum correctio sicut nutrices in
fantibus suis facere consueuerunt. Et similiter in his quorum vna tibia
est breuior alia. scilicet magis extendendo eam ꝙ̄ aliam. Post hoc autem
infans lactandus est quousqꝫ dormiat. Quod si forsan dormire non velit
consolandus est cum dulcibus cantilenis. Et si omnia ista non iuuerint
portandus est totus fasciatus hincinde. Et super omnia studeat nutrix ꝙ
eius vestes non sint sordide. Sed quia matronas in his expertas videmꝰ
magis proficere: in hac materia me amplius tenere non intendo. Totiens
enim sunt fasciandi in die quotiens eorum vestes sordide reperiuntur.
Semper autem post balneum lactandi sunt: et similiter post eorum vesti-
um sordidarum mundificationem. Si quidem eos lac sugere delectabili-
ter videamus quod eorundem infantium lactandi consuetudine facile est
videre tunc secundum ꝙ plus vel minus recipiant vnica lactatione dele
ctationem lactis secundum hoc sepius vel minus sunt lactandi. Maior
pars temporis nouiter natorum occupanda est in lactatione: balneatio-
ne: dormitione: et huiusmodi vestium sordidaruꝫ mutatione. Nec omnino
Lac conue nientiꝰ pu eris lactā- tibus. nouiter nati indigent alio cibo nisi lacte: et hoc eis sit loco cibi et potus.
Lac autem infantibus conuenientius est lac matris proprie. Nam natura
sagax sagacitate cuius non est finis ex vna portione sanguinis menstrui
fetum generat et nutrit in vtero matris: et ex alia portione lac in mam-
millis generat quod quidem lac cum sit generatum ex sanguine maxime
simili sanguini qui fuit materia generationis et nutritionis infantis: est
eidem optimum nutrimentum quod est verum supposito ꝙ mater sit sa-
na et debiti regiminis secundum ꝙ requirit actus nutritionis nutricis.
Et hoc est quia ex eisdem sumus et nutrimur. Quod si forsan mater pro-
prium genitum nutrire non posset vel non velit: tunc eligenda est nutrix
sana bone conditionis et boni moris: etatis perfecte: cuius color ad ni-
grum declinet: et vene sint late: et colum grossum et pectus amplum et
mammille non carnose magne: non laxe: venarum multarum: cuius lac
non sit nimis subtile et seorsum nec nimis grossum et caseatum: coloris al
bi: boni odoris et boni saporis. Cuius etiam lac non sit nimis partui pro
pinquum nec nimis remotum cuius partus fuit naturalis etiam mascu-
lus et sit vnius mensis cum dimidio vel duorum. Et si possit inueniri nu-
trix similis complexionis et regiminis matris infantis cuius partus fue
rit naturalis etiam masculus non esset malum immo puto ꝙ talis esset
pre omnibus eligenda supposita lactis conuenientia in ꝙ̄titate et in con
ditionibus ante dictis. Quod si mater proprium filium nutrire velit non
eligatur alia sanitate et bono regimine habitis cū lactis sufficientia. Qd
auteꝫ sit bonū regimen nutricis et quo lac eiusdē conseruetur corrigatur et
augetur infās: apparebit post vbi regule regiminis sanitatis appropriate sexui
femineo vt differt a masculino ponentur. Et nō laudarē ꝙ in pmis diebꝰ partꝰ
mater lactaret propriū filiū suū. Tuꝫ quia mater multū alterata est a ptu

Tum q̄ lac diu remansit in mām̄illis ex quo forte potest esse corruptuȝ: si
cut etiā ex proprio colore ⁊ substātia est videre. Unde mulieres gallicane
faciūt sugi lac ab earū mām̄illis p̱ aliquā mulierē vileȝ ad hoc deputatā
Non est cunabulum eius mouendum ad somni prouocationē motu vio/
lento ne eius lac in stomacho concutiatur ⁊ digestio corrūpatur: sed mo/
tu suaui et si sine motu cum mām̄illa somnus possit prouocari meliꝰ est.
Moderatus fletus ante lactationem conuenit: ⁊ specialiter ad partium
spiritualium dilatationem ⁊ ad humiditatū capitis aliqualē euacuatio
nē ⁊ ad caloris tēperati reuocationē ⁊ ꝯfortationē. Lactent̄ bis vel ter in
die naturali vel ad plus q̄ter. Qđ si forsan in eoꝝ stomachis corrūpat̄ lac
ex multa ⁊ immoderata suctione: ex qua ꝯtingit inflatio ⁊ extensio ⁊ ven
tositatuȝ multitudo et vrine albedo longo tempore famelici sunt permit
tendi: et studium impendatur vt somnum dormiant longum. Securius
est vt parum sugant lactis et sepe. Assimilantur enim corporibus conua/
lescentium qui sic sunt cibandi vt inferius apparebit. Bonum est etiam
ante lactationem ꝙ parum mellis despumati cum aliquantulo vini lym
phati albi eisdem propinetur propter stomachi ablutionem ⁊ lauationē.
Et specialiter in principio aliquid lactis in infantium oribus mulgeatur
vt minus eorum meri in actione laboret et ex conamine suctionis eorum
gule cum mery et reliquis instrumentis lesionem incurrant. Hoc igitur
sit regimen infantium quousqꝫ dentes emittant anteriores. Postꝙ̄ den/
tes apparuerint anteriores alius cibus a lacte nutricis infantibus inter
dum est tribuēdus sicut cibi lacti similes in substantia ⁊ virtute lacte tñ
parū grossiores. et sunt cibi qui pauca vel nulla indigent masticatione cu
iusmodi sunt cibaria laudabilia a matribus vel nutricibus eorum primi
tus diligenter masticata vt panis in aqua mellis dissolutus vel in aqua
carnium laudabilium vel cibus factus ex farina tritici et lacte animalis
sicut mulieres gallicane facere consueuerunt. Aut panis dissolutus in vi
no bene aquatico interdum potest eis bene tribui. Aqua bona ⁊ pura cu
ius conditiones superius dicte sunt: potest etiam permisceri cuȝ aliquā/
tulo vini. Nec laudo ꝙ predicti cibi tradantur infantibus simul cuȝ lacte
In hora enim in qua aliquis predictorum ciborum exhibetur infantibus
abstineat a lacte quousqꝫ predictorum ciborum digestio fuerit perfecta.
Hoc facto possunt indui ⁊ portari ⁊ balneari minus quam ante. Cuȝ au/
tem inceperint per seipsos ambulare: nutrix debet esse solicita ne infans
diuersis ⁊ inordinatis moueatur motibus ne forte eius mēbra torquean
tur: nec est cogendus sedere vl' ambulare anteꝙ̄ scđm naturam desideriū
veniat. Locus in quo sedet non debet esse durus: nec asperitatem habens
nec coram ipso debent esse aliq̄ ex eis que pungunt ⁊ incidunt. Custodiē/
dus est ne ab alto loco labat̄. Cum autem dentes canini inceperint appa
rere ab omni re que ad masticandum dura est debet abstinere: ne forte
materia predictorum dentiuȝ propter durorum masticationem totaliter
resoluatur. Et tunc plurimum bonum erit fricare gingiuas ex axungia
galline vel ex butyro recenti et cerebro leporis ex hoc enim facilior eoruȝ
sit transitus et origo. Et quia in tempore originis dentium predictorum
consueuerunt infantium colla rubere ꝙ̄ plurimum laudo ꝙ hoc tempo/
re vngatur caput et collum cum oleo rosato conquassato cum aqua ca/
lida. Cum autem possibile est vt cum predictis dentibus mordere deside/

Gallicane mulieres lac sugi faciunt

Moderatus fletus ante lactationem cōuenit

Quot modis potest aqua p̄mi sceri cū vino.

rant proprium digitum masticare quapropter hoc tempore frustum parnum radicis yreos in eorum manibus est ponendum que non sit sicca: sed inter siccum et viride mediocris. Nam ex eorum masticatione prohibentur eorum gingiue ab vlceribus et dolore. Laudo ꝙ gingiue earum frequenter cum melle despumato cum aliquantulo salis fricentur: hoc enim prohibet a dolore et vlcere. Quando autem predicti dentes canini perfecte creuerint radix liquericie continue masticetur. Et ꝙto infantes magis appropinquant ad tempus in quo sunt a matre totaliter sequestrandi tanto oportet assuefieri cibarijs magis grossis. Tempus sequestrationis est cum possunt alios cibos masticare perfecte: cuz scilicet omnes dentes emiserint. Et hoc tempus est duorum annorum communiter. Dicunt quidam ꝙ masculus tardius sequestrādus est ꝙ̄ femela ceteris paribus. Quod si infans perfide et inordinate post tempus sequestrationis mammillam quesierit ꝛ ex illo inordinate fleuerit: epithimande sunt mammille cum aliquibus que infanti abominationem inducant in gustu cuiusmodi sunt succus absynthij et mentastri et myrrhe et similium. Hoc ergo fit reginē infantis quousqꝫ a nutrice sit sequestrādus. Postea tota sollicitudo parentum debet esse in meliorando mores ipsius. Et in hoc consistit duplex vtilitas vna vt crescat bonus et fiat ei in bono habitus fixus qui generatur in anima ex actibus frequentatis. Et hec vtilitas est in anima cuius artem non habet medicus sed moralis philosophus. Alia est attinens corpori. Nam ex malicia morum et passionum potest in corpore generari complexionis malicia. Unde sicut mali mores sequuntur maliciaz complexionis: sic possibile est maliciam complexionis ex morum malicia generari. Unde timor in multo tempore perficit melancolicum. Et ergo non sunt permittendi nimis tristari nec irasci nec flere nec gaudere: sed medium in his elegibile est. Et si nobis appareat eorum natura vel constellatio inclinari inordinate ad aliquam passionem auertēdi sunt ad contrarium. Aduertentes enim ad contrarium ad medium veniemus sicut dirigentes linga tortuosa facere cōsueuerunt. Et sic patet ꝙ in custodia morum summa corporis et anime custodia consistit. Post somnum balneandus est quousqꝫ eius carnes rubere incipiant: deinde ludere permittatur per vnam horam: deinde cibandus est cibis laudabilibus, deinde permittendus est ludere prolixius: deinde balneandus est. Post sequestrationez eorum aliqui sunt contenti exercitio: parum aut nihil curantes de balneis: sed quia eorum membra ante septimum annum sunt multum debilia et ad motum inepta rationabile est ꝙ interdum balneantur ad membrorum confortationem et ad superfluorum tertie digestionis expulsionem et vt membra ad augmentum preparentur. Non debent esse balnea sapientia naturam aliquorum farmacorum cuiusmodi sunt sulphurea aluminosa et similia: quia redderentur ex illis corpora eorum inaugmentabilia. Et propter eandem causam exercitium eorum non debet esse forte multū et magnum: quia membra eorum adeo sunt debilia ꝙ exercitium forte pati non possunt. In hoc tempore etatis vinum est nociuum et eo non indigent. Nociuum quidem quia est ignem addere igni. Habent etiam neruos debiles et cerebrum quorum vinum est maxime lesiuum: et precipue quia eorum nerui sunt valde passibiles et penetrabiles a vino quod est opti-

Radix liquericie.

Temp⁹ sequestrationis.

Malicia cōplexionis ex morum malicia.

mus penetrator propter subtilitatem eius debitam ex parte actionis et substantie. Uinum enim est subtile in substantia et actione. Nec indigent vino propter vrine mundificationem: et colere rubee cum vrina mundificationem. Nec propter corporis humectationem: nec propter melancolie repressionem: nec propter digestiue et caloris innati confortationem: vt consideranti manifestum est. Uinum album limphatum valde potest eis propinari loco potus. Et q̄to sunt calidioris complexionis minus vtantur vino: et q̄to frigidioris plus vtantur eo. Aqua que est potus eorum sit pura cuius conditiones superius tacte sunt. Hoc sit regimē pueri quo usq̀ magistro tradatur quod est tempus annorum sex. In hoc tempore tradatur magistro qui eum doceat in moribus et sic gradatim est ordinādus nec solito balneandus et eius labor ante comestionem augmentandus: quia eius membra sunt solito fortiora. Non sunt tamen apta fortibus exercitijs ante decimumquartum annum: immo forsan eis non competit exercitium forte et magnum ante finem adolescentie. Usq̀ ad duo septennia annorum non competit vinum nisi aquaticum sed minus q̄ ante. Sed interdum non est malum eis in hoc tempore ministrare parum boni vini: propter preseruationem a generatione opilationum. Hoc sit regimen pueri usq̀ ad decimumquartum annum. Unde parum deinceps differt regimen corpori debitum scilicet temperato libero vacare potenti regimini sanitatis a regimine transeuntium decimumquartum annum preterq̄ q̄ possunt fortioribus exercitijs vti: et cibis grossioribus et vinis minus aquaticis et paucioribus balneis et indigent breuioribus somnis. Non indigent exercitijs fortissimis nec talia exercitia sustinere possunt sine notabili lesione cuiusmodi sunt exercitia luctantium tornantium & similia: nam eorum membra non sunt sufficienter apta ad tales motus propter eorum imperfectionem: sunt enim adhuc in via augmenti: et talia exercitia impediunt eorum augmentum. Et sicut dictum est de exercitijs ita intelligatur de cibis: non eniz possunt digerere cibaria fortissima ad digerendum dura: quemadmodum possunt illi qui sunt in termino adolescentie. Similiter actus venereorum non sunt eis ita conuenientes sicut his qui terminum adolescentie sunt consecuti: immo ex coitu inordinato magnam consequuntur lesionem. Ex hoc enim corpus impeditur ab augmento: nec semen est vtile generationi: anteq̄ membra ad perfectum augmentum peruenerint: vt patet in terrenascentibus quorum semen est imperfectum anteq̄ planta augmentum perfectum deuenerit. Cum autem aliquis ad perfectum deuenerit augmentum quod communiter supponitur circa medium quarti septennij annorum: et est annus vicesimusquintus tunc est sanitas perfectissima: et durat usq̀ ad quadragesimumquintum annum. Et vocatur hec etas: etas pulchritudinis et fortitudinis. Nam hoc tempore corpora sunt pulcherrima et fortissima et in eis omnes operationes sunt fortiores: quod specialiter verum est de vitalibus et animalibus quicquid sit de naturalibus. In hac etate indigemus fortioribus exercitijs et est sufficientior ad exercitia fortissima: et multomagis quam aliqua precedentium. Et minus indiget balneis aque calide quam etas precedens: sed balneum frigide aque huic soli etati est

Bonuz et vtile ē dare vinum aquaticuz pueris p̄pter p̄seruationem a generatione opilationum.

conueniens vt membra reddantur robustiora: et ad motum fortez aptiora Nec calor innatus ex predicto balneo debilitatur: sed magis cōfortabitur nec augmentum membrorum impedietur. Et non debet hoc balneum esse aque intense frigiditatis nec in tempore ꝛ hora frigidis: sed calidis. Cibus in hac etate debet esse grossior ꝛ maioris quantitatis et minoris numeri. Nam debent ꝛ possunt respectu prioris ꝛ posterioris etatis grossum ꝛ multum cibum accipere ꝛ raro. Que sunt cibaria conuenientia eis inferius apparebit. Potus debet esse vinum subtile album minus aquaticum ꝙ in minori etate propter vrine prouocationem: colere mundificationem ꝛ sudoris prouocationem: ꝛ membrorum humectationem. Nec debent eorum cibaria esse calida nec acuta ne forte ex eis in febrem vel capitis supercalefactionem vel humorum adustionem incidant. Et propter eandam rationez vitare debent omnia excessiue calida ꝛ sicca: vt piper: synapis allea ꝛ similia. Hec etas indiget breuissimo somno respectu aliarum propter digestionis fortitudinem: ꝛ robur membrorum que sunt instrumenta virtutum animalium sensitiuarum ꝛ motiuarum. Somnꝰ enim ordinatur ad cōfortationem virtutum naturalium ꝛ quietem animalium. Quo ad anime accidentia summe est vitanda ira ꝛ tristicia que sanguinem supercalefaciūt et adurunt. Hec etas actibus veneris est conuenientior propter membrorum perfectionem ꝛ caloris ꝛ spirituum fortificationem ꝛ seminis multitudinem ꝛ digestionem. Regule autem speciales regiminis sanitatis que sumuntur ex rerum naturalium diuersitate inferius apparebunt. Hanc etatem sequitur consistentia cuius regimen parum differt a regimine immediate dicto. Hanc consistentiam sequitur senectus cuius volumus ponere regimen speciale sicut infantium. Notandnm ꝙ tota intentio in regimine senum est administrare ꝙ calefaciat ꝛ humectet ex nutriētibus balneis ꝛ potibus: longo somno ꝛ quiete. Et quia in stomachis senum fleuma multiplicatur per viam intestinorum euacuare procurabimus: ipsum primitus digerendo cum decoctione hysopi ꝛ oximelle diuretico. Euacuatio fieri potest cū pigra vel cuz decoctione volubilis ꝛ polipodij in qua infundantur carthamus turbith ꝛ zinziber. Pillule etiam composite ex semine carthami ꝛ ficubus ꝛ terebentina sunt senibus cōuenientes ꝛ sit de illis quātitas duarum auellanarū vel circa. De nutrientibus senū dicamꝰ ꝙ nutrientia senum debent esse facilis digestionis ꝛ boni nutrimenti et minoris quantitatis ꝛ numeri minoris ꝙ in etatibꝰ precedentibus. A corporibus enim senum non fit multa resolutio propter caloris subtilitatem et membrorum duriciem: ꝛ sic non indigent multo cibo nec sepe sed paucus eis sufficit respectu etatis prioris: et raro propter digestiue debilitatem. Et ergo debent eis administrari nutrientia que in parua quantitate possunt corpus senis nutrire sufficienter: et quia senes non indigent sepissima refectione: immo forte eis sufficit comedere semel in die naturali ideo facillime ferunt ieiunium quod verum est de senibus a senectute et non a senio. Senes enim a senio qui sunt sicut lucerna extinctioni parata indigent sepissima ꝛ paucissima refectione. A cibo enim multo simul sumpto suffocaretur eorum calor sicut paruus ignis a multis lignis. Et si non eis sepe nutrimentum administretur calor naturalis humido radicali consumpto sicut lucerna ad extinguendum

Calor innatus ex balneo debilitatur

parata propter olei consumptionem et lichini illuminati paucitatem ex/tinguetur. Bonum ergo puto tales dietari ter in die naturali sic ꝙ inter primam ꝛ scḋam cōmestionē interueniat spaciū octo horarum ꝛ inter vl/timam cōmestionē primi diei ꝛ primā sequētis interueniat spacium decē vel vndecim horarum: ꝛ sic tertia cōmestio maior erit scḋa: ꝛ scḋa aliquā/tulum maior prima. Prima cōmestio erit circa scḋam horam equalez diei naturalis: ꝛ scḋa cōmestio erit circa horam septimam: ꝛ tertia circa deci/māseptimam horam diei sequētis ꝛ est circa nonam vel decimā equales.

Debent senes preterea euitare omīa cibaria fleumatis vel melācolie generatiua ꝛ venarum opilatiua cuiusmodi sunt grossa viscosa solida et digestioni inobedientia: verbigratia genera leguminuz ꝛ genera piscium salitorum ꝛ nō salitorum ꝛ specialiter animaliū marinoruz ꝛ vniuersaliter carentium squamis ꝛ spinis ꝛ carnium salitarū ꝛ specialiter aīalium sil/uestrium porcorum bouz antiquorum salitorū ꝛ nō salitoꝝ: ꝛ auiū in aq̄s degentium ꝛ vniuersaliter cibarioꝝ pomorum coctanoꝝ ꝛ mespiloꝝ et si/milium frigidoꝝ olerum frigidorum puta lactucarum portulacaꝝ ꝛ simi/lium. Senibus quoqꝫ cōuenientior est elixatura ꝙ̄ frixura vel assatura: ꝛ assatura ꝙ̄ frixura: ꝛ pastillatura ꝙ̄ assatura. Salse ex vino sunt conuenientiores senibus ꝙ̄ ex aceto vel veriuto. Acetum em̄ est senibus incōuenientissimum ratione eiꝰ frigiditatis ꝛ siccitatis. Et meo iudicio senectutem accelerat ꝛ cōfirmat. Item specierum genera sicut zinziber ꝛ cinamomum sunt senibus ꝯueniētiora. Et omīa genera specieꝝ participantium caliditate ꝛ humiditate vel parua siccitate. Mel senibus multū est cō/ueniens. Debet aūt esse album: grādinosum: durum: incissibile: boni saporis cuiusmodi est mel de mōte pessulano. Carnes castratoꝝ iuuenuz caponum: gallinarum: galloꝝ testiculi oua recentia sunt cibaria senibus cōuenientia. Et similiter perdicum alaudarum ꝛ fasianoruz. Hec em̄ sunt facilis digestionis boni nutrimēti ꝛ multi. Pisces senibus cōueniētes sunt pisces marini ꝛ inter ip̄os est rogetus gornatus ꝛ plagitia. Et melius est ꝙ decoquētur in vino cum feniculo aneto ꝛ petrosilino vt eoꝝ frigiditas temperetur ꝛ remoueatur eoꝝ viscositas. Lac senibus conuenit eo ꝙ nutrit cito ꝛ corpus humectat. Quibusdaz aūt nō conuenit eo ꝙ opilationē generat: vnde quibusdam ex lacte sub dextro hypocūdrio dolor ꝛ extensio contingere cōsueuit: propter venaꝝ stricturam ꝛ talibus nō cōuenit. Lac conueniētius est eis asininū vel caprinum cū aliquali ꝗ̄titate zuccari vel mellis despumati: hec em̄ ꝓhibent ipsius corruptionē ꝛ iuuāt eius pene/trationez. Caseus senibꝰ est inutilis nisi sit bene vnctuosus nō salsus nec nimis recens. Butirum senibꝰ cōuenit: q: eos humectat ꝛ calefacit ꝛ mēbra pectoralia lenit. Olera cōuenientia: sunt sicla: bleta: feniculū: petrosilinuz: borago domestica ꝛ siluestris: saluia: menta: ꝛ cōsimilia que ad caliditatem ꝛ humiditatem declināt. Polipodium cū aniso est eis cōueniens ad leniendum ip̄orum naturas si decoquūtur cum carnibꝰ laudabilibus. Idem intelligatur de volubili herba cuius est flos albus ad moduz cāpane: ꝛ mercurialis eis cōuenit: ꝛ eis cōueniens est oleum oliuaꝝ maturarū et amygdalorum dulcium ꝛ zizaminum. Fructus senibꝰ cōueniētes sunt ficus ꝛ specialiter sicce ꝛ passule ꝛ pruna et dactili. Et ficubus quidem in principio cōmestionis ꝛ alijs in fine est vtendum. Dyacalamentum etiaz est eis cōpetens et specialiter ad aperiendum opilationes laterum quas

De cibarijs

Caseus senibus nō multuz prodest vt dicit Auerrois vi. col.

ſenes ſepius incurrere cõſueuerunt. Cliſtere ex oleo ſimplici dulci eſt eis
conueniens interdum ad leniendũ eorum naturas ⁊ ad humectandũ eo-
rum viſcera. Et omnino cauere debent ab acuto cliſteri ne eorum inteſti-
na ſiccentur ſed humidum cliſtere et vnctuoſum eſt eis vtiliſſimum. De-
bemus ſollicitari in regimine ſenum de lenitate ventris eoꝝ: ⁊ nihil peni
tus de fleubothomia eſt curandũ. Et loquor de ſenibus a ſenio cuius ini-
tium. ponitur in ſeptuageſimo anno vel circa: quibuſdã citius quibuſdã
tardius. ſunt eñ quidã ita male conſtructi corpore ꝙ nõ poſſunt ad annũ
ſexageſimum peruenire. Uinum nouum album gallicũ aquaticum ſenibꝰ
nõ eſt conueniens: niſi forſan poſt balneũ ſi eos inordinate contingeret
ſitire. Uinum ſenũ debet eſſe rubeum. ſubtile odoriferum ⁊ antiquũ. Tale
enim vinum ſenes calefacit ⁊ nutrit: melancoliã compeſcit: vrinam ꝓuo-
cat. iuncturas humectat. calorẽ innatum reparat. quibus omnibus indi
gent ſenes. Acruminum generibus vti poſſunt ſi eiſdẽ vti conſueuerunt:
puta alleis cepis ⁊ ſpecialiter propter opilationẽ venarum aperiendam
quam ſepe incurrere cõſueuerunt ad quod tunc valeret dyacalamentũ.
Tyriaca ſenibus multũ conuenit ad aperiendum opilationes ipſorum ſi-
militer competit medicina vocata athanaſia cuius deſcriptionẽ inueni-
es in antidotario. Potagia ſenibus conuenientia ſunt gruellũ de auena ⁊
hordeo cum aqua carniũ laudabilium. Similiter rape cũ aqua carnium
laudabilium ⁊ feniculo ſenibus ſunt conuenientes. Similiter pureta ex
boraginibus bletis feniculo petroſilino ſenibus ſunt conueniẽtes. Potꝰ
hydromellis ſenibus eſt cõueniens ad aperiendum eoꝝ opilationes: et ſi
ſint in vijs vrine decoquatur cum hydromelle petroſilinum ⁊ ſpecialiter
macedonicum apium feniculum ⁊ ſimilia. Et ſi opilatio fuerit in vijs ſpi
ritualibꝰ addat hydromelli capillus veneris: iſopus ⁊ ſil'ia. Fricatio tẽpe
rata in q̃titate ⁊ qualitate: ſenibus conuenit. Debilia mẽbra ⁊ dolentia
Fricatio. ſenum fricatione nõ indigent. Debet eſſe fricatio cum manibus aſperis ⁊
groſſis pannis vicibus interpoſitis: nõ tamẽ debet eſſe fricatio tanta et
talis ꝙ mẽbrorum ipſorum inducat ſiccitatem ⁊ per cõſequens frigiditatẽ
per viam reſolutionis humidi ⁊ naturalis calidi ſicut in exercitijs immo
deratis cõtingere ſolet. Nec debet eſſe nimis parua ita ꝙ in mẽbris ſenũ
nulla fiat reſolutio cũ fricatio naturaliter ordinetur ad expulſionẽ ſuper
fluitatum mẽbrorum tertie digeſtionis: ⁊ ad cõfortationẽ earũdem. Debꝫ
igitur eſſe talis ⁊ tanta ꝙ ſit ſufficiẽs poros mẽbrorum aliqualiter aperi-
re ⁊ eorũdem calorẽ innatũ aliqualiter confortare ⁊ ſuꝑfluitates eoꝝ cõ
ſumere: vt ex his mẽbra ſenum calidiora reddãtur ⁊ naturaliter humidio
ra. Et ſic patet ꝙ fricatio ſenum nõ debet eſſe fortis q: mẽbra deſiccat nec
debilis quia calorẽ in mẽbris nõ confortat. Nec etiam parua quia nõ ſuf
ficit poros aperire ⁊ ſuperfluitates conſumere. Nec nimis magna: ne mẽ
bra debilia ſenũ vltra naturalẽ debilitatem debilitet. Debet ergo eſſe me
diocris in quãtitate ⁊ qualitate. Tempus aũt ceſſandi a fricatione eſt cũ
mẽbra ſenum rubere incipiunt ⁊ aliqualiter dolere. Nec eſt malũ circa fi-
nem fricationis inungi manus oleo oliuarũ dulci vel amigdalarum: dul-
cium: vt membrorum ſenũ ſiccitas aliqualiter temperetur ⁊ calidum na-
turale in eiſdem cõſeruetur. Laudo hanc fricationem fieri ſtomacho ieiu
no ante cibum ⁊ exercitium ⁊ eligatur locus temperatus ⁊ hora naturali
ter temperata vel artificialiter. Et qui nõ poſſunt exerceri propter mem-

bronin debilitatem vel propter aliquam causam in rebus mūdanis suppleant fricationibus ꝛ balneis fricentur qualibet die nō solum fricatione. Preparante ad exercitium sed supplēte vicem exercitij. Et balneantur quater in mēse balneo humectante ꝛ calorē naturalē confortante ꝛ siccitatem mēbrorum obtēperāte. Talia nō sunt balnea sulphurea vel aluminosa: nec vniuersaliter sapiētia naturā similiū farmacoꝝ sed sunt aque dulces in quibus apponi laudo camomillā ꝛ vtrūqꝫ sticados ꝛ bismaluā quidem ad mēbrorum siccitatē sticados ꝛ camomillā qꝛ mēbra confortāt et lassitudinem remouēt. Et bene laudo ꝙ circa finē balnei fricentur eoꝝ mēbra vt sordes eoꝝ remoueantur si que sint. Et inde fricentur inunctis manibus oleo oliuaꝝ ꝛ amigdalaruꝫ dulcium vt post balneum mēbra remaneant humidiora. Terminus balneationis ꝛ exitus initium est cū digitorum pulpe incipiūt aliqualiter exasperari. Et in hoc multum dicitur cōsiderari hominis delectatio. nam quidā citius balneatione attediantur quidam tardius. De alijs cōsiderationibus circa fricationem ꝛ balneum transeo: qꝛ de hoc inferius in quarta parte huius operis patebit. Senes qui adhuc habent mēbra fortia ꝛ ad exertitiū bene apta nō balneo a deo sepe nec fricatione assuescere debent. Nam balneum ꝛ fricatio pro magna parte vtilitatis ad expulsionē ordinantur superfluitatum tertie digestionis ꝛ caloris naturalis confortationē ꝛ mēbrorum interiorum euacuationem ad que omia exercitium ordinatum modo debito plus valet. Membra senum debilia exercitari nō debent: ne ampliorem incurrant debilitatē: secus est in adolescentibus in quibus membra debilia naturaliter exercitantur amplius vt maiora ꝛ fortia fiant: ꝛ hoc quia adolescentiuꝫ virtutes conualescunt: ꝛ senum corpora sunt decidentia vnde nulla spes est est de membrorum debilium naturaliter fortificatione per exercitiuꝫ apta debent plus exercitari non ad virtutis mēbrorum augmentum: sed ad residui vite conseruationem. Unde si membra superiora sint debilia: ꝛ inferiora fortia: exercitentur magis inferiora. Sed vniuersaliter ceteris paribus senes minori exercitio ꝛ debilitatione indigent ꝙ adolescentes vel iuuenes: vnde fortioribus exercitijs nō sunt apti cuiusmodi sunt hastiludia: torneamenta: ꝛ itinera longa: cursus ꝛ luctamina ꝛ similia his. Non enim sunt vires in senectute. Unde hec etas vacare debet his que sine viribus sustineri possunt: puta ꝯsilijs auctoritatibus ꝛ sententijs que in senibus augeri cōsueuerunt: ꝛ nō his qui viribus corporis fiunt que ad etatem spectant priorem. Non enim viribus corporalibus quibus prior indiget etas res magne geruntur.

De balneo

Senes debiles exercitari nō debent.

Capitulum quartum de regulis sumptis a lapsu naturali.

Uoniam in precedenti capitulo posui regulas regiminis temperati siue sani a generatione a quo nō parum differunt egra corpora a generatione que respectu temperati sunt malaruꝫ complexionum. Uolumus in hoc capitulo ponere regulas regiminis sanitatis malarum complexionum: non accidentalium sed naturalium. Sunt enim quidam q̄ a principio generationis calidiores sunt vltra tempe

De regimi
ne malaꝝ
comple-
xionum.

ramentuȝ humane complexionis: aliȷ̈ frigidiores: ⁊ in aliȷ̈s qualitatibus
tam ſimplicibus ꝙ compoſitis excedentes quarum complexionū neceſſe
eſt vt ſit aliud regimē conſeruatiuum vel curatiuum. Nec eſt noſtra intē
tio loqui de parum lapſis: q꞉ talium regimen ſufficiēter haberi poteſt ex
his que dicta ſunt de regimine temperate complexionis: ⁊ ex his que po-
ſtea dicentur de multum lapſis. Sed in iſto capitnlo intēdimus de corpo
ribus multū lapſis cuiuſmodi ſunt ſanguinei: colerici: fleumatici: ⁊ melā
colici. De complexione ſanguinea. Primo loquamur de regimine ſāgui
nee complexionis. Eſt em̄ complexio minus mala ⁊ minus diſtans a tem
perata complexione: immo quidam dixerūt hanc cōplexionem eſſe tēpe-
ratam. ſ. calidam ⁊ humidam cuiuſmodi eſt ſanguinea: quod vtiq꞉ verum
eſt reſpectu temperamenti ponderis. Unde homo tēperatiſſimus labitur
in calido ⁊ humido a ponderis temperamēto: ⁊ ſic intellexerūt antiquoꝝ
quidam complexionem humanā etiam in tota natura eſſe calidam ⁊ hu-
midam. Sed complexio calida ⁊ humida reſpectu temperamenti ad iuſti
ciam: puta reſpectu hominis temperatiſſimi nō eſt temperata ſed lapſa:
et huiuſmodi eſt complexio naturalis: immo habens hanc complexionē
patitur a cachochimicis egritudinibꝰ ⁊ vniuerſaliter ab omibus egritudi
nibus quarum cauſa eſt putrefactio ⁊ humorū plenitudo ⁊ opilatio ⁊ ſpe
cialiter multitudo ſanguinis. In tali em̄ coplexione cōſueuit multiplica
ri ſanguis ꝓpter quod indiget fleubothomia vel ventoſa propter ſangui-
nis euacuationem ⁊ ſpecaliter cū regimen habentium hanc complexionē
in reliquis nō eſt equale. Hec fleubothomia fienda eſt in virtute: etate: ⁊
ceteris particnlaribus permittētibus: in tempore veris in principio vel
in fine. In principio vbi dubitamus de egritudinibus ex ſanguinis mul-
titudine vt plurimū contingentibus. nam hoc tempus morbo aſſimilat
ex repletione. In fine cum dubitamus de egritudinibꝰ ex ſanguinis acui-
tate vt plurimum cōtingentibus. Et ex hoc concluditur fleubothomiam
in veris principio fiendam eſſe maiorem ⁊ in fine minorē. De venis fleu-
bothomādis ⁊ de qualitatis ⁊ quātitatis ſanguinis cognitione ⁊ de cōſi
derationibus circa fleubothomiam obſeruādis tranſeo: q꞉ per dei gratiā
de hoc fiet vnum capitulum ſpeciale. Non ſolum hec complexio indiget
fleubothomia: ſed etiam farmacia: nō ad ſanguinis euacuationem: ſꝫ mū
dificationem ⁊ euētationem. Medicine ad hoc conuenientes ſunt leues
et benedicte puta agaricus qui eſt medicina familiaris turbit: cartamus
vt teſtatur auerrois. Poſuerūt medici experti multas bonas medicinas
ſanguinis mundificatiuas puta caſſiafiſtulam pruna mannam tamarin
dum violas ſerum caprinum: boraginem mirabolanos: ⁊ multa ſimilia ꝗ
in tabulis ſalernitanis eſt videre. Omnes enim medicine ſanguinē mun-
dificantes vel ſunt euacuantes fleuma quod eſt ſanguis coctus imperfe-
cte vel indigeſtus: vel melancoliam ex ſanguinis groſſiori per viam ebuli
tionis generatam vel coleram ex ſubtiliori ſanguinis per viam ebulitio-
nis generatam. Nam cum ſanguis ebulit quod ſubtile eſt ipſius conuerti
tur ad coleram innaturalem que omnino a corpore euacnanda eſt ⁊ quod
groſſius eſt in melācoliaȝ ꝯuertitur innaturaleȝ. Et ſimiliter cū ſanguis
digeri nō poſſit cōuertitur in quoddam fleuma quod nō eſt natum nutri-
re corpus. Unde medicine euacuātes hos humores predictos: ſanguinis
mundificatiue ab autoribus nominātur. Non em̄ debemus vti medicina

euacuante sanguinē in sua puritate. Unde si nō peccet sanguis in qualitate ꝛ substātia sed solum in quātitate, nō est adhibenda farmacia. Unde haly refert ꝙ galienus ordinauit hoīem interfici qui inuenit medicinam sanguinis euacuatiuā oculis coopertis ne eandē medicinā alium docere posset. Unde oīno inartificiale est medicinā sanguinis purgatiuā exhibere nisi modo predicto. Nō sic est de humorib' alijs a sanguine: qꝛ stātes in sua puritate quo ad substantiā ꝛ qualitatem: peccantes tamen in quātitate debent per medicinā farmacam euacuari eisdem appropriatā. Ex his patet in quo differūt medicine sanguinis mundificatiue a medicinis euacuatiuis ceterorum humorū. Nam medicine euacuatiue alioꝝ humorū a sanguine respiciūt humorus illos vt distinctos a sanguine peccantes in qualitate quātitate vel substantia: sed medicine mūdificatiue sanguinis respiciunt eosdem ꝛ sanguinē vt deficientes a sanguinis pfectione vel ppter diminutionem caloris vt in fleumate: vel ppter excessum nō vltimatum caloris: vt in colera: vel propter excessum vltimatum caloris: vt in melancolia. Non etiam multum a veritate remotum est ꝙ aliqua melancolie species ex sanguine generetur a frigido cuius melancolie medicine euacuatiua etiā vocabitur sanguinis mūdificatiua. Differūt preterea medicine mūdificātes sanguinē a medicinis anacuatiuis alioꝝ humorum a sanguine in hoc ꝙ medicine sanguinē mundificātes sunt benigniores ꝛ minus periculose: vnde sunt quasi quedā medicine benedicte: sꝫ sic nō est de medicinis euacuatiuis alioꝝ humorū a sanguine vt a sanguine distinguntur. Unde in tabulis illoꝝ de salerno vbi ponūtur medicine sanguinis mūdificatiue solum ponūtur leues ꝛ benedicte cuiusmodi sūt medicine superius noīate quarum quedā mundificant sanguinē fleumaticum quedā colericum quedā melancolicum. Medicine aūt euacuantes alios humores distinctos a sanguine sunt fortiores ꝛ magis periculose: quod eo contingit: qꝛ tales humores sunt minus nature obediētes: quanto em̄ aliquis humor magis distat a sanguine tanto magis est nature inimicus si quidē sanguis nature est familiaris amicus. Dicam' igitur ꝙ talis cōplexio calida ꝛ humida indiget medicina sanguinis mundificatiua: sed de modo exhibitionis talium medicinaꝝ ꝛ similium transeo: qꝛ de istis fiet vnum capitulū. Hec cōplexio cōsueuit multiplicare superfluitates ꝛ specialiter tertie digestionis quapropter eā habētes indigēt exercitio veloci ꝛ forti ad predictarū supfluitatum expulsionē ex quibus posset opilatio generari ꝛ per cōsequens putrefactio in corporibus puenire. Regulas in exercitio obseruādas inferius ponā in vno capitulo speciali. Eadem ratione indigēt fricatione multa ꝛ forti ꝛ ꝙ balneantur stomacho ieiuno bis ter in ebdomada vel ad minus semel. Et oportet stomachum habentium talem cōplexionem intueri. Nam si ipsius cōplexio ad malum verteretur: humores toti' corporis ad malū declinarent. Nam error notabilis in prima digestione nō corrigitur in scōa. Amplius qꝛ hec cōplexio est parata putrefactioni humoꝝ bonū est vt his vtatur que putrefactioni resistunt: cuiusmodi sunt frigida: sicca: nō viscosa: nō pinguia: nō dulcia: nō passibilia in substātia: nō participantia caliditate extranea: nō vaporosa cuiusmodi sunt fructus vaporosi ꝛ specialiter virides ꝛ recētes puta ficus: vue: amigdala: ꝛ similia. Similiter lacticinia ꝛ specialiter recentia ꝛ vina dulcia ꝛ carnes humide ꝛ calide: ꝛ vnctuose puta carnes mu

Medicina euacuatiua sanguis non est tribuenda.

Differentia inter medicinā mundificatiuam et euacuatiuam.

Sanguis est amic' nature

tonine: ⁊ idem intelligat in alijs. Talis complexio minus leditur a ieiunio vnde forsan sufficit habentibus hanc complexionem comedere in tribus diebus quater.

De coitu.

Hec complexio in actibus coitus sufficiētior est alijs et minus leditur a coitu. Regule in vsu coitus inferius dicētur.

De vigilia.

Hec complexio minus leditur a vigilia inter oēs cōplexiones ⁊ plus a somno grauatur ⁊ ergo plus alijs dōt vigilare ⁊ minus dormire.

De accidētibus anime.

Plus aūt conuenit ei irasci ⁊ minus gaudere: similiter tristari ꝙ alijs complexionibꝫ Nō conuenit ei vti cibis plurimi nutrimenti sed pauci ⁊ boni. Et de hoc inferius apparebit in speciali capitulo. Hec cōplexio consueuit in reumate abundare: vnde bonum est materiā reumatis interdum per sternutationē et interdum per gargarismata conuenientia euacuare precedentibꝰ purgationibus vniuersalibus.

Opilatio.

Mastix ⁊ saxifraga sunt appropriata multū in reumatis mundificatione gargarizādo vl' masticādo vel sternutādo. Hec etiam complexio satis parata est opilationibꝰ venarum.

Cibatio.

Abstineāt ergo habentes hanc cōplexionem a cibarijs ⁊ potibus opilationem inducentibus: ⁊ vniuersaliter ab omibus a quibus opilatio potest prouenire.

Balneatio.

Unde vitare debent cibaria dulcia vnctuosa grossa ⁊ etiam potus turbidos grossos ⁊ dulces: debent etiam vitare balnea post cibum ⁊ exercitiū forte ⁊ coire ⁊ multum bibere: sunt eñ causatiua descensus cibi a stomacho ante pfectam eius digestionem: ⁊ ideo talis cibus veniens ad venas causabit opilationes in eisdem. Hec sufficiant de illa complexione.

De complexione colerica.

Complexio colerica calida de natu. ignis

Consequenter dicemus de complexione calida et sicca. Habentes eñ hanc complexionem parati sunt cadere in febres inflammatiuas ⁊ specialiter in temporibus calidis vnde laudo ꝙ temporibus calidis vtantur oxizacara simplici cum syrupo violarum vel nenufaris. Et rationabile est vt pdicti syrupi aromatizentur cū aliquāto spice vel cinamomine pdicti syrupi aliqualiter stomachum debilitēt. Amplius aqua hordei in temporibus calidis est conueniens eis. Laudo ꝙ predicti syrupi recipiātur cum decoctione quorundam seminum deopilantium cuiusmodi est semen melonū cucurbite citruli scariole apij. Et quia hec complexio solet in colera abundare: ⁊ specialiter temporibus calidis indiget euacuātibus coleram cuiusmodi est reubarbarū scamonea correcta mirabolani citrini: cassia fistula: thamarindi ⁊ similia. Huiusmodi cōplexionis regimen dicitur esse declinans ad frigida ⁊ humida: qꝛ parata est cadere in egritudines colericas calidas ⁊ siccas.

Regimen in senectute.

Est autē complexio hec ad senectutem parata ratione siccitatis: quapropter indiget humectantibus ⁊ senectuti resistentibus: cuiusmodi sunt cibi laudabiles gallinarū: pullorum: ⁊ gallorum iuuenum: ⁊ extremitates porcorum: ⁊ carnes vitulorū: ⁊ omnia laudabilia odorifera nō fumosa nec acuta sufficienter subtilia.

De vino.

De balneo.

Et omnium velocis et subiti nutrimenti est vinum. Balneum aque dulcis est ei conueniens similiter somnus: debꝫ fugere vigilias ⁊ labores inordinatos mētis ⁊ corporis. Unde hec complexio minus indiget exercitijs fortibus ⁊ plus leditur a ieiunijs. Unde habentes hanc complexionē cibandi sunt bis in die naturali: nec debent cibi eorū esse valde subtiles ⁊ passibiles nec dulces. Nam tales cibi cum percutiūtur a calore forti in coleram conuertuntur:

sed debent esse cibi eorum fortioris digestionis. Hec complexio leditur a coitu inordinato: et est minus indigens q̄uis ꝓpter caliditatem magis ad ip̄m sit inclinata. Hec etiaʒ complexio minus indiget fleubothomijs et specialiter propter euacuationem: tamen bene indiget propter sanguinis euentationem. De coitu

De complexione fleumatica.

Onsequenter dicamus regimen cōplexionis frigide et humide. Regimē habentium hāc complexionem debet esse declinans ad calidum et siccuʒ: cuiusmodi est panis triticeus bene fermētatus cū aliqua salis quātitate. Et si addatur semē anisi: feniculi: et cimini erit panis magis appropriatus. carnes volatilium paruorum: perdicū: turturum et colūbarum iuuenum et paruorum vitulorū sunt couenientes eis. Carnes autem porcine et vituline nō conueniunt eis. Carnes gallorum iuuenum eis sunt cōueniētes: et om̄s carnes facilis digestionis ad calidū et siccum declinantes: et specialiter tempore frigido. Pisces et specialiter aquaruʒ dulcium maxime inimicātur eis. Unde pisces marini sunt min⁹ nociui eis: et laudo q̄ decoquātur in vino cum seminib⁹ calidis diureticis Et inter alios pisces approbo ostreas et molas in dicta complexione. Hec maxime indiget exercitio et minus leditur a ieiunio: vnde sufficit in die semel comedere. Nec debent eius cibi esse fortis digestionis: nec sit pot⁹ ei⁹ aqua vel ceruisia sed vinū forte: odoriferum in substātia et actione subtile Hec cōplexio parū fleubothomia indiget: sed magis īdiget farmacia fleumatis euacuatia: cōsueuit em̄ hec cōplexio fleuma multiplicare et specialiter in hyeme. Unde circa principium veris bonum est purgare fleuma. Primo ergo digeratur cū oximelle simplici vel diuretico vel squillitico vł cum decoctione ysopi: deinde purgetur cū dyaturbith vel cuʒ decoctione pollipodij et mirabolanoꝝ kebuloꝝ et semis cartami in q̄ tēperent turbith: agaricus et ʒinʒiber. Hec complexio min⁹ leditur a coitu: q: in eo satis est potens q̄uis parum appetat propter defectum calidi: vnde totalis dimissio coitus in ea multum nociua est. Stupha est conuenientior huic cōplexioni q̄ balneum aque dulcis: balnea tamen aque sulphuree artificialia vel naturalia sunt ei⁹ conuenientia. Sic etiam in hac cōplexione conuenit vigilia: et somnus superfluus et precipue diurnus maxime nocet.

Flegmatica cōplexio frigida et humida. De carnibus De pscib⁹. Purgatio Stupha.

De melancolica complexione.

Omplexio frigida et sicca ceteris est deterior et ad senectutem paratior: indiget ergo regimien calefaciente et humectante in cibis et potibus et alijs. Panis igitur habentium hanc complexionē sit triticeus sine sale cum parua quātitate fermenti: et sit panis satis mollis. Carnes eorum sint calide et humide: cuiusmodi sunt carnes castrati et caponum antiquorum et iuuenum. Uinum etiam odoriferum et subtile est de his que maxime conueniunt huic complexioni. Indiget etiam fricatione temperata et exercitio temperato et balneo aque dulcis. Hec complexio indiget longo somno Coitus est maxime huic complexioni nociuus; quia coitus infrigidat

Complexio melā. co. frigi. et sicca

et deficcat ꝛ similiter tristicia ꝛ ira. Hec complexio q꞉ ficca indiget in ter refectiones tēpore breui:vnde ieiuniū nocet ei. Non indiget cibis fortis digestionis:q꞉ calidū innatum est debile:quare etiā nō pōt sustinere mul tam cibi quantitatem:vnde min⁹ de cibo sufficit ei quā alijs complexioni bus:sed debet ad minus cibari bis in die. Fleubothomia in hac cōplexio/ne nocet sed cōuertit farmacia melācolie euacuatiua. Medicine autez ad hoc valētes sunt mirabolani indi: polipodij:lapis lazuli: folliculi sene: flores vtriusq꞉ buggloſſe:ꝛ multa similia. Debet aūt precedere digestiuuz humoris melancolici:vt borago:buggloſſa:thimus: epithimus:ſcolopē/dria maior ꝛ minor cappares:thamarisc⁹:psidia:vinū odoriferū: lupulus cuscuta:ꝛ similia. Fiat hec purgatio in principio veris vel in fine estatis. Hec sufficiant de regimine totalis lapsus a vero temperamento iusticia/li. Quid autem sit de regimine lapsus in singulis membris apparebit in/ferius.

Euacuan tia melan colia.

Capitulum quintum de regu lis sumptis ab habitudine.

Non eodem regimie indigent pingues na naturaliter plus ꝙ requirat humane cōplexionis tē peramentū ꝛ naturaliter macilenti. Sunt eñ quidā qui ex totali cōplexione ꝛ cōpositione sunt macilenti magis ꝙ requirat habitudinis tpamentuz in huma na specie qḋ tam ex ficcitate cōplexionis ꝙ ex calidi/tate mēbrorum tertie digestionis:ꝛ similiter aliorum membroꝝ contingere ꝓuenit. Potest ṗterea talis ma cies ꝓuenire ex debilitate mēbroꝝ tertie digestionis:siue ex parte cōposi/tionis siue ex parte cōplexionis:ratione cuius debilitatis: vel mēbra nō attrahunt alimentū:vel alimentū tractum nō possunt digerere. ꝛ sic mē/bra extenuātur. Quibusdā hoībus cōtingit qḋ eorum mēbra fortia sunt in attrahendo: ꝛ tamē nō impinguātur sed manent naturaliter macilenta qḋ est ex caloris fortitudine resoluētis:ꝛ ex virtutis cōuersiue mēbrorum debilitate restaurationis mēbroꝝ. Sunt eñ forte mēbra inabilia vt a ci/bo restaurenť propter eoꝝ duriciem: ꝛ ficcitatē vt in mēbris melācolicis est videre. vel ꝓpter fortem cōsumptionē: vt in colericis in quib⁹ caliduz est acutum ꝛ cōsumptiuum:vnde qḋ deberet vel posset in mēbra conuer/ti a forti calore ante conuerſionē consumitur. Ex dictis haberi pōt q̄ sunt cause supflue pinguedinis. Nam q꞉ oppositoꝝ naturaliter opposite sunt cause:humiditas membroꝝ cū caliditate obtusa:ꝛ conuersiue fortitudo ꝛ digestiue membroꝝ ꝛ abilitas restaurationis ex parte molliciei ꝛ rarita/tis sunt cause puinguedinis naturalis siue multe carnositatis. Differunt autem carnositas ꝛ pinguedo:eo ꝙ pinguedo est a frigido ꝛ humido: nec arguit fortitudinem cōuersiue sed solum digestiue prime ꝛ secūde. Carno/sitas autem arguit caliditatemꝛ humiditatem ꝛ sanguinis multitudinē et digestiue mēbrorum interiorum ꝛ exteriorum bonitatem ꝛ conuersiue similiter ꝛ restaurationem earūdem:vnde carnositas minus vituperabi/lis est ꝙ pinguedo.

De macie.

Gali.ij.cō plexionuz et. iij. de accidēti ꝛ morbo

De impinguando macrum.

I ergo aliquis homo naturaliter sit extenuatus per carnis ⁊ pinguedinis priuatione: debet vti calefacientibus ⁊ humectantibus et cibis multi nutrimenti facilis digestionis ⁊ cõuersionis: ⁊ debet confortare mẽbra tertie digestionis ⁊ ea preparare vt alimentum melius attrahant ⁊ digerant: retineant ⁊ conuertant: ⁊ debet vti hijs que siccitati resistunt et resolutioni cum magna causa extenuationis sit resolutio fortis. Conueniens est ei qui vult pinguedinez sui corporis seruare: abstinere a salsis: acutis: acetosis ⁊ pũgitiuis: nisi forte vtatur hijs loco saporis vt melioraretur appetitus. Unde triticum coctum oua sorbilia: ⁊ pultes sorbiles de farina frumenti: similiter triticum nutritũ cum lacte. Lac: caseus recens amigdala fistici pinee auellane vue galline pulli colũbarum pinguium assatarum vel pastillatarũ: similiter bonum vinũ: leticijs vti ⁊ gaudijs: parũ vti minitione ⁊ purgatione: balneare post cibũ cõpleta prima digestione: parum famescere: multũ comedere: parum bibere et specialiter vina fortia: parum irasci: sollicitari aut tristari aut coire: exercitium temperatum: fricatio temperata: ⁊ omnia dulcia ⁊ vnctuosa corpus impinguãt. Si quis cupit mẽbrorum tertie digestionis virtutem attractiuam ⁊ digestiuam cõfortare: oportunum est ante introitum balnei membra primo moderate fricare: deinde fortius: postea pice emplastrari: deinde moderate exercitari: ⁊ vltimo absq̧ tarditate balneari: deinde siccis manibus exicari: postea inungi pauco oleo oliuarum camomillino vl' anetino: deinde cibari cibo cõuenienti. Et si etas cõsuetudo ⁊ complexio pmittant fundat super membra sua frigidam aquã in exitu balnei. Finis autem fricationis que ante emplastrum premittitur est vt inflatio nõ incipiat consumi. Amplius bene scias ꝙ verberare corpora cũ virgulis quousq̧ rubeant eorũ carnes calorem ipsorum confortat ad attrahendũ et digerendum ⁊ ad perfectius conuertendum nutrimentũ attractum. Et laudamus vt virgule inungantur oleo oliuarũ. Nunc ponatur vnum antidotum bonum ad illos qui volũt impinguari. Sumãtur amigdale excorticate ⁊ auellane: semẽ papaueris albi granum viride ex quo fit terebentina: et exoluantur omnia in butyro vaccino ⁊ zuccaro: de quo mane ⁊ sero parum comedatur ⁊ superbibatur vinum bonum. Hec sufficiant de impinguando macrum.

Regimen

Digestiue confor.

Gali. de regimine sanita.

Uerberatio de virgis prodest

Antidotũ impigua-

De macrefaciendo pinguem.

T ex pdictis satis haberi potest quale debet esse regimẽ pingiũ excessiue. Comedant nãq̧ cibaria pauci nutrimẽti ⁊ magne quãtitatis ⁊ citi descensus: ⁊ frequẽter balneãt anteq̧ comedãt ⁊ frequenter et festinũ sit eis exercitiũ: ⁊ inungãtur oleis resoluentibus: ⁊ vtãtur trifera minori ⁊ electuario ⁊ de lacca interdũ tyriaca. Dimittãt carnes ⁊ vinũ ⁊ lac ⁊ omia dulcia. Plurimuz vtantur olerib' salsis acutis acetosis: ⁊ larga ventris solutione vtãtur vrinam ⁊ sudorẽ prouocent: ⁊ labore multo ⁊ veloci vtãtur anteq̧ comedãt ⁊ famẽ tolerent. Ampli' disponãt se ad comedendũ semel in die ⁊ diu vigilẽt ⁊ vinum bibant vetus ⁊ subti-

tile ⁊ ad vltimū vtantur regimine cōtrario ei qđ diximus in hoc capitulo. De his aūt que macrescere faciunt sunt diaciminū diatreon pipereon. Comedant aūt p̄dicta electuaria ieiuno stomacho fame instāte: ⁊ post eorum a cceptionē tādiu fameāt ꝙ eorū appetitus deprimatur ⁊ aliqualiter extinguatur. Et vt possit ad vnū diez famez pati ⁊ sitiz in balneo ereo sudare ⁊ medicinas maciem faciētes assumere: parū dormire ⁊ in lecto duro ⁊ multū coire ⁊ morari sub sole ⁊ in mānsionibus calidis corpus pingue macrescere faciunt. Medicamē corpus macrescere faciēs ⁊ desiccās. Recipe trifere minoris drag. iij. pulueris yerapigre: turbith electi ana drag. ij. misceantur ⁊ sumatur quaqꝫ die p̄ dosi eius medietas vel de tertio in tertiū. Amplius euacuationes ⁊ vomitus nō equales macrescere faciunt sed equales impinguant. Et illud quod plurimū extenuat est alteratio cōplexionis ad cōtrariū cōplexionis faciētis pinguedinē. Uerbigratia: si est caliditas frigefactio: ⁊ si frigus calefactio. Et est notādū ꝙ maciem faciētia sunt diuretica secessiua sudorē prouocantia resoluentia ⁊ desiccantia ⁊ vniuersaliter impedientia motū alimenti ad membra ⁊ moraz eiusdem in membris extenuāt corpus. Unde olera ⁊ alia stupefacientia ⁊ infrigidātia sunt corpus extenuantia eo ꝙ attractiua membrorū debilitatur: quia attractio fit a calido. Ex dictis sufficienter haberi potest quomodo membrū particulare extenuatū sit impinguandum ⁊ pingue extenuandū. Impinguādū est ex parte attractionis nutrimenti cōuenientis ad ipsum ⁊ retētionis eius supra ipm̄ ⁊ conuersionis eius ad naturam ipsius. Et hec operationes cōplentur p̄ fricationē ⁊ rubificationem cū medicinis rubificantibus: ⁊ cū fricatione q̄ est fortior: ⁊ cū effusiōe aque calide ⁊ vltimo cū linitiōe piscis sicut superius dictū est: vel cū appositiōe alicuius habētis ꝟtutem piscis cuiusmodi sunt vermes rubei vocati sanguisuge terrestres. Interdū aūt indigemus opere cyrurgico: ⁊ specialiter in naso: labio ⁊ aure ad incisionē carnis indurate a calore impediente membrū augeri ⁊ impinguari.

De cirurgia

Extenuatio.

Si autē velimus aliquod mēbrū pinguius ꝙ oportet extennare iuuat ad hoc ipsum facere quiescere cū frigore suo ⁊ ligare vias cibi ad ipsum ⁊ stringere cū ligamento ⁊ attrahere cibū ad oppositū eius. Et de epithimatibus que prohibēt testiculuz aut māmillā impinguari siue augmētari est vt sumatur chimolea ⁊ cerusa plūbi ⁊ misceātur cū expressione iusquiami albi ⁊ oleo myrtino administretur inunctio: ⁊ assiduetur epithimthio eius cū fricatione lapidis in quo fleubothomiatores acuūt sua ferramenta cū vnꝰ super aliū fricatur cū aceto: vel cū succo iusquiami albi. Amplius epithimatio fiat cū aqua aluminosa aceto ⁊ farina fabarū ⁊ coriandro ⁊ similibus tribus diebꝰ cōtinuis: deinde āplestretur māmilla cū semie lilij tribꝰ alijs diebus ⁊ fiat hoc in mēse tribꝰ vicibꝰ. Et hec sufficiant.

epithimatio.

Capitulū. vi. de regulis sūptis a diuersitate mēbrorū.

Quatuor ptes principales corporis

Ota regio corporis humani in quatuor partes est diuisa q̄rū prima est regio ꝟtutū animaliū: puta cerebrū ⁊ mēbra adiacētia. Secūda est regio ꝟtutis vitalis: vt puta cor ⁊ pulmo. Tertia est ꝟtutis naturaliū puta stomacus splen: epar ⁊ intestina. Quarta est virtutis generatiue: puta testiculi ⁊ mēbrū virile in viris ⁊ matrix ⁊ colluz matricis in mulieribus. Et quia hec mēbra sunt diuersarū cōplexionū: compositionū ⁊ ope-

ationũ vtiq₃ indigēt diuerso regimine. Et incipiem⁹ primo a capite ꝛ dicenus de cōseruatione cutis capitis ꝛ capilloꝝ in ea situatoꝝ: deinde dicenus de cerebro ꝛ alijs mēbris sibi adiacentibus: deinde de nutritiuis ꝛ vltimo de generatiuis. Et vlteri⁹ nos addem⁹ regimē mēbroꝝ exterioꝝ toti⁹ orpis ꝛ cutis omniũ musculoꝝ siue totius corpis preterq̄ capitis de qua ꝛimitus faciemus mentionem.

De conseruatione cutis capitis et capillorum.

Quod cutem capitis ab vlcere et scabie preseruat est si cũ balneari volueris primũ ipsum cũ melle inunxeris: ꝛ idē facit sapo pcipue ī hyeme si eā pdicto modo vnxeris. Nec aliquo modo lotio capitis est negligenda quin fit ad minus bis in mense vel in duob⁹ mēsib⁹ ter: deinde effunde aquā mediocriter calidam super caput: ꝛ pluries anteq̄ a vapore calido balnei ca-efiat. Et hoc est quod quidam sapiens cuidā regi precepit. Cũ balneari volueris primo infunde septies aquam calidā super tuũ caput ꝛ sic doloreꝫ capitis non timebis: Pectines qualibet die caput cũ pectine eburneo: ꝛ se-e: quoniā poros aperit ꝛ vapores ad superiora euaporare facit. Et si capilli debiles fuerint ꝛ exiles lauentur cũ licinio ex cineribus oliuarũ facto ꝛ it lixiuiũ ex aqua decoctiōis capilloꝝ veneris: ꝛ edere arboree ꝛ terrestris. Amplius fricare radices capilloꝝ cũ oleo anerino masticino ꝛ oliuaꝝ eos multiplicat ꝛ conseruat ꝛ caniciē retardat. Amplius puluis lazuli mirabilem habet proprietatem in conseruando palpebraꝝ pilos. Amplius decoctio bletaꝝ in vino cōseruat pilos barbe: ꝛ specialiter si lotio fiat post rasuram in mo lotio ex vino simplici aliquid valet. Amplius freqnens barbe ablutio cum aqua frigida eius caniciem retardat ꝛ prohibet depilationem. Et in hoc omnes antiqui concordati sunt: q̄ mirabolani kebuli cōditi caniciem retardant ꝛ capillorum colorem ꝛ specialiter nigrum conseruant: ꝛ hoc plurimum expertum est.

Lotio capitis.

Balneũ.

De cerebro.

Sanitas cerebri conseruatur cum fumigationibus ꝛ odoramentis specierũ aromaticaꝝ: cuiusmodi sunt lignum aloes ꝛ ambra ꝛ herbe odorifere: puta maiorana: balsamita: balsamũ: viola sarracenica ꝛ similia. Hec enim cerebrum confortant ꝛ reuma prohibent ꝛ dolorē emigraneũ curāt: ꝛ hec specialiter competũt in hyeme: sed in estate fiant suffumigatiōes ex odoriferis reb⁹ frigidis puta ex rosis sandalis ꝛ similibus: ꝛ in via cibi competunt pulli ꝛ agni iuuenes decocti modica aqua. Conseruant enim cerebri sanitatem ꝛ augent ipsius virtutem. Et sicut dicit aristoteles comedere paruos pullos augmentat ꝛ confortat cerebrum ꝛ eius sensus conseruat: sed comedere grossos pullos siue gallos confortat cerebrum ꝛ acuit visum ꝛ precipue cerebrum galloꝝ veterũ siue turturũ mirabiliter acuit intellectũ. Preterea suffumigetur caput super fumũ aque decoctionis camomelle: sticados ꝛ mentastri. Amplius sternutationes in ieiuno facte cerebrum purgant: ꝛ hebetudinem sensuum remouent. Nam vt dicit magnus auen zoar sternutationes deopilant cerebrum ꝛ ingrossant collum; mundificāt faciem; confortant sensus cani-

Sternutatio.

ciem retardant: et dissoluunt fumositates inclusas in cerebro. Non est erg[o] sternutatio negligenda. In hyeme prouocetur a calidis: et in estate frigidi[s] vel temperatis. Potest etiam sternutatio prouocari aspectu radiorum solis.

De conferentib[us] cerebro. De rebus maxime conferentibus cerebro sunt: thus: achorus: spica: stica dos: maiorana: mirabolani et specialiter kebuli et similia multa que in a[r]eolis medicinarum facile est inuenire. Quod autem maxime nocet cere[bro] est indigestio et digestionis corruptio. Hec enim radix est omnium egri[tu]dinum. Que autem plus intellectum purificant: sunt gaudium cordis leticia et tranquilitas. Dicit enim quidam sapiens quod gaudium et leticia d[e]seruiunt intellectui.

Indigestio radix omnium egritudinum.

De oculis.

Sanitas oculorum conseruatur si quis abstineat a cena nocturna et ne statim dormiat stomacho pleno. Consequenter vti puluere cuius recepta sequ[i]tur. Recipe seminis feniculi partem vnam eufrasie m[i]noris partem semis maiorane: sileris montani an. partem vnam zucari albi partem vnam et semis fiat pul[ue]ris. Usus istius pulueris omnibus modis visum co[n]seruat et confortat. Amplius suffumigare oculos su[]pra fumum aque calide decoctionis feniculi oculos mundificat a viscosi[]tate grossa. Et potest illa decoctio fieri ex vino albo et aqua: et potest add[i] in illa decoctione eufrasia: ruta: verbena: et celidonia: et hoc multum sep[e] per me expertum est. Aspectus viridium visum confortat: et inter album et nigrum coloratum: ita quod sit color ad membrum declinans: quanto enim co[]lor magis a medio distat tanto magis debilitat siue minus confortat vi[]sum. Amplius si intueatur aqua frigida in pelui coloris viridis: et in eade[m] oculi submergantur continue paruo temporis interuallo organum ocul[o]rum fortificat: et conseruat ipsis existentibus sub latitudine sanitatis. N[on] loquimur enim in hoc opere de regimine egrorum sed sanorum. Usus tu[r]turum et auium paruarum visum confortat et similiter feniculus quocunq[ue] modo sumatur. Utamur ergo crudo et cocto. Nihil adeo visui nocet sicu[t] somnus cum stomachi replectione: et specialiter diurnus. Et idem intell[i]gatur de coitu: Amplius omnia genera acruminum: sicut allea: cepe: et simi[]lia visum debilitant. Et similiter nasturcium: lactuca: acetum: caules: et omnia vaporosa: et specialitet sero visum debilitant et offuscant. Et veri si[]militer suspecti de oculorum infirmitate seu debilitate abstineant a salsis vaporosis: acetosis: acutis pungitiuis. Caueant etiam a frigore: puluere et fumo: et specialiter carbonum precipue marmorum et metallorum et argen[]ti viui Et similiter a vento. Et oportet vt minoretur aspect[us] in litteris mi[]nutis nisi interdum ad exercitium oculorum. Amplius fletus vomitus: balneum nocent oculis. Napi siue rape mirabilem habent proprietatem in confortando visum. Amplius vsus mirabolanorum conditorum summe visum conseruat et fortificat. Super omnia procuretur lenitio ventris. Hec enim maxime visum confortat et conseruat. De lenitione ventris inferius apparebit in capitulo de farmacia siue ventris lenitione. Quod purissime visum conseruat et oculos corroborat et a grossa viscositate mundificat est linire palpebras oculorum cum licio distemperato cum aqua feniculi.

Somn[us] nocet.

Confortantia visum

De auribus.

Dicunt quidam q̄ acetum forte tepidum guttatim in ieiunio auribus instillatum plus ceteris medicaminibus auditui confert: q̄r auditus instrumentū cōfortat ꝛ prohibet fluxum reumatis ne ad ip̄m de cerebro descendat. Et si sit in ip̄o aceto succus memithe ꝛ demū auribus instilletur tūc erit in operatione sua: tūc enim optime meatum mūdificat aurium a sup̄fluitatibꝰ grossis ip̄m opilantibus que interdū auditum grauāt: ꝛ in auribus diuersas egritudines generāt. Amplius oleum amigdalaꝝ amararuꝫ ꝛ nucleorum persicorum auribꝰ instillatum tepidum meatus aperit ꝛ cōfortat. Sūmo opere cauendū est ab omni tumultu omniqꝫ strepitu molēdini vel aquarum ab alto cadentium: quoniam adeo auditū ledunt vt vix vox socij possit audiri. Et dicūt medici q̄ illud quod pre ceteris auditū conseruat et preseruat est suffumigare aurē supra fumū aque calide. ꝛ si in ip̄a bulierit absinthiuꝫ vel pulegiū vtile erit. Cauendū est preterea ne quis balneetur in aqua lutosa ꝛ immūda ne aures ingrediens immundet ꝛ opilet. Auditum confortātia.

De odoratu

Quod sanitatem odoratus cōseruat est mūdificare nares studiose a grossa viscositate vt in ipsis nihil de ip̄a maneat. Nam hec manēs in naribus fetorem generat ꝛ olfatū corrūpit. Caueat quis ab om̄i fetore ꝛ maxime in angustis ꝛ p̄fundis habitaculis opacum ꝛ corruptū aerē habentibꝰ in quibꝰ sol intrare nō potest vt ip̄os vapores corruptos cōsumere possit et aerem ab ip̄is mūdificare. Nam ex corruptione aeris corrūpuntur sp̄ūs animales. Et assuetus fetore adeo leditur q̄ in fetoris absentia olfactus assueto fetore corruptꝰ fetoreꝫ sentire nō cessat. Ideoqꝫ odorem reꝝ redolentiū ex assuefactione mala nō pōt sentire. Nam necesse est q̄ assuefaciat odorare redolētia: ꝛ specialiter per suffumigationē reꝝ redolentium ex aromaticarum: puta ligni aloes ambre ꝛ boni cinamomi et odor specialiter musti ad conseruandū spiritum animalem. Corruptō aeris mul tuꝫ nocet. Aromatica p̄sunt.

De ore

Os sanum cōseruabitur si ante comestionē et post cū aqua calida abluaf: hoc em̄ mūdificat ꝛ humiditates gingiuaꝝ a capite descendētes aufert ꝛ desiccat. Et dixerūt quidā sapientū q̄ dentifriciū factū cū puluere garifiloꝝ nucis muscate ꝛ spicenardi qualibet die in ieiuno fetoreꝫ oris remouet. Si dissoluaf aliquantulū masticis in oleo rosato: ꝛ inūgatur pallatum confortat cōseruat ip̄m. Caput leporis combustum puluerisatū valet contra cancrum gingiuarum ꝛ palati. Dentificiū

De lingua.

Lingue ſanitas conſeruatur cuꝫ ablutione facta in ieiuno ⁊ cū mellis fricatōne ⁊ zinziberis puluere. Hec em̄ linguā attenuāt ⁊ eius grauitatē remouent. Amplius aues parue in aſſatura vel paſtillatura vel frixatura valēt in grauedine lingue. Nuces lingue inimicantur vnde ab eis eſt abſtinendū in ſanitatis lingue cōſeruatione. Caules competunt in lingue grauedine comeſti ⁊ maſticati: vnde infantum accelerant locutionem ⁊ ambulationeꝫ. Confoꝛtant em̄ muſculos ⁊ articulos. Amplius tenere in oꝛe ſpecies aromaticas et ſpecialiter in ieiuno: puta gariofolos: cubebas linguam a grauedine liberat ⁊ ad loquendū facilitatem dat ⁊ eius ſanitateꝫ conſeruat. Hec ſufficiant de regimine ſanitatis totius capitis.

Nuces nō proſunt

De mery et canna pulmonis.

Conſequenter dicamus de regimine ſanitatis mery ⁊ cāne pulmonis. Dicamus ergo ꝙ mery et cāna pulmonis cōſeruantur cū potu bꝛodij pigiuū gallinarum ⁊ carniū ſemiannualis agni cum dulcibꝰ rebus coctarum ⁊ ſpecialiter cū liquiricia. Et ſi cum pꝛedictis carnibus cauliū ſummitates decoquantur erit laudabilis potus. Potus vini dulcis valet ad idē. Oſſa mollia caſtratoꝝ iuuenuꝫ multum cōpetunt in conſeruatione mery ⁊ cāne pulmonis leniendo: cōfoꝛtando: mollificādo: et meatus pectoꝛis elargando. Nō comedat quis oſſa paruaꝝ auium: pullorum perdicum: piſcium ſpinoſoꝛum ⁊ ſimiliū. Nō comedat carnes groſſas q̄ vix digeri poſſunt. Abſtineat a ſalſis acetoſis ⁊ oleo aquatico. Nam hec omīa ledunt cānam ⁊ meri. Amplius oua mollia competunt in conſeruatione dictarum parcium. Amplius liqniritia comeſta ⁊ eius decoctio gargariſata ⁊ potata valent ad idem. Qui patitur caſum vuule ſeu elongationē pꝛecauere debꝫ a vomitu ⁊ ſpecialiter in ieiuno. Amplius q̄ deſiderat conſeruationem dictoꝛum mēbꝛoꝛuꝫ caueat a potibus frigidis actuali frigiditate: ⁊ ſpecialiter aque frigide. Ex hoc em̄ potu habētes talia mēbꝛa debilia incurrere poſſent ſpaſmū mery ⁊ per conſequēs moꝛtem ex defectu alimēti attracti. Nam mery moꝛtificatum a frigido potu nequit eſſe mediū attrahēdi ſiue tranſgluciēdi. Hoc em̄ modo galie. vnū ex infirmis ſinochum vel cauſonē patientem ex potu aque frigide moꝛti tradidit: qꝛ ipſe nō ꝓuidit eiꝰ mery debilitatē ⁊ ꝯplexionis eiꝰ firgiditatē.

De vino.

Oua mollia.

Potuſ frigidus.

De pulmone.

De conſeruantibus et confoꝛtantibus pulmonem ſciendū ꝙ cicera in alba zuccaria fracta mundata a coꝛtice exterioꝛi decocta cū lacte capꝛino vel cū butyro recenti pulmonem nutriunt ⁊ confoꝛtant. Ad idem valēt penidie ⁊ amigdale ſpecialiter amare a coꝛtice exterioꝛi mundate. Amplius lac capꝛinum ſtomacho ieiuno ad idem valet. Et ſimiliter cāna mellis et paſſule enucleate ſtomacho ieiuno. Salſa acetoſa pūgitiua acuta contra.

zuccaria.

Lac capꝛinum

riantur pulmoni. Mirra sub lingua retenta pulmonē cōfortat si illō qđ ex ea liquefit paulatine traijciatur. Ampli⁹ succus cauliū clarificat⁹ cū melle trāsglutitus pulmonē confortat ꝛ ꝯseruat: ꝛ vocem clarificat. Ampli⁹ pinee: amigdale: liquiricia multū mūdata iuuant pulmonē ꝛ eius cannales ꝛ pect⁹. Ampli⁹ vinū nouū dulce coctū: ꝛ ꝑ decoctionē a subiecta fece grossa depuratum plus ceteris ꝓdest pulmoni ꝛ ei⁹ cānalibus: ꝛ superiori cāne ante cibū sumptū ꝛ post cibum. Pulmo vulpis mirabilē habet ꝓprietatem in pulmonis hoīs ꝯseruatione ꝛ cōfortatione. Ad idem valent cancri fluuiales ꝛ ostree terrestres ꝛ limatie sunt optime scđm ꝙ declaraui in quodā tractatu quē composui de emoptoica passione ꝛ ptisi: si quis videre voluerit videat: q₂ volo me breuiter expedire.

Cōfortāt pulmonē

Pulmo vulpis

De corde.

Onsequēter dicamus de cordis ꝯseruatione et ꝯfortatione. Et est sciendū ꝙ sumope fugiēda sunt ad iram ꝓuocātia ꝛ angustiā: q₂ sicut testatur sapiēs quidam cor duos h₃ nociuos hostes. s. desperationē ꝛ tristiciam. Ex desperatiōe ꝓuenit torpor ꝛ pigricia. Ex tristicia vero senectutis festinatio. Hec ergo duo genera multum cordi nocēt: s₃ tristicie nocumentū maius est: q₂ naturalē calorē extinguit ꝛ spiritu₃ ꝓfundat ꝛ cōpositionē cordis dissoluit ꝛ tandē interficit. Hōs ergo iram ꝛ tristiciā eas a corde suo expellat ꝛ leticie: gaudio: paci: exercitio delectabili ꝛ venationi cū auib⁹ venatoꝝ intendat. Nam hec gaudiū leticiā et audaciā generāt ꝛ aīm ꝯfortant. Uti cibis subtilib⁹ puta carnib⁹ pullorum: colūbaꝝ: gallinaꝝ: perdicū: turturum: agnoꝝ: capreoloꝝ: ꝛ ceteris cibis subtilē sanguinē generantib⁹ ꝯuenit in cordis ꝯseruatione. Amplius euitādus est aer fetidus nebulosus impurus. Nō eñ pōt spūs vitalis cōseruari nisi cū attractione boni aeris ꝛ boni odoris: ꝛ ex hoc etiā cor ꝯseruatur. Uinū bonu₃ subtile odoriferū est de maxime ꝯfortantib⁹ cor. Nihil reperitur qđ adeo ꝯfortet cor ꝛ spm̄ ꝛ calorem naturalē euigilet sicut bonu₃ vinum odoriferū vetus moderate sumptū in estate mediocriter lymphatū vinū eñ sanguinē mundificat: ꝛ ei⁹ tenebrositatē remouet ꝓcipue si cum sonis ꝛ melodijs sumatur. Multum etiā iuuat sedere in locis amenis vt viridarijs ꝛ pratis. s. vbi sunt herbe odorē delectabilē ꝓducentes. Et in orto vbi sūt cursus aquaꝝ ab alto cadentiū ad ima suauiter ꝛ sine magno strepitu. Strepitus eñ ledit aīm ꝛ auditū. Et dicūt sapiētes ꝙ audire instrumenta musicalia expellit ab aīo strepitū ꝛ a corde tristiciā ꝛ stuporē. Sed nota ꝙ dilectus soci⁹ ꝛ amicus bon⁹ ꝛ solatiosus narrationib⁹ ꝛ instrumētoꝝ delectationib⁹ supplet melodiā. Et vt sit vnū dicere virtus cordis cōseruatur subtilib⁹ cibis ꝛ ꝯueniētibus: odore laudabili tranquillitate: gaudio ꝛ dimissione eoꝝ q̄ tristari faciunt: ꝛ renouatione reꝝ delectabiliū puta vestiū ꝛ similiū ꝛ habitatione cū dilectis. Et nota ꝙ syrupus cōposit⁹ ex succo buglosse vtriusq₃ ꝛ seta cruda sūme ꝯfortat. Nā hec sumpta simplicia vel ꝯposita ꝯfortant cor. Et est notandū diligēter ꝙ eoꝝ q̄ ꝯfortant cor: quedam sunt temperata vt iacinctus: aurum: argentū buglossa. Alia sūt calida sicut duronicū: zedoar. musc⁹: ambra ꝛ seta cruda: ꝛ ambo ben: crocus. Et gariofoli sunt mirabiles ꝛ lignū aloes crudum: ꝛ melissa ēt semē ei⁹ ꝛ cardomomū: cubebe: smaragdus ꝛ enula ꝛ mirabolani. Alia sunt frigida puta margarita: carabe; camphora; corallus; sandali; ꝛ rosa et

Ira ꝛ tristicia multum nocent cordi

Confortātia cordis

Uinū bonum

Amicus bonus.

spondum ꝛ lutum sigillatū.Et ex eis est coriandrum siccum ꝛ humidum sed vsū coriandri inhibeo nisi ante preparetur modo cōsueto:q᷑ aliter habet naturam veneni. Amplius scias ꝙ oua gallinaꝝ mirabiliter cōfortāt cor:generant em̄ sanguinem cordi proportionabilē:vnde mirabiliter competunt in cordis seruatione ꝛ habentibus cor debile naturaliter.

De stomacho.

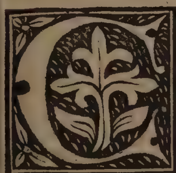

Ex sanitate stomachi totius corporis sanitas noscitur dispensari. Nam stomachus se habet in animalibus sicut radix in arborib'. Sicut em̄ a radice venit alimentū ad totā plantaꝫ : vnde si radix non nutriatur tota planta arescit : ꝛ si nutrimentū nō fit planta nō diu durat:sic etiaꝫ si stomachus nō nutriatur ꝛ cibus in stomacho nō digeratur totū corp' arescit:ꝛ similiter si digestio corrūpatur in stomacho mēbra cetera nō nutriūtur. Error em̄ notabilis factus in prima digestiōe nō corrigitur in secūda nec in tertia: ꝛ sic alimentū est ineptum ad hoc vt cōuertatur in nutritum:ꝛ per consequēs deficit vita.Et cū vita per alimentum consistat multū sollicitari debemus in custodienda stomachi sanitate. Ad custodiendam igitur stomachi sanitatē iubent quidem sapientum semel in mense vomitū prouocare cum aqua calida ꝛ aliquāto aceti . Hoc em̄ mundificat stomachum a supfluitatibus cibi ꝛ potus ꝛ humorib' malis.Amplius comedere vuas passas in ieiuno cū granis suis stomachum confortat ꝛ rectificat eius malam complexionē.Absinthium.ꝛ spica nardi in potu eum confortant ꝛ sanū eum conseruant. Emplastrum ex mastice ex ligno aloes confortat stomachū ꝛ eius malam complexionē rectificat. Amplius potus absinthij soluit stomachi duriciēꝫ ꝛ expellit ab ipso grossos fumos.Et volēs conseruare stomachuꝫ vtatur cibo facto ex auibus sicut perdicibus: turturib' iuuenibus in aqua coctis. Caueat ne comedendo aquā frigidaꝫ bibat nisi forte in fine comestionis si fuerit ea assuetus ꝛ aliter nō ꝛ parum bibat ex ea. Amplius syrupus rosatus aromatizatus cū ligno aloes stomacho prodest ꝛ sanitatē eius conseruat. Dicit aristoteles ꝙ sumere in ieiuno drag.iij. electuarij de ligno aloes ꝛ reubarbaro confortat calorē stomachi ꝛ adiuuat digestionē:ꝛ eius orificium a fleumate mūdificat;ꝓcurat appetitū ventositatem remouet.Et similiter aqua rosarū cum mastice ꝛ carnib' citoniorū rectificat stomachū.Amplius inunctio stomachi ex oleo de mastice digestionē eius ꝛ complexionem rectificat.Amplius multū approbo vsum coriandri conditi in cuius condimēto addatur ligni aloes drag.i. gariofiloꝝ spice nardi sandali muscatelli an.drag.semis cinamomi electi: melani piperis an. drag.i. et fiat puluis.Fiāt ergo.iij.libre coriādri cōditi ꝛ addatur predictus puluis Ampli' euitent genera fructuū:scꝫ poma:pira:mespila:auelane:grana pini:ꝛ euitent omīa lacticinia ꝛ medulle ꝛ cerebella ꝛ matrie quadrupeduꝫ. Et vniuersaliter omnia īteriora magnoꝝ animaliū quadrupedū:vti tamē possunt cerebella galloꝝ ꝛ gallinarum ꝛ ceterarum auium preterꝙ auiuꝫ degentiū in ripis aquaꝝ. Pellicula interior stomachi gallinaꝝ mirabileꝫ proprietatem habet in stomachi hoīs conseruatione . Et scias ꝙ omēs medicine ꝛ omīa facientia abominationē stomacho inimicantur.Ampli'

Emplastrum. Aqua frigida. Sirupus. Ista nocent stomacho.

retentio fecuz ꝛ ventositatū est de his que debilitāt stomachū. Et coitus immoderatus maxime debilitat stomachū. Suspecti igitur de stomachi debilitate ꝛ passionibus eius cōtineāt. Amplius vigilie īmoderate summe debilitāt stomachū ꝛ etiā dimissio exercitij. Et vomit⁹ laboriosus debilitat stomachū īmo ipsius ꝯtinuatio mortē inducit. Et hoc vidi ꝑ experientiaz attamē vomit⁹ nō laboriosus est iuuatiuus ꝛ laudabilis ex ꝑte purgationis. Amplius ex debilitantibus stomachū sunt ceruisia ꝛ vinū nouū non defecatū. Et similiter potus inter duas comestiones digestione stomachi adhuc nō ꝯpleta stomachū debilitat. Amplius scias ꝙ mentis curiositas ꝛ ingenij sollicitudo sunt de his que maxime stomachū debilitāt. Sūme vitāda est repletio nauseatiua ꝛ multiplicatio ferculoꝝ ꝛ eoꝝ interruptio ꝛ similiter eoꝝ difformitas ꝛ mēse ꝓlongatio ꝛ mala masticatio ꝛ potus multiplicatio. Hec eniz omnia digestionē corrūpunt ꝛ stomachum debilitant. Hec sufficiant de conseruatione sanitatis stomachi. Ceruisia nocet.

De epate.

Cōnsequēter dicamus de sanitatis epatis ꝯseruatiōe. Dicam⁹ ergo ꝙ decoctio reubarbari: reupōtici: absinthij: eupathorij rose ꝛ lacce admīstrata in ieiuno ꝯfortat epar debilitatū. Et similiter electuariū de lacca rosis. Et similiter comestio carnium subtilium laudabiliū puta ꝑdicū iuuenū ꝛ similiū cū ciceribus decoctaꝝ vel assataꝝ nō ad carbones sed cū aqua calida hec enim melior est assatura. Nā illa q̄ fit ad carbones nō euadit ab adustione vel siccitate nimia nisi custodiatur diligēter. Sed assatura q̄ super aquā fit calidā equaliter ꝛ vniformiter fit: ꝛ ab adustiōe securatur Vue passe ꝛ ficcus albe epar magnificāt. Nā quoniā epar in dulcibus delectatur ideo facilius ea apperit ꝛ auidius. Et huius ꝓbatio est cōsequenter si anser vel gallina ficubus sit impinguata carnes eoꝝ pingues erunt ꝛ humide ꝛ delectabiles ꝛ ius eoꝝ delectabilissimum. Ficus vero ꝛ vue passe si comedentur in ieiuno epar deopilāt ꝛ ꝯfortāt ꝛ eius ꝯplexionē rectificāt. Et similiter pulli parui modica aqua decocti in cibo sumpti epar ꝯseruāt et confortāt. Amplius notādū ꝙ vsus maloꝝ granatoꝝ dulcium ꝛ vuarū passaꝝ magnificat epar ꝛ intantuz eius malā complexionē rectificat ꝙ comedentē ridere facit. Vinū etiā subtile in substantia mod, rate sumptū epar calefacit ꝛ deopilat ꝛ confortat ꝛ cōseruat: ꝛ eius sanitas totū corpus in sanitate ꝯseruat. Amplius scire debes ꝙ intromittere cibum super cibū scilicet indigestū ꝛ error ordinis eius est ex rebus magis nociuis nō solū epati sed etiā stomacho. Et similiter potare subito aquā frigidā in ieiuno ꝛ post balneū coitū ꝛ exerciciū quādoqꝫ ꝑducit ad infrigidationē vehemētē epatis ꝛ ydropisim. Et si aqua frigida quis indiguerit ꝓpter epatis inflāmationē nō recipiat eā solaz sed cum aliquantulo vini vt non infrigidetur vehementer. Nec traijciatur impetuose trāsglutiēdo sed paulatim sugendo. Amplius scias ꝙ omnia viscosa epati nocent ex parte qua faciunt accidere opilationem. Et ex eoꝝ summa est frumētū nō omne sed glutinosuz. Et supposito ꝙ bene digeratur inepate causabit in membris sequentib⁹ opilationē. Et similiter vinū dulce opilat epar ꝛ deopilat pulmonē. Huius autē causa est quia vinū dulce nō gradatim venit ad epar: ex eo ꝙ epar multuz diligit ipsum quia dulce ꝛ propter

Confortā cia epar.

Usus granatoꝝ ridere facit

Nocentia epati.

Frumētū glutinosū opilat.

facilē eius penetrationē qr potus τ quia calidū quare nō moratur ea quā titate qua separetur fex ab eo imo puenit ad epar cū grossitudine sua. Inuenit enim vias scilicet meseraicas paratas: sunt eniz ample τ vene in epatis substātia sūt valde stricte. Cū ergo ad epar puenit nō moratur quā titate qua digeratur immo expellitur subtile in venas strictas velocitate sue penetratiōis τ remanet sedimen ꝓpter viaꝝ cōstrictionē. Sed in pulmone ꝯtrariū euenit. Nā ad pulmonē venit vinū dulce cuz iam colatū est a via meatuū mery ꝓviā resolutiōis ex meatibus strictis ad amplos. Aut ex via concaua cū iā dimisit fecē. Et vadit adhuc illuc cū sit colatū τ transit ex meatibꝰ strictis ad āplos quare colatur vice alia. Et bene scias ꝙ medicine in quibus est amaritudo qua fiat apertio: est stipticitas quedā qua fiat confortatio: τ odor cōueniēs substātie spiritus ꝓhibēs a putrefactione: sunt inquātū huiusmodi medicine epati cōueniētes: τ huiusmodi sūt cinamomū sticados: absinthiū: mirra: spica: crocus τ similia. Scias ꝙ auellane cōuenientes sunt epati omni quoniā nō sunt vehemētis caliditatis τ sunt aperitiue τ eaꝝ chymus est bonus. Et epar lupi τ carnes limaciaꝝ ꝯuenientes sunt epati cū proprietate q̄ est in eis. Et similiter species endiuie τ specialiter illa in qua est maior amaritudo. Epati eniz calido cōpetūt ratiōe ꝓprietatis τ deopilatiōis τ amaritudis alicuꝰ stipticitatis Si igitur epar sit calidum species endiuie administrentur cum melle vt earum frigiditas temperetur. Et hec de epatis conseruatione.

De splene.

Splen ridere facit

Consequenter de splene dicendum est. Nā splen est instrumentū ridendi. Habentes enim splenem bene dispositū τ fortē ad mūdificandū sanguinē grossum τ turbidū ex quo corpus non potest bene nutriri naturaliter sunt leti τ sine tristicia. Et per oppositum splene existente debili sanguis grossus τ turbidus manet in venis τ mouetur ad cor τ ad cetera mēbra corporis τ ideo reddit hominē tristē τ melencolicum. Bene ergo sollicitari debemus de sanitatis ipsius cōseruatione. Cōfortetur enim corpus splenis cum cibis bene nutrientibus τ deopilantibus cuiusmodi sunt gallina cocta cum modico brodio: τ carnes pulline τ eduline cum modico aceto cōdite τ lac nouiter mulsum cū modica zuccara τ eligatur lac capraꝝ τ camelinū. Hec eniz splenis opilationē aperiunt τ eiꝰ sanitatē custodiūt. Et vinū rubeū in cōmestione sumatur. Et generaliter omne quod impinguat ꝓdest spleni: omne eniz tale restringit splenē τ ipm tēperate diminuit. Paruitas splenis significat bonā ꝯplexionez corporis τ eius grossicies ꝯtrariū. Absinthiū etiā in potu cū melle sumptū prodest spleni τ eius ꝯplexionē rectificat. Et dicūt medici ꝙ bibere aquaz vel vinū q̄ diu steterint in vase tamarisci confortat τ ꝯseruat splenē. Caueat q̄s a grossis τ stipticis fructibꝰ. cuiusmodi sunt pira: mespila: sorba: coctana τ similia: quoniā orificia splenis ꝯstringūt τ articulos debilitāt. Caueat similiter a grossis carnibus puta bouinis caprinis ceruinis τ porcellinis. Et ab omni legumine τ ab omni quod fit de lacte: puta caseo τ lacte acetoso. Hec enim omnia epar τ splenem ledunt τ colerā nigrā generāt Et vtatur vino albo vel citrino quod splenem attenuat τ opilationē aperit τ eius grossiciē subtiliat. Et dicūt quidā empericoꝝ ꝙ sanitatem sple-

Splēis ꝑuitas bona.

De vino.

nis conseruat: vt quãdo ire velis sinistrũ pedẽ ante dextrũ moueas ⁊ hoc in ascendendo ⁊ descendendo seruetur. Hec sufficiant de splene.

De intestinis.

Dicamus quomodo intestina in sanitate cõseruantur quod fit cũ a fecibus in eis ꝯtentis mũdantur ⁊ similiter dũ ab humore viscoso qui in eis multiplicari ꝯsueuit: vel ex regiminis malicia vel ex debilitate mundantur nã hic humor interdũ impedit exitũ fecũ naturalẽ. Mundantur ergo intestina a fecibus ⁊ humore viscoso cum potu aque mellis in ieiuño ⁊ cũ comestione ficuũ siccaꝝ pinguiũ in ieiuno ⁊ cum potu aque decoctionis eaꝝ. Et ad idem valet brodiũ pingue agni annualis decocti cũ bletis. Et ad idem valet brodiũ galli antiqui decocti cũ polipodio ⁊ aniso. Amplius scias ꝙ vue passe nõ enucleate in ieiuno comeste pre ceteris intestina confortant. Amplius dicunt quidã ꝙ risum decoctũ in recenti lacte comestũ intestina confortat ⁊ nutrit. Volẽs autem sanitatem suoꝝ intestinorum conseruare caueat ab omni cibo acetoso acuto grosso ⁊ viscoso. Abstineat a pane azimo ⁊ a carnibus animaliũ magnoꝝ domesticorũ ⁊ siluestriũ: bouꝫ: vaccaꝝ: lepoꝝ ⁊ porcoꝝ domesticoꝝ: anseꝝ: anatum domesticoꝝ ⁊ siluestriũ ⁊ ab interioribus animaliũ. Et a piscibus ꝑuis recentibus ⁊ salitis. Caueat ⁊ ab assatis ex piscibus ⁊ carnibꝰ. Abstineat a caulibus: rapis: pomis: piris: mespilis: sorbis ⁊ similibus. Amplius abstineat ab omnibꝰ generibꝰ oleꝝ ꝓterꝙ a ruta: bleta: feniculo: petrosilino ⁊ similibꝰ calidis sicut mẽta ⁊ eruca nã in alijs ab istis est inflatio. Amplius abstiñeat a generibus lactis ⁊ eoꝝ q̃ sunt de lacte. Cucurbita cucumeres ⁊ citonia in inimicantur intestinis. Amplius nuces amigdale humide ⁊ fabe specialiter humide ⁊ vniuersaliter legumina specialiter humida nocẽt habẽtibꝰ intestina debilia. Ampliꝰ mora celsi multũ nocẽt intestinis ⁊ similiter granata accetosa suspecti ergo de egritudinibꝰ intestinorum abstineãt a ꝑdictis ⁊ sciãt ꝙ ventositatũ retẽtio multũ debilitat intestina ⁊ quandoqꝫ producit ad idropisiꝫ ⁊ generat tenebrositatem visus ⁊ epilentiam ⁊ vertiginẽ exercitiũ post cibũ immediate ⁊ similiter potus aque frigide ⁊ vinum plurimum post cibnm immediate nocent vlceribus nocumento mirabili: ⁊ similiter coitus immoderatus specialiter super cibum multũ debilitat intestina. Dixerunt sapientes ꝙ alleũ coctum cũ carnibus pinguibus edi mitigat intestina ⁊ impetuosam eoꝝ remouet ventositatem ⁊ inflationem consumit. Comedere etiã allia cruda sicut faciunt gallici dolorem intestinorum curat ⁊ grossam repellit ventositatem ⁊ ideo alleum dicitur tyriaca rusticorum.

Mundificatio.

Alleuꝫ mitigat dolores.

De renibus.

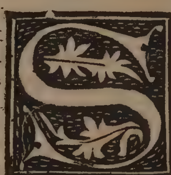

Quod pre ceteris conseruat renes et confortat qñ debiles sunt ĩ ꝑpria operatione puta ad attrahẽdũ ꝑpriã aquositatẽ vrinalẽ sãguĩs dicit̃ spinachia cũ carnibꝰ arietis decocta ⁊ comesta. Ad idẽ valẽt vue passe bñ enucliate. Renes enĩ nutriũt ⁊ feculentiã vrine mũdificãt. Semina melonum post potum comesta cum zuccara idem operantur. Et similiter pulpa melonm cum zuccara comesta ad idem valet. Ampli-

Semina melonum prouocãt vrinam.

us farina ordei cum lacte preparata renes impinguat ꝛ eorum sanitatez conservat. Amplius ad idem valent pinee ꝛ amigdale cum penidijs comeste. Omnes fructus frigide nocent ꝛ similiter acetum ꝛ carnes grosse sicut caprine bouine ꝛ lac acetosum. Et omnes herbe frigide multũ nocent renibus: sed rapa prodest aliquantulum. Et scias ꝙ lacti omnino inest proprietas mirabilis in confortatione renum ꝛ comedere renes cum aliquibus alijs impinguat renes ꝛ confortat lac camelinum comestũ renes confortat aggregat ꝛ consolidat. Amplius vinum passulatum aliquantulũ ponticum renes confortat. Et coit⁹ immoderatus ꝛ balneum immoderatum ꝛ odire tranquillitatem et quietem ꝛ multum vti cibis diurecticis ꝛ potibus renes debilitant ꝛ rarificant ꝛ calorem eorum innatum exalant.

De vesica.

Scias ꝙ electuaria calida puta dyagalanga dyatriompiperõ ꝛ similia confortant vesicam. Pot⁹ aque frigide in ieiuno vesicam debilitat. Etiam sepe comedere vix preseruat vesicam ab egritudine. Amplius panis tritici preparatus cum butiro vel cũ melle magnam habet proprietatem in conseruando vesicam. Amplius drag. semis de ligno aloes quolibet die in potu sumpta valet contra frigiditatem vesice ꝛ eam confortat. Nihil adeo ledit vesicam sicut longa vrine retẽtio vltra voluntatem mingẽdi. Amplius comedere carnes bouinas ꝛ herbas frigidas: ꝛ cibaria frigida ꝛ aquam frigidam bibere in ieiuno multas egritudines generat in vesica. Et super omnia vsus aceti ledit vesicam sicut dicit galienus.

De ano.

Anus est membrum de facili lesionem suscipiens ꝛ cum susceperit difficulter curatur quare indiget bono regimine cum cibis ꝛ alijs rebus conuenientibus. Sanitatem igitur ani custodire cupiẽs non sedeat diu super terrã vel super frigidum actu. Amplius abstinere debet a carnibus bouinis ꝛ vniuersaliter a carnibus grossis siluestribus ꝛ generantibus coleram. Colera enim suo acumine ledit anum. Caueat ab omnibus generibus acruminum. Sedere enim aliquando aliquandiu supra lapidem calidum in stupha anum confortat. Nam sua propria caliditate actuali consumit humiditatem superfluam ani. Est enim anus velut totius corporis emunctorium: vnde ad ipsum fluunt multe humiditates. Amplius cibi stiptici non competunt habentibus anum debilem nec fructus frigidi. Utantur carnibus arietis castrati iuuenis pinguis cum modico brodio. Euitent cepe

super omnia quoniam orificia venarum aperit. Etiam sedere in sede facta de corio leonis anum confortat. Et similiter sedere in sede facta de corio thauri ꝛ forte cerui ꝛ quorumdam aliorum quorum eorum habent proprietatem in calefaciendo ꝛ confortando anum, cum quis sederit super eis.

De emorroydibus.

Ed quia quidam solēt pati emorroydas in processu etatis eorum quasi naturaliter sicut mulieres patiūtur fluxum menstruorum. Nos volumus hic ponere vnum paruum capitulum regiminis sanitatis eoruꝫ qui emorroidibus vexari solent ne forsan ex errore regiminis plus grauentur. Tales autem tempore quietis scilicet tempore quo non vexātur ab emorroydibus si forsan dubitarent nimium fluxum futurum euitare debent omnia accuta falsa ꝛ similia dulcia inflammabilia frixa assata ꝛ maxime si sint arida. Et vitent omnia inflammantia sanguinem puta iram: coitum: exercitium forte stupham ꝛ balneum. Hec enim sanguinem accuunt ꝛ inflammant. Amplius talibus non competūt vina acuta fortia nec species valde calide. Et vniuersaliter nihil aperitiuum venarum eis est conueniens. Et vniuersaliter vitare debent omnia ledentia anum et intestina. Amplius vitare debent omnia generantia sanguineꝫ grossum ꝛ melancolicum quia talis sanguis est materia emoroydarum ꝛ huiusmodi sunt carnes grosse animalium siluestrium: vt puta carnes ceruorum: leporum: boum ꝛ similium ꝛ auium degentium in ripis aquarum. Et vinum eorum non debet esse nimis grossum ne sanguinem melancolicum generet nec nimis subtile ne apperiat orificia venaꝝ nec nimis forte ꝛ acutum ne sanguinem reddat nimis mobilē ꝛ subtilem sit ergo vinum mediocre ꝛ calore ꝛ fortitudine ꝛ debilitate odoriferum et boni saporis. Amplius cauere debent a medicinis laxatiuis ꝛ attractiuis habentibus maximam caliditateꝫ ꝛ acuitatem vel nimiam subtilitatem que specialiter ab aloe scamonea in quibus virtus est fortis in apperiendo orificia venarum. Etiam cauere debent a clistetibus ꝛ specialiter acutis ꝛ pungitiuis ne ex eis emorroydes prouocentur ante tempus debituꝫ a natura. Tamen laudo ꝙ procurent habere ventrem laxum cum aliquibus lenibus remollitiuis cuiusmodi sunt cassiafistula brodia pinguia et pureta boraginum ꝛ bletataꝝ cum oleo oliuarum ꝛ brodium caulium Ad idem valet comestio ficuum siccorum in principio mense ꝛ etiam valēt fructus humidi puta pruna bene matura ꝛ vua ꝛ similia. Uentris constipatio consueuit ledere multū patientes emorroydas tempore fluxus eoꝝ ꝛ ergo bonuꝫ est ante illud tempus procurare ne feces in intestinis remaneant. Scias ꝙ extremitates porcorū conueniunt patientibus emorroydas: ꝛ similiter extremitates vituli. Non enim permittunt emorroydas nimis fluere. Ad eandem intentionem potest valere risum ꝛ amidum et alia stiptica delectabilia: puta pira ꝛ coctana: non quidem ante cibuꝫ: ne ventrem constipent: sed post: ꝛ maxime tempore quo fluunt si timeamus de eorum fluxu immoderato. Ad idem valet sirupus rosarum mixtus cuꝫ

Uitare debent.

aqua ferrata ⁊ maxime in eſtata. Et etiam applicatio aliquorum ſtiptico
rum ab extra puta roſaruȝ mirtillorum bulitorum in aqua ferrata ⁊ dein
de expreſſorum: ⁊ in eſtate. Sed in hyeme frigatur ſaluia in multo oleo ro
ſarum ⁊ applicetur in ſaculo: ⁊ hec ſufficiant.

De iuncturis.

Pponamus hic de regimine illorū qui do-
lores iuncturarum pati ſolent: non quidem curatiuo
ſed magis preſeruatiuo. Euitanda ſunt q̄ iuncturas
debilitāt ⁊ que materiam doloris iuncturarum mul-
tiplicant ⁊ que materias ad iuncturas fluere faciunt
et vtendū eſt his que iuncturas confortant ⁊ materi
as diminuunt ⁊ eas ad iuncturas fluere non permit
tunt. Suſpecti igitur de iuncturaꝝ dolore caueant a
fumo argenti viui ⁊ etiam a fumo omniū metalloꝝ ⁊ a fumo eoꝝ quibus
alchimiſte in eoꝝ ſubilimationibus vti cōſueuerūt. Hoc eniȝ neruos ſum
me debilitat ⁊ iuncturas. Amplius caueant ab aceto quia neruos ledit: ⁊
idem facit accetoſitas citri: ⁊ vniuerſaliter omnia accetoſa. Amplius lac
⁊ omnia lacticinia nocent neruis ⁊ iuncturis: ⁊ etiā piſces recentes iūctu
ras mollificant. Et aſſiduatio comeſtionis pomoꝝ generat dolorē iunctu
rarum ⁊ neruoꝝ: ⁊ idē poteſt intelligi de alijs fructibus accetoſis frigi-
dis. Amplius allia ⁊ omnia alia acrumina nocent neruis ⁊ iuncturis. Am
pliꝰ ſcias ꝙ nauſeatiua ſacietas maxime vitanda ē ab his q̄ ſuſpecti ſunt
de doloribus iuncturarum. Etiam vitandū eſt exercitiū forte poſt cibum
immediate: ⁊ coitus immoderatus poſt cibū. Et idem intelligatur de bal
neo. Nam hec ſunt cauſe quare materia indigeſta fluit ad iuncturas ⁊ ner
uos. Similiter potus immoderatus ⁊ maxime vini poſt cibum ⁊ ſine ci-
bo eſt euitandus. Eſt enim cauſa indigeſtionis vel maxime corruptionis
que eſt magna cauſa doloris iuncturaꝝ. Etiam euitandus eſt ſomnus di-
urnus immediate poſt ſaturitatē. Eſt enim cauſa reumatis: vnde materi
am reumatiſantem ad iuncturas multiplicat. Cibaria autem talium ho-
minuȝ debent ad aliqualem groſſiciem declinare ne humor generatus ex
Dieta. eis ſit aptus fluere ad iuncturas propter ſubtilitatem. Debent ergo eorū
cibaria eſſe melancolica groſſa non quidem in tantum ꝙ cauſetur indige
ſtio: ſic enim lederētur ab eis. Et propter eandeȝ rationem cibaria eorum
non debent eſſe nimis calida ne vias apperiāt ⁊ humores ex eis generati
fluxibiles fiant. Nec nimis frigida ne cauſent indigeſtionem. Euitent car
nes ſalſas ⁊ piſces ſalſos: ⁊ vniuerſaliter omnia digeſtioni repugnantia
cuiuſmodi ſunt carnes bouine ātique ⁊ dure valde ⁊ carnes porcine mul
tum antique ⁊ carnes animalium ſilueſtrium magnorum antiquoꝝ ⁊ ſpe
cialiter ſalſoꝝ. Et propter eandem rationem euitare debent cibaria facta
de paſca azima ⁊ panem azimum. Hec enim omnia digeſtioni repugnant.
Unde ſi continuentur cauſant indigeſtionem ⁊ maxime ſi recipiantur in
magna quātitate. Uerum eſt tamen ſi carnes bouine perfecte digerātur
ſatis eſt cōueniens eis. Quoniam ſanguis generatus erit laudabilis qua
litatis ⁊ groſſe ſubſtantie. Carnes cōuenientes eis ſunt carnes vituli vni
us anni ⁊ carnes cuniculorum ⁊ leporum iuuenum. Piſces non multū cō
ueniunt ſuſpectis de dolore iuncturarum. Et ſi vti contingat piſcibus vtā

tur bonis piscibus: sicut sunt pisces marini laudabiles nõ bestiales: non sine squamis: vnde garnati: rogeti sole plaicis sunt eis conuenientes ⁊ similiter ostree marine ⁊ etiam mole. Et laudo ꝙ decoquantur in vino ⁊ addatur in decoctione cynamomum frustratim incisum. Carnes volatiliũ paruoꝝ non multũ eis competunt propter eaꝝ subtilitatem. Et similiter leguminum genera suspectis de doloribus iuncturaꝝ non competũt. Habent enim duriciem ⁊ ingrossitatẽ ⁊ substantie grossiciẽ ⁊ digestionis difficultatem ex quibus concluditur vsus leguminum iunctnras ledere. Et omnes suspecti de doloribus iuncturarum debent vti fleubothomia vel farmatia vel vtraqȝ in principio veris ⁊ ante tempus in quo iuncturarũ dolores eius cõtingere solent. Sed quia hoc magis ptinet ad regimen curatiuum transeo. Sufficit ergo ad presens scire ꝙ fleubothomia vel farmatia vel vtraqȝ secundũ ꝙ melius videbitur expedire in temporibus determinatis in regimine sanitatis talium hominũ ⁊ secundũ diuersitatẽ cõplexionum eoꝝ scȝ quã ab influẽtijs ⁊ etiã corporibus celestibus quib⁹ subiecti sunt est expediẽs ad eoꝝ conseruationẽ ⁊ preseruationẽ. Quibus autem cõuenit fleubothomia ⁊ quibus farmacia hic dicendũ est. Si enim corpora sunt sanguinea tunc iuncturarũ dolor ex sanguine contingere solet vel ex omnium humorum plenitudine ⁊ tunc non est dubium fleubothomiã competere. Et si vnus alioꝝ humoꝝ a sanguine dominetur cõuenit farmacia. Amplius non obliuiscaris ꝙ vomitus est conueniẽs valde ad preseruandnm a doloribus iuncturarum ⁊ specialiter inferioꝝ diuertẽdo materiam ⁊ eradicando. Amplius vitari debet ira ⁊ tristicia. hec enim digestionem corrumpunt. Et vniuersaliter omnia digestioni repugnantia puta voracitas comestionis prolongatio mense: diuersitas ciboꝝ ⁊ vinoꝝ in eadem mensa decuriositas nimia circa agibilia ⁊ comedere cibaria digestioni repugnantia vel ratione qualitatis vel ordinis vel modi preparandi euitanda sunt ab his qui suspecti sunt de iuncturarum dolore. Et est notandum ꝙ assiduatio lotionis extremorum in aqua salsa naturaliter vel artificialiter est de conseruantibus sanitatem iuncturarum corpore non existẽte plectorico. Potest etiam fieri lotio ex decoctione camomille sticados ⁊ rosarũ. Et si forsan iuncture sunt frigide addatur ebulus in dicta decoctione. Super omnia suspecti de dolore iunctuurarum solicitari debent ne eorum venter sit constipatus sed laxus qnod si sic benequidẽ sinautem procuretur cum clisteri resolutiuo communi ⁊ cum cassiafistula. Et caueant a frigore extremorum immoderato.

De euacuatione.

Uomitus

Constipatio nocet.

De membris generationis.

Dicamus consequenter de illis que confortant membra generationis. Et quia generationis membra ordinata sunt a natura ad actum generationis qui consistit in spermatis generatione et fermentatione ⁊ eiusdem per actus coitus conuenienti emissione ⁊ in prolis finali generatione: illa q̃ ad hec iuuãt mẽbra generatiõis cõfortãt. Et qꝛ deffect⁹ coeũdi ⁊ generãdi terdũ pueñit a pncipalib⁹ mẽbris nõ in

tendimus in iſto capitulo loqui de iſto quia de confortatione membrorū
principalium ſuperius dictum eſt. Notandum ꝙ actus coitus vſitatus
modo ⁊ hora conuenientibus eſt de his qui maxime confortant membra
generationis. Sic enim mulierum mamille melius lactant ⁊ lac gene-
rant ex vſu lactationis: modo qualitate: quantitate ⁊ hora convenienti-
bus ⁊ ex deaſſuefactione lactationis totaliter perit actus lactationis et
generationis conueuientis lactis ⁊ interdum lacte corrupto malaꝫ acqui-
rente qualitatem mamilla deſtruitur: ſic ſuo modo intelligo de mem
bris generationis que ordinantur ad actum coenndi. Perit cnim actus ſi
actꝰ nō aſſueſcatur. Et interdum ex ſpermatis detenti corruptione nō ſo-
lum ſeminaria vaſa ſed etiam totum corpus corrumpitur. Sperma eniꝫ
corruptum in toto corpore ſe habet ad modum veneni. Unde ſicut parum
veneni ſufficit corrūpere totum corpus ita ⁊ ſpermatis corrupti aliquā-
tulum ſufficit corrumpere totuꝫ corpus. Uſus ergo moderatus coitus eſt
vnum ex his que confortant membra generationis. Habet etiam coitus
moderatus quamplurima alia iuuamenta ⁊ immoderatus quampluri-
ma nocnmēta que inferius apparebunt vbi de coitu ſpecialem faciemus
mentionem. Sufficit enim ad preſens ſcire ꝙ coitus moderatus ⁊ debite
aſſuefactus membra generationis corroborat ⁊ cōfortat ⁊ immoderatus
debilitat ⁊ etiam totalis dimiſſio. Jlle ergo qui ſanitatem membroruꝫ ge
nerationis deſiderat fugiat illa que coitum debilitant ⁊ impediunt: ⁊ vta
tur his que coitum confortant. Debilitantia autem coitum ⁊ virtutē eius

Impediē-
tia coituꝫ

ſunt res meditatiue: ſicut horribilitas coeundi. Tanta enim videtur eſſe
horribilitas in actu coeundi ꝙ niſi eſſet delectatio admixta: ne duꝫ homi
ñes ſed etiam alia animalia fugerent actum coeundi. Unde quidam ho-
mines eleuati ſpiritu contemplationis hunc actum totaltter abhorrent
⁊ ideo debiles ſunt in actu ⁊ membra generationis debilitant. Et non ſo-
lum horribilitas ſed etiam verecundia ⁊ anteceſſio intellectus ad cor fa-
cit deficere ab actu coeundi ex quo membra generationis debilitātur. Am
plius ſcias ꝙ balnei multiplicatio eſt ex his que debilitant membra ge-
nerationis in actu coeūdi: ⁊ etiam frequentatio fleubothomie ⁊ precipue
arteriatum ⁊ venarū que ſunt retro aures. Ab his ergo cauere debet qui
ſanitatem membrorum generationis deſiderat. Abſtineat etiam a quibuſ
dam quorum vſus nocet actui coitus. Quedam enim nocēt deſiccando: et
qnedā nocent infrigidando ⁊ ſtupefaciendo: et quedam vtroqꝫ modo. Un
de agnus caſtus vaporatus ⁊ bibitus nocet. Et etiam herba baſiliconis.
Camphora abſcindit coituꝫ infrigidando ⁊ exſiccando: et ſimiliter ſemen
caulium. Unde tale ſemen ſumptum poſt cibum corrumpit ſperma. Et ſi
militer vſus coriandri debilitat coitum infrigidando ⁊ deſiccando. Acetū
etiam ⁊ omne acetoſum abſcindit coitum infrigidando. Qui ergo deſide-
rat ſanitatem membrorum generationis debet vti multiplicantibus ſper
ma ⁊ calorem innatum ⁊ ſpiritum ventoſum. Hec enim ſunt neceſſaria in
coitu. ſcilicet materia exuberans: calor incitans ⁊ ventoſitas erigēs. Que
dam iuuant ad actum coitus multiplicando ſperma: ⁊ alia confortādo ca
lorem: ⁊ alia vētoſitatem generando. Et quedam ſunt que ab omnibus
his modis coitum iuuant ⁊ membra generationis cōfortant ⁊ conſeruāt.
Et de numero hornm ſunt medicine quedam ⁊ quidaꝫ cibi. Dicamus ergo
de cibis. Meliores enim cibi ſunt carnes edi pinguis maſculi ⁊ carnes

ouine et cicer ꝛ cepe absqꝫ frictione carnis: frixio nāqꝫ prohibet confortationem carnis ꝛ multitudinē nutrimenti eius: qꝛ frixio desiccat. Ad idez valent galline ꝛ pulli colūbini impinguati ꝛ ꝓprie allaude ꝛ oua sorbilia proprie puluerisata cū cynamomo ꝛ pipere ꝛ galanga ꝛ sale scici: ꝛ oua piscium: ꝛ caro piscium calida. Et si fuerit illic frigus resiste cum zinzibere et pipere ꝛ macropipere ꝛ cynamomo ꝛ similibus. Et cibus de rapis ꝛ napis: ꝛ cibus de caulibus: ꝛ cibus de baucijs: ꝛ proprie de baucijs: postq̄ bene decocta est caro earum valent ad idem. Et de illis quibus fit iuuamētuz sunt cerebella parnarū auiuz ꝛ butyrū ꝛ lac. Et similiter cibus qui fit de tritico cocto cū multa aqua vsqꝫ quo fiat sicut puls ꝛ rizi cū lacte et caro cū lacte ouino. Et ꝯferūt in secūdis mēsis speragi eruca ꝛ capita ꝛ porri cardoꝝ ꝛ menta ꝓprie ipsa enī ꝯfortat mēbra spermatis valde ꝛ eiꝰ vsus fortitudinem facit super sperma quare forte fit desiderium. Et sciendum ꝙ ille qui assiduat comestionem passeruz ꝛ bibit super eam lac loco aque sine cessatione est: erectus ꝛ multi spermatis. Amplius cepa frigatur cuz butyro donec rubea fiat ꝛ dissoluatur in decoctione ꝛ frangātur sup eam oua ꝛ erit cibus conueniens in conseruatione mēbrorum generationis. Sunt autem quidam quoꝝ complexiones sunt calide: desiderātes tamen conseruationem ꝛ confortationē mēbrorum generationis. Et his competunt lac acetosum ꝛ lac dulce: ꝛ pisces assati calidi ꝛ melones ꝛ citruli cucumeres ꝛ cucurbite ꝛ fructus ꝛ olera humida omīa ita ꝙ lactuca ꝛ semē portulace addunt eis in spermate q̄uis cōmuniter noceant. Et albumen oui est plurimi iuuamēti multiplicans sperma. Et cerebella animalium et medulle eorum ꝛ cancri fluuiales cōferunt eis. Auicēna quarto. Nascētibus enī omnibus vite discrimē interitusqꝫ imminet. Infantia vero q̄ in septimum vsqꝫ annum protenditur tota in alendo versatur id quod ꝑ septem ceruos illos quos rabby venatus fingitur nō obscure licet intelligi. Post infantiam pueritia sequitur que fabulaꝝ auditione admodū delectari consueuit. Hinc illi captiuitas vastatioqꝫ ab episcopatibus narratur. Amplius granum pini bene confortat. Et etiam carnis anatum sperma multiplicat.

Comestio passerum

De conseruatione cutis ꝛ similium.

Consequenter dicamus de conseruatione cutis ꝛ musculorū ꝛ membroꝝ exteriorum totius corporis. Hec enī conseruātur balneationibus in aqua calida suaui aut in balneo aereo mediocri cū mūdificatione conuenienti. Corporis autem mundificatio fit cū suaui cutis fricatione ꝛ leui inunctione cū oleo oliuarum antiquo odoris suauis in tempore hyemis vel cū oleo rosaꝝ ꝛ violarum in tempore estatis. Etiā sciendū est ꝙ inūctio facta in balneo cū melle despumato mirabiliter mūdificat a sordicie ꝛ extrahit qꝺ est sub cute de supfluis humoribus ꝛ ꝑ poros exire facit. Hoc idem facit farina fabarū ꝛ ciceruz cū fricatione pāni asperi. Hec enī calorem viuificant ꝛ cutez attenuāt. Amplius scias ꝙ multus motus iuncturaruz confortat corpora fleumatica. Extremitates aūt lauentur cum aqua calida in hyeme: ꝛ cū frigida iñ estate. Et dixerunt sapientes ꝙ fricare vngues manuum ꝛ pedū cū aqua ꝛ aceto cōser

Mundificatio corporis

uant eos a confractione denigratione ꝛ etiam ne abscondantur: inũctio cum sale et oleo mixtis eos confortat ꝛ specialiter plus prodest eis aqua calida ꝙ frigida. Calciamentum strictum ledit digitos pedum: est eniꝫ causa suppositionis digitorum pedum vnius supra alium: ꝛ distortionis eorum. Item ire per lutum temporibus frigidis et nudis pedibus pre ceteris ledit cerebrum ꝛ infrigidat ꝛ debilitat oculos ꝛ est causa distillationis vrine. Et scias ꝙ ludus palme ambabus manibus simul in alto pijciendo brachijs multum confert quoniã eorum conseruat sanitatẽ. Amplius scias ꝙ fricatio pedũ quando fit ieiuno stomacho eoꝝ grauedinem et itinerãdi lassitudinem ꝛ duriciẽ remouet. Et similiter fomẽtatio pedũ et crurium in aqua confractioneꝫ: siue concussionem ꝛ tremorem ex lassitudine ꝛ longa itineratione remouet omnino.

Calceamẽta stricta.

Capitulum. vij. de regulis regiminis sanitatis appropriatis sexui femineo

Consequẽter dicamus de regimĩe sanitatis mulieribus appropriato. Sunt eñ quattuor appropriata mulieribus: puta impregnatio: parturitio: lactatio: ꝛ per cõsequẽs mamillarum conseruatio ꝛ menstruoꝝ euacuatio: de quibus breuiter dicam⁹: ꝛ primo de impregnatione. Sunt eñ quedaꝫ mulieres simpliciter steriles ꝛ maleficiate ꝗbus hoc capitulũ nõ deseruit Et alie que nõ sunt steriles sed nõ de facili impregnãtur ꝛ tamẽ sunt sub latitudine sanitatis. Primo ergo nos ponemus regimẽ talium mulieruꝫ antequã impregnentur ad hunc fineꝫ ꝙ facilius impregnentur. Secundo earũdeꝫ ponemus regimẽ postquã sunt impregnate vt fetus possit ad debitum finem venire. Tertio eorũdem ponemus regimẽ cum actu parturierint ꝛ pturierunt. Quarto ponem⁹ regimẽ lactãtiũ. Quĩto ad hoc ponemus regulas quib⁹ scietur matricis cõseruatio ꝛ de mẽstruoꝝ debita euacuatione ꝛ alijs. Quantum ad primũ notandũ ꝙ quedã mulieres nõ sunt bene fecunde de peraccidẽs ratione alicuius malefici) a quo bonũ est precauere quantum est possibile. Et interdum ꝑpter maliciã figure aut cõpositionis matricis ꝛ colli eius. Et etiã propter malum motũ commixtionis viri cum muliere. Et etiam ꝑpter vsum quarũdam rerũ conceptionem impedientium. Primo ergo nos ponemus aliqua ex quib⁹ maleficia potuerint precaueri ꝛ euitari. Si eñ serapinum in camera posueris siue hypericon omnia demonia fugabũtur. Unde hypericon dicitur a multis fuga demonis. Item lapis magnetis portatus ad idem valet ꝛ concordiam facit inter virum ꝛ mulierem. Ad idem valet adamas quem quidam false dicunt esse magnetem. Amplius cor turturis portatum fugat demonia ꝛ portantem reddit hominibus gratiosuꝫ. Item pitus auis comesta incantatione ligatos soluit ꝛ prosperitatem tribuit. Tyriaca exhibita cum decoctione hypericon maleficium tollit. Et hypericon emplastratum renibus maleficium tollit. Amplius corallus si teneatur in

Fuga demonum.

domo soluit maleficia. Amplius squilla integra suspensa in limine hostij maleficium tollit. Et idem est de arthemesia. Ad idem etiam valent radix peonie portata. Item si vir portet secum cor coturnicis masculi et vxor cor femelle semper conuenient. Item si quis portauerit semper secum yringum insidias demonum nō patietur. Si aūt mulier nō sit bene fecūda propter maliciam complexionis naturalis vel accidentalis cum materia vel sine materia vtatur contrarijs in complexione ꝛ purgantibus materiam peccantem. Sed quia difficultas impregnationis vt plurimuz fit ex mala complexione frigida ꝛ humida cuz materia vel sine materia ideo ad hāc inclinandū est: ꝛ de ea tractanduz. Ista em̄ indiget calefaciētibus et desiccantibus matricem ꝛ euacuātibus humiditatem eius superfluaz. Unde ierapigra est eis conueniens farmacum. Et ex eis que exhibentur sunt calide confectiones puta tyriaca ꝛ metridatum ꝛ theodoricon ꝛ dyacalamentum cum decoctione arthemesie vel abrotani vel calendula. Urina elephantis potata est mirabilis in impregnatione: ꝛ similiter limatura eboris ꝛ siseleos. Simplicia quibus ego consueui vti in hoc casu et in quibus inueni iuuamētuz sunt hec: matricaria: arthemesia: abrotanum: calendula millefolium: camedreos: camepitheos: squilla: rubea tinctoruz: spica: blactebizantie: ameos ꝛ costus. Ex his igitur potest fieri syrupus et vinum tempore vindemiarum et balneum. Et quia hoc habet locum in regimine curatiuo de huiusmodi transeo. Amplius debes scire ꝙ coagulum leporis suppositum post menstruorum mundificationem iuuat ad impregnationem. Medicine autem simplices pessariorum sunt hec: oleum de balsamo: oleum de ben: oleum de lilio: costus niger et adeps anseris blactebizantie: muscus ꝛ spica: cyperus: anetuz: ameos: ysopus: bdellium: nux cipressi et gariofili et cordumeni. Et vt sit ad vnuz dicere calida stiptica sunt materia pessariorum mulierum habentium matricem frigidam et humidam. Amplius debes scire ꝙ fleubothomia saphenarum iuuat multum ad impregnandum. Primo quidem quia matricem mundificat. Secūdo quia facit matricem ad inferius descendere: ex quo semen viri perfectius ad eam descendit et attingit. Uerum est tamen ꝙ fleubothomia est conueniens magis in causa calida ꝙ̄ frigida: immo in causa frigida forte non competit nisi propter causas predictas. Amplius exercitium et stupha sicca et cibi subtiles et clisteria calida et exsiccatiua competunt mulieribus habentibus matricem humidam et pinguem. Similiter vinum forte ꝛ rubeum et tyriaca talibus conueniūt Et inunctio matricis ex oleo de lilio est eis conueniēs: et similiter ex melle albo. Interdum etiam mulieribus non bene fecundis competunt dissoluentia ventositatem impedientem conceptionem. Que autem sunt illa satis est manifestum: puta diacyminum: anisum: ameos: feniculus: semen rute: agnus castus: castoreum et similia et in potionibus et in pessarijs et vnguentis. Amplius scias ꝙ testiculi verris mirabilem habent proprietatem in faciendo mulierem fecundā. Et similiter matrix leporis et coagulū eius. Ex his igit̄ cū limatura eboris ꝛ siseleos fiat puluis quo mulier vtatur mane ꝛ sero cū brodio cicerū. Uel cū decoctiōe arthemesie Nota ꝙ prima materia recepta ī matrice h3 naturā lactis sex primis diebus: ad hūc calorē lactis opat̄ calor naturalis in spmate leporis remissus calor matricis ita ꝙ ista materia dealbat̄ sicut lac. Interdum aūt ꝛ raro

Difficultati impregnationis

limatura eboris & siseleos

Simplicia

Med. pessariorum

Testiculi verris

Matrix leporum.

nota puluerem

frigida competunt vt mulier efficiatur fecunda in electuarijs syrupis et balneis: ⁊ q2 illa satis nota sunt etiā ingrediuntur regimē curatiuū transeo. Regimen autem mulieris nō bene fecūde ꝓpter maliciam figure seu compositionis matricis ⁊ colli ipsius nō vniuersaliter haberi pōt. Solū enim malicia situs recipit curā: puta quando est matrix nimis alta: nam per fleubothomiam saphenarū ⁊ per ventosas crurium descēdit ⁊ conceptio fit facilior. Debēt aūt vir ⁊ mulier cōmisceri adinuicē hora modo et figura cōuenientibus ad hoc vt sequatur fecūdatio.

Hora impregnationis

Hora aūt naturalis et conueniēs est postꝙ facta est administratio illorū que menstrua mundificant: et est ꝑfecte mulier mundata ab eis. Et quādo mulier nō est famelica nec crapulata nec ebria: et quādo nō est calefacta nec infrigidata in excessu: et prima digestio est completa ⁊ tempus aduenerit suscipiendi aliud cibū. Et eligatur hora qua mulier coitum appetit nō ꝓpter aspectum vel confricationem sed naturaliter. Debent aūt vir ⁊ mulier tanto tempore prolongare coitum ꝙ sperma sit digestū. Nec debēt tantū differre ꝙ ambo spermata corrūpantur. Si eīm accidat illud vtantur coitu secūdum modum qui nō est ad impregnandū. Deinde dimittant ipm tādiu ꝙ sciatur ꝙ sperma bonum iam aggregatū sit. Amplius prolonget vir ludum cū muliere cuius cōplexio est bona cum mamillarum tactu suaui et verbis amicabilibus ⁊ tactu pectinis eius ⁊ obuiet ei nō permiscendo se ei permixtione vera. Cūqꝫ mulier desiderat ⁊ affectat permisceatur ei fricando de ea qđ est inter anum eius desup ⁊ vuluam. Ille eīm est locus delectationis eius. Consideret ergo horā in qua sit ipsius mulieris fortis adherentia ⁊ eius oculi incipiūt mutari in rubedinē: ⁊ eius anhelit⁹ eleuari: ⁊ verba eius balbutire: ⁊ tūc mittat illuc sperma oppositū ori matricis dilatādo locū eius illic parūper scꝫ tanta dilatatione ne ingrediatur aer exterior ⁊ nō est bonum vt vir expleat suū desiderium ante mulierem immo simul parū vel mulier ante. Et in seminum emissione vir adhereat mulieri fortissime scđm figurā ꝙ mulieris crura sint eleuata parumper.

Nec vir statim descēdat sed adhereat donec videat anhelituꝫ mulieris quietatum ⁊ ꝙ nodi oris matricis quiescūt muliere iacente paruꝫ eleuatis coxis ⁊ euerso dorso. Et tunc descendat ⁊ mulier remaneat horula vna supina constrictis pedibus ⁊ retento anhelitu. Et si dormierit post illud erit melius ad conceptionē ⁊ si contingat ipam conuerti sit ad dextrū latus.

Suffumigatio

Amplius scias ꝙ suffumigatio cū aromatibus calidis stipticis est de his que preparāt matricē ad concipiendum. Et nō debent talia aromatica calida boni odoris ante conceptionē odorari desuper per nares: quia impedirēt impregnationē cum essent causa motus matricis ad superiora: sed post impregnationē competit odor eorum desup per nares et nō p inferius: q2 ex hoc impeditur aborsus. Nam matrix ⁊ fetus mouentur ad partem superiorē aromaticis applicatis naribus. Amplius dico ꝙ mulier desiderans impregnari ⁊ esse fecūda cauere debet a sterilizantibus et conceptionem impedientibus.

que dz cauere ut sit fecunda

Mulier enim volens cōcipere nō comedat os de corde cerui nec secum portet matricem caprinam nec lapidem vocatum gagates: impediunt enim conceptionem. Item caueat a comestione granorum edere nigre. Amplius nō portet secum os de corde cerui: nec smaragdum: nec zaphirum. Hec enim impediunt actum coeundi. Amplius nō portet secum radicem pimpenelle nec bibat coagulum leporis

post partum nec teneat scolopendriam suspensam supra lectum. Item
apis comesta reddit mulierem sterilem sed partum facilitat. Amplius
non portet secum auriculam mule vel corium nec comedat limaturaȝ fer
ri: nec succum mente nec matricem mule: reddunt enim mulierem steri-
lem. Et vniuersaliter vitanda sunt omnia actuȝ coitus impedientia que
superius dicta sunt a muliere volente concipere. Nos autem hic volum9
addere quedam que multum valent ad concipiendum. Lolium enim et
thus suffumigata disponunt mulierem ad concipiendum: et similiter ne
pita. Item theodoricon anacardinum perspessarium immissum cum mo
dico scamonnee sine dubio concipere facit si post immediate mulier coie
rit cum viro potenti. Amplius ad idem valet melissa suffumigata et
vulua leporis assata et comesta. Et spuma quam habet lepus circa os
quando rodit herbam si bibatur a viro vel muliere. Quidaȝ dicunt ꝙ sup
positorium vel pessarium vel sacculus de nigella matricem mundificat ⁊
ad concipiendum disponit sed teneatur parum: quia nigella est aliquan-
tulum violenta. Amplius aqua cicute exhibita mulieri infecunde mane:
eadem die ad vsum concipiendi eam conuertit. Item fiat vnguentum ex
cerebro gruis et axungia anseris vel leonis et ex eo inungatur virga vi-
rilis cum vir debet coire cum muliere et concipiet. Item lapis qui inue-
nitur in cerebro aquile portatus ad idem valet et similiter lapis inuen-
tus in vulua cerue. Item post menstrua lauet mulier pudenda cum vino
puro rubeo et post suffumigetur cum vino decoctionis nepite et suppo-
nat sibi basiliconem et mentam maiorem et concipiet si deus voluerit
Item fomentatio ex decoctione roris marini multum disponit ad con-
ceptionem. Item alleum humidum tritum decoctum cum oleo rosaruȝ
quousqꝫ eius aquositas consumatur: suppositum est mirabile ad impre-
gnandum. Amplius fenugrecum tritum cum adipe anseris suppositȝ
multum iuuat. Amplius muscus cum oleo rosarum dissolutus supposi-
tus multum confortat matricem ad concipiendum. Item inungant vtri
usqꝫ sexus membra cum succo satirionis et superaspergatur puluis vul-
ue leporis: facit enim vt sterilis concipiat. Et sic patet regimen mulieris
ante impregnationem.

Lolium.

De regimine pregnantis

Unc restat ponere regimen mulieris pre-
gnantis. Sunt enim quedam appropriata mulieri p̄
gnanti que hic breuiter sunt apponenda. Debȝ cm̄
mulier pregnans omnia euitare que aborsum possūt
inducere et specialiter in principio impregnationis:
tunc enim fetus in matrice est sicut flos in arbore q̄
ex leui causa cadit ab arbore. Et similiter in fine im-
pregnationis ante tēpus partus puta in septimo vl'
octauo mense. Tunc enim fetus est in matrice sicut fructus quasi matu-
rus in arbore qui ab arbore ex leui motu descendit ⁊ sic fetus tempore il-
lo ex causa leui efficitur abortiuus. Oportet igitur ꝙ mulier pregnās eui-
tet motum superfluum: saltum: percussionem: casum: ⁊ coitum proprie:
et repletionem cibi; et iram; et tristiciam; et timorez proprie. Amplius

Uitare debent.

euitare debet balneum:nisi apud propinquitatem partus. Et etiam om
nia inducentia tussim: nam tussis fortis est causa aborsus . Et similiter
intelligatur de sternutatione immoderata. Bonum est igitur vt solicite
tur ne eius caput fiat reumaticum. Amplius euitare medicinas laxa-
tiuas et per partes inferiores et superiores. Et ꝛ si necessitas cogat ad ea
rum vsum fiat hoc cũ cautela et sint medicine leues ꝛ benedicte. Ampli⁹
procuret habere ventris lenitionem cum cibis lenientibus cuiusmodi
sunt brodia pinguia: et pureta de boraginibus et bletis cum folijs viola
rum : et oua sorbilia et cassiafistula cum aliquantulo spice et aqua quo-
rũdam fructuuꝫ laxatiuorũ. Nam lenitio ventris est pregnantibus mul
tum vtilis. Amplius euitare debet balneum. Balneum enim facit ab
ortire dupliciter. Primo quidem lubricando. Secundo faciendo fetum
moueri ad aerem frigidum. Amplius euitare debet fleubotomiam ꝛ spe-
cialiter de saphenis nisi in casu magne necessitatis et hoc ingreditur cu-
ram egritudinis. Et scias ꝙ quanto fetus maior est tanto fleubothomia
est deterior. Amplius euitare debet diuretica mẽstrua prouocantia ꝛ par
tum facilitantia. Amplius euitare debet: sitim famen: repletionem nau
seatiuam: frigus superfluum et calorem immoderatum et ventum au-
stralem: et similiter borealem post australem. Amplius bonum est ꝙ
pregnans vtatur quibusdam electuarijs confortantibus embrionẽ quo
rum vnum est diamargariton. Amplius oportet ꝙ vehemens studiuꝫ
sit in stomachis ipsarum pregnantiuꝫ quare oportet vt confortentur sto
Ista ꝯfortant. — machi earum cum confectionibus ex zuccaro rosarum cum xiloaloe et
mastice: et electuarijs factis cum zuccaro plurime et speciebus aromati
cis in quibus non est multa caliditas: et emplastris stipticis calefacien-
tibus et aromaticis. Amplius debet pregnans euitare vehementer pin
guia et vehementer dulcia et potum aque : et sit contenta potu vini odo-
riferi: puri: subtilis: pauci. Interdum autem oportet mundificare stoma
chum pregnantis cum appetitus eius est valde corruptus. Ex quo ad hoc
decoctio anisi et polipodij clarificata cum zuccaro rosarum est conueni-
ens mundificatiuum. Nam humorem euacuat et appetitum rectificat ꝛ ex
citat. Abstineat pregnans a caseo sicco et acuto: et si forsan appetat asse-
tur humidus super carbones. Amplius exercitium temperatum est ei
conueniens. Cibaria eius debent esse facilis digestionis : boni nutrimen
ti et multi : indigent propter se et propter fetum . Amplius post cibum
competit pregnantibus comedere citonia assata et proprie frixa: et simili-
ter frustra ligni aloes indi et assiduetur comestio et fricatio manuum et
pedum earum. Et similiter poma granata post cibum eis competunt. Et
similiter coriandrum conditum. Et scias ꝙ mina citoniorum et bolus ar-
Contra nauseam — menus est de his que sedant nauseam earum. Amplius scias ꝙ puluis
cimini torrefacti in aceto infusi et origani scd̃m partes equales et casto-
rei partis vnius tertia interdum competit eis ꝛ specialiter propter con-
sumptionem ventositatum. Et scias ꝙ quando mulier pregnans indi-
get mundificatiuis propter immundiciam matricis et partium adiacen
tium melius est ꝙ mundificatio illa fiat a quarto mense vsqꝫ ad septimũ
Et ꝙ fiat per supposita a parte inferiori ꝙ̃ per administrata per partes
superiores.

De regimine appropinquantium partui.

Uliere autem appropinquante partui cō petit exercitium et balneum et coitus et menstrua prouocantia et cetera partum facilitantia que scripta a sapientibus quasi sunt infinita. Sunt autē quedam partuz facilitantia a proprietate que est in eis sicut magnes detentus in manu sinistra. Et suffumigatio cum vngula asini vel equi vel cum oleo piscis saliti: et similiter corallus suspensus in coxa dextra. Et scias ꝙ mulieres menstruose huius temporis vtuntur pliris cū musco in facilitando partum. Amplius suffumigatio mirre multum competit: et suffumigatio cum galbano et castoreo commixtis cum mirra et felle vaccino. Amplius ad idem valet sulfur citrinum et spolium serpentis et fumus columbinus. Hec enim suffumigata partum facilitant et similiter asa fetida et castoreum in potu sumpta facilitant partum. Amplius sumere in potu cinamomum est bonum valde. Et similiter decoctio foliorum altee cum aqua et melle si sumatur in potu ad idem valet. Simplicia autem partum facilitantia sunt hec: cinamomum: cassialignea: cortex cassiefistule: mirra: aristologia rotunda: custos: sauina: armoniacus: thus: rubea tinctorum: asa fetida: storax et castoreum. Ex his autem possunt fieri suffumigationes: pillule: electuaria et similia. Amplius bonum vinum et odoriferum competit mulieribus partui appropinquantibus et subtilis dieta. Amplius scias ꝙ lana submersa in succo rute ⁊ supposita partum facilitat. Etiam scias ꝙ ciclamen aristologia: stafiphragia et cucumer asininus supposita partum facilitāt. Et similiter fel thaurinum. Amplius arthemesia cocta cum aqua calida: emplastretur super ombilicum et crura et statim fetum educit. Etiam menta bibita cum aqua mellis partum facilitat. Etiam pimpinella trita et supposita statim fetum educit. Amplius caueatur ꝙ pira non sint in domo mulieris parturientis. Ad idem valet suffumigatio facta de cornibus et vnguibus caprarum. Amplius vngula muli portata sub camisia partum facilitat. Multa alia sunt partum facilitantia que ad presens obmittuntur propter breuitatem; et quia habent locum in regimine curatiuo.

De simplicibus.

Pira nocent.

De regimine enixe.

Unc restat ponere regimeu mulieris enixe vsqꝫ ad triginta vel ad quadraginta dies. Sciendū igitur ꝙ post partum immediate competunt cibi subtiles boni nutrimenti et multi ⁊ velocis digestionis sicut aqua carnium laudabilium: et oua sorbilia ⁊ vinum subtile et odoriferum: non nimis forte: non turbidum. Uitare debet autem mulier enixa omnia genera fructuum et olerum et frigidorum leguminum et acruminum. Et summopere caueat a frigiditate continentis: et specialiter vsqꝫ ad tres dies. Jaceat igitur continue in lecto cooperta: cruribus tamē parū coopertis et eleuatis; comedat sepe et parū in vice. Nō balnee

vsq; ad quattuor vel quinq; dies. Trāsactis aūt quattuor aut q̄nq; dieb⁹
balneetur bis vel ter in septimana. Et quanto magis appropinquat ad
triginta vel quadraginta dies tanto potest vti grossiori dieta et in sani-
tate consueta. Interdum autē fluit sanguinis multitudo imediate post
partum ex quo contingit mulierem periclitari. Huic autem accidenti ob
uiandū est cū ligatione brachiorū dolorosa et cū appositione vētosarū ma-
gnarū ad mamillas sine scarificatione ⁊ cū appositione pānorū infusorū in
aceto supra ventrē colliriorū stipticorū puta rosarū balaustiarū ⁊ karabe ⁊
similiū. Et de illis quib⁹ inest ꝓprietas in hoc scđm ꝙ d̄r est suspēsio ster
coris porcini in lana et suspendatur in coxa eius. Amplius enixe con-
tingere consueuit mamillarum dolor et apostemata propter magnam la
ctis exuberentiam. Horum autem cura est lactatio per mulierem vilem.
Tale enim lac inconueniens est lactationi infantis. Et ad idem valet epi
thimatio mamillarum cum aqua decoctionis fabarum et orobi et coriā-
dri. Et quia hoc ingreditur regimen curatiuum transeo. Amplius scias

Minora-
tio lactis

ꝙ linire mamillam cum cancro marino vel fluuiali contrito habet pro-
prietatem in lactis minoratione. Amplius scias ꝙ epithimatio mamil-
larum cum aqua decoctionis rute est de his que lac minorant. Interdū
etiam post partum non mundificatur mulier: sed retinetur sanguis cor-
ruptus qui deberet euacuari et ex hoc possunt egritudines generari val-
de male: puta febres et postemata et dolor matricis: et sternutatio est ta-
li mulieri iuuatiua. Et vniuersaliter omnia humida quoniam naturali-
ter in substantiam aliti mutari non possunt nisi sit virtute excessus calo
ris naturalis qui vix in muliere reperitur et maxime in muliere enixa q̄
ex emissione sanguinis in partu dealbata est quod est signum frigidita-
tis maxime albedo namq; scđm aristotelem est mater frigiditatis. Quā-
to enim mulier albior tanto scđm eum. Et similiter secundum auerroys
plus de frigiditate habere dicitur. Amplius suffumigatio cum capiti-
bus allecum salitorum aut cum vngula equi aut asini valet ad idem. Et
ad vltimum fiat fleubothomia saphene: valet enim ad menstrua prouo-
canda et prohibet apostematis aduentum et repletionis nocumentum
Et fleubothomia vene curuature poplitis est fortior in hoc. Et si contin-

De febre.

gat enixam hoc tempore febricitare aqua ordei confert ei: et si non reti-
net menstrua et granata dulcia: quia febres enixarum vt plurimum sunt
ex menstruorum retentione cum fit curatio cum fleubothomia saphene
fit iuuamentum cum ea. Amplius scias ꝙ talibus mulieribus inter-
dum inflantur ventres earum et tunc eis competit in potu dyamarte et
reliqua dissoluentia ventositates. Amplius eis competunt origanum se
rapinum et mastix cum equalitate. Amplius interdum talibus mulie
ribus contingit dolor matricis. Et cura eius est sedere in aqua calida de-
coctionis aneti et camomille et inungere locum matricis cum oleo vio-
lato dulci tepido. Et si forsan in loco matricis contingant vlcera curen-
tur cum vnguento albo rasis ⁊ similibus vnguentis conuenientibus vl-
ceribus supra membra neruosa. Hec sufficiant de regimine enixe.

De regimine lactantis.

Nunc restat dicere aliqua breuia de lactantis regimine sed ante dicemus lactantis conditiones quarũ prima sumitur ex parte etatis. Debet enim eius etas esse sanitatis ⁊ complementi ⁊ est etas iuuẽtutis a vicesimoquinto ãno vsqꝫ ad tricesimum quintum. Hoc enim tempore lac debet esse perfetius sicut ⁊ totius corporis mẽbra a quibus lac habet exordium Secunda conditio sumitur ex parte habitudinis ⁊ figure: debet enim esse boni corporis ⁊ collum habere forte et pectus magnum ⁊ amplum: ⁊ debet esse bonorum musculorum ⁊ dure carnis: ⁊ magnarum venarum ⁊ medie habitudinis inter maciem ⁊ pinguedinẽ. Tertia conditio sumitur ex parte mamillarum. Oportet enim eius mamillas esse magnas decẽter ⁊ solidas nec debent esse extranee magnitudinis nec laxe ⁊ moles: sed debent esse medie inter molliciem ⁊ duriciẽ. Et extremitates papillarum mamillarum non debent esse nimis parue ne infans in earum compressione laboret. Quarta conditio sumitur ex parte morum ipsius. Debet enim esse bonorum morum ⁊ laudabilium que tarde patiatur ab anime accidentibus puta: ira: tristicia: timore ⁊ similibus. Omnia enim corrumpũt lactis complexionem. Unde prohibendum est ne stolida lactet: malicia enim morum ipsius ad hoc perducit eam vt infantis paruam habeat solicitudinem ⁊ ei parum blandiatur. Amplius non debet esse luxuriosa ⁊ ebriosa nec crapulata. Hec enĩ lactis corrumpunt cõplexionem. Quinta conditio sumitur a substantia qualitate ⁊ quantitate lactis. Debet enim esse substantie mediocris: non nimis fluidũ: nec nimis grossum ⁊ caseatum: nec diuersarum partium nec spumosum. Eius quidẽ substantia experitur: mulgendo ex eo guttam super vnguem. Nam si fluit est subtile: ⁊ si non est grossum ⁊ spissum. Et scias ꝙ lac temperate substantie habet partes caseatas ⁊ aqueas equales. Experieris igitur cum in ampula ponitur: ⁊ paruũ mirrhe super ipsum proijcitur ⁊ digito permisceatur. Per hoc enim scitur aquositatis ipsius ⁊ caseitatis quantitas que debent esse equales in lacte. Amplius quantitas lactis debet esse sufficiens ad infantis nutritionem. Amplius color lactis debet attinere albedini ⁊ sapor dulcedini. Non enim in lacte debet esse amaritudo: salsedo: nec acredo: nec color viridis. Amplius nutrix non debet esse somnifera: nec grauis somni. Nam propter hoc multe nutrices dimiserunt infantes fame deficere: ⁊ eosdem lactando suffocauerunt obdormientes super eos. Amplius multũ considerandum est ꝙ lac nutricis non sit antiquum nec nimis partui propinquũ. Sit igitur duorum mensium: vel mensis cũ dimidio ab hora partus. Et sit partus naturalis ⁊ masculus ⁊ sit mulier que abortire non consueuit. Amplius considerandum ꝙ nutrix sit complexionis porportionalis infanti quam debet nutrire: ⁊ specialiter sit infra latitudinem temperate complexionis vel prope. Qđ si infans forte colericus sit non est malũ ꝙ nutrix sit fleumatica vel ꝙ eius regimen sit declinans ad fleumaticum. Scimus enim ex supradictis ꝙ regimen melius complexionum lapsarum debet esse per contraria ⁊ non per similia. Et si forsan lac nutricis fuerit grossum ⁊ mali odoris: melius est vt non detur nisi postꝙ mulctũ fuerit ⁊ in aere moram fecerit. Et si fuerit vehementis caloris non detur aliquo modo ieiuno. Amplius si lac fuerit grossum: con

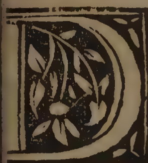
Conditiones lactãtis.

De moribus.

ueniens eſt vti ſubtiliantibus:puta oximelle diuretico cum decoctione o
rigani montani:yſopi:epithimi ꝛ ſimilium.Amplius in cibis eius vtatu
croco:ꝛ vtatur exercitio moderato. Et ſi forſan mulier fuerit calide com
plexionis:dabimus ei in potu oximel ſimplex cum vino ſubtili ſimul ſiu
ſeparatim.Et ſi forſan lac nutricis fuerit ſubtilius ꝙ oportet : deſinat al
exercitio:ꝛ cibis vtatur ingroſſantibus ſanguinem ꝛ precipiatur ei vt di
dormiat ꝛ vtatur vino dulci groſſo ꝛ robuſto:niſi fuerit quod prohibeat
Interdum contingit quod in mamillis nutricis eſt nimia lactis exuber
ria:ex qua contigit lac in mamillis corrumpi. Huic autem accidēti rem
diatur ex vſu eorum que pauci ſunt nutrimēti ꝛ ieiunio:exercitio:balne
ꝛ vigilia:ꝛ ſimilibus:ꝛ emplaſtro mamillis ꝛ pectori appoſito ex cimino
aceto:aut lentibus coctis in aceto:aut fabis aut luto abluto cum aceto
ꝛ per potū rei ſalſe ꝛ comeſtione mente.Et ad idem valet mucillago pſill
epithimata cum aceto.Amplius ſcias ꝙ ruta ꝛ ozimum gariofilatum e
pithimata:ꝛ interius ſumpta lac minorant. Et ſimiliter ex armoniaco e
aceto:vel ex armoniaco ꝛ vino.Et ad idem etiam valet epithima ex radic
caulium.Amplius fiat linimentum ex mucillagine fenu greci : lacca:ꝛ li
targiro ꝛ oleo roſato.Amplius ſcias ꝙ cancer marinus ꝛ fluuialis conti
tus ꝛ epithimatus habet proprietatem in iſto:ꝛ forte interius ſumptus
Et ſimiliter ſi timeamus caſeationē lactis in mamillis:liniantur cū ole
de menta ꝛ de viola ſarracenica:ꝛ hoc cum mamillarum complexio dec
nat ad frigidum.Et ſi ad calidum:quod ſatis poteſt tactu diſcerni:epith
mentur mamille cū mucillaginibus frigidis:ꝛ oleis frigidis:ꝛ ſuccis fr
gidis notis.Et ſcias ꝙ acetum vini cum oleo roſarū:conquaſſatū ꝛ cal
factum linitum ſuper mamillas eſt de reſoluentibus caſeationem calid
Et ex prohibentibus caſeationem frigidam eſt epithimatio cum aqua de
coctionis feniculi ꝛ balſamite ꝛ aneti:ꝛ fenugreci ꝛ ſimilium.Et ſimilite
epithima ex oleo de lilio ꝛ naſturcio camomilla ꝛ coſto:valet ad idem. E
quia hoc ingreditur regimen curatiuum tranſeo. Interdum autem n
trix non habet lac ſufficientis quantitatis pro nutrimēto infātis : cuiu
cauſa poteſt eſſe penuria nutrimēti:vel malicia complexionis in toto co
pore:vel mamillarū caliditas vel frigiditas:vel debilitas attractiue mam
larū.Quod ſi penuria nutrimenti ſit cauſa nutriatur iure facto ex ordeo:ꝛ fr
mēto:ꝛ leguminibus. In iuribus quoqꝫ ipſius ꝛ cibis ponēde ſunt radices f
niculi ꝛ ſemē eius anetū ꝛ nigella.Quidā aūt dixerūt ꝙ comedere vbera oui
ꝛ caprarū cū lacte quod ꝯtinēt valde ē iuuatiuū ꝑpter hoc quod in eis exiſtit
ſimilitudīe aut ꝑpter ꝑprietatē q̄ in eis eſt. Amplius ſcias ꝙ drag.i.vermi
terrenorum ſiccorum in aqua ordei continue ſumpta multis diebus val
ad lactis multiplicationem.Et ſimiliter elixatura capitum piſcium ſal
torum valet ad idē ſepe potata:ꝛ fiat elixatura in aqua aneti.Hic impr
bat opinionem auicene ꝛ notat rationem commentatoris probando ꝙ g
neratum ex ſemine ꝛ ſine ſemine differunt ſpecie ſic ꝙ agens eſt diuerſu
ꝛ recipiens diuerſum ꝛ ſic receptum erit diuerſum.Sed diceres ſtante e
dem cauſa materie effectus erit idem numero verum eſt ſtante eadē m
ſura ꝛ materia eque diſpoſita.Sed ſic non eſt quia tempus raptim tra
ſit ꝛ non reuertitur idem numero. Amplius ad idem valet butirum ꝛ
ſamum:ꝛ valet decoctio raphani in vino. Amplius mamille liniantur e
ſtercore ſturdorum cum lacte aſine ꝛ oleo more emplaſtri:ꝛ lac prouoca

itur. Etiam fricare mamillas blandis manibus lac multiplicat. Et si in mamillis videatur abundare calor: nutriatur ordeo et spinachijs: et similibus declinātibus ad frigiditatē. et si eis videatur dominari frigus sit eius nutriens subtile ad caliditatem declinans. Et ad hoc conferunt semē baucarum: et ipsemet baucie. Etiam scias q approximatio ventosarum sub mamillis absq sacrificatione multa compressione augmentat mamillarum liditatem: et attrahit materiam lactis ad mamillas. Quod si forsan velius rectificare odorem lactis ex eo q sit odoris mali dabimus in potu vinum boni odoris et similiter nutriemus cum cibis boni saporis et delectabilis odoris. Euitare debet nutrix ea que sanguinem permiscent menstruum: et lactis odorem corrumpunt: et ipsius minuunt quantitatem. Debet itur euitare coitum quantum potest: et ebrietatem: et satietatem nauseanam: et exercitium et balneum immoderatum: et similiter iram: tristiciam giliam et genera acrumiuum. Et vniuersaliter omnia que sanguinem cōrbant et consumunt: et malum humorem generant. Quomodo autem mamillarum magnitudo valeat impediri: et earum magnitudo debita procuri. sufficienter haberi potest ex supradictis capitulis; de regulis regiminis sanitatis ex parte habitudinis. De ventosis.

De conseruatione matricis.

DE matricis autem conseruatione et debita mēstruorum prouocatiōe: quia satis patet ex dictis superius in isto capitulo: propterea volo breuius pertransire. Sciendum igitur q menstrua temperata in qualitate et quantitate et in tempore suo currentia secundum consuetudinem naturalem in omni spacio: sunt cause sanitatis mulierum: et mundificationis corporis earum omni nocumento in quantitate et qualitate: et faciūt ipsas acquirere catatem et paucitatem desiderij. Et mensura equalis menstruorum est vt enstruetur mulier in omni mense vsq ad triginta dies. Et est diligēter tandum q menstrua naturaliter fluunt in qualibet lunatione semel: fluunt plus vel minus: non est ex toto secundum naturam. In quibus n autem fluunt in prima quadra: puta in puellis: et in quibusdam in seda: puta in iuuenibus: et in quibusdam in tertia: puta prouectioribus quibusdam in quarta: puta senioribus. Et incipiūt mēstrua fluere in lieribus communiter post decimumquartum annum: quibusdam cis: quibusdam tardius: secundum diuersitatem complexionum et habilinum et similiter regionum et similium. Et communiter durāt vsq ad inquagesimum annum. Et in quibusdam non durat vltra tricesimum intum: et in quibusdam solum vsq ad quadragesimumquintum annū. edam enim mulieres sunt ita male complexionate q nō possunt vsq quinquagesimum annum peruenire: et in talibus menstrua citius naaliter deficere cōsueuerunt: Quādo autē menstrua alterātur a dispoōe ppria naturali sūt cā debilitatis mulierum et alteratiōis forme: et paucitis pceptiōis aborsus et debilitas fet⁹. Multū igit sollicitari debet me Mēstruorum prouocatio

dicus ꝙ mēstrua nō alterētur a dispositione propria naturali. Que aut
sit dispositio menstruorum naturalis ⁊ propria: scitur ex colore ⁊ subst
tia eorum. Et diuersificantur secūdum diuersitatem coplexionis: hab
dinis regionis etatis ⁊ regiminis. Et hoc potest experientia disci: put
dendo colorē ⁊ substantiam menstruorum diuersarum mulierum: in c
plexione: etate: habitudine: ⁊ sic de alijs. Sed quia hoc nō pertinet ad
sens opus: transeo. Sufficit autem ad presens scire ꝙ si menstrua alte
tur a dispositione propria naturali: siue talis alteratio sit ex mala disp
tione totius vel matricis sunt causa nocumentorum supradictorum. S
dendū igitur est ꝙ sint in propria naturali dispositione conseruando
reducēdo si nō fuerit. Qd' qñō fieri potest: sufficienter haberi potest ex
pradictis capitulis sumptis ex diuersitate complexionis: etatis ⁊ hal
dinis: ⁊ ex his que superius in hoc capitulo dicta sunt de his que mat
confortant. In hoc igitur terminetur regimen sanitatis appropriatu
xui femineo: ⁊ per consequens secunda pars huius tractatus.

Alteratio menstruorum.

Tertia pars. Capitulum primū de regulis sumptis ex parte elementorum nostro corpori occurrentium ab extra.

Non debet esse terra cuius habitatio eli
lutosa nec scenosa nec fetēs: nec limosa: nec sup q
tus metalli sit superās: nec sulphurea: nec alumi
nec iqua sint vel fuerit mortuorū cadauera: nec m
herbis aut arborib' fecūdata sed bonis: puta vine
licib' arbore pini ⁊ similib' amicabilibus nostris
poribus. Sunt enim quedam plante que multum
micantur nobis: sicut experientia docet de arbore
cum ⁊ de alijs multis arboribus: vt persico ⁊ populo arbore sambuco
cū. Terre igitur fecūdate his arboribus non sunt bone habitationi
similiter intelligatur de herbis: Sunt enim quedam venenose herbe
bus terra fecundata non est conueniens habitationi vt est elleborus
la solatrum mortale ⁊ similia. Et per oppositum fecundata bonis he
⁊ odoriferis est conueniens habitationi nostre. Amplius nō debet es
ra cauernosa inter montes inclusa: nec nimis montosa. Et terra m
ris habitationis debet esse discooperta ⁊ ab oriente ⁊ a septentrione.
illi duo venti sunt magis purificantes aerem illius habitationis
Unde ⁊ in mansionibus bonum est fenestras esse septentrionales ⁊
tales: non meridionales nec occidentales. Et hoc verum est regular
sed interdum contingit per accidens ventum septentrionalem esse d
orem meridionali. Possibile enim est ꝙ ventus transeat per aliquam
tem septentrionis niuibus occupatam vel adustam: vel minerosam
lutosam: vel corruptam aliquo modorum corruptionis supradictoru
sic ventus septentrionalis erit impurior ⁊ minus eligibilis. Et simi
intelligitur de parte orientis. Bonum est igitur interdum per accid
nestras habitabilis terre seu spiracula esse a parte meridiei vel occic
q̄uis regulariter contrarium sit eligibile. Uicinitas quoqꝫ aquarum

Herbe venenose

ciuiu currentium multarum ⁊ mundarum: que in hyeme cito infrigidan tur: ⁊ in estate cito calefiunt. Et similiter pratorum viridiū nō vmbratoꝝ multis arboribus: est res conueniens habitationi ⁊ adiutorium prebens Propinquitas aūt marium facit terram habitabilē esse multe humidita- tis: vnde talis terra est multū reumatica. Sed in partibus septētionali- bus talis propinquitas est habitationi conuenientior. Nam ex hoc terra fit temperata in actiuis qualitatibus. Nisi eñ esset maris propinquitas nimis declinaret ad frigus propter solis distantiā a capitibus eorū nec esset magnus lapsus in humido: eo ꝙ illa terra declinat ad siccum plus alijs terris habitabilibus. Unde ex marium propinquitate non est tan- tus excessus in humido: sicut in partibus meridiei. Unde maris propinq̄ tas in partibus meridiei est minus habitationi conueniens. Naz ex hoc terra calidior efficitur ⁊ humidior ꝙ̄ oportet: ⁊ disponens corpora ad egri tudines putridas. Similiter propinquitas maris ex parte orientis terrā habitabilē humidiorem facit ꝙ̄ ex parte occidentis: ⁊ ideo magis est vi- tuperabilis in sanitatis regimine ꝙ̄ in partibus occidētis. In partibꝰ eñ occidentis est tanta humiditas in aere cōtinente ex maris vicinitate: si- cut bene scitur ex principijs naturalis philosophie. Et similiter in parti- bus orientalibus ⁊ occidentalibus eorū qui nō sunt nimis septētriona- les: vituperabilis est mariū propiquitas. Et propinquitas ad aquas dul ces claras currentes: que in estate cito calefiunt: ⁊ in hyeme cito infrigi- dantur est eligibilior.

De aqua.

T non soluz cadit electio in terra habitabi- li: sed in aqua potabili: qua pluribus modis vtimur in regimine sanitatis: puta bibendo: balneando: et in eadem cibaria decoquēdo. Debemꝰ igitur primo consi derare ꝙ aque origo sit in terra laudabili: non fetida nec minerali. Amplius considerandū est ꝙ non sint aque stātes: cuiusmodi sunt lacunales: putcales: stag nales: sed fontales ⁊ currentes per terrā arenosaz: vel lutosam luto libero: nō fetido: nō corrupto. Et sint currētes ad orientem vel septētrionē: ⁊ proprie ad oriens estiuuz. Aque autem currētes ad me- ridiem ⁊ occidentē male sunt. Etiam aque eligibiliores sunt: cū multum distant a principio originis. Et debent esse soli ⁊ ventis discooperte. Et de bent esse sapore quasi dulces: ex quibus vinū parum tolerat que cito cale fiunt ⁊ infrigidātur: leues: clare: ⁊ subtiles: in quibus post morā parūvel nihil residet. Notandum etiā ꝙ pondus est ex iuuantibꝰ experimentis ad cognoscendum aque bonitatē. Aqua eñ que est leuior: vt in pluribus est melior. Et scitur vt si in aquis duo panni eiusdē pōderis madefacti ⁊ post siccati fuerint: ⁊ deinde ponderetur: q2 aqua cuius pannus leuior erit me lior. Quod si forsan nō possumꝰ inuenire aquas leues: subtiles: ⁊ claras: sed sint turbide ⁊ grosse: decoctio ⁊ sublimatio eas subtiliat ⁊ rectificat. Nam grossities aque propter frigus inspissans: vel propter admixtionem partium terrestriuz sub aqua propter earuz subtilitatem ⁊ aque spissitu- dinem descendere non valentiuz ex decoctione corrigitur: ex eo ꝙ per de- coctionem ⁊ sublimationē aqua subtiliatur: ⁊ rarefit per frigoris ammis sionem: et partes terre que primitus ab aqua descendere non poterant

Experimētum aque

propter aque ſpiſſitudinem et earum paruitatem propter quaꝫ erant im
potentes ſiue potentia eorum non erat tantum extenſa aquam ſcindere
ſeu ſuperare propter eius nimiā ſpiſſitudinem ſeu groſſitiem ⁊ earū par
uitatem que ab eis aufferri nō poterat cuꝫ virtus talium illam excedere
non poſſit: in aliquo gradu potētie ⁊ ad fundum deſcendere: per aque de-
coctionem ad deſcenſum habilitātur ex eo ꝙ aqua fit rarior ⁊ ad ſcinden
dum aptior. In aqua igitur pura nō habet locū decoctio ſeu ſublimatio
ſiquidem ſit pura in ſubſtātia per priuationē admixtionis partiū terre-
ſtrium: ⁊ in qualitate per priuationē frigoris inſpiſſantis. Sunt aūt ſto
lidi medicorum qui dicūt aquam per decoctionem ingroſſari: ex eo ꝙ ſub
tile reſoluit ⁊ euaporat: ⁊ reſiduū ingroſſatur. Unde apparet ꝙ aque plu
uiales ſubtiliores ſunt: nō pluuialibus. Et ſic qđ remanet poſt decoctio
nem erit groſſius. Nos igitur dicimꝰ ꝙ vel ipſi ſupponūt aque puritatem
in ſubſtantia ⁊ qualitate: ⁊ ſic oportet ꝙ homogeneū ſit illud quod reſol-
uitur ei quod remanet: cū tota aqua fuerit homogenea ante decoctioneꝫ.
Qđ aūt vna pars euaporet ⁊ alia remaneat: cōtingit ex hoc quod vna ps
aque eſt ab igne vł ſole magis paſſa quā alia. Et cauſa quare vna pars
magis paſſa eſt ab igne vel ſole eſt propinquitas ad agens. Et ſic patet ꝙ
De aq̄ plu uiali. eorum argumentatio nō habet locum in aqua pura ⁊ homogenea. Unde
puto ꝙ aqua pluuialis ſi eleuaretur ab aqua pura ⁊ homogenea: nō eſſet
ſubtilior ꝗ̄ aqua a qua eleuatur quantū eſt de per ſe. Unde bene verū eſt
quādo dicitur ꝙ tempore euaporationis eſt ſubtilior ſeu acutior eo ꝙ ſub
tiliata eſt a calido: ſed poſtꝗ̄ infrigidata ⁊ inſpiſſata eſt: eſt eque ſubtilis
et forte minus ſubtilis: eo ꝙ magis patitur a frigido propter ſubtilitatē
accidētalem quā acquiſiuit a calido eleuāte. Sed nota ꝙ aque pluuiales
regulariter ſunt ſubtiliores ex eo ꝙ nō eleuanť ab aquis puris: ſed ꝓpter
earum ſubtilitatē ſunt putrefactibiles magis. Unde ſi dubitamꝰ de earū
putrefactione: laudo ꝙ decoquamꝰ eas. Naꝫ decoctio obuiat putrefactio
ni. Si aūt ipi arguant de aqua nō pura ſiue maculata in ſubſtātia per
admixtionem partiū terreſtrium: ſic ꝙ nō valet eoꝝ argumentatio: eo ꝙ
partes terreſtres poſt decoctionē nō remanent cū aqua: ſed deſcendunt.
Et ſi remanerent vtiqꝫ eſſet ſubſtantia eius groſſior quā ante: ex eo ꝙ mi-
nus eſſet de aqua ꝗ̄ ante: ⁊ partes terreſtres nō eſſent diminute. Unde
ſi ex partibus terreſtribꝰ ⁊ aqueis fieret vnū mixtum indiſſolubile per de
coctionem: ſicut patet in vino ⁊ in multis alijs liquoribus qui liquores p
decoctionem inſpiſſantur vtiqꝫ aqua per decoctionem. Sed non ita acci-
dit aque quia talium partium terreſtrium admixtio per decoctioneꝫ de-
ſcendit per modum ſuperius dictum. Plus igitur facit decoctio ad aque
ſubtilitatem per deſcenſum partium terreſtrium ꝗ̄ poſſit facere ad groſſi
tiem per ſubtilis euaporationem. Et ſi eorum argumentatio ſit in aqua
inſpiſſata a frigore in qua non ſit admixtio partium terreſtriuꝫ patet ꝙ
argumentatio nō procedit. Nam quod reſoluitur homogenium eſt ei qđ
remanet poſt euaporationem: niſi ꝙ ſubtiliatum eſt per frigoris ammo-
Aqua mi- xta cum aceto. tionem. Amplius ſciendum ꝙ admixtio aceti cum aqua rectificat ipſius
groſſitiem. Amplius ſcias ꝙ fortis aque commotio de vaſe in vas: ⁊ dein
de proiectio lapillorum paruoruꝫ in eandem aquā ab alto cadentiū: aquā
groſſam rectificant ⁊ ſubtiliant. Amplius ſcias ꝙ aqua vehemēter frigi-
da: cuiuſmodi eſt aqua glaciei ⁊ niuium complexionibus temperatis nō

est conueniens:sed debet esse aqua infrigiditatis fortitudine temperata. Aquas enim vehementer frigidas aut vehemēter infrigidatas:nō tolle rat nisi vehementer sanguineus.Et si forsan nō illico nocumentum fece rit cum quis magis processerit nocumentum facit. Scias ꝙ bibere aquā ieiuno stomacho ⁊ post exercitium ⁊ balneum ⁊ in ebrijs crapulatis:⁊ in siti mendosa ⁊ cū natura circa nutriens laborat:in digerendo vehemēter nociuum est.Et si multa necessitas fuerit bibere eam:oportebit vt prius temperetur:⁊ cum eadem sepe os abluatur.Et si hoc non sufficit cum va se bibat stricti orificij ⁊ hoc quidem ebrio confert ⁊ stomacho ieiuno.Et si forsan aliquis ieiunus post exercitium a potu abstinere nō potest bibat vinum cum aqua calida temperatum. Amplius sitim habens mendosaz aquam gurgitando nō bibat sed paulatim suggendo. Et siti quidem men dosa impeditus: scire debet ꝙ superdormire ⁊ sitim tolerare ipām sedat: ex eo ꝙ humor eam faciens digeritur ⁊ corrigitur:sed cum digestio impe dīt propter potum:redibit sitis mendosa.Nam humor sitim faciens non corrigitur nec digeritur.Amplius scias ꝙ bibere multam aquā frigidam nō competit in regimine sanitatis: quod si forsan fit necessariuz:fit post sufficientem comestionez.Aqua tepida nauseā facit:sed calida stomachū debilitat:sed raro sumpta stomachum lauat ⁊ ventrez laxat. Amplius scias ꝙ aqua frigida confortat omnes virtutes in suis operationibus: quando sumitur cum equalitate scilicet digestiuam:attractiuam:reten tiuam:⁊ expulsiuam.Et confert habentibus raritatem ⁊ cursum:quicū ꝗ cursus fit:⁊ ex quocūꝗ membro:sed nocet neruis ⁊ habentibus opila tiones ⁊ apostemata. Amplius scias ꝙ aque ferree confortāt oīa visce ra ⁊ addunt in coitū.Unde conferūt spleneticis epaticis ; ⁊ stomatichis et vniuersaliter habentibus viscera debilia.

Aqua bibita stomacho ieiuno nocet.

Sitis mēdosa

Aqua frida multa nō ꝯuenit in re. sa.

De aere

Amplius cadit electio in aere nos circūdā te sicut ⁊ in aqua ⁊ in habitabili terra.Aer eñ est ne cessarius in regimīe sanitatis dupliciter. Primo qui dem propter refrigerationē spirituum ⁊ caloris inna ti.Secūdo propter expulsionē fumosarum superflui tatum obnubilantium spiritum ⁊ calorem innatum Sicut eñ in exterioribus nos videmus ꝙ ignis sine euentatione aeris suffocatur ⁊ extinguitur: sic etiaz imaginari debemus ꝙ spiritus ⁊ calor innatus indiget aere ipm nutrien te:conseruante:⁊ obtemperante. Obtēperatio igitur caloris īnati fit per aeris attractionē:⁊ eius deputatio fit per aeris expulsionem. Primū qui dem fit per motū attractionis:qui dyastoles nominatur: ⁊ scdm per mo tum expulsionis:qui sistoles dicitur a sapientibus. Si igitur aer attra ctus sit fetidus et impurus:corrumpitur calor ⁊ spiritus innatus. Mul tum igitur debet medicus sollicitari circa aerem in sanitatis regimine.

Aer igitur debet esse bone substantie : cui non admiscetur aliquid ex vaporibus nec fumositas extranea . Non enim debet esse aer turbidus: nec nebulosus : nec malis vaporibus admixtus . Hic enim aer humores conturbat:et animam contristat.Et debet esse discoopertus celo: et non inter parietes ⁊ tecta constrictus.Et vt sit ad vnū dicere oīno euitari de

bet aer qui sit inclusus non euentatus. Unde verum est ꝙ tempore epy-dimie in quo accidit aeris putrefactio: cōmunis est eligendus aer inclusus. Unde tempore illo bonū est inhabitare solaria: sed aliter aer discoop tus melior existit. Considerandū est ꝙ cū aere nō misceantur vapores lacuum ꝛ profunditatū aquaꝫ putridam continentiuꝫ et terraruꝫ que non sunt libere sed laxe: de quibus supra dictū est. Et vniuersaliter locorū vbi nascūtur olera qualia sūt caules: et eruca ꝛ similia et arbores viscose male: cuiusmodi sunt ficus et nuces. Aer eñ cui tales permiscentur vapores est euitandus in regimine sanitatis. Amplius eligēdus est aer in quo sufflent boni venti: ꝛ ex terra alta vł equali. Amplius multū debemus sollicitari ꝙ aer non excedat in aliqua primarū qualitatuꝫ: quod si forsan cōtigerit obtēperetur per arteꝫ ꝙ̄tuꝫ possibile est. Amplius aer ex parte sue complexionis diuersificatur: quoniā si calidus fuerit dissoluit virtutem et corpus laxat. Sed si caliditas fuerit tēperata trahit sanguinē ad exterius: vnde colorem rubificat: et si multū calidus fuerit aer citrinat colorem: multū sudare facit: diminuit vrinam: digestionem debilitat. Aer frigidus est contrarius: ventrē constringit: digestioneꝫ fortificat: vrinā efficit multam: sudorē diminuit et egestioneꝫ. Aer humidus cutē lenit: ꝛ corpus humectat. Siccus cutē desiccat ꝛ corpus denigrat. Nota ꝙ saturnꝰ est prima stella erratica ꝛ gratia sue influentie dat anime virtutē discernendi ꝛ raciocinādi: ꝛ dꝛ saturnus quasi satur in aruis per contrariū. Unde cum sit frigidissimus et siccus influit caristiā ipso regnante. Sed iuppiter influit magnanimitatē. Unde iuppiter fuit quidaꝫ vir qui expulit patrem suum a regno suo ꝛ dicitur quasi iuuās patrem per contrariuꝫ et illud attributū est vni planete qui magnanimꝰ est ꝑ influentiā ita ꝙ puer natus eo regnāte fit magnanimꝰ ꝑpter cōstellationes elementoruꝫ.

Tempore epidimie.

De igne.

Amplius cadit electio ī igne quo plurimis vtimur modis in sanitatis regimine nos: puta calefaciendo ꝛ cibaria decoquēdo. Multū igitur cōsiderare debemꝰ in sanitatis regimine ex qua materia sit ignis quo vtimur. Non eñ debet sapere naturaꝫ aliquorum venenosoꝝ aut metalloꝝ nec debet esse materia ex terra fetida corrupta: nec limosa: nec scenosa. Nec materia debet esse putrida vel corrupta: nec debet esse materia male qualitatis vel cōplexionis. Unde debent euitari ligna ex arboribus male cōplexionis: vt ficus: nuces: ꝛ sambucus ꝛ similes. Et similiter om̄ia ligna crescentia in terra corrupta: ꝛ ligna ex antiquitate corrupta. Et euitari debent carbones marini. Nam ignis taliū carbonum facit cadere in pessimas egritudines: sapit eñ naturam veneni. Et similiter euitandus est ignis ex carbonibus lignorum quibꝰ homines communiter vtūtur: ex eo ꝙ mala qualitas lignorum ex quibus fiūt predicti carbones que cum fumo exalare debuisset per violentiā remansit in eisdem inclusa que postea cum incendūtur sine flamma ad actuꝫ reducitur. ꝛ corporibus nostris infert notabile nocumentum. Unde multum cauere debent, magni domini quibus est cura de sanitatis custodia ꝙ eorum cibaria talibus carbonibus non decoquātur: ꝛ vniuersaliter ꝙ

Electio lignorum

De carbonibus.

eorum calor non appropinquet suis corporibus. Ignem autem arborũ ficarum et terre libere satis approbo et ignem lignorum laudabilium non viridiũ et vniuersaliter ignẽ lignorum perhibentiũ flãmam claram et sine fumo. Ignem autem inclusum non euẽtatũ vitupero. Itẽ laudo quod ignis appropinquet nostris corporibus per medium et non immediate: quia nimis corpora nostra desiccaret. Itẽ magis laudo ignẽ a parte posteriori quam anteriori. Itẽ laudo quod aliquis et immediate post cibum multum non calefaciat se. Nam ex hoc debilitatur digestio. Item vitupero ignem stupharum quia calor est inclusus non euentatus.

Capitulum secundum de exercitio.

Testificati sunt sapientes quod exercitium temperatum et equale ante cibum sanitatem causat et conseruat licet immediate post cibum sanitatem impediat. Exercitiũ enim ante cibũ calorem naturalem fortificat: et ex hoc appetit⁹ in sto macho vigorat: et mẽbra copiosius recipiũt alimẽtũ et alimẽtũ per membra pfectius diffunditur: et pori apperiuntur: et ex hoc superfluitates tertie digestiõis liberius expellũtur. Item per exercitium in eo qui exercitari consueuit prouenit duricies quedã organorum: ex qua difficilius patiuntur et redduntur fortiora ad ceteras actiones. Item per exercitium motus spirituum vigoratur: ex quo superfluitates euacuari et per poros humores liberius expurgari est necessariũ Exercitium igitur moderatum non permittit humores nec eorum superfluitates in corpore adunari: quibus in corporibus multiplicatis indigemus farmatia vel fleubothomia que quamuis purgent corpus: tamen corpus inueterant. Et specialiter medicina laxatiua: que vt plurimũ in se habet naturam veneni. Et non solum euacuat nociuum: sed magnam partem caloris et spiritus qui sunt fundamenta vite nostre. Bene igitur potest dici quod exercitium est motus volũtarius in quo requiritur anhelitus magnus et frequens et velox. Et ad ipsum quidem conuersus peragendum secundũ modum sue equalitatis et in hora sua non indigebit aliquo medicamento rum que necessaria sunt in egritudinib⁹ materialibus: et in egritudinibus que eas sequntur. Et hoc quidem est verum supposito quod reliquum regimẽ conueniens sit et rectum. Non igitur meretur dici exercitium nisi ex eo proueniat in anhelitu magnitudo et frequentia. Hoc enim est signum fortitudinis caloris innati: ex quo contingunt plura iuuamentorum supradictorum. Non est igitur negligendum exercitium volentibus sanitatem conseruare. Bonum est igitur tempus vsus ipsius exercitij adinuenire. Non enim oportet tempore exercitij multitudinem crudorum et indigestorum humorum seu ciborum secundum ventrem seu in vasis contineri. Periculum est enim eos attrahi ad omnes alias particulas antequam benigni fiant: siquidem digestio fit in quiete: et motus specialiter fortis impedit digestionem. Et vniuersaliter dico quod corporibus valde repletis: siue sit repletio ex humoribus laudabilibus vel nociuis: non competit exercitium. Nã exercitium non est sufficiens ad euacuandum talium corporum plenitudinem. Unde solum humores commouet: eos et ebulire facit ex quo pericu

Exercitiũ moderatũ laudat

Euacuacio purgat et inueterat.

Motus corpora turbat

culum est febres ⁊ apostemata ⁊ opilationes que ad hoc sequũtur in cor
poribꝰ generari. Talia igitur corpora ãteq̃ exercitent: specialiter forti exer
citio: competit fleubothomari ⁊ farmacari secundum exigentiam humor
peccantiũ. Amplius quia per exercitiũ expelluntur superfluitates tertie
digestionis que celebratur in membris: ⁊ sic poros expurgat: ⁊ superfluita
tes existentes in eis euacuat: melius est ante cibaria suscipiẽda exercitiũ
inchoare: sic quidem ꝙ prior cibus iam sit in stomacho: epathe ⁊ venis per
fecte digestus: ⁊ iam appropinquat tempus suscipiendi alium cibum. Un
de diligenter notandum ꝙ non puto ꝙ exercitium sit necessariũ propter
expulsionem superfluitatum immediate suscepti cibi in stomaco ⁊ venis
iam elaborati. Nã talis cibus adhuc non est digestus in membris: ⁊ per cõ
sequens adhuc non instat tempus expulsionum superfluitatum tertie di
gestionis: sed puto ꝙ necessarium est propter expulsionem superfluitatu
cibi suscepti ante hunc. Unde dico ꝙ exercitium serotinum quod fit ante
cenam non est propter expulsionem superfluitatum cibi suscepti in pran
dio eiusdem diei: sed cibi suscepti in cena diei precedentis. Uel oportet di
cere ꝙ omnes digestiones essent complete: ⁊ perfecte cibi immediate sum
pti anteq̃ inchoaretur exercitium. Quod videtur mirabile ex eo ꝙ corpus
remaneret sine cibo plus q̃ oportet: ⁊ in corpore colera multiplicaretur: ⁊
corpus consumeretur. Sed in isto est materia cõsiderandi. Hoc est igitu
verum tempus inchoandi exercitium. Quod si exercites ante humoribus
digestis: replebis corporis particulas: ⁊ si post coleram in corpore genera
bis ampliorem. Huius autem temporis cognitio est urinarum color. Na
aquosus quidem in digestionem significat: seu denotat: ⁊ ꝙ adhuc non in
stat tempus: exercitij inchoandi. Rubeus vero ⁊ coloratus similiter ⁊ san
guineus ex multo tempore digestionem fuisse factam significatꝰ ⁊ tempus
excercitandi seu actualiter agendi precessisse. Sed color temperatus: Put
rubeus temperate non igneus: significat secundã digestionem fore fact
de propinquo: ⁊ nõ de remoto ⁊ tunc est tempus inchoandi exercitium se
actualem operationem circa illud. Purgande sunt tamen prius superflui
tates que sunt in intestinis ⁊ in vesica: alias enim aliquid ex his ad ve
nas corporis trahent propter fortitudinem caliditatis resoluentis in ex
ercitijs. Sciendum prepter ea ꝙ illi qui custodiosius ⁊ subtilius locut
sunt de exercitio docuerunt corpora per fricationem conuenientem ad ex
ercitia preparari: ⁊ specialiter cum quis intendit ad exercitiũ fortius.
Si enim quis ad fortiores venerit motus anteq̃ molliat totum corpus
⁊ superfluitates subtiliet: ⁊ poros dilatet qui fiunt: fricationibus mode
ratis ⁊ demum super infusione olei dulcis: periculum est errumpere vas
Fricatio. Periculum quoq est ne superfluitates: impetu spiritus mote poros opi
lent. Si vero paulatim per fricationem precalefaciens: premoliat qui
dem solida: ⁊ presubtiliet humida: ⁊ poros dilatauerit: periculum nullu
est: nec rumpi aliquam viam: nec poros obstrui eis qui exercitantur. Fri
cet igitur sindone totum corpus: quousq moderate calefiat. Sufficiant
autem plures manuum circunductiones ad hoc vt corpus calefiat: absq
oppressione enormi. Et enim his fientibus apparebit rubor bene flori
dus: bene supercurrens super totum corpus: ⁊ tunc est: tempus superin
fundere liquorem olei; ⁊ fricare nudis manibus; fricatione media inte

ricicem ⁊ mollicicm: sic ꝙ corpus non collidatur: stringatur: vel exolua-
r plus debito: sed in sui natura custodiatur. Hec autem fricatio que
eparat ad exercitium in primis debet esse in immissionibus manuum le
ter: deinde paulatim augeri ⁊ ad fortius ducere: vt comprimatur quidẽ
ro manifeste autem non constringatur. Hec autem fortis fricatio est
uidem non multo tempore: sed semel vel bis in vno quoqꝫ membro fien
a. Si enim amplius fieret corpus induraretur: ⁊ in his qui augentur
gmentum impediretur. Est autem hec fricatio fienda secundum om
em differentiam positionis: longum: latum ⁊ transuersum q̃tum est pos Q̃sio exer
bile vt vniuersi musculorum nerui ex omni parte fricentur: ⁊ ad exerci- citiũ men
um preparentur: poros scilicet dilatando: ⁊ solida: ⁊ spissa rarefaciendo surari de-
rara inspisando: ⁊ mollia indurando. Quantitas autem ⁊ qualitas et bet.
odus circa exercitium in sanitatis regimine offerendus certis litteris
enotari non possumus: sicut nec quantitas ciborum offerendorum.
am secundum diuersitatem complexionum: et habitudinum: ⁊ etatum
egionum : regiminum : ⁊ consuetudinum : aliter ⁊ aliter exercitium est
ensurandum. Sunt enim quidam indigentes exercitio fortiori :
aiori: vehementiori : ⁊ velotiori : ⁊ isti sunt qui vtuntur cibo ampliori:
sunt fortium virtutum seu complexionum animalium motiuarum: ha
entes lacertos ⁊ neruos fortes: ⁊ iuncturas aptas: siue conuenientes ad
otum : ⁊ cum hoc non habent calorem naturale consumptium nimis
rtem. Talibus inqꝫ competit exercitium maius fortius ⁊ velotius ⁊ si-
iliter vehementius. Illis autem in quibus deficiunt alique istarum
onditionum enumeratorum non competit exercitium adeo forte. Uer-
igratia. Ponamus ꝙ deficiat vltima conditio ⁊ ꝙ sit homo habens
alorem fortem acutum multum cõsumptiuum ⁊ cum hoc habeat omnes
onditiones priores talis vtiqꝫ non indiget exercitio adeo magno nec Secundũ
ta forti ⁊ similiter intelligatur in alijs conditionibus. Et si sit reperire diuersita-
liquem in quo omnes conditiones deficiant ⁊ opposite reperiantur sci tem com-
icet qui parum comedat ⁊ eius animales virtutes motiue sint debiles et plexionis
imiliter organa ad motum deputata ⁊ cum hoc habeat caliditatem satis diuersifi-
onsumptiuam talis vtiqꝫ indiget minimo exercitio. Et per extrema catur regi
otes de medio iudicare quid sit faciendum. Quantitatem igitur exerci men.
ij offerendi similiter ⁊ qualitatem sola ratione cognoscere experientia
retermissa multum difficile est. In experientia igitur consideremus
uomodo se habeat exercitatus in prima die et secunda ⁊ sic deinceps.
ptima enim natura mensuras omnium offerendorum manifeste adep-
a est. Tantum enim appetit exercitium et taliter quantum ⁊ qualiter
idem est oportunum. Et similiter intelligatur circa cibos et somnum
t sic de alijs que nostris corporibus offeruntur propter regimen sani-
tatis. Quod vtiqꝫ verum est supposita bonitate morum. Nam
propter maliciam consuetudinis et morum natura temperata potest
appetere quid quale et quantum quod eidem non est conueniens.
Sed lapsi multum mensuras exercitiorum et ciborum minime natu-
raliter sunt adepti. Quidam enim appetunt plus exercitari quã
oporteat et quidam minus. Sunt enim quidam naturaliter

fleumatici ⁊ in quorum corporibus frigidi continentur humores ⁊ qui
gore recēti sunt congelati ⁊ ociosi effecti sunt. Hi enim appetunt minim
moueri ⁊ exercitari sed sunt somnolenti ⁊ ad ocium naturaliter inclin
⁊ tales exercitando non debent insequi naturalem appetitum. Sunt e
quedam calidiores ⁊ humidiores vel naturaliter vel accidentaliter ⁊ cu
hoc sunt apti ad motum ex membrorum leuitate ⁊ organorum abilita
Hi vtiq; plus appetunt exercitium ⁊ in eodem plus delectantur q̄ op
teat earum complexionibus. Isti ergo vt immediate dicti non debent p
prium appetitum imitari in mensura exercitij. Nota diuersitatis est h
causa: quia secundum q virtus celestis inuenit materiam dispositam
operatur in illam. Quantitas autem exercitij quam litteris possumus
scibere est quousq; homo sudare incipiat ⁊ anhelitus augeri ⁊ color cor
ris rubefieri ⁊ mēbra lassari īcipiūt ⁊ tumor mēbroꝝ diminui. His eī ap
rētib⁹ debet cessari ab exercitio: ⁊ elegi debet exercitium temperatum se
dum exigentiā illius qui exercitatur: ⁊ vniforme: ⁊ equale: in quo omn
membra exercitantur: ⁊ huiusmodi est exercitium parue pile. Exercitiu
enim fortius corpus nimis euacuat: ⁊ debilitatem inducit: ⁊ hoc bene m
nifestatur in exercitantib⁹ se forti exercitio. Exercitium autem debile e
cuatur: dū nō euacuat nec pōt per ipsū ꝯsumi quod dissolutuz est: sed ex
citiū porportionatum proportionabiliter consumit ⁊ dissoluit: ⁊ substā
membrorum augmentat ⁊ corpus impinguat: ⁊ vniuersaliter temperat
⁊ proportionatum exercitium conseruande sanitatis est mirabilis caus
Et malicia que propter priuationem accidit exercitij manifestatur in i
Den icar/ceraris carceratis: quia eorum facies cacochimice fiunt: ⁊ eorū color est impuru
⁊ omnes operationes eorum sunt lese. Et hoc non solum accidit homi
bus: sed auibus cantantibus sicut volucribus in cauernis detentis. E
ercitium autē quod vni est forte ⁊ improportionatū: alteri est debile: ⁊ a
teri porportionatum. Huius autem cognitio ab experientia dependet
ratione. Si autem aliquis exercitetur alio modo quā exercitio parue pil
puta peditando: equitando vel nauigando: semper est laborandum q o
nia membra corporis exercitentur: siquidem in quolibet membro est supe
fluitas tertie digestionis: que per exercitium solet euacuari. Quod si qui
exercitatur peditādo: bonum est interdū inclinari: ⁊ lapides manibus le
uare: ⁊ interdū proijcere: ⁊ iterdū caput eleuare v̄sus posteriora: ⁊ retro r
spicere. Et interdū membra extendere ⁊ anhelitum continere: ⁊ musculo
ventris aliquantulum extendere. Nam anhelitum retinendo confortatu
naturalis calor: ⁊ pori aperiuntur: ⁊ per eosdem superfluitates expellun
tur. Debet autez anhelitus retentio esse cum extensione musculorum pe
ctoris: sed extentio musculorum ventris debet esse parua. Nam per han
extensionem superfluitates pectoris ⁊ pulmonis ad membra nutritiua e
pelluntur: ⁊ per extensionem musculorum ventris superfluitates vlteri
us inferius expelluntur. Sed habentes debile dyafragma caueant
constrictione anhelitus: ne superfluitates ad cerebrum mittantur: v
Retentio anhelit⁹ bene apparet in his qui multum laborant in sufflando instrumenta
tubarum: in quibus vene inflantur in facie: et eorum facies rubedi
nem adipiscuntur. Modi exercitiorum sunt valde multi: quos hic
omnes enumerare non oportet. Solum autem hic dicemus gene-
rales modos exercitiorum: et eorum exempla ponemus ex quibus

oterunt speciales modi sufficienter intelligi. Dicamus igitur ex primo ꝙ
e numero exercitiorum quoddam est exercitium solum : quoddaꝫ autem
ercitium ⁊ opus. Exemplum primi: vt ludus parue pile. Exemplum se
undi: vt fodere: arare ⁊ domificare. Amplius exercitiorum quoddam est
niuersale totum corpus occupans: ⁊ aliud est particulare. Exemplū pri-
ni vt ludus parue pile: ⁊ peditare. Exemplum secundi: sicut vox est exerci
um pulmonis: ⁊ stare super pedes est exercitium dorsi: ⁊ scribere est exer
tium manus ⁊ texere pedum pro parte ⁊ tibiarum ⁊ sic de singulis. Am-
lius quoddam exercitium est magnum quoddam paruum: quoddaꝫ me
iocre. Exemplum primi: vt ambulare longam viam: vel luctari longo tē-
ore. Exemplum secundi: vt luctari breui tempore: vel ambulare paruam
iam ⁊ breuem. Exemplum tertij vt ambulare mediocrem viaꝫ: vel lucta
tempore mediocri. Exercitiuꝫ magnum est causa maciei. Mediocre cau
est augmentationis temperate in carne ⁊ calore naturali : sed exercitiū
aruum aliquantulum calefacit. Amplius exercitiorum aliud est velox
iud tardū: aliud mediocre. Exemplum primi quando aliquis currit velo
ter. Exemplum secundi: quando aliquis mouetur lente. Exemplum ter-
j: quando aliquis mouetur mediocriter. Exercitium velox primo calefa
t ⁊ postea corpora inspissat ⁊ indurat: sed tardum corpora remollit ⁊ po-
os aperit: mediocre vero corpora in sua natura cōseruat. Amplius quod
am est exercitium forte aliud debile aliud mediocre. Forte dicitur dupli-
ter. Uno modo ex eo ꝙ motus velox coniungitur magnitudini. Uerbi-
ratia. Si quis currit longnam viam velocissimo cursu tale vtiqꝫ dicitur
ercitiū forte. Et ex hoc patet qnid est debile ⁊ mediocre. Et etiaꝫ patet ex
is que fit operatio exercitij fortis isto modo sumpti ⁊ debilis : ⁊ medio-
is. Alio modo dicitur exercitium forte ex resistentia passi: ⁊ in tali exerci
tio non cadit velox ⁊ tardum. Uerbigratia. Eleuatio magni oneris ⁊ si-
iliter luctari cuꝫ forti bene resistenti: et vniuersaliter operari circa ma
riam ꝗplurimum resistentem ⁊ non bene obedientem est exercitiū for
. Non quia in eo coniungatur velocitas magnitudini : sed ex resistentia
ateriе. Et ex hoc patet quid est exercitium debile ⁊ mediocre. nam quan
o materia non resistit est debile: ⁊ quando mediocriter resistit est medio
e. Et operationes istorum exercitiorum patent ex dictis sufficiēter. Et
ostꝗ aliquis ꝑ modum supradictū sufficienter fuerit exercitatus frica-
o fieri debet. et hec fricatio debet esse multa ad asperitatem declinans
opter duas causas: Una est vt superfluitates subcutanee emundentur
ue ab exercitio sunt transmisse. Et alia est vt corpus solidetur ⁊ vapores
oni retineantur: vt ab his que ab extrinseco accidunt non alterentur. Et
ebet hec fricatio simul ac velociter fieri: immo si totum corpus simul et
mel exalarent. Et bonum est vt hec fricatio fiat cum oleo dulci. Et sic
atet ꝙ fricatio fienda est ante exercitium ⁊ post: ad diuersas intentiōes Fricatio
nde fricatio ante exercitium debet esse mollis ⁊ lenta vt durisiem non post ⁊ āte
oeretur. Sed illa que fit post debet esse multa ⁊ ad asperitatem declinās exercitiuꝫ
ec breuia sufficiant.

Capitulnm tertium de fricatione.

Utilita-
tes frica-
tonis.

Ricatio intentionem habet in ſuperflui
tum tertie digeſtionis euacuatione ſicut eſt exercit
Et ſimiliter in caloris membrorum confortatione ⁊
multa alia. Unde ſermonem de fricatione in preced
capitulo inchoatum complere volumus in iſto br
capitulo. Primo igitur dicemus fricationis vtilita
propter quas competere poteſt in ſanitatis regimi
Secundo dicemus fricationis tempus ⁊ menſuran
modum. Tertio dicemus fricationis modos ⁊ ſpecies generales. Scie
igitur propter primum ꝙ preter vtilitates fricationis dictas in capitu
precedenti preparantis ad ex ercitium ſunt ipſius fricationis plurime
lie vtilitates. Eſt igitur ipſius exercitij vna vtilitas cõmunis: puta ex
ſio ſuperfluitatum tertie digeſtionis. Unde in his q̃ exercitari nõ poſſi
propter corporis debilitatẽ vel propter infirmitatem alicuius mẽbri ſ
cialis vel propter incarnationem non eſt fricatio negligenda. Nã per f
cationem materia ſubtiliatur: pori aperiuntur ⁊ calor in membris co
fortatur: ⁊ ſic ſuperfluitates liberius expelluntur. Et per conſequens
bra perfectius nutriũtur: ⁊ appetitus vigoratur: ſiquidez naturalis ap
titus incipit a membris tertie digeſtionis. Amplius ſciendum eſt ꝙ p

Capitulo
de morbo

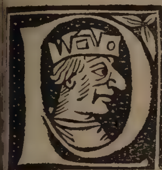
fricationẽ mẽbra rara iſpiſſant ⁊ ſpiſſa rarefiũt ⁊ dura mollificant: ⁊ n
lia indurantur ⁊ temperata in ſua naturalitate conſeruãtur. Corporib
igitur raris competit exercitium non ſolum propter expulſionem ſup
fluitatũ ⁊ reliqua que dicta ſunt: ſed vt aliqualiter inſpiſſentur: ⁊ min
paſſibilia efficiantur. Et ſimiliter ſuo modo intelligatur de corporib⁹ ſp
ſis ⁊ duris ⁊ mollibus. Amplius eſt alia vtilitas fricationis. Nam per
laſſitudo a membris remouetur. Unde hec fricatio eſt bona poſt exerci
immoderatum ex qua aliquis incurrit laſſitudinem. Amplius fricatio
uat cuz tempus eſt dormiendi: quoniaz corpus alleuiat ⁊ humiditates
iuncturas fluere prohibet. Multum autem ſollicitari debemus ne pu
rum corpora fricentur cuz duricia ⁊ aſperitate ne forſan ab augmẽto
pediãtur. Tempus fricationis que fit propter expulſionem ſuperfluita
idem eſt cum tempore exercitij. Et non loquor de fricatione preparãte
exercitium: ſed de fricatione ſupplente vices exercitij. Et eſt diligenter
tandum ꝙ ſecundum diuerſitatem complexionum ⁊ habitudinum ⁊ c
rorum naturalium ⁊ non naturalium diuerſus eſt vſus fricationis ⁊ m
ſura ⁊ modus: vt ſuperius dictum eſt de exerticio. Unde conſiderandu
eſt non ſolum in ratione ſed etiã in experientia: vt de exercitio eſt decla

Species
fricatiõis

tum. De ſpeciebus autem fricationis in generali dicendum eſt ꝙ ſunt
ſimplices: nouem compoſite. Sunt enim tres ſimplices ſecundum qu
titatem: puta multa pauca ⁊ mediocris: ⁊ tres ſecundum qualitatem:
ta aſpera: lenis ⁊ mediocris. Uel poſſũt noĩari ſi placet fortis debilis ⁊
diocris. Fricatio multa ẽ cauſa maciei corporis ⁊ tẽperata carnes aug
tat temperate: ſed pauca in augmẽto operationem non habet: ſed aliq
tulum calefacit. Operatio fortis ⁊ aſpera fricationis eſt obturatio por
⁊ duricies corporum. Sed debilis ⁊ lenis operatio eſt apertio pororum
aſperitatũ corporum remollitio: ⁊ media medium tenet inter has. Ex h
ſimplicibus autem proueniunt nouem compoſite. Nam fricatio m
ta poteſt componi cuz forti debili ⁊ mediocri ⁊ ſunt tres. Et ſimiliter p

a potest componi cum forti debili τ mediocri τ sunt sex cum primis. Et si
uliter temperata inter paucam τ multam potest componi cū debili for-
τ mediocri inter fortē τ debilem τ sunt nouem cum primis. Et quid iste
ricationes composite in corporibus operentur: satis haberi potest ex sim
licibus. Que etiam species fricationis quibus corporibus competant
tis haberi potest ex his que dicta sunt de exercitio in capitulo p̄cedenti

Capitulum quartum de balneo.

Ost considerationem exercitij et fricatio-
nis sequitur consideratio balnei: ex hoc ꝙ balneū mē-
bra exteriora lauat a sordicie que in superficie mem
brorum per exercitiuz forsan est derelicta. Amplius si
aliquid sit derelictum sub cute quod per exercitium τ
fricationem non sit sufficienter resolutum de super-
fluitatibus tertie digestionis: per balneuz resoluetur
Nam balneum resoluit ea que sunt propinqua cuti.
mpli⁹ in his q̄ exercitari nō possunt vel propter mēbroruz debilitatem
el propter incarcerationem vel aliam impotentiam balneuz aliqualiter
pplet vices exercitij. Amplius balneum membra exteriora calefacit τ
umectat temperate quē forte per exercitium τ fricationem fuerunt ali-
ualiter desiccata τ in frigidata. Unde satis est rationabile post exercitiū
fricationem de balneo determinare. Sunt autem ipsius balnei aliqua
uamenta puta sōnū prouocare: opilationes aperire: τ ventrē resoluere
digestionē ꝯfortare: τ nutrimētū ad cutis superficiē attrahere τ vētrē in
rdū ꝯstringere: τ fatigationē remouere. Amplius balneū interdū calefa
t interdū infrigidat: desiccat τ humectat. Calefacit q̄dē obuiatiōe prima
ia actuali caliditate aeris τ aque: digestionez hūoris frigidi ꝯfortando
ed infrigiditat resoluendo plus debito calorē τ spiritū eēntiali frigidita-
e aque. Unde τ si aqua est actualiter siue accidentaliter calida: naturali
er tamē est frigida. Unde ex longa sui applicatione ad corpus: corpus in
igidat τ effeminatū facit. Amplius sua humiditate calorem suffocat na
uralem τ hebetat. Et sic corp⁹ infrigidat. Ampli⁹ balneū sua humiditate
rpus hūectat: similiter attrahēdo alimētū ad mēbra: sed resoluēdo de
ccat τ poros apiendo ex qua apertiōe calor simul cū humido exalat. Am- Nocumen
lius scias ꝙ balneū indebite administratū et q̄b⁹ nō oportet hz plurima balnei.
ocumēta inferre hoī: puta cor debilitare si multū quis morā in eo fecerit
nauseā τ sincopiz īducere τ hūores q̄etos mouere: τ ad putrefactionē p̄-
arare: τ cū hoc eos ad mēbra debilia declinare. Uñ accidūt apostemata ī
cculto mēbroꝝ: τ ī sup̄ficie eoꝝ. Et comedēdi desideriū deijcit: τ coeūdi de
ilitat v̄tutē. Uñ possum⁹ ꝯcludere ꝙ corpa hūana multū repleta hūorib⁹
habētia stomachū τ cor debilia τ neruos debiles τ iūcturas nō debēt lō
ā morā ī balneo trahere. Ampli⁹ scias ꝙ iterdū balneo vtimur ī regimīe
initatis ad carnē ī pinguedīe minuēdā τ interdū augmētandā. Balneū
nim in ieiuno administratum corpore existente famelico corpora macre-
ere facit. Et balneum cito post cibum completa prima digestione τ incho
ta secunda multum iuuat ad impinguandum. Debemus autem eligere Electio
alneum cuius fabrica est antiqua: τ cuius aer est amplus τ aqua dulcis balnei
Et debet balneator mensurare ignem secundum naturam illius qui bal-
ieum vult ingredi. Et diligenter notandū ē ꝙ balneum suo aere calefa-

cit ⁊ dissoluit: ⁊ sua aqua humectat: ⁊ interdum infrigidat. Unde ꝙ̄ ... aer sit humidior aqua tamen aqua plus humectat. Et hoc contingit ... hoc ꝙ corpori perfectius adheret ⁊ applicatur. Et hoc etiam contingit ... aer naturaliter est calidus: ⁊ etiam virtute stellarum semper aliquid ... soluit a nostris corporibus coadiuuante eius subtilitate. Debent au... in balneo bene ordinato esse tres case. Quarum prima est infrigidans ... humectans: secūda calefaciens ⁊ humectās: ⁊ tertia calefaciēs ⁊ desicc... Corpora igitur temperata in quibus non queritur resolutio sed solum ... perata calefactio ⁊ humectatio non indigent tertia casa: sed prima ⁊ se... da: sed corpora in quibus queritur resolutio ⁊ corporis maceratio vel de... catio indiget tertia casa. Tempus autem balneandi in sanitatis regimi... est post exercitiū ⁊ ante cibum. Nec statim post exercitium aliquis est b... neandus donec membra perfecte quiescant. Si autem queramus resolu... onem superfluitatum morandū est plus in balneo: ⁊ quousqꝫ appare... aliqualis contractio in pulpis digitorum. Quod si solum queratur mem... brorum calefactio ⁊ humectatio: minor mora erit in balneo: ⁊ statim cu... membra incipiūt rubere ⁊ notabiliter calefieri: cessabitur a balneo. Et n... erit multū irrationabile corpori bene carnoso: etate media: ⁊ sufficient... calida super infundere aquam non calidam: sed tepidam. Ex hoc enim ... liditas ⁊ humiditas roborantur in membris. Multum autem caue... debet ꝙ in exitu balnei non bibatur aliquid vehementer calidum: nec v... hementer frigidum. Nam primum perducit ad ethicam ⁊ paralysim. Se... cundum autem corrumpit virtutem membrorum principalium: ⁊ forsi... perducit ad hydropisim. Amplius in exitu balnei sollicitus esse debet ... capitis coopertura ⁊ totius corporis: ⁊ specialiter in hyeme: ne corpus ... ponatur ad recipiendum frigiditatem: ad quam paratum est propter p... rorum aperitionem inductā a balneo. Sunt autem quidem qui ingre... balneum in ieiuno dubitant ex eo ꝙ colera in eorum corporibus auge... tur: ⁊ his competit ante ingressum balnei recipere bucellam panis in t... ctam in succo granatorum vel in vino multum lymphato. Et sunt alij q... ex ingressu in balneum: ⁊ specialiter post cibum opilationes incurrunt ... his competit bibere oximel vel syrupum acetosum cum radicibus si si... calide complexionis: vel dyatriompiperon: vel dyamentastrum si sint fr... gide complexionis. Balneum autem ex aquis sapientibus naturam fa... macorum vel metallorum nullo modo competunt in sanitatis regimin... sed bene competunt in cura multorum morborum. Sed quia non inten... mus de egritudinum cura: de his balneis nullam faciemus mentione... Amplius est diligenter notandum ꝙ in sanitatis regimine interdum f... stupha: ⁊ interdum balneum. Balneum non potest fieri sine aqua sed st... pha bene fit in aere sine aqua. Et huius proprietas est magis resoluere ... humectare: imo talium stupharum proprietas est multum resoluere: ⁊ m... xime superfluitates exterius existentes. Et quia in talibus stuphis int... dum ponuntur herbe secundū diuersitatem herbarum in eis positarum ... diuersi sunt earum effectus: quandoqꝫ enim multum calefaciunt: ⁊ simi... ter exsiccant: ⁊ competunt in multum frigidis ⁊ humidis. Quandoqꝫ mu... tum calefaciunt ⁊ non multum desiccant. Quandoqꝫ non multum calef... ciunt: sed multum desiccant secundum ꝙ sit medicus ordinare cognoscē... virtutes simpliciū ingredientium stuphas ⁊ modum mensurandi ignem...

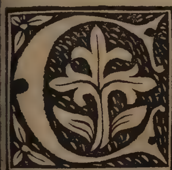
Marginal notes: Tempus balneādi. — Balnei coitus. — Colerici.

cõm exigentiam eius qui stuphari debet. Sed bene scias ꝙ nullomodo ebet fieri stupha corpore existente plectorico: nec immediate post cibum iam corpore existẽte plectorico per stuphas humores discurũt et ebuliũt t preparantur ad putrefactionẽ: et possunt apostemata causari in mem ris occultis ⁊ manifestis. Et si aliquis stuphetur post cibũ immediate mpeditur cibi digestio ex eo ꝙ calor mouet a centro ad circũferentiã. Et ic calor mouet a loco digestionis: ⁊ per cõsequẽs digestio debilitatur et limentum trahitur indigestuz ad mẽbra ⁊ possunt causari opilationes: postemata: febres ⁊ cutis defedationes ⁊ hydropes. Ulterius diligẽter otandum ꝙ balneũ quo indiget corpus temperatum supposito cõueniẽ i exercitio ⁊ sufficienti ⁊ similiter fricatione nõ est nisi ad abstergenduz udoris vestigia per excitiũ derelicta ⁊ ad calefaciendũ ⁊ humectandũ mẽ ra temperate. Unde tale balneũ debet esse ex aqua tepida vel quaz solis eruoribus estas calefacit. Non enĩ debet esse notabiliter calida. Et bonũ st ꝙ in balneo ꝓijciantur rose vnico feruore bullite. Notandũ ꝙ colũne edum ad ꝯseruationẽ visus ⁊ auditus ⁊ memorie sepe lauari debent at ꝫ fricari cum aqua moderate caliditatis ⁊ talis lotio fieri debet in sero irca introitum lecti longe a cibo ⁊ specialiter diebus illis quibus nõ ce nare cõtingit. Ampli⁹ capitis lotio nõ tardet vltra viginti dies: nec fiat n hebdomada plus ꝙ̃ semel et nunꝙ̃ stomacho repleto sed ante prandiũ el longe post ipm ⁊ ante cenam si proponatur cenare.

Indigestio cibi.

Lotio pedum multum prodest

Capitulum quintum. De coitu.

Oitus scõm veritatẽ iuuamentum habet in expulsione supfluitatum tertie digestiue quare cõ petit in sanitatis regimie. Unde nõ approbo opinionem dicentiũ coitum nõ conuenire in sanitatis regimine sed bene verũ est ꝙ coitus nõ habet necessitatẽ sicut exercitium cibus ⁊ potus ⁊ similia. Hec enĩ cõmunia sunt cuilibet etati: sed coitus soli adolescẽtie. Jmmo etiaz adolescẽtes possunt viuere sani sine vsu oitus sicut apparet in multis viris venerabilibus qui toto eoꝝ tempore viuunt ꝯtinenter ⁊ sani: sꝫ saniores essent si vterent coitu moderato. Naz upfluum alimenti in ꝗ̃to ⁊ non in quali qđ post eius fermentationẽ in asis seminarijs sperma noiatur coitu ꝯuenientius expellitur: nec ẽ alia ia ꝯuenientior. Unde periculũ est si per coitũ nõ expellat ꝙ putrefiat et d aliqđ simile veneno cõuertetur ⁊ causabit pessimas egritudines ⁊ tan em mortẽ. Per exercitium enĩ ⁊ balneũ ⁊ fricationem expellunt supfluitates mẽbrorum tertie digestiue: superfluitates quidem mẽbrorum ⁊ impuritates que sunt supfluitates in quali. Sed est quedã membrorum tertie digestionis superfluitas quedã puritatis ⁊ purissima ad conseruationem speciei ordinata hec aũt conseruata per coitum expellitur in aĩalib⁹ perfectis. Nec est alia via magis cõueniens ad hanc superfluitatem expellandam: q: nõ sufficit exercitium: fricatio vel balneum: ⁊ specialiter cum alis materia est fermentata in vasis semiarijs. Et sic patet ꝙ coitus est uuatiuus in sanitatis regimine. Sunt autem ipsius coitus alia iuuamẽ a specialia ꝙ̃ plurima. Corpus enĩ repletum alleuiat ⁊ aĩam hylarem et quietam facit: iram quoqꝫ sedat ⁊ sollicitudinem remouet. Jmmo quãdo

Coitus expellit supfluitates corporis.

ꝙ eius occaſione quis a melãcolia ſanatur ⁊ appetitum cibi confortat e
ſomnũ inducit. Amplius ſi quis amore mulieris tm̄ triſtetur vt quaſi ad
mortem deueniat vtatur multo coitu licet ea nõ potiaꝛ quã diligit ſedai
Amor he/reos. eius furioſus amor. Amplius coitus moderatus caput alleuiat oẽſqꝫ ſen
ſus. Et nõ ſolum cõfert in ſanitatis regimine: ſed etiam in cura multari
egritudinum. Sed qꝛ nõ intendimꝰ in hoc ope de egritudinũ cura: de hu
iuſmodi vtilitatibꝰ nullã penitus faciemꝰ mentionẽ. Ex dimiſſione aute
coitus ſpecialiter cõſuetis accidit corpis grauitas ⁊ frigiditas ⁊ difficul
tas motuũ ⁊ finaliter ex coitus dimiſſione ⁊ ſpmatis abũdantia ⁊ frigo
re ipſius ⁊ eiꝰ ꝯuerſione ad venenoſitatẽ accidit: vt ſpma mittat ad cor ⁊ c
rebrum vaporẽ malum ⁊ venenoſum ſicut accidit mulieribꝰ ex coartatiõe
matricis. Et eſt notandũ ꝙ ſicut coitus moderatus habet plurima iuua
mẽta: ſic ⁊ ĩmoderatus ⁊ quibꝰ nõ ꝯuenit infert plurima nocumẽta. In
ducit em̄ plus debilitatẽ om̄i alia euacuatiõe ⁊ appetitiue deſtructionem
et oculoꝝ ꝯcauitatẽ ⁊ cerebri ⁊ ſenſuũ in eo ſituatoꝝ debilitatẽ. Corpa aũt
habẽtes ſicca: a coitu cauere debẽt vt ab inimico mortali quo ſi q̇s mul
tum vſus fuerit ethicã incurret. Etiam ꝯualeſcentes ⁊ debiles ⁊ macri et
quoꝝ ventres ⁊ ilia ſubtilia ſunt: ⁊ quoꝝ nerui ſunt debiles ⁊ vene ſtricte
coitum oĩno euitare debẽt. Coitus em̄ multus ⁊ frequẽs neruis nocet et
oculos ledit ⁊ vires corpoꝝ deſtruit ⁊ ad ſeniũ cito adducit: vñ parum cõ
petit ſenibꝰ. Corpa aũt fortia ⁊ groſſa ſanguie plena: ⁊ venas amplas: ⁊ co
lorem rubeũ hñtia ⁊ pilos multos ſunt ſufficiẽtia ad actũ coeũdi: ⁊ ſpãli
ter in fine adoleſcẽtie ⁊ maxime ſi vtanꝛ nutrientibꝰ ⁊ augmentantibꝰ ſp
ma ⁊ bibũt vinũ dulce ⁊ groſſum ⁊ multũ dormiãt. Et eſt diligẽter notan
Coitus debet fieri a naturali appetitu dum: ꝙ coitus q̇ ꝯuenit in ſanitatis regimie debet eſſe a ſano deſiderio et
naturali qđ quidẽ deſideriũ nõ excitat appetitꝰ aut intuitus aut pruritꝰ
aut ardor aut fortis imaginatio: ſed ꝯmouet ipm̄ multitudo ſpmatis ex
repletione cũ ſpũ ventoſo ⁊ ad hoc iuuat ſanitas virtutis. Debꝫ aũt quis
intantum vti coitu ꝙ eius appetitꝰ cõfortetur ⁊ ſentiat ſe leuiorem ⁊ ma
gis gaudentẽ. Nõ debet aliquis vti coitu corpe repleto cibo vel poſt cibũ
immediate ſicut nec tũc eſt exercitandũ: nec corpe exiſtente multũ fameli
co. Hoc em̄ magis eſt pnecãs calorẽ naturalẽ ⁊ magis trahens ad liquefa
ctionẽ ⁊ ethicã ⁊ arefactionẽ. Et ſi contingat aliquẽ ĩmediate coire poſt
cibum oportet prius ipm̄ moueri paulatim vt cibus deſcẽdat ⁊ nõ natet:
deinde dormiat. Hora aũt coeũdi eſt poſt cõplementũ prime ⁊ ſcđe digeſti
ue: ⁊ tertia iam incoata: ⁊ debet expleri coitus ante exercitiũ ⁊ fricationẽ.
Et ſi aliquis in principio noctis eſſet in tali diſpoſitione tũc eſſet hora ad
coitum cõuenientiſſima. Nam ſomnꝰ ſuccedit ei longus ⁊ accreſcit cuꝫ eo
virtus ⁊ ſemẽ figiꝛ in matrice: ⁊ ſic ꝯceptio fit facilior ⁊ ex coitu minor in
duciꝛ debilitas. Amplius q̇ vult coire nõ debet eſſe vehementer calefactꝰ
nec infrigidatus licet poſt calefactionẽ minus noceat ꝙ̃ poſt ĩfrigidatio
nẽ. Ampliꝰ coitus euitari debꝫ poſt oẽs euacuatiões fortes: ſicut poſt vo
mitum ⁊ fluxum ventris ⁊ fleubothomiã ⁊ poſt fortes motus corporeos
Et ſiłr cũ iſtat poſt fortẽ irã: vel triſticiã: vel poſt forte gaudiũ: ⁊ ſimiliter
tp̄s emiſſionis ſtercoris ⁊ vrine. Ampliꝰ mulieres p̃gnãtes dubitãtes ab
orſum: euitent coitũ: ſicut prius dixi. Amplius in actu coeũdi nullomodo
retineatur ſpma. naꝫ hoc pducit ad deſtructionẽ vniꝰ vel duoꝝ teſticuloꝝ
Ampliꝰ diligẽter eſt notandũ: ꝙ in coitu ſunt figure incõuenientes ⁊ cõtra

[l]egem ꝛ mores ex quibus corpora possunt incidere in maximū nocumētū [s]icut si ascendat mulier supra virum mala est figura: ex ea enī timetur in[fl]atio ꝛ vlceratio virge et vesice propter laborem eiectionis spermatis et [d]ubitatur cursus alicuius in virgam ex parte mulieris. Nec igitur coitus [f]igura penitus est fugienda. Conuenientem autem fuguram coeūdi ꝛ vti[l]em ad ꝯcipiendū dixi in capitulo de regulis appropriatis sexui femineo. Modus coitus.

Amplius scias ꝙ coitus cū infantibus ꝛ masculis est fedus ꝛ abomi[na]bilis in lege ꝓhibitus ꝛ ex vna parte est nocibilior ꝛ ex alia minus noci[uus]. Nocibilior quidem quia natura indiget in tali coitu motu plurimo [v]t sperma educat: ꝛ minus nociuus est qꝛ minus expellitur de spermate [q]̄ cum muliere ꝛ cum minori delectatione. Etenim delectatio magna in [c]oitu vna est de causis inducentibus debilitatem: ꝛ ideo qui plus in coi[t]u delectantur plus debilitantur.

Capitulum sextum.

De comestis ꝛ bibitis.

[O]Rdo naturalis expostulat vt post ꝓdicta determinetur de comestis ꝛ bibitis si quidē post exercitiū ꝛ balneū ꝛ coitum cibus est necessariꝰ: similit̄ et potus. Primo igit̄ determiabitur de cibo ꝛ potu in generali. Scđo aūt de singulis maneriebꝰ ciborum ꝛ potuū in speciali vt nostra doctrina sit sufficientior et vtilior. Post enī exercitiū coitum ꝛ balneū corpus remanet inanitū cui debet̄ refectio. Unde videmꝰ ꝙ [p]ost talez inanitionē sequit̄ cibi appetitus ꝛ desideriū. Naturalis enī ap[p]etitus incipit inanitione mēbroꝝ ꝛ terminat̄ ad inanitionē factam ver[s]us orificiū stomachi ad quā sequitur sensus talis inanitionis q̄ fames [a]ppellatur ꝛ desideriū. Et hmōi fames inducitur ad ostēdendū necessita[t]ez cibationis. Post hoc ergo desideriū nō est tardāda cibatio eo ꝙ famē [t]olerare: stomachū replet malis humoribus. Attrahit enī stomachus ex [v]icinis partibꝰ qua retinent qđ melius ꝛ vtiliꝰ est: ꝛ dimittunt abire qđ [p]eiꝰ est ꝛ inutile. Unde videmꝰ manifeste ꝙ famē tolerātes multas aquo[s]itates emittunt ab ore ꝛ satis cito desinit eoꝝ appetitus ꝑpter repletio[n]em malā ꝛ innaturalē in stomacho causatā. Unde appetitu deficiēte nō [e]st comedendū sed accipiendū iulep: vel syrupū acetosum vel aquā calidā [e]t tantuz est ieiunandū donec appetitus venerit vel excitetur. Et redeat [q]uibus recte pactis cōmestio subsequi debet. Et est valde cauendū ne sto[m]achus a dco repleat̄ ꝙ tendat̄ siue torqueatur ꝛ multū grauetur ꝛ anhe[l]itus angustietur ꝛ pulsus velocitet̄. Et similiter repletio nauseatiua ꝛ [f]astidium inducēs multū est euitāda ꝛ specialiter ex malis nutrientibus. Nam si fastidium fit ex grossis nutrientibus ꝑueniunt iuncturaꝝ dolo[r]es ꝛ renum ꝛ podagra ꝛ asma ꝛ grossicies splenis ꝛ epatis ꝛ vniuersali[t]er egritudies fleumatice ꝛ melācolice. Et si fastidiū fit ex humoribꝰ sub[t]ilibus ꝑueniūt febres acute ꝛ maligne: ꝛ apostemata multū acuta. Multum igitur euitanda est repletio nauseatiua. Non igitur est comedenduz quin locus remaneat vacuus in stomacho: nec ex toto debet desiderium sopiri: sed retineri debent alique reliquie appetitus ꝛ hoc specialiter est obseruandum in habentibus appetitum fortem. Sunt enī quidā qui oruz

Cibatio nō est tardanda: pꝰ desideriū.

appetitus naturaliter inclinans eos multū sopitus est. Et isti forte plus debent comedere ꝙ appetunt. Et in hoc multū consideranda est experiētia que omnium rex scōm dictum ꝯmune magistra est considerando hoc est aduertēdo circa subtilitatem ꝛ quātitatem cibi quā quantitatē aliqs pfecte et etiam meliori modo sine corruptione pōt digerere scōm plures dies. Nam quantitas offerendoꝝ nō potest certis litteris denotari. Et si aliquis forsan hanc repletionē nauseatiuā incurrat statim euomat. Et si forsan euomere nō possit somni ꝛ exercitij incrementū recipere debet. Et sumenda sunt que ventrē soluunt: ꝛ sequenti die parū sumendū est de cibo. Amplius multū cōsiderari debet ꝙ appetitus nō sit ebriosi vl' fastidiosi. Talis eñ appetitus nō est preco suscipiēdi cibum: vnde recurrendū est ad alia signa. s. ꝙ sentiat stomachum vacuum ꝛ ꝙ expulse sint egestiones cibi prioris ꝛ ꝙ vrine sint digeste. His eñ apparētibus tempus est recipiēdi cibū dato ꝙ nō vigeat appetitus ꝛ specialiter si aduenerit hora in qua ꝯsueuit cibari ꝛ nō acciderit error in priori cibo vel in aliqua qd digestionem impediuerit prioris cibi. Et est diligenter notandū ꝙ quidā sunt indigentes plurimo cibo ꝛ quidā pauciori ꝛ quidā mediocri. Naȝ habentes calorem fortē ꝛ corpus magnū ꝛ multū exercitantes ꝛ vniuersaliter habētes virtutes naturales cibatiuas fortes indigēt multo cibo. Et per oppositum quoꝝ calor est debilis ꝛ corpus paruū ꝛ virtutes cibatiue sunt debiles ꝛ parū laborātes indigent pauco cibo. Et mediocres inter istos indigent mediocri cibo. Hoc igitur est qd potest declarari de cibi ꝙtitate per rationem. Nō tamē debet ꝑtermitti expientia sicut prius de fricatione et exercitio dictū est: ꝛ sicut dictum est de multo ꝛ pauco sic suo modo intelligatur de subtili ꝛ grosso. Nam habētes calorē fortem ꝛ mēbra dura ꝛ virtutes cibatiuas fortes ꝛ multū laborantes indigēt cibis grossiorib' cuiusmodi sunt carnes bouine porcine ꝛ anatū ꝛ similia. Et per oppositū quorum mēbra sunt debilia: mollia: humida: ꝛ rara: ꝛ calor debilis: indigēt cibo subtili cuiusmodi sunt oua sorbilia ꝛ aqua carnis. Et mediocres indigent mediocri cibo.

De vacuitate stomachi.

Dieta.

Etiam dico ꝙ quidā sunt indigētes cibo multi nutrimenti: quidā pauci: quidaȝ mediocris. Homies macilienti quoꝝ calor est multum resoluēs ꝛ laborantes multū indigent cibo multū nutriente cuiusmodi sunt oua sorbilia ꝛ oua dura ꝛ aqua carnis. Et per oppositūȝ homines pingues pleni fleumate habētes carnes humidas nō multum laborantes ꝛ habētes calorem obtusum ꝛ lentū: indigent cibis pauci nutrimenti cuiusmodi sunt olerū genera ꝛ fructuū ꝛ caseus ꝛ mediocres indigent mediocri: sicut eñ se habet extremū ad extremū ita mediū ad mediū. Amplius sciendum est ꝙ oīs hoīes indigent cibo boni nutrimēti. Unde si aliquis vtatur cibis mali nutrimenti ꝙuis ei forsan in presenti non noceant vel propter consuetudinē vel virtutū fortitudinē ꝛ digestiue bonitatem imposterum tamen ad malas veniet egritudines. Quidam tamen sunt qui ꝑpter consuetudinem ꝛ quandā nature proportionabilitateȝ preeligere debent cibum parū deteriorem. Unde si quis consuetus sit vti malo cibo nō subito debet mutare cōsuetudinem sed paulatim.

Mutatio consuetudinis.

Quod si forsan consuetudinē mutare nō possit ꝑpter aliquam causam specialem bonum est ꝙ sollicitus sit in purgando humores qui generantur a tali cibo et sic preseruabitur ab infirmitate. Si aūt cibus consuetus ꝛ desideratus nō sit malicie notabilis nō mutetur. Nam maliciā paruam corrigit natu

ram bonitate digestionis z longitudine cõsuetudinis. Sed si fuerit mali
cia notabilis z magna nõ est corrigibilis a natura. Unde falsum opinan
tur credentes malũ cibum notabiliter longitudine temporis z bonitate
appetitiue posse corpus in sanitate debita cõseruare sine operationum
sensibili lesione. Dicamus igitur recapitulãtes de cõpositis qđ in simpli-
cibus dictum est ꝙ quidã sunt indigentes cibo multi nutrimenti facilis
digestionis z boni chymi cuiusmodi sunt oua sorbilia z aqua carnis z vi-
num odoriferum z subtile. Et talia cibaria cõpetunt habentibꝰ digestio-
nem debilem z a quoꝝ corporibus: facta est plurima resolutio cuiusmodi
sunt ꝯualescentes z indigentes augmẽto z vniuersaliter debilem digesti
uam habẽtes: z quoꝝ corpora sunt multũ resolubilia z calore extrinseco
et intrinseco. Alij sunt quibus ꝯpetunt cibi multi nutrimenti z difficilis
digestionis: boni chymi cuiusmodi sunt caro annualis agni z oua dura z
similia. Hec eñ cõpetũt hoĩbus quoꝝ calor est fortis valde z multuȝ exer
citantibus z habentibus fortem digestiuã z mẽbra dura z spissa. Est autẽ
tertium mẽbrũ his ꝯtinuũ qđ nullis ꝯuenit iudicio meo puta cibus mul
ti nutrimenti facilis digestionis z mali chymi puta caro equina z anatũ
et vaccina. Sunt etiam alia cibaria que sunt difficilis digestionis z mali
chymi z pauci nutrimenti que etiã in sanitatis regimĩe nõ ꝯueniunt z hu
iusmodi est caro salita z salsi pisces. Amplius sunt quidã indigentes cibo
facilis digestionis z pauci nutrimẽti z boni chymi cuiusmodi sunt lactu-
ca z malagranata z similia. Et hec cibaria cõpetunt corporibꝰ repletis et
humidis debilem digestiuã habentibꝰ a quoꝝ corporibus nõ multa fit re-
solutio habentibꝰ tamen appetitũ bonũ. Sunt etiã alia cibaria que sunt
subtilis nutrimẽti z nõ multi z mali chymi que nõ cõpetunt in regimine
sanitatis cuiusmodi sunt pulmo z caro aĩalium brutorum et sic de simili-
bus de vtero nouiter egredientium. Ampliꝰ est cõsideranda cibarioꝝ qua
litas actualis z virtualis. Actualis quidẽ qꝛ in hyeme recipiũtur cibaria
actu calida z in estate frigida z in mediocribꝰ tpibus mediocria. Et simili
ter intelligatur de virtuali qualitate. Nam calida virtualiter cõpetunt in
hyeme: z frigida in estate: z in tpibus mediocribus mediocria. Amplius
qui multũ lapsi sunt in calido: indigẽt cibis frigidioribꝰ z ecõtra. Et simi
liter intelligat in alijs qualitatibꝰ. Amplius dico ꝙ illa que possũt esse
causa corruptionis digestionis sunt euitãda: puta voracitas cõmestionis
et mala masticatio: ferculoꝝ multa interruptio diuersoꝝ ciboꝝ z potuũ
in eadeȝ mensa sumptio: z multa potatio: z mala ciboꝝ ordinatio puta si
grossa cibaria recipiãtur ante subtilia: nam ex hoc corrũpitur digestio: nã
subtile digerit ante grossuȝ z nõ habens exitũ in stomacho pmanet plus
debito z sic in stomacho corrũpitur z alium cibũ nõdum digestũ corrũpit
Unde rationabilius est primo recipere subtilia cibaria z post grossa. Si
enim digerãtur ante grossa descendent a stomacho z grossa remanebunt
in stomacho vsq; ad perfectam digestionem. Nam via que patet subtilio
ri nõ patet grossiori. Sed hic est diligenter notandũ: ꝙ si aliquis paruȝ co
medere velit de grossioribus z multuȝ repleri de subtilioribus tunc puto
rationabilius esse ꝓmittere cibaria grossa. Naȝ in pauca ꝗtitate eque
cito digeri possunt sicut subtilia in magna ꝗtitate. Unde in tali casu non
est incõueniens premittere grossa. Si quis autẽ sciret ꝓportionare passuȝ
ad agens vniformiter ita ꝙ tanta esset diuersitas inter grossum z subtile

Recapitulatio.

Cibaria mali chymi.

Dieta vitanda.

ſicut eſt inter calorem fundi ſtomachi ⁊ eius oris tunc melius eſſet pone
re groſſum in fundo ⁊ ſubtile in orificio: ſed q: hoc quaſi eſt impoſſibile
error qui poteſt contingere permittēdo ſubtile eſt minor ⁊ magis corrig
bilis: ideo ſubtilis premittendus eſt groſſo. Amplius conſiderandū ꝙ
cibus primus nō ſit lubrificatiuus: nam poſtꝙ erit digeſtus vel ante di
geſtionem trahet ſecū alium cibū indigeſtū. Amplius eſt aduertendi

Cibus primus non ſit lubrificatiu⁹ dieta de fructibus.

ꝙ in principio nō ſumātur fructus ſtiptici puta coctana meſpila: nam ex
hoc poſſit impediri deſcēſus cibi a ſtomacho. Unde verū eſt ꝙ habētibus
ventrem fluxibilem interdū talia cōpetunt in principio comeſtionis. Et
vniuerſaliter cōſiderandū eſt ꝙ ſanitatis cōſeruator: nec fructib⁹ nec ole
ribus vti debet niſi in pauca q̄titate. Generant eī̄ ſanguinē aquoſū ve
poroſum ⁊ putrefactioni aptum. Si tamē fructib⁹ vti contingit in ſani
tatis regimine fructus ſtiptici ſunt poſtponēdi alijs cibis ſicut coctana
pira: amigdala: caſtanee: meſpila: auelane. Et fructus laxatiui ſunt p̄mit

Electio fructuum

tendi: puta vua: ficus: pruna: perſica: mora ⁊ ſimilia: nec poſt tales fruct⁹
eſt īmediate comedēdus ali⁹ cib⁹ ſed parū īmorandum ⁊ ſupbibēdū aliq̄d
ſubductiuū vētris puta mellicratū vel vinū dulce vl' aliqd brodiū ſubdu
ctiuū. Tales aūt fruct⁹ maxie ꝯpetūt his q̄ aliqualē eſtuationē ſentiūt i
ſtomachis eoꝝ vl' pp naturalē ꝯplexionē vel ꝓpter laborē vel balneū vel
aliqualē īfirmitatē. Nolum⁹ aūt plus loq̄ de fructib⁹: q: de his inferi⁹ ſpe
cialiter loquemur. Amplius ſcias ꝙ in regimine ſanitatis nō multū com
petunt ſaporum diuerſoꝝ delectamenta ex quibus homo plus de cibo re
cipit q̄ deberet: vnde talia ſaporum delectamenta plus conueniūt egris

Medicinalis cib⁹ ꝓhibetur

q̄ ſanis. Amplius ſcias ꝙ in regimine ſanitatis nō competit aliquod me
dicinale niſi forſan ad preſeruandū ſed nō ad conſeruandū. Nam ſicut de
proprietate cibi eſt conſeruare ſic de proprietate medicine eſt alterare. Ca
ueat igitur ſanitatis conſeruator ne vtatur aliquo ſapiente naturam me
dicinalem ad conſeruandum licet bene ad preſeruandum. Amplius hora

Hora comedendi.

cōmeſtionis eligatur frigida: ⁊ ſi nō ſit poſſibile eligatur locus frigidus ⁊
ſint hore cōmeſtionis tales ꝙ poſt eas homo poſſit quieſcere ⁊ tandē dor
mire. Non etiam īmediate poſt cibum eſt exercitandū ſed primitus quie
ſcendum ⁊ dormiendum: non tamen vituperatur ſed laudatur lenta poſt
cibum deambulatio ante ſomnum vt cibus deſcendat ad fundum ſtoma
chi in quo fit cibi melior digeſtio. Quod autē iuuat de cibi digeſtionē eſt
primitus parum dormire ſuper dextrum latus vt cibus deſcēdat ad fun
dum ſtomachi: deinde longiori tempore ſuper ſiniſtrum vt digeſtio perfi
ciatur. Nam decubitus ſuper ſiniſtrum latus plus confert digeſtioni om
ni alio decubito. In hoc eī̄ decubitu epar amplexatur cibū in ſtomacho
ſicut gallina ouum in pulli generatione et ſic cibus in ſtomacho perfe
ctius digeritur. Sed in fine ſomni iterum iacendū eſt ſupra dextrum vt
facilius cibus tranſeat ex ſtomacho ad epar ⁊ ſuperfluitates digeſtionis
prime facilius deſcendant. Et eſt diligenter notandum: ꝙ ſi contingat ali
quem a propoſito vel caſu recipere cibum alicuius male qualitatis: puta
acetoſū vel ſalſum vel ponticum ſatis eſt rationabile poſt eūdem recipe
re cibum qualitatis contrarie ad corrigendum maliciam primi: verbigra
ſi quis recipiat cibaria acuta vel ſalſa ⁊ poſt talia recipiat ante eorum di
geſtionem res humectantes ⁊ dulces vel ſaporem nō habentes erit cōue
niens regimen; ſimiliter intelligatur in alijs. Amplius ſummopere eſt ca

uerdum ꝙ post cibum digestione inchoata nõ bibatur aqua vel vinuz in q̃titate notabili. Hoc em̃ est de his que digestionis ebulitionem interrũ-punt: sicut patet in potu bulliente si super infundatur aqua frigida: nam ab ebulitione desistit. Non est igitur bibenduz donec cibus de stomacho descendat. Quod si sitis necessitatem inferat modicum aque sugendo pau-latim bibat. Et q̃to plus fuerit frigida tanto minus de ea sufficiet. Am-plius scias ꝙ bibere vinum post cibum digestione iam inchoata facit ci-bum descendere de stomacho indigestuz ꝛ facit accidere opilationes ꝛ ea-rum egritudines ꝛ similiter putrefactionẽ. Amplius scias ꝙ vehemẽter famelicus nõ debet primo recipere cibum subtilem quod si contingat sto-machus terrebitur a grosso nec postea grossum recipere aut digerere po-test: et sic cibus grossus corrumpetur. In tali igitur casu premittendus est cibus grossus paulatim ante subtilem: non enim postea terrebit sto-machus a subtili. Causa autem huius accidentis est ex eo ꝙ in stoma-cho vehementer vacuo et inanito est calor intensus cui cibus subtilis nõ est proportionatus. Unde recepto cibo subtili propter stomachi forte desi-derium et cibi subtilis paucam resistentiam dispergitur cibus ad omnes partes stomachi: et sic quedam repletio fantastica causabitur: ꝛ sic os sto-machi claudetur ꝛ terrebitur natura a cibo superueniente grosso nisi tan-tum interueniat spacium ꝙ predicta repletio fantastica sedetur que non causabitur si cibus grossus recipiatur primitus in stomacho vehementer vacuo et famelico. Nam cibus grossus non dispergitur propter ei⁹ ino-bedientiam ad singulas partes parietum stomachi sicut dispergebatur subtilis. Amplius sollicitandum est in numero comestionuz: et in hoc est multum consideranda consuetudo: et obseruanda vel paulatim si sit mala omittenda. Qui igitur in die semel comedere consueuit non subi-to se transferre debet ad duas comestiones nec contra: subita enim mu-tatio nocet. Et in hoc multum considerare debet medicus: uerum experi-mentum illud quod potest ratione sciri: hic breuiter est dicendum. Qui-dam enim sunt quibus vnica comestio in die naturali videtur sufficere. Uerbigratia quorum virtutes sunt satis fortes et membra non multum resolubilia. Et parum exercitantes se et qui sufficientem cibum vnica comestione sumere possunt: et in humoribus fleumaticis habent habun-dantiam. Et vniuersaliter quorum corpora humida sunt et cum hoc ci-baria quibus vtuntur sint aliqualiter grossa et viscosa et multum nutri-tiua et non faciliter resolubilia. Talibus enim sufficit cibus semel in die naturali: nisi consuetudo sit ad contrarium. Sunt autem alij quibus non sufficit vnica comestio in die naturali: sicut illi quoruz virtutes sũt debiliores et calor est fortis ad digerendum ꝛ resoluendum: ꝛ quorum cor-pora sunt resolubilia et macillenta ꝛ ad siccitatem naturaliter vel acci-dentaliter declinantia ꝛ vtentia cibo subtili facile resolubili ꝛ digestibi-li et in q̃titate minori ꝛ cum hoc multum exercitantia. His igitur com-petit bina comestio in die naturali. Mediocribus vero ꝛ temperatis suf-ficit comedere ter in duobus diebus sic ꝙ inter vnam comestionẽ ꝛ aliaz interueniat spacium sedecim horarum. Sunt autem quidam quibus nõ sufficit bina cõmestio in die naturali. Sed debent cibari ter vł quater in die: sicut senes ꝛ cõualescẽtes ꝛ pueri ꝛ vniuersaliter debiles. Senes em̃ sunt sicut lucerna extinctioni parata. Unde si eis cibus nõ sepe admistre-

Famelic⁹ et grossis cibarijs ẽ reficiend⁹

Regula numeri cõmestionum.

Senes et pueri ꝛ cõ ualescẽtes sepius et paruz co-medere de beut

tur calor consumitur ⁊ extinguitur ⁊ si vna vice multum administretur eorum calor suffocatur vnde isti indigent sepe comedere ⁊ parum. Conualescētes sunt hmōi: indigent eñ cibo vt deueniāt ad ꝓpriū statum: sed q̄a eorum calor est debilitatus nō possunt multū cibuȝ simul digerere. Bonū est igitur ꝙ parciat᷑ eoꝝ cibus vt corpus confortet᷑ et calor naturalis non laboret in digerēdo ⁊ eadem ratio est in pueris. Complexionibꝰ igitur hominum cōsideratis dicemus ꝙ fleumatici meliꝰ possunt ieiunare ⁊ colerici minime: sanguinei aūt ⁊ melancolici mediocriter nisi ꝙ melācolici magis se tenent ex parte fleumaticoꝝ: ⁊ sanguinei ex parte colericoruȝ. Et inter hos oīs temperati mediocres existūt.

Etatuȝ cōsideratio.

De etatibus etiam patet ꝙ infantes ⁊ specialiter animosi minus possunt ieiunare et senes a senectute maxime ⁊ mediocres se habent medio modo. Hec igitur sunt que scd̄m rationem dicere possumꝰ de numero cōmestionuȝ. Est aūt diligenter notandum: ꝙ sunt quedā cibaria que nō sunt simul edenda puta lac ⁊ acetum ⁊ vniuersaliter acetosum: nec lac ⁊ pisces: nec lac acetosum cum raphano: nec carnes volatilium post risum conditū cum lacte: nec vti debemꝰ oleo vel pinguedine in cōdimēto ciboꝝ q̄ in ereo extiterūt vase.

Grossa cibaria.

Ampliꝰ multum est considerādum quādo competunt cibaria grossiora in mane vl' in vespere. Et saluo iudicio meliori puto ꝙ nisi reuma impediat ꝙ vespere grossior cibus ⁊ maior in q̄titate cōpetit ⁊ specialiter supposita noctium longitudine sufficiēti ⁊ ꝙ homo dormiat de nocte. Nā digestio fit in quiete: ⁊ in somno quiescūt virtutes aīales ⁊ fortificātur naturales. In somno eñ melior fit digestio in stomacho in epate ⁊ in toto corpore sed suspecti de reumate abstineant a cena aut parum cenent ⁊ longe a somno.

Amplius diligenter est notandum: ꝙ aliquis volens sanitatem cōseruare nō multuȝ bibere debet: nec in principio mense nec in medio sed differre debet potum vsqꜫ ꝓpe finē comestionis ⁊ tūc tantum bibendum est q vera sitis sedetur. Est aūt vera sitis quedā estuatio in stomacho causata ex cibo recepto qui habet quodāmodo stomachuȝ calefacere ⁊ exsiccare. Est enim fames appetitus calidi ⁊ sicci: ⁊ sitis frigidi ⁊ humidi: ⁊ q2 talis estuatio maxime contingit circa finem comestionis. ideo tunc est bibendum ⁊ nō ante nisi parum.

Triplex potus

Sciendū autem ꝙ triplex est potus: quidam enim est permixtiuus alius sedatiuus; ⁊ alius est sitis delatiuus.

Potus pmixtus.

Potus igitur permixtiuus potest recipi simul cuȝ permixtiuo cibo. Unde saluo meliori iudicio puto ꝙ talis potus non debet differri vsqꜫ ad finem comestionis sed debet recipi in principio medio vel fine. Et iste potus maxime competit quando sumuntur cibaria grossa actualiter sicca et virtualiter sicut patet in laborantibus comedentibus panem siccum.

Potus sedatiuus.

Sed potus sitis sedatiuus regulariter et in hominibus bene dispositis debet differri vsqꜫ ad finem comestionis. tunc enim est vera sitis propter estuationem cibi calidi ⁊ sicci. Non eñ multum rationabile est ꝙ simul vigeat sitis et fames: q2 sunt appetitus ad contraria.

Potus delatiuus.

Potus aūt delatiuus maxīe cōpetit cōpleta prima digestione: ⁊ tūc regulariter nō est maluȝ bibere vt cibꝰ faciliꝰ trāseat a stomacho ad epar ⁊ p̄paret᷑ stomachꝰ ad recipiendū aliuȝ cibū: ⁊ si forsan ꝯtigat aliquē sitire nō p̄cedēte comestiōe ⁊ sine fame pōt p̄nosticari a medico sitis illa esse inaturalis: ⁊ in tali casu interdū pōt cōpetere ante cibum: sed quia hoc exit limites regiminis sanitatis nō plus loquimur de isto. Potꝰ aūt q̄ regulariter cōpetit in regimie sanitatis nō

est aqua sed vinum vel aliquid porportionabile vino: puta ceruesia vel ce-
cusarium vel pomeriū vel mellicratū vel aliquid simile: quibus omnibus
vinum est melius. Et quia de his omnibus inferius tractabitur in specia
li volo transire. Vinum autem quo vti debemus in regimine sanitatis
non sit acutum nec igneum: nec grossum: nec dulce: ⁊ in estate sit albū vel
roseum: ⁊ in hyeme rubeum vel subrubeum ⁊ sit clarum ⁊ subtile ⁊ sapo-
ris amicabilis ⁊ odoris suauis. Et est hic diligenter notandum ꝙ quo-
rundam magistrorum opinio est ꝙ magis eligendum est vinum debile si
ne aque admixtione: ꝙ̄ vinum forte cum aqua fractum ⁊ specialiter corpo
ribus temperatis colericis ⁊ sanguineis: sed istorum opinioni nullatenus
acquiesco. Nam vina debilia cuiusmodi sunt gallicana multum sunt cor-
ruptibilia. Unde facilime corrumpuntur. Et huius rei signū est ꝙ si vinū
debile gallicanū dimittatur in aere per noctem in mane inuenitur corru-
ptum. Unde puta ꝙ vinū forte fractum cum aqua multū est cōuenientius
in sanitatis regimine nisi casu in quo vinū debilius non sit adeo debile ꝙ
sit nimis corruptibile in natura sua sicut vina gallicana. Ex his igitur pa
tet ꝙ nectar non competit in regimine sanitatis in via potus. Et vniuer-
saliter vina sapientia naturam alicuius farmacorum vel ratione vasis vel
ratione permixtionis. Etiam patet ꝙ vinum nouū defecatum seu clarifi
catum magis competit in regimine sanitatis ꝙ̄ vinum antiquū. Et est no-
tandum diligenter ꝙ interdum aliquis patitur sitim mendosam in qua
non estuat orificiū stomachi sed guttur ⁊ pulmo arescit ⁊ os ⁊ palatū vel
propter puluerem aut motum aeris ⁊ calorē ⁊ siccitatē. Et in tali casu nō
expedit bibere sed sufficit gargarizare vinū bene lymphatū aut aquaticum
propter partes predictas humectādas: vel si magis placet succosos fructus
masticare ⁊ abijcere vel modicum succi deglutire propter gutturis asperi
tatem ⁊ ariditatem erit expediens. Amplius scias quod in tali siti inter-
dum iuuat attractio aeris frigidi per os ⁊ nares. Et est diligenter notan-
dū ꝙ secundum diuersitates complexionis etatis ⁊ sic de singulis atten-
ditur diuersitas in administratione vini vel potuū aliorum. Quibusdam enī
complexionibus competunt vina fortiora ⁊ quibusdā debiliora: ⁊ quibus-
dam plus quibusdam vero minus: ⁊ quibusdam grossiora ⁊ quibusdam
subtiliora. Et similiter intelligitur de etatibus ⁊ alijs. Homines igitur ca
lidioris complexionis indigent vinis debilioribus ⁊ subtilioribus ⁊ indi-
gent maiori quantitate. Et homines frigidioris complexionis indigent
vinis fortioribus ⁊ minoris quantitatis. Amplius habentes neruos de
biles indigent vinis debilibus: ⁊ habētes cerebrum forte ⁊ neruos fortes se
curius possunt vti fortioribus. Amplius debiles indigent vinis ⁊ potibus
magis nutritiuis ⁊ fortes minus. Amplius melancolici indigent bonis vi
nis. Tum quia frigidi ⁊ vinū calefacit. Tū quia tristes ⁊ vinū letificat. Tū
quia habent paucos spiritus ⁊ eos vinū multiplicat. Quantitas autē me
diocris potus quem homo habet recipere in mensa ad sitim sedandam ⁊
ad cibi permixtionē est quattuor librarū minutarum: sicut quidam sapiens
testatur ⁊ experientia docet. Sed ꝗ̄titas potus offerendi sicut nec aliorū
potest litteris certis scribi: sed coniectura veritati propinqua. Quidā enī
sunt quibus sufficit minor quantitas ⁊ quibusdā maior: ⁊ in hoc multum
debet attēdi ꝗ̄titas cibi ⁊ qualitas. Nam secundū aliā ⁊ aliā cibi ꝗ̄titatē
⁊ qualitatē diuersificabitur potus ꝗ̄titatis: sicut etiā diuersificatur sitis

De vino.

Opinio aliquorum

Nectar nō competit

De siti mēdosa

Cōsideratio circa etatem ⁊ cōsuetudinē

naturalis. Unde qui plus comedũt ꝛ cibaria maiorẽ estuationẽ in stoma-
cho inducentia plus sitiunt ꝛ indigent ampliori potu. Et quanto sitis est
maior ꝛ intẽsior ceteris paribus potus debet esse debilior ꝛ in q̃titate ma
ior ꝛ econuerso. Amplius in exhibitione potus debet multũ considerari
qualitas ꝛ q̃titas stomachi capientis. Habentes enim stomachũ siccum
multũ sitiũt ꝛ magnam quãtitatem potus substinere non possunt. Et con
trariũ est de habentibus stomachũ humidũ. Nam isti parꝝ sitiũt ꝛ magnã
quãtitatem potus sustinere possunt. Hec igitur generalia sufficiunt de ci
bo ꝛ potu: quia inferius de his tractabitur in speciali.

Capitulum septimum de somno et vigilia.

Utilitas somni.

Onsequens est determinare de somno et
vigilia ei cõtraria. Nã regule ex his sunt in regimine
sanitatis plurimũ necessarie. Est igitur diligenter no
tandũ ꝙ somni vtilitas in sanitatis regimine si debi
te administretur est valde magnũ bonũ. Est igitur p
pendere q̃to somno natura iuuetur. Nã per somnum
calor naturalis qui operatur circa materiã nutriment
in interioribus cõfortatur in quibus viget alimẽti di
gestio: ꝛ sic melior fit digestio. Amplius per somnũ quiescũt omnia mẽbra
exteriora a suis operationibꝰ. Et qꝛ digestio fit in q̃ete magis tũc viget di
gestio. Ampliꝰ per somnũ virtutes animales que fatigate sunt refocillian
tur ꝛ confortãtur siquidem erãt fatigate per motũ per q̃etem somni forti
ficantur. Unde in omni motione corporis cũ ceperit quis dolere statim q̃
escere remediũ est. Non est aũt vera requies nisi in somno. Nã in vigilia o
gana sensuũ sunt in actu secũdo ꝛ sic non potest corpus vere q̃escere. Und
etiã mẽbra motiua non vere q̃escere possunt in vigilia propter colliganti
ꝛ propinq̃tatem ad organa sensuũ q̃ sunt in actu secũdo: ꝑpter hoc igitur n
potest homo esse diu sine somno. Si eniꝫ somnꝰ fuerit moderatꝰ cibus di
geritur ꝛ corpus impinguatur: dolor dissoluitur: animus confortatur: calor na
turalis augmentatur: humores temperantur: ꝛ mens clarificatur. Ampliꝰ so

Somnus calefacit ꝛ humectat

nus est calefaciens ꝛ humectans: digestio aũt viget per calidũ ꝛ humid
Et sic apparet ꝙ somnꝰ bene adiuuat digestionem. Et qꝛ senes sunt frigid
ꝛ sicci ꝛ male digerunt indigent maxime somno: quapropter Galienꝰ in e
tate senectutis prouocabat sõnũ cũ cõmestione lactucarũ: sed qꝛ lactuc
sũt frigide ipsas cũ aromatibꝰ comedebat. Et sicut somnꝰ debito modo e
hibitꝰ multas habet vtilitates: sic ꝛ vigilia moderata ꝛ debito modo exh
bita. Nã desideriũ auget ꝛ famẽ excitat: partes exteriores confortat: ꝛ spir
ritꝰ ad exteriora mouet sine q̃bus nõ possunt mẽbra exercitari qꝺ tamẽ e

De vigilia

ercitiũ est multũ necessariũ. Et sicut somnꝰ ꝛ vigilia moderata sanitaten
ꝯseruãt: sic etiã si in debito modo exhibeantur sanitatẽ corrũpũt. Und

Nocumẽtũ somni.

immoderatꝰ somnus preparat corpus ad apoplexiam epilentiam ꝛ para
lisim ꝛ stuporẽ. Et vt sit ad vnũ dicere generat egritudines humectante
ꝛ reumata ꝛ splenes ꝛ neruos laxat ꝛ pigriciã efficit ꝛ desideriũ deijcit ap
stemata ꝛ febres frequenter generat. Uigilia aũt immoderata corpus de
siccat ꝛ virtutes animales debilitat ꝛ digestionem diminuit ꝛ prepara
corpus ad egritudines consumptiuas. De vigilia autem innaturali q̃ es
res contra naturam ꝛ de somno innaturali ꝛ ex quibus causis possunt pr

uenire non est hic dicendum quia hoc exigit regimen sanitatis ⁊ ingredi-
ur curam egrtudinis. Sufficit autem ad presens scire ꝙ somno ⁊ vigilia
n corporibus sanis possumus vti bene ⁊ male. Dicamus igitur modū vtē
i somno. Sciendum igitur ꝙ post comestionem competit somnus: non
quidem immediate: sed tantum immorandum vt cibus descendat ab ori
icio stomachi. Nec est post imediate laborandū nec mente studendo dispu
ando vel legendo vel corpore exercitando. Hec enim impediūt cibi digesti
onem: sed quiescendū est: ⁊ audienda sunt aliqua musicalia quibus homo
on sit multū intētus vel alique hystorie. Quod si forsan tardetur cibi de
census ab orificio stomachi parū ⁊ lente est deambulandū quousqꝫ senti-
tur cibum descendisse ab orificio stomachi. Si enim quis ante descensuz
ibi a stomachi orificio dormire presumat: generantur rugitus ⁊ inflatio-
es ⁊ dolores in ventre: ⁊ etiam somnus laboriosior ⁊ digestio corrumpit
t postꝙ̄ cibus descendit ⁊ fumi mulcebres ⁊ suaues fuerint eleuati ad ce
ebrum inducentes somnum tūc nature est satisfaciendum ⁊ dormienduz
n estate quidem in loco frigidiori non reumatico cū pedibus non calcia
is. Nam dormire pedibus calciatis inducit visus debilitatez ⁊ totius cor Loc⁹ dor-
oris estuationem. Amplius omnia mēbra totius corporis debēt esse co- miendi
perta ⁊ melius ꝙ̄ in vigilia ⁊ specialiter caput ⁊ puluinare debet esse altū
e cib⁹ regurgitet ad orificiū stomachi ⁊ in principio somni paꝝ dormien-
ū est supra latus dextrū. Hoc enim est iuuās ad perfectū cibi descensū et
aꝝ ad digestionē. Quidā aūt magni asserūt huius contrariū. Dicunt eniz
decubitus supra dextrū latus iuuat ad digestionem: quia tunc epar sup
onitur stomacho sicut ignis lebeti. Hec autē imaginatio est falsa. Nam
par non digerit cibum in stomacho calefaciendo ad modum ignis: sed
nplectendo cibum in stomacho sicut gallina ouum. Et quia dormiendo
upra sinistrum latus perfectius amplectitur: ideo perfectius digerit. Nō
itur dormiendum est supra dextrum nisi parum propter descensum ⁊ de
ide supra sinistrum propter digestionem. Et in fine digestionis dormien-
um est aliquantulum supra dextrum vt facilius descendat cibus de sto-
acho ad epar: ⁊ superfluitates prime digestionis liberius descendant.
uantitas autez somni sicut nec aliorum non potest certis litteris deno Quātitas
ari. Debet autem somnus esse tantus ꝙ prima digestio sit completa: ⁊ ꝙ somni:
bus transierit ad epar: vbi est locus secunde digestionis. Nec est forte Tps sōni.
alum intantum prolongare somnum ꝙ secunda digestio sit completa.
oc autem tempus diuersificabitur secundum diuersitatem complexio-
um etatū ⁊ sic de alijs. Nam qui sunt calide cōlexionis ⁊ habēt digestiuā
onā ⁊ comedūt cibaria facilia ad digerendū ⁊ nō comedūt multū in ꝙ̄ti-
te tales cito digerūt. Unde in talib⁹ forte sufficit somn⁹ breuis puta sex
oraꝝ vel octo ad plus. Sed illi qui sunt istis cōtrarij. s. frigide ⁊ humide
mplexionis habentes digestiuam debilem ⁊ comedentes multum ⁊ ci-
aria non obedientia digestioni. Tales vtiqꝫ indigent somno longo puta
ecem vel duodecim horarum nec tales possunt comedere nisi semel in die
aturali. Alij sunt qui medij sunt inter predictos in conditionibus pre-
ominatis: et isti indigent somno mediocri. Amplius in hoc multum
nsiderare debemus fatigationem virtutum animalium. Nam secun-
um ꝙ fatigatio vel lassatio fuerit maior ⁊ intensior secundum hoc opus
t longiori somno et econuerso. Et quorum est mediocris: somnus

Signum. debet eſſe mediocris. Signū autem ſufficiens ſomni eſt totius corporis le-
uitas ⁊ ſpecialiter cerebri: ⁊ palpebrarū ⁊ oculoꝝ ⁊ deſcenſus cibi a ſtoma-
cho: ⁊ voluntas aſcellandi ⁊ mingendi. Grauitas autem palpebraꝝ ⁊ cere-
bri ⁊ totius coporis ⁊ ſomnulētia ⁊ eructuatio ſapiens naturam cibi prea-
ſumpti ſignificat ſomnū non eſſe ſufficientem. Et eſt diligenter notādū ꝙ
in q̄titate ſomni ſicut ⁊ in alijs cōſiderare debemus ſecundū experimēti.
Experiatur eniꝫ homo q̄titatē ſōni vna die. Et ſic etiā cōſequenter ⁊ pro-
culdubio perpēdat quantū dormire ipſe debeat. Hec aūt experiētia de-
bet fieri ſuppoſito regimine eodē ⁊ equali ſeu temperato in predictis die-
bus. Et eſt diligenter notandū ꝙ homines tēperati vel prope ſuppoſit[o]
regimine equali in ceteris: tantū appetūt ſomnū q̄tū oportet ⁊ eſt eis ne-
ceſſariū. Nā optima natura tantū appetit q̄tū eſt ei neceſſariū. Et hoc eſ[t]
veꝝ niſi cōſuetudo obuiet. Sed in corporibus lapſis nō eſt confidendū i[n]
appetitu. Quidā eniꝫ plus appetūt ſomnū ꝙ oportet: ⁊ quidā minus ſicu[t]
in exercitio ſuperius memini me dixiſſe. In corporibus igitur tempera-
tis vtentibus regimine tēperato poteſt dici ꝙ q̄titas ſōni eſt equalis q̄t[i]-
tati vigiliaꝝ vel ꝓpe. Amplius eſt ſciendū de qualitate ſōni ꝙ ſōnus q̄t[o]
ꝓfūdior tāto melior ⁊ loquor de ſōno naturali: de ſomno em̄ innaturali v[el]
ſtupore nō loquor. Et nota ꝙ ꝯualeſcētes ⁊ exercitati forti exercitio ⁊ mu[l]-
tū comedentes dormiūt forti ſomno ⁊ ꝓfundo. Amplius eſt ſciendū ꝙ co[r]-
poribus tēperatis non competit dormire ſupra ventrē ꝓpter colli tortio-
nem ⁊ ſtomachi cōpreſſionē: licet in habētibus digeſtiuā debilem cōfera[t]
digeſtioni. Amplius ſciendū eſt ꝙ nullo modo dormiendū eſt ſupine. Ho[c]

Pronoſticatio egritudinum Tertia primi.

enim preparat corpus ad egritudines prius nominatas puta ad incubū-
apoplexiā ⁊ ſtuporē ⁊ ſimilia. Hec eniꝫ figura dormiendi facit ſuperfluit[a]-
tes declinare ad poſteriora ⁊ ſic retinētur ⁊ non incedūt per ſuos cānale[s]
q̄ ſunt in anteriorib⁹ ⁊ fiūt cauſa predictarū egritudinū. Ampli⁹ ſciendū [q]
ſōnus naturalis ⁊ bon⁹ eſt ille q̄ diem nō impedit. Nā dormire de die corp[us]
preparat ad malas egritudines q̄ ſuperius dicte ſunt. Nā dies eſt lumino-
ſa cū ſtrepitu ⁊ apta exercitio ⁊ vigilie: ⁊ nox eſt apta ſōno. Tū quia frigi[di]-
or: tū q̄ obſcurior: tū quia q̄eſcētior: ⁊ quo ad animā ⁊ quo ad corpus. Ho[c]
igitur tempus eſt magis aptū ad dormiēdū ⁊ dies ad laborandū. Et ide[o]
ꝯcluditur ꝙ verſus noctē melius eſt plus recipere de cibo ⁊ ſpecialiter n[i]-
ſi noctes ſint valde breues q̄ melior fit digeſtio in nocte ratione ſōni ⁊ qui-
etis ⁊ frigiditate aeris. Sed ſuſpecti de reumate ⁊ paſſionibus oculoꝝ e[t]
auriū ⁊ ceteroꝝ ſenſuū abſtineāt a cena. Et eſt diligēter notādū ꝙ ꝯplet[o]
ſōno ſtudēdū eſt diligēter emūdare corp⁹ a ſuperfluitatib⁹ multiplicati[s]
nō ſolū ꝑ ſeceſſuꝫ ⁊ vrinā: ſed etiā ꝑ alias ꝑtes tuſſiēdo ⁊ raſcando ⁊ nare[s]
mūdando ⁊ caput pectinēdo ⁊ manus ⁊ faciem cum aqua tepida lauād[o].

Emiſſio ſuperfluitatum

Capitulum octauum de accidētibus anime.

[S]Icut accidentiū anime correctio ad philo-
ſophū moralē pertinet vt anima bonis habitibus i[n]-
formetur: ſic ad medicuꝫ vt corpus in debita ſanitat[e]
conſeruetur. quot eniꝫ modis alteratur ex neceſſitat[e]
corpus tot ſunt ꝓcurationū genera: ⁊ quia anime ac-
cidentia ex neceſſitate alterant corpus ⁊ eoꝝ correcti[o]
⁊ moderatio ad medicū pertinet. Nā ſicut mali hom[i]-
nes ſunt maliciā complexionis ſequentes; ſic plerū[que]

eos sequitur complexionis malicia . Unde iracūdi ex frequenti ira vltra
modum calefiūt ꝛ similiter suo modo intelligatur in alijs: hmōi autē aīe
accidētia quoꝝ correctio quodāmodo ꝑtinet ad medicū sunt: ira: gaudiū:
timor: tristicia: tediū: ꝛ verecūdia. In ira quidē moueť calor ꝛ spūs subito
et impetuose ad extra nō totaliter relinquēdo radicē sed accēditur in ra-
dice primo ꝛ postea moueť ad extra. Sed in gaudio calor ꝛ spūs mouētur
paulatim ad extra: ꝛ interdū totaliter radix puta cor relinquiť denudatū

De gaudio.

Unde mulieres ꝛ debiles corde ex cōtinuo gaudio syncopizāt qđ non con
tingit ex ira. Unde ꝯtingit hoīem mori ex gaudio ꝛ nō ex ira. In timore ca
lor ꝛ spūs subito mouētur ad intra ꝛ in tristicia paulatim sed in tedio et

Verecundia.

verecūdia duobꝰ mouentur motibus: modo ad intra modo ad extra sicut
patet in tedio qđ est tristicia de eo qđ futurum est ꝛ inducit vigilias: da-

Tristicia.

to eñ ꝙ calor moueať ad intra ex eo ꝙ tristatur: mouetur tñ ad extra ex
eo ꝙ futuruz est . Unde tristicia talis vigiliā inducit: sed tristicia de eo ꝙ
iam preterijt inducit somnum: ꝛ similiter in verecūdia spūs primo moueť
ad intra ꝛ deinde reddit ratio ꝛ cōsiliū et dilatatur illud qđ est ꝯstrictum
et egrediť exteriꝰ ꝛ rubificat colorē. Et sic manifestū est ꝙ aīe accidentia
alterāt corpus . Unde igitur ira calefacit corpus qꝛ accendiť calor ꝛ spūs
in corde ꝛ dispgitur ad singula mēbra: ꝛ ꝑcipue in habētibus calorem for
tem ꝛ multos spūs. In habētibus eñ calorem debilez cū irascūtur ꝛ vin
dictaz appetūt calor nō pōt cū feruore dispgi ad extrema corporis: ꝛ sic re
manent exteriora mēbra albescētia ꝛ frigida nō obstāte ꝙ calor sit accen
sus in corde. Unde videmꝰ multos iratos appetētes vindictā in actu ire
liuescere ꝛ in talibꝰ nō est ira ꝑfecta sed est quodāmodo timor cū ira. Sed
gaudiū corpus infrigidat per viaz resolutionis ꝛ distractionis caloris et
spūs a fonte caloris. Sed timor infrigidat subito ꝑ viam suffocationis.
Sed tristicia infrigidat paulatim ꝛ ꝑ viam desiccationis ꝛ ptisis. Non so
lum autez ꝑdicta accidētia aīe que se tenent ex ꝑte appetitus irascibilis
et concupiscibilis alterāt corpus: sed etiā quedā imaginationes que se te
nent ex parte virtutis cognitiue: sicut videmꝰ manifeste ꝙ videre res ru-
beas ꝛ ipas imaginari mouet sanguinē: imaginatio facit casum. Et si q̄s
imaginetur dolorē quem patitur sociꝰ in aliquo mēbro: incurrit dolorez.

Ymaginatio facit casum

Unde imaginatio facit casum. Imaginatiōes igitur imprimūt in res na-
turales: ex his satis est manifestū ꝙ correctio accidentium aīe spectat ad
mediam. Dicamus igitur ꝙ ira nō cōpetit in sanitatis regimīe. Ira enim
supcalefacit singula mēbra ꝛ ꝑpter feruorem cordis omēs actus rationis
confundit: igitur cauēde sunt eius occasiones nisi q̄tum ratio ꝑcipit ad-
uersus illicita: iuxta illud. Irascimini ꝛ nolite peccare . Nam in licitis ꝛ
honestis irasci est cōueniens interdū q̄uis nō ꝯuenit in sanitatis regimi
ne. Et est diligēter notandū ꝙ quidā sunt frigidi ꝛ maleficiati quibus in-
terdum irasci ꝓdest in regimīe sanitatis. Ampliꝰ dico ꝙ tristia nō compe-
tit in sanitatis regimīe. Naz corrūpit naturā habentis infrigidat eñ ꝛ de
siccat ꝛ ꝓprie maciē ꝛ extenuationē inducit: cor ꝯstringit ꝛ spiritū obtene
brat . ꝛ ingenium hebetat ꝛ rōem impedit iudiciū obscurat memoriaz ob
tundit . Ideo vitanda sunt eiꝰ obiecta nisi q̄tum ratio suadet ad detesta
tionem vicioꝝ ad mētis pulchritudinez reformandā. Et est diligenter no-
tanduz ꝙ quidā sunt quoꝝ spūs sunt adeo mobiles ꝛ calidi : ꝛ sunt adeo
pingues ꝛ carnosi ꝙ eis interdū est bonū tristari vt spūs calor hebetetur

Gaudium et leticia confortāt virtutes.

τ corpus aliqualiter maceretur. De gaudio aūt τ mentis trāquillitate sciendum ꝙ gaudiū tēperatū cōpetit in regimine sanitatis: ex eo ꝙ est vnū de confortantibꝰ virtutem: virtus em̄ cōfortatur trāquillitate τ gaudio sed gaudiū nō debet esse excessiuū: qꝛ inducit syncopim τ mortem: τ maxime gaudiū competit his q̄ multum curāt τ sollicitudinibꝰ destruūtur et cerebro pūguntur. Et similiter his qui sunt in gaudio cōtinuo τ imoderato interdum tristari cōuenit. Sed oīmode hoꝝ accidentium supfluitas omnis est euitāda. Et sicut est dictū de accidentibus aīe tenentibus se ex parte appetitus. Ita suo modo potest intelligi de affectionibus aīalibus tenentibus se ex parte appetitus imaginatiui. Non em̄ est conueniēs in sanitatis regimine vt aliquis ymagineť nimis intense. Nam ex tali ymaginatione mouetur spūs motu inordinato τ relinquit locū digestionis τ impeditur somnus. Et hec breuia sufficiant de accidentibus aīe dicta.

Ymaginatio nocet.

Capitulum nonum de temporibus anni.

D sanitatis regimē perfectum: oportet cōsiderare diuersitatē tempoꝝ anni. Unde in hoc est aliquid tpi sicut etati τ cōplexioni. Non ideꝫ em̄ regimē debet esse totaliter in diuersis anni tpibus si quideꝫ corpa humana diuersimode habent se in diuersis tpibus τ scđm diuersitatē cōplexionis corpoꝝ attendit diuersitas regiminis ꝓpter quod sciendū ꝙ sūt quattuor tpa anni: puta ver estas autūnus: τ hyems. Hec aūt quattuor anni tpa scđm astrologos sunt scđm mutatiōes solis ī vnaquaqꝫ circuli signoꝝ quarta incipientis a pūcto vernali et est primꝰ gradꝰ arietis τ hoc initiū est tredecima die marcij vel circa. Et quodlibet horuꝫ tempoꝝ scđm astronomos durat per tres mēses τ tria signa: τ qꝛ sūt duodecim mēses τ duodeciꝫ signa cuilibet tpi correspōdent tres mēses τ tria signa. Durabit igitur primuꝫ tēpus puta veris a tredecima marcij vsqꝫ ad tredecimum iunij: τ a principio arietis vsqꝫ ad finem geminoꝝ τ sic consequenter τ scđm hoc omia anni tpa sunt equalia vel ꝓpe. Medicus auteꝫ in temporum distinctione nō ꝯsiderat motū solis in circulo signoꝝ qui zodiacus noīatur. Sed ꝯsiderat alteratione̅ in corporibus nostris ꝯtingentem ex tpibus: τ qꝛ per experientiā videmus aliquā ꝑtem anni calidioreꝫ et aliquā frigidiorem: ideo coactus est medicus ponere distinctionē in tēporibus anni. Illud ergo tēpus anni in quo est maior tēperies in actiuis q̄litatibus τ passiuis vocať ver: τ qꝛ talis tēperies nō durat per tres mēses sed minꝰ. Ideo ver scđm medicos est minoris spacij ꝙ scđm astronomos. Hoc aūt tempus scđm medicos est scđm diuersitatē regionū τ annoꝝ: interdum incipit citius τ interdū tardius τ interdū plus durat τ aliquādo minus: τ interdū incipit anteꝙ ingrediať primū initium arietis: hoc aūt tempus est tēpus floꝝ τ initiū pomoꝝ. Deinde seq̄tur estas τ est tēpus calidum τ siccū. Hoc quidē tēpus cōiter est multo maius vere sed in quibusdā regionibꝰ plus durat τ in quibusdā minꝰ. Et similiter etiā in quibusdam annoꝝ reuolutionibꝰ τ similiter etiā in quibusdā regionibꝰ citius incipit et in quibusdā tardius. Deinde sequiť autūnus qđ est tēpus recte appositum veri eiusdē ꝙtitatis vel ꝓpe cū eo τ est tēpus satis temperatū in actiuis τ multū declinans ad siccitatē sicut estas precedens τ habet magnam

Quattuor tpa anni.

De tpe veris.

Estas.

Autūnus

diuerſitatem in horis. Unde dies multū eſt calida ⁊ nox frigida :propter
enim eius ſubtilitatem ⁊ ſiccitatem facile recipit impreſſionez caloris in
die ⁊ frigiditatis in nocte. Unde multum diſtant noctes a diebus in cali
do ⁊ frigido:quod tamen nō contingit in vere quia aer nō eſt ita ſubtilis
et ſiccus ⁊ nō eſt a deo paſſibilis nec tantam recipiens impreſſionem. Ui
demus em̄ ꝙ aqua calida ratione ſubtilitatis ⁊ paſſibilitatis citius con/
gelatur ꝙ̄ frigida vel tepida: et ſimiliter intelligatur de autumno reſpe/
ctu veris . Hoc autem tempus eſt tempus mutationis coloris foliorum
et principium caſus eorum.Et deinde ſequitur hyems: ⁊ eſt tempus frigi Hyems
dum ⁊ humidum cuius initium eſt finis autumni puta cum folia ab ar/
boribus ceciderunt: et eius finis eſt principium veris puta cum arbores
incipiunt florere ⁊ aues cantare:⁊ breuiter cum omnia incipiunt pullula
re.Finis autem veris eſt eſtatis initium cum fructus ⁊ ſpecialiter poma
incipiunt apparere ⁊ herbe ſemen producere . Unde ſciendum ꝙ tunc eſt
tempus veris cum flores ſunt in principio augmento ⁊ ſtatu:ſed cuȝ flo/
res declinant ⁊ fructus ſunt in principio augmento ⁊ ſtatu eſt temp⁹ eſta
tis.Et cum herbe declinant ad ſemina ⁊ ſemina ſunt in principio augmē
to ⁊ ſtatu eſt tempus autumni: et cum ſemina declinant ⁊ radices ſunt
in principio augmento ⁊ ſtatu tunc eſt tempus hyemis:et quia virtus ci
tius deficit in floribus ⁊ ſeminibus ꝙ̄ in herbis ⁊ radicibus : ideo ver et
autūnus ſunt breuiora tēpora ꝙ̄ hyems ⁊ eſtas.Unde ſcd̄m medicos non
multū approbo dictū illoꝝ qui ponūt dictoꝝ tꝑorū certa principia ⁊ deter
minatos fines puta feſtū clementis eſſe principiū hyemis ⁊ cetera.Sȝ cir/ Dubium
ca dicta eſt vnū dubium valde magnū. Naȝ qua rōne ver ponit̄ tempera/ bonum
tum in paſſiuis qualitatib⁹ puta in humido ⁊ ſicco ⁊ in actiuis:ſcȝ calido
et frigido ſic videt̄ ꝙ autūnus debet eſſe tēperatus in paſſiuis ſicut poni
tur tēperatus in actiuis ⁊ ſpāliter qꝛ ſolis aſpectus eſt ideȝ in vere ⁊ au/
tūno ⁊ idem aſpectus videt̄ eſſe cauſa eiuſdē cōplexionis . Et ꝯfirmatur:
nam illa que ſunt eiuſdē cōplexionis in actiuis debent eſſe eiuſdē cōple/
xionis in paſſiuis: qꝛ menſure qualitatū actiuaꝝ vident̄ ꝓportionari me
ſuris qualitatū paſſiuaꝝ.Uñ ſi ver ⁊ autūnus ſunt eiuſdē cōplexionis in
actiuis rationabile eſt ꝙ ſint eiuſdē in paſſiuis. Dicatur ad hoc breuiter
ꝙ nō eſt ſimile de vere ſequēte hyemē ⁊ autūno ſequente eſtateȝ.Nam ca Compara
liditas ſupueniens hyemi potēntior eſt in deſiccādo ⁊ in temperādo humi tio bona.
ditatē ꝙ̄ frigiditas ſupueniēs eſtati in humefaciēdo . Uidem⁹em̄ ꝙ pān⁹
line⁹ humidus in aere calido citi⁹ deſiccat̄ ꝙ̄ pannus ſiccus humectat̄ in
aere frigido.Amplius ſiccitas autūni nō eſt qualitas pure poſitiua ſed di
cit priuationē humiditatis vaporoſe diſꝑſe in aere.Modo ꝯſtat ꝙ facili⁹
euenit̄ ab habitu in priuationē quā a priuatione in habitū:⁊ ideo facili⁹
ꝯtēperat̄ hūiditas hyemis ꝙ̄ ſiccitas eſtatis:ſȝ qꝛ iſta materia de q̄ hic
loquor eſt extra regimē ſanitatis:ideo trāſeo de illa. Sufficit em̄ ad p̄ns De.iiij. tē
ſcire q̄ ſunt anni tꝑa:⁊ eoꝝ diſtinctiōes quātū ſpectat ad medicū. Mō re poꝛib⁹ an
ſtat dicere q̄d eſt ꝓpriū ſingulis tꝑibus de regimie ſanitatis incipientes ni.
a vere.Dicam⁹ꝙ ver aſſimilat̄ morbo de repletiōe.Uñ iſto tꝑe corꝑa maxi Regimen
me ſūt repleta.Et ex iſto ꝯcludit̄ ꝙ illud tp̄s eſt magis minutioni aptū ⁊ in vere
purgationi aliquo tꝑe alio ⁊ hoc eſt ei ꝓpriū:⁊ ſpāliter qꝛ tp̄s eſt tempera
tum:⁊ tales euacuatiōes fieri debēt in tꝑe temꝑato.Ampli⁹ qꝛ in hoc tꝑe
ꝯmouētur humores;ſuſpecti igitur de egritudinib⁹ repletionabilib⁹ fleu-

bothomentur ⁊ purgentur in vere ⁊ ꝓpter eandez ratiōem in eodem tp
vomitus ꝓuocetur. Et qꝛ in hoc tpe corpora sunt calidiora ⁊ humidiora q̄
oporteat. ⁊ tp̄us etiam declinat ad calidū ⁊ humidū respectu alioꝝ tempo
rum nō est vtendū rebus multū calefacientib⁹ ex carnibus ⁊ potibus: vi
de est subtiliandū regimē: corpora eñ plena nō indigēt multo cibo et po
tu. Et debet esse exercitiū istius tpis maius exercitio estatis: ⁊ min⁹ exer
citio hyemis. Amplius qꝛ hoc tpe calor incipit inualescere ⁊ sanguis ⁊ sp
ritus per corpus ꝯmoueri: bonū est abstinere a calidis ⁊ a salsis ⁊ acuti
Et bonū est sumere in potu syrupos extinguētes inflāmationez: puta sy
rupum nenufarinū violaꝝ rosarū oxizacaraz ⁊ similia. Et est diligēter no
tandum ꝙ supposito ꝙ corpus sit sanū ⁊ ex tpe precedente nō sit in corp
repletio derelicta. Tūc dico ꝙ isto tpe potest multū dari de cibo: ⁊ cibari
grossiora q̄ꝫ in estate: ⁊ plus q̄ꝫ i autūno: ⁊ min⁹ q̄ꝫ in hyeme ⁊ minus gro
sa. Nam isto tpe virtus est fortis ⁊ calor innatus ⁊ adhuc a corporib⁹ mu
ta resolutio fit a calore innato: ⁊ ex fortitudine caloris ⁊ obediētia corpi
ratione humiditatis: sed qꝛ cōiter hoc tpe corpora sunt plena: ⁊ habēt vi
De qua- tutes fortes. Bonum est parū comedere ⁊ longis interuallis. Unde mih
drages- apparet ꝙ ecclesia bene ordinauit ieiuniū in isto tpe: nō tamē est ration
ma. bile ꝙ in isto tpe homo se multū repleat vna vice sicut faciūt cōiter ieiu
nantes: melius est eñ hoc tpe cibū partiri q̄ꝫ multum vna vice recipere.
Regimen In estate aūt nō est tantū exercitandū: nec tantū comedendū: nec gross
in estate. cibaria nec calida: nec dulcia: nec vnctuosa nec salsa. Ampli⁹ vino miscē
da est multa aqua: ⁊ dimittatur vinū vet⁹ ⁊ forte: ⁊ vt sit ad vnum dicer
totum estatis regimē ad frigiditatez ⁊ humiditatē debet declinare. Am
plius comedendū est sepe ⁊ parū in vice. Amplius cibaria sint facilis di
gestionis: ⁊ cibaria recipiātur in estate nō solum virtualiter frigida: se
etiam actu frigida. Amplius aqua frigida est bibēda ⁊ cū ablutione vtē
da. In autūno aūt multū sollicitari debem⁹ de bono regimīe. Nam hoc te
pus ꝓpter sue cōplexionis maliciā ⁊ corpoꝝ nostrorum debilitatem: non
Regimen sustinet errorē in regimīe: nec ꝑmittit vti largis nutriētibus nec dietan
i autūno. despicere. Et qꝛ hoc tp̄us est valde siccum ⁊ corpora sunt multū debilia e
extenuata: nostra intentio debet esse tota in corporū humectatione ⁊ vi
tutum cōfortatione. Hoc igit̄ tpe omīa siccantia corpus sunt euitanda: ⁊
similiter virtutez debilitātia. Cauenduz est igitur a coitu: qꝛ corpus desic-
cat ⁊ debilitat: ⁊ similiter a curiositatib⁹ ⁊ sollicitudinib⁹ mentis: ⁊ a po-
tu multe aq̄ frigide ⁊ ipsius balneatōne: ⁊ sup caput infusione ne ex aqua
opilatio cōtingat. Hec eñ eadem facit cadere in febrē. Amplius euitare
debet famē ⁊ sitim: nō etiam repleat̄ multo cibo in vna hora: vinū autez
mediocriter sit lymphatū in pluribus aūt regimen autūni est simile regi
mini estatis quousqꝫ aueniūt pluuie que postq̄ꝫ aduenerint a multo ma
lo securos nos reddent. Plus aūt sollitandū est in hoc tpe humoꝝ corre-
Fructus ctione ⁊ corporū confortatione q̄ꝫ in humoꝝ euacuatione. Et qꝛ in autum
sunt vitā no est multa fructuū copia cauendū est ab his q̇ generant humorem cor-
di. ruptioni aptū: ⁊ hoc tempus assimilat̄ morbo de corruptione. Amplius
Principi- multū cauendū est a noctiū frigore ⁊ diei calore. Et qꝛ egritudines huius
is obsta. temporis male sunt ⁊ pessime si quis incurrat egritudinem statim in pri-
cipio: eidem est obuiādum anteq̄ꝫ confirmetur. Amplius vinū quod biba
tur in autūno debet esse aquaticū sed nō tātum sicut in estate; ⁊ si videa

mus humores aliquos peccare:bonum eſt vt euacuentur ante aduentum
hyemis:ne propter frigiditatem hyemis conſtringantur ⁊ ſint cauſa ma
larum egritudinum. In hyeme autem plus poteſt comedi ⁊ cibaria groſſi
ora ⁊ calidiora ⁊ maioribus interuallis. Unde ſi aliquis ſit frigide comple- Regimen
xionis poteſt hoc tempore vti alleis ⁊ cepis ⁊ ſinapi ⁊ eruca.Sed iuuenes in hyeme
⁊ calide cōplexionis eis vti non debēt. Nam ſi in preſenti eis non noceant
in poſterū aduenieēte eſtate deuenieēt ad malas egritudines niſi ſuccurra-
tur cū minutione vel purgatione. Sunt autem in hyeme quidam multū
comedētes ⁊ auide:⁊ multum vinū bibentes ⁊ parum exercitantes : ⁊ iſti
ſunt minuendi in principio veris. Et ſi eorum nutrientia ſint groſſa ⁊ ma
la ſuccurrendū eſt cū ventris ſolutione. Amplius ſciendū ꝙ iſto tempore
plus exercitandū eſt:hoc etiā tēpus eſt multum ſanitatis conſeruatiuū
vnde in eo non egrotat quis niſi a forti cauſa:⁊ qui forſan ſuſtinet errores
regiminis.Et q2 iſto tempore multiplicatur fleuma in corporibus noſtris
bonū eſt ꝙ alimenta ⁊ fructus q̃bus homines nutriuntur nō ſint frigida
et humida:vnde ſunt euitāde lactuce ⁊ attriplices ⁊ portulace.Sed debe-
musvti feniculo petroſilino ⁊ boraginibus:ſaluia menta:⁊ ſimiliter ſic in
telligatur de fructibus.Uinū autem quo vtendū eſt hoc tēpore debet eſſe
roſeū non album cum aqua pauca.In hoc tempore autem cauendū eſt a
minutione:ſed interdū poſſumus vti purgatione niſi ſit frigus nimis in
tenſum.Amplius in hyeme nullo modo eſt vomendū. Amplius in hoc
tempore multum cauendum eſt ꝙ partes pectoris non ſint expoſite frigo
ri:⁊ ſimiliter cerebrum ⁊ extrema corporiſ ⁊ ſpecialiter pedes.Sunt autē
q̃dā frigidi ⁊ maleficiati q̃ peius ſe habēt in hyeme q̄ eſtate habent enim
calorē ita debilē ꝙ frigiditate hyemis calefaciente per antipariſtaſim nō
confortātur:ſed debilitantur:q2 frigidū non ſolū circūſtat:ſedvſq3 ad inte
riora penetrat⁊ ſic calorē offuſcat ⁊ habetat huius ſimile habem9 de quib9
dā ſerpētibus q̃ in hyeme accūbunt in cauernis tāq3 mortui propter frigi
ditatē cōtinētis ⁊ aduenieēte eſtate mouētur comedūt ⁊ melius habent.

Capitulum decimum de granis panificis.

Quia ſermones vniuerſales in operationi-
bus ſūt inutiles niſi applicent ad particularia.Supe
rius autē determinatū eſt de nutriētib9 in generali:
intēdo cōſequēter determinare de nutriētib9 in ſpeci Diuiſio ci-
ali.Et primo de cibis:ſecundo de potib9 tā naturalib9 borum
q̄ artificialib9.Quo ad cibos erūt nouē capitula. Pri
mū capitulū de granis panificū ⁊ pane: ſecundū de le De pane.
guminibus:tertium de fructib9: quartū de oleribus: et panico
quintū de radicibus:ſextū de animalibus:ſeptimū de animaliū ſuperflui
tatibus:octauū de piſcibus:nonū de ſaporibus ⁊ condimētis.Sciendum
igitur ꝙ panis poteſt fieri ex frumēto ⁊ ordeo ⁊ auena ⁊ filigine ⁊ milio ⁊
panico ⁊ riſo.Nō ſolū autem ex his granis fit panis:ſed ex illis poteſt fie
ri panicium.Fit autem panicium ex grano decocto in aqua vſq3 ad conſi-
ſtentiam ſimilem panibus:vnde granum decoquitur in aqua perfecte vſ
q3 ad ſpiſſitudinem:⁊ tunc optime permiſcetur cum aqua ⁊ reponitur in
ſcutellis vel in ſciſſorijs:⁊ dimittitur infrigidari ⁊ tunc habet quaſi figu-
ram panis ⁊ poteſt inſcindi ſicut panis; hoc autem panicium melius po-

test fieri ꝛ conuenientius ex granis minutis: puta ex milio ꝛ panicio ꝛ ri so: ex eo ꝙ perfectius cõmisceri pñt cũ in aqua decoquũtur: hoc autem panicium non est multuz in vsu: nec etiã multũ competit in regimine sanitatis ꝑpter defectũ fermẽti ꝛ salis. Unde puto ꝙ idez est iudiciũ de panicio sicut de potagio ex hijs facto. Frumentũ autem coctum in aqua non competit in seruando sanitatẽ. Nam opilationes ꝛ lumbricos multiplicat et ad calculuz preparat. Et similiter intelligatur de pultibus ꝛ de omni cibo facto ex pasta azima. Sed amidum leni⁹ est ceteris propter maiorẽ desiccationem ipsius frumenti ꝛ humiditatis perfectiorez digestionem. Predictus cibus est multi nutrimenti ꝛ difficile resolubilis: vnde multum exercitantibus ꝛ forti⁹ minus nocet: sed temperato corpori nullatenus competit. Et si interdum contingat vti ferculo de frumento: primitus frumentum decoquatur in aqua: deinde condiatur in brodio carnium laudabiliũ vel lacte amigdalino: ꝛ erit cibus conueniens illo modo ieiuniorum tempore: quia tarde resoluitur ꝛ digeritur ꝛ multum nutrit. Et similiter potest fieri ferculum ex ordeo ꝛ auena ꝛ riso sunt laudabiliora fercula ꝙ̃ de frumento: sed tale ferculum de milio vel panico non approbo: quia miliũ ꝛ panicum pauci sunt nutrimenti ꝛ difficilis digestionis ꝛ generãt humorem melancolicum ꝛ stringunt ventrem. Uerum est si post decoctionez in aqua ponatur vinum ꝛ bibatur abstergit stomachum: ꝛ eius superfluas humiditates desiccat ꝛ sudorez prouocat: sed quando ex milio ꝛ panico fit talis cibus oportet ꝙ sint excorticata: ꝛ tunc vocatur pistum in lingua nostra: sed coctum permixtum cum vino ꝛ aliquantulo salis vocatur pistũ in vino seu pistinum: ꝛ iste cibus est in vsu apud illos de ciuitate vnde fui oriundus: ꝛ est ciuitas mediolanensis. Laudabilior panis est qui fit ex frumento ꝛ deinde ex ordeo ꝛ post ex auena. Panem ex alijs granis non approbo in regimine sanitatis. Cauendum est autem ne predicta grana vetustate corrupta sint: igitur non debet esse frumentum antiquum nec immaturum: nec nimis nouum: nec ex mala messe collectum: ꝛ debet granum esse frumenti grossum ꝛ põderosum ad rubedinem declinans: ꝛ debet esse panis cum quantitate aque moderata: sic ꝙ non sit nimis mollis: nec nimis spissus siue durus et debet esse fermẽtatus cum aliquantulo salis ne opilationes generet ꝛ vermes ꝛ lapides in renibus ꝛ vesica ꝛ vt facilius digeratur: ꝛ non debet calidus esse nec vetustate induratus. Sit igitur coct⁹ in priori die. Multũ caueri debet ꝙ ignis coquẽs nõ sit nimis fortis nec nimis debilis: ꝛ quod sit ex lignis coueniẽtib⁹ nõ sapientibus naturã farmacorum vel metallorum. Et si queras nutricionem maiorem ꝛ puriorem mundificetur a furfure totaliter: ꝛ si velimus ventris subductionez aliqualem dimittamus aliquam partem furfuris. Furfur enim parum nutrit ꝛ ventrem subducit ꝛ farina econuerso. Amplius sciendum est ꝙ mica panis est melioris ꝛ maioris ꝛ velocioris nutrimenti ꝙ̃ exterior crusta. Hec enim generat humorem melancolicum ꝛ non multum competit sanis nisi habentibus stomachum humidum ꝛ volentes demacrari: ꝛ in fine comestionis plus competit: iuuat enim cibi descensum ꝛ confortat orificium stomachi.

[Margin notes: De potagio. — De ordeo auena et riso. — Panis optimus. — Qualitas frumenti — Furfur laxat.]

Capitulum sextum de leguminibus.

Onsequēter de leguminibus ē dicēdū. Sūt autem leguminū q̄ sunt in vsu q̄nq̧ spēs scilicet cicera: pisa: fabe: faseoli: lētes: ꝛ si sint alie species poterunt ad has reduci. Hoꝝ aūt leguminū oīm substātia ē inflatiua ꝛ difficilis digestionis ꝛ eiꝰ nutrimētū ē melācolicū vnde nō multū ꝯpetūt tēperatis corporibꝰ q̄diu manēt in latitudīe sanitatis. Hoꝝ igiť leguminū substātia ē vitāda.

Quinq̧ species leguminum. Ha. pr. mo de alimentis.

Hoꝝ aūt leguminū brodiū seu decoctio est vētris subductiua ꝛ venarū deopilatiua: vnde satis ꝯuenit tēporibꝰ in q̄bus hoīes vtūtur cibis grossis ꝛ opilatiuis: puta tpe ieiunioꝝ. In isto eīn brodio ꝯueniēter facto vt statī dicetur nō sunt nocumēta q̄ sunt in substātia. Unde i eo nō ē inflatio nec difficultas nutritionis nec malitia nutrimēti.

Brodiū

Fit aūt hoc brodiū hoc mō. In sero eīn ponātur cicera vel pisa in aqua feruēti: ꝛ in eadē lōgo tpe manibus cōfricentur. Deinde in predicta aqua tota nocte tēperētur ꝛ in eadē die sequēti bulliāt duabꝰ vel tribꝰ bullitionibꝰ ꝛ postea colētur ꝛ colatura reseruetur: ꝛ appropinquāte hora refectiōis p̄paretur cū cynamomo ꝛ croco ꝛ aliquātulū vinū addať ꝛ deinde vnico feruore bulliat ꝛ propineť i p̄incipio refectiōis.

Pureta.

Brodiū aūt seu pureta ciceꝝ ꝛ pisoꝝ rotūdoꝝ alboꝝ ē melius ꝛ ꝯueniētiꝰ ꝛ nature amicabilius ꝛ similiter eoꝝ substātia.

De fabis

Fabaꝝ aūt substātia ceteris leguminibꝰ ē deterior: ꝛ specialiter cū cortice exteriori. Est eī magis vētosa ꝛ difficilioris digestiōis ꝛ magis melācolica. Est diligēter notādū q̧ cortex exterior ē p̄ciosioris nutrimenti q̄ medulla ꝛ vētrē strigit ꝛ medulla laxat: ꝛ hoc ē veꝝ in oībꝰ leguminibꝰ vn̄ nō ē artificiale comedere simul cū cortice: q̄ vnū laxat ꝛ aliud restrigit ꝛ sic in corpore fit motꝰ agitatiuus: ꝛ hoc ē veꝝ de leguminibꝰ specialiter hn̄tibus multū corticē: cuiusmōi sūt fabe ꝛ cicera nigra.

Pisa rotūda.

Et ē vna maneries pisoꝝ alboꝝ rotūdoꝝ hn̄tiū corticē exteriorē valde paucū: ꝛ subtilē: ꝛ iō securius p̄nt comedi cū cortice q̄uis meliꝰ sit q̧ depurētur a cortice: ꝛ q̄ legumina recētia minꝰ hn̄t de cortice: ꝛ in eis minor diuersitas ē inter corticē ꝛ medulā: ꝛ faciliꝰ digerūtur. Ideo forsan scd̄z aliquos magis ꝯpetūt corporibus hūanis sed bene veꝝ est q̧ legumina recētia sunt supfluitatū plurium ꝛ sūt corruptibilioris substātie ꝛ habito respectu ad hoc minꝰ cōpetūt corporibꝰ sanis. Dicamꝰ igiť p̄ veritate q̧ legumina sicca expoliata a cortice exteriori sunt saniora q̄ recētia nō depilata: sed viridiora sunt saniora siccis non depillatis. Bonū autē est q̧ viridia decoquātur cū brodio carniū laudabiliū: vel cū lacte amigdalaꝝ ꝛ addito zincibere albo ꝛ croco. Et si cōtingat legumina sicca comedere nō decoquātur cū brodio carnium laudabiliū: sed bonū ē q̧ comedātur cū oleo oliuaꝝ: ꝛ cepa alba in eodē frita minutim incisa. Et est diligēter notādū q̧ si ꝯtingat legumina simul cū alijs cibis comedere ꝛ specialiter cicera nō debēt comedi in principio mēse nā p̄pter eoꝝ ventositatē eleuant alios cibos posteriꝰ sūptos ad orificiū stomachi ꝛ sic impeditur digestio.

Aui. ii. cān de cicere

Amplius legumina sunt difficilis digestionis ꝛ sumpta cum cortice exteriori ventrem constringunt: ꝛ talia cibaria in sanitatis regimine nō debent sumi in principio mense. Amplius dicendum q̧ non debent sumi in fine mense post alios cibos. Nam ratione ventositatis quam habent sunt causa eructationum ventosarum que eleuantur ad orificium stomachi ꝛ apperiunt ipsum ꝛ sic exalat calor a stomacho: ꝛ per consequens impediť digestio. Amplius legumina ꝛ specialiter cū cortice exteriori non sunt cum alijs cibis bene permiscibilia ꝛ spe-

cialiter si recipiantur ante vel post: ꝛ sic remanebunt in stomacho cum e
rum malicia. Sed si recipiantur in medio tunc poterunt cum alijs cib
permisceri: ꝛ sic corrigitur eorum malicia. Ferculum ergo de legumine
Legumina sit primum nec vltimum: sed medium vt melius malicia eorum corrigat
sōnia in- ex ipsis cum alijs cibis meliori cōmixtione. Amplius scias ꝙ si legumi
ducunt. comedantur post alia fercula inducunt somnia mala ꝛ melencolica: ꝛ id
nūꝙ comedantur vltime sed in medio: cum enim digestio in stomacho
at per viam ebulitionis si recipiantur in medio cum alijs cibis facilius
melius permiscebuntur vt manifestum est consideranti: ꝛ leguminū m
licia melius ꝛ facilius corrigitur.

Capitulum duodecimum de fructibus.

E fructibus sciendum ꝙuis in via nutrim
ti non competunt in sanitatis regimine: quia nutr
mentū fructuū non ē laudabile: generāt enim sang
nem putrefactibilem ꝛ parum nutriunt ꝛ sunt mul
rum superfluitatum tamen multi homines existe
tes in latitudine sanitatis vtuntur interdū fructib
propter vtilitatē quā sperāt consequi in eoꝝ vsu. Ex qu
vtilitates concluditur ꝙ non debent sumi in quantitate magi
fructuū. illud enim quod medicinaliter sumit ꝛ nō via cibi: nō debet sumi in ꝙti
Coleram te magna: nec debet vsus continuari. Sūt aūt ꝗnqꝫ vtilitates ꝑpter qu
mitigant. fructus comedi possunt in sanitatis regimine preseruatiuo. Quaꝝ prim
est colere mitigatio: ꝛ feruoris sanguinis extinctio: ꝛ corporis humectat
seu infrigidatio. Fructus aūt ad hoc deputati: sunt fruct⁹ humidi ꝛ frigi
ꝛ specialiter recentes ꝛ hmōi fruct⁹ sunt pruna: persica: ficus ꝛ vua: ꝛ spe
aliter melones: cucumeres: ꝛ citruli: ꝛ si velim⁹ hūc sanguīs feruorē mit
gare in ꝑtibus pectoralib⁹ ꝛ specialibus vtemur cucumerib⁹ ꝛ meloni
post cibū: ꝛ specialiter cū dubitam⁹ estuationē in pectoralib⁹: ꝛ in cereb
ex aliquo cibo suscepto: sicut ex assaturis ꝛ frixis cōtingere ꝯsueuit. Si a
tē velim⁹ colerā ꝗ est in venis alterare ꝛ feruorē sanguinis in epate ꝛ sp
ne ꝛ alijs mēbris mittigare tūc ꝑdicti cibi sumātur ante cibū: ꝛ superbib
tur aqua frigida vt citius trāseāt ad venas ꝛ magis infrigident: vel vin
limphatū quod magis approbo: tales aūt fruct⁹ maxime ꝯpetūt in estiu
tēpore ꝛ tēpore autūni. Hijs enī tēporibus corpora sunt magis sitibūda
magis inflāmata: ꝛ magis abūdantia in humore colerico. Et similiter cō
ueniūt magis colericis ꝛ iuuenibus ꝛ sanguineis. Est aūt diligēter notā
Melones dū ꝙ melones citruli ꝛ cucumeres sunt multū difficilis digestiōis: ꝛ eoꝝ
Citruli humor ē parat⁹ ad putrefactionē ꝛ generat febres cronicas. Unde veꝝ e
Cucume- ꝙ sitim sedāt ꝛ feruorē sanguinis mitigāt ꝛ stomachū ꝯfortāt: ꝛ cucume
res. meli⁹ valet ꝙ melō ꝛ citrulus. Aduertendū est tamē ꝙ ꝑdicti fructus n
sint immaturi ꝛ vetustate corrupti ꝛ hoc est obseruandum in omnibus fr
ctibus. Sunt autem quidam fructus ꝗ ꝑueniūt ad ꝑfectā maturitatē s
pra arborē ex qua ꝑfecta maturitate nigrescūt: ꝛ efficiūtur araneaꝝ cibu
ꝛ talium vsus non est conueniens aliquo modo. Preparāt eniꝫ humore
ad corruptionem: et bubones: carbunculos ꝛ antraces multiplicant i
corporibus eis vtentibus ꝛ huiusmodi sunt moracelsi quando diutius
ꝙ oportet supra arborem dimittuntur: et huiusmodi sunt vna maneri
es cerasorum grossium que vocantur galesionis in lingua nostra.

Unde cum percipimus fructus predictos vel alios ad tantam maturitatem peruenisse ꝙ ex his aranee nutriantur nullo modo vtendum eis est. Et vniuersaliter dico ꝙ non est vtendum aliquo fructu in cuius interioribus inueniantur vermes: ꝛ ille ānus est epidimialis vt plurimum in quo fructus inueniunt vermibus pleni. Secunda vtilitas propter quaꝫ inter alium vtimur fructibus ē ventris subductio ꝛ laxatio. Sunt enim quideꝫ qui naturaliter ꝛ accidentaliter sunt constipati plus ꝙ oportet q̄bus conuenit vti quibusdaꝫ fructibus ventreꝫ laxantibus: ꝛ huiusmodi fructus sunt ficus: vua: pruna: ꝛ moracelsi ꝛ cerasa matura ꝛ persica mollia. Hijs aūt fructib⁹ vtēdū est ante cibū: nec statim eis comestis est comedendus alius cib⁹ sed aliquantulū est imorādū: ꝛ suprabibēdū est brodiū vel vinuꝫ limphatū: vel aqua frigida vt quidā dicunt ꝙ forte veꝝ est in hominibus colericis ꝛ habitantibus regionē calidam ꝛ in iuuenibus ꝛ tempore calido: sed ꝯmuniter melius est superbibere aliquod brodium carnium laudabilium vel vinuꝫ limphatum dulce. De epidimia. Secunda vtilitas.

De vuis.

Bene est autē diligenter notandū ꝙ vua est triplex immatura: ꝛ fit agresta ex ea: ꝛ matura viridis ꝛ recens ex qua fit vinum: ꝛ sicca que passula vocatur. Prima quidē ventrē nō subducit sed restringit magis ꝛ appetitū reducit ꝛ stomachi calorē refrigerat ꝛ multū valet in fluxu ventris colerici. Sed vua matura specialiter alba ꝛ recens valde ꝛ sine nucleis et cortice vētrē laxat ꝛ ceteris fructibus plurimi ꝛ melioris nutrimenti existit sicut ꝛ ficus. Unde veꝝ est ꝙ vētositatē generat et inflationes ꝛ ventris dolorem: ꝛ si remanserit per duos dies vel tres suspensa melius nutrit ꝛ minus laxat nec tātū inflat: ꝛ habentes stomachū plenū cibo ꝛ immūdū malis humoribus nullo mō comedant vuas specialiter recentes ꝛ sine arillis: velociter eñ in stomacho imūdo corrūpunt in stomacho pleno cibis: quia nimis cito digerūtur ꝛ poterunt exire de stomacho post eaꝝ digestionē: quia alius cibus nondū digestus est: ꝛ sic in stomacho corrūpūtur ꝛ alium cibū corrumpūt: ꝛ similiter intelligitur de alijs fructibus laxatiuis: ꝛ si aliquis velit sumere vuam viridē ꝛ recentem: bonū est ꝙ primit⁹ infundat in aqua feruēti per horā: ꝛ deinde ponatur in aquā frigidā: sed vua passa magis attinet caliditati ꝛ confortat stomachū ꝛ epar ꝛ opilatiōes remouet: ꝛ dicitur ꝙ epar impinguatur ex eis maxime si mundentur ab arillis. Triplex vua. Uua matura. Uua passa.

De ficubus.

Quo ad ficus diligenter est notanduꝫ ꝙ humida ꝛ recens velocius nutrit et citius transit de stomacho ad epar ꝛ magis humectat epar. Sed sicca minus est inflatiua et magis aperiens opilationes. Unde verum est ꝙ propter suam dulcedinem si ex eis multum comedatur citius generant opilationem. Unde bene nota ꝙ ficcus sicce ꝛ pasule pulmonem ꝛ pectus mundificāt ꝛ leniunt.

De moris celsi et bathi.

De moris celsi et bathi sciẽdum ꝙ mora im matura non laxant ventrem sed magis constringunt ventrem ⁊ habent virtutem repercussiuam ⁊ s pticam. Sed matura laxãt ventrem ⁊ declinant ad humiditatez ⁊ caliditatem ⁊ nullo modo debent comedi post cibum propter passibilitatem substãtie sue. Dubitãtes humoꝝ putrefactionẽ non vtantur moris c si nec bathi: est eñ fruct⁹ valde febrilis q̃cquid aliȷ̃ dicant. Et similiter non approbo vsum eorum in dispositis ad febrem.

Mora febricitãtibus nocẽt

De prunis.

Quod ad pruna sciendum ꝙ pruna matura sunt in vsu ⁊ nõ immatura. Pruna autẽ matura magis cõueniẽtia sũt magna ⁊ figure oblõge habẽtia carnẽ paucã ⁊ durã ad aliqualẽ siccitatẽ declinãtia ⁊ corticẽ exteriorẽ tenuem: ⁊ debent esse in sapore non ver dulcedinis: sed debet esse eoꝝ dulcedo attinens alicui acredini: ⁊ huiusmodi sunt pruna damascena: talia enim pruna infrigidant ⁊ humectãt: ⁊ ideo multũ conueniunt febricitantibus ⁊ ventrem laxant vt dictũ est. Sunt autẽ multe alie maneries prunorum quorum vsuz non approbo. Sunt etiam quedam prunella silnestria parua rotunda que crescunt in sepibus que non sunt ventris subductiua: sed sunt restrictiua ventris ⁊ ex his fit acaria qui ventris restrictionez causat: debent aũt pruna que sumuntur ꝑpter ventris laxationẽ primo poni in aqua frigida ꝑ horã: tunc enim perfectius infrigidant ⁊ humectãt ⁊ colerã quã inueniunt lubricando soluũt: ⁊ sic stomacus melius disponitur ad cibũ recipiendũ. Et est diligenter notãdũ ꝙ pruna humida recẽtia sunt magis alteratiua ⁊ laxatiua: q̃uis sint peioris nutrimẽti ⁊ pluriũ superfluitatũ. Sed pruna sicca magis confortant ⁊ melius nutrimentum dant copori: ⁊ sicut dictum est de prunis sic suo modo intelligatur de cerasis: verum est ꝙ cerasorum humiditas est subtilis ⁊ minus viscosa: vnde minus nutriunt q̃ pruna.

Prunella

Pruna sicca.

De persicis.

De persicis autem sciẽdum ꝙ humorẽ generant putrefactibilẽ. Uerũ est ꝙ appetitũ cõfortãt nec debẽt recipi post cibũ: quia tunc corrũpuntur: ⁊ aliũ cibũ corrũperẽt. Sed debent recipi ante cibũ sicut pruna: tũc ei bene digerũtur ⁊ stomachũ colericũ calidũ confortant q: infrigidant ⁊ humectãt. Et scias ꝙ eoꝝ odor valet contra cordiacã passionẽ: multũ enim conforant habentes eã ⁊ habent proprietatẽ mirabilem resistendi fetori prouenienti a stomacho. Si quis aũt habet stomachũ frigidũ vel debilẽ. vel plenũ malis humoribus: si sumpserit persica in ieiunio bonum est superbibere aliquãtulũ vini veteris odoriferi vt facilius digerantur ⁊ persicoꝝ malicia corrigatur: ⁊ specialiter si sint dura. Et sciendũ ꝙ persica matura ventrẽ soluũt ⁊ immatura cõstringunt. In omnib⁹ aũt predictis fructibus hoc ẽ obseruandũ ꝙ non simul recipiãtur diuerse maneries fructuũ. Unde q̃ comedit ficus nõ comedat vuas ⁊ sic de aliȷ̃s. Sicut enim diuersitas ciboꝝ est vitãda in regimie sanitatis: sic multo magis diuersitas

Corruptio cibi

Odor persicarum.

ictuū: sic patet igitur secunda vtilitas propter quā corpora in regimine sanitatis vtuntur fructib⁹ ꝛ modus vtēdi eis. Tertia vtilitas ꝓpter quaꝫ homines in latitudine existentes sanitatis vtuntur fructib⁹ quibusdā est ventris cōstipatio. Sūt aūt aliqui q̄ naturaliter vel accidentaliter habēt ventrē magis fluentē ꝙ oporteat. Et isti debēt vti q̄busdā fructibus constipantibus ventrē: ꝛ huiusmodi sunt coctana: pira: mespila: poma: ꝛ sorba. Hij enim fruct⁹ cū sumūtur ante cibū ventrē constipant: nec debent recipi predicti fruct⁹ in magna q̄titate q: sunt difficilis digestionis ꝛ mali nutrimēti. Unde cibus post eos sumpt⁹ citius digeritur ꝙ predicti fructus: permanet in stomacho vltra debitū tēpus ꝛ sic corrūpetur digestio: sicut patet in carnibus perfecte coctis si posterius i poto buliant. Tales igitur fructus recipientur in principio mense: ꝛ in pauca quantitate. Sed si querimus ventris laxationem recipiantur in fine mense. Utilitas tertia

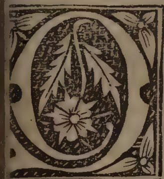
Fruct⁹ cō stipatiui.

De coctanis.

Inter hos autem fructus coctana sunt laudabiliora. Nā cum stipticitate ꝛ ponticitate quam habēt sunt odorifera: ꝛ ideo sunt stomachi confortatiua magis ꝛ similiter cordis. Unde multum competunt in reducendo apetitum ex dominio colere defedatum. Bonum est ꝙ inuoluantur stuppis: ꝛ decoquātur in prunis seu in calidis cineribus: ꝛ tunc frāgantur per frustra ꝛ ponātur in optimo vino odorifero: ꝛ isto modo melius nutriunt ꝛ minus grauant stomachum ꝛ citius digerūtur. Et debēt exiberi habentibus stomachum debilem: sed coctana cruda sunt maioris stipticitatis ꝛ difficilioris digestionis: ꝛ ab habētibus stomachū debilem ꝛ frigidum nullo modo debent sumi. Prouocāt appetitū.

¶ De piris.

De piris aūt sciēdū ꝙ quanto pira sunt magis odorifera ꝛ coctanis in sapore ꝛ substātia ꝛ colore propinqua: tāto sunt stomacho ꝯueniētiora: ꝛ pira minus dulcedine ꝑticipātia cū p̄dictis ꝯditionib⁹ minus sūt apta nutrimēto ꝛ magis sunt ꝯueniētia ad vētrē ꝯstringendū ante cibū sūpta: vel ad laxandū si sumātur post alios cibos: ꝛ ecōuerso pira dulciora ꝛ substātie melioris sūt nutrimēto magis apta: ꝛ specialiter coquātur sicut superius dictū est de coctanis. Et nota ꝙ pira ꝛ coctana ieiuno stomacho comesta sunt causa fortis colerice ꝛ incurabilis: ꝛ si contingat ꝙ comedātur in ieiuno in aliquo casu superbibatur vinum vetus odoriferum in pauca quantitate sicut de persicis dictum est. Ieiuno stomacho nō comedantur.

De pomis

De pomis autem sciendum ꝙ poma dulcia possunt comedi ante cibum ꝛ post ꝛ magis competūt ad nutriendum ꝙ pontica acetosa vel stiptica de quibus pōticis similis est ratio: sicut de coctanis ꝛ piris quo ad operatiōes ꝛ quo ad moduꝫ exhibendi. Poma autem odorifera confortant cor ꝛ cerebrum ꝛ habent proprietatē ꝯfortādi principalia mēbra si sint tēperata i caliditate: ꝛ hoc ē veꝝ de pomis acetosis ꝛ pōticis Poma cō fortant.

Sed poma dulcia non multum competunt colericis conuertuntur enim in coleram. Et nota ꝙ poma habent malam proprietatem in generādo ventositatem in secunda digestione ⁊ tertia: propter quam dictum est a sapientibus ꝙ possunt generare ethicam ⁊ ptisim. Nam ventus generatus ex his habet malam proprietatem ad exsiccandum arterias pulmonis.

De mespilis.

E mespilis autem et sorbis sciendum ꝙ minus competūt nutrimento inter ceteros fruct⁹ superius nominatos: quod satis ostēdit austeritas sui saporis ⁊ duricies sue substātie postꝙ sunt in arbore maturata: igitur ex his minus est comedendum ꝙ de superius nominatis ⁊ magis recipi debent via medicine ꝙ via cibi. Uirtus autem hoꝝ fructuū est stiptica valde: ⁊ ideo satis competunt in fluxu ventris. Sorbe tamen sunt delectabiliores mespilis: sed quia mespile in arbore non mollescunt mollicie sufficiente ad esum. Ideo anteꝙ comedantur remolliātur ⁊ tunc magis sunt delectabiles gustui ⁊ minus stiptici. Sic igitur patet tertia vtilitas comedendi fructus in latitudine sanitatis. Quarta vtilitas comedendi fructus in latitudine sanitatis est compressio cibi de orificio stomachi ad fundum. Sunt autem quidam fructus comprimentes sua ponticitate ⁊ stipticitate: de quibus superius sufficienter dictum est. Et alij sunt comprimentes grauitate ⁊ ponderositate ⁊ grossicie sue substantie: ⁊ huiusmodi sunt auellane: castanee. Nam isti duo fructus non habent ponticitatem nec stipticitatem propter quam comprimunt cibum nec aromaticitat ratione cuius confortant stomachum: sed deprimunt cibum ratione grauitatis ⁊ grossiciei substantie que est in eis: et tales fructus non multum competunt corporibus sanis debilitant enim stomachum: quia difficilis digestionis sunt ⁊ mali chimi: nec habent dulcedinem ratione cuius stomachus in eis delectetur nec stipticitatem: et ideo auellane humide ⁊ virides maxime sunt euitande licet possunt cibuꝫ sumptum comprimere: quia nec dulcedinem habent qua placeant ori stomachi nec aromaticitatem qua confortant ⁊ corroborant spiritus nec stipticitatē nec ponticitatem qua roborent ⁊ fortificent stomachi orificium congregando partes: ⁊ ideo generaliter sunt nociue ori stomachi: quia sua frigiditate ⁊ grauitate percutiunt: nullum conferendo iuuamentum.

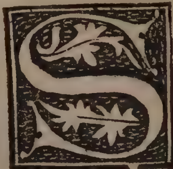
In fluxu vētris cōpetunt

De sorbis

Quarta vtilitas.

Auellana ⁊ casta. cōpetunt p⁹ cibum

De castaneis.

Ciendum ꝙ sunt digestionis difficilis: generant humorem grossum melancolicum ⁊ opilant venas sed inter fructus siluestres castanee vt distinguuntur a glandibus notabile alimentuꝫ dant corpori ⁊ habent aliqualem stipticitatem: ⁊ specialiter dum assantur: ⁊ ideo competunt post cibum.

De auellanis.

Ed auellane sunt minus nociue ⁊ si auellane aliquantulum torreantur acquirunt quandã stipticitatem ⁊ dulcedinem ratione quarum stomachus in eis delectatur ⁊ ab eis cõfortatur sicut ⁊ castanee quando assantur acquirunt stipticitatem ⁊ dulcedinẽ maiorẽ et sic a ꝓprietate magis ꝯpetũt post cibũ. Prepatio auellanarum

De nucibus.

Et est diligenter notandum ꝙ nuces sicce peiores sunt auellanis. Nam magis vnctuose sũt ratione cuiꝰ in coleram cõuertunt ⁊ inducũt capitis dolorem: ⁊ oculos turbãt ⁊ vertiginẽ generant: ⁊ specialiter sumpte post cibũ ⁊ lingue paralysim inducũt et vomitum prouocãt ⁊ habẽtes stomachũ colericũ maxime debent euitare nuces siccas: ⁊ quãto antiquiores tanto peiores. Recẽtes aũt minus male sunt: q̃a non sunt tante vnctuositatis: ⁊ ideo nõ generant dolorẽ capitis nec vertiginem ⁊ similia sicut sicce ⁊ ratione humiditatis lubricãtis laxant ventrem ⁊ si aliquãtulum torreãtur ⁊ comedãtur post cibum cõprimunt cibũ sumptũ: ⁊ sicce sumãtur ante cibum cũ ficubus ⁊ ruta valent contra venenum. Sic igitur patet ꝙ nuces recẽtes sunt magis conuenientes corporibus sanis q̃ sicce: ⁊ contrarium est de auellanis. Nuces sicce male.

De amigdalis

Migdale aũt dulces medie sũt inter auellanas ⁊ nuces nisi ꝙ melioris sunt nutrimẽti stomacho magis ꝯueniẽtes: ⁊ puto ꝙ virides sunt meliores ad esum q̃ sicce ⁊ antiq̃. Nam sicce hñt quãdã vnctuositatem rõne cuius pñt inducere nocumenta q̃ inducunt nuces. Amigdale tñ dulces ⁊ sicce nõ sunt adeo male sicut nuces: q: nõ tantã hñt vnctuositatez. Uñ diligenter notandũ ꝙ lac amigdalaꝝ siccaꝝ antiquarum nõ multum cõpetit febricitãtibꝰ ꝓpter vnctuositatẽ eaꝝ: rõe cuiꝰ inducit dolorẽ capitis ⁊ ad colerã põt ꝯuerti. Sed lac amigdalaꝝ viridium est eis ꝯueniẽtius. Et si velimꝰ ex antiq̃s lac facere carens vnctuositate. Primo torrefiãt aliquãtulũ: ⁊ deinde infundãtur in aqua frigida. ⁊ deinde pistẽtur ⁊ distẽperent cũ aqua laudabili: ⁊ deinde ꝯmoueat lac fortissime ⁊ spuma post agitationẽ remoueat ⁊ lac sine vnctuositate remanebit. Est diligẽter notandũ ꝙ amigdale dato ꝙ hñt multas bonas ꝓprietates tamẽ inimicãtur stomacho: ⁊ similiter nuces: auellane: ⁊ fistici vt dicunt quidam ⁊ pinee fistici tñ minus offendũt stomachũ in sua essentia. Et similiter intelligatur de amigdalis ⁊ nucibus: sed pinee ⁊ auellane sunt in cõtrariũ. Nam cũ modicũ exiccant minus nocẽt stomacho. Amigdale sicce nullo modo cõpetunt post cibũ: nec ante nisi ad ꝓhibendũ ascẽsum vaporis vini ad caput: vñ ebrietatẽ ꝓhibẽt. Pinee plus inimicãtur stomacho et plus prosunt pectori. Fistici autem minus stomacho nocent: sed prosunt vt dicunt alij prohibent enim nauseam ⁊ stomachi subuersionem ⁊ confortant os eius vel nõ hñt iuuamentuz vel nocumentũ in stomacho Modꝰ faciendi lac amigdalarum

vt quidā dicūt. Quinta vtilitas vtēdi fructibus in regimīe sanitatis est tēpus necessitatis: ꝛ in casu in quo alij cibi pro nutricione corporis non sufficerent. Inter fructus humidos ficus ꝛ vua sunt melioris nutrimenti ꝛ maioris. Reliqui aūt fructus humidi: puta pruna: poma: ꝛ pira: et similia parum cōpetūt via nutrimēti: ꝛ specialiter in hyeme. Admigdalis et pineis ꝛ auellanis ꝛ fisticis et nucib⁹ vti possum⁹ tpe necessitatis ī via cibi ꝛ spāliter in hyeme. Amigdale eñ recētes corpus impinguāt: ꝛ estuationē stomachi suo tpe pñt aliqualiter temperare ꝛ cū exteriori cortice sūpte stomachi humiditates ɔsumūt seu mundificāt ebrietatē ꝓhibent et sumpte post cibū ascensuz vaporis ad caput ꝓhibent. Ampli⁹ visum ɔfortant ꝛ pect⁹ mundificāt ꝛ opilatiōes laterū aperiunt ꝛ supfluitates vniuersaliter a viscerib⁹ abstergūt ꝛ substantiā cerebri augmentāt ꝛ matrici multum ɔueniūt bene nutriūt ꝛ suauiter dormire faciūt: ꝛ vias vrine aperiūt: ꝛ gingiuas ɔfortant ꝛ ɔstringūt cū cortice exteriori masticate: ꝛ qñ sicce aliquātulum torrefiūt sunt ɔueniētiores stomacho qꝛ eaꝝ vnctuositas remouet ꝛ recētes amigdale magis ɔpetunt post alios cibos ꝙ sicce ꝛ econuerso de siccis. Melius eñ est ꝙ ante aliū cibū comedātur: tantaꝝ igitur vtilitatum fruct⁹ nō est negligēdus. Nuces aūt offendūt stomachū et caput ꝛ visum ꝛ linguā: ꝛ solum hñt vnā bonitatez ꝙ a veneno pisciū tuentur ante comeste. Non ergo comedātur nisi tpe pisciū ꝛ tūc comedant ante pisces cuz ficubus ꝛ ruta vel cū piscib⁹ vel post pisces: ꝛ oībus modis ɔsunt sed credo ꝙ plus ɔsunt ante sumpte: ꝛ in casu magis apprbo siccas ꝙ virides: ꝙuis via nutrimenti ꝛ quo ad alia virides sint minus nociue. Euitentur igiẗ fruct⁹ isti quantuz possibile est. Auellane epar ɔfortāt sed nocent stomacho ꝛ capiti: ꝛ sunt scdm aliquos ita nociue sicut nuces: et scdm aliquos parū differunt a nucib⁹ nisi ꝙ nō sunt boni chymi. Non est aūt auellana tante caliditatis sicut nux ꝛ est maioris nutrimēti ꝛ minus vaporosa ventrē stringit: ꝛ nuces magis laxant ꝙ stringūt. Fistici autem epar ɔfortant ꝛ scdm aliquos stomachū vt superi⁹ dictū est: ꝛ possunt comedi ante cibū ꝛ post qꝛ nō laxant ventrē nec stringūt quidā dicūt ꝙ ventrez laxāt. Granū pini est difficilis digestionis ꝛ multi nutrimēti: ꝛ plus ceteris fructib⁹ oleaginosis ꝛ ei⁹ nutrimentū forte: ꝛ bñ mūdificat renes ꝛ ꝑcipue mēbra spūalia: sed ceteris fructib⁹ plus stomacho inimicatur.

Laudes amigdalarum

Unica bonitas.

Auellane.

Fistici.

De dactilis

De dactilis aūt sciēdū ꝙ sūt indigestibiles caput grauantes ꝛ generant humores grossos ꝛ viscosos ꝛ venas opilant ꝛ pect⁹ leniūt ꝛ screare faciūt: tussim mitigāt ꝛ dētes ꝛ gingiuas pytridas efficiūt vt quidam asserūt. Datili aūt ꝑticipātes quandā stipticitatē stomacho sunt boni ꝛ ventrē stringunt. Si aūt ꝑdicti fructus condiātur cū melle vel zuccaro stomacho minus nocebūt: sed tamē corporib⁹ tēperatis eis vti nō ɔuenit precipue cū magis cōdiantur ad voluptatem ꝙ necessitatem

Capitulū tredecimū de herbis seu olcribus

Prima regula. Oñs herbe male

De herbis seu oleribus que sunt in vsu primo ponende sunt regule generales. Prima ꝙ oñs herbe simpliciter male sunt via cibi; nec nutrimentū dant corpori. Oñs enim

herbe p͠ suā naturam declināt ad humores melācolicos vel malos: ꝛ hoc
tiam faciūt a tota substātia excepta buglossa ꝛ lactuca: hec eñ due her-
ceteris herbis via cibi sunt meliores seu min⁹ nocive: herbe eñ frigide
uta atriplices: spinargia: ꝛ blete generāt sanguinē aquosuz fleumaticū
t indigestū ꝛ aptū putrefactioni ꝛ ebullitoni oīi ratiōe humiditatis et
assibilitatis substātie ꝛ paucitatis calidi: talia eñ cito suscipiūt calorez
xtraneuz herbe calide: puta mēta saluia: petrosilinū: allea: cepe: synapis
t similia generant sanguinē acutū ꝛ inflāmatiuū: pūgitiuuz caliduz ꝛ sic
um: ꝛ sic via cibi nō multū cōpetunt corporib⁹ tēperatis: sȝ tamē via me
icine ad preseruandū ꝛ alterandū pñt sumi sicut illi q̇ sunt calide cōple-
ionis ad alterandū colerā ꝛ sanguinez: pñt vti herbis frigidis in estate:
t cōplexionis frigide possunt vti in hyeme calidis ad subtiliandū ꝛ alte
anduz. Scđa regula talis est ꝙ herbe nō debent comedi crude nisi inter-
um lactuca ꝛ portulaca cū aceto ad cōpescendū sanguinis caliditatez et
stuationē stomachi ꝛ epatis: ꝛ debent sumi in principio mēse ꝛ in pauca
uātitate. Tertia regula ꝙ herbis calidis vtendum est tpe frigido: ꝛ frigi
is calido. ꝛ temperatis: puta boragine ꝛ buglossa omni tpe. In estate igi
ur cuȝ his addatur lactuca ꝛ spinargia ꝛ blete. In hyeme vero crissones:
ut petrosilinum: aut pauca folia mēte ꝛ teneritates vrticarū. In vereve
o cum boragine ꝛ buglossa possunt addi speragi ꝛ lupini postꝙ fuerint
eluti. Quarta regula ꝙ herbe nō debent comedi cū semine eaꝝ perfecte
oducto ꝛ similiter anteꝙ ad pfectum deuenerint augmentuȝ. Quinta re-
ula ꝙ nō debent parari cū lacte aīalium: sed amigdalaꝝ: vel cū aqua de
octionis carnium laudabiliū: vel cū oleo oliuarū dulci. Sexta regula ꝙ
rculuȝ de oleribus cōiter debet sumi in principio mense qꝛ talia fercula
ōmuniter laxant ventrē. Contrariū tamen hui⁹ conuenit in substantia
aulium. Nam dato ꝙ brodium cauliū sit laxatiuū ꝛ specialiter cū parum
ulliunt: substātia tamen ventrem constipat: vnde potest cōuenieter re-
pi in fine mense ꝛ brodiū in principio. Unde multū est inartificiale reci
ere brodium cauliū primum ꝛ caules simul: qꝛ vnum cōstringit ꝛ aliud
xat: ꝛ sic causatur in stomacho motus agitatiuus: sed cuȝ abijcitur pri
a aqua nō erit periculū in substantia caulium cum brodio scđo vel ter-
o. De alijs aūt oleribus humidis ventrem laxantibus nō expedit mul-
um ꝙ abijciatur prima aqua nisi forsan intendam⁹ magis ad nutritionē
velimus impedire laxationē. Sumētes igitur caules via cibi nō expe-
t ꝙ prima aqua ebulitionis remaneat: sic eñ magis nutrient ꝛ minus
rabūt. Septima regula ꝙ si herbe frigide ꝛ humide sumant via cibi de
ent taliter preparari ꝙ eaꝝ humiditates temperentur. Unde bonuȝ est
primo coquātur in aqua: ꝛ deinde frixētur in oleo dulci: vel si totaliter
coquantur in aqua permisceantur aliqua habētia virtutē contrariaȝ.
erbigra: cucurbite sunt frigide ꝛ humide. Unde bonū est ꝙ primo deco
ātur in aqua ꝛ inde frigātur in oleo: vel cū eis permisceātur aliqua ca-
da ꝛ sicca: puta cepula alba vel feniculus vel petrosiliū: ꝛ similiter intel
gat de calidis ꝛ siccis per cōtrariū. Octaua regula est ꝙ illa olera sūt cō
enientiora ad nutriendū que minus participāt farmaca qualitate: ꝛ sūt
le herbe quarum sapor est minus austerus et dulcedini magis propin-
nus. Sciendū igitur ꝙ herbe seu fruct⁹ ex quib⁹ est ꝯsuetū fieri ferculū
unt hec lactuca; bleta; attriplex: portulaca: caules; cucurbita; melones:

Herbe frigide

Herbe calide.

Secunda.

Tertia regula

Septima regula.

Octaua regula.

Herbe vsuales

borago: buggloffa: petrofilinum: allium: cepe: et porrum. Notandū q ex allio nō fiunt fercula cōmuniter dicunt etiam quidā magni q ex melongenis que cōiter vocantur albagnie nō debent fieri fercula: q2 eorū vsus nullomodo prodest. Et audiui q si quis ex eis continue comederet per annum q caderet in insaniā: quidam tamē construunt ex eis cibaria delicata proiecta prima aqua decoctionis earū: ꝛ quando decoquuntur cum brodio carnium laudabilium pinguium sunt multū delectabiles ꝛ postq̄ sic factus est cibus ille temperatus est vt quidam asserunt. Nam earum austeritas remouetur per decoctionē primā: ꝛ propter carnes quibus scdō condiūtur: ꝛ q̄uis scdōm se generant humorem melancolicum sicut caules multum tamē considerari debet modus preparādi ꝛ illud quod cū eis miscetur ex quo cibi malicia bene potest corrigi. Et etiam oportet multum considerare amicabilitatem gustus. Nam quando cibus est multum delectabilis lesio proueniens nō est multū manifesta. Nam quod melius sapit melius nutrit. Datur em̄ gustus ꝑpter alimentum. De istis melongenis parum curam⁹ in hoc climate septimo ꝛ in parte occidentis: q2 non inueniuntur apud nos: de alijs tamen aliqua breuia dicemus: et primo dicemus de frigidis.

De lactuca

Et primo de lactuca que ꝛ si pauci sit nutrimenti sicut ꝛ alia olera: tamen inter om̄s herbas generat meliorē sanguinem: cū sanguis generatus a lactuca declinat ad frigidū ꝛ humidū. Competit igitur in complexione calida ꝛ tpe calido ꝛ ante alium cibū: et potest homo sumere eam crudam ꝛ coctam: sed cruda plus alterat ꝛ min⁹ nutrit: ꝛ cocta ecōuerso ꝛ non debet ablui: nam ex ablutione efficit ventosa ꝛ inflatiua et intenditur eius frigiditas ꝛ humiditas ex quo reddit indigestibilis. Ipa lactuca in sua natura cito digerit: siti sedat: ardorē et calorē mitigat: ebullitionē humoris tēperat: lac in mamillis multū multiplicat: appetitum cibi excitat: nō soluit nec stringit ventrem: nec vrinā ꝓuocat ꝛ in medio potationis vini comesta nō permittit hoīem inebriari: somnū prouocat: sed visum offuscat. Ad prouocandū igitur somnū multū competit sed nibus: sed q2 humida ꝛ frigida debet comedi cū aromatib⁹ temperantibus eius frigiditatem sicut galienus faciebat tpe sue senectutis libidinē cotus sedat. Et est notandū q interdū pōt comedi post alios cibos quando aliquis presumpsit aliqua cibaria acuta valde ꝛ calida: tunc em̄ potest comedi lactuca ad remouēdū eorū maliciam. Lactuca ē duplex hortulana ꝛ siluestris. Siluestris est multum frigidior hortulana: ꝛ in virtute opij vnde nō competit via cibi sed solum via medicine.

Generat sanguinē

Prouocat somnum.

Duplex lactuca.

De bleta.

Bleta declinat ad frigiditatem et humiditatem ꝛ alba est melior ad esum q̄ nigra: ꝛ nullomodo debet comedi cruda sed cocta ꝛ paruū nutrit ꝛ minus q̄ lactuca: ꝛ malū humorē generat vel min⁹ bonum q̄ lactuca: et stomachū debilitat ꝛ intestina et assiduatio vsus eius inducit ventris dolorem pun

Frigida ꝛ humida.

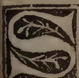
tiuum si comedatur cocta inducit rugitum et inflationem nisi condiatur cum aliquibus speciebus malicie ipsius obuiantibus imo sic sumpta curabit dolorem ventris eum laxando et venas aperiendo. Et est notandum quod bleta est humidior lactuca vnde lactuca est quasi media inter caulem et bletam.

De attriplicibus

Attriplices parum differunt a bletis in complexione et operatione nisi quod attriplices sunt humidiores et ratione huius ventrem subducunt et parum nutriunt: et ardorem colere mitigant et vomitum prouocant et specialiter eorum semen et parati sunt corruptioni: sed itericis prosunt ad salutem: nullomodo comedantur crudi: sola enim lactuca et portulaca comedantur vtroque modo. Debent autem attriplices condiri cum oleo et sale et aceto. Nam simpliciter sumpti sunt mali stomacho.

De spinargia

Spinargie similes sunt attriplicibus nisi quod meliores sunt stomacho: ventrem enim humectant et humorem aquosum valde frigidum et humidum generant nisi eorum malicia corrigatur sicut attriplices. Et nota quod spinargia est valde bona gutturi et pulmoni. Prodest gutturi

De portulaca

Portulaca alimentum parum dat corpori et illaudabile et frigidum et humidum: aufert sitim et constipat ventrem: et aufert dentium stuporem et est bona spleni et precipue semen eius: sed visum offuscat et appetitum defedat nimius vsus eius et libidinem aufert et vomitum prohibet.

De cucurbita.

Cucurbita generat humorem aquosum non austerum nec vniuersaliter participantem farmaca qualitate sicut ipsius sapor ostendit: parum nutrit et propter passibilitatem sue substantie parata est recipere corruptionem. Unde quando ipsius digestio corrumpitur generat humorem malum valde. vnde non est recipienda in stomacho immundo. Etiam non debet comedi si sit inconuenienter parata. Nam his duobus modis cito in stomacho suscipit corruptionem et ad malum humorem valde conuertitur. Amplius ex sui natura generat humorem non participantem qualitatis excessum si bene digeratur: quod ostenditur ex ipsius saporis insipiditate: et sic etiam ex sui passibilitate facile conuertitur ad naturam illorum que cum ea permiscentur in preparatione: vnde si permisceatur cum ea quod generat humorem salsuginosum: et ipsa talem humorem generat et sic de alijs. Unde se habet respectu aliorum ciborum participantium qualitatis excessum ad modum medij si cum his permisceatur quod medium facile conuertetur ad extrema. Sed quia curcubita est multum aquosa: bonum est cum ea permisceri cepulam herbam feniculum vel calamentum; vel organum: quod et etiam primo elixetur; deinde frigatur. Non laudatur.

De caulibus

Aules scđm aliquos frigidi sunt ꝛ sicci: scđm aliquos calidi sūt ꝛ sicci. Nos aūt dicim⁹ ꝙ via cibi ꝛ eoꝝ substantiā ꝯsiderādo sūt frigidi ꝛ sicci: ꝛ generāt hūorem melancolicū: sꝫ via medicine ꝛ quo ad eoꝝ circūferentiaꝫ calidi sūt ꝛ sic sunt mali stomacho parū nutriūt ꝛ maluꝫ hūoreꝫ generāt: ꝛ peiorē ꝙ̄ lactuca ꝛ visuꝫ obtenebrāt nisi oculi sint valde hūidi: tūc ei pñt ꝯferre desiccādo: sōnū īducūt ꝛ māstrua et vrinā ꝓuocāt eoꝝ substātia post primā ꝛ scđaꝫ decoctionē ventrē laxāt.

Generāt melācoliā

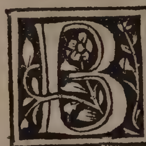
De caulibus siluestribus.

Aules siluestres nō sunt cōpetētes ad esuꝫ sūmitates cauliū ꝛ spāliter eoꝝ oculi ꝯueniētiores sunt stiptice et folijs: ꝛ dñt decoq̄ ꝛ prepari cū carnib⁹ laudabilib⁹: ꝛ efficit satis boni nutrimēti ꝛ delectabilis ad esum. Caules multū cōfortant iuncturas ꝛ ab intra ꝛ extra. Unde antiquitus mulieres cibabāt filios suos caulibus vt citius ambularent.

Ad iuncturas.

De boragine.

Orago domestica ꝛ siluetris: ceteris olerib⁹ est ꝯueniētioꝛ hūane ꝯplexioni ad esum. Est eñ calida ꝛ humida tēperate: ꝛ ceteris olerib⁹ melioꝛē generat sanguinē. Et qꝛ boꝛago ꝑticipat quādā asperitate ex qua ad esuꝫ reddit min⁹ delectabilis: bonū est ꝙ cū ꝑmisceatur et quo ꝑ̄dicta asperitas remoueat: sicut spinargia ꝛ blete tenerrime: tūc eñ ꝯfoꝛtat coꝛ ꝛ vłr oīa spūalia: ꝛ est lenitiua pectoꝛis ꝛ pulmonis ꝛ leticiā inducit. Uñ versus. Dicit boꝛago gaudia semꝑ ago. Dicunt quidā ꝙ si comedat cruda generat sanguinē laudabilē: sed magis ꝙ decoquat cū carnib⁹ caponū ꝛ apponat aliquantulū de petrosilino ad reprimēdū ei⁹ hūiditatē: ꝛ de spinargijs ꝛ bletis ad reprimendū ei⁹ apsperitatem. Alie herbe calide q̄bus hoies ꝯsueuerūt vti: sūt hee: petrosilinū: mēta: speragi: trifoliū: fenicul⁹: apiū: nasturciū oꝛtulanū ꝛ aquaticū: saluia: hysopus. Ex his aūt herbis ꝑ se nō fiunt fercula. Naꝫ paꝝ nutriūt ꝛ generant sanguinē acutū: ꝛ adurūt sanguinē iaꝫ generatū. Uñ tales herbe singulariter nullomō sunt sumēde via cibi sed solū via medicine: tñ hijs herbis vtunt hoies sani ad coꝛrigendū maliciā alioꝝ olerum in salsis ꝑpter aliquas vtilitates spāles quibus hoies foꝛsan ab egritudine ꝑ̄seruātur.

Uersus

Herbe calide vsuales.

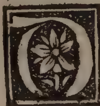
De trifolio.

T dicam⁹ primo de trifolio. Hec eñ herba calida est ꝛ sicca: ꝛ ꝑticipat amaritudie ꝛ stipticitate manifeste: ꝛ iō via cibi nō ꝯpetit: valde aūt est bonū stomacho seu crudū siue bulitū sumat sed parū sustinet decoctiōis. Pōt aūt ꝯueniēter exhiberi cū oleo aceto ꝛ sale: ꝛ stomachū cōfoꝛtat ꝛ fastiditos curat ꝛ appetitum excitat ꝛ ꝓuocat ꝯueniēter decoctio trifolij si ex ea ablat locus moꝛsus scoꝛpionis: vel vipere curat doloꝛē: ꝛ si nō sit loc⁹ moꝛsus doloꝛē similē dolori oīno causato a moꝛsu.

Pꝛoprietas bona. Contra moꝛsum scoꝛpionis

De speragis.

E speragis aūt scđm ꝙ paucū alimentū dant coꝛpori nō bonū pñt tñ offerri cū oleo ꝛ aceto: sicut superius di

ctū est de trifolio: ⁊ sūt delectabiliores ad esuz ⁊ stomachū magis ꝯfortā tes bulliti in aqua molliunt ventrem: ⁊ prouocant vrinam ⁊ dicunt quidam quod nauseam inducunt. — Urinaz ꝓuocat.

¶ De feniculo

Feniculus tarde digerit ⁊ male nutrit ⁊ par. Unde nō ꝯpetit via cibi: sꝫ ꝯfert inflationi stomachi. Et si bibat cuz aq̄ frigida nauseā facit. Et si terat cū aq̄ sup morsuz canis rabiosi ꝯfert: plus igit via medicine cōpetit ꝙ cibi. Nō igitur vtendū est eo in regimie sanitatis nisi ad correctionē malicie quorūdam aliorum ciborum: sicut interdum cū lactuca comedimus petrosilinum ad resistendum frigiditati ⁊ humiditati lactuce: sicut etiā cuz cucurbitis decoquim⁹ feniculū: ⁊ similiter cū rapis ad corrigendum earum maliciam. — Cōtra morsum canis

De petrosilino

Sciendū ꝙ generat sanguinē valde acutū ⁊ incitat ad irā ⁊ est aperitiuū: ⁊ nō ꝯpetit via cibi nisi ad correctionem malicie alior ciboꝝ: sicut de feniculo dictū est. Herba aūt petrosilij in cibis posita digestionē ꝯfortat ⁊ ventositatē excludit ⁊ est herba satis ꝯueniēs ad salsas. Usus aūt hui⁹ ꝯueniētior est in tpe frigido ⁊ etate senectutis et regione frigida quā in oppositis predictorum ⁊ fit ex eo epunum cum sale contra morsum canis rabiosi. — Aperit vias vrine

¶ De apio.

Apium satis ꝯuenit cū petrosilino in cōplexione et in ꝓprietatib⁹ sed sapor ei⁹ est min⁹ delectabilis. Unde via cibi min⁹ eo vtunt hoīes cōiter: nō est tn̄ tante siccitatis sicut petrosilinū: vnde nō tātū adurit: ꝓprietatē hꝫ i aperiēdo opilationes splenis ⁊ epatis: sed nocet capiti ⁊ incitat morbum epilentiū ⁊ masticatum facit odorem oris bonum. — Facit epilesiam.

De nasturtio siue cressonibus.

Sciendū ꝙ calefacit stomachū ⁊ epar et cōfert grossiciei splenis ⁊ sanguinē adurit ⁊ par nutrit et ipius nutrimentū nō est laudabile pulmonē mundificat ⁊ renes ad coitū incitat: appetitū ad cibū excitat: tn̄ parū ex eo pōt sumi in principio mense cū aceto croco ⁊ sale ⁊ oleo ad reuocationē appetitus ⁊ aliter est malum stomacho: qꝛ ipm nimis mordicat bibitum et linituz retinet capillos cadentes. — Mundificat stomachum.

¶ De saluia.

Saluia multū est calida ⁊ sicca ideo nō multum cōpetit p se via cibi. Ipa em̄ saluia multū ꝯfortat neruos: in sanitate hoīes multuz vtūtur saluia. Dupliciter. pmo q̄dem ꝯponēdo ex ea vinū saluiatuz quo vino hoīes i latitudie sanitatis vtūtur spāliter in principio mēse. Et ꝯpetit hmōi vinū paliticis epilenticis moderate sumptū ⁊ p̄cedēte purgatione antecedētis materie. Ampli⁹ vtunt saluia in salsis: nā excitat appetitū ⁊ spāliter cū stomachus fuerit repletus malis humoribus crudis ⁊ indigestis: ⁊ ad eandē intentionē pōt ex ea fieri herbulotū comedi ieiuno stomacho. — Confortat neruos

¶ De menta.

Enta multū calida est ⁊ sicca ⁊ paruȝ cōpetit via cibi i regimie sanitatis verū est ꝙ stomachū ꝯfortat ⁊ ipm̄ calefacit singultū sedat ⁊ digerit ⁊ ꝓhibet vomitū et fleumaticum ⁊ sanguineū ⁊ ad coitū incitat ⁊ ꝓhibet sputū sanguinis. Confert ad morsum canis rabiosi ⁊ est ꝓpria ad illud.

Capitulum quattuordecimum de radicibus.

Radices vsuales

Adices quib⁹ hoies sani cōiter vtūtur his temporib⁹ sunt hec: porri: allea: raphan⁹: cepe: radix pastinata: napi seu rape: et corne. De porris alleis et cepis breuiter est sciendū ꝙ via cibi nō cōpetūt temperatis corporib⁹ nec calidis: ⁊ spcialiter cruda: parū enim nutriūt: ⁊ male nutriunt: ⁊ generāt sanguineȝ acutum ⁊ pungitiuū: grossos tamē subtiliāt ⁊ viscosos incidūt ⁊ postꝙ decocta sunt ꝑdunt pūgitiuitatē ⁊ adhuc remanet virtus incisiua ⁊ subtiliatiua. Unde magis cocta cōpetunt ꝙ cruda.

De porris.

Porri autem sunt calidi ⁊ sicci ⁊ dant corpori alimentū laudabile ⁊ oculis nocent ⁊ generant sanguinem nigrū ⁊ melancolicū ⁊ generāt somnia terribilia ⁊ neruos ledūt ratione pungitiuitatis eoꝝ: nocēt dētibus ⁊ gingiuis ⁊ nullus colericus nec melancolicus eis vtatur ⁊ specialiter crudis ¶ De cepe

p

Nō ꝯsunt

Epe calide sunt ⁊ hn̄t humiditatē supfluā terrestrem cū humiditate aquosa subtili indigesta. Si comedātur crude generāt i stomacho hūores malos ⁊ putrefactibiles et corruptibiles ⁊ generāt sōnia mala ⁊ terribilia ⁊ dolorē capitis. Uñ nimi⁹ vsus eaꝝ disponit homiem ad memoriā deꝑdendaȝ ⁊ ꝑturbat intellectū ⁊ ꝑducit ad dementiā. Sed si comedātur cocte cū aq̄ laudabiliū carniū laudabiliter iuuant digestiuā ⁊ minuunt̄ eaꝝ nocumēta ⁊ tēperāt cibaria frigida cū q̄bus decoquunt̄ sȝ meli⁹ est eis nō vti.

Pertur-bant intellectum

De alleis

Llea calida sūt ⁊ declināt ad aliqualē hūiditatem sed min⁹ ꝙ cepe: valent cōtra ventositateȝ valent in tussi ⁊ bn̄ screare faciunt: sed nocēt visui et dolorē capitis inducūt. Uñ allea sūt tyriaca rusticoꝝ. Predicta acrumia solū cōpetūt his qui fleumaticum aut grossum viscosum humorem habuerunt. Colerici a predictis generibus acruminum abstineāt. De raphano autem ⁊ radice que sunt ꝓpinqua ⁊ in cōplexione ⁊ ꝓprietate. Sciendū est ꝙ multū cōpetunt via cibi: spāliter corporib⁹ colericis generāt eñ sanguinē acutū pūgitiuū ⁊ ē raphan⁹ mal⁹ stomacho faciēs eructuationē ⁊ gn̄at humorē grossuȝ ⁊ si digestia sit debilis hūorē crudū hȝ tñ virtutē subtiliatiuā ⁊ incisiuā. Quidā aūt comedūt radicem ⁊ raphanū post alios cibos ad cōfortandū digestionē: de quo admirat̄. Hali. Unde verū est ꝙ experientia do

Tyriaca rusticoꝝ.

cet ⁊ dicunt sapientes ꝙ si comedatur post alium cibum iuuat ad descen-sum ⁊ ventrem laxat. Sed si comedatur ante alium cibum impellit ci-bum ad superiora ⁊ vomitum inducit. Bonum est autem ꝙ comedatur cū aceto ⁊ sale post alios cibos ⁊ in pauca quātitate verum est ꝙ oculis no-cet ⁊ capiti ⁊ valet contra morsuz scorpionis sumptus intus ⁊ extra appli catus ⁊ ad coitum incitandum. Mo d'comedēdi

De rapis et napis.

De rapis autem et napionibus sciendum ꝙ inter radices magis conueniunt ad corporis nutritio nem ꝙ satis ostenditur ex amicabilitate sui saporis. Hoc enim commune est omnibus edulijs ꝙ amara ⁊ pungitiua minus alimentum dant corpori quam dul cia. Et quia nape ⁊ rape sunt ceteris radicibus dulcio res ⁊ minus pungitiue magis competunt via cibi sed generāt sanguinem grossum melancolicum ⁊ sunt dif ficilis digestionis ⁊ vētose ⁊ generant humorem crudum si digestiua sit de bilis: habent tamen proprietatem mirabilē ad confortationem visus ⁊ bo num est ꝙ depurentur a prima aqua ⁊ nullo modo comedi debent cruda ⁊ napiones sunt rapis laudabiliores. Et incitant ad coitum ⁊ ventrem mol liunt ⁊ vias mundificant vrinales. Incitant coitum

De pastinacis.

De pastinacis autem sciēdum ꝙ si fuerint al be poterunt cocte cum carnibus sumi vel sine: quoni-am conferunt eadem iuuamenta ventri ⁊ renibus si cut rape: sed expedit vt post sumantur sed minus nu-triunt ꝙ̄ rape ⁊ napones ⁊ indigestibilitas inest eis sicut alijs radicibus ⁊ generant humorem grossum et crudum si digestiua sit debilis ⁊ humor qui generatur ab eis est mediocriter malus. Carne autem meliores sunt pastinacis sed multum nocent capiti humido ⁊ pulmoni.

Capitulum decimumquintum de fungis.

Volo autem post tractatū de radicibus ali-quantulum loq̄ de fungis quia maiorem habēt simi-litudinez cū radicibus ꝙ̄ cū herbis vel fructibus. Sci endum autem ꝙ est vna maneries fungorum qua ho mines vtuntur ⁊ specialiter ytalici via cibi postꝙ̄ eli-xati sunt vel frixi vel conditi cum quibusdam specie bus ⁊ sunt saporis delectabilis ⁊ vocantur apud gal-licos causa panioli ⁊ nascuntur in pratis ⁊ in terra nō corrupta vbi etiam animalia venenosa non conuersantur. Nascentes au-tem iuxta cauernas animaliū venenosorum ⁊ in locis putridis iuxta plā tas seu arbores mortiferas sunt mortiferi. Sūt etiam quidaz fungi qui a tota specie sunt mortiferi. Fungi non mortiferi meliores sunt sicci ꝙ̄ viri-des ⁊ bonum est ꝙ cum piris prebuliantur in aqua ⁊ cum pulegio frigan tur ⁊ cum oleo oliuarum dulci ⁊ superaspergatur puluis quarumdam spe Duplex est fungus Quidam sūt mortiferi.

cierum: puta zinziberis albi et cynamomi et sic corrigitur eorum malicia: sunt etiam frigidi et humidi et talem humorem generant: et eorum substantia est multum putrefactibilis. Et similiter humor generatus ab eis. Male igitur nutriunt et sunt difficilis digestionis et digerant si comedantur: sed generant colicam: et ex eis interdum prouenit suffocatio anxietas et sincopis et sudor frigidus: et cura eius est per oximel diureticum cum decoctione hyssopi et pulegij et sunt mala stomacho valde et bonum est post eos bibere bonum vinum. Usum igitur fungorum omnino vitupero salua reuerentia ytalicorum qui eis vtuntur ad voluptatem.

Usus fungorum mal⁹.

¶ Capitulum. xvi. de trufflis.

Non solum autem homines vtuntur fungis sed etiam idijs seu trufflis. Sic autem nominantur ab aliquibus. Alij autem nominant tuberas et sunt radices i terra sine truncho et folijs figure rotunde coloris rubei saporis insipidi: dulcedini aliquali appropinquantes et puto quod alimentum dant frigidum et humidum et grossum: generant enim humorem non multum malum et comeduntur crude et cocte. Substantia eorum est multum terrea propter quod comedantur post alium cibum iuuant ad eius descensum ab orificio stomachi. Et dicunt quidam quod generant humorem melancolicum et nihil est eis par. Bonum est quod primitus elixentur in aqua cum vitello oui postquam primitus sunt excorticati et deinde condiantur cum oleo dulci et addatur puluis quarumdam specierum et post trufflas debet bibi bonum vinum. Usus autem continuus est periculosus corpori humano ex eo quod inducit palisim et appopleriam: colicam: stranguriam et sunt dure digestionis grauantes stomachum et multum appropinquantes ad naturam fungorum sed minus mali sunt quam fungi. Eligantur autem truffle que inueniuntur in terra arenosa libera non nimis aquosa: et dicunt quidam quod sicce sunt deteriores humidis et maxime comedantur in vere et generantur in profunditate terre per viam putrefactionis. Unde videtur terra interdum effumare in loco in quo generantur et niues existentes in illo loco liquefiant penitus et sic caliditatem quandam habent putredinalem. Et ex hoc opinantur quidam quod sunt calide complexionis et quod humorem calidum generant et quod incitent ad coitum. Ista tamen non approbo quia dictis sapientum in ista materia non concordant. Securius esset eis non vti salua reuerentia eis vtentium plus ad voluptatem quam propter necessitatem et vtilitatem.

Prepatio.

Capitulum decimumseptimum de carnibus.

Quia bone carnes bonum sanguinem generant inter alia cibaria posito quod bene digerantur determinandum est de alimento sumpto a carnibus in speciali. Et primo de alimento sumpto a quadrupedib⁹ domesticis et siluestribus. Et deinde de alimento sumpto a volatilibus tam domesticis quam siluestribus. Primo dicemus de alimento sumpto ex animalium quadrupedum diuersitate: deinde ex membrorum eorumdem varietate. Sciendum quod animalium quadrupedum quedam sunt boni et laudabilis nutrimenti et quedam illaudabilis. Amplius quedam sunt facilis digestionis et alia difficilioris et tardioris. Amplius quedam generant grossio

De quadrupedibus. Caprioli.

rem ꝛ viſcoſiorem humorem ꝛ alia ſubtiliorem. Itē quedam carnes multi
nutrimēti ſunt alie pauci. Carnes autem laudabilis nutrimenti de nume
ro quadrupedum ſunt carnes capriolorum iuuenū ſilueſtriū ꝛ domeſtico-
rum: ꝛ domeſtice ſunt ſilueſtribus meliores. Silueſtres vero ſūt plus de
bito ſicciores: ſed carnes capraꝝ antiquarum ꝛ hircorum ſunt ſimpliciter
illaudabiles ſiue ſint domeſtice vel ſilueſtres. Amplius dico ꝙ carnes
porcorum non antiquoꝝ non nimis iuuenum: ſed etate mediocrium: puta
vnius anni vel duorum tā domeſticoꝝ ꝙ̄ ſilueſtrium ſunt multum lauda
biles corporibus ſanis ꝛ fortibus in quibus viget fortis calor. Et puto ꝙ
ſilueſtres ſunt domeſticis meliores eo ꝙ domeſtice ſunt plus debito viſco
ſiores ꝛ humidiores. Predicte autem carnes ſi aliquantulum ſaliantur an
tequam comedantur obtemperatur earum viſcoſitas. Et quidam ſimpli-
citer opinātur has carnes meliores eſſe inter quadrupedia vel eſſe ſimpli
citer conuenientiores corporibus noſtris ꝛ nobis magis proportionabiles
ꝛ magis nutritiuas. Amplius dico ꝙ carnes vitulorum lactantium ſunt
valde laudabiles. Non laudabiles autem carnes boum veterum vel thau Vituli.
rorū vel vaccaꝝ domeſticarum vel ſilueſtrium. Nam ſunt difficilis dige-
ſtionis ꝛ mali chymi ꝛ humorem generant melancolicum. Unde earū
vſus inducit leprā ꝛ quartanam ꝛ ſpleneticam paſſionē ꝛ ſimiles egritudi
nes melancolicas. Amplius carnes arietum vnius anni ſpecialiter caſtra Arietis
torum ſunt laudabiles ꝛ a quibuſdam ſapientibus ꝙ̄plurimum approba-
te. Sed carnes arietum non caſtratoꝝ antiquoꝝ ꝛ ouium ꝛ agnorum por
corum nō ſunt laudabiles nec in ſanitatis regimine conuenientes. Predi-
cte carnes laudabiliores ſunt tēporibꝰ quibus habēt paſcua meliora: tunc
enim ſunt cōuenientiores eſui. Unde carnes capraꝝ ſunt meliores in e-
ſtate in qua pullulationes quibus paſcuntur ſunt perfecte ꝛ ſimiliter qꝛ
oues indigēt herba profunda pro eoꝝ paſcuis ſunt in eſtate groſſiores ꝛ Caprarū
pinguiores ꝛ eſui cōueniētiores. Oues aūt ſcd̄m pricipiū ꝛ mediū veris ſunt
conuenientes: non enim indigent paſcere herba magna ꝛ profunda parua
enim ſufficienter nutriri poſſunt. Ex dictis igitur elici pōt ꝙ carnes hyrco
rum capraꝝ ꝛ arietū ꝛ boū ꝛ porcoꝝ antiquoꝝ ꝛ ſpecialiter non caſtratoꝝ
ꝛ porcellorum lactantium ꝛ agnorum non ſunt multum conuenientes in
regimine ſanitatis: ſed carnes vitulorum iuuenū ꝛ arietum annualium ꝛ
ꝛ porcoꝝ annoꝝ duoꝝ vel vnius: etiam caſtratoꝝ ſpecialiter ſunt conueni Hyrcorū.
tes eſui i regimīe ſanitatis. Quidā aūt opināturvitulinas meliores ꝛ alij
porcinas magis approbāt carnes āualis arietis caſtrati ſed i hoc ē multū
conſiderāda cōſuetudo ꝛ appetitus hominis. Amplius conſueuerunt homi
nes ſani exiſtentes vti carnibus leporinis ꝛ cuniculorum ꝛ ceruoꝝ. Et iſte
carnis ſunt melancolice ꝛ talem humorem habent generare. Unde tales
carnes dū perueniunt ad antiquitatē ſimpliciter ſunt euitāde: ꝛ meliores
ſunt ſunt cū ſunt partui propinque vt ſiccitas eoꝝ obtemperetur ab etate Leporis.
Pdicte carnes ſunt ſimpliciter euitāde niſi ſint pingues. Nam ex eaꝝ pin
guedine obtēperatur ſiccitas. Unde quaſi idē videtur de carnibꝰ predictis
ſicut de caprinis ſilueſtribꝰ ꝛ domeſticis ꝛ bouinis. Naꝫ carnes porcorum
proportionabiles ſunt carnibus boum ꝛ carnes leprorum ꝛ cuniculoꝝ pro
portionabiles ſūt carnibꝰ capraꝝ. Sūt alia multa quadrupedia q̄ ſunt eſui
conueniētia ꝛ apud nos non ſunt in vſu ꝙ̄uis tempore neceſſitatis ho
mines eis vti poſſint vt vulpiū ꝛ luporum aſinorū ꝛ equoꝝ ꝛ canū carnes

Tpe necessitatis. His enim carnib⁹ homines apud nos non vtūtur nisi in tempore necessita
tis. Carnes autem vulpinas comedūt quidam venatores tempore autū-
ni quia tunc pingues inueniuntur. Impinguatur enim abvuis. Simili-
ter carnibus canū iuuenum bene pinguium ꝛ castratorum vtuntur quod
Carnes asinorum. tollerabile est tempore necessitatis. Et similiter intelligitur de carnibus
luporum. Deteriores autem his carnes asinorum equoꝝ ꝛ cameloꝝ ꝛ leo-
Carnes cuniculoruz num carnes: ꝛ quia onnino predicte carnes distant a complexione homi-
nis non approbo earum vsum nisi in magna necessitate. Carnes autez cu-
niculorum post carnes apri ꝛ porci siluestris ꝛ caprioli sunt conuenientio
res in regimine sanitatis. Et est diligenter notandum ꝙ carnes declinan-
tes ad siccitatem non debent assari sed elixari. Et deāclintes ad humidita
tem debent assari vt earum humiditas temperetur. Et ideo carnes cuni
culorum: leporum: ceruorum: ꝛ vitulorum ꝛ capriolorum debent elixari ꝛ
ꝛ carnes porcorum ꝛ castratoꝝ: arietū assari: elixatio enim obtēperat sicc
tatem ꝛ assatio humiditatem. Et ex hoc patet ꝙ in temporibus ꝛ comple
xionibus humidis magis competunt carnes declinantes ad siccitatem e
assate. In temporibus autem siccis ꝛ complexione ꝛ etate siccis magi
conueniunt carnes declinautes ad humiditatem. Inter carnes predi
ctas laudabiles quedam sunt facilioris digestionis vt capriolorum ꝛ cun
culorum iuuenum. Et quedam difficilioris digestionis: puta porcoꝝ ꝛ ca
stratorum arietū aliqualiter antiquorum ꝛ thaurorum iuuenū. Et qued
sunt mediocris digestionis vt carnes vitulorum vnius anni agni castr
ti ꝛ iuuenū lepoꝝ. Amplius carnium predictarum laudabilium quedar
humorem grossiorem ꝛ viscosiorem generant vt carnes porcine: vel grossi
rem sine viscositate vt ceruine ꝛ bouine iuuenes. Et qudeam generant su
tiliorem sine viscositate: vt carnes cuniculoꝝ ꝛ capriolorū. Et quedam su
Diuersitas membrozuz tiliorem cum aliquali viscositate vt carnes agnoꝝ iuuenū. Carnium etia
predictarum laudabilium: quedam plus nutriunt ꝛ quedam minns: ꝛ al
mediocriter. Exemplum primi. porcus: exemplū secundi: cuniculus. exem
plū tertij. castratus aries. Amplius carniū predictarū laudabiliū cōuen
diuersitatem membroꝝ considerare. Et primo quidem diuersitatem me
brorum que attenditur secūdū intra ꝛ extra ꝛ secundum ante ꝛ retro ꝛ s
cūdū dextrū ꝛ sinistrum. Quo ad primum sciendū ꝙ communiter ꝛ reg
lariter membra exteriora sunt magis laudabilia in sanitatis regimine
interiora. Membra enim interiora puta cerebrum: cor: pulmo: stomach
epar: splen ꝛ testiculi: renes: ꝛ intestina non sunt laudabilis nutrimen
de cerebro vel simpliciter vel non sicut exteriora. Sunt enim difficilis digestion
ꝛ generatiua grossi humoris. Unde de cerebro est sciendū ꝙ est stomac
malum nauseatiuū ꝛ fleumaticum ꝛ grossi humoris gneratiuū. Unde si
ne digerat alimentū dat corpori notabile sed nullo mō comedi debet p
alios cibos. Bonū autem est ꝙ cū origano vel calamēto vel cū aliquo
tēperantib⁹ eius humiditatem viscositatē ꝛ frigiditatē in quibus sit v
tus incisiua ꝛ calefactiua apparet. Et sicut est dictum de cerebro: ita in
ligendū est de omnibus medullis ꝛ nucha. Et conueniens est ꝙ si come
tur ꝙ primitus assentur super carbones vt eaꝝ viscositates ꝛ humidit
tes obtēperentur. Notandum ꝙ comestio cerebelloꝝ ꝛ specialiter capr
De corde. lorum conueniens est contra venena ꝛ contra morsum venenosoꝝ anim
lium. De corde sciendum est ꝙ difficilis est digestionis ꝛ tarde pertra

siens. Si autem bene digeratur alimentum non paucum dat corpori nec mali chymi ⁊ specialiter cor eduli. Sciendum aūt ꝙ cor cerui virtutez habet tyriacalem. De pulmone aūt sciendum ꝙ est facilioris digestionis ceteris interioribus quod declarat eius raritas ⁊ mollicies: sed alimentū dat fleumaticum ⁊ paucum ⁊ puto ꝙ nō multū malum ⁊ specialiter pulmo eduli. Stomachus aūt ⁊ guttur ⁊ intestina ⁊ matrix sunt difficilis digestionis ⁊ tarde: ⁊ nō sunt generātes bonum sanguinem. Splenis autez caro est pessima ⁊ eius caro est cachochimicha ⁊ est mali sanguinis generatiua ⁊ saporis indelectabilis. Epar est dure digestionis: sed multum nutrit ⁊ generat sanguinem conuenientē supposito ꝙ nutrimentū fit ex ficubus ⁊ passulis multis. Testiculi aūt sunt indigestibiles ⁊ cachochimi: sed si bene digerātur bene nutriūt. Meliores aūt sunt porcorum testiculi. In quantum em̄ porcorum caro ea que alioꝝ est melior intantū etiam testiculi. Et hic est diligenter notandū: ꝙ testiculi aīalium prouectorum in quib⁹ est iam fermentatum semen ⁊ generatū nō sunt boni nutrimenti. Habēt enim aliquid fetens insinuans naturā spermatis: sicut renūculi habent aliquid fetens insinuans naturā vrine in eis generate ⁊ conseruate. Unde ⁊ ꝓpter hanc causam renūculi nō generant sanguinē simpliciter bonū: sed testiculi aīalium iuuenum adhuc coire nō potentiū in quibus adhuc nō est sperma fermentatum sunt satis laudabilis nutrimenti si bene digerantur. Quo ad membra exteriora sciendū ꝙ ceteris paribus anteriora sunt meliora posterioribus q̄r magis a supfluitatibus depurata ⁊ forti calori ꝓpinquiora ⁊ magis mobilia ⁊ cōmuniter minus pinguia. Et similiter dextera pars est melior sinistra ⁊ vniuersaliter partes carnee meliores sunt nō carneis. Partes em̄ priuate carnibus sunt sicut pedes ⁊ ostrorum ⁊ aures. ⁊ inter alias partes pedes sunt laudabiliores ⁊ deinde aures: ⁊ om̄s iste sunt difficilis digestionis ⁊ pauci nutrimenti. Laudabiliores aūt sunt pedes porcorum iuuenū. Decoquantur autem ⁊ elixentur in aqua ⁊ post comedantur cum aceto vel synapio. Et interdum decoquātur cum oleribus ⁊ interdum cū ordeo ⁊ efficiuntur digestibiliores ⁊ ptisana efficitur laudabilior ⁊ magis subductiua ventris. Pedes aūt porci et extremitates eduli lactantis colericis conferūt ⁊ specialiter si in tempore calido: maxime cōdiantur in sulso. De partibus aūt carneis sciendū ꝙ caro est duplex: vna est glandulosa sicut mamillarū ⁊ testiculoꝝ inguinum ⁊ ascellarū fautiuz ⁊ lingue ⁊ similium. Omnibus aūt carnibus laxis ⁊ glandulosis cōmune est delectabiles apparere scd̄m esum. Quod autem ex ipsis alimentū bene quidem digestū est bonum humorem generat quod aūt minus bene digestum est humorē fleumaticum aut crudum generat. Ex partibus quidez humidis fleumaticus ex duris autem crudus

Alimentum aūt vberum quādo habet lac insinuat aliquid dulcedinis et ꝓpter hoc delectabile est ipsis leccatoribus. Quod aūt de testiculis est dicendum dictū est superius. Nutrimentum aūt lingue medium est inter nutrimentum carnis firme nō spongiose ⁊ nutrimentū carnis spongiose. Non enim est adeo laudabilis nutrimenti sicut caro firma nō spongiosa nec adeo mala sicut spongiosa. Lingua vero vituli vel cerui est laudabilior sicut testiculi porcoꝝ iuuenum sunt laudabiliores. Et adhuc sūt meliores testiculi gallorum saginatorum ⁊ pulmo eduli alijs pulmonib⁹ laudabilior et epar eduli est alijs laudabilius. Et stomachus gallorum et ce-

De pulmone.
De stomacho.
De splene epate.
Testiculi.
Duplex caro.
De lingua

rebrum cuniculorum ꝛ coꝛ ceruorum est laudabilius alijs. Carnium autē non spongiosarum nec glandulosarum est melioꝛ que coꝛdi propinquioꝛ: cuius modi est caro costarū ꝛ que est iuxta ossa ꝛ que est in parte anterioꝛi ꝛ in parte dextra: ꝛ que est pinguis pinguedine moderata. Carnes aūt maxie distantes a coꝛde ꝛ in parte sinistra ꝛ sine ossibus sūt minꝰ bone sicut carnes natis sinistre. Eligantur igitur carnes in quibus sunt ossa: pingues: propinque coꝛdi: anterioꝛes ꝛ dextre. Est hic diligenter notandū ꝙ cuniculus habꝫ partes posterioꝛes satis bonas eo ꝙ illas partes semper eleuat super partes anterioꝛes: ꝛ sic per accidens pars posterioꝛ est magis depurata a superfluitatibꝰ vt quidam dicūt: ꝛ cum hoc ille partes sunt magis pingues in cuniculis: sed in hoc est materia considerandi. Nunc restat dicere de volatilibus. Uolatilia que cōmuniter sunt in vsu sunt hec gallus gallina: capones: ꝛ āseres: anates domestice: perdices: fasiani: pauones: grues: malardi: ꝛ similes aues siluestres degentes in aquis vt anates. Et etiam turtures: columbe iuuenes: strunelli: allaude: pluuerij passeres et relique aues minute que capiuntur in bladis vt turdi meruli. Uolatilium autem que enumerata sunt: quedam sunt laudabilis nutrimenti: quedam illaudabilis. Et quedam sunt facilis digestionis ꝛ quedam difficilis. Et quedam sūt temperate complexionis ꝛ quedam distemperate. Laudabilis nutrimenti sunt galline ꝛ earū pulli capones iuuenes et antiqui bene pingues ꝛ perdices iuuenes et allaude et turtures et pluuerij coturnices et aues parue que capiuntur in bladis. Alia aūt volatilia ab istis sūt illaudabilis nutrimēti difficilis digestionis ꝛ inequalis complexionis: puta carnes anserū: anatum: et pauonum: ꝛ malardoꝛum. Et vniuersaliter carnes auium habentiū collum longum et rostrū longum degentium in aquis omnes sunt illaudabilis nutrimenti et difficilis digestionis ꝛ generant humoꝛem melancolicū. Similiter strunelli meruli et turdi sunt graues ad digerendum ꝛ grosse nature. Passerū autem carnes sunt calidissime ꝛ a temperamento longissime ꝛ multum excitantes coitū Unde non multū conueniunt in regimine sanitatis. Inter carnes volatiliū laudabilium: in regimine sanitatis quedam sunt temperatioꝛes et temperamento propinquioꝛes. Alie sūt minus temperamento propinque. Temperatioꝛes quedam sunt galline iuuenes et gallinarum pulli et iuuenes pingues capones que tamen ad aliqualem caliditatem ꝛ humiditatem declinant. Similiter ꝛ perdices iuuenes et coturnices. Perdices tamen declinant ad aliqualem frigiditatem ꝛ siccitatem: ꝛ sunt sicut galline deserte et habent proprietatem constringendi ventrem ꝛ elixe. Coturnices autem sunt satis temperate. Dicunt quidem ꝙ ex comestione coturnicis fit spasmus et tethanꝰ: sed aliquantulum declinant ad caliditatem et sunt subtilis substantie generantes bonos humoꝛes ꝛ multū competunt sanis et conualescentibus. Reliqua autem volatilia superius enumerata plus distant a temperamento: puta carnes columbarum iuuenum et turturum iuuenum. Nam harum antiquarum carnes sūt euitande propter earum nimiam caliditatem et siccitatem et digestionis difficultatem. Antiqua autem columba mirabilem habet proprietatem in epilenticis et paraliticis: et turtures in acuendo ingenium. Hoꝛum tamen pulli sunt conuenientioꝛes coꝛpoꝛibus sanis: sed declinant ad siccitatem et caliditatem. Unde euitari debent in regionibus calidis comple

Margin notes: Proprietas cuniculorum — De volatilibus — Aues degētes in aqs illaudabiles sunt. — Uolatilia laudabilia. — Cōtra epilepsiam.

xione etate et temporibus calidis. Aues parue que capiūtur in bladis vt allaude declinant ad siccitatem ⁊ caliditatem sed non tantum vt turtures et columbe. Et est diligenter notandū ꝙ genus volatilium oīm est pauci nutrimenti si comparent̄ generi peditantiū et maxime porcorū quorum carnes nullum aliud nutrimentū excedit in bonitate. Sed volatilium caro est digestibilior ⁊ maxime perdicū et gallinarum gallorū iuuenum ⁊ colūbarum et allaudarū et auium paruarum que capiūtur in bladis. De interiorib⁹ volatilium respectu membrorū exteriorum proportionabiliter dicendum est sicut in peditantib⁹ dictum est. De intestinis volatiliū similiter est sciendum: ꝙ sūt simpliciter in esibilia: quarū tamen auium ventres esibiles et delectabiles sunt valde sicut ventres anserum impinguatorū gallorum et gallinarū quorū alimentū infusum fuerit in lacte: sicut aūt eoꝝ ventres sic et epata nō solū ad esum delectabilia sūt: sed maxime nutritiua. Testiculi gallorū iuuenum etiam sunt boni nutrimenti et multi facilis digestionis. Cerebella volatiliū laudabiliora sunt cerebellis quadrupedū quanto ficciora eis. Ipsorū autem volatiliū q̄ sunt montana cerebra sūt antiquorum cerebris meliora proportionabiliter aliis partib⁹. Cristas et barbas gallorū nō collaudauit aliquis nec vituperauit. De partibus aūt exterioribus volatiliū proportionabiliter est dicendum sicut in peditantib⁹ dictū est. Partes enim anteriores sūt meliores posterioribus ⁊ dextera quam sinistra ⁊ pinguis mediocriter quaꝫ pinguedine denudata ⁊ propinqua cordi q̄ remota et ossuosa parū q̄ ossibus denudata. Unde sciendū ꝙ ale volatilium et specialiter iuuenum pinguium ydonee sūt ad digestionem ⁊ nutritionem: ⁊ similiter gallinaꝝ et gallorum pinguium et iuuenum similiter et caponū. Optime quidem sunt ille ale que sūt nutritorū bene ⁊ iuuenū: pessime vero que macilentorum ⁊ prouectorū. Et est diligenter notandū ꝙ volatilia que sunt dure carnis vt pauo et anser et antiquus capo et anas et grus indigent multa mora post eoꝝ occisionem antequam decoquantur ⁊ comedāt̄ et oppositum est de volatilibus mollis carnis et facillis digestionis. Non em̄ indigent multa mora post eoruꝫ occisionem antequam decoquantur. Et quanto carnes volatiliū sunt grossiores ⁊ min⁹ putrefactibiles tanto indigēt maiori mora vt carnes eoꝝ mollescant et fiant magis apte ad decoctionem ⁊ digestionem vt eoꝝ aromaticitas reducatur de potentia ad actū ex longa mora. Et pauones maxime indigent longa mora inter volatilia omnia et deinde agrones et grues: et deinde capones antiqui: deinde galline et galli iuuenes. Cetera autem volatilia pauca vel nulla mora indigent. Bonum igitur est ꝙ pauo conseruetur per tres dies vel per duos et capo iuuenis vel galline iuuenes per duodecim horas ad minus et capo antiquus per vigintiduas et grues et agrones per duos dies vel diem cum dimidio. Amplius diligenter est notandum ꝙ modus decoctionis multum est considerandus in carnibus peditantium et volatilium. Nam que decoquuntur in aqua dulci dant corpori humidius alimentum et facilius digeruntur. Assata autem ⁊ frixa ficciora sunt et tale dant corporib⁹ nutrimentū: similiter domestica ceteris paribus dāt aliis humidius nutrimentū ⁊ facilioris digestionis ⁊ pluriū superfluitatuꝫ q̄ siluestria. Et habitantia in mōtanis ⁊ in locis siccis dāt corpori sicci⁹ ali-

Oia vola-tilia pauci sunt nutri menti

De mēbris volatiliū.

Testiculus galli

Ala bona.

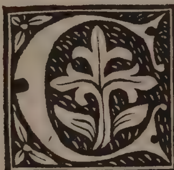
De mora post occi-sionem.

Modus decoctiōis

mentum et minorum superfluitatum ꝛ magis mundum ꝛ minus resolubile ꝛ difficilius cõuertibile ꝙ habitantia in locis aquosis ꝛ humidis. Et debet hec cõparatio fieri in eadem specie et ceteris paribus ex parte etatis habitudinis ꝛ similium. Et quia limatie vidẽtur habere conuenientiam cum carnibus peditantiũ ꝛ quidã ex eis quotidie comedunt breuiter hic de eis est transeundũ inq̃tum habent alimẽti virtutẽ. Sciendũ igitur ꝙ carnem habent duraꝫ ꝛ ꝓpter hoc indigestibilẽ si tamen digeratur maximi nutrimenti existit. Et quia aqua decoctionis eaꝝ est ventris subductiua ꝓpter hoc aliqui cõdientes hoc brodiũ cum oleo sale ꝛ vino vtuntur brodio ad secessum eoꝝ que scd̃m ventrem. Si aũt velis solo nutrimento eis vti carnem huius aĩalis decoctam in aqua trãspone in aliam aquã deinde iterum illud decoques: et sic scd̃o ꝛ tertio decoques ꝙ tenera fiat caro preparata eñ sic restringit ventreꝫ ꝛ alimentũ sufficiẽs corporibus exibꝫ intantum etiã ꝙ multuꝫ competit volentibus impinguari. Multas bonas alias habet ꝓprietates quas memini me scripsisse in cõsilio per me ordinato ad emoptoycã passionẽ: in quo etiam loco sufficientius electionem require limatiarum ꝛ modum preparationis et iuuamenti eorum.

De limacijs.

Capitulum decimũoctauum de piscibus.

Onsequenter determinandum est de piscibus. Sciendũ igitur ꝙ pisces respectu carnium ceteris paribus minoris sunt nutrimẽti ꝛ facilioris digestionis ꝛ nutrimentũ eoꝝ est magis supfluũ ꝛ fleumaticum ꝛ frigidum ꝛ humidũ ꝛ minus mãsiuum. Et quidam dicũt ꝙ sunt ad digerendũ duri ꝛ longam faciunt moram in stomacho ꝛ sitim generãt: ꝛ si sint ad digerendũ duri ꝛ longã moram faciunt in stomacho hoc est ratione frigiditatis ꝛ viscositatis: ꝛ quia in eoꝝ digestione laborat stomachus ꝛ interdũ corrũpũtur in stomacho ꝛ qualitateꝫ quandam suscipiunt putredinalẽ ꝛ sitim generant. Et vt sit ad vnũ dicere carnium laudabiliũ nutrimentũ melius nutrimento pisciũ. Et est sciendum ꝙ pisces marini sunt meliores piscibꝰ aque dulcis ceteris paribꝰ. Eorum eñ nutrimentũ minus est supfluicũ ꝛ fleumaticum ꝛ nature carniũ magis ꝓpinquum: sed quia ceteris paribꝰ pisces marini sunt durioris carnis piscibus aque dulcis: ideo sunt difficilioris digestionis ꝛ resolutionis ꝛ pluris nutrimẽti ꝛ purioris. Unde iudicio meo meliores sunt in regimĩe sanitatis ꝙ̃ pisces aque dulcis. Et est diligenter notandũ ꝙ in piscibꝰ tam marinis ꝙ̃ aque dulcis eligendi sunt quoꝝ caro nõ est viscosa sed frangibilis: nõ multũ grossa sed subtilis: non grauis odoris sed suauis: nec cite putrefactionis sed sufficiẽtis durationis: nõ mali coloris: sed albi ꝛ quorum habitatio nõ est in lacubꝰ stagnis nec in locis sordidis: nec in aquis habẽtibus multas herbas: qui etiã nõ sint macri nec valde iuuenes nec valde magni. Et qui sunt velocis motus ꝛ pauce viscositatis. Et si pisces marini qui capti fuerint in fluminibus multũ distantibus a mari: tales vtiq͂ pisces primis ꝯditionibꝰ suppositis pre ceteris erũt eligẽdi. Ampliꝰ suppositis predictis ꝯditionibꝰ quãto squamosiores tanto meliores. Et similiter intelligat᷑ de spinis. Hec eñ significãt puritatem substãtie piscis. Inter pisces marinos capti ꝛ nutriti ĩ mari ꝓfundiori ꝛ magis agitato ꝛ

Pisces sũt nature frigide

Pisces marini

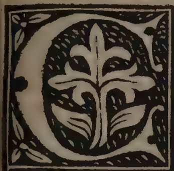
Piscis sq̃mosus melior.

ad quod est cursus plurimū fluuioꝝ plurimū sunt ⁊ meliores. Et ex hoc cō
cluditur ꝙ pisces capti ⁊ nutriti in mari mortuo nō sunt ita laudabiles si
cut ꝗ capti sunt in alio mari. Et similiter capti in mari meridionali nō sūt
adeo sani sicut in septentrionali: quod magis est agitatū. Est enim magis
tempestuosum ⁊ velocioris fluxus ⁊ refluxꝰ. Et similiter intelligitur de pi
scibus aque dulcis. Nam ceteris paribus quāto aqua est profundior ⁊ mo *Electio piscium.*
bilior tāto piscis in ea nutritꝰ est melior. Ex his igitur elici potest sufficien
ter qui pisces sūt vituperabiles ⁊ qui laudabiles de piscibus ꝗ sunt in vsu
In his partibus gallicanis. Et primo dicemꝰ de piscibus marinis deinde
de piscibus aque dulcis. Dicamus igitur ꝙ bestiales sicut porcꝰ marinus
canis marinus: delphin ⁊ morua nō multū competūt in sanitatis regimi- *Piscis bestialis.*
ne. Sunt enim difficilis digestionis ⁊ grossi humoris ⁊ multe superfluita
tis. Nec in carnibꝰ predictoꝝ piscium apparent cōditiones superiꝰ enumera
te: puta albedo subtilitas frāgibilitas ⁊ ꝙtitatis mediocritas motꝰ velo-
citas ⁊ odoris suauitas. Et si hos pisces ⁊ consimiles comedi cōtingat non
statim sunt comedendi aut coquendi postꝙ capti sunt sed obseruandi sūt
per aliquos dies quousqꝫ eoꝝ carnes molescāt ⁊ tremescant sine substan-
tie corruptione. Ampliꝰ predicti pisces meliores sunt semisalsi ꝙ recentes
Pisces autem perfecte salsi non competūt in sanitatis regimine sicut nec
carnes. Nam male nutriūt ⁊ paꝝ ⁊ tarde. Et de alijs piscibus marinis sci
endū ꝙ ɔsideratis ɔditionibus supradictis laudabilibus mihi apparet ꝙ *Rogetus ⁊ gorna sūt laudabiliores.*
rogetus ⁊ gornatus inter pisces marinos sunt laudabiliores: naꝫ eoꝝ caro
est alba satis subtilis ⁊ frāgibilis boni saporis ⁊ odoris delectabilis ⁊ eoꝝ
substantia apparet purissima. Et post hoc plagitia ⁊ sola: sed hoꝝ caro
est magis viscosa ⁊ minꝰ frangibilis ⁊ minus alba ⁊ magis grossa ⁊ minus
subtilis nec horum sapor aut odor est ita delectabilis. Et forte piscis mer- *Merlengus.*
lengus est laudabilior post rogetum. Nō eñ est tante grossiciei ⁊ viscosita
tis sicut plagitia ⁊ sola ⁊ eius substantia est satis frāgibilis sed considera
tis sapore ⁊ odore cum colore ⁊ substātie puritate ⁊ mobilitate deficit in bo
nitate a rogeto ⁊ gornato: ⁊ similiter intelligatur de allece. Et morua inue *Morua.*
nis satis appropinquāt predictis in bonitate consideratis predictis condi
tionibus ē tamē grossior ⁊ viscosior predictis piscibꝰ. Salmones aūt ⁊ tur- *Salmon.*
boti ⁊ maquerelli ⁊ cōgri multū defficiunt a bonitate rogetorum. Sūt eñ
multū grossiores ⁊ viscosiores ⁊ magis sunt superfluitate pleni. Unde nō
competūt nisi exercitantibus fortibꝰ iuuenibꝰ robustis cū quibusdā salsis *Rogia sepia.*
eoꝝ grossiciei viscositati ⁊ frigiditati repugnantibꝰ. Rogia est propinquior
predictis immediate in bonitate ⁊ malitia. Sepia autem ceteris enume-
ratis est deterior sicut facile est videre consideratis cōditionibus superius
enumeratis. Omnes autem pisces superius enumerati meliores sunt fri
ti vel assati ꝙ elixati. Et elixati in vino cū quibuscūqꝫ seminibus vel her *Modꝰ preparandi.*
bis eoꝝ viscositati ⁊ frigiditati repugantibꝰ ꝙ in simplici aqua cocti. Cu-
tis autem piscium specialiter frixoꝝ in multo oleo simpliciter ē euitāda. Et
vniuersaliter de eoꝝ interiora euitanda sunt ꝙuis quorumdam piscium
epata similiter ⁊ capita sūt gustui multū delectabilia: sicut patet de epata
morue ⁊ capite eius: ⁊ de oculis quorumdam alioꝝ sicut melius me noue-
runt lecatores. Preter aūt hos pisces marinos ꝗdā alij de genere ostra cor
termacū qui sunt in vsu. Nos autem solū facimꝰ mentioneꝫ de ostreis et
molis quibus solis gallici vti consueuerūt. Aqua decoctionis earum quā

dam habet viſcoſitatem ratione cuius ventrem laxat:ſed predictoꝝ caro
perfecte cocta in pluribus aquis per decoctionē depurata inter alios pi-
ſces ſufficienter nutrit ſicut de limachꝭs dictū eſt:⁊ ventrem ſtringit ⁊ in-
ter alios piſces plus ſtomachum cōfoꝛtat ⁊ minoꝛi frigiditate participat
Natura o- Humoꝛ tamen a talibꝰ generatus ſicut ⁊ ceteroꝝ piſciū eſt crudus vel fleu
ſtreoꝛum. maticus:crudus quidem oſtracoꝛdermacū habentiū carnē durā ⁊ fleuma
ticus oſtracoꝛdermacum habentium carnem minus durā cuiuſmodi ſunt
⁊ oſtree ⁊ mole que ſunt in vſu. Humoꝛ igitur ab eis generatus fleumatic-
eſt ſed minus ꝙ̄ ceteroꝝ piſciū. De piſcibus aque dulcis que apud nos
ſunt in vſu dicamꝰ ꝙ conſideratis cōditionibus ſuperius enumeratis:pr
ta coloꝛis albedine:frangibilitate ⁊ ſubtilitate ſubſtantie ⁊ ſapoꝛe ⁊ odo-
ris ſuauitate ⁊ mediocri ꝙ̄titate ⁊ competenti ſquamoſitate ⁊ veloci mo
tu ⁊ aqua in qua reperiri cōſueuerūt bonitate melioꝛes ſunt piſcibus qu
capiuntur in aqua petroſa currente verſus ſeptentrionē pꝛofunda multe
agitationis ad quam non confluūt ſoꝛdicies ciuitatū in qua etiā nō ſunt
Parta ⁊ lu herbe male. Et mihi apparet ꝙ parca ⁊ lucius mediocris obtinent pꝛimi
cius ven- gradum ſuppoſito ꝙ ſint pingues. Et deinde vendoſie ⁊ deinde locia:⁊ qua
doſa uis carpo ſit ſquamoſioꝛ pꝛedictis tamē nō habet carnē adeo albā nec fra
Anguilla. gibilē nec ſubtilē ſicut lucius ⁊ parta ⁊ ſepius reperitur i ſtagnis. Angui
Lāpꝛeda. la autem dato ꝙ ſit laudabilis guſtui tamen conſideratis conditionibus
pꝛedictis piſciū eſt mala. Sed lāpꝛede parue ſunt laudabilioꝛes anguillis
et minus periculoſe. Non enim ſunt tāte viſcoſitatis nec groſſiciei ſicut p-
tet ad ſenſum. Et ſicut dicimꝰ de anguilla inter piſces aque dulcis:ſic inte
ligimus de lampꝛeda. Unde ſalua reuerentia vtentiū iſte piſcis eſt vald
periculoſus ꝙ̄uis ſit oꝛi ſapoꝛioſus. Hoꝝ eniꝫ piſciū i aqua ſimilis gener-
tio generationi ſerpentū i terra. Unde multū dubitandū ē ꝙ nō ſint vene
noſi. Unde eoꝝ capita ⁊ caude in quibus venenū conſueuit eſſe ⁊ ſimilite
interioꝛ ſpina nullo modo ſunt edenda. Bonū eſt ēt pꝛopter eoꝝ viſcoſita-
tem ꝙ ſubmergantur in vino optimo viue ⁊ dimittantur ibidem quouſq
moꝛtue ſint ⁊ deinde pꝛeparentur cū galentina optimaꝝ ſpecieꝝ ſecundu
ꝙ coci magnoꝝ dominoꝝ cōſueuerūt facere. Laudo tamē ꝙ pꝛebuliantu
pꝛimo duabus ebullitionibus in vino ⁊ aqua:⁊ illa abiecta decoquantu
ad perfectionē ⁊ fiat galētina vel paſtillatura vel aſſatura ⁊ cum ſalſamen
to appꝛopꝛiato comedantur. Comodoſius eſt tamen maneriem huiuſmo
di piſcium dimittere. Jam enim multi ex eoꝛuꝫ vſu ſunt periclitati. Und
conſideratis conditionibus ſupꝛadictis inter omnes piſces peſſimi ſunt
minime comedendi. De cancris autem fluuialibus ⁊ marinis quaſi eade
ratio eſt ſicut de oſtreis ⁊ molis niſi ꝙ difficilioꝛis digeſtionis ſunt ⁊ plu
ris nutrimenti ſunt ⁊ non facile in ſtomacho coꝛrūpuntur ſicut multi a
lioꝝ piſcium ⁊ habent quandā viſcoſitatē ratione cuius laxant ventrem
niſi decoquātur in pluribus aquis ⁊ ſic aqua decoctionis eoꝝ fit maxim
laxatiua. Et eoꝛum ſubſtantia ventrem conſtringit ⁊ ſufficienter nutrit
Et eſt eius ſatis laudabile nutrimentum inter piſces. Eſt etiā diligente
notandū ꝙ piſces coꝛpus humectant ⁊ lac ⁊ ſperma multiplicāt ⁊ multi
competunt colericis:⁊ loquoꝛ de recentibus piſcibus. Non ſunt comede
di piſces poſt foꝛte exercitiuꝫ vel poſt foꝛtē laboꝛem quia tunc de facil
Pꝛopꝛietas coꝛrūpuntur. Amplius habentes ſtomachum debilem vel malis humoꝛi
piſciū. bus plenum non gaudeant in eſu piſciū. Amplꝰ ſciēdū ꝙ piſces groſſi e

piscosi semisalsi meliores sunt recentes. Et saliti multi tēporis nō sunt bo ni. Amplius pisces ꝛ carnes non sunt simul edenda: nec pisces ꝛ lacticinia nec pisces comedendi sunt post alios cibos. Amplius pisces laudabiles parꝫ saliti ꝛ in pauca quantitate sumpti reuocant appetitum ꝛ ipsum corroborant specialiter si quis habuerit appetitum ad eos.

Capitulū.xix.de animaliū superfluitatibus.

Onsequenter dicamus de animalium superfluitatibus q̄ sunt in vsu: puta de lacte ouis ꝛ sanguine. Primo ergo dicamus de sanguine. Sciendū igitur ꝙ omnis sanguis est difficilis ad digerendū ꝛ maxime qui est grossus ꝛ melancolicus cuiusmodi est sanguis boū. Sanguis autem leporis est alijs delectabilior. Et in multis est in consuetudine ipsum coquere cum epate ꝛ cum quibusdam alijs visceribus. Quidā etiam vtuntur sanguine porcorum iuuenum ꝛ magnorum castratorū: sed sanguis porcorum non castratorum est indelectabilis ꝛ difficilis digestionis. Sanguinem autem capriolorum iuuenum quidaꝫ dicunt esse delectabilem. Amplius quidam dicunt ꝙ bonus est sanguis gallinarum ꝛ collūbarum impinguatorum: ꝛ tamen est deterior q̄ porcorū nō castratorū nec ad delectationem nec ad digestionem valet. Multum tamen deficit a sanguine leporuꝫ: sed quia omnis sanguis est indigestibilis ꝛ superfluicus secundum quemcumqꝫ modum quis ipsum preparauerit non est vtendum eo in sanitatis regimine nisi in casu necessitatis. Na. sanguinis. Ois sanguis ē indigestibilis.

De lacte.

E lacte sciendū ꝙ lac est boni nutrimēti facilis digestiōis ꝛ satis nutrit. Est autem eligendū lac mediocre ꝛ nō subtilissimū cuiusmodi est lac cameli nec grossissimū ꝛ pinguissimū cuiusmōi est lac vaccaꝝ ꝛ pecudum. Eligēdū igitur ē lac capre non eniꝫ habet tātū aquositatis sicut lac cameli qđ nō est aptū ad nutriendū ratiōe nimie humiditatis nec habet tātū pinguedinis ꝛ grossiciei seu caseitatis ꝛ butirositatis sicut vaccaꝝ ꝛ pecudū. Et cū cōponētia lac sunt magis cōmēsurata in lacte minꝰ excedētia ꝛ excessa magis est conueniēs in sanitatis regimine. Lac enī humidissimū ventris est subductiuū. Et lac grossissimū ꝛ pinguissimū est venaꝝ opilatiuū ꝛ ventositatū generatiuū ꝛ difficilioris digestionis q̄ est necessariū in regimine sanitatis. Eligatur igitur lac corpore non nimis propinquū ptui nec nimis distantis a partu nō pregnātis: nutrire in bonis pascuis ꝛ in tēpore quo reperiūtur meliora pascua in quo animalia sunt pinguiora. Et qꝛ lac est facilis digestionis ꝛ corruptionis non est comedendum cum alijs cibis ꝛ specialiter cum piscibus. Similiter comedendū est cum trahitur ab vbere. Si enim remanet per tēpus notabile corrūpitur continēte. Bonum est etiam ꝙ admisceatur aliquantulū mellis vel zuccari vt ipsius corruptio in stomacho impediatur vētositatum in lateribus generatio ꝛ dentiū ꝛ gingiuarum lesio ꝛ capitis grauedo. Usus enī lactis capitis dolorē inducit ꝛ gingiuas laxas efficit ꝛ dētes putrefactibiles ꝛ porrosos causat. Unde bonū ē post assumptionē lactis trāsglutire aquam De lacte capre. Lac facile corrūpit. Facit dolorem capitis.

mellis et similiter gargarisare ⁊ est eo os ⁊ dentes lauare ⁊ secundo post
aquam mellis vti eodem modo vino põtico ⁊ specialiter propter gigiuas
et dentes. Et si dubitaremꝰ capitis dolorem nullo modo post lac bibatur
Incõmoda lactis. vinũ nisi valde aquaticũ. Quia aũt magis grauantur ex vsu lactis sunt ha
bẽtes capita debilia ⁊ venas epatis strictas ⁊ stomachũ debilẽ ⁊ immũdũ
Usus continuus lactis serosi nõ est periculosus omnibꝰ eoꝝ vẽtribꝰ sicut la
ctis non serosi sed caseati plurimũ. Nam lac caseatũ plurimũ ledit eos q
Pectori cõfert. sunt dispositi ad lapidis generationẽ ⁊ venaꝝ opilationẽ. Pectori aũt est
omne lac bonũ ⁊ pulmoni. In quibꝰ aũt dubitatur fluxus vẽtris abstineãt
De lacte cocto iguito a lacte seroso quia ventrẽ facile subducit. De lacte aũt coagulato siue igni
to siue bullito ⁊ decocto sciẽdũ ꝙ lac bullitũ ⁊ decoctũ caret substantia se
rosa: ⁊ ideo efficitur difficilioris digestionis maioris opilationis ⁊ vento
sitatis ⁊ grossioris humoris nec tm̃ ꝯuenit in regimine sanitatis sicut ⁊ ce
tera. Et similiter intelligitur de lacte decocto cũ ferro ignito vel lapidibꝰ
ignitis nisi ꝙ lac isto modo decoctũ acquirit quandã stipticitatem seu sti
pticã qualitatẽ ratione cuiꝰ stomachũ cõfortat ⁊ viscera: ⁊ magis q̃ aliter
coctũ vel non coctũ simpliciter. Unde nõ ita cito corrumpitur in stomaho.
Uẽtrẽ laxat. Et est cibꝰ conueniens satis his aquosum stomachis cito descendit cibus
anteq̃ digeratur perfecte. Et qꝛ lac ventrem laxat ratione cuiusdam nitro
sitatis in aquositate lactis qꝛ totũ lac participat ⁊ non solũ aqua ipsius.
Lac coagulatum. Bonũ est ꝙ cũ lacte permisceatur aliqua aqua mixta simul cum lactis se
rositate per ignitionem vel ebulitionem totaliter consumatur ⁊ sic prepa
ratũ lac erit ventris minime subductiuum. Lac autem coagulatũ virtute
coaguli distinguentis serũ a caseo siue serositate sumptũ est minus conue
niens q̃ lac simplex propter ipsius grossiciem: nec est ita stomacho conue
niens ⁊ ceteris visceribus sicut lac per ferrum ignitum decoctum: sed si co
medatur serum simul cum caseo in lacte sic coagulato: quia est eadem ra
tio de lacte simplici ⁊ coagulato nisi ꝙ ratione coaguli minꝰ laxabit ven
trem ⁊ plus morabitur in stomacho ⁊ erit maioris caliditatis: ⁊ ratione
distinctionis partium lactis natura magis laborabit in digerendo. Unde
omnibus consideratis minus competit in regimine sanitatis q̃ lac non
coagulatum. Preter maneries lactis enumeratas est vna maneries lactis
acetosi ⁊ est grossioris substantie: difficilioris digestionis: frigidioris com
plexionis. alijs maneriebus lactis ⁊ minus conueniens corporibus sanis
et ad frigiditatẽ declinãtibus: ⁊ specialiter secundum ipsorum viscera nõ
competit: sed dentibus ⁊ gingiuis ⁊ capitibus sanorum corporum minus
obest. Non enim sic capitis dolorem inducit nec gingiuas laxat nec dẽtes
ad putrefactiones corrosiuam disponit: ratione tamen sue frigiditatis
dentes ledit ⁊ neruos sicut alia frigida. Nam frigidum inimicum est
neruis dẽtibus ⁊ ossibus: ⁊ specialiter si tota complexio corporis ad frigi
ditatem declinet ⁊ tempus ⁊ etas frigidia fuerit ⁊ eo magis si cerebrum
et orta ab eo a radicali ꝯplexione declinet ad frigidũ. Et vt sit ad vnũ dice
re corpibꝰ sanis non cõpetit via cibi ⁊ minus corporibꝰ frigidis ⁊ speciali
ter tempore frigidio ⁊ etate senili. Corporibus tamen colericis ⁊ speciali
ter scdm̃ eoꝝ viscera ⁊ tẽpore ⁊ etate ⁊ regiõe calidis hoc lac satis ẽ cõueni
ens ⁊ sufficienter digeritur ⁊ cõuenienter nutrit: nec in eorum stomachis
acetosabitur. Amplius nec in fumos colericos conuerteur. Calidis igitur
corporibꝰ lac accetosuꝫ nõ solũ non obest sed sufficiẽter ꝓdest. Sed haben

es renes calidos ꝛ meat⁹ strictos nō debēt hoc lacte vti. Nam eius ē causa generationis lapidis in talibus corporibus ꝛ opilationis venarum. Si autē habet meatos amplos specialiter secundum renes ꝛ vesicā: improporionabiliter caliditati generatiōis lapidis periculū totaliter est sublatū.

Lac generat lapidē

De caseo.

E caseo vero est sciendum ꝙ caseus recēs est frigidus ꝛ humidus ꝛ grosse substātie ꝛ difficilis digestionis ꝛ opilatiuus ꝛ lapidis generatiuus ꝛ nō multum competit via cibi in regimine sanitatis. Et caseus vetus est calidus ꝛ siccus propter sal ꝛ tēdit ad adustionem difficile digeritur: parum nutrit ꝛ male ꝛ minus competit ꝙ recēs. Et si aliqnis caseus est bonus: medius est inter nouū ꝛ veterem viscosum ꝛ frāibilem durum ꝛ mollem ꝛ parum declinans ad aliqualem dulcedinē nō imis salsus nec nimis parum nec albi coloris nec spongiosus nec lachryosus cum inciditur: nec cedens tactui comprimenti ad modum panis be e fermentati non leuis sed ponderosus: saporis delectabilis ꝛ boni odos: cuius in stomacho mora non est diuturna: ex bono lacte conuenienter ictus sufficienter vnctuosus. Talis vtiq; caseus bonus est ꝛ inter alios agis est eligendus: ꝛ post cibum sumptum non multum nocere potest regimine sanitatis. Multa vero quantitate quicumq; caseus sumptus via cibi vniuersaliter est malus: stomachum grauans: ꝛ inobediens di stioni: ꝛ opilatiuus ꝛ lapidis in renibus generatiuus: ꝛ humorum gros in corpore causatiuus. Solus igitur ille caseus est sanus quem dat lara manus.

Parū nutrit.

Multa q̄titas ma la.

De butiro.

E butiro autem sciendum ꝙ ratione sue humiditatis ꝛ vnctuositatis plurime non competit via cibi immo si quis eo vtatur in quantitate notabili abominationem inducit ꝛ facit cibū supernatare in orificio stomachi ꝛ ventrem plus debito laxat ꝛ vomitū inducit. Nullo ergo modo butirum est comedendū via cibi: ꝛ in quantitate notabili ꝛ specialiter non comedatur post alios cibos sed ad condimentum cibariorum tis conuenit sicut oleum oliuarum ꝙuis butirum sit calidius oleo et ultum humidius. Et quando vtimur butiro ad comedendum cum alijs arijs siue ad condiendum non est tantum decoquendum sicut oleum. ā est maioris passibilitatis ꝙ oleū. Unde ex magna ebullitiōe virt⁹ eius taliter exalat: sed oleum est magis viscosum ꝛ minus resolubile ꝛ ideo us sustinet de ignis acuitate quapropter ex eo perfectius cibaria condi tur ꝙ ex butiro: sed carentes oleo vtuntur butiro loco olei.

De ouis.

E ouis est sciendum ꝙ oua gallinarum et fasianorum iuuenum ꝛ pinguium sunt bona in sanitatis regimine ꝛ alijs ouis simpliciter meliora supposito ꝙ sint recentia. Et inter oua recentia gallinarum ceteris paribus oua paruula

Versus oblonga sunt meliora. Unde versus. Filia presebyteri iubet pro lege teneri
Quod bona sunt oua candida : longa : noua. Amplius oua tremula sūt me-
Oua tremula liora duris & sorbilibus : & talia oua sunt multi nutrimēti & boni & facilis
digestionis & generant sanguinem maxime proportionalē cordi. Unde con-
ualescentibus senib⁹ & debilib⁹ maxime cōueniūt specialiter vitellum. Et
albumen oui nō est malū si non sit induratum. Albū tamen durū simpli-
citer est euitandum. Oua autem in cineribus indurata & frixa in patella
Sorbilia. quousq; sunt indurata respectu tremulorum pessimū dant corpori nutri-
mentum & sunt difficilioris digestionis & multarum superfluitatum.
Sorbilia autem sunt facilis digestionis & leniunt pulmonem & pectus
ventrem subducunt : & minus nutriunt q̄ tremula. Cocta autem et
indurata sunt difficilioris digestionis & mali nutrimenti & tarde pertran-
siunt. Meliora autem coctis & assatis sunt que vocantur suffocata se[d]
in aqua & oleo preparata cum aliqua portione salis vsq; ad aliqualem co[n]-
sistentiam decocta & non indurata. Nā indurata sunt similia coctis & ass[a]-
tis. Sic igitur preparata nostris corporibus in regimine sanitatis sūt m[a]-
gis conuenientia. Oua autem anserum : strutionū & aliorū volatiliū in re[gi]-
mine sanitstis predictis sunt minus conuenientia vel simpliciter euitan[da]
da. Amplius oua que dicuntur oua venti que sunt sine coitu masculi m[i]-
Oua āserū & anatum nora sunt aliis : & minus conuenientis saporis quoniam non complet[e]
Oua vēti. nec ita digesta sicut alia. Unde puto q̄ in regimine sanitatis sunt minu[s]
conuenientia.

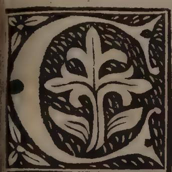
De melle et zuccaro.

Quia in regimine sanitatis vtimur melle [et]
zuccaro : ideo de istis duob⁹ cōsequēter est aliquid di[cen]-
dum : q̄rum sufficit ad regimē sanitatis. Sciēdum i[gi]-
tur q̄ parū nutriūt : sed eorū nutrimentū est satis lau[da]-
bile. Et nutrimentuȝ mellis calidius est nutrimen[to]
zuccari & senibus & fleumaticis & natura frigidis co[n]-
uenientius. Corporibus autē calidis natura & iuuen[i]-
bus non conuenit mel. Nā in corporibus taliū in co[le]-
Mel & zuccarū generāt colerā ram rubeam faciliter conuertetur : & corpus non nutriet : sed a sua comp[le]-
xione naturali distrahet. zuccarum etiam talibus corporibus ratione s[uae]
passibilitatis in coleram conuerti consueuit. Corporibus igitur in calid[i]-
te notabiliter lapsis non competit mel : nec corporibus etiā temperatis
etate : tempore & regione calidis : q̄uis zuccarum possit talibus corporib[us]
aliquando conuenire. Colericis tamen iuuenibus & in estate non comp[e]-
tit : sed in aliis competit : puta fleumaticis & melancolicis : & sanguineis
Electio mellis. temperatis in quibus non est tante caliditatis dominiuȝ q̄ zuccarum
eis ad coleram conuertatur. Eligatur autem mel vernale : saporis dulc[is]
coloris palearum inter album & rubeum : substantie non liquide : sed vi[s]-
se : & sit mel roris quod est melle apum temperatius. Hoc tamē mel ap[ud]
nos non colligitur nec inuenitur : sed in partib⁹ meridiei valde calidis
specialiter in montepessulano. Multum etiam consideranda est natu[ra]
arborū : super quibus inuenitur mel roris. Nam secūdū q̄ arbores sunt [al]-
terius & alterius nature : sic & mel. Si enim inueniatur mel super arb[ori]-
bus calidis erit calidius : & si super temperatis vel frigidis erit minus c[a]-

lum. Et similiter intelligatur de melle apũ. Multũ eniʒ cõsideranda sunt loca habitationis apũ: ⁊ ex quo rore: ⁊ super qua specie floris vel arboris nutriũtur. Est autem quoddam genus mellis quod est acre: cuius natura est venenosa: quod est simpliciter euitandũ. Mel coctum cum aqua vel sine aqua ⁊ despumatum: plus nutrit ⁊ minus subducit: ⁊ est minus ventosum. Et si quis assiduet mellis crudi comestionẽ: inducit vomitũ. Mel autem cũ aqua coctũ est magis vrine prouocatiuum ꝙ decoctũ sine aqua. Mel acre Mel coctum.

Capitulum. xx. De saporibus et cõdimentis.

Consequẽter est dicendum de condimentis ⁊ saporibus. Ea enim ex quibus cibaria condiũtur sunt in sanitatis regimine non modicũ vtilia: tũ quia per condimenta gustui efficiũtur delectabiliora: ⁊ per consequẽs digestibiliora. Nam quod est delectabilius est ad digestionem melius: tum quia per condimenta additur bonitas: ⁊ corrigitur malicia. Ea autẽ ex quibus cibaria communiter condiuntur: sunt sal: oleum sagimen ⁊ butirum. Experientia enim docet ꝙ comestibilia que comeduntur sine sale sunt ori insipida: ⁊ stomacho minus acceptabilia. Sal igitur comestibili addit bonitatem saporis ⁊ maliciam existentem in comestibilibus ab humiditate quadam indigesta ⁊ aquosa aufert. Et sic perfectius cum sale digerũtur ⁊ decoquũtur ꝙ sine sale. Salis enim proprietas est humiditatem extraneaʒ desiccare: ⁊ deinde fortius quod manet cõstringere ⁊ adequare. Et ex dictis potest elici sufficienter que cibaria in eoꝝ condimento indigent pluri sale: ⁊ que pauciori. Nam cibaria superfluica humida ⁊ cum hoc grossa indigent pluri sale. Cibaria autem sicca non superfluica subtilia: indigent in eorum condimentis minimo sale ⁊ intermedia eorum indigent mediocri sale. Ex dictis igitur elici potest que carnes sunt conuenientiores saliture: ⁊ que minus. Et similiter de piscibus. Nam carnes minime apte saliture: sunt carnes subtiles: sicce non superfluice: vt carnes volatiliũ: puta gallinaꝝ: ⁊ perdicũ: ⁊ fasianoꝝ: ⁊ allaudoꝝ ⁊ cuniculoꝝ: ⁊ lepoꝝ iuuenũ ⁊ similium. Et per oppositũ carnes superflui ⁊ humide saliture sunt maxime conuenientes: puta carnes porcine. Carnes autem bouine non sunt ita conueniẽtes saliture. Nã dato ꝙ sunt grosse ⁊ superfluice: non tamen sunt humide: sed sicce. Et similiter intelligitur de piscibus. Naʒ pisces habentes carnes subtiles non superfluicas nullomodo conueniunt saliture. Et specialiter si sint parui: sicut sunt pisces petrosi: sicut parca: ⁊ vendosia: ⁊ similes pisces. Pisces autem bestiales habentes carnem duram ⁊ superfluicam ⁊ cum hoc humidaʒ sunt saliture maxime cõuenietes sicut patet de porco marino ⁊ balena. Nã sal nõ salsis ꝑualẽt: dũ salitura nõ sit lõgi tẽporis. Sic igitur patet ꝙ salis condimentũ in sanitatis regimine est necessariuʒ. Amplius in defectu carnium ad condimentum olerum ⁊ leguminum non sufficit sal ⁊ aqua: sed indigemus oleo ⁊ butiro vel sagimine. Nã quia legumina ⁊ olera sunt nature melancolice ⁊ terrestris: bonum est ea condiri cum aliquo vnctuoso eorum terrestreitatem obtemperãte: ex quo etiam sapor eorum efficitur delectabilior ⁊ suauior: ⁊ per consequens ad digerendum ⁊ nutriendũ melius. Oleũ autem oliuarũ inter olea ex quibus cibaria condiũtur est dul-

Proprietas salis. De piscib⁹ Pisces bestiales.

Oleũ oliuarum
Oleũ nucum.
Oleũ papauerum.
Oleum amigdalaꝝ
Sagimen

cius temperatius:⁊ nature amicabilius. Oleum autem nucuꝫ multum
eſt calidum ⁊ ſiccum:⁊ ſimiliter oleum lini:nec coꝛum ſapoꝛ eſt ſic natu-
re amicabilis.Oleum autem papaueris quo vtuntur aliqui eſt boni ſapo
ris ⁊ odoꝛis. Sed declinat ad frigiditatem.Unde ſic non competit in re
regimine ſanoꝛum .Oleum autem amigdalarum dulcium eſt ſatis lauda-
bile:⁊ propinquũ tẽperamẽto. Et in defectu olei interdũ vtimur buti-
ro:ſicut ſupra dictum eſt in capitulo de lacte ⁊ animalium ſuperfluitati-
bus . Sangimine autẽ ⁊ ſpecialiater poꝛci interdum vtimur ad cõdimẽ-
tum cibarioꝛum propter defectũ ⁊ propter quaſdam cauſas que ſuperius
dicte ſunt.Sapoꝛum delectamẽta ad voluptatem magis quã propter ne-
ceſſitatem a lecatoꝛibus fuerunt primitus adinuenta. Unde non multu
ſunt neceſſaria in ſanitatis regimine:immo interdum talium ſapoꝛum de

Pro lecatoꝛibus.

lectamenta inferunt nocumenta. Nam propter talium ſapoꝛum placen-
tiam homo plus comedit ꝙ natura requirat .Unde homo exiſtens ſanus
⁊ in naturali diſpoſitione tales ſapoꝛes non appetit nec via cibi : nec vi
potus ſicut conſideranti patet .Et ſi aliquis ſanus tales ſapoꝛes appeta
hoc foꝛte eſt ex conſuetudine.Et quia conſuetudinem iam inductam dif-
ficile:immo impoſſibile et damnoſum eſt ſubito permutare.Dandum eſ
enim aliquid conſuetudini.Ideo intendo hic breuiter de ſapoꝛibus pertr
ſire. Primũ autem ꝙ in ſapoꝛibus omnibus eſt obſeruandum: ſuppoſit
coꝛpoꝛuꝫ ſanitate eſt ꝙ ex eis paꝝ ſumatur ⁊ quãto ſapoꝛ plus diſtat a te
peramento ⁊ a natura cibi ⁊ potus:tanto minus ſumatur de eo:⁊ quant
ſapoꝛ eſt tẽperatioꝛ ⁊ nature cibi vel potus propinquioꝛ:tãto plus poteſ
ex eo ſumi.Amplius conſiderandum eſt ꝙ tempoꝛibus calidis ſapoꝛes de
clinent ad frigus vel ad calidum valde parum:⁊ in tempoꝛe frigido econ
uerſo. Materia igitur ſapoꝛum in eſtate ſit veriutum:vel aggreſta de
ſummitatibus vitis:vel acetum:vel ſuccus limonum:vel citrangulorum
vel granatoꝛum cum zucaro ⁊ aqua roſata ⁊ amigdalis ⁊ panis aſſatu

Sapoꝛes eſtatis.

infuſus in aliquo ſupradictoꝛum : ſine alleis ⁊ ſpeciebus calidis. Et in
terdum in ſapoꝛibus qui fiunt in eſtate poteſt addi aliquantulum ſerpil
li:⁊ petroſilini ad obtemperandum frigiditatem predictoꝛum. Materi
autem ſapoꝛum competentium tempoꝛibus frigidis:ſunt ſinapium:eru
ca:zinziber:piper:cinamomum gariophili:allea:ſaluia: menta: ſerpilum
⁊ petroſilinum:vinum aqua carnium: acetum non foꝛte ſed propinquum
nature vini.Et in tempoꝛibus mediocribus ſunt ſapoꝛes mediocres elig
di.Amplius diuerſificantur ſapoꝛes ratione cibarioꝛum pro quibus fiun
Nam alia ⁊ alia cibaria indigent alio ⁊ alio ſapoꝛe:ſicut ſciunt dominoꝛu
coci.Caſtratoꝛum igitur elixatoꝛum ⁊ ſimiliter vituloꝛuꝫ ⁊ capreoloꝝ ⁊ h
iuſmodi ſapoꝛ conueniens eſt ſalſa viridis.In eſtate quidem aceto ⁊ agr

Sapoꝛes hyemis

ſta cum paucis ſpeciebus ſine alleis:puto cum petroſilino:zinzibere alb
⁊ agreſta:⁊ aceto ⁊ pane aſſo infuſo in aceto vel agreſta:in hyeme fit ead
ſalſa cum pluribus ſpeciebus ⁊ pauco alleo:⁊ optimo vino: ⁊ pauca agre
ſta:vel poteſt ſufficere ſinapium vel eruca.Sapoꝛ autem carniuꝫ bouina
rum ⁊ elixataꝝ eſt piperbulitum quod fit ex pipere:⁊ pane aſſo ⁊ aqua ca
nium:⁊ pauca aqua in hyeme. Et in eſtate cum pipere pauco: ⁊ multa a
greſta.Et idem ſapoꝛ eſt ſatis conueniens carnibus poꝛcinis:⁊ ſpecialite
in hyeme: ⁊ põt ſufficere ſinapium vel eruca.Sed quando comeditur er
ca debet piſtari cum amigdalis:⁊ diſtemperari cũ aceto in eſtate ⁊ hyem

cum optimo vino. Possunt etiam carnes porcine frigide comedi in estate cum aceto ꝛ petrosilino in principio refectionis. Si aūt predicte carnes pastilentur: ꝛ specialiter porcine ꝛ bouine. In hyeme quidē apponatur cepe album cum puluere specierꝫ forti ꝛ cum agresta. Et in estate cum puluere specierum dulci in pauca quātitate: sine cepis: cum veruto ꝛ caseo butiroso. Uel possunt apponi cepe parue ꝛ in parua q̄titate. Si autē pastillatura fit ex carnibus subtilioribus: nō apponatur cepe: sed in estate lac amigdalarum cū agresta ꝛ pauco puluere: specierū dulci: ꝛ in fine potest apponi ouum cōquassatum cum agresta: sed in hyeme loco agreste apponatur vinum: ꝛ plus de specieb⁹. Assature aūt cuniculorum ꝛ pullorū iuuenum cōueniens sapor est: salsa camelina in aqua basis ꝛ cynamomum: et panis mica cum agresta quidē in estate: ꝛ cum vino in hyeme. Assature porci sapor conueniens est: liquor descendēs conquassatus cū optimo vino ꝛ cepis in hyeme: ꝛ in estate viridis salsa superius nominata. Et potest sufficere sinapiūz in hyeme: vel eruca modo predicto preparata in estate. Assature aūt perdicum: fasianorꝫ: ꝛ colūbarum: ꝛ turturum nullo alio sapore indigent nisi sale. Caponum aūt ꝛ gallinarum elixatarūz conueniens est sapor aque decoctionis eorꝫ cum aliquātulo puluere specierū dulci: ꝛ precipue si in predicta decoctione addatur saluia: hysopus petrosilinum per hoc in hyeme: ꝛ in estate sufficit sola aqua cū aliquātulo croci addito succo summitatū vitis. Sed caponū ꝛ gallinarum pinguium pastillatarum sapori nihil penitus est apponendū: nisi aliquātulum pulueris specierum ꝛ in fine agresta supradicta in estate: ꝛ optimū vinū in hyeme. Sapor eorꝫ cōueniens in assatura in hyeme (alba alleata dicitur) bullita cuius compositionē coci sciunt. Uel potest sufficere vinum cū eis cōquassatum cum aliquantulo pulueris specierū laudabiliūz: et specialiter vinum dulce. Sed in estate sit vinū debile vel agresta: ꝛ minus apponat de puluere specierꝫ. Assature anserū: ꝛ anatum: ꝛ similiū in aquis degētiū sapor est piperata: nigra ꝛ bullita. In hyeme quidem sine aceto ꝛ agresta et cum vino. In estate cum vino ꝛ agresta ꝛ pauciori pipere q̄ in hyeme.

De pastillis. | Assatura. | De elixatis | Saporandi modus | Sapor aui um degentium in aquis

De saporibus ꝛ condimentis piscium

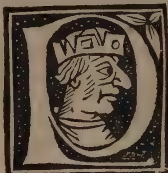
De piscibus autēꝫ sciendū est generaliter q̄ quanto sunt grossioris carnis: ꝛ difficilioris digestionis: ꝛ plurium supfluitatū: ꝛ humidioris nature: tātum indigent saporibus calidiorib⁹ et acutioribus. Et hoc est verum nō solum in piscib⁹: sed in carnib⁹. Unde sequitur q̄ pisces bestiales ꝛ specialiter porc⁹ marinus siue assatus siue elixatus indigēt salsa fortiori et acutiori. Et huiusmodi sapor est piperata nigra bullita ꝛ alleata alba bullita. Et quāto pisces marini ꝛ dulcis aque magis appropinquāt ad predictos pisces: tanto magis indigent saporibus similibus. Anguilla aūt ꝛ murena: ꝛ lampreda requirūt pro sapore gelentinā ex fortib⁹ specieb⁹: cuius cōpositionem nouerūt coci magnorum dn̄orꝫ. Anguille aūt ꝛ murene interdū comedūtur in assatura: ꝛ tūc sapor cōueniens est salsa viridis cū fortibus speciebus ꝛ vino in hyeme: ꝛ cum debilibus specieb⁹ ꝛ agresta: ꝛ aceto in estate. Et similiter intelligatur de cōgro. Sapor aūt salmonūz elixatorꝫ est piperata nigra bullita. Fortis

Anguilla et murena.

quidez in hyeme: ꝛ debilis in estate: sicut de porco marino superius dictuz est. Merlengorū elixatoruz: vel assatoꝝ: vel frixorum: ꝛ alia huiusmodi sapor est synapium dulce: vel eruca superius descripta. Rogatorum ꝛ gornatorum sapor cum elixantur est salsa camelina. In hyeme quidem acutior: et cum vino in estate quidem obtusis speciebus agresta. Assatorum autez et frixorum sapor est salsa viridis superius nomiata. In hyeme quidez est acuta speciebus: ꝛ cum vino. In estate vero obtusa speciebus: ꝛ cū agresta ꝛ aceto. Uel assatoruz salsa cōueniens ꝛ apud gallicos vsitata est vinū in quo disparatum est zinziber album: bullitū: ꝛ super assaturā ꝓiectum et hoc in hyeme. Sed in estate fit idem cū agresta ꝛ pauco zinzibere. Frixorum piscium paruoꝝ aque dulcis sapor conueniens est salsa viridis. Sed elixatoꝝ in aqua sapor ꝯueniens est synapium: vel eruca: vel cepe album decoctū cū eisdem. Lucius elixatus vel barbellus similiter pre salsa requirunt salsam viridem superius nomiatam. Et similiter si frixētur vel assantur: vel vinuz vel agresta in quibꝰ distemperatum fit zinziber album bullitum: ꝛ super assaturā proiectum. Cancroꝝ sapor est acetum simplex in estate: ꝛ in hyeme vinū vel acetū cū puluere quarūdam specierum. Ostrearum aūt sapor si frixētur est agresta simplex in estate: ꝛ cū puluere quarūdam specierum in hyeme. Potest etiam ex eis fieri potagiū: vel ferculum croceū: vel albū cum amigdalis. Hec igitur sufficiant de saporibꝰ.

Merlengus. — Cancer.

Capitulum. xxi. De potibus naturalibꝰ ꝛ artificialibus

Ostq̄ꝫ determinauimus de cibis in speciali: consequēter est determinandū de potibus. Sciēdum igitur ꝙ quidā est potus qui est medicina pure: quidam est potus pure: ꝛ quidam est potus ꝛ medicina simul. Potus quidem pure medicina est sicut syrupus digestiuus vel laxatiuus: vel nectar seu claretuz ex forti vino ꝛ speciebus: qđ datur in fine ad confortādum virtutem digestiuā in stomacho solum. Potꝰ autem qui est potus ꝛ medicina simul est (verbigratia) syrupus violaꝝ rosarum vel nenufaris q̄ in estate exibentur ad sitim cōpescendam: ꝛ malam distrasiam accidentalez remouendā. Potus autem pure potus est qui datur ad cibi delationez: vel permixtionē: vel estuationē: vel sitis a cibo inducte remotionez: sicut superius memini me dixisse in capitulo de comestis ꝛ bibitis in generali. Potus aūt pure potus est duplex. Naturalis et artificialis. Naturalis est duplex: scꝫ vinum: ꝛ aqua. Isti potus sunt in vsu apud nos. Et inter potus de his sapiētes latini: arabes: ꝛ greci fecerunt mētionez: q̄uis alique gentes vtantur lacte loco potus: ꝛ aliq̄ oleo: et aliq̄ syrupis quibusdā in sanitatis regimīe. Sed q: hoc modo nō est cōsuetum apud nos: ꝛ puto ꝙ nō est artificiale: de his potibus nullaz facio mentionem. Potus aūt artificiales qui apud quosdam nostruz sunt in vsu sunt hi: ceruisia vel ex ordeo vel ex auena: pomerium: cerasiū: boschetum seu mellicratum: potus artificialis. Sed q: de aqua sufficienter dictum est in primo capitulo secūde partis huius operis: de ip̄a ad p̄sens nihil penitus est dicendum. Sed de vino: de quo superius in capitulo de comestis et bibitis dictum est in generali. Sciendum ꝙ q̄uis in sitis ex

Potus artificialis.

tinctione aqua sit conuenientior potus ꝙ vinum: tamen omnibus consi
deratis vinū est potus ꝯuenientior in regimine sanitatis ꝙ aqua. Naꝫ
dato ꝙ in sitis repressione q̄ est appetit⁹ frigidi et humidi: huiusmodi aq̄
vniuersaliter melior sit: qꝛ frigida ꝛ humida naturaliter: tamē in cibi per
mixtione ꝛ eiusdem delatione ad partes corporis extremas vinum preua
let aqua. Nam vinū ratione sue subtilitatis in substātia ꝛ actione facili⁹
cibis ꝯmiscetur: ꝛ spāliter qꝛ natura magis delectaꝛ in eo: ideo citi⁹ attra
hit ipm: ꝛ aliis cibis ꝯmiscet. Et specialiter qꝛ hec permixtio fit per viam
cuiusdam ebulitionis: quam vinū magis iuuat ratione virtualis calidi-
tatis: ꝛ aqua impedit ratione frigidatis. Et sic patet ꝙ vinū ꝓualet aqua
in ciborum permixtione. Et simili modo preualet in eoꝝ delatione. Nam — Vinuꝫ optimus penetrator
vinū est optim⁹ penetrator: qđ ei attribuiꝛ ratiōe subtilitatis sue substā
tie: ꝛ ratiōe sue caliditatis virtualis. Talia em̄ sūt multuꝫ penetratia: ꝛ ꝑ
cōsequens vinū est magis delatiuū ꝙ aqua: in qua nō est virtualis calidi
tas: nec substantie igneitas ꝛ aereitas. Vñ aqua mora trāseūdo impedit
oēm cursum: sicut memini me superi⁹ dixisse in capitulo primo scđe ptis
hui⁹ operis. Ampli⁹ motus alimēti ad mēbra est a virtute attractiua. Et
qꝛ mēbra magis diligūt vinū ꝙ aquam: plus iuuabit ad delationē nutri-
menti ad mēbra ꝙ aqua. Amplius ex alio: aqua nō est ita ꝯueniēs potus
vt vinuꝫ: qꝛ aqua impedit alimentū nutrire: eo ꝙ nō nutrit. Si igitur per — Vinum filius nature dicitur.
misceatur cū eo qđ nutrit: illud vtiqꝫ min⁹ nutriet. Vñ quāto cib⁹ est ma-
gis aquaticus: tanto est min⁹ nutritiu⁹. Bonū est igitur ꝙ vinū ꝑmiscea-
tur cum cibo qđ nō solum nō impedit nutritionē: immo multū iuuat: q̄a
vinuꝫ est maxime nutritiuū: ꝛ maxime restauratiuū: ꝛ velocissime nutrit
Amplius vinū confortat calorē naturalē ꝛ spiritū: ꝛ totuꝫ corpus calefa- — Vinum cōfortat virtutes.
cit que multū faciūt ad nutritionē. Et aqua ratione sue frigiditatis para
lyticat: ꝛ mortificat: ꝛ oēs aīe operationes destruit. Vñ nō ponit pedes
in operationibus nature per se. Vñ ipsius solius nō videtur aliqs vsus — Laudes vini
nisi forsan ꝙ in acutis bibaꝛ morbis. Amplius vinū habet alias bonita-
tates quas nō habet aqua. Est em̄ bon⁹ penetrator in toto corpore: ꝛ fleu
ma grossum incidit: ꝛ resoluit ipm: ꝛ coleram rubeā cum vrina ꝛ sudore ex
trahit: ꝛ coleram nigrā calefacit, ꝛ facit exire: ꝛ flectit ipsi⁹ nocumentū: et
materias coagulatas dissoluit. Ampli⁹ ingeniū clarificat: iram cōpescit:
tristiciā remouet: gaudiū inducit: libidinē incitat ꝛ imundicias expellit:
audaciā causat: auariciā fugat: liberalitatē inducit. Et vt sit ad vnū dice
re: vinum reddit hoiem virilē ꝛ scđm corpus: ꝛ aqua femineū. Vñ ceteris
paribus nō bibētes vinū sunt effeminati respectu bibentiū vinū. Vñ cō
pertū est ꝙ quidā nō bibens vinū primo: ꝛ postea ꝯsuet⁹ bibere vinū: me
lior scđm aīam ꝛ scđm corpus effect⁹ est. Sic igiꝛ potus vini ꝯuenientior
est i sanitatis regimīe ꝙ pot⁹ aq̄. Immo nō approbo potū aq̄ simplicis in
sanitatis regimīe. Has bonas ꝓprietates vinū hꝫ debito mō exhibitū. Et
si idebite exibeaꝛ vsqꝫ ad ebrietatē: rōem rōnalis aīe ꝛ lumē extiguit: vir- — Indebite sumptum multa mala facit.
tutē bestialē irrationabilē iducit: ꝯcupiscibilē ꝛ irascibilē ꝯfortat: ꝛ ratō
ni iobediētē reddit. Et sic remanet corp⁹ sicut nauis in mari sine gubernā
te: pp qđ fauet cui nō est fauēdū: ꝛ laudat qđ nō ē laudādū. Et interdū fa
cit loq̄ pessima cū ira ꝛ supflua supbia: ꝛ finaliꝛ facit opari pessima: puta
adulteria ꝛ turpissima homicidia. Ampli⁹ idebite sūptū cerebrū ꝛ neruos
mirabiliꝛ ledit: ꝛ palisyꝫ: ꝛ stuporē: ꝛ ceteras hūorales egritudies iducit.

Et vt sit ad vnuʒ dicere: cito tales moriuntur ⁊ senescũt: ⁊ talibus melius
esset ꝙ biberent aquã ꝗ vinũ. Ut igitur nõ cadat error ex vini administra
Prima regula tione: cui⁹ debite administrati tot sũt iuuamẽta ⁊ idebite nõ minora nocu
mẽta ponẽde sũt regule q̃ obseruãde sũt in potu vini. Prima regula est ꝙ
vinũ stomacho ieiuno ⁊ corpore famelico nõ est bibẽdum. Facit em̃ cade
re in spasmum: ⁊ mẽtis lesionẽ ⁊ alienationeʒ. Et si aliqueʒ contingat si-
tire ieiuno stomacho: sciat hãc sitim nõ esse veram: nec naturalẽ. Nam si
tis vera ⁊ naturalis est ꝓpter estuationẽ factam a cibo preassumpto: qđ
in proposito esse nõ potest. In tali igitur siti nõ est bibendum vinum: nisi
simul aliquid comedatur. Potest tamẽ ad sedationẽ sitis bibi iulep: aut
aliquis syrupus appropriatus: vel zuccarũ rosatum cum aqua. Stoma-
Secunda regula. cho vacuo igitur nullomodo bibatur vinũ. Scđa regula est ꝙ inter duas
comestiones cibo sumpto adhuc in stomacho nõ digesto: vinuʒ nõ est bi
bendum: tum q2 digestionẽ interrũpit: tum q2 facit indigestũ cibũ de sto
Tertia regula macho descendere. Tertia regula est ꝙ post forte exercitiũ nõ est bibendũ
vinũ. Naʒ hoc multũ ledit neruos ⁊ cerebrũ. Quarta regula ꝯsiderãda in
Quarta regula. vino est ꝙ vina mixta cũ aqua pauca citius inebriant: ⁊ ad cerebruʒ ⁊ ad
neruos citius penetrant: ⁊ specialiter sint vina grossa. Quinta regula est
Quinta regula ꝙ malis cibis ⁊ fructibus comestis ⁊ digestis in stomacho nõ debet bibi
bonum vinũ ⁊ subtile eo ꝙ faceret maliciam ciboꝝ ad mẽbra citius pene
trare. Et hoc est verũ in quãtitate notabili: sʒ si bibatur in quãtitate pau
ca ad intentionẽ permixtionis: corriget maliciaʒ ciboꝝ maloꝝ: ⁊ digestio
Sexta regula nem confortabit. Sexta regula est ꝙ si in eadem mensa vinũ forte bibat
et debile incipiendũ est a debili: ⁊ vltimo forte est bibendũ. Nam digestio
in orificio stomachi est debilior que vino forti cõfortabitur. Amplius vi
num forte cum maiori delectatione suscipitur: ⁊ sic stomachus totũ cibũ
perfectius amplectitur: ⁊ os stomachi ꝑfectius clauditur. Amplius si vi-
num forte reciperet ante: dubitandũ esset ne ratione subtilitatis et actio
nis ante ꝑfectam digestionẽ descenderet a stomacho ⁊ reliquũ cibum in-
digestum secum traheret. Et specialiter q2 cetera mẽbra diligunt vinũ for
Septima regula. te plus ꝗ debile ⁊ sic citius traherent ꝗ esset oportunũ. Septima regula
est ꝙ vinum quod bibit ad cibi permixtionem: debet recipi simul cum ci-
bo: nec debet expectari sitis: q2 vinum quod bibitur ad sitis inducte a ci-
bo extictionẽ debet sumi in fine totius digestionis: ⁊ plus vel min⁹ secũ-
dum ꝙ maior vel minor est sitis. Sed vinum qđ est potus delatiuus su-
mi debet completa prima digestione ⁊ parũ ante horam suscipiendi aliuʒ
cibum sequentem. Et talis potus specialiter competit quãdo cibaria pri-
mitus sumpta fuerint grossa in substãtia ⁊ actione. Nec debet expectari
sitis ad talem potum suscipiendũ. Nam talis potus preparat stomachuʒ
ad suscipiendũ sequentem cibum ⁊ iuuat transitũ cibi ad epar: nec debet
esse talis potus magne q̃titatis: vt cito possit digeri. Non em̃ ymaginan-
dum est ꝙ ante digestionem ipsius in stomacho transeat ad epar. Sed si
talis potus delatiuus esset aqua nõ oporteret expectarẽ eius digestionẽ
Octaua regula ante penetrationem ad epar. Octaua regula est ꝙ quando cibus est gros-
sior ⁊ siccior: ⁊ frigidior: potus permixtiuus et delatiuus debet esse maior
et econuerso quando cibus est calidior: subtilior: et humidior: potus per-
mixtiuus et delatiuus debet esse minor. Et specialiter quanto cibus est
grossior: et frigidior: et digestioni inobedientior: tanto vinum permixtiuũ

vel delatiuum debet esse subtilius et fortius. Et quanto cibus est subtili
or:et calidior et digestibilior: tanto potus debet esse debilior. Unde fortius
vinum bibendum est cum carnibus bouinis ꝙ pullinis: ꝛ fortius biben-
dum est cum piscibus ꝙ carnibus regulariter. Nona regula ꝙ quando   Nona re-
quis est valde sitibundus: tunc vinum eius debet esse subtilius et colore
remissius. Et quanto aliquis est minus sitibundus: eius vinū potest esse
fortius et rubicundius. Vina enim fortia conuenientia non sūt ad extin-
guendum sitim. Decima regula est ꝙ pueri ꝛ nutrices non debent bibe   Decima re
re vinum nisi parum et valde debile:et aquaticum. Senibus autē com-   gula
petit vinum forte:et odoriferum:et saporosum. Unde pueris dare vinum
specialiter forte:est ignem addere igni. Et est alia ratio. Nam pueri hūt
neruos debiles: et cerebrum valde passibile et debile: vnde cito leduntur
a vino. Etiam vinum non est bene proportionabile complexioni eorū ra
tione siccitatis vini. Sunt enim pueri valde humidi nec comedūt fortia
cibaria ad digerendum: ꝛ cum hoc habent digestiuam fortem: ꝛ spiritū
multitudinem. Et sic pueris ꝛ nouiter natis nullomodo est vinum exhi-
bendum: nisi valde parum: ꝛ sic ad vinum paulatim assuescant. Et quan-
to magis procedunt in tempore: tanto magis ꝛ securius potest eis mini-
strari vinum. Et specialiter cum comedunt cibaria grossa: ꝛ ad digerēdū
difficilia: ꝛ ad membra difficilius transeūtia: et in eis colera multiplicat   Undecia
quam vinum extrahit cum sudoribus ꝛ vrina. Undecima regula est ꝙ ha   regula.
bentes cerebrum debile: naturaliter siue accidentaliter: nō bibant forte
vinum odoriferum in quantitate notabili: sed vinum debile ꝛ aquaticū.
Et similiter habentes epar calidum ꝛ stomachum: abstineāt a vinis for-
tibus et calidis. Et similiter habitantes in regione calida. Similiter qui
sunt complexionis calide et cōplexione totali: minus indigent vinis for
tibus: ꝛ calidis: et subtilibus. Et contrariū est de eis qui sunt frigide cō-   Duodeci-
plexionis: ꝛ habitant regionē frigidā. Duodecima regula est ꝙ vina aqua   ma regula
tica valde sūt euitanda via potus. Magis enī sunt medicinalia ꝙ potati
ua: et vina noua sunt adhuc indigesta: ꝛ impura: et ventosa: et opilatiua:
et dissenteriam inducūt. Sed vina mediocria etate: nō defecata sunt ma
gis ceteris eligenda. Decimatertia regula est ꝙ inebriari vino semel vel   Decima-
bis in mēse competit in regimine sanitatis: vt quidam asserunt tū pro   tertia re-
pter somni prolixitatem ex quo virtutes quiescūt animales: ꝛ fortifican   gula
tur naturales: tum qꝛ sequitur sudor ꝛ vrina vel vomitus: ex quibus sup
fluitates a corpore resoluūtur ꝛ remanet corpus mūdum. Hanc tamē re-
gulam nō approbo: nisi in his qui vtūtur malo regimine. In vtentibus bo
no regimine hec regula nō est obseruanda. Et circa hanc regulam obser-
uandum est ꝙ inebriatio nō sit fortis: cuius nocumentū in cerebro sit no
tabile. Nam talis inebriatio plus debilitat virtutes animales: ꝙ quies
sequens confortaret easdem. Debet igitur inebriatio esse debilis q̄ som
num inducat: ꝛ sollicitudinem penitus āmoueat. Fortius enī inebriari vi
tuperabile est moribus ꝛ natura. Decimaquarta regula est ꝙ si bibatur   Decimaqr
vinum nō solum in ratione potus: sed ad corporum nutritionē: ꝛ restau   ta regula.
rationem: et impinguationē: sicut contingit in macillentis naturaliter
vel accidentaliter tunc competunt vina dulcia ꝛ grossa sufficienter colo-
rata. Talia enī vina sunt sufficienter nutritiua: ꝛ deperditi restaurati-
ua: et corporum impinguatiua. Unde conueniētiora ad impinguandum

corpora macra. Et per oppositum si intendamus nō nutritionem: nec deperditorum restaurationem: nec impinguationem: sed magis consumptionem: macilentiā: et desiccationem: vt contingit in his qui sunt multū carnosi et pingues: tunc vina subtilia in substantia et actione nō dulcia: sed sapore acuta modicum colorata sunt eligenda. Et similiter apertiua si sint venarum subtilium et strictarum. In habentibus enim venas strictas dubitandū est exhibere vina grossa: que sint opilatiua. Unde si quis esset macillentus et cū hoc haberet venas strictas: non esset securū ei exhibere vina dulcia grossa et rubea.

Uinū dulce.

Decimaquinta regula.

Decimaquinta regula est ꝙ si vinū detur propter cibi permixtionem: tunc vina subtilia non dulcia: sed sapore amicabilia: odorifera: non austera: nec pontica: colore mediocria: ad albedinem aliqualem declinantia: sufficienter fortia eligenda sunt. Talia eñ vina bene sūt cibarijs permiscibilia et sufficienter penetrantia: et digestionem non impedientia: et stomachum ad sequentem cibū melius preparantia. Et talis potus cibi debet esse permixtiu⁹ et delatiu⁹.

Uinum album extinguit sitim

Si autem detur vinum ad sitis extinctionem: tunc vinū album: subtile: debile nature: aque propinquū est eligibilius. Tale enim vinum magis humectat: et infrigidat et per consequens melius extinguit sitim. Et quanto sitis est maior: tanto tale vinum est conuenienti⁹. Et in isto casu in fine comestionis eligibilius est vinum dare album aquosum et subtile: qñ scilicet vinum bibitur ad cibi permixtionem et sitis sedationē. Et si vtrūqꝫ vinū bibatur ad vnam intentionem tunc semper incipiendū est a debili: vt in isto capitulo superi⁹ dictum est.

Decimasexta regula.

Decimasexta regula est qꝫ si vinum detur ad spirituū cōfortationem et a fortiori eiusdem reparationem et virtutis etiam confortationem: tunc debet dari vinum subtile: odoriferū: saporis delectabilis: mediocris coloris sufficientis fortitudinis. Et tale vinū debet sumi cū pauco cibo. Et debet esse depuratum ab vtraqꝫ superfluitate et debet sumi i pauca quantitate.

Decima septima regula

Decimaseptima regula est ꝙ si exhibeatur vinum ad stomachi et viscerū contentiue fortificationem: eligem⁹ vina grossa: pontica nigra vel rubea: sicut contingit in habentibus fluxū ventris propter debilitatem contentiue stomachi. Sed si intendam⁹ confortationē digestiue stomachi competūt vina subtilia: vel mediocria in substantia et colore boni odoris: et cōuenientis saporis: et sufficientis vigoris: et aliqualis stipticitatis.

Decima octaua regula

Decimaoctaua regula ē ꝙ vina alba sūt debiliora et magis aquosa: deinde nigra frigidiora ratione terrestreitatis et non aqueitatis. Et rubea et rufa sunt calidiora ceteris. Et hoc est verū comparando vina eiusdem territorij adinuicem et nō aliter.

Uina gallicana.

vnde vina rubea et rufa gallicana non sūt ita fortia sicut sunt multa vina alba que reperiuntur: sicut consideranti est manifestū. Debꝫ igitur fieri comparatio inter vina eiusdem maneriei et territorij. Unde videmus ꝙ vinum primitus est valde album: et in temporis processu cū defecatur et purificatur efficitur min⁹ album. Et vinum qđ in principio est minus rubeū: in temporis processu efficitur magis rubeum. Et hoc est manifestū signū ꝙ nigredo et albedo attestant minori caliditati vini et rubedo et rufedo maiori.

Decima nona regula.

Decimanona regula est ꝙ vinum factum debile per admixtionē aque laudabilis eligibilius est ꝙ̄ naturaliter debile: supposito eodem gradu debilitatis in vtroqꝫ. Et specialiter quando debilitas vini est valde magna: sicut est debilitas vinorum gallicanorum. Nam vina sic naturaliter

debilia multuz sunt corruptibilia et putrefactibilia: sed vina debilia per admixtionem aque non sunt putrefactibilia: sicut manifeste possum⁹ experiri. Nam si dimittatur vinum gallicanũ in vitro per noctem: in mane sentitur sapor corruptus: et apparebit color corrupt⁹. Sed non sic erit de vino debilitato per aque admixtionem. Sed sec⁹ esset vbi non esset tãta debilitas naturalis sicut p aque admixtionẽ: tũc enim eligibili⁹ esset vinum debile naturaliter: qr natura magis laborat in digerendo: qđ est minus homogeneum. Et vinum debilitatũ per aquam est huiusmodi respectu vini debilis naturaliter. Et hanc regulam memini me superi⁹ dixisse in capitulo de comestis ꝛ bibitis in generali. Uicesima regula consideranda est ꝙ cũ vinis fortib⁹: subtilibus: et fumosis bonũ est ꝙ admisceatur aqua: que sufficit ad repressionem fumositatis vini: que tamen nõ facit substantiam vini ad cerebrum veloci⁹ penetrare. Unde pauca aque ꝙ̃titas sufficit ad repressionem fumositatis que tamen non sufficeret subtiliare substantiam vini vt facili⁹ penetraret ratione cui⁹ penetrationis contingit inebriatio. Sic igiꝛ appositio paucissime aque impedit fumationem ad caput: ratione cui⁹ potest contingere capitis grauedo ꝛ dolor: et nihil iuuat ad penetrationem substantie vini ad cerebrum et neruos: ratione cui⁹ posset contingere inebriatio. Sed maior quantitas predicta iuuabit ad vini penetrationem ad neruos: et specialiter si vinuz sit grossum ꝛ forte et non impedit vini fortitudinem quin posset inebriare. Et si plus apponatur de aqua: virtus vini totaliter destruetur: sic ꝙ inebriare nõ poterit. Sic igiꝛ approbo ꝙ in omnibus vinis: specialiter fortib⁹ ꝛ fumosis: si indigeam⁹ fortitudine vini sine fumositate aliquid ponaꝛ de aqua. Unde etiam potest sustineri ꝙ cuiuscũqꝫ quantitatis aque appositio: iuuat substantie vini penetrationem. Unde si bibatur vinũ in quãtitate immoderata: iuuaret ad inebriationem: sed si bibatur in quantitate moderata non inebriabit. Et sic iuuabit ad inebriationem: et tamen faciet ad fumositatem vini recipiendum. Bene enim stat simul substantiã vini esse magis subtilem: et ratione illius magis penetratiuam. Et sic indebite sumptam magis inebriatiuam: ꝛ tamen eandem substantiam esse min⁹ fumosam. Nam fumositas plus debeꝛ vino ratione qualitatis que repressa est per admixtionem aque pauce: et inebriatio ei debetur ratione substantie in bibentis substantiam cerebri et neruorũ: cuius penetrationem iuuat admixtio aque modice. Et in hoc est materia subtilis considerandi. Uicesimaprima regula ꝙ si intendam⁹ pectoris ꝛ pulmonis mũdificationem et ventris laxationem: tunc vina mediocris substantie sapore dulcia sunt magis eligibilia: et specialiter si non dubitamus opilationem venarum. Uicesimasecunda regula consideranda est ꝙ vinum eligibilius et melius in sanitatis regimine est vinum mediuz seu equale inter vetustatem et nouitatem: clarum ad rubedinem trahens: bonum habens odorem et equalis saporis: quod nec acre nec acutum: nec dulce: nec fumosum: nec grossum nec valde subtile sed ad subtilitatez declinans sit etiam inter fortitudinẽ ꝛ debilitatẽ obtinet mediocritatem: quod etiã non creuit in saxosis ꝛ lapidosis montibus: nec in terra simpliciter plana ꝛ arabili: sed in terra montuosa sicca a sole versus meridiem discooperta. Quod etiam non creuit in regione nimis calida nec nimis frigida. Et ex his cõcludi potest ꝙ vina cyprina; nec greca; nec garnacina cõueniunt

Uicesima regula. De vinis fumosis

Uicesima prima regula

Uicesimasecũda regula. De vino medio.

Electio vini

Uina greca nõ competunt

in sanitatis regimine via potus. Nec vina gallicana ꝛ eis similia: sed ta-
lia vina sicut sunt vina debilia: ꝛ de bersilitico: ꝛ de sancto porciano. Hec
enim vina sunt cōuenientia via potus in regimine sanitatis. considera-
tis eorum coloribus: substātijs odoribus: saporibus: et locis in quib⁹ cre-
uerint: ꝛ consideratis eoꝝ effectibus quos homines in seipsis iam dudū
experti sunt.

Ista laudātur

Uigesima tertia regula

Uigesimatertia regula est ꝙ homines qui vtūtur multo
vino: vel ex natura: vel ex consuetudine: vel ex quacūqꝫ alia necessitate:
non debent vti multo cibo. Uinum enī est cibus ꝛ potus. Unde videmus
potatores tabernas quotidie sequētes respectu alioꝝ hoīm pauci victus
Quomodo enī natura potest digerere multum cibum ꝛ multum potum.
Pro certo male. Et bonum est ꝙ talis qui vult repleri vino in suis cibis
quibusdam diureticis vtatur: vt vinum citius transeat de stomacho: et
non accidat repletio nauseatiua: que si accidat ꝓuocetur vomitus: et hy-
dromel bibatur: deinde euomat iterum: deinde lauet os suū aceto ꝛ mel
le. Nec dentes ꝛ gingiue ꝓpter vomitum remaneant infecte: ꝛ faciē cū
aqua frigida: vel aqua rosarum irroret parum. Amplius volēs repleri vi
no nō comedat rem dulcem: sed vnctuosaꝫ: puta micas panis vnctuosas
et carnes pinguedine mixtas: post cibum cuꝫ bibere voluerit amigdalis
vtatur ꝛ capparibus. Amplius caules cocti cuꝫ carne ꝛ oleo preparate: et
condite cum sale eisdem cōueniunt: vt vino repleri possint sine lesione.
Et vniuersaliter omne quod vaporeꝫ vini alleuiat valet ad idem: sicut se-
men caulium ruta sicca calamentū: ameos: ꝛ similia. Amplius sciendū ꝙ
cibaria grossa in quibus est viscositas: conglutinatio: ꝛ dulcedo ebrietatē
tem impediunt: q₂ tarde penetrant: ꝛ sic impediunt transitum vini et ei⁹
vaporem ingrossant: q̄uis sint cibaria cū quibus nō potest recipi vinum
sine lesione que est nauseatiua repletio. Cibaria igitur subtilia ꝛ vnctuo
sa nō dulcia sunt cum quibus sine repletione nauseatiua ꝛ stomachi gra-
uamine plus potest homo repleri vino. Sed cibaria grossa: dulcia ꝛ visco
sa sunt cum quibus potest plus recipi de vino sine ebrietate: nō tamen si
ne grauamine stomachi ꝛ repletione nauseatiua. Si igitur homo velit
bibere multum vinum: ꝛ dubitet ebrietatem: vel propter cerebri debilita
tem: vel propter vini fortitudinem: vel propter humorum plenitudineꝫ:
vel propter ciborum paucitatem: tunc talis cibus grossus dulcis glutino
sus ꝛ viscosus est maxime necessarius ꝛ nō pinguis subtilis ꝛ vnctuosus
Sed si quis non dubitet ebrietatem et velit multuꝫ bibere respectu cibi:
et dubitet repletionem nauseatiuam: et stomachi grauedinem tūc cibus
pinguis subtilis vnctuosus est maxime necessarius.

Pro optimis potationibus

De his que ebrietateꝫ impediūt.

Est breuiter hic no
tandum ꝙ amigdale specialiter amare ciminum: sal semen caulium: sa
napticus: ameos in ieiuno sumpta cum aqua frigida impediunt ebrieta
tem. Et potus aque frigide cum aceto vel cum vino granatorum paula
tim exhibitis: ebrietatem remouet: et similiter odor thuris: camphore e
sandalorum. Sed q₂ iam sumus extra regimen sanitatis: ad propositum
redeamus.

Ista remouent ebrietatem.

Uigesima quarta regula

Uicesimaquarta regula est de vinis artificialibus que apu
aliquos homines sunt in vsu: puta vinum saluiatum: et enulatum e
rosatum. De his igitur sciendum ꝙ cum sapiant naturam medicinal
non competunt in regimine sanitatis nisi in pauca quantitate. Uinum
igitur saluiatum aliquis bibere potest in hyeme in pauca quantitate.
Nam vinum a saluia acquirit quandam caliditatem et stipticitatem

et aromaticitatem: ratione quorum parum sumi potest in hyeme a stomachi calefactionem ⁊ eiusdem ⁊ cerebri ⁊ neruorum ⁊ aliorum ratione stipticitatis ⁊ aromaticitatis confortationem. Sed multuz ex eo sumptum non est conueniens: nec ad sitis extinctionem quia saluia calida est ⁊ sicca in tertio: nec ad cibi delationem ⁊ permixtionem: quia totum cibum ad nimiam siccitatem ⁊ caliditatem faceret declinare. Cum enim vinuz de se sit calidum ⁊ siccum ⁊ saluia sit multum calida ⁊ sicca: totum agregatum multum declinabit ad siccitatem ⁊ caliditatem: quod non est bonum in sanitatis regimine. Amplius si bibatur vinum saluiatum in magna quantitate: quia vinū a saluia acquirit quandam durecitatem ⁊ substātie subtilitatem: intantum ꝙ eius decoctio prouocat vrinam: ⁊ menstrua erit causa descendendi cibum a stomacho ante ipsius digestionem perfectam: et causa trāsitus vini ad cerebrum ⁊ neruos ante digestionem eius in stomacho ⁊ epate. Saluiatū igitur vinuz in magna quantitate nullo modo est bibendum: sed habentes neruos debiles vtantur eo in pauca quantitate quia in magna quantitate plus lederet ꝙ vinum simplex. Est autem hominum consuetudo tale vinum bibere ante alium cibum: quod forte ex hoc fit: quia saluia habet virtutem incitandi appetitum. Et sic vinum saluiatum primo sumptum incitabit appetitum ad cibum qui sumi debet. Amplius vinū saluiatum multum cōfortat neruos totius corporis: quod melius ex eo fiet si sumatur in principio ꝙ in fine. Amplius vinū qd̄ recipit in ꝓcessu debet sumi ad cibi ꝑmixtionē vel sitis extictionē: ꝓpter quoꝝ nullum debet bibi vinū saluiatū. Nam quantitas que ex eo bibi debet: debet esse minor ꝙ oportet ad predicta. Si tamen post omnem cibum parum sumeretur ex eo cum nebula vel pane tosto ad orificium stomachi roborandum: ⁊ digestionem in eo confortandum: forte esset laudabilius ꝙ sumere claretum vel alia vina acuta valde: vel alia que multum sunt fumosa et capitis repletiua. Bene autem considerandum est ꝙ vinuz saluiatuz fiat ex saluia que in loco creuerit vbi serpentes non fuerint nutriti ⁊ conseruati. Libenter enim consueuerunt serpentes morari vbi crescit saluia. Quare vbi saluia sit apponatur ruta: quia serpentes fugiunt rutam. Non igitur recipiat saluia: nisi in loco vbi est magna copia rute. Uinū aūt rosatū in estate est conueniens propter temporis feruorem ⁊ in complexione calida ⁊ in habentibus viscera calida: ⁊ in his qui dispositi sunt ad fluxū vel vomitum colericum. Sed in sanitatis regimine vinum simplex est magis conueniens. Quidam autem plus bibūt tale vinū propter voluptatem ꝙ propter necessitatem. Uinū autē enulatū multū confortat cor ⁊ membra adiacentia. Habentes autem cor debile ⁊ stomachum ⁊ specialiter propter frigiditatem ⁊ humiditatem: vtantur vino enulato in pauca quantitate: sicut dictum est de vino saluiato. Et sine dubio enulatum in multis esset conuenientius ꝙ saluiatum. Et hec sufficiant de regimine vini.

De vino saluiato.

Confortat neruos

Tosta i saluiato vino prodest.

Uinū rosatum

De ceruisia et aliis potibus

E ceruisia autem consequenter est notandum et de aliis potibus: puta boscheto: et pomerio: ⁊ cerasceto: ⁊ similibus si qui sint alij. Sunt enim quidam qui propter penuriā vini vtuntur predictis potibus non tamen potus adeo conuenientes in sanitatis custodia sicut vinum. Sciendum ergo ꝙ ceruisia

Proprietates cerSuisie. potest fieri ex auena: ꝛ ordeo: ꝛ frumēto. Et secūdū ꝙ fit ex alio ꝛ alio grano: est alterius ꝛ alterius cōplexiōis. Omnis tamen ceruisia de quolibet grano facta grossior est ꝙ vinū: ꝛ multū difficilis ad digerendū opilatiōes in visceribus facit: ꝛ maxime tamen noua. Inflationem ꝛ ventositatē generat ꝛ capitis dolorē inducit. Et interdū fluxū vētris ꝛ appetitū deijcit. Sed bene vex est ꝙ multuz nutrit: ꝛ corpus impinguat si bene digeratur. Que aūt cōficitur ex rebus inebriātibus: puta ex grano quod nominatur

Ceruisia ex lolio. loliū pessima est inter oēs dolorē capitis maxime generans: ꝛ neruos ledens.

Diuersitas granorum. Diuersificatur enim secundū granoꝝ diuersitatē. Nā que fit ex ordeo plus attinet frigiditati: ꝛ que fit ex frumēto plus attinet caliditati. Amplius que fit ex ordeo ꝛ auena minus opilat ꝛ minus generat vētositates ꝛ minus nutrit. Et q̄ fit ex frumento magis nutrit ꝛ magis opilat. Et quāto ceruisia est grossior: tanto deterior: ꝛ quāto subtilior ꝛ clarior tanto melior.

De bocheto. Alij autē sunt potus artificiales que fiunt cū melle: qui sunt calidi ꝛ sicci: ꝛ multū opilatiui venaꝝ: epatis ꝛ splenis: ꝛ generant multas inflationes: ꝛ maxime quādo est ꝙtitas in eis maxima mellis: ꝛ maxime quādo mel nō est coctum sufficienter: ꝛ ventrem laxāt. In colericis igitur non cōpetit talis potus: ꝛ similiter si epar ꝛ splen fuerint opilata. Sed talis potus cōgruus est habentibus cōplexiones frigidas: maxime si habeāt in intestinis ꝛ stomacho multū flegma q̄a virtute sua incisiua ꝛ abstersiua incidit ꝛ mundat ꝛ ventrē euacuat. Unde in his soluit ventrē. Et hec memini me dixisse cū de melle tractaui.

De pomerio. Cerasarinū aūt ꝛ pomeriū sunt propinquiora nature vini ꝙ ceruisia. Et puto ꝙ in regimine sanitatis sunt cōgruentiora sicut patet considerantibus colorem odorē ꝛ substantiā predictorum potuū: in quibus sunt magis cōgruentes cū vino ꝙ ceruisia. Isti tamē potus sunt minoris caliditatis aromaticitatis: ꝛ confortationis membroꝝ et nutritionis ꝙ vinū: ꝛ ideo minus cōgruētes in sanitatis regimine. Unde hos potus ꝛ similes si qui sint: ore possumus laudare: sed corde ꝛ opere nos ꝛ nostros dilectos vino optimo copulare.

Capitulum. xxij. de indumentis

Uia possunt homines vti vestibus et indumentis debito modo ꝛ indebito: ꝛ talis indumento[rum] vsus est necessarius in sanitatis regimine determin[an]dum est in isto capitulo de indumētis ꝛ vestibus ꝙt[um] sufficit in proposito.

Differētia vestimentorum. Uestes aūt ꝛ indumēta vel sun[t] de lino vel de bombace: vel de serico: vel de lana: vel [de] pellibus.

Prima regula. Regule igitur seruande in vestibus ꝛ indumētis sunt hee. Prima regula est ꝙ vestes ꝛ indumē[ta] sunt propter mēbra exteriora defendere a nocumēto exteriori: puta calo[re] vel frigiditate plus tamē a frigiditate. Tempore eñ calido nudū incede[re] mēbra denigrat ꝛ cutē adurit: ꝛ totū corp⁹ plus debito calefacit. Et simi[li]ter tempore frigido si quis sine vestib⁹ vel cū paucis incedat multū gra[ua]tur corp⁹ sicut ꝯsiderāti est manifestū. Bñ igitur ꝯsiderādū est ꝙ tempo[re] frigido hō non incedat sine vestib⁹ corpus defendētibus a frigore conti[nen]tis. Et silr in estate ꝙ nō incedat cū vestibus corp⁹ plus debito calefacie[n]tibus vel sine vestibus totaliter: vel cū ita paucis vestibus vel subtilib[us]

ꝙ corpus a calore cõtinẽtis possunt minime defensare. Est igitur diligẽter Triplici-
notãdũ ꝙ vestes ⁊ indumẽta defensant corpus a frigiditate cõtinẽtis tri ter defen-
pliciter. Primo quidẽ quia prohibent applicationẽ frigiditatis cõtinẽtis dũt corp9a
ad corpus: quia frigiditas ꝯtinẽtis nõ attingit corpus immediate sed me frigore.
diantibus indumẽtis. Secũdo q2 humores ⁊ vapores calidos circa super Exẽplũ de
ficiem corporis retinẽt: ⁊ sic ibidem multiplicati calefaciũt corpus exteri9 pipere.
Tertio calefaciũt corpus nostrum suo calore essentiali ⁊ virtuali: qui calor
quodãmodo de potẽtia ad actũ reducitur a calore ⁊ spiritu corporis nostri
sicut piper pulverisatũ supra manum: calefacit manum sua essentiali cali
ditate que reducitur de potentia ad actũ a caliditate nostri corporis. In-
terdũ indumenta possunt calefacere sua actuali ⁊ formali caliditate: puta
quãdo vestes calefaciunt ab igne: ⁊ sic calidi induuntur. Hec tamen cali-
ditas actualis cito recedit: ⁊ remanet virtualis ⁊ potẽtialis caliditas quo Secunda
dãmodo reducta a calore corporis nostri de potentia ad actũ. Secunda regula.
regula consideranda circa vestes ⁊ indumẽta: est ꝙ quãto tẽpus est frigi
dius ⁊ vẽtosius ⁊ aer subtilior: tanto pluribus indigem9 vestibus. Et speci
aliter quãdo corpus est rarum multum ⁊ passibile: ⁊ cũ hoc frigidioris cõ
plexionis. In hyeme igitur ceteris paribus indumenta plura sunt neces-
saria: ⁊ in nocte ꝙ̃ in die: ⁊ stante vento ꝙ̃ non flante: et in tempore plu(ui)- In hyeme
oso ꝙ̃ sereno. Nam tempore sereno sol magis potens est calefacere ꝙ̃
pluuioso. Amplius homines rare complexionis puta quorum musculi
non sunt densi: sed multum porosi: ⁊ quorum carnes non sunt dure: sed
molles: tales vtiqꝫ plus timẽt frigus: ⁊ plurib9 indigẽt vestibus. Simili-
ter etiaꝫ ceteris paribus senes ⁊ fleumatici ⁊ melancolici pluribus vesti
bus indigent. Nam tales maxime leduntur a similibus sue crasi: et a
contrario iuuantur ⁊ sic colerici ⁊ sanguinei paucioribus indigent vesti- Dubiũ de
mẽtis ꝙ̃ fleumatici vel melancolici. Sed tu diceres cõtra: colerici sunt colericis.
rariores: ⁊ per consequens passibiliores: ⁊ sic indigent pluribus vestibus
(ꝙ̃) melancolici: quorum compositio est durior. Dicendum ad hoc ꝙ non est
inconueniens aliquem colericum quo ad membra exteriora esse compo-
sitionis durioris: ⁊ minus passibilis aliquo melancolico. Unde dato ꝙ
regulariter compositio sequatur complexionem ⁊ eidem proportionetur:
interdum tamen contingit contrarium. Sic igitur stat simul ꝙ aliquis
(sit) colericus ⁊ non rarus melancolicus ⁊ non densus. Ceteris igitur pa
ribus ex parte complexionis regula compositionis posita est vera: ⁊ ma-
xime esset vera si cum caliditate complexionis esset duricies compositio-
nis: ⁊ cum frigiditate complexionis esset raritas compositionis. Po-
test etiam dici ꝙ regula compositionis dicta non simpliciter tenet: nisi
supposita eadem complexione: vel ꝙ non sit repugnantia ex parte com-
plexionis: sed respectu compositionis simpliciter tenenda est. Plus e-
nim facit caliditas complexionis ad hoc vt aliquis minus indigeat cale-
facientibus ꝙ̃ raritas compositionis ad hoc ꝙ ledatur infrigidantibus.
(Un)um enim contingit in ratione actiui resistentis: puta complexionis
(cal)iditas: ⁊ aliud in ratione passiui puta compositionis raritas aut den-
sitas. Tertia regula est ꝙ homines qui plus exercitantur ceteris pari- Ter. re. de
bus paucioribus indigent indumentis. Nam per exercitium calefaciũt exercitio.
membra exteriora: ⁊ superflue humiditates membrorum consumuntur
(⁊ me)mbra aliqualiter indurãtur; ⁊ impassibilia efficiũtur. In quiescẽtibus

autem membra exteriora sopita sunt ꝛ calor in eis: ꝛ ideo oportet ꝙ per in
dumenta confortentur: ꝛ quodãmodo de potentia ad actum reducantur.
Quarta regula est ꝙ seruientes in stuphis ꝛ qui in earum domibus com-
morantur : quando contingit ꝙ se exponunt continenti aeri frigido:indi-
gent pluribus vestibus : tum quia plus leduntur a frigore: quia consueti
sunt in calore.Sicut enim ab assueto non fit passio:sic ab eo quod est con
trarium assueto corpora nostra maxime patiuntur:ꝛ hoc contingit in pro
posito:tuȝ quia eoꝝ porositates sunt aperte ꝛ rare:ꝛ sic frigiditas conti-
nentis potest perfectius ꝛ citius subintrare ꝛ membra ledere. Et propter
hanc causam in primis frigidioribus indiget homo plurimis cooperimen
tis:propter hoc ꝙ subita mutatio ad frigus nocet:ꝛ pori inueniũtur aper
ti. Quinta regula est ꝙ in somno aliquis indiget plurimis cooperimen
Quinta regula. tis ꝙ̃ invigilia.Nam in somno calor trahitur ad interiora ad loca digestio
nis:ꝛ membra exteriora remanent calore ꝛ spiritu denudata respectu vig
liarum:ꝛ sic apta nata sunt magis ledi frigiditate continẽtis.Et membru
De somno maxime frigidũ maximo indiget cooperimento:ꝛ hoc est cerebrum.Und
caput in somno maxime est cooperiendum:ꝛ specialiter quia in somno el
uantur vapores ad caput infrigidantes ipsum: qui in cerebro conuertun
tur in substantiã aqueam.Unde puto ꝙ in somno magis est caput coope
riendum ꝙ̃ alia membra sed in vigilia magis coopienda sunt alia membr
quia in vigilia multus calor ꝛ spiritus mittũtur ad cerebrum propter vir
tutes animales interiores ꝛ exteriores quarum operationes vigent in e
ꝛ sic in vigilia calidum est sufficienter : sed in somno caliditas non est it
fortis immo est contrariũ vt dictuȝ est.Partes autem spirituales scilice
De partibus pectoralibus pectorales maxime debent cooperiri non solũ in somno sed et in vigili
Nam partes pectoris difficile est tueri a frigore quia aer frigidus cõtin
inspiratur ꝛ expiratur ꝛ reuma cõtinue descendit a cerebro ad partes p
ctoris ꝛ pulmonis.Etiam est in illis partibus magna ꝗ̃titas ossium q
De manibus frigida sunt:non obstante igitur cordis caliditate propter predictas ca
sas partes pectorales sunt maxime cooperiende. Extrema autem pu
manus paucioribus indigent cooperimentis:ꝛ specialiter in vigilia qu
sunt quasi in motu continuo.Sunt enim organa deputata ad operatiõ
transeuntes:ꝛ adhuc manus paucioribus indigent cooperimentis ꝙ̃ p
des ex eo ꝙ sunt in motu magis continuo ꝛ eorum opus cooperiment
impeditur ꝛ sunt propinquiores fonti caloris scilicet cordi:ꝛ prope man
sunt arterie multe in quibus inuenitur pulsus fortis in quo significat
calor fortis ꝛ magna influentia cordis. Unde quia operationes manuu
ad quas sunt deputate a natura que su[illegible] valde multe exercentur mul
calore ꝛ spiritu:ideo ad easdem manꝰ natura corporis regitiua mittit m
tum calorem ꝛ spiritum ꝛ sic non indigent tot cooperimẽtis sicut alie p
De pedibꝰ tes.Pedes etiã sunt in multo motu:ꝛ operationes ad quas deputati su
exerceri non possent cum multis cooperimentis ꝛ sic non indigent plu
bus cooperimentis sed indigent adhuc plus ꝙ̃ manus ꝛ sic a principio
communiter assuetum est ex causa finali hoc:ꝛ hec consuetudo iam rec
Facies nõ indiget cooperimento. cta est iñ naturam. Membra autem faciei nullis cooperimẽtis indige
vel paucis nisi magna immienute necessitate. Naȝ ad faciem natura m
tum mittit calorem propter operationes sensuum que vigent maxime
partib us faciei. Que etiam operationes cooperimentis communiter

exerceri nõ possent. Sexta regula sumitur ex parte habitudinis. Naz habẽtes mẽbra exteriora carnosa paucioribus indigent cooperimẽtis habẽtibus ea denudata a carne: minus eñ oñs tales ledũtur a frigore q̃ denudati a carne ceteris parib⁹. Septima regula sumit ex pte indumẽtoruz et vestium in quib⁹ plurima diuersitas inuenit. Quedã eñ indumenta sunt magis calida quedã minus alia vero mediocriter. Indumẽta eñ de pellibus cõiter et vt in plurimũ sunt alijs magis calefacientia et inde indumẽta ex pannis laneis subtilibus et mollibus densis sufficiẽter grossis: dein de indumẽta de bõbace: et deinde de serico et vltimo indumẽta linea. Omnibus eñ indumẽtis sunt minus calida: et de bõbacinis et sericis que min⁹ lixata est et magis pilosa est magis calida. Uestis eñ serica lixata multuz est frigida et similiter bõbacina et similiter de vestib⁹ laneis que magis est subtilis et rara et lixata et nõ lenis sed aliquãtulũ aspera est min⁹ calida: et que minus subtilis et satis densa et lenis nullomodo lixata est talis vtiq lanea vestis calidior est inter oñs. Et de vestibus lineis similiter dicẽdũ q̃ q̃to subtilior rarior asperior min⁹ pilosa tanto min⁹ calida: et p oppositum q̃to grossior densior lenior magis pilosa: tãto calidior. Et de pellibus silr q̃ q̃to pellis habz pilũ dẽsiorẽ maiorẽ leniorẽ: tãto est calidior. Et est notandũ q̃ pelles diuersificãtur scdm diuersitatẽ aĩaliuz a quibus sumũtur. Sciendum igit q̃ ɔsideratis ɔditionibus supradictis et aĩalium naturis pellis caprina est minoris caliditatis et deinde pelles de griffo. Pelles aũt vulpine sunt multũ calide et sicce et sic multũ ɔfortant neruos: vñ multum cõpetunt palyticis et artheticis et vniuersaliter oibus passionib⁹ neruorum et cõpetunt etiã his qui sunt valde pingues et volũt eoꝝ corpa macrefacere et desiccare. Pelles aũt cuniculoꝝ et lepoꝝ sunt his ꝓportionales nisi q̃ nõ tantũ desiccãt. Uñ puto q̃ in regimie sanitatis sunt magis congruentes pelles de biuria ɔsideratis ɔditiõibus prius enumeratis: satis est calida: nam pellis est satis grossa et habet pilos multos et densos et lenes sufficienter magnos et cũ hoc est nitida valde et pediculoꝝ minime generatiua et habet pilos fortissime adhesionis: vñ tales pelles satis apud me cõmendãde sunt. Pelles aũt ouine sunt calide et humide cõsequentes complexionẽ aĩalis cuius sunt. Unde multuz ɔfortant corpus et calorem naturalẽ et corpus impinguãt: vnde melãcolicis et siccis et macillẽtis multum cõpetunt sed est pellis inter oñs nitida minime et multoꝝ pediculorum generatiua. Ut igitur sit ad vnum dicere pellis ouis sequit complexionem aĩalis cuius est que cum sit cutis dense et spisse pilositatis: fortis adhesionis et multe pilositatis plus calefacit: et p oppositum si sit rare cutis et rare pilositatis et min⁹ calefacit et si habz pilos aspersos et duros desiccat: et si humiles et lenes impinguat et humectat et hoc est vniuersaliter verum in omibus indumentis. Ex dictis igitur satis concludi potest q̃ homines calide complexionis iuuenes tempore calido regione calida sufficienter pingues et carnosi indigent indumẽtis subtilioribus raris paucepilositatis et rare: et per oppositũ frigide complexionis senes et tempore et regione frigidis macillenti et rari indigent indumẽtis grossioribus multe pilositatis et dense. Amplius si queramus corporis desiccationem et macillentiam vel superfluitatum in mẽbris consumptionez bonuz est q̃ indumenta sint dura aspera et nõ multum rara et specialiter indumẽta que prope cutem ponũtur. Unde volentes se macrefacere et mẽbrorũ suo-

Sexta regula.

De diuersitate vestium.

Uestis serica

De pellib⁹

Pellis vulpina

Pellis cuniculoꝝ.

Pelles ouine.

Regimen scdz diuersitatez corporum.

rum superfluitates desiccare uti debent indumētis lineis asperiorib⁹ du rioribus et grossioribus ꝛ talia indumēta sepius mutare. Et per oppositū quorum mēbra sunt macillenta ꝛ paucarum sup̄fluitatum volentes impinguari debent uti indumētis lineis mollibus sufficienter densis. Ex dictis autem elici potest ꝙ quāto indumenta sunt leniora ꝛ minus pilosa ꝛ magis lixata tanto induātur immediatius carni: ꝛ quāto asperiora ꝛ duriora ꝛ minus frangibilia tanto induantur longius a carne: unde vestes linee ꝛ similes induūtur magis prope carnem ꝛ vestes lanee induuntur longius: sic em̄ minus leditur corpus ꝛ vestes melius conseruantur.

Capitulum. xxiij.

De volentibus continere.

Regimen continentium

Quoniaȝ quidem sunt venerabiles viri qui viuere volunt continēter ꝛ tamen volunt viuere sani. Ideo de meliori eorum regimīe intendo unū capitulum breue imponere. Scimus em̄ ꝙ ꝛ si act⁹ venereus seu coitus sit utilis in sanitatis regimīe non tamen necessarius. Unde aliqui sapientum qui fuerunt locuti de sanitatis regimīe de coitu nullā penitus fecerunt mētionem. Multi em̄ sunt qui viuūt sani sine coitu sicut alij cū coitu. Non est igitur coitus necessarius ad necessitatis ꝯseruationē indiuidui: licet ad cōseruationē speciei necessarius sit Possibile igitur est hoīem viuere sanum sine coitu: sicut patet in multis virginib⁹ preteritis ꝛ presentib⁹. Igitur ponēde sunt he regule quibus homo pōt se a coitu preseruare ꝛ ꝯtinenter viuere. Prima regula sumitur ex parte consuetudinis. Sciendū igitur ꝙ deassuescere actū est de his q̄ maxime reddunt hoīem continentē. Sicut em̄ mulieres nutrices cū deassuescunt lactare nō generatur lac in eaꝝ māmillis et sic pueros nutrire non possunt: si etiam mēbra generationis cū deassuescūt coitū ꝛ sp̄matis emissionem sp̄ma in eis nō multiplicat̄ nec fermētatur ꝛ per ꝯsequēs ad coitū minime stimulātur: ꝛ sic continētes de leui efficiuntur. Est diligenter notandum ꝙ si quis fuerit ꝯsuetus ad actū coeūdi longo t̄pe nō est securum hanc consuetudinē subito relinquere sed paulatim. nam subito permutare ꝯsuetudinem est res periculosa in sanitatis regimīe. Consuetudo igit̄ paulatim est mutanda ꝛ hoc fieri pōt si quis volens mutare cōsuetudinē coeat tardius q̄ consueuit ꝛ cū turpioribus mulieribus ꝛ cū vetulis ꝛ cū meretricibus ꝛ vniuersaliter cū mulieribus quaꝝ actus et aspectus sunt horribiles ꝛ specialiter in actu coeūdi imaginari debet actus turpitudis et ꝙ eodem actu ratio absorbet̄ ꝛ succūbit ꝛ homo brutis adequatur: ꝛ ꝙ ex hoc actu nullus actus virtutis nec bon⁹ habitus in nobis augmētat̄ quoniam in hoc actu ratio nihil iudicat: nec de bono: nec de malo: immo eius iudicium totaliter annullat̄ ꝛ specialiter ꝙ ex hoc actu homo distrahitur a multis operibus virtuosis: q: mulier furatur cor ip̄ius sapientis Omibus his itaq̄ cōsideratis ꝛ sepe homo leui⁹ ꝛ facilius continebit. Amplius scias ꝙ venationes ꝛ ludoꝝ species ꝛ tristicie ꝓuocationes ꝛ dignitates assumpte sunt ex his que iuuant hoīem continere ꝛ sup oīa seruire philosophie ꝛ studijs litteraꝝ ꝛ specialiter moralibus insudare ꝛ bellorum actibus insistere hec oīa iuuant q̄ plurimū continere. Amplius

De coitu.

Prima regula

Consuetudo est altera natura. Mod⁹ euitādi coitū

fleubothomia τ stupha sicca exercitiū forte τ balneum multum iuuat ad continendum hoīes. Oēs em̄ qui coitu nō vtuntur plus alijs vtentibus debent fleubothomari τ sepius stuphari stupha sicca τ sepius balneari τ plus exercitari. Ex his em̄ oībus materia spermatica cōsumitur τ deficatur τ minus in corpore multiplicatur. Amplius volētes cōtinere debēt vitare cibaria hoīem ad coitum incitantia vel sperma multiplicādo vel calorem incitādo vel spiritū vētosum in mēbris generatiuis congregando. Que aūt sint ista cibaria scriptū est in scda parte huius operis capitulo de regimine sanitatis sumpto a diuersitate mēbroꝝ. Ibidem em̄ queritur q̄ τ qualia cibaria sūt τ volentibꝰ ꝯtinere totaliter euitētur τ vtātur desiccātibus materiā spermaticā: bonum est ꝙ vtāť infrigidātibꝰ mēbra generationis τ cū ventositas sit forsan de incitantibꝰ ad coitū ꝓpter erectionem bonū est ꝙ euitent vētosa τ ꝙ vtātur cōsumētibꝰ ventositatē et sperma desiccātibus. Desiccātia sperma quedā sunt frigida quedā calida. Frigida sunt vt lentes τ aqua lentiū decoctaruz cum semine caulis et nenufaris τ coriādri τ semine lactuce τ aqua lactis sine butyro vehementis acetositatis τ acetum etiā semen portulace. Hec igitur cōmesta seu bibita sperma desiccāt τ caliditatē ad coitū incitantez alterant. Fiant igiť ex eis pulueres τ electuaria vel potiones quibꝰ hoīes volentes cōtinere possent vti. Amplius scias ꝙ inungere mēbra generationis τ renes cum oleis frigidis τ siccis τ cū oleo iusquiami vel papaueris ē ex his que sperma desiccant: etiā incedere nudis pedibus deijcit desideriū coitus. Sunt etiā multa calida que sperma desiccāt puta liliū semen rute τ herba τ semen agnicasti: calamentū: euforbiū: myrrha: τ ciminū: vnde dyaciminuz est desiccatiuuz materie spermatice valde τ si quis sit calide cōplexionis et in tpe calido vtatur aceto. Amplius scias ꝙ īterdū submergere mēbra generationis in aqua frigidissima: est de his que auferūt desideriū coitus et specialiter hoc fiat tpe illo quo homo ad coitū stimulatur vel ex natura vel ex inordinatione appetitus. Amplius in habētibus renes calidos valde τ genitalia: lamina plūbea minutissime perforata τ subtilis valde aliquo oleo frigido τ sicco inuncta multū deicit coitum si portetur ligata ad renes. Amplius cibaria coꝝ nō debent esse multi nutrimēti nec calidi et humidi: sed nutrimenti pauci declinātis ad siccum τ frigiduz. Nec dñt esse cibaria ventosa: nā ventositas incitat ad coitū τ specialiter cū caliditate τ humiditate sicut patet in cicere in quo est caliditas τ humiditas τ ventositas: τ similiter in naponibus τ pastinacis et similiter in fabis et pineis excorticatis τ similibus. Amplius volēs continere insistant vigilijs τ minus solito comedāt τ nūꝙ̄ sint ociosi: vnde circa aliqua sollicitari siue agibilia siue speculabilia multum detrahit hominem a desiderio coitus. Ocium enim alimenta ministrat non solum huic vicio sed multis alijs. Uolens igitur de leui viuere caste sic suum ordinet viuendi modum: quia preter horam somni nulla per ocium transeat: τ laudo ꝙ continere volentes vtantur agnocasto in balneis in suffumigationibus: et eorum camere τ lectus sternantur agnocasto. Habet enim mirabilez proprietatem in isto sicut diu testificati sunt multi sapientes. Multi enim sunt quoꝝ ex dimissione coitus stomachus et cor debilitatur. Bonum est igitur intendere ad ipoꝝ stomachū confortandū cū medicinis bibitis et comestis seu emplastris stomachū ꝯfortātibus calidis seu frigidis seu tē

[Marginal notes: De fleubothomia — Cibaria spermatis desiccatia. — Unguētū. — Submersio i aqua gelida. — De cibarijs ventosis. — De agno casto]

Confortatio stomachi et cordis

peratis sicut melius videbitur expedire scd̃m diuersitatẽ ꝯplexionis co
poris ⁊ etatis ⁊ similia: ⁊ que sunt illa satis dictum est in prima parte hu
ius operis in capitulo de mẽbrorum conseruatione vbi tractatur specia
liter de stomachi ꝯfortatione ⁊ ꝓportionabiliter intelligatur de corde ho
eñ mẽbrum debilitari cõsueuit ex dimissione coitus et que sint cordiale
virtutes ⁊ medicine simplices ⁊ cõposite in preallegato capitulo sufficiẽ

De exercitio.

ter dictum est. Amplius dico ꝙ tales maxime assiduent exercitiũ partiu
superiorum sicut est lapidis eleuatio ⁊ vniuersaliter omne exercitium i
quo pectoralia ⁊ brachia exercitẽtur plus ꝙ̃ inferiores partes. Nã ꝑ tal
exercitium supfluitas in mẽbris superioribus consumet ⁊ in eis nõ mu
tiplicatur ex dimissione coitus. Membris aũt inferioribus administrar

De vnguẽtis.

debent vnguẽta ⁊ emplastra frigida ⁊ sicca vel calida ⁊ sicca sperma exic
cantia quod hoꝝ magis videbitur expedire: sed regulariter melius est q
talia emplastra vel vnguẽta declinent ad frigiditatez semꝑ ꝙ̃ declinẽt a
caliditatem vel nimiam siccitatem: ⁊ quãdo ex administratione taliũ en
plastrorum videbimus ꝙ materia ventositatis erit ꝯsumpta: tunc pote
runt administrari embroce declinãtes ad aliqualem caliditatẽ ⁊ subtil
tatem: puta de camomilla agnocasto ⁊ semine canabis. Amplius scia
ꝙ in volẽtibus continere vomitus est cõgruentior ꝙ̃ farmacia. Timet eñ

De vomitu.

ꝙ farmacia nõ faciat descẽdere materias. Amplius fleubothomia de sa
phenis interioribus cauillarũ pedũ maxime competit his qui ex coitu
dimissione incurrũt cordis debilitatẽ ⁊ stomachi. Amplius scias ꝙ sa

Margarite castitatis.

phirus ⁊ smaragdus ⁊ topasius reddunt hoiem castum ⁊ continentem

Capituium vigesimũquartum
De iter agentibus.

Onsequenter dicendũ est de regimie ite
agentium. Circa quod regimen dande sunt regule.

Prima regula.

Quarũ Prima est. Qd̃ intendens iter agere ex necess
tate debet in modo viuẽdi consuetudinem mutare
Alius eñ debet esse modus viuendi itinerantiũ ⁊ n
itinerantium: nam ꝓpter laborẽ qui in eis contingi

Mutatio regiminis

est dubitandũ ne in malas cadãt egritudies nisi suu
regimen ꝑmutent ab eo qd̃ consuetum est. Hec tam
consuetudinis permutatio nõ est fienda subito: sed paulatim ⁊ ordina
Oportet igitur qui iter agreditur vt vtatur ordine ⁊ in principio sui itin
ris paruz plus solito exercitetur ⁊ sic paulatim ad exercitium itineris a
suescat: et si in suo itinere necessarium fuerit vigilare paulatim assuesca
et anteꝙ̃ iter arripiat: ⁊ similiter intelligitur de fame ⁊ siti. Uñ in hoc c
su summe oportet ad nõ cõsueta trãsmutare: debet etiam assuescere ad c
bum quo in itinere ꝓponit vti. Maius eñ periculũ est iter arripere hi
qui nõ ꝯsueuerũt ⁊ in debilibus ⁊ senib⁹ ꝙ̃ in cõsuetis fortibus ⁊ iuueni
bus. Et circa illos in q̃bus mai⁹ periculũ imĩnet maius studiũ est impẽ
dendum in mutatione ꝯsuetudinis ad ea q̃ itinerãtibus sunt necessaria
Scd̃a regula est ex parte cibi ⁊ potus nã cibi itinerãtiũ debẽt esse facili

Scd̃a regula

ris digestionis ⁊ melioris substãtie ⁊ ꝓpinque mensure ⁊ nõ multi. Et v
sit ad vnũ dicere suũ nutriẽs debꝫ meliorari vt bñ digerat ⁊ supfluitate
in venis nõ ꝯgregent. Et q̃ sunt hm̃oĩ cibaria dictũ est in capitulo de ci

bis ꝛ potibus in speciali.Amplius non debet equitare stomacho pleno ci/
bo ne eius cibus in stomacho corrumpatur. Et si necessitatem habet bi/
bendi bibat aquam ne per eam augeatur sonitus ꝛ ventositas ꝛ dilatio sui
in ventre. Expectetur igitur cibus vsq; ad horam hospitandi: ꝙ si forsan
comedere omnino sit necessarium parum comedatur ne necessitas biben/
di imineat.Unde itinerātes summe euitare debent olera ꝛ fructus ꝛ q̄cq̄d
generat humorem crudū nisi interdum gratia medicaminis. Amplius nō
debet fastiditus cibo iter arripere.Dormiat igitur primo vt fastidiū resol/
uatur:nec etiam valde famelicus vbi enim est indigentia ꝛ fames magna
non oportet laborare vel itinerare:prius enim confortanda est virtus: sed
quia itineranti potest necessitas imminere tolerandi famem tandiu ꝙ de
siderium destruatur totaliter comedendi vel multum minuatur:bonum
est scire cibos cum quibus homo diutius potest sine cibo permanere. Ad tolerā
Sciendum igitur ꝙ cibi facti ex epatibus assatis ꝛ pile facte ex amigdalis duz fa.
ꝛ oleo amygdalino ꝛ anetino ꝛ adipe vaccino conueniunt: si enim vna ex
eis comedatur fames longiori tempore tolerabitur. Amplius sumere o/
leum violatum bullitum in quo sit dissolutus adeps vaccinus facit diu
tolerare famem intantum ꝙ si quis sumeret vnam libram talis conditi si
ne desiderio notabili quasi per decem dies permanere valeret ꝛ sicut di/
ctū est de fame ita intelligatur de siti. Quia enim sitim interdum tole/
rare oportet determinandum est de medicinis sitim extinguentibus qua/ Ad tolerā
rum vna est lens ꝛ semen portulace pistatum cū aceto ꝛ sint seminis por/ dū sitim.
tulace:drag.ij.ꝛ distemperentur cum aceto ꝛ aqua sufficientibꝰ ꝛ euiten/
tur q̄ sitim faciūt quoꝝ vnum est pisces ꝛ omnia salsa ꝛ dulcia ꝛ locutio
multa ꝛ fortis deambulatio. Hec igitur sunt euitanda.Et si quis multū
sitiat bibat aquam cū aceto quia est ex his que sitim extinguūt sicut prius Tertia re/
dixi. Tertia regula sumitur ex parte fleubothomie ꝛ farmacie: nam si gula.
aliquis propter plenitudinem indigeat aliquo istorū fienda sunt anteq̄ in
cipiatur iter q̄ si non fiant est dubitandū de febribus ꝛ apostematibus e
membrorū exteriorum infectionibus:et si tempus sit frigidū ꝛ humores
sint corrupti non multū calidi ꝛ membra interiora fortia ꝛ sint humores
aliqualiter grossi ꝛ adusti multū est dubitandum de lepra.Bonum est igi/
tur ante principium itineris fleubothomare vel farmacare secūdū ꝙ me/
dico melius videbitur expedire:ex hoc enim redditur corpus agilius ꝛ ab Quarta re
egritudinibus securius:nullo igitur modo volens iter arripere hoc faciat gula.
sine consilio boni medici. Quarta regula sumitur ex parte caliditatis cō
tinentis.Sunt enim multi qui itinerare proponūt ꝛ coacti sunt in tempo
re calido qui multū studere debent ne eoꝝ membra maxime cerebra a calo
re continentis ledantur.Sepe enim ex hoc homines incurrūt capitis do/
lorem fortem ꝛ febrem effimeram vel putridam ꝛ alias egritudines quas
non est necessarium hic enarrare.Cooperiantur igitur capita eorum vt de
fendantur a sole q̄tū possibile est. Amplius itinerantes hoc tempore sol
licitare debent de eorum pectoribus vt scilicet non desiccentur ne super ca/
lefiant propter exercitiū ꝛ aerem attractū qui est valde acutus ꝛ calidus.
Debent igitur epithimare ꝛ inungere eoꝝ pectora ꝛ specialiter cordis re/
gionem que est sub mammilla sinistra epithimatibus frigidis ꝛ humidis Modꝰ cō/
et vnguentis frigidis ꝛ humidis puta cū muscillagine psilij ꝛ succo portu seruandi.
lace ꝛ similibus. Amplius tempore calido anteq̄ dieta incipiatur ꝛ dato

dato ꝙ aliquis non fuerit famelicus bonum est omnino aliquid comede
re conueniens ad resistendum tempori puta ius hordei ⁊ syrupum de fru
ctibus ⁊ similia. Cum enim equitant ⁊ in eorum interioribus nihil existi
multū debilitātur ex resolutione ⁊ non erit quod restauret. Sumatur igi
Unguēta. tur aliquid ex predictis vel similibus ⁊ non incipiant dietam anteꝙ de
scendat ab orificio stomachi. Amplius bonum est ꝙ secum deferant vn
guenta frigida ⁊ humida nota puta oleum violarum ⁊ rosatum nenufa
ris ⁊ vnguentum populeon ex quibus inungatur eorum spina ⁊ pectus
hora post horam et multi sunt qui iuuantur ex balneo in aqua frigida cu
incurrunt aliquam lesionem ex caliditate continentis: melius est tamen
ne hoc subito fiat sed parum expectent ⁊ deinde ordinate ad ipsum proc
Cōtra malos odores dant. Amplius si quis timeat malos odores ex aere ⁊ venenosos: n ares
simul ⁊ os ligare debet ⁊ obturare ⁊ in hoc tolerare dolorem ⁊ anteꝙ inci
piat dietam debet sorbere lac sine butyro in quo fuerit infusum cepe mi
nutum fortis incisionis ⁊ sepe comedere ⁊ sic non nocebunt sibi odores
Bonum etiam est odorare oleum rosarum ⁊ sorbere ⁊ bibere oleum de cu
curbitis. Ex hoc enim remouetur venenosoꝝ malicia ⁊ si quis iam ex ta
libus odoribus nocumentum incurrerit proijciatur super eius extremita
tes aqua frigida ⁊ facies ex ea lauetur ⁊ comedat olera frigida ⁊ super ca
put eius fundatur ex oleis frigidis ⁊ siccis notis ⁊ omnino a coitu caue
at ⁊ si coierit confert ei vinum temperatum ⁊ pisces saliti ad appetitu
stomachi reuocationem ⁊ confortationem: vinum quidem temperatum
De febrite ad virtutis confortationem ⁊ sitis sedationem. Et si febre caruerit la
ei competit nisi capitis dolorem patiatur: quia nutrit humectat altera
et facile digeritur: ⁊ si febrem patiatur ⁊ non putridam sed effimerā com
petit lac acetosum ⁊ si sitim patiatur imensam post illos aeris odores v
nenosos se curet os lauando ⁊ gargarisando ⁊ hora post horam paꝝ tran
gluttiendo ⁊ postꝙ sitis mitigata fuerit bibat ⁊ anteꝙ bibere incipiat bi
bat paruꝫ olei rosati mixti cum aqua ⁊ post aquam bibat. Amplius bo
num est ꝙ tales qui calore continentis lesi sunt maneant in loco frigid
et pedes abluant aqua frigida ⁊ si fuerit sitiēs aquaꝫ frigidam bibat ⁊ n
Quinta regula. De frigiditate triatur ex cibo qui cito digeritur. Quinta regula sumitur ex parte frig
ditatis continētis nam in tempore frigido itinerare magnus est timor:
cet homo multum se custodiat. Nam ex frigore continentis interdum to
tum corpus stupefit spasmatur ⁊ mortificatur ⁊ appopletici moriuntu
et interdum membra exteriora: puta pedes manus ⁊ oculi ex tali frigo
ꝙplurimum patiuntur intantum ꝙ interdum putrefiunt ⁊ cadunt ⁊ co
sequenter sequitur mors. Multi etiam ex frigore continentis cadunt i
appetitum caninum. Bonum est igitur ꝙ in tempore frigido volente
iter arripere procurent vestes ceteris calidiores ⁊ que sunt iste vestes s
perius dictum est capitulo de indumentis et quia frigus subintrare co
sueuit per nares aures ⁊ os ⁊ ceteras corporis porositates: bonum est
meliori modo quo possibile est obstruantur ne frigus subingrediatur:
quia in capite ⁊ facie sunt multe vie per quas frigus potest subintrare
Debet medicus sollicitari circa cooperimenta capitis ⁊ faciei. Et qui
De cooperimētis. interduꝫ membra faciei vt oculi sunt nobiles ⁊ necessarij ⁊ ex frigore co
sueuerunt incurrere lesionem: puta ruborem ⁊ interdum apostema ⁊ ma
gnum dolorem sollicitandum est in eorum custodia; cooperiantur igitu

oculi ꝛ inuoluantur panno subtili sic ꝙ ex eis nihil sit discoopertum nisi quod est necessariuȝ: faciem etiam a venti oppositione quanto plus poterit remoueat. Bonum est etiam ꝙ talis coopertura sit super totam faciem ꝛ non solum super oculos: ꝛ pannus quo oculi teguntur non debet esse calidus. Si eniȝ oculus ex tali ligatura fuerit calefactus plus leditur a frigore: nam aqua calida citius congelatur. Unde debentes itinerare nō debent se opponere caliditati ignis aliquo modo: ꝛ si predicta nocumenta acciderent oculis vaporem cum aqua decoctionis camomille vel sticados vel aneti ꝛ similium. Et si videamus necessitatem fiat fleubothomia ꝛ farmacia: ꝛ quia istud pertinet ad regimen curatiuum non scribo plus de ista materia. Amplius medicus multum sollicitari debet de coopertura extremorum ꝛ specialiter pedum: cooperiantur igitur calidis cooperimentis sicut de toto corpore dictum est. Et anteꝙ homo se exponat itineri pedes specialiter sunt multum fricandi ꝛ deinde ex oleo oliuarum veteri fricando sunt iniungendi vt caliditas de potentia ad actum deducta per fricationem melius conseruetur: ꝛ si sit oleum de sticados vel camomillinū vel anetinum vel ab arbore cedri melius extremitates a frigore defendentur. Fiat igitur hec fricatio ꝛ inunctio hora post horam secundum ꝙ necessitatem videbimus magis imminere ꝛ facta fricatione ꝛ inunctione cooperiantur ꝛ inuoluant pannis lineis mollibus immediate ꝛ deinde supponatur lana succida et supponetur plantis pedum et deinde calcietur calceis seu caligis calidis ꝛ deinde calcietur sotularibus vel ocreis largis in quibus pes ꝛ pedum digiti moueri possint: talis eniȝ motus est de his que maxime defendunt pedes a frigore: ꝛ quando pedes ꝛ digiti pedum infrigidantur ꝛ perfecte moueri non possunt: sine mora redeundum est ad fricationem ꝛ inunctionem vt predictum est: ꝛ ꝙ multū laboret in eorum motu. Et dicunt aliqui ꝙ submersio extremitatū in aqua frigida cōfert in tali membrorū stupefactione sicut videmus in pomis congelatis. Si enim ponantur in aqua frigida redeūt ad naturam suā: ꝛ si ponantur prope ignem minime: sic etiam ymaginantur de extremitatibus multū infrigidatis ꝙ meli⁹ ē ꝙ submergātur in aqua frigida ꝙ̄ igni apponant de ꝓpinquo. Forte eñ ꝑ antiparistasim membrū infrigidatum in aquam frigidam positū calefit. Nam frigiditas aque circūstās ꝛ quodāmō ratione humiditatis mēbrū arefactū ꝛ quasi a frigore cōgelatū remollict sicut videm⁹ glaciē in aqua remolliri caliditatem mēbroꝝ confortat ꝛ fortificat: quia vnum quodqꝫ contrarium ad presentiā sui contrarij fortificatur: caliditate igitur in membro fortificata membrum totum in sꝗ circunferentia plus calefit ꝙ̄ ante: ꝛ specialiter quia membrum est magis aptū suscipere caliditatē: quia remollituȝ: sed si membra exteriora propter frigus inflentur ꝛ non deuenerunt ad viriditatem vel nigredinem mansiuā cum aliquali priuatione sensus signum est ꝙ caro circunferentialis totaliter non est corrupta ꝛ mortificata ꝛ ꝙ cura cadit absqꝫ hoc ꝙ remoueatur caro a membro. Bonū est igitur ꝙ membrū ponatur in aqua calida decoctionis aneti vel camomille vel sticados vel caulīū vel naponū ꝛ emplastretur mēbrum cum bolo ꝛ si iungatur membrum aliquo oleoꝝ supradictoꝝ aliquantulū prope ignem ꝛ post fricationē non erit malū. Si autē viride vel nigrū effectū est membrum mansiue cum sensus ꝛ mot⁹ priuatione fienda est scarpellatio sic ꝙ sanguis exeat a carne sua ꝛ ponendum est mem

Aqua calida citi⁹ cōgelatur

De ꝑtib⁹ extremis.

Bonū expimētū de pomis cōgelatis.

brū in aqua calida ne sanguis congeletur in eodem ⁊ deinde epithymandum est membrum cum bolo armenico dissoluto cum vino vel aceto: et deinde lauandū est membrum cum vino calido: ⁊ deinde epithymandum quousqꝫ membrū redeat ad suā naturalem dispositionem. Et si forte caro sit omnino mortificata ⁊ remollita putrefacta malū odorem reddens scapellatio nihil proficit: sed procurandū erit ꝙ caro putrida totaliter remoueatur quod quōmodo fieri debet exit limites regiminis sanitatis. Amplius scias ꝙ itinerantis tempore niuis ⁊ ex albedine niuis immoderate et ex frigiditate continentes consueuerūt oculoꝝ incurrere imobilitatem ⁊ visus destructionem propter nimiam disgregationem factam ab albedine niuis. Bonum est igitur ꝙ qui hoc tempore itinerare proponit induatur vestimentis nigris ⁊ corpus aut caput ⁊ oculos cooperimento nigro cooperiat: aut in manu teneat pannū nigrū quem aspiciat. Item talis itineraturus tempore frigido non se exponat diete anteꝙ̄ comedat ⁊ bibat bonū vinū ⁊ subtile ⁊ odoriferū: nec statim post cibi repletionem inchoanda est dieta: sed postꝙ̄ natura egit in cibum ⁊ inde corpus totū calefactum est: ⁊ si omnino sit necessarium ambulare post comestionem: minus est comedendū ⁊ vinum permixtū cū aliquantulo aque bene calefactū igni est bibendum ⁊ in principio itineris non est mouendum nec ambulandum ambulatione forti ne digestio corrūpatur: sed ambulatione leui quousqꝫ cibus in stomacho quodammodo sit digestus. Si enim ambuletur ambulatione forti cibus descendit de stomacho ante digestionem perfectam et corrumpetur digestio: et cum aliquis itinerans impleuit suam dietam ⁊ est in hospicio non statim appropinquandum est igni: sed in loco calido longe ab igne stare debet ⁊ ignem circuire ⁊ sic paulatim appropinquare ad ignem: parum enim morandum est prope ignem. Et si corpus hominis itinerantis esset stupidum ⁊ congelatum fricandum est totum corpus in loco calido ⁊ deinde inungendum cum oleis calidis aromaticis: cuiusmodi est oleū liliaticum ⁊ anetinum ⁊ camomillinum ⁊ de cinanomo vel de sticados ⁊ deinde ponendus est in loco molli ⁊ cooperiendus cooperimentis mollibus calidis ⁊ actualiter ⁊ virtualiter ⁊ permittendus est dormire ⁊ quiescere ⁊ si videamus magnam imminere necessitatem: homines habentes corpora calida ⁊ lenia debent esse nudi cum eo in lecto ante ⁊ retro ⁊ ipsum calefacere ⁊ fricare eius ventrem ⁊ costas ⁊ pectus: et deinde bonum est ꝙ eidem exhibeatur parum de assa fetida ⁊ mirrha ⁊ pipee ⁊ vino forti. Amplius aqua carnis est ei conueniens deinde potest cibari cum micis panis infusis in brodio carnium laudabilium et in maxima quātitate bibat de optimo vino: ⁊ eidē lectus mollis preparetur in quo multis cooperiatur pannis et precipiatur eidem vt dormiat diu et postꝙ̄ expergefactus fuerit et conualescere inceperit ingrediatur balneū in quo longam faciens moram diu fricetur. Et ex aliquo oleorum supradictorum inungatur ⁊ admisceatur predictis oleis castorium: costus mustus: ⁊ euforbium. Si autem itinerans non sit congelatus ⁊ stupidus sed ipsius manum contigerit frigus sufficit fricatio ⁊ balneū: ⁊ si minus frigus adhuc eum tetigerit sufficit mora in loco calido per vnam horā: et ad ignem appropinquare paulatim ⁊ secundum ordinem. Cibaria autem que quis comedere debet itinerans tempore frigido: sint calida actualiter et virtualiter ⁊ in ei⁹ cibis vtaꝶ nucib⁹ alleis cepis porris ⁊ butyro. Et nu

De itinerātib⁹ cōtra visionē niuium

De āmbulatiõe forti.

Regimen.

De cibis calidis.

es habent in hoc mirabilē proprietatē. Unde itinerātes tempore frigido
ſecū deportent de nucibus munitionē. Unde ſi nuces ⁊ allea ſimul piſten-
tur ⁊ cum aqua carnium laudabiliū diſtemperentur multum corpus cale
facient ⁊ a frigore tuentur ſi in potu vel cibo ſumantur: ⁊ ad idem valent
calide confectiones quibus itinerantes tempore frigido non debent care-
re. Amplius bibere vinum bene forte ⁊ in copia ⁊ paꝝ comedere de aliqui-
bus cibarijs vnctuoſis multum confert ad propoſitum. Amplius tota nu
cha ⁊ ſpecialiter principium: ſcilicet poſterius colli inungatur hora poſt
horam vnguentis calidis ſuperius nominatis quibus itinerantes tempo
re frigido nullo modo carere debent. Amplius magna cautela eſt exhiben
da in cuſtodia colli ⁊ ſpecialiter poſterioris partis vbi eſt principium nu-
che totum igitur collum ⁊ ſpecialiter pars illa inuoluatur in volutionibꝰ
calidis actualiter ⁊ virtualiter ⁊ ſimiliter intelligatur de poſteriori parte
cerebri. Amplius ſcias ꝙ itinerantes tempore frigido debent ſecum ferre
odoramenta calida ad calefactionem ⁊ confortationem cerebri cuiuſmodi
ſunt odoramenta calida ex muſto ⁊ ambra ⁊ ligno aloes ⁊ ſimilibus. Am-
plius ſcias ꝙ lotio extremitatū in aqua calida ſalſa qnoridie mane ⁊ ſero
eſt de prohibentibus extremitates ledi a frigore. Naꝫ ex hoc extremitates
calefiunt ⁊ indurantur ⁊ ſuperfluitates in eis conſumuntur ⁊ ſic impaſſi
biliores efficiuntur. Sexta regula regimis itinerantiū ſumitur ex debi-
litate ⁊ labore que itineranti contingere conſueuerunt. Cum igitur fortis
labor ⁊ fatigatio itineranti contingit cū ad ocium peruenerit ad vnam ho
ram quieſcat: deinde balneum intret ⁊ in eo permaneat donec caro lenis
fiat ⁊ rubea: ⁊ deinde totum corpus fricetur leniter ⁊ minime cum pollice
quaſi comprimendo tangatur ſeu palpetur ⁊ deinde inungatur totuꝫ cor-
pus ⁊ ſpecialiter iuncture. In hyeme quidem oleo calido anetino vel camo
millino vel ſticados: ⁊ in eſtate cū oleo roſato ⁊ camomillino: deinde quie
ſcat ⁊ dormiat ⁊ lecti molliciem augmentet ⁊ plura ſuper ſe ponat coope
rimenta: deinde cum excitatus fuerit a ſomno ad fricationem iterum re
deat ad balneum et fricationē ⁊ inunctionē ⁊ ſic ad ſuam reuertatur con-
ſuetudinem. Septima regula ſumitur ex parte aquarum quibus itine-
rantes neceſſarium eſt vti. Que autem ſunt meliores aque ⁊ quomodo di
noſcuntur ſuperius dictum eſt: ⁊ quia itinerantes non poſſunt ſemper in
uēire aquā bonā bonū eſt ꝙ ſecū deportent de luto proprie terre de luto q̄-
dem libero nō fetido ex quo cum peruenerint ad locū quietis ⁊ forte aquā
non inuenerint laudabilem ponatur in aqua ⁊ fortiter permiſceatur cuꝫ
eadem ⁊ duabus bullitionibus bulliat in eadem ⁊ tunc dimittatur quie-
ſcere donec aqua fuerit clarificata: ⁊ ſi videamus aquas groſſas vel turbu
lentas bullienda ſunt vel de vaſe in vas ponende vel diſtillande per alē-
bicum vel cum filtro cuius extremitas vna ponatur in vaſe pleno aque
⁊ alia in vaſe vacuo ⁊ ſic tota aqua exiſtens in vaſe pleno ad vas vacuum
diſtillando mouebitur ⁊ ſic aqua efficitur pura ⁊ ſubtilis: vel per colatio-
nem ⁊ ex farina tortellorum madefacta ſic cooperte coletur. Amplius alu
minis iameni in aquā poſitio ipſam clarificat. Amplius ſcias ꝙ come
dere cepas ⁊ allia ⁊ lactucas cum aceto reddit hominem ſecurum a mali-
cia aquarum ⁊ ſimiliter permiſcere aquam aceto ⁊ diuerſas aquas ſibijn
uicem permiſcere: ⁊ ſi aqua fuerit ſalſa quam bibere oportet ponēde ſunt
in ea ſorbe: mel vel fructus mirti vel citonia ⁊ bibenda eſt cum aceto. Si.

Nuces ⁊ allea habēt pprietatē mirabileꝫ

Unctio nuche.

Odorifera cōpetunt.

Lotio extremitatū

Sex. re. de fatigatione:

Sep. re.

autem aqua fuerit stans ⁊ habens in se putrefactionem permisceatur c[um] succo granatorum vel citoniorum vel pomorum acetosorum ⁊ bibens talem aquam debet euitare cibos calidos ⁊ nullo modo vinum bibat nisi fuerit debile. Nam tales aque maxime sunt febriles: ⁊ si forsan aqua fuerit amara admisceatur zuccarum ⁊ dulcia comedat: ⁊ si aqua ventrem solnit stiptica nota comedat. Amplius si in aqua fuerint herbe in quibus est acuitas comedat cibos dulces ⁊ vnctuosos ⁊ incolatura aque studeat ⁊ si dubitamus ꝙ in aqua sint sanguisuge vel alie bestiole parue ⁊ imperceptibiles ne forte eas transglutiamus bonum est aquam bibere mediante panno lineo subtilissimo. Tali igitur panno cooperiat os ⁊ per ipsum aquam transglutiat. Aqua vero si fastidium fecerit cum succo granatorum erit bibenda. Et vt sit ad vnum dicere aqua per contrarium est corrigenda.

Mod⁹ bibēdi aquā

Capitulum. xxv. De transfretantibus

Oportet qui vult mare intrare anteꝗ̄ mare intret per aliquos dies cibum eius minuere ⁊ minus comedere consueto ꝙ vtatur cibis roborantibus stomachum ⁊ illa cibaria dicta sunt superius in capitulo de conseruatione stomachi ⁊ cererorum membrorum. Amplius volens mare intrare muniat se pomis garnatis ⁊ citonijs cum aceto ⁊ macianis ⁊ optimo vino odorifero piscibus paruis salsis ⁊ pomis cytrangulis ⁊ limonibus ⁊ optimo composito ex piris ⁊ coctanis cuz aceto ⁊ speciebus: ⁊ similiter deportet secum cappares ⁊ alia que appetitum confortent ⁊ reducunt ⁊ valent contra vomitum: ⁊ similiter deportent secum oliuas salsas ⁊ radicem que comesta post cibum multum resistit vomitui et specialiter si comedatur cum aceto ⁊ sale in pauca quantitate ⁊ primo die qua quis nauem ingreditur non intueatur aquam nec caput teneat eleuatum nec bibat nisi forte valde parum: ⁊ hec sunt que stomachum confortant ⁊ vomitum refrenant: ⁊ si cōtingit dolor ⁊ subuersio in stomacho et vomitus: permitendus est vomere aliquibus vicibus: hoc enim ei non nocebit qui si forte vomitus superfluat retineatur cum his que vomitum refrenant puta cum pomis granatis ⁊ citonijs ⁊ macianis ⁊ cum odore panis tosti infusi in aceto optimo. Et scias ꝙ semen apij bibitum nauseam sedat ⁊ specialiter si sit torrefactum ⁊ in aceto infusum ⁊ absinthium bibitum ⁊ emplastratum ⁊ odoratum est ex his que idem prohibent. Amplius bonum est ꝙ nutriantur ex acetosis confortantibus os stomachi ⁊ vaporem ne ad caput ascendat prohibentibus ⁊ hoc quidem est sicut lentes cocte ⁊ frixe cum aceto comeste vel cum agresta ⁊ addatur parum de puluere calamēti. Amplius panis assatus ⁊ infusus in vino bene redolente comestus valet ad idem. Amplius mice panis assati lote in aqua frigida comeste cum vino vel simplici aqua valent ad idem ⁊ si superfluus inuaserit vomitus; queras curam in libris de cura egritudinum.

Ista iuuāt supra mare.

Semen apij nauseā curat.

Ista impediūt ascensum vaporum ad caput.

Capitulum vicesimum sextum De confectionibus

Uia homines sani communiter vtuntur
ꝯfectionibꝰ ⁊ āte cibū ⁊ post ⁊ stomacho pleno ⁊ vacuo
⁊ tēpore calido ⁊ frigido bonum mihi videtur de con
fectionibus hic facere vnum capitulum speciale.
Sciendum igitur ꝙ homines communiter vtuntur
in sani tate eorum confectionibus magis ad volupta
tem q̄ꝙ propter necessitatem. Unde saluo iudicio
saniori puto ꝙ plus nocent in sanitatis regimine q̄ꝙ
oſunt. Unde si competunt per aliquem modum corporibus sanis hoc
t ad preseruandum ab aliquibus malis contingere possibilibus. Sed
omines eis isto modo communiter non vtuntur: sed ad voluptatem et
otus delectationem. Unde si aliquis comederet confectiones ne potus
ni noceret melius esset talibus panem comedere: quia tamen homines
s communiter vtuntur ⁊ hanc consuetudinem vtendi dimittere nō pos Cōfectio-
nt volo meliorem modum vsus earum patefacere. Sciendum igitur nes bone
meliores confectiones que sunt in vsu ⁊ magis delectabiles sunt hee: ac laudan
ıziber conditum zinzibriatum cum zuccaro vel cum melle ⁊ pineatum de.
fisticatum ⁊ auellane condite ⁊ anisum conditum ⁊ coriandrum condi-
m ⁊ dragea grossa ⁊ dragea in tabula ⁊ zuccarum rosarum in tabula et
aciminum ⁊ confectio que nominatur marcepen ⁊ nuces confecte cū
ccaro vel cum melle ⁊ auellane condite cum zuccaro ⁊ dactili. Harum
tem confectionum quedam sunt conuenientiores in hyeme ⁊ comple-
one frigida ⁊ in senectute ⁊ huiusmodi confectiones sunt puta zinzibri-
ım ⁊ specialiter de india: ⁊ zinziber viride conseruatum cum melle et
agea grossa ⁊ in tabulis ⁊ nuces condite cum zuccaro ⁊ gariofilis ⁊ mel
: similes confectiones calide: ⁊ alie sunt minus calide multum vt zuc-
um rosatum alexandrinum in pixide ⁊ in tabula ⁊ dyacitoniū que ma
conueniunt in estate ⁊ complexioni calide ⁊ in etate iuuentutis ⁊ pi-
condita ⁊ cucurbite condite ⁊ coriandrum conditum. Hec enim sunt
ıfectiones minus calide aliȷs. Amplius harum confectionum quedam
ıt que magis competūt tempore ieiuniorum: puta quando stomachus Pro ieiu
inanitus cibo in collatione de sero: ⁊ alie sunt que magis competunt nantibus.
st cibum immediate vel ante cibum de propinquo. Confectiones ie-
ıantibus magis conuenientes: sunt confectiones minus desiccatiue
ıinus acute: in quibus magis reperitur de ratione nutrimenti sicut pi
ıtum ⁊ fisticatum ⁊ zuccarum rosatum ⁊ confectio nominata marce-
ı ⁊ similiter auellane condite ⁊ nuces condite cum optimo melle despu-
to ⁊ paucis speciebus ⁊ similiter dactyli conditi. Si enim stomacho
ıno bibatur vinum sine omni comestione in pauca quantitate incita-
stomachum ad appetitum sequentis cibi quo non indigent ieiunare
entes: et si bibatur vinum in magna quantitate sine comestione ledi-
stomachus et cerebrum et totum corpus: ⁊ si de predictis speciebus
ncdatur vini nocumentum remouebitur nec stomachus ad appetitū Uinū ie
uentis cibi preparabitur: nec ex his confectionibus corpus desiccabi- inno sto-
. Sed si comedantur alie confectiones acutiores et calidiores ⁊ ma- macho bo
desiccatiue ⁊ plus distantes a ratione nutrimenti non sic nocumen- num.
n vini remouebitur: et ad sequentem cibum stomachus incitabi-
. Unde zinziber conditum et specialiter de india et dragea gros-

Confectiones post comestionem.

ſa ⁊ carui conditum et aniſum conditum ieiunantibus non multun
congruunt: ſed ſi quis poſt cibum immediate velit vti confectionibu
ad digeſtionis confortationem in ſtomacho ⁊ ſpecialiter in orificio ſtom
chi quod eſt naturaliter frigidius ⁊ ad digerēdum debilius: tunc zinzib
conditum ⁊ zinzibriatum ⁊ zuccarum eſt eis conuenientius ⁊ debent re
pi in pauca quātitate ⁊ parum valde ſuperbibendū eſt bonū vinū: ⁊ ſi
poſt cibum immediate ſumptū conſueuerit ſentire eructuationes vent

De coriandro.

ſas vel comederit cibos ventoſos ⁊ vniuerſaliter habeat ſtomachū ve
toſum: tunc poſt cibum immediate bonum eſt vti aniſi condito ⁊ carui
dito ⁊ dragea groſſa. Et ſi quis naturaliter habeat orificiū ſtomachi de
le tūc poſt cibum vtatur coriandro condito. In hyeme quidē cum pulue
quarundam ſpecierū ⁊ in eſtate ſine ſpecibus. Hoc etiam coriandro co
dito poteſt quis vti tempore ieiunij in collationibus ſerotinis ⁊ ad ob
andū nocumento vini dato ꝙ non tantū appropinquat nutrimento ſic
confectiones ſuperius nominate. Poſtꝙ autē ſtomachi orificium eſt cl
ſum nullo modo bibendum nec comedendum ſpecies non obſtante ꝙ
gnorum.ſ.regum ⁊ regaliū ⁊ diuitū cōſuetudo ſit in contrariū: nā ex i
duplex venit nocumentum. Primo quidem: quia ex hoc ſtomachi orifi
aperitur ſi cum delectatione ſuſcipiatur: ⁊ hec eſt cauſa corruptionis di
ſtionis vel diminutionis ipſius in ſtomacho. Amplius tales cōfection
citiſſime digeruntur: ⁊ ſic digeruntur citius reliquo cibo ⁊ poſt eaꝝ dige
onem non habētes exitū a ſtomacho manentes vltra debitū tempus
rumpuntur ⁊ totā maſſam corrūpunt: ⁊ ſi omnino quis velit infra du
comeſtiones confectiones comedere ⁊ cōſuetudinem nō mutare melio
confectiones ſunt q̄ magis digeſtionē cōfortāt ⁊ q̄ ſunt ſubtiliores in ſ
ſtātia ⁊ actione. Tales enim confectiones cū tota maſſa priſanaria in
macho exiſtēte citius permiſcentur: ⁊ ſic minꝰ impediūt digeſtionē ⁊ cū
lijs ſimul digerūtur. Unde ſaluo iudicio meliori puto ꝙ ī tēpore hoc m
cepen ⁊ pineatū ⁊ fiſticatū ⁊ dactyli conditi ⁊ nuces cōdite ⁊ auellane c
dite ⁊ ſimiliter coriandrum conditum non competunt: ſed zinzibriatu
zuccarinum quod paſta regis nominatur ⁊ dragea groſſa ⁊ in tabula ⁊
carum roſatū magis competunt ⁊ dyaciminū ⁊ confectio de citonijs h
tempore minime conferunt. Amplius ſunt quidam quorum digeſtiua
debilis in toto ſtomacho ⁊ quorum ſtomachus eſt frigidus ⁊ ventoſus
calidus bonum eſt per modicam horam ante cibum calidas confectio
comedere ⁊ ventoſitatis diſſolutiuas: ⁊ ſic ſtomachus melius digerit c
quem ſuſcepturus eſt. Debent autem predicte confectiones ſumi ant

Tēpus ſumēdi confectiones pro cōfortatiōe ſtomachi.

ſuſcipiatur ſequens cibus per tantum ſpacium ꝙ ſint deducte de pot
tia ad actum a calore ſtomachi ⁊ ꝙ iā ſtomachum calefecerunt ⁊ ad in
rius deſcenderūt. ⁊ puto ꝙ ad hoc poteſt ſufficere ſpacium vnius hore
dimidia: nam tales confectiones que ſunt ſubtiles in ſubſtantia ⁊ act
⁊ in pauca q̄titate recipiuntur: citiſſime digeruntur ⁊ ſtomachū cito p
parant ad ſuſcipiendū ſequentem cibum ⁊ cum talibus confectionib
bonum eſt parum ſumere vini boni ⁊ optimi confectiones autem ad h
omnino valentes ſunt que ſunt calide ſubtiles in ſubſtantia ⁊ action
ſtomachum confortant ⁊ ventoſitates diſſoluunt: ⁊ huiuſmodi ſunt z
zibriatum: ⁊ ſpecialiter de india ⁊ dragea groſſa carui conditum ⁊ aniſu
conditum ⁊ ſimiles confectiones.

Quarta pars. Capitulum primum
De paratis cadere in egritudinem

Deinceps determinare volum⁹ de regimīe corporum que parata sunt cadere in egritudinē nō quidem ratione naturalis lapsus in complexione: q̄r de regimine talium corporum sufficienter dictū est in prima parte hui⁹. Volumus aūt in hoc capitulo mentionem facere de corporibus paratis cadere in egritudinem de propinquo propter causam accidētalem in eis existentem quam causam per q̄dam accidentia contra naturam inuenta percipim⁹ ⁊ vocam⁹ talia corpora neutra definentia que tamen adhuc sunt in latitudine sanitatis: vnum autē sermonem conuenit preseruare in omnib⁹ talibus corporibus ꝙ similis est custodia futurorum ⁊ curatio presentiū: per eandem enī medicinā per quam curantur egritudines actuales: curātur etiam parati ad eas de propinquo: ⁊ sic istorū regimen sufficientius habet per regimen curatiuum. Ne igitur trāseamus nostri propositi limites: scilicꝫ regiminis conseruatiui: de regimine talium corporꝫ et de modo succurrendi eorum accidentibus dū adhuc permanent in latitudine sanitatis breuiter pertrāseo: et q̄ de hoc plus scire curauerit legat antiquorū libros de sanitatis regimine vniuersales ⁊ particulares. Sciendū igitur ꝙ qui sunt parati cadere in egritudinem aut sunt parati propter repletionē sui stomachi aut ꝓpter cruditatem seu maliciam humorꝫ qui in eis existūt. Quo ad primum temperanda est humorꝫ q̄ntitas: et quo ad scđm corrigenda est humorū qualitas per contrarium: vel ad hūc finem ꝙ corpus ex his possit nutriri vł ꝙ obediant expulsioni: humorꝫ aūt q̄ntitas temperat cū equalitate q̄ntitatis nutrimēti et augmento exercitij et fricatione ⁊ balneo ⁊ vt cibus eis parciatur ⁊ nō vna vice suam compleāt satietatē et si de facili sudēt fiat vt aliquibus diebus sudēt ⁊ tardet comestio post balneum ad spaciū quatuor horarum: nisi dubitem⁹ motum colore rubee ad stomachū: tales enī cibandi sunt ante balneum: ⁊ si tales sic balneati ⁊ cibati sentiant in lateribus opilationes: vtant de opilatiuis notis ⁊ appropriatis eorꝫ complexioni. Posset autem esse tanta humorum multitudo ⁊ plenitudo ꝙ predicta non sufficerent sed esset necessaria fleubothomia et farmacia. Posset etiam tantū peccatum esse in qualitate humorꝫ ꝙ alteratiua cōtraria nō sufficerent: sed essent necessaria euacuantia. Et q̄r parati cadere in egritudinem habēt quedam accidētia ⁊ signa egritudinis prenosticatiua de his signis accidētibus ⁊ de eorꝫ remedijs generalib⁹ volo in hoc capitulo pertrāsire: nā de hoc speciali⁹ tractare pertinet ad librū de ingenio sanitatis. Incipiam⁹ igit ab vna mala aptitudine egritudis prenosticatiua q̄ est generalis et ponamus eius remedium: ⁊ est illa mala aptitudo labor spontaneus: quando enim aliquis sentit se multum fatigatū ac si fecisset magnum exercitium et membra confracta et dolorosa: ac si membra eius essent percussa proculdubio significari potest egritudo futura nisi remediū adhibeatur: nec remedium huius aptitudinis male coincidit cum cura egritudinis alicuius particularis: et ideo de remedio huius accidētis diffusius est tractandum q̄ de remedijs aliarum malarum aptitudinū qua

Duplex cā egritudis future.

Humorum temperamentum.

rum cura coincidit cum remedijs aliquarum egritudinum ſpecialiū. U
de etiam ſapientes loquentes de regimine ſanitatis de remedio huius a
cidentis longū faciunt ſermonez. Eſt enim hec aptitudo non ad egritudi
nem ſpecialem vnam: ſed ad multas: nec etiam eſt aptitudo ad egritudi
nem huius membri determinati: ſed totius corporis et omnium partiu
eius tam interiorum ꝙ exteriorum. Bene igitur expedit de hac aptitudi
ne ma'a et de eius remedijs longiorem facere mentionem. Sciendu hō

Sponta-neus labor triplex eſt

ꝙ ſpontaneus labor triplex eſt q̄tum ſpectat ad propoſitum. Ulceratiu
qui eſt ex humorum mala qualitate acuta ⁊ mordicatiua: vel grauatiuu
vel extenſiuus qui eſt ex humorum immoderata q̄titate: vel apoſtemo
ſus qui prouenit ex humoribus peccantibus in quantitate et qualitate
In omnibus his laboribus ſpontaneis indigemus alterantibus vel eua
cuantibus aut vtroqȝ modo. Quo ad laborem vlceratiuum indigemus a
terantibus et corrigentibus maliciam humorum Quo ad extenſiuum in
digenius euacuantibus. Quo ad apoſtemoſum indigemus vtriſqȝ. Alter
tio et digeſtio fit a natura et cum medicinis conuenientibus et cibis qu
habent humorem corrigere et aliquando ſomn⁹ et quies et fames iuuā
ad hoc. Euacuatio fit cum medicinis que prouocant vrinam et ſudorem
ventrem et fleubothomia et exercitio. Hic igitur eſt modus generalis re
mediandi labori ſpontaneo. Et vt laboris vlceratiui ſpecialins curam e
remedium videamus. Sciendum ꝙ humor acutus mordicatiuus eſt ca
ſa huiuſmodi laboris: et iſte humor mordicatiuus non ſolum eſt coleric

Colera a-cuta eſt et mordicatiua.

ſed melancolicus et fleumaticus. Colera namqȝ mordicat propter ſuū ac
men: et melancolia propter ſuam acetoſitatem: fleuma propter ipſi⁹ ſalſu
ginem. Iſti aūt humores que ſunt cauſa laboris: vel ſunt ſub cute ⁊ in po
roſitatibus membrorum vel ſunt profundati in muſculis vel ſunt in ve
nis. Amplius aūt cum iſtis humoribus vel ſunt humores mucillagino

Humeros qui ſūt cā laboris

ſi et groſſi et viſcoſi vel non. Et ſi ſint mucillaginoſi vel ſunt in venis cū
ſanguine vel in ſpongioſitatibus membrorum et muſculorum cum predi
ctis humoribus in venis: vel eſt in multus ſanguis vel paucus: pauc⁹ qui
dem cum tales humores ſunt multi et multuz elongant a natura ſangui
nis et mult⁹ cum ſunt propinqui nature ſanguinis et fuerint pauci. Si
igitur humores qui ſunt cauſa vlceroſi laboris ſunt ſub cute ſufficit exer
citium et fricatio et balneum et ſyrupus acetoſus et cibus ſubtilis. Si
autem iſti humores cauſantes laborem vlceroſum ſint locati in carne et
muſculis indigemus quiete et abſtinentia a cibo. Iſta enim adducūt di
geſtionez nec tūc indigemus exercitio: et in ſero balneant in aqua calida
et cibentur cibis ſubtilibus et vtantur ſyrupo acetoſo. Et ſi accidens ſe
detur cum iſto regimine bene quidem cognouimus cauſam et locum. Si
autem humores ſint in venis magnis: q̄ ſcilicet ſunt propinqui nature
ſanguinis et cum multo ſanguine et non ſunt hūores mucillaginoſi fiat

De hūori-bus in ve-nis.

ſtatim fleubothomia. Et ſi ſint cum pauco ſanguine ⁊ non ſint humores
muſcillaginoſi. Et ſint longinqui a natura ſanguinis exhibeat farmacia
humori appropriata: et ſi in venis ſint hūores mucillaginoſi et groſſi nul
lomodo fiat fleubothomia: ſed ante ſubtiliet ſanguis cum ſubtiliantib⁹
lenibus: nam fortia ſubtiliantia ſpergūt humores ad membra ſubtilia
tione. Si ſit multus ſanguis et humores predicti ſunt propinqui nature
ſanguinis fiat fleubothomia: et ſi paucus ſanguis et humores diſtantes

natura sanguinis post predictorum humorum subtiliationem fiat eua
natio cum farmacia approriata. Si autem hũores muscillaginosi non
sint in venis: sed in membris tunc possunt securius exhiberi fortia subti/
liatiua: et que sunt illa scitur ex libris simplicium medicinarum et com/
positarum. Signa etiam significantia humorem peccantem et locum hu
moris scias ex libris signorum. Consideratis igitur vrinis et pulsibus ce/
teris signis et regimine precedente et complexione etate et tempore con/
suetudine et similibus leuiter deueniemus in cognitionem humoris pec
cantis et loci et q̃titatis: sic igitur patet quomodo obuiandum est labo/
ri spontaneo vlceratiuo. Sed labor extensiuus et apostemosus ex neces/
sitate veniunt a sanguine multo: ideo conueniens est pacientem primit⁹
fleubothomare si particularia concurrant. Quantitas autem fleubotho
mie accipitur scd̃m tempus anni etatem et complexionem et maiorem z
minorem plenitudinem: z sunt distinguenda membra in euacuatione hu
ius humoris. Si enim sentiatur in capite grauedo fiat fleubothomia de
cephalica et si in membris inferioribus de basilica et si in vtrisq; mem/
bris sentiatur grauedo fiat de mediana. Sic igitur satis est manifestum
quomodo obuiandum est labori spontaneo qui potest pronosticare diuer
sas et multipharias egritudines futuras. Sunt etiam alie aptitudines
male et malam egritudinem pronosticantes q̃ pronosticant aliquem egri
tudinem specialem et in loco speciali que cum remediis earum generali/
bus valde communiter enumerande sunt. Dicamus igitur primo q̃ cum
dolor capitis fortis et permanens fuerit vel emigraneus timendum est
ne aqua descendat ad oculos et dilatetur pupilla et causetur cataracta.
Si igitur talis dolor perseuerauerit nec medicinis allenietur infirmus:
infirmati subueniendum est vt arterie que in tympanibus pulsant extra
hende sunt et sic per illas humor ad oculos non descendet. Amplius sal
tus faciei perseuerans et fortis: torturam oris significat cui est subueniē
dum et cum medicinis ventrem soluentib⁹: et cum medicinis vomitiuis
comestio parua danda erit et a vino abstineat: fortib⁹ etiam euacuationi
bus et fricationibus: necnon et gargarismatib⁹ et sternutantibus vten/
dum erit et facies ex forti aceto in quo mentastrũ bullierit fricari debz:
fortis saltus in toto corpore pronosticat spasmũ: et talibus expedit subti
liare regimen: et fortiter euacuare et fricare corp⁹ cum medicinis acutis.
Amplius paralisis parua magnam portendit et expedit subtiliare regi/
men: et fortiter euacuare z cum medicinis acutis fortib⁹ que scribuntur
in cura paralisis magne. Similis enim est custodia futurorũ et cura pre/
sentiũ. Amplius faciei et oculorum rubedo et venarũ oculorum manife/
statio et mobilitas et luciditas et lachrymarũ descensus: et claritatez lu
minis pati nõ posse: om̄ia hec si cũ dolore forti capitis affuerint frenesim
futuram pronosticant. Succurrendũ igit̄ est cũ minutione et clisteribus
et medicinis euacuatiuis: z ligatione inferiorꝫ et fricatione dolorosa: ca
put quoq; oleo rosato z aceto infundendũ erit. In cubus perseuerãs epi
lentiam portendit cui obuiandũ est cũ medicinis epylentie scriptis in ca
pitulo de epylentia. Tristicia: timor: pusillanimitas: melancoliam signifi
cant quib⁹ succurrendũ est: vt in capitulo de cura melancolie scriptũ est.
Cũ aliquis quasi muscas volare ante oculos vel aliq̃d simile percepit: ca/
taractas: oculorꝫ futuras prenosticat. Reumatism⁹ est corisa z si frequē

Hũor mu/scilaginosus.

Signa.

De dolore capitis et q̃ sequunt dolorem.

De incubo Auice. ter/tia primi z prima ter/tij

Tremor cordis.

Fetor vrine.

Signa lepre.

Signa futurarum egritudinum.

ter acciderit passiones pectoris et pulmonis protendit vnde succurrendum est cum minutione et nutrimenti paucitate. Si sudor mali fuerit odoris significat ꝙ egritudo vel febris de colera est propinqua. Quapropter danda sunt que coleram rubeam soluunt. Cordis tremor frequens et fortis mortem subitam pronosticat: ideo oportet succurrere cum munitione et medicinis soluentibus ventrem leuiter. Repletio superflua emoptoycam vel appoplexiam vel vene rupturam pronosticat vel subitam mortē: vnde statim cum minutione subueniendum est. Si sensuum perturbatio et motuum debilitatio cum repletione affuerint ne superueniat appoplexia minuendum erit. Succurrendum igitur cum minutione et gargarismo: si grauitas fuerit in dextero latere: et pūctura: et tensio: epatis lesionem significat cui subueniendum est: vt in capitulo de egritudinib' epatis dictum est. Egestio magis tincta solito significat ꝙ colera multiplicatur in corpore: et minus tincta solito significat opilationem oris ad cistim fellis. Isti subueniendum est: vt in capitulo proprio ad hoc scribitur. Facies palpebre inflate idropisim futuram significant quibus subueniendum est vt in capitulo de idropisi. Egestionum fetor magnus fastidium vel humorum corruptionem significat. Fetor vrine magnam putrefactionem sanguinis significat et febres futuras: fatigatio et dissolutio cū destructione appetitus febrem significat. Appetitiue destructio et fastidiū significat vel colicam vel colericam passionem futuram quibus subueniendum est cum longo somno et cibi abstinentia et alijs que nominantur in proprijs locis: grauitas et tensio in inferioribus ventris cum permutatione vrine a dispositione naturali nocumentum in renibus inchoatū demonstrat: ideo cito succurrendum erit: vrine ardor diu perseuerans vesicam et virgam pustulis hereditabit. Subueniendum igitur est vt dictū est in suo capitulo. Mollis egestio ani adustionem et puncturam faciēs dissenteriam portendit. Amplius pruritus ani significat venturas emoroidas si non contingat causa vermium paruorum ibidem existentium. Apostemata parua mulra pronosticant apostema magnum. Ex multis paruis glandulis magne glandule suspitio oritur: morphea parua alba magnam pretendit que adeo intenditur vt lepra putetur. Multus faciei rubor cum quadam offuscatione et difficultate anhelandi et vocis raucedine lepram significat. Et vt sit ad vnū dicere si aliqua dispositionis corporis sani mutata fuit scilicet vt appetit' fortior vel debilior existat: vel exeuntia a corpore plura vel pauciora: vel somnus longior vel breuior: vel etiam insomneitas assit vel sudor preter solitum a corpore decurrat: vel ea que a corpore decurrere solebant retineantur vt emorroyde et sanguis menstruus: et vomitus qui statutis horis venire solebat. vel sanguis qui ex naribus fluere consueuit: vel si totius corporis dissolutio fiat: vel ingenij ebetudo: aut in ore sentiatur sapor extraneus: aut ea que non consueuerunt delectationem auferre auferant vel econuerso: aut coeundi desiderium sentiat quis augmentari vel diminui: vel in somno occurrat somnium quod non consueuit: vel corporis color conuertatur et mutetur: aut actus preter solitum vel ad vltimum cum alicui non consueta acciderint et angmentari ceperint. Hec omnia egritudinem futuram pronosticabunt. Quamobrem cuiuslibet predictorum: et causa subtiliter est inuestiganda et eius saluationem festinandum. Amplius quia hic loquimur

de regimine preseruatiuo addenda sunt aliqua quib' homo potest a mul-ris egritudinibus preseruari: et per consequens in sanitate perseuerare. Sciendum igitur quod comedere simul pira siue poma et oua colicam generant et ventositates: illorum dolores et emorroydas: vinum et lac simul sumpta podagram generant. Caseus et piscis simul sumpta colicam generant passionem: oua frigida sumpta maculas generant et ventositates in quarum remotione stupor accidit: balneari stomacho pleno generat colicam. Coire ante euacuationem vrine generat arenulas. Coire cum duabus mulieribus immediate generat lepram. Unctio cum oleo violato in introitu balnei preseruat a scabie. In comestione aquam non bibas: nam potus aque relaxationem siue mollificationem causat in stomacho. Tres haustus aque calide in introitu lecti sumpti preseruant a siti. Cum pisces comederis non dormias donec in stomacho sint quasi digesti quoniam torturam faciunt accidere: quod si somnum fugere nō potes parum mellis sume vel optimi vini. Si sero comederis: parum comede et mane te inuenies leuem. Unde si quolibet mane vuas passas comederis proiectis arillis bonum erit. Si etiam semel in septimana mirabolanos grossos cū zuccara alba comederis a colericis et sanguineis egritudinibus preseruaberis: et dicunt experimentatores ꝙ si vngues in die iouis prescindantur a fissuris et alijs egritudinibus preseruantur. Si semel in septimana vnum haustum aceti sumpseris a dolore splenis preseruaberis. In calciando primo calcia dextruʒ pedem et inde calciando sinistrum: quoniam valet contra dolorem splenis et apostemata lateris. Si vis vt dentes non alterentur munda eos cum ligno perfici. Ad vitandum surditatem mitte in aures semel in septimana aliquantuluʒ de aceto intinctum in oleo de lilio. Si vis viuere sanus obserua vt cibus tuus sit equalis et non plus recipias vna vice ꝙ alia: et cum appetitu comedere desinas et cum sitieris bibe ad medium satietatis: hoc enim corpus cōseruat stomachum confortat: et cibum ad digerendum iuuat: et cum existens in lecto vigilaueris decuba in dextro: ꝛ cum dormieris decuba in sinistro somno vtere duabus partibus noctis: et cum mane surrexeris frica dentes cum ligno aloes ꝛ sale nitro et rosis adustis puluerisatis. Hoc enim dentes mundificat et dealbat gingiuas: et a fleumate liberat et fetorem oris remouet.

Regimen preseruatiuum.

Mod' dormiendi

Conseruatio dentiū

Capitulum secundum.

De preseruando a pestilentia

Adhuc in regimine preseruatiuo quod debetur corporibus decidentinm restat determinare de regimine corporum preseruandorum ab egritudinibus pestilentialibus nobis contingere potentib' ab aere preter naturam. Circa quod breuiter sic procedamus. Nam primo ponemus signa significantia pestilentiam presentem vel futuram. Secundo dicemus aeris rectificationem. Tertio dicemus moduʒ preparandi corpora ne ledantur a pestilentia aeris quantum possibile est. Propter primum sciendum ꝙ quando in estate multe eueniūt pluuie nubes quoqʒ et multitudo pluuiarum die ac nocte permanserint: et medio-

Signa pe/stilētialia nales venti perflauerunt: vel aer ita quietus fuerit ꝙ non moueatur et
cuz hoc meridionalis ventus turbidus existat. Hec omnia pronosticant
epidimiam futuraz in fine estatis. Amplius in nocte quando contingūt
aeris apparitiones corruscationibus similes: et aeris color similis est icte
ricie venti quoqꝫ flauerint post quorum aduentum multa animalia ꝛ ho
mines egrotant. Et in nocte videntur in aere radij: et splendor atqꝫ egro/
tantes cito mortem incurrunt: aer etiam difficulter attrahitur: et egro/
tantium ora fetidum emittunt odorem. Ipsi quoqꝫ infirmi multū angu/
stiantur ꝛ sitim habent magnam et ipsorum infrigidāt extremitates vo/
munt et emittūt humores fetidos et corruptos. Ex his omnibus aeris
corruptio vt pestilentia denotatur. Amplius scias ꝙ multitudo musca/
rum et reptilium ranarū mortalitatem pronosticant: et similiter si vides
mures et animalia que habitant sub terra fugere ad superficiem terre et
exire manifeste: ꝛ videas aīalia male nature fugere a nidis suis ꝛ dimitte
re oua. Amplius cū videris aerem alterari vno die multotiens ꝛ clarifica
tur aer die alio et oritur sol clarus: et alio die conturbatur: et oritur in ve
laminibus nebule que est vt puluis tunc iudica ꝙ pestilentia accidet.
Amplius quando videris turbiditatē aeris et nebulositatem: et speraue
ris pluuiam et non pluat tunc scias ꝙ complexio hyemis est corrupta.
Pestilentiā autem estiuam malignam significat paucitas pluuie in vere
cum frigore: deinde multiplicatur auster et conturbatur aer aliquot die/
bus et deinde post clarificatur aer ebdomada vna non simpliciter et acci
dit frigus in nocte: conturbatio et putrefactio et caliditas: tunc tam pe/
stilentia venit et expectatur febris et variole et similia. Hec igitur sunt si
gna pestilentie vel future vel presentis. Rectificatio aeris duplex est in
qualitate et substantia. In qualitate quidem quando aer excedit in cali/
Rectifica/tio aeris. ditate et frigiditate vel humiditate ꝛ siccitate. Sed rectificatio ipsius in
substantia est quando in aere non continente accidit corruptio vel putre
factio vndecūqꝫ hoc contigerit. Si igitur aer in qualitate sit multum di/
stemperatus eligenda sunt loca vmbrosa septētrionalia et alta ventosa
et reprimatur aeris caliditas frigiditate aque et folijs aromaticis frigi/
dis et humidis: et sic suo modo intelligatur si aer sit distemperatꝰ in alijs
qualitatibus. Aer autem corruptus in substantia est rectificandus cum
aromaticis calidis et frigidis: quod horum magis videtur corporibus ex
pedire suffumigando aerem ex his intentio enim in his suffumigationi/
bus est aeris exsiccatio: et vt aer fiat boni odoris ꝛ prohibeatur putredo.
Calida re/ctificātia. Calida autem rectificantia et desiccantia aerem et putrefactioni resisten
tia ex quibus potest aer suffumigari sunt hec: lignuz aloes: thus: mirrha:
muscus: costus dulcis: cinamonium: xilobalsamus: storax: terebentina:
cypressus: lapdanum: iuniperus: laurus: acorus: asarum: sauina: squinan
tū: mel: crocus: et similia. Frigida vero rectificantia sūt hec: sandali: cam
phora: cortices: granatorum: citonia: ebanus: rosa. Ex his igitur oportet
ꝙ multiplicetur suffumigatio: et rectificetur aeris putrefactio. Amplius
nullomodo aer sit inclusus non euentatus: nam aeris euentatio ꝛ specia
liter a plaga septētrionis multum rectificat aerez. Hec igitur breuia suf
ficiant de aeris rectificatione. Et nos volumus hic apponere suffumigiū
mirabile et expertum ad rectificandum aerem corruptū. Recipe bedegar:
sandali rubei; florum ana. partem semis; xilobalsami; xiloaloes; olibani

ana. partem vnam et ſemis: ſeminis maiorane: cipri: gariofili: zuccari al/ Suffumi/
bi muſti ana. partem ſemis fudanith vnū terantur et bene diſſoluantur giuz mira
in qua ſtoracis ambre ana. pars ſemis fuerit diſſoluta. bile.

Si quis autem voluerit corpora a peſtilentia preſeruare oportet vt extrahant humiditates ſuperflue: et inclinet eorū regimen ad ſubtiliationem et deſiccationē ex omni modo et minoratione cibi: ſed non exercitio: oportet enim vt nō adminiſtret: nec balneū nec etiam tollatur ſitis et rectificet aer: vt diximus et declinet cibus ad acetoſa et minoret ex eo: et ſit caro adminiſtrata decocta in acetoſis. Amplius vtendū eſt ſucco limonū ⁊ agreſta ⁊ aceto et iuuat etiam ſuccus granatorum. Amplius cappares conditi cū aceto et ſimiliter oliue valent ad idez. Et ſimiliter zuccarū roſarū: tyriaca: et metridatum valent ad idem cū reliquo regimine. Amplius medicamē factum ex ligno aloes: croco et mirrha valet multū contra peſtilentiam et ſumat in die ex eo circa dragmam vnam. Amplius eſt ſciendū ꝙ quando aer corruptus eſt in ſubſtantia: et putrefactus eſt habitandum eſt in locis cauernoſis ſubterraneis: ⁊ quando in aere eſt magna caliditas habitandum eſt in montanis ventoſis vento ſeptētrionali. Amplius ſciendū ꝙ bolus armenicus terra ſigillata aere peſtilentiali prebent magnum iuuamentū.

De comeſtibilibus

Amplius in aere epydimiali ꝓpter corruptionē ⁊ putrefactionem aeris: euitādi ſūt fructꝰ humidi ⁊ olera ⁊ piſces ⁊ lac ⁊ carnes exceptis carnibꝰ volucrū in mōtanis degentiū ⁊ vituli ⁊ hedi: ⁊ filr perdicū: et vlr res ventrē lenificātes hoc tpe cōpetunt: queādmodū ſunt tamaridi: pruna: caſſia fiſtula: manna ⁊ viola: qñ eſtas fuerit diſpoſita ſicut ſuperiꝰ dictū eſt in principio huiꝰ capituli.

Fructꝰ ſūt vitandi

Infantes ⁊ iuuenes ⁊ corpa habentes groſſa: ⁊ colorem rubeū maxime ſūt cuſtodiēdi ab aeris peſtilētia. Et qñ eſtas totaliter cōſimiliter diſpoſita fuerit tūc abſtinendū erit a carne et vino ⁊ a ꝯfectionibus de melle factis: ⁊ fructibꝰ ſpecialiter recentibus ⁊ dulcibꝰ a balneo ⁊ lauacro aque calide abſtinendū erit oīno: ⁊ aceto vtendum in omi comeſtione ⁊ agreſta ⁊ ſucco fructuū acetoſoꝝ: ⁊ ſi neceſſitas cogat comedere carnes ſuperiꝰ nomiatas comedant cū aceto ⁊ ſucco vue acerbe: ⁊ ſimilibus ſuperius in hoc capitulo nominatis: ⁊ ſi in corpore ſit ſanguinis repletio feſtinemꝰ inanitionē ſi etas: cōplexio: cōſuetudo ⁊ reliqua particularia ꝯcurrāt.

De habitationibus.

Manſiones quoqꝫ frigide eligēde ſunt in qͥbus eſt morandū et foramina a parte ſeptētrionis ſint apta. Eſt em̄ poſſibile ꝙ hoc regimine vtētes deo auxiliāte aeris peſtiferi diſpoſitionē euadāt. Quando autē in fine eſtatis multꝰ fuerit calor: ⁊ autūnus valde ſiccus et puluerulentꝰ ⁊ frigus ⁊ pluuie venire tardauerint: tūc eligēde ſūt frigide māſiones: ⁊ rectificandꝰ eſt aer cū infrigiditantibꝰ ⁊ humectantibꝰ: puta cū pānis canabinis aqua aſpſis ⁊ appēſis. Ampliꝰ pauimentū māſionis aqua frigida irrorabit ſepe et a labore ⁊ coitu et ſollicitudine abſtinendū eſt. Amplius hoc tpe aqua calida qͥs lauandꝰ erit ⁊ aqua īfrigidata in potu ſumenda: ⁊ a nutrientibꝰ calidis ⁊ vino abſtinendū erit niſi vinum ſit lymphatū cum multa aqua. De cucumeribꝰ aūt ⁊ cytrullis ⁊ his ſimilibus multū erit vtendū: ſummopere cauendū erit ne in ſole ſedeat ⁊ nullo modo ieiunetur nec comeſtio poſt famē tardet ⁊ nullomodo tolerāda eſt ſitis: in dormitione ſpecialiter meridiana eligat loca frigida: piſces quoqꝫ ſi comedere voluerit ſup carbones aſſatos comedat: vuas quoqꝫ in qͥbus eſt acetoſitas ſumat in talibꝰ temporibꝰ: ſingulis diebꝰ bibere aquaz

ordei confert multum et specialiter habentibus corpora multū calida et sicca ; hoc enim regimine vtentes febres acutas calidas et pessimas egritudines hoc tempore contingere potentes euadent. Quando autē in aere apparitiones corruscationibꝰ similes que in capitulo isto dicta sunt apparuerint fructꝰ et olera que in tali tempore nascuntur sunt euitanda et aqua que in superficie terre est: nō est bibenda: aer quoqꝫ calidus est fugiendus: et domꝰ qualibet die aceto et aqua mixtis est irroranda: ⁊ si in aere sint odores fetidi rectificet aer cum his que sunt boni odoris vt superius dictum est: et fumiget homo cum sandalo ⁊ camphora. Nutrientia: sint lentes: acetum ⁊ sumac ⁊ succus vue acerbe ⁊ similia: acetuꝫ cū aqua temperatum bibendū ⁊ vinum dimittendum. Amplius in hac dispositione multū est sollicitandū in rectificatione aeris modo quo superius dictum est. Accidit quoqꝫ in multis annis vt squinātia in vere multos inuadat que mala et periculosa existit. Oportet igit preuenire cuꝫ minutione et ventosis in cruribꝰ positis ⁊ ventris solutione ⁊ gargarismis q̄ singulis diebus et noctibus fieri debent cū aqua rosarum in qua sumac madefactum fuerit ⁊ cum rob mororū et nucum: ⁊ cum his homo preseruabitur a squinātia si deus voluerit ⁊ contingit etiam ꝙ aliqua hyeme appoplexia ⁊ paralysis ⁊ egritudines ⁊ his similes eueniant. Est igitur necesse cum talis fuerit annꝰ frequenter purgare corpus cum pillulis ad hoc appropriatis quas inuenies in libris particularibꝰ ⁊ gargarismis ⁊ sternutationibus iniūctionibus totius corporis que omia inueniūtur in librorū locis particularibꝰ. Amplius eoꝝ nutrimentū est minuendum ⁊ subtiliandum. Hec breuiter sufficiant de preseruatione a pestilentia.

Nutriētia

Contra squinantiam.

Capitulum tertium de preseruando a veneno.

Quoniam autem iam homines ex veneni assumptione magnū possunt incurrere nocumentū: bonum est in hoc cautelam ⁊ studium adhibere sic ꝙ homines ab assumptione taliū venenoruꝫ valent meliꝰ preseruari. Sciendū igitur ꝙ nō est simile de coloribꝰ inuentis in mixtis ex quattuor elementis ⁊ eorūdem saporibus ⁊ odoribꝰ. Nam colores mixtoꝝ eandeꝫ habent operationem resepectu aialium ⁊ respectu hoīs sicut albedo cigni disgregat visum hoīs ⁊ nigredo congregat visum eiusdem: sic etiaꝫ ⁊ has easdeꝫ operationes habent isti colores respectu cuiuslibet aīalis viuentis: sed nō est sic de sapore ⁊ odore. Unde sapor qui est delectabilis et amicabilis alicui speciei aīalium nō est amicabilis homini vt sapor ellebori ⁊ coloquintide nō est amicabilis homini: est tamē sapor coloquintide porco delectabilis. Et sapor ellebori est amicabilis turdo. Uolens igitur euitare speciem comestorum venenosam non comedat rem in qua participatur sapor horribilis nec odor: et specialiter si non sit cibꝰ per experimentum notus. Dubitantes igitur de veneno permixto cum cibo ante omnia lauent peroptime os suum cum aqua frigida limpidissima et purissima: ⁊ tunc illo facto masticet cibus diu: et teneatur in ore et sapor eius notetur et similiter odor. Nam proculdubio si in cibo sit virtus veneni sufficiens ad corpus perimendum percipitur sapor in ore malus et horribilis. Amplius scias ꝙ talis deceptio magis latet in ci

De coloribus

De saporibus

Sapor horribilis euitādꝰ est

bis vehementis dulcedinis vel acetositatis: ⁊ vniuersaliter participantibus saporem excellentem. Dubitantes igitur de veneno debent euitare cibaria: ⁊ similiter fercula ex diuersis composita ⁊ diuersoꝝ coloꝝ varias habentes species cōpositionem diuersoꝝ ⁊ saporē excellentem valde. In brodio autem carnium simplici ⁊ in carnibus simplicibus ⁊ in pane simplici tales deceptiones de facili fieri non possunt. Dubitantes igitur sint contenti cibis simplicibus ⁊ potu aque pure cū aquā hec deceptio minime fieri possit. In vino aūt hec deceptio fieri potest de leui. Unde multū considerare debet sapoꝛ vini ⁊ coloꝛ ⁊ odoꝛ ⁊ debet in vase vitreo esse vinū vt ipsius coloꝛ ⁊ substantia pꝛecipi possint: ⁊ bibatur vinū albū: clarū debile nam in tali vino dolus faciliter percipitur. Amplius sciendū ꝙ quedaꝫ sunt q̄ venenū pꝛesens non substinēt quin statim mutētur in coloꝛe: sicut dicitur cōmuniter de coꝛnu serpētino vel lingua serpentina que in pꝛesentia veneni. humefit specialiter si sal supponaꝶ eidē ⁊ sal ēt ligue serpētine suppositū humefit in p̄sentia veneni ⁊ lapis smaragdꝰ colorē mutat i p̄sentia veneni. Et similiter dicitur de coꝛallo: dubitantes igitur de veneno talibus debent pꝛemuniri. Amplius tyriaca sumpta āte cibū ⁊ post valet ad idem ⁊ similiter metridatū. Multa enim sunt simplicia ad iden valentia puta: ruta: nuces: auellane: ficus: saluia: toꝛmētilla: bacce: lauri ⁊ herba tunici que apud dioscoꝛidem appellatur polomenon bonū est igitur dubitā tes de veneno hijs omnibus vel quibusdam pꝛemuniri. Et ex hijs aliquid sumere ante cibum ⁊ post. Dicunt quidā ꝙ sanguis lepoꝛinus potatus ante venenū expellit ipsum. Amplius puluis testiculoꝝ vꝛsi exsiccatoꝝ valet cōtra venenū ⁊ expellit ipsuꝫ: si sumatur ante cibū omnē ⁊ etiā si sumatur post. Amplius qui dubitat de veneno euitare debet cibi speciem in qua reperiuntur indiuidua habētia venenū ⁊ huiusmōi sunt species fungoꝛum ⁊ truffaꝝ ⁊ lāpꝛedaꝝ. Amplius necessariū est cauere vt nō sit omnis eius cautela in cibo dato ab alio aut potu. Forte enim accidit ei vnde non estimabit quādoqꝫ enim contingit res cadere malinas sicut lacertas vel scoꝛpiones in eo quod decoquitur: ⁊ in vasis in quibus est vinum. Nam plurima venenosoꝛum diligunt odoꝛem vini ⁊ currunt ad ipsum ⁊ quandoqꝫ moꝛiuntur in cacabis: ⁊ quandoqꝫ bibunt ex eo ⁊ vomunt in eo: et pꝛopter hoc opoꝛtet vt caueantur detecta: ⁊ quod est sub arboꝛibus magnis ⁊ herbosa loca. Amplius considerandum est ꝙ aqua qua vtimur non sit aqua stans in qua inueniantur venenosoꝛum species ⁊ similiter intelligatur de herbis quibus homines vtuntur: interdum enim in talibus locis conuersantur animalia venenosa. Interdum etiam ligna quibus sapiunt naturam venenosoꝛum in eis conuersantium ex quibus hominibus poterit inopinata lesio cōtingere. Quādo igitur aliq̄s in stomacho suo perceperit nocumēta puta incensionem: moꝛdicationem: ⁊ inflammationem: angustiam ⁊ sitim: ⁊ sudoꝛis exuberantiam: aut somni pꝛofunditatem ⁊ stupoꝛem: ⁊ frigus aut casum virtutis cum sudoꝛe ⁊ sincopi. His enim apparentibus vel quibusdam hoꝛum ⁊ subito sine alia manifesta causa statim est succurrēdum cum vomitu pꝛouocato cum oleo sisamino vel amigdalarum dulcium: vel accipiendum est butyꝛum ⁊ lac: ⁊ cibum multū et comendum: ⁊ dato ꝙ non sequatur vomitus adhuc bonum est vt virtus veneni ex hoc destruatur vel minuatur: ⁊ si forsan venenum iam assumptum de facto descenderit fiant clysteria. Amplius sumatur bolus arme-

De vino.

Que non patiūtur venenū.

Siplicia ad idem.

De aqua.

Signa.
Remediū

nicus cum vino ⁊ fricetur totum corpus ⁊ tunc inhibeatur somnus: ⁊ vt sit ad vnum dicere fiant omnia que possunt diuertere venenum ne moueatur ad cor. Unde salua meliori sententia puta ꝙ transacta secūda vel tertia die non est malum: sed bonum ⁊ vtile fieri flebothomiam. Et si perceperimus venenum esse frigidum quod scitur ex somni profunditate et stupore ⁊ frigore bonum est ꝙ exhibeantur calida valentia contra venenū puta allium vel ruta vel dipramum ⁊ similia calida superius enumerata ⁊ scripta in aureolis simplicium contra venena frigida: ⁊ si venenum sit calidum sumatur coriandrum ⁊ camphora ⁊ similia. Et si fuerit de hijs que interficiunt a tota specie: sicut napellus: sumatur metridatum: tyriaca: semen vrtice: agaricus: ⁊ coloquintida ⁊ semen iuniperi: ⁊ serapinum et castoreum sunt medicine bone contra venenum: quia faciunt euomere et ducunt per secessum ⁊ valent a virtute specifica. Sed q꞉ cura venenatorum ⁊ venenorum in speciali magis pertinent ad regimen curatiuū: differam hoc tractare quousq꞉ componam librum memoriale de cura egritudinum in quo laborare propono auxiliāte deo ⁊ vita comite post huius operis complementum

Que interficiūt a tota specie.

Capitulum quartum de conualescentibus.

Quoniam cōualescentes ab egritudinibus continentur in latitudine sanitatis: determinandum est hic de ipsorum regimine in generali. Sciendum igitur ꝙ quidam sunt perfecte conualescentes quia sunt perfecte mūdificati: ⁊ alij sunt non perfecte conualescentes: quia non sunt perfecte mundificati. Si autem illorum qui non sunt perfecte conualescentes nec perfecte mundificati sunt hec: appetit⁹ defectus sitis inordinata: dolor capitis: grauedo totius corporis ⁊ ꝙ eorum corpora non redeunt ad eorum virtutem: ⁊ confortationem ⁊ in somneitas ⁊ labor in somno ⁊ egestio colerica: ⁊ similiter intelligatur de vrina. Hec inq̄ ⁊ similia sunt signa imperfecte cōualescentie: ⁊ in talibus dubitamus de recidiua: nam que relinquuntur in morbis subuersionem facere consueuerunt: talium autem regimen multum appropinquat regimini egrorū: indigent enim muudificantibus ⁊ alterantibus residuū materie. Uere aūt conualescentes in quibus nihil remansit de materia morbi quod scitur ex bonitate appetitiue ⁊ ex eo ꝙ corpus reddit ad virtutem ⁊ ad carnes: ⁊ ꝙ egestiones non sunt humorales ⁊ nihil ex priori morbo relictum apparet nisi solum membrorum debilitas: tales inq̄ conualescentes non indiget aliqua specie euacuationis: sed solum virtutem confortantibus ⁊ facientib⁹ corpus redire ad virtutē ⁊ solitas operationes. Commune est aūt omnib⁹ conualescentib⁹ tam mūdificatis ꝙ post crisim immediate eorum regimē decet esse secūdum ꝙ fuit in egritudine duobus dieb⁹ continue ⁊ parū valde debet appropinquare ad regimen sanorum: ⁊ quanto plus quis distabit a die cretica: tanto plus debet appropinquare regimini sanorum. Conualescentes enim subito permutare ad sanorū regimen esset periculosum: ⁊ quia vt dictū est virtutes conualescentis sunt debiles nihil graue est eisdem administrandum nec ex cibis nec ex potibus; nec ex ponderibus nec ex moti

Signa nō pfecte conualescētiū

Regimen cōualescētium

bus:⁊ similiter intelligatur de aliis. Debet enim conualescentes gradatim
perduci ad exercitium facile ⁊ equale:⁊ quantum percipimus eorum membra
sustinere posse sine lesione ⁊ fatigatione:tale enim exercitium est conuale-
scentibus conueniens. Et quia conualescentibus vt plurimum est paucus
sanguis:administranda sunt que augmentum faciunt in sanguine. Con-
ualescentium igitur cibi debent esse boni chimi ⁊ facilis digestionis:⁊ de-
bent esse cibi fluidi ⁊ potabiles:tales enim cibi facilius ⁊ citius digeruntur
⁊ debent eorum cibi declinare ad caliditatem subtilem cum humiditate:⁊
sint tante quantitatis quante conuenientius digeri possunt:⁊ quod non cau-
sent grauitatem nec rugitum nec inflationem:nec debent conualescentes
tolerare sitim nec famem ⁊ sepe debent comedere ⁊ parum vna vice:⁊ si
forsan hec participantur post cibum assumptum minuatur de quantitate
cibi. Hora autem cibandi conualescentes est hora diei magis tempera-
ta:nec debent conualescentes comedere ad satietatem:nec debet tolerare — Hora ciba-
sitim. Potus eorum sit vinum subtile clarum: boni odoris non fumosum — tionis de
et saporis delectabilis ⁊ trahentis ad dulcedinem ⁊ non debet esse vinum — potu
eorum forte:et nullo modo bibant aquam frigidam multam nec balnean-
tur in ea:hec enim posset esse causa mortis ipsorum repentine. Ampli-
us oportet quod conualescentes quiescant ⁊ letentur ⁊ gaudeant:⁊ ab eua-
cuationibus abstineant ⁊ proprie a coitu. Coitus est enim maxime eis no-
ciuus: vinum cum temperamento est eis conueniens ⁊ maxime subtile
tenue vt dictum est. Si conualescentium crisis fuit occulta: suscipien-
dum est de recidiua:ideo interdicenda est eis satietas comestionis omni- — De recidi-
no ⁊ plusquam aliis conualescentibus:⁊ si videris ipsos indigere euacuatione — ua.
quod fieri potest per signa superius enumerata in hoc capitulo. Primo cō-
fortanda est virtus cum bono cibo per aliquos dies:⁊ deinde euacuandum
cum medicina appropriata vel cum fleubothomia quod horum videas ex-
pedire. Fleubothomia tamen est euitanda conualescentibus quanto
plus possumus quia communiter est paucus sanguis: interdum tamen — De floīa
est necessarium ipsam fieri propter aliquas causas speciales scilicet pro-
pter maliciam sanguinis:⁊ propter illud quod remansit in eo de cineritate
malorum humorum quarum necessarium est vt extrahatur sanguis ma-
lus paulatim ⁊ augeatur bonus. Somnus diurnus non multum com- — De somno
petit conualescentibus quia mollificat eos:⁊ si competit:hoc est quia e-
os quiescere facit:⁊ de regimine conualescentium est quod permutentur ad
aerem contrarium aeri in quo erant infirmi. Amplius scias quod conuale-
scens vti debet his que securitatem faciunt a reliquiis egritudinis que
precessit. Verbigratia conualescens a pleuresi lenientibus pectus debet — Exēplum
vti ex quibus securatur a pleuresi ⁊ reliquiis eius: timetur enim in con-
ualescente a pleuresi asperitas pectoris. Amplius non est bonum quod cō-
ualescens sudat in balneo ratione virtutis sue debilis. Et si in conua-
lescente multiplicetur sudor signum est superfluitatis. Interdum con-
tingit quod conualescentes auidi sunt in cibo suscipiendo: et tamen corpus
non redit ad virtutem ⁊ venter solutus est: et in hoc casu diminuendus
est cibus et aque potus:et confortandus est stomachus cum mina cito-
niorum aromatizata vel non aromatizata:cuius mine descriptionem in-
uenies in libris particularibus de medicinis compositis ⁊ similiter con-

fortandus est stomachus cum cerotis emplastris seu vnguẽtis stomache
appropriatis calidis vel frigidis stipticis quod magis videbitur expedire
Et quia raro sunt diuturni morbi non inferentes passionem alicui mẽbro
principali multum considerandum in conualescentibus si aliquod mem-
brorum principalium incurrat lesionem. ⁊ eidem lesioni pro viribus resi-
stendum secundũ q̄ videri possit in libris egritudinum particularibus: ⁊
sicut dictuz est de membris particularibus ita intelligatur de virtutibus
naturalibus ⁊ alijs virtutibus. Nam ad illius virtutis confortationem
magis est intendendum q̄ magis viderimus debilitatem: quod quomo-
do cognoscatur ⁊ fieri poterit: ex libris scitur particularibus. Nolumus e-
nim omnia conculcare. Et hec de regimine sufficiant conualescentium.

Capitulum quintum de consuetudine.

Onsuetudo est fortis res valde: et trãsgres-
sio a consuetudine nocet nocumento magno: consue-
tudo enim obtinet vim nature: sicut igitur naturam
custodire oportet sic ⁊ consuetudinem: ⁊ specialiter si
consuetudo sit laudabilis indifferens in bonitate et
malicia respectu eius ad quod debet fieri permutatio
vnde si aliquis fuerit consuetus multũ laborare: ⁊ ve-
lit hanc consuetudinez dimittere ⁊ in ocio viuere vel
minus laborare vel aliam speciem assumere laboris: ⁊ aliud tempus vel
aliũ modũ proculdubio multuz grauabitur ex hoc ⁊ similiter intelligatur
in cibis ⁊ potibus ⁊ sõno ⁊ vigilijs: ⁊ in euacuationib' ⁊ anime accidẽtib'
In omnibus multum obseruanda est ꝯsuetudo si sit laudabilis vl' parꝫ lau-
dabilis vel ĩdifferẽs respectu huius ad quod fieri debet ꝑmutatio. Si aũt
consuetudo sit illaudabilis ex qua debeatur peruenire ad pessimas egritu-
dines: sicut consuetudo comedẽdi malos cibos ⁊ siluestres qui in fine per-
ducãt ex necessitate ad pessimas egritudines. Et similiter coitus immo-
deratus ⁊ similes egritudines. Taliter inq̄ consuetudines corrigere opor-
tet ⁊ permutare vel totaliter vel saltem infra terminos latitudinis earũ
sed hoc debet fieri paulatim ⁊ secundũ ordinem quedam: nam omnis su-
bita mutatio nocet ⁊ specialiter a cõsueta ad inconsuetã. Amplius debet
sibi quis cauere ne vnius rei quantumcumq; sit bona consuetudinem fa-
ciat quam ipsum obseruare sit necessarium ex cuius obseruatione constri-
ctionem vel attritionem patiatur: verbigratia si quis vno cibo consueto
semper vtatur: vel aliquo potu vel totaliter ab eis abstineat vel dormire
vel moueri vel coire assuescat: ⁊ ad hoc grauiter astringat maximũ incur-
ret nocumentũ si interdũ ab eisdem oporteat abstinere. Si igitur quodli-
bet corpus se disponere debet vt calorem ⁊ frig' patiens esse possit et ad
motiões ⁊ ad nutriẽtia sibi necessaria aptũ reddat: ⁊ vt somni ⁊ vigiliaꝝ
horas mansiones ⁊ domos lectos ⁊ indumenta lesione permutare possit
quod quidem poterit fieri si cõsuetudo nõ obseruet ad vnguẽ: sed interdũ
ad inconsueta transim': oportet enim ad inconsueta permutare.

Mutare cõsuetudi-nẽ subito pessimum est. hec Auicen.

Quinta pars. Capitulum primum. De fleubothomia

Quoniam fleubothomia et farmacia: ventosa: sanguisuge: cauterium: vel sectiones: interduz sunt intrātes in sanitatis regimine: et vt ad hoc op⁹ nihil contineat diminutum determinandum est de his quantum spectat ad propositum: non enim operis presentis est determinare de his prout faciūt ad curam egritudinis. Primo igitur determinabim⁹ de fleubothomia et de considerationibus circa ipsam in sanitatis regimine. Prima igitur consideratio est ꝙ corpus simpliciter sanum seu eucratum nullomodo indiget fleubothomia: vnde in corporibus sic eucratis natura non facit aliquam euacuationem sanguinis: et hoc est signum ꝙ tali corpori sanguinis euacuatio non est necessaria sed corporibus quibusdam lapsis vel a generatione vel a tempore vel ab vtroq; modo fleubothomia est vtilis q̄plurimum (et notāter dico q̄busdam: sunt enim quidam quibus fleubothomia non solū non competit immo etiam valde nocet) quapropter videmus ꝙ in quibusdam corporibus lapsis natura sine artis adiutorio facit sanguinis euacuationem vł per nares vel per emorroydas vel per os vel per secessum vel per vrinam remanentibus eisdem sub latitudine sanitatis: et quia imitatur ars naturam inquantum potest: nihil mirum si adinuenerit ars modū euacuandi sanguinem in adiutorium nature: Modus autem ad hoc conuenientior est per fleubothomiam vel per ventosas vel sanguisugas. Non enim est medicina laxatiua que sanguinem euacuet: vel si sit nō est in vsu nec esse debet: quoniam est venenosa et corporis peremptiua: est eñ omnino inartificiale sanguinem euacuare cum farmacia. Unde adiudicatus fuit morti qui talem medicinam per experientiaz adinuenit: quia vtebatur ea ad malum et multos perimebat cum ea. Modus autem euacuandi per fleubothomiam est multuz rationabilis: nam per eam euacuatur sanguis a toto corpore: et similiter omnes humores et specialiter a partib⁹ interioribus et sistere possumus cum volumus. Unde in fleubothomia non est tantum periculum sicut in medicina laxatiua: sic igitur patet ꝙ corpora lapsa a generatione vel a tempore aut vtroq; modo indigent ea. Secunda consideratio est ad sciendum q̄ sunt illa corpora lapsa que maxime indigent fleubothomia ex parte lapsus naturalis et ex parte lapsus accidētalis: dicam igit̃ ꝙ corpora complexionis sanguinee magis indigent fleubothomia q̄tum ex parte complexionis: et melancolica minime: sed fleumatica et colerica mediocriter. Sed colerica plus q̄ fleumatica. Et ex parte compositionis ceteris parib⁹ habentes venas latas et habitudinē carnosam et colorem inter rubeū et nigrū pilos multos et musculos bonos et fortes plus alijs indigent fleubothomia. Non igit̃ soluz consideranda est complexio sed compositio. Amplius consideranda sunt virtus et etas et consuetudo obtinet vim nature. Nam ceteris parib⁹ corpora lapsa in naturali complexione que sūt fortioris virtutis et perfectioris etatis et magis consueuerūt magis debent fleubothomari. Uirtus enim debilis non sustinet fleubothomiam: nec etas infantilis nec senilis. Consuetudo etiam multū est obseruanda: non solū in hoc: sed etiaz in alijs: et sicut dictum est de lapsibus naturalib⁹ sic suo modo dicenduz est de accidenta

Prima cōsideratio

Nulla est medicina q̄ euacuet sanguinē.

Scda consideratio

libus. Unde ſanguineus per accidens eſt maxime fleubothomandus me
lãcolicus aũt minime. Colericus et fleumaticus minime. Similiter car
noſus et muſculoſus accidentaliter maxime et extenuatus minime. Et ſi
militer vtentes regimine multiplicante ſanguinem ſicut viuẽtes in ocio
et gaudio: et comedentes multas carnes et aſſaturas: ⁊ dulcia et bibẽtes
bona vina: et non vtentes balneis nec coitu nec multũ exercitantes: ta
les inꝗ̄ plus alijs fleubothomandi ſunt. Et per oppoſitũ ieiunantes et
comedentes cibaria melancolica et multũ balneantes: et coeũtes: ⁊ exer
citantes: et habitantes regiones calidas in q̃bus plurima fit reſolutio a
corporibꝫ: minime indigent fleubothomia. Et ex hoc concludit ꝙ in parti
bus francie homines plus debent fleubothomari ꝗ̄ in partibus ytalie:

Gallici veniunt fleubothomãdi ſepius.

quia minor multo fit a corporibꝫ reſolutio in partibꝫ gallicanis: quia re
gio eſt magis frigida. Et ſimiliter in alijs intelligit regionibꝫ frigidis re
ſpectu calidarũ viuunt etiam magis delicioſe ⁊ inordinate q̃ ſunt cauſe
neceſſitatis fleubothomie. Unde ceteris paribꝫ viuentes magis delicio
ſe et inordinate indigent plus et ſepe fleubothomia. Amplius multũ con
ſiderandum eſt vt qui debet fleubothomari non ſit ebriꝰ nec crapulatus
ſeu nauſeatiue ſatiatꝰ: nec in ſtomacho plenꝰ cibo: et ꝙ in eiꝰ ſtomacho
non ſit colera. Unde ſi quis habeat ſtomachũ multum infectũ colera an
te fleubotomiam vomat coleram: et deinde comedat aliq̃d acetoſum ſtip
ticum ſtomachi confortatiuum et poſt fleubothometur. Ampliꝰ habens
humores crudos et viſcoſos et indigeſtos cũ ſanguine mixtos nõ debent
fleubothomari anteꝗ̄ ſanguis ſubtilict ſicut priꝰ dixi. Amplius poſt bal
neum vel coitum vel forte exercitium nullomodo eſt fleubothomandũ.
Ampliꝰ poſt longam egritudinem cauendũ eſt a fleubothomia anteꝗ̄ cor
pus fuerit fortificatũ niſi ſpecialis neceſſitas ad hoc cogat: ⁊ de hoc ſupe
rius dictum eſt in regimine conualeſcentiũ. Amplius homines qui ꝯuer
ſantur in artibus multũ laborioſis et corporũ reſolutiuis minꝰ alijs fleu
bothomari debent ceteris paribꝫ. Unde ſeruientes in balneis et ſtuphis
minus ſunt fleubothomandi ꝗ̄ ſcriptores et pannoꝝ ſciſſores. Amplius
multũ vigilãtes ceteris pibꝫ minꝰ ſũt fleubothomãdi. Ampliꝰ hñtes ſto
machũ cor ⁊ epar debilia q̃bꝫ egritudies frigide accidere ſolẽt nõ ſũt fleu
bothomãdi niſi neceſſitas vrgeat valde magna. Ampliꝰ in tp̄e calidiſſimo

Uer eſt aptũ ad fleubothomiã

vel frigidiſſimo nullomõ eſt fiẽda fleubothomia niſi vrgente magna ne
ceſſitate. Uer aũt eſt tp̄s valde aptũ ad fleubothomiã ꝓpter eiꝰ tẽperiẽ:
⁊ q2 aſſimilat morbo de repletiõe: nã tales infirmitates hoc tp̄e maxime
accidere ſolent: et nihil eſt qð adeo tuet a talibꝫ egritudinibꝫ ſicut fleubo
thomia: fiat aũt in p̃ncipio veris cũ dubitamꝰ de egritudinibꝫ ꝯtingẽtibꝫ
ex ſanguinis putrefactione. Sed in fine veris quando non eſt tanta ſan

Autũnus ſimiliter eſt tp̄s aptũ ad fleubothomiã

guinis multitudo: ſed dubitamꝰ de humorũ acuitate vel calefactione et
ebullitione ratione caliditatis. Autũnus autem ratione ſui temperamẽ
ti eſt tempus aptũ ad fleubothomiam: et precipue quando dubitamꝰ de
ſanguinis incineratione. Amplius multum conſideranda eſt aeris diſpo
ſitio in fleubothomia: vnde aere exiſtente peſtilentiali vel nebuloſo vel
turbido: et flante vento auſtrali: vel quacũꝗ̄ mala qualitate infecto nõ
eſt aperienda vena ne aer infectus ſubintrans venaſ ſanguinem reddat
peſtilentialem et infectum et ſit error peior priore. Eligatur aer purus et
dies clara et luminoſa; et ventus magis depurans aerem cuiuſmodi eſt

boreas et non sit ventus fortis. In hyeme tamen est australis ventus eligendus ad aeris temperiem. Amplius eligatur hora diei magis temperata. In temporibus igitur calidis fleubothomia fienda est ante horam tertiam: et in frigidis circa meridiem. Amplius dicunt quidam ꝙ si sanguis sit colericus fleubothomia fienda est in hora motus colore: puta a tertia hora diei vsq3 ad nonam. Et si sanguis sit purus debet fieri fleubothomia a quarta noctis vsq3 ad tertiam diei. Et si sanguis sit fleumaticus debet fleubothomia fieri a nona hora diei vsq3 ad tertiam noctis. Et si melancolia a tertia noctis vsq3 ad nonam noctis hoc tamen nõ approbo: quia fleubothomia semper fienda est in lumine diei nisi in casu magne necessitatis. Amplius in fleubothomia consideranda est etas lune et locus eius: similiter autem et coniunctio et aspectus. Nam in prima quadra lune fleubothomandi sunt iuuenculi et iuuencule. In qua etiam etate lune videmus puellas maxime pati fluxum menstruorũ: sed in vltima quadra sunt fleubothomandi seniores et in temporib⁹ medijs mediocres: iuxta illud. Luna vetus vetere: iuuenes noua luna requirit. Amplius dicunt quidam ꝙ in prima quadra lune fleubothomandi sunt calide et humide complexionis: puta sanguinei. In secunda colerici: in tertia fleumatici: et in quarta melancolici. Nam prima quadra est calida et humida: secunda calida et sicca: tertia frigida et humida: et quarta frigida et sicca: et similiter possemus dicere ꝙ si vellem⁹ euacuare sanguinem purum fiat in prima quadra. Si colericum in secunda: si fleumaticum in tertia: si melancolicum in quarta. Amplius considerandus est locus lune. Nam si luna sit in signo aspectum habente ad aliqđ membrum non fiet fleubothomia de illo membro. Verbigratia luna existente in signo geminorum non fiet fleubothomia de brachijs: quia hoc signum habet aspectum ad brachia. Et similiter existente in thauro non fiet fleubothomia de vena colli: nec existente in piscibus fiet fleubothomia de venis pedum: et existente in ariete non fiet de venis capitis. Et luna existente in aquario non fiet fleubothomia de venis que sunt in tibijs. Amplius luna existente in signo fixo non est fienda fleubothomia nisi necessitas immineat: puta luna existente in tauro: leone: scorpione: et aquario. Eligantur ergo signa mediocria: et mobilia: et si sint signa calida et humida melius valent. Unde omnibus consideratis: luna existente in prima facie libre debet esse bona fleubothomia ceteris paribus: tum ꝗa est signum mobile: tum quia est signum calidum ⁊ humidum. Et notanter dico in prima facie libre: ꝗa transacta prima facie libre ingredit̃ viam combustam: que durat vsq3 ad finem secunde faciei scorpionis vel circa. Aries etiam est signum conueniens ad fleubothomiam de brachijs quia signum mobile et calidum. Gemini est signum conueniens ad fleubothomiam de brachijs quia signum ca. et hu. mediocre. Sagittarius etia3 est conueniens signum ad fleubothomiam quia est calidum et mediocre. Amplius luna existente retrograda non debet fieri fleubothomia. Similiter luna existente coniũcta signo malignoso et infortuito puta saturno vel marti non est fienda fleubothomia siue sit coniunctio corporalis siue per aspectum. Dicunt quidem ꝙ luna existente vsq3 ad secundam vel tertiam diem: non est fienda fleubothomia nec in decima septima die: nec in vigesimo quod dictum non teneo quia ejus non video rationem.

De hora.

De luna

De diebus autem egyptijs in antiquo kalēdario lune scriptis breuiter me
expedio: et dico naturalis quare fuerint maledicti : sed supernaturalis:
nec fuerunt maledicti apud omnes gentes sed apud illos de regno pha-
raonis. Et si forsitan tempore illo fuisset aliqua mala constellatio: tamen
per temporis processum iam fuit ista constellatio mutata: vnde nō est ali-
qua ratio quare tales dies sunt obseruandi immo puto ꝙ est peccatuz in
moribus: in lege: et in natura. Sed quia opinio vulgi est ad hoc fiendum
in honorem dei: et etiam homines fleubothomari contra eorum opinio-
nem posset eos ledere et medicis infamiam ponere stante tali vulgi opi-
nione ego obseruabo in vulgo nisi magna necessitas immineat: sed in me
et meis nullatenus obseruaui: nec obseruabo. Amplius cadit considera-
tio circa iuuamenta ꝙplurima in sanitate conseruanda et in egritudine
curanda. Ex negligentia ꝗdem ipsius cuz ipsa quis indiguerit accidēt apo-
stemata intus et extra magna et parua: et scabies: serpigo: sinochus: pa-
ralisis: variole: morbilli: et sputum sanguinis: et pestilentia: et mors su-
bita: et squinancia et lepra: ⁊ vniuersaliter ex negligentia fleubothomie
omnes egritudines sanguinee vel de sanguinis corruptione vel de ipsius
multitudine vel incensione contingere possunt. In corporibus ergo para-
tis ad tales egritudines nō negligatur fleubothomia. Fleubothomie aūt
sunt plura nocumenta quando fit indebite. Ex frequenti enim minutio-
ne accidit malignitas opilationis ydropisis, et festinatio senectutis : et
destructio appetitus: stomachi cordis et epatis debilitas: tremorqꝫ ⁊ pa-
ralisis: demūqꝫ apoplexia: et postremo omnium virtutum naturalium ⁊
animalium debilitas et imbecillitas per fleubothomie frequentiam : in
quibus et quando et quotiens non oportet solet sepius euenire . Am-
plius circa fleubothomiam: et propter quas causas generaliter fiat fleu-
bothomia: sciendum ꝙ fleubothomia fit quinqꝫ de causis in generali.
Nam fit ad euacuandum humorum omnium vel sanguinis multitudinē.
Interdum fit ad minuendum partem humorum vt natura potentior fit
super residuum. Interdum etiam fit ad infrigidandum. Interdum fit ad
attrahendum sanguinem ad aliquem locum. Et interdum fit ad diuertē-
dum sanguinem ab aliquo loco . Dico ergo primo ꝙ fleubothomia fit ad
euacuandum omnium humorum multitudinem vel solius sanguinis : ⁊
propter hoc dicitur a sapientibus ꝙ est euacuatio vniuersalis euacuans
humorum multitudinem: quando igitur nobis apparuerint signa reple-
tionis venarum magnarum quam impossibile est laxatiuo purgari fiat
tunc magna fleubothomia : si reliqua particularia concurrant superius
nominata : et fiat fleubothomia de venis magnis respicientibus totum
corpus . vel respicientibus partes corporis in quibus magis signa reple-
tionis apparent: et ad hanc intentionem fit fleubothomia in paratis ca-
dere in synocham vel synochum: vel in similes egritudines repletionis: ⁊
ꝙuis in omni fleubothomia fiat euacuatio tamē hec euacuatio maxime
dicitur ad euacuandum: quia in hoc casu maior fit euacuatio et de maio-
ribus venis : et quasi intenditur totius superfluitatis materie eradica-
tio. Amplius fit fleubothomia interdum ad minuēdum partem humo-
ris peccantis vt natura sit potentior in digerendo residuum et sic ista in-
tentione potest fieri fleubothomia propter dominiuz sanguinis colerici
vel fleumatici aut melācolici: et talis fleubothomia debet esse multo mi

Alia consideratio

Nocumenta fleubothomie

Fleubothomia ē euacuatio vniuersalis.

minoꝛ. Et debet esse ex venis habentibus aspectum ad partem in qua nobis constiterit magis esse talem repletionem. De his autem venis ꝛ earuꝫ aspectibus adhuc dicetur. Amplius interdum fit fleubothomia ad infrigidandum ꝛ euentandum ꝛ debet esse fleubothomia parua: et isto modo fleubothomia potest fieri non existente peccato quantitatis sed solū qualitatis. Amplius fit interdū fleubothomia vt attrahatur sanguis ad aliquem locum (vt verbigratia) fit fleubothomia de sophenis pedum vt attrahatur sanguis ad matricem. Amplius aliquando fit fleubothomia ad diuertendū (verbigratia) esto ꝙ aliquis patiatur fluxum sanguinis nariū vel sputum sanguinis fleubothamia fit de venis inferioꝛibus: puta de sophenis ꝛ basilica seu sciatica ad hoc vt sanguis diuertatur ad contraria. Et circa hoc diligenter est notandum ꝙ quanto locus a quo fit fleubothomia fuerit longinquioꝛ ꝛ directioꝛ loco a quo fit diuersio: tanto est diuersio perfectioꝛ ꝛ artificialioꝛ. Unde in patientibus fluxū sanguinis narium perfectioꝛ est diuersio per fleubothomiam sophenarum vel sciatice ꝙ̄ per aliam aliquam venam superioꝛem: tamen bonū est et artificiale ꝙ hec diuersio incipiat à superioꝛib' venis ꝛ finaliter terminet ꝑ inferioꝛes venas. Amplius circa fleubothomiam considerande sunt vene que in nostro coꝛpoꝛe fleubothomari consueuerunt. Nolo autem in hoc opere facere mentionem de omnibus his que possunt in nostro coꝛpoꝛe fleubothomari. Sed de communioꝛibus ꝛ de his de quibus fleubothomando seu flenbothomari faciendo sepius assueui. Sciendum igitur ꝙ venarum harū quedam sunt particulares et alie vniuersales et communes: dicuntur autem communes ꝛ vniuersales eo ꝙ euacuant a toto coꝛpoꝛe: ꝛ a locis principalibus totius coꝛpoꝛis immediatius ꝛ a venis maioꝛibus ꝛ per oppositum vene dicūtur particulares que immediate euacuant a venis minoꝛib' et non aspiciunt membꝛa pꝛincipalia immediate. Nec euacuāt sic a toto coꝛpoꝛe cum fleubothomantur sicut maioꝛes. Uene autem communioꝛes et vniuersalioꝛes sunt tres vene que reperiuntur in curuatura bꝛachij quarum venarum superioꝛ vocatur cephalica: idest vena capitis: alia inferioꝛ basilica: idest epatis vena in bꝛachio dextro vel splenis vena in sinistro: tertia est vena mediana que reperitur in medio pꝛedictarum ꝛ ideo mediana vocatur: ꝛ aliter dicitur vena coꝛdis ꝛ aliter vena communis. Iste tres vene sunt alijs communioꝛes: tum quia grossioꝛes et maioꝛes: tum quia membꝛis pꝛincipalibus interioꝛibus pꝛopinquioꝛes ꝛ directioꝛes: tū quia cuꝫ venis totius magis colligate ꝛ manifestius apparent: et ideo cū fit fleubothomia pꝛopter euacuationem a toto coꝛpoꝛe rationabile est ꝙ fiat ab altera istarū venarū: verūtamen est ꝙ cephalica magis aspicit superioꝛes ptes. Et basi lica inferioꝛes ꝛ mediana medias partes: mediana indifferenter partes superioꝛes ꝛ inferioꝛes aspicit. Est enim composita ex cephalica ꝛ basilica ꝛ quelibet illarum venarum habet ramos qui fleubothomari possunt in defectu illarum venarum scilicet quando non apparent. Item coitus inoꝛdinatus ꝛ vehemens maxime est cauendus pꝛopter fetum debite pꝛoducendum ne semen peruersum recipiatur in matrice vt nō generet fleubothomiam. Unde regula est generalis in flenbothomia obseruanda ꝙ ceteris paribus vena grossioꝛ ꝛ apparentioꝛ est flenbothomāda. Et est circa illas venas notandum ꝙ in fleubothomia cephalice minus imminet periculum: nam sub ea non est neruus nec arteria no-

De diuersione.

Regula generalis

tabilis ex quorum tactu per fleubothomiam possit periculum imminere sed sub basilica est arteria magna de cuius apertura dubitandum est: et huius vene apertura non debet esse profunda: et sub vena cordis est neruus de cuius punctura etiam multum est dubitandum cum fleubothomatur: quia nerui punctura nata est inducere spasmum. Et quanto hee vene: puta cordis et epatis sunt minores et profundiores tanto maius est periculum. Iste autem tres vene et earum rami reperiuntur in brachio dextro et in brachio sinistro: et interdum sunt aperiende in parte dextra et aliquando in sinistra. Et circa hoc cadunt considerationes plurime. Prima igitur consideratio est ꝙ in tempore frigidiore scilicet in hyeme: vel iuxta debet fieri fleubothomia de parte sinistra et tempore opposito de dextra: et vniuersaliter si ex regimine vel ex complexione naturali: vel ex etate nos percipiamus sanguinem esse grossum et melancolicum fleubothomandum est ex sinistra. Et si perceperimus sanguinem fore subtilem et colericum et calidum fleubothomandum est de dextra. Amplius si velimus attrahere a dextra fleubothomia fiat a sinistra: et econtra verbigratia. Si dubitamus de apostemate in parte dextra extrahemus de sinistra et econuerso. Si autem materia iam sit fluxa: vel per viam congestionis in loco congregata seu generata fiat fleubothomia ex illa

Exēplū de diuersione

parte in qua magis apparebunt signa replexionis. Et est notandum circa diuersionem ꝙ diuersio nunquam est facienda nisi per vnam dyametrum: puta a dextro ad sinistrum: vel deorsum: vel ad sursum: vel econuerso: secundum enim duas dyametras simul non est fienda fleubothomia diuersoria nisi in casu vbi esset magna plenitudo. Amplius circa venarum istarum apertionem sciendum ꝙ maior consideratio adhibenda est in mediana ꝙ̄ in alijs: ex eo ꝙ huius vene fleubothomia plus debilitat cor. Unde in habentibus cor debile et in paratis ad cordis tremorem et sincopim non fleubothomatur vena illa. Sed si necessitas occurrat accipiatur: vena basilica vel cephalica. Et similiter si perceperimus epatis vel splenis vel stomachi frigiditatem multum est dubitandum fleubothomare basilicam: et si necessitas occurrat fleubothomandi loco eius accipiatur mediana et sic intelligatur de cephalica. Ego autem in istarum venarum apertione habeo regulam ꝙ vena harum trium grossior et apparentior et plenior securius est aperienda. Nam ex hoc conuincitur probabiliter membra super que vena habet aspectum fore calidiora et fortiora et sanguine pleniora.

De vena capitis.

Notandum est ꝙ fleubothomia de vena capitis que valet ad infirmitates et ad dolores capitis et oculorum: et si non exeat sanguis in prima percussione secure potest iterari percussio quia nō est dubitandum de tactu arterie vel nerui sicut superius dictum est.

Fleubothomia vene mediane: que aliter vena corporis vel cordis nominatur: valet ad infirmitates calidas totius corporis: et specialitr partium cordis et pulmonis. Et debet fleubothomia fieri cum cautela: quia sub ea est neruus. Non igitur fiat vulnus nimis profundum: vena basilica multum valet ad infirmitates epatis stomachi et splenis et debet fleubothomari cum cautela: quia sub ea est arteria: in defectu vene cephalice brachij potest capi cephalica que est in manu scilicet in radice pollicis: et

valet in casibus in quibus fleubothomia cephalice. Et quidam dicunt ꝙ
valet in illis casibus in quibus fleubothomia vene cordis et stomachi va
let: similiter loco basilice brachij accipiatur saluatella que est in manu in
ter auricularem et medicum ⁊ valet in eisdem casibus; sed aperienda est
cum timore: quia sub ea est neruus: et cum fit fleubothomia de venis que
sunt in manu ponatur manus in aqua calida vt apertura vene remanet
magis perfecta vt sanguis liberius ⁊ facilius exeat ⁊ manus fleubothoma
ta minus ledatur continente. Hec igitur sufficiant de venis que sunt in — Uene colli
brachijs et manibus que sunt in vsu: de alijs venis que sunt in collo ⁊ in
capite: quia non consueuerunt aperiri in regimine sanitatis breuiter tran
seo. In collo enim sunt due vene quarum vna est in parte dextra ⁊ alia
in parte sinistra ⁊ in hominibus cantantibus ⁊ anhelitum retinentibus
mirabiliter ingrossantur ⁊ vocantur guidegi. Harum autem venarum
fleubothomia valet ad constrictionem anhelitus et inceptionem lepre et
impetiginem ⁊ serpiginem et egritudinem que comedit carnes que alio
nomine dicitur noli me tangere: vel cancer corrosiuus. Debet autem strin-
gi collum vt vene ingrossentur ⁊ sedeat infirmus qui debet fleubothoma
ri super scamnum ⁊ fleubothomator super caput eius et incidat venam in
longitudine parum: postea sequatur ligamentum: et parum stringat ne
suffocetur fleubothomatus et dimittat eum vsq; mane sanatur eius vul
nus. Amplius due vene sunt post aures quarum fleubothomia valet
ad emigraneam et catharrum antiquum et tineam et capitis exitu-
ram. Hee autem vene sunt in loco concauo post aures ⁊ bene apparent — Uene post aures
cum stringuntur guttur et gula: et sunt in loco vbi apposito digito senti-
tur pulsus. Apperiantur ergo parum in longitudine et fac exire sangui-
nem quantum vis. Amplius in temporibus sunt due vene quarum fleu-
bothomia valet ad capitis dolorem antiquum et apostema palpebrarum
et oculorum et ad omnes superfluitates que currunt ad oculos et debet
sanguis emitti vt superius dictum est. Amplius est vena in medio fron
tis inter duo supercilia et eius fleubothomia valet contra infirmitates
antiquas faciei et turpia vlcera ⁊ ad dolorem partis posterioris capitis.
Amplius est vena in puncto nasi cuius fleubothomia valet ad frenesim
febres acutas et capitis dolorem antiquum et antiquam rubedinem fa-
ciei. Amplius sunt vene in lachrimalibus oculorum quarum minutio
valet ad egritudines oculorum: scilicet ad scabiem et rubedinem et ad a-
postemata oculorũ nec debet huiusmodi fleubothomia fieri ex lachrima
li versus nasum propter dubium ex fistula. Amplius sunt vene in labio — Uene sub lingua.
inferiori quarũ fleubothomia valet ad rupturam: et corrosionem oris et
gingiue et ad fissuras labiorũ et ad vlcera mala que sunt in naso. Ampli
us sub lingua sunt vene quarũ fleubothomia valet ad apostemata gule ⁊
ad infirmitates gule et oris specialiter ad squisnantiaz. Amplius in quo
libet pede sunt tres vene que fleubothomantur communiter: scilicet scia
tica et sophena et quedam vena q̃ est inter pollicem pedis et digitum qui
sequitur. Fleubohomia sciatice valet ad passionem scie et renum. Et
fleubothomia sophene valet in passionibus matricis et testiculorum: et
antiquam scabiem et fleuma salsum coxarum et tybiarum. Ad idem
valet fleubothomia illius vene que est iuxta pollicem pedum. Et est

diligenter notandum ꝙ hec fleubothomia plus debilitat ꝙ fleubotho-mia venarum magnarum ꝛ superiorum. Et ideo communiter fleubotho-mia earum post prandium: quia tunc temporis virtus est fortior. Amplius post prandium humores sunt magis moti ad extrema corporis ꝛ ad venas minores que sunt in membris. Ratio autem quare magis debilitat: forte est maior diuersio caloris ꝛ spiritus a corde. De venis autem maioribus ꝛ communioribus que sunt in brachijs fieri debet fleubothomia stomacho ieiuno: ex eo ꝙ tunc sanguis magis dn̄atur in eis ꝛ post cibū plus mouetur sanguis ad venas minores ꝛ ad membra. Amplius in fleubothomia consideranda sunt que sunt fienda ante fleubothomiam: ꝛ que fienda sunt in actu fleubothomie: ꝛ que post fleubothomiam. Ante fleubothomiam nanq̄ bonum est aliquantulum exercitari ꝛ moueri ꝛ euigilari vt sanguis sit mobilior ꝛ ad euacuationē abilior. Amplius membrum fleubothomandum est calefaciendum ꝛ fricandum vel cum aqua calida irrorandum ꝛ lauandum vt vena fiat aptior ꝛ sanguis fluxibilior fiat ad locū fleubothomie. Eligendus est autem fleubothomator iuuenis expertus, boni visus non tremulus: non ebriosus: non crapulosus: de cuius bonitate ꝛ fidelitate habetur confidentia certa: et si forte fleubothomandus esset pusillanimus vel valde debilis ꝛ ad cuius stomachuꝫ colera fluere cō-sueuit: ante fleubothomiam comedere debet bucellam panis intinctam in vino stiptico vel odorifero vel in succo granatorum quod horum magis videris expedire. Amplius sciendū ꝙ quidā sunt q̄ per aliquos dies ante fleubothomiā balneādi sunt ꝛ isti sunt quorum sanguis est valde grossus et immobilis ꝛ vene occulte. Nam per balneum sanguis subtiliatur et mobilior efficitur ꝛ vene etiam ingrossantur. Etiam per balneum superfluitates propinque euacuantur ꝛ resoluūtur: et sic cum fit fleubothomia de venis magnis nō attrahentur ille immundicie a venis paruis ad venas magnas: et balneum non premittatur immundicie que sunt iuxta cutem attrahentur ad magnas venas: verbigratia. Si immundicie essent in riuulis paruis si fieret euacuatio a fonte magno: īmundicie riuulorum possent redire in fontem. Nam fleubothomia per quandam colligantiam que est in venis euacuat ab omnibus venis. In tali igitur casu premittendum est balneum: sed si corpus esset valde plectoricum nullomodo premittatur balneum. Nam magnum periculum esset ꝙ balneum ebullitionem in humoribus et febrem continuam vel apostema in membris principalibus et similes morbos qui consueuerunt ex humorum ebullitione causari. Amplius ante fleubothomiā emittēde sunt feces et vrine ne illarꝫ superfluitatum vapores attrahantur ad venas ꝛ inficiant sanguinē: nam vene exinanite per fleubothomiam attrahunt a stomacho et intestinis mediantibus mesaraicis et alijs venis epatis. Amplius in vere et in estate in sanis fiat fleubothomia de dextra parte: et in autumno ꝛ hyeme de sinistra parte. Sed in egris corpore existente plectorico ante fluxum materie fiat primo de parte opposita: deinde de eadem vbi est egritudo. Et si corpus non sit plectoricum ꝛ egritudo sit multum maligna fiat fleubothomia de eadem: sed quocunq̄ modo res se habeat materia existente venenosa nunquam est diuertenda ad partem oppositam. Amplius in actu fleubothomie multa consideranda occurrunt. Prima quidem consideratio est circa vene appertionem; non enim aperienda est

Eligēdus est floātor fidelis et iuuenis

Multa cō-siderauda sunt i fleubothomia

vena cum fleubothomo obtuso hoc enim est causa erroris et non sequitur finis intentus quia non fit apertio vene qua libere sanguis exeat et potest esse causa apostemationis loci. Amplius fleubothomator non debet fleubothomum manu premendo impellere: sed suauiter blandiendo et furtiue vt fleubothomi extremitas ad interiora vene perueniat: quia si duriter impellat fleubothomum forte caput fleubothomi rumpetur in vena occulta ruptura aut refugiet vena et non vulnerabitur vsque ad interiora: sed solum in superficie tunice. Et si fleubothomator post capitis fleubothomi rupturam perfidio se insisterit vt fleubothomandum cum eo fleubothomet augmentabit dolorem et apostema. Et ergo fleubothomator temptare debet et experiri qualiter fleubothomus ingreditur cutem antequam fleubothomet: et similiter temptare debet cum secundare vult secundam percussionem si fuerit opus secunda percussione vel ad dilationem foraminis: vel ad illationem noue aperture si defectus fuerit in ictu primo. Amplius fleubothomator cauere debet ne venam impleat et sanguine inflet quam fleubothomare querit quia non inflata nec impleta melius tangitur a fleubothomo nec remouetur ab ipso. Et istud verum est de impletione et inflatione immoderata: quia moderata iuuat ad impulsum fleubothomi. Amplius cum vena occulta fueri et ipsius repletio sub ligatura non apparuerit debet solui et postea pluries ligari et inungi oleo calido dilatatiuo vt camomillino et vngendo cum manu comprimi ascendendo et descendendo donec manifestetur. Amplius caput fleubothomi debet impelli secundum certam mensuram non nimis profunde ne perforet venam ex vtraque parte et neruum vel arteriam aliquam vene suppositam perforet. Et debet fleubothomus plus impelli quando vena est multum gracilis et profunda et veluti sepulta in carne. Amplius fleubothomator debet apprehendere fleubothomum cum duobus digitis videlicet pollice et medio et dimittatur index ad palpandum venam. Et debet apprehendere fleubothomum in medio ferri vel circa medium vt firmius teneat et non vacillet. Amplius cum vena fleubothomanda prona fuerit labi ad alterum laterum eius et euadere ictum fleubothomi opponi debet ei ligatura econtrario parti illius. Et si equaliter prona fuerit labi ad vtrumque latus non debet in longum flenbothomari: sed secundum transuersum. Amplius ligatura debet esse propinqua loco in quo debet aperiri vena. Et cum ligatura venam occultauerit quam prius ante ligaturam apparebat ligatura soluta signanda est vena et cum debet apperiri vena taliter signata debet caueri ne vena per ligaturam labatur a rectitudine signi. Amplius cadit consideratio circa secundationem fleubothomie fiat autem secundatio eadem die antequam vulnus sit perfecte clausum. Hec autem secundatio fleubothomie fit quando est magna necessitas extrahendi sanguinem et forte propter debilitatem virtutis vel propter ignorantiam medici: vel quia cetera particularia non concurrunt vel non fuit extractum de sanguine quantum fuisset expediens et tunc eadem die apperiatur non cum vngue sed cum fleubothomo nam si aliter aperiretur vena forsan exiret sanguis bonus et subtilis et remaneret malus. Item ista secundatio habet locum in apostematibus quando videmus sanguinem in secunda scutella peiorem sanguine prime scutelle: et similiter intelligatur de tertia scutella respectu secunde. Considera tamen constantiam virtutis quia virtute debili existente non est secundanda fleubothomia. Si voluerit fleubothomiam secundare bonum est inungere

De vena occulta

Modus accipiendi fleubothomiam.

De ligatura.

fleubothomũ vt vulnus nõ ita cito consolidetur. Amplius circa fleuboth
miam actualem considerandum est ꝙ interdum contingit ꝙ vena apert
Qñ nõ exit sanguis
sanguis non exit ⁊ hoc potest contingere multis de causis. Quarum pri
ma est multitudo sanguinis quare conculcatur ⁊ ingurgitatur ⁊ foramen
opilat ⁊ non exit: vel exit guttatim vel vulnere existente largo cito exit cu
filo cum vulnus percutitur in circuitu cum vngue ⁊ in tali casu bonũ est
transire ⁊ screare ⁊ fleubothomatuȝ super spatulas percutere. Secũda
causa est grossicies sanguinis ⁊ tunc nullo adiutorio bene potest exire: e
sic oportet sanguinem subtiliare cum medicinis ⁊ cibis subtiliatiuis no
tis. Tertia causa est paucitas sanguinis ⁊ hec scitur: quia macer ⁊ ext
nuatus ⁊ tales indigent dieta resumptiua ⁊ nutriente. Quarta causa est
timor ⁊ pusillanimitas: aut quia non consueuit ⁊ tunc competit mica pa
nis in vino et aspersio cum aqua rosata ⁊ vino odorifero ⁊ verba conso
latoria. Amplius potest hoc contingere ex foraminis paruitate: ⁊ tunc
elargandum est foramen: quia aliter sanguis subtilis exiret ⁊ grossus re
maneret. Amplius egrediente sanguine tangendus est sanguis qui si
Probatio sanguinis
frigidus inueniatur statim est restringendus sanguis. Et similiter si in
ueniatur calidus ⁊ subtilis valde nam in vtroqȝ casu dubitandum est de
sincopi. Si autem sanguis fuerit calidus ⁊ mediocris substantie: vel gros
sus ⁊ vrina rubea ⁊ spissa ⁊ pulsus plenus extrahendus est sanguis in co
pia si particularia concurrunt. Amplius ponatur vna gutta sanguinis
cum egreditur supra vnguem si igitur fluat ⁊ nullo modo consistat talis
sanguis est multum aquosus ⁊ est restringẽdus: ⁊ si nullomodo fluat tũ
est nimis grossus ⁊ parum est extrahendus donec fuerit subtiliatus. Si
autem mediocriter se habeat bonitas ⁊ mediocritas significatur ⁊ secur
ius potest ex eo subtrahi si cetera particularia concurrant. Et similiter pro
iiciatur vna gutta in aquam ⁊ si descendat nimia grossicies sanguinis si
gnificatur: ⁊ si totaliter supernatet ⁊ diffundatur est nimis aquosus: et si
in medio modo se habeat bonus est. Amplius cum sanguis exit actu ve
na bonum est ꝙ digitus supponatur vulneri quando parum exit de san
guine. Hec enim digiti suppositio deseruit ad duo. Primo quidem ad ho
vt virtus reuertatur in se ⁊ non dispergatur nec debilitetur propter sub
tam euacuationem. Secũdo quidem digiti suppositione detinetur san
guis ad tempus aliquod quousqȝ malus distans a loco fleubothomie pos
Nõ est dormiẽdũ immediate pꝰ floiam
set moueri. Quando igitur in corpore est apostema ⁊ fleubothomia fit
ad diuertendum: maxime competit huius digiti suppositio. Ampli
us consideranda sunt que fiunt post fleubothomiam. Sciendum igi
tur ꝙ post fleubothomiam immediate non est dormiendum: nec ambu
landum: nec cum hominibus colloquendũ nec in loco luminoso moran
dum: sed statim facta fleubothomia ⁊ loco fleubothomato decenter liga
to: si fleubothomia fuerit de brachio teneatur brachiuȝ fleubothomati
eleuatum ⁊ alicui parieti appodiatum per aliquod tempus. Hoc autem
fit ne sanguis decurrat ad locum fleubothomatuȝ: quia forte locus apo
stemaretur. Et tunc satis cito ponat se ad quiescendum super lectum in
loco obscuro: nec aliquo modo iaceat super latus vnde facta fuit fleubo
thomia: ⁊ teneat oculos clausos: ⁊ solus maneat vsqȝ ad tempus aliquod
ne spiritus dispergantur. Et interdum paretur bucella panis tosti in vi

no bono: et satis cito eam comedat. Et si stomachus sit mundus possunt exhiberi duo oua recentia sorbilia: et deinde comedat cibum suum ordinarium. Et in illa die sit cibus eius subtilis et bonus: et paucus. Et potus sit bonus vinum cum pauca aqua: et securius in die fleubothomie excedere potest in potu boni vini quam in cibo. In die fleubothomie nullo modo exercitetur: sed maneat cum socijs suis in domo sua cum gaudio. Illa etiam die nullo modo balneatur: nec aliquo modo coeat: nec dormiat. Nam dormire post fleubothomiam causat confractionem membrorum et est causa motus superfluitatum ad intra versus aliquod membrū nobile. Amplius in somno retrahitur sanguis et color: et spiritus ad centrum: et sic posset ratione motus inducti per fleubothomiam et ratione retractionis que fit in somno fieri in humoribus ebulitio: et sic possit fieri febris et apertio vene. Et specialiter quia in somno mouentur membra hominis motu inordinato et inopinato: scilicet cum quis in somno voluitur et reuoluitur: quod etiam causa esse possit crepationis vene. Sic igitur post fleubothomiā nō est dormiendū et specialiter ante cibū sed post cibū per duas vel tres horas puto ꝙ nō est magnū periculum: quia in tanto spacio humores possunt esse sufficienter quietati. Securius est tamen non dormire: vel si dormiatur sit valde parum: et sit cum bona custodia propter periculum quod imminere posset. Et in sexta die a die fleubothomie potest balneare: et quinta die coire: et in quarta die exercitari Sic igitur fleubothomatus tribus diebus debet esse sine exercitio notabili: et in bono regimine cibi et potus. Et quia fleubothomiam sequitur sincopis valde sepe: et specialiter in habentibus stomachum colericum et spiritus subtiles: bonum est statim facta fleubothomia fricare extrema: et irororare faciem aqua rosata: aut vino odorifero: et vocentur proprio nomine: et aperiatur os eorum cum ligno et detur brodium galline cum vino et potest dari dyamargariton et pliris cum musto: vel zuccarum rosatum. Hec sufficiant de hijs que fienda sunt ante fleubothomiam et in actu. Consequens est de sanguinis inspectione: et de dispositione corporum per ipsum sanguinem cognitione breuissime pertransire. Per horas igitur post fleubothomiam inspiciendus est sanguis postquam fuerit coagulatus. Bonum est autem vt sanguis extrahatur in pluribus scutellis: vt ipsius sanguis difformitas et diuersitas possit melius a medico denotari. Prima consideratio est circa hoc: ꝙ si primus sanguis sit peior secundo et tertio: et secundus peior tertio et sic consequenter: et vltimus sit bonus: et notabilis bona: et rationabilis et sufficiens fuit fleubothomia. Et si sit econuerso: scilicet ꝙ primus sit bonus et secundus malus: non est adeo bonum: immo signum est ꝙ adhuc est fleubothomie: vel farmacie: vel vtriusque necessitats. In fleubothomia que fit ad diuertendum vbi locus fleubothomatus distat a loco infirmo: hoc sepe contingit et rationabiliter secundus sanguis est peior primo: et est signum perfecte diuersionis. Sed quando fleubothomia fit ad euacuandum et ex loco propinquo morbo: puta ex eadem parte: tunc primus sanguis debet esse deterior secundo: et secundus tertio. Et si oppositum contingit adhuc est fleubothomie vel farmacie necessitas. Sed in corporibus sanis que nimis distulerunt fleubothomiam sepe contin-

Ista sunt phibēda.

De his q̄ fienda sunt p⁹ floīam Signa.

git ꝙ primus erit melior secundo: ⁊ tunc iteranda est fleubothomia satie cito. Secunda consideratio est circa sanguinis substantiam. Propter quod sciendum ꝙ in sanguine fleubothomie sunt quinq; substantie: scilicet melancolia: fleuma: sanguis purus: colera ⁊ aquositas vrinalis. Melancolia enim est sanguinis fex ⁊ coloris nigri: ⁊ est in infimo scutelle. Et quando est nimia huius fecis q̄titas non est bonum signum. Possumus enim iudicare talem hominem esse tristem: inuidū: curiosum: auarum: timidum: ⁊ pusillanimem. Et talis debet vti mūdificantibus melancoliam ⁊ multiplicantibus bonum sanguinem. Fleuma est quoddam albū ⁊ muscillaginosum insipidū quod est quasi simile albumini oui. Hoc enim debet esse in sanguine post melancoliam: ⁊ huius non debet esse nimia quantitas. Et si sit talis humoris nimia quantitas: possumus talem iudicare fleumaticum vel naturaliter vel accidentaliter: ⁊ esse somnolentum ⁊ rudem: ⁊ pigrum ad actiones ⁊ multi sputi. De isto tamen humore plus debet esse ꝙ de melancolia. Deinde sequitur sanguis purus: cuius color dicitur esse purpureus: vel rufus: vel subrufus. Et huius humoris debet esse maior quantitas: cuius humoris si sit magna quantitas possumus iudicare talem hominem esse sanguineū: ⁊ liberalem: ⁊ amicabilem: liberalem ridentem ⁊ rubei coloris: satis audacem atq; begninum. Deinde sequitur colera que est spuma sanguinis crocei coloris trahentis ad claram ⁊ scintillantem rubedineȝ. Et humoris huius debet esse minor q̄titatis ꝙ sanguinis ⁊ fleumatis: ⁊ maior ꝙ melancolie. Si igitur sit magna q̄titas: possumus iudicare talem hominem esse colericum ⁊ per consequens esse hirsutum: fallacem: iracūdum ⁊ audacem: prodigum ⁊ ad actiones promptum ⁊ vigilem ⁊ subtilem. Et est diligenter notandum ꝙ in corpore de melancolia debet esse minimum quia est humor minus conformis vite ⁊ deinde colera: ⁊ tertio de fleumate ⁊ de sanguine plusq̄ de alijs. Et secūdum quandam estimationem veritati propinquam potest dici ꝙ sanguis est duplum respectu fleumatis ⁊ fleuma duplum respectu colere: ⁊ colera dupla respectu melācolie. Hoc vero scire punctualiter ⁊ cum certitudine est valde difficile: ⁊ de hoc in alijs perfectius apparebit. Amplius considerare debemus substantiam aquosam que supernatat in sanguine coagulato sicut serum in lacte cum coagulatum est. Est enim sanguis superfluitas ⁊ colamentum sicut est serum lactis: ⁊ hec est vrinalis aquositas: ⁊ apparet similis vrine ⁊ in colore et in substantia si ponatur in vrinali. Et quando talis aquositas est similis vrine hominis sani cuius est sanguis est bonum signum: ⁊ aliter non est bonum. Et quanto aquositas talis perfectius a sanguine segregatur: tanto melius ⁊ melior digestio ⁊ decoctio in epate significatur: ⁊ ecōuerso. Hec enim aquositas debet esse in sanguine ad subtiliandum substantiam ipsius sanguinis vt liberius ⁊ facilius per venas magnas ⁊ paruas ad membra peruenire valeat. Unde non est bonum sanguinem esse priuatū totaliter tali aquositate vrinali. Nam ex hoc significatur siccitas ⁊ grossicies sanguinis: ⁊ paucus potus permixtiuus ⁊ delatiuus. Et talis aquositas minima solet esse in multum ieiunantibus et vigilantibus: ⁊ in his qui vtuntur cibis declinantibus ad caliditatem et siccitatem: ⁊ in his qui multum exercitantur ⁊ sudant: ⁊ similiter in conualescentibus. Amplius non est bonū ꝙ nimia huius aquositatis quantitas sit in sanguine. Nam ex hoc significatur defectus digestionis: vel rat

Quinq; sunt substātie in sangnie

De aquositate

one ciborum ⁊ potuū: vel ratione mēbrorum ciborum in sanguine conuer
sionem facere non potentium: et significatur etiam nimia humiditas et
frigiditas sanguinis: et corporis debilitas. Unde habentes stomachū fri
gidum: et epar frigidū: et similiter venas: ⁊ vtentes cibis frigidis ⁊ humi
dis: et multum bibentes et comedentes: et specialiter multum bibentes
et parum exercitantes: et non multum ieiunantes nec vigilantes: cōsue-
uerunt talem habere sanguinem. Amplius in sanguine est quedam sub-
stantia carnosa declinans ad albedinem. Nam sanguis incipit dealbari in
venis: et sanguinis digestio vlterior vt cōuertatur in membra dealbando
procedit. Hec digestio incipit in venis magnis: et per venas paruas ter-
minatur finaliter ad membra digestionis tertie scilicet ad mēbra exterio-
ra solida. Huiusmodi autem substantia quasi carnea manifeste apparet
in sanguine post eius digestionem et ablutionem. Et quanto sanguis est
pinguior vel humidior et aquosior: tanto minus est in eadem de huiusmo
di substantia et quanto sanguis est grossior: nisi temperamentū excedat:
et minus pinguis et inaquosus: tanto plus percipitur talis substantia.
Ex multa igitur quantitate talis substantie albe bonitas digestionis in
venis significatur: et sanguinis obedientia ad conuersionem in membra.
Et specialiter si talis substantia inueniat tractabilis manibus: nec in ea
apparēt cōtenta nigra: nec ad tactū dura: et q̄ digitis fricata quasi pul-
uerisantur. Ex hoc enim significatur ad lepram dispositio propinqua. Am
plius si de totius substantie sanguinis ebulitionem cum cultello vel sub
tili ligno incide sanguinem. Si enim non restat: sed faciliter incisioni obe
diat subtilitas sanguinis significatur. Et econuerso si difficulter diuidat
et incidatur: grossicies et viscositas indicatur. Uiscositas sanguinis non
est sine dominio aliquali humiditatis: sed grossicies potest esse cū domi-
nio siccitatis sanguinis igitur grossus sine viscositate non erit glutino-
sus: nec habet partes adinuicem adherentes sicut partes cathene. Sz san
guis viscosus est glutinosus: et eius partes sibijnuicem adherēt sicut par
tes cathene. Si autem sanguis nullomodo sustineat incisionem: q̄uis di
uidatur: sicut apparet in aqua oleo et ceteris liquoribus: que facillime di-
uiduntur sed non inciduntur: talis inq̄ sanguis est nimis subtilis: sz ta-
lis subtilitas meo iudicio arguit indigestionem. Et quando sanguis de fa
cili perforatur satis conuenienter sed non inciditur: tunc arguitur san-
guinis viscositas: et talis sanguis vt plurimum est fleumaticus. Et quā
do sanguis est grossus et non viscosus. Amplius considerandum est circa
colorem sanguinis. Inspecto igitur sanguine in scutella: si scđm alium et
alium situm scutelle sanguis appareat alteri⁹ et alterius coloris: sicut ap
paret in collo colūbe. Significat ex hoc inq̄ humorum malorum diuersi-
tas cū quadam ventositate eleuante partes sanguinis: vt lumen facilius
intret: ⁊ scđm alium et alium sitū subintrans: aliū et aliū colorem causet
Hoc enim arguit humorum malorū diuersitatem cū quadaz ventositate.
Et q: tales non sunt veri colores sanguinis: ideo demū considerare debe-
mus verum colorem ⁊ sitū sanguinis: q̄ color si sit rube⁹: obscurus: primo
purpure⁹ bon⁹ est: et arguit bonū sanguinem. Et si color sit scintillantis
rubedinis arguit dominiū colere: ⁊ similiter si sit croceus: et si sit spumo-
sus: arguitur ventositas. Et si sit cinericius: vel albus: vel liuidus: potest
argui frigiditas et fleumatis dominiū: ⁊ specialiter si cū hoc sanguis fue

De substā-
tia carno-
sa.

Probatio
sanguinis

rit viscosus: et cetera particularia arguentia dominiū fleumatis concu runt. Isti etiam colores possunt prouenire ex adustione: sicut patet in ex tenuatis et dispositis ad lepram. Color viridis etiam attestat adustion et specialiter colore. Color niger attestat melācolie: vel per viam adusti nis: vel naturali. Amplius considerare debem⁹ sanguinis saporem si pla cet: q̄ debet esse dulcis. Si igitur sit insipidus: arguit dominiū fleumati si sit amarus: dominiū colere: si ponticus vel acetosus: dominiū melāc lie vel fleumatis acetosi. Et si sapor sit salsus: arguit adustionē in hum ribus. Ampli⁹ considerandus est sanguinis odor. Nam si boni odoris et delectabilis est: bonū signum est ꝛ boni sanguinis. Et si odor sit fetid est magna putrefactio in humorib⁹. Amplius considerare debem⁹ si san guis per fleubothomiaꝫ extract⁹ cito coaguletur: vel tarde. Si enim cit coaguletur: nimia sanguinis grossicies significat. Et si tarde nimia sub tilitas et indigestio significat. Et si mediocriter: mediocritas substanti denotatur. Hec sufficiant de considerationib⁹ habendis circa fleuboth miam. De his autem que sumūtur ex parte egritudinum ꝛ accidentiū n est hic locus loquendi: q: habent videri in curis egritudinuꝫ ꝛ accidenti In hoc igitur negocio aliud tempus apponetur.

De sapore sanguinis

Capitulum secūdum De ventosis

Uoniam sani minus vtūtur vētosis q̄ fle bothomia: ideo de vētosis breuiter est pertranseūdū Circa igit ventosationē multe cadūt cōsiderationes Prima consideratio est de vtilitatib⁹ ventosaꝝ. Sciē dum q̄ duplex est modus ventosandi. Un⁹ sine scari ficatione siue carnis incisione: ꝛ alius cū carnis inci sione siue scarificatione ventosa. Uentosa sine scarif catione fit interdū ad diuertendū sanguinem ab ali loco ne euacuet immoderate: sicut (verbigratia) in imoderato fluxu men struoꝝ apponatur ventosa sub mamillis ad sanguinē diuertendū. Am plius fit interdū ad attrahendū. Uerbigratia: si apostema sit profundum apponat ventosa supra locū apostematū vt materia apostematis traha tur ad extra: vt medicaminū virtus possit meli⁹ ad materiam illam pue nire. Amplius interdū fit ventosa vt apostematū materia mutetur d loco nobili ad min⁹ nobilem. Amplius interdū fit sine scarificatione vt membrū ventosatū calefiat: ꝛ sanguis ad ipm trahatur: vt eius vento sitates remoueant. Amplius interdū fit talis ventosa vt membrū redu cat ad suū naturalem locum a quo fuit remotū: sicut fit in ruptura ingu nis. Aliquando fit ad sedandū dolorem: sicut in dolore matricis et colice ventose fiūt sine scarificatione. Fiunt autē ventose cū scarificatione pro pter duo. Primo quidem ad euacuandū de venis magnis q̄uis nō imme diate: et ventose huiusmodi posite sunt in crurib⁹ et inter spatulas. Sed sanguine existente grosso tales ventose parū valent: nisi precedant subti liantia et ab intra per cibos et medicinas: et ab extra per fricationem et balneū. Uentosa aūt in fronte posita valde: potest conferre dolori par tis posterioris capitis: et ad alias egritudines ad quas valet fleubotho mia vene frontis: sed impedit rationem et intellectū. Ampli⁹ tales ven tose maxime fiunt ad euacuandū sanguinem subtilem qui est prope cutē.

Unde in his quibus non audemus facere fleubothomiam vel propter etatem: vel virtutem: aut consuetudinem: debem⁹ facere ventosas: ꝛ pōt fieri talis ventosatio cū magna scarificatione et parua. Magna quidem cū fit ad euacuandū a toto corpore: et cū parua cum fit ad euacuandū a venis capillarib⁹: et ab aliquo mēbro speciali. Et quanto sanguis est ꝓfundior et grossior: tanto debet esse maior scarpellatio. Et quanto subtilior et minus profundior: tanto fiat minor scarpellatio. Et scias ꝙ infans primo anno nullomodo debet ventosari: sed in secūdo vel tertio: et sic deinceps potest ventosari. Et dicūt quidam ꝙ post sexaginta annos non ventosetur. Dicūt quidam ꝙ ventosa non debet fieri in nouilunio: nec in fine lune: sed luna existente in magno lumine: et debet fieri hora die secunda vel tertia. Et post horam vnam ventosationis detur cib⁹. Et q2 ventosa et fleubothomia in multis conueniūt: et specialiter ventosa que fit ad euacuandū: tunc reducende sunt ad memoriam multe considerationes superius dicte sūt de fleubothomia. Sic igiꝉ patet propter quas causas fit ventosa. Secūda consideratio circa ventosas: est scire loca in quib⁹ ventose cōiter poni consueuerūt. Sciendū igitur ꝙ ventose apponi consueuerunt sup caput: et in fronte: et in mento: ꝛ in parte posteriori colli: ꝛ inter duo cornua in principio nuce. Et consueuerūt poni sub collo supra nucam: et retro in parte q̄ opponitur cordi et stomacho. Et consueuerūt poni supra renes: et in crurib⁹: scilicet in parte anteriori ꝛ posteriori: domestica et siluestri. Consueuerūt etiam apponi in loco cauillarū. Ad quid autem hoꝝ locorum ventose deseruiant: dicendū est consequēter. Quidaꝫ dicunt ꝙ ventose posite super caput conferunt amentie et scothomie: et tardant caniciem. Hoc tamen non est vlr recipiendū pro vero: immo potius in quibusdam corporib⁹ accelerāt canos: et intellectū impediūt. Sed ɔferūt egritudinib⁹ oculoꝝ: puta scabiei: ꝛ bothor egressioni vuee. Sed intellectum impediūt ꝛ faciūt hereditare stuporeꝫ ꝛ obliuionē. Igitur in sanitatis regimie nullomodo ventosanda est summitas capitis. Uentosa aūt in fronte posita valde: pōt conferre dolori partis posterioris capitis et ad alias egritudines ad quas valet fleubothomia vene frōtis: sꝫ impedit rationem et intellectū. Unde non est in sanitatis regimine facienda. Uentosa sub mento confert paruis pustulis que fiūt in ore: et egritudini dentium ꝛ gingiuarū: et multū debent iuuare in mundificatione faciei ꝛ cutis capitis. Uentosa que poniꝉ inter cornua occipitij valet grauedini ꝛ vacuitati que est in capite: et caput ꝛ faciem alleuiat: ꝛ dolorib⁹ qui sunt in radicib⁹ dentium ꝛ gingiuaꝝ auxiliaꝉ: ꝛ est mirabilis in tumore faciei. Tales aūt ventose que ponūtur in parte posteriori ꝛ supra nucā debilitāt memoriā. Unde nō debent fieri: nisi īminente necessitate: nec assuescendū est ad eas. Uentose q̄ ponunꝉ inter spatulas valent egritudinib⁹ pectoris sanguineis: ꝛ asmati ꝛ spasmo sanguineo. Sed stomachū debilitāt: ꝛ pōt esse causa tremoris cordis alteri⁹ quā sanguinei. Uentose renibus supposite valent apostematibus coxarum: et scabiei earum: et emorroydibus: ꝛ podagre: ꝛ pruritui dorsi: ꝛ ventositatibus matricis: ꝛ vesice. Uentose in cruribus maxime competunt in sanitatis regimine loco fleubothomie: quia maxime repletionē diminuunt; et plus omnibus alijs ventosis. Et tales ventose maxime valent doloribus matricis antiquis; et doloribus renum et vesice; et menstrua prouocant; et posite in parte an-

In quibus locis applicaꝉ ventosa

Super caput

In fronte

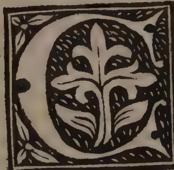
Sub mento

Inter spatulas.

teriori valent in apostematibus testiculorum et vulneribus coxarum [...] crurium. Et posite in parte posteriori valent in apostematib⁹ ꝛ exituris [...] fiūt in natib⁹. Uentose q̄ ponuntur in cauillis pedū conferūt ad eade[m] atq; confert illarum venarum fleubothomia: puta prohibitionem me[n]struorum: et sciatice: et podagre.

In pedib⁹

Capitulum tertium de sanguisugis.

Onsequēter est dicere de sanguisugis. C[ir]caquas cadunt quinq; considerationes. Prima est [de] earum electione. Secūda de earum virtute. Tertia [de] ipsarum preparatione anteq̄ applicentur. Quarta [de] ipsarum applicatione. Quinta de ipsarum remotio[ne] potest addi consideratio. Sexta de his que fiunt po[st] ipsarum remotionem. Propter primam sciendum [...] debent eligi sanguisuge de aquis mundis currenti[bus] et participantibus laudabilibus conditionibus aquarum bonarum [su]perius enumeratis in primo capitulo scđe partis: et in capitulo de baln[e]is: et in capitulo de regimine sanitatis. Et sunt aque in quibus reperiu[n]tur rane munde q̄uis quidam asserant oppositum huius. Amplius san[guisuga] debet esse subtilis sicut canda muris parui capitis non coloris v[i]ridis: nec nigri: nec alterius mali coloris nec super eas debent esse fila c[o]loris azuli. Eligantur ruffe quasi coloris epatis vel habentes ventres r[u]beos et dorsum coloris similis rei super aquam existit viriditas ꝛ non s[i]mpliciter viridis. Si enim sint magne et magni capitis et coloris nig[ri] et diuersorum colorum ꝛ sint ex aquis frigidis stantibus in quibus repe[r]iūtur animalia venenosa. Tales inq̄ sunt venenose et ex eis inq̄ contin[gere] consueuit sincopis et apostemata mala sanguinis fluxus et febris [...] membrorum laxitas et vlcera fraudulentia. Propter secundam sciendū [...] sicut per fleubothomiam et ventosas enacuatur. Plenitudo toti⁹ mem[bri] particularis: fit etiaȝ per sanguisugas. Uerum est tamen q̄ fleuboth[o]mia euacuat magis profundo q̄ sanguisuga et ventosa: ꝛ similiter sangu[i]suga attrahit sanguinem a magis profundo q̄ ventosa. Nam attractio [que] fit per ventosam est a calido et a vacuo. Sed attractio que fit per sangu[i]sugam est a virtute anime et tota specie cū spiritu et calore: et ideo attra[]ctio est fortior: quia etiam attractum maiorem habet conuenientiam c[um] attrahente: maiorem enim conuenientiam habet sanguis attractus cu[m] sanguisuga q̄ cum ventosa. Si igitur sanguisuga est conuenientior a[d] euacuandum plenitudinem et similiter a profundo q̄ ventosa. Et est dil[i]genter notandum q̄ dicūt quidam q̄ sanguisuga attrahit bonum sangu[i]nem et non malū: ꝛ scđm hanc viam non competūt nisi in sanguinis mu[l]titudine et non in sanguinis corruptione. Sed istorum opinio non con[]sentio: q꞉ sapientuȝ dictis non concordat. Nouerūt enim sapientes q̄ san[]guisuga valet in morphea et in impetigine et in serpigine qđ nullomō e[s]set si attraheret sanguinem bonū et relinqueret malum. Sic enim plus noceret q̄ prodesset. Unde puto saluo meliori iudicio q̄ sanguisuga plus euacuat malū sanguinem et corruptū et attrahit q̄ bonum propter duo. Primum quidem q̄a natura corporis retinet bonum et dimittit malum quo non indiget. Secūdo quia malus sanguis est proporcionabilior san[]

Electio sā guisugarū.

guisuge ꝙ bonus. Non enim rationabile ꝙ sanguis qui habet similitudinem et proportionem in tota specie cum membro nostri corporis habeat proportionem ⁊ similitudinem cum sanguisuga: quia sanguisuga est multum distans a corpore nostro: sed rationabilius est ꝙ malus sanguis et corruptus qui nullam habet proportionem cuꝫ membris corporis nostri vel paucam habet proportionem cum sanguisuga et sic sanguisuga attrahit malum sanguinem qui est magis ei proportionatus ⁊ relinquit bonum. In omnibus igitur egritudinibus subcutaneis que sunt de sanguine corrupto multum valent sanguisuge et plus ꝙ ventosa. Nam ventosa attrahit indifferenter bonum et malum sanguinem: et sanguisuga non. Sed eligit malum sibi conuenientiorem relinquendo bonum. Propter tertiam sciendum est ꝙ anteꝙ applicentur debent seruari per vnum diem ⁊ procuretur ꝙ euomāt per cōstrictionem sic ꝙ emittant quod est in eoꝝ ventribus et parũ sanguinis agni vel anatis proijciatur et inde nutriātur ⁊ deinde earum immūdicies cum spongia vel cum panno aspero remouetur. Propter quartam sciendum ꝙ quādo volumus applicare sanguisugas in loco: ante fricetur locus ⁊ fomētetur intantum ꝙ rubeat ⁊ pori aperiantur et sanguis subtilietur ⁊ deinde proijciatur sanguisuga in aqua dulci ⁊ mūdetur ⁊ loco applicetur. Et si applicari noluerit inungatur locus cuꝫ aliquantulo sanguinis agni vel luti aque in qua morari consueuit ⁊ permittatur attrahere sanguinē quousqꝫ appareant vene plene. Propter quintam sciendū ꝙ quādo volum⁹ eas remouere a mēbro cui sūt applicate: hoc potest fieri cū seta caude equi aut cū aceto tepido aut cū aqua salsa aut ligno aloes. et demū abluatur locus cū vino puro et melle ⁊ securius est ꝙ apponatur ventosa super locum et si forte sanguis fluxus nō cessaret aspergatur locus gallis combustis ⁊ mastice ⁊ sanguine draconis et similibus.

In quibus egritudinibus

De casu

Capitulum quartum de cauterijs.

Uia homines sani raro vtuntur cauterijs et tamen vtuntur eis interdum propter operis complementum addemus hic vnum capitulum breue de cauterijs que tamen spectat ad regimen sanitatis. Cum quibus aūt et quomodo fiant cauteria ⁊ sectiones non est hic dicendum: hoc eñ est cirurgicoꝝ op⁹. Nolumus etiam hic enumerare oēs egritudines in quarum cura competunt cauteria vel sectiones. Nolumus etiam hic enumerare omnia loca que cauterisari consueuerunt: sed solum dicemus generales cautellas ⁊ vtilitates cauterioꝝ: ⁊ quedam generalia in cauterijs obseruanda. Sciendum igitur ꝙ multis cauterisatio valde vtilis est in exsiccando humores ⁊ in attrahendo eos a remotis et profundo ad prohibendum ne corruptio spergatur ad confortandum membrum cuius complexionem volumus rectificare et ad resoluendum materias corruptas in membro retentas. Amplius cauterisatio valet ad retinendum sanguinis fluxum. Et quando cauterium fit ad hāc intentionem vltimā cauterisatio debet esse profundior et fortior: quia si essent debilis faciens crustaꝫ que postea satis cito caderet esset error peior priore. Nam sequeretur fluxus sanguinis peior: et incurabilior priore. Homi-

Utilitates cauterij

nes igitur in latitudine sanitatis existentes qui tamen sunt parati cade-
re in egritudines mēbrorum exteriorum contingentes ex humoribus cor-
ruptis debent vti cauterijs sicut verbigratia ad lepram et ad guttam ro-
saceam faciei:et vniuersaliter ad egritudines deturpantes faciem ꝓpter
humiditates corruptas in cerebro retentas que nō habent spiraculū: nā
tales humiditates descendunt ad faciem ꝛ ad totum corpus ꝛ causant le-
pram:talibus inq̄ ad preseruandum:et similiter ad curandum cauterisa-
tio est bene vtilis.Et si anteq̄ materia descēderit cauterisatio fiat ī quat-
tuor quartis capitis quousq3 cauterisatio perueniat ad os cranei multū
est vtilis vt humiditates corrupte euentationem habeāt ꝛ spiraculum ꝛ
ad cetera mēbra corporis et similiter ad faciem nō decurrāt: sed talis cau-
terisatio inq̄tuȝ peruenit ad craneum multum subtiliter est fienda ne ce-
rebrum ebulliat et pia mater et dura ledatur ꝛ sic error nouissimus priore
peior.Et omnia ista cauteria in capite facta preseruant ꝛ curant ab omi-
bus egritudinibus causatis vel causari possibilibus per viam reumatie
descendentis a capite ꝛ sic preseruant ab vlcere pulmonis tussi asinate et
squinantia:ꝛ vniuersaliter ab alijs egritudinibus quarum mater potest
esse reuma descendens a capite:ꝛ specialiter si humores sint valde corrup-
ti ꝛ in cerebro coartati.Et sicut dictū est de humoribus corruptis in cere-
bro:et in capite coartatis qui per cauteria capitis mūdificantur ꝛ desiccē-
tur:sic suo modo intelligendum est de alijs membris corporis.Naȝ in quo-
cūq3 membro corporis sint tales humores corrupti per talium membroꝝ
cauterisationem:mūdificantur et desiccant:et membrum illud purifica-
tur.Unde,si tales humiditates corrupte sint coartate in splene:vel epate
aut stomacho:vl' pectore:super membris illis fiant cauteria.Et similiter
intelligatur si humiditates corrupte fuerint coartate in iūcturis. Fiant
enim cauteria in circuitu iuncture. Sic igitur patent tales vtilitates
cauteriorum.Nūc restat ponere quasdam regulas obseruandas in caute-
rijs. Prima q̄ nūq̄ fiat cauterium: nisi corpore prius mundificato per
farmaciam:vel flenbothomiam: vel per vtrūq3 istorum sicut medico vi-
detur expedire.Secunda regula obseruanda est q̄ quando cauterium fit
ad euacuandum: detineatur cauterium apertū: sed quando fit ad retinē-
dum sanguinem:locus cauterisatus non teneatur apertus. Tertia regu-
la q̄ cauterium quod fit ad euacuandum:ad minus teneatur apertū qua-
draginta dies:et quolibet die mundificetur locus semel:vel bis: secūduȝ
q̄ plus vel minus de ipso euacuatur:et secūdū q̄ materia est plus vel mi-
nus corrupta. Interdum lauetur locus cū decoctione foliorum edere ter-
restris et arboree:vt locus cauterisatus non feteat. Quinta regula est q̄
non fiant cauteria in infantibus vel valde senibus. In infantibus qui-
dem propter membrorum nimiam molliciem.In senibus autem propter
nimiam membrorum siccitatem.In his etiam etatibus membra sunt de-
bilia:non potentia bene sustinere cauteria. Quarta regula est q̄ non fi-
ant cauteria in temporibꝰ valde calidis:nec frigidis:nec siccis. Sexta re-
gula est q̄ non fiant super musculos et lacertos: sed in fine vel in princi-
pio musculorum. Septima regula q̄ interdum fiant super membrū mā-
dans: interdum super membrum per quod tanq̄ per medium mandat:ꝛ
interdum fiant super membrū cui mandatur. verbigratia. Si materia
existens in cerebro reumatisaret ad oculos per arterias et venas corporū

In quibus morbis cōfert cauterisatio.

Regimen obseruādū in cauterisantibus.

anteq̃ materia fluat fiant cauteria super caput: et cum actu fluit: fiant cauteria in temporibus. Sed cum tota materia fluxa fuerit ad lachryma le: oculi fiant in lachrymali. Interdum fiant cauteria sub membro ad q̃d fluit materia: verbigratia. Si materia fluat ad faciem: potest fieri caute-rium sub mento ad mundificandum faciem. Octaua regula obseruanda in cauterijs: est q̃ cauteria que fiunt sub genibus sunt vtiliora ad mundificandum totum corpus et humiditates corruptas a toto corpore. Unde talia cauteria satis deberent esse vtilia in cura lepre: et morphee: et sic de alijs. Hoc ego fui expertus in vno ex principibus huius mũdi.

Capitulum quintum de farmacia.

ET interdum ventris solutio quibusdaz hominibus multum competit in regimine sanitatis scilicet ad preseruandum ab egritudinibus materialibus ex humoruz corruptione. Est enim possibile q̃ laxatiua aut farmaca medicina corpus mundificet ab humore qui generari consueuit ex negligẽtia diete et corporis discrasia: vel naturali: vel accidentali. Nam quantũcũq̃ aliquis sit bone complexionis: propter nutriẽtia siluestria in se multiplicabit malos humores: a quibus si non mundificetur: corpus grauabitur. Et similiter quantũcũq̃ aliquis fuerit boni regiminis: tamen propter maliciam complexionis: ꝛ debilitatis membroꝝ ꝛ spirituũ ꝛ virtutũ: multiplicabunt in corpore mali humores: puta colera: fleuma: vel melãcolia: ex quoꝝ purgatione preseruabitur corpus ab egritudie. Utẽtes igit malo regimie: ꝛ q̃ sunt male ꝯplexionis et nõ sunt infantes neq̃ decrepiti: ꝛ hñtes stomachũ ꝛ viscera fortia: hñtesq̃ corpus magnũ ꝛ pingue: ꝛ sũt gulosi: ꝛ multũ comedũt fruct⁹: ꝛ parũ exercitant: ꝛ nõ multũ assellãt: nec sudant: nec coeũt: tales sunt maxime farmacãdi. Et si nõ euacuant: nõ euadent q̃n cadent in pessimas egritudines. Et hoꝝ oppositi in ꝯditionib⁹ enũeratis: minime sũt apti ad medicinam laxatiuã. Et spãliter si venter eoꝝ sit solubilis: ꝛ sint apti ad dissenteriam vel lienteriã. Et similiter si eoꝝ corpus sit siccũ. In talib⁹ eñ medicine laxatine sepi⁹ sumpte corpus debilitãt: ꝛ ethycaz ꝛ ptisim adducũt. Et est diligẽter notandũ q̃ anteq̃ medicina laxatina sumat p̃parandum est corpus ad eã ꝛ humores sũt dirigende ꝛ preparãdi: vt humores obediant euacuatõni. Qui eñ conat materiã indigestã euacuare: ipam nõ euacuat sed sana mẽbra debilitat ꝛ morbo resistẽtia. Corpus igit preparandũ ẽ cũ nutrimẽtis mollificatiuis: ꝛ vnctuosis: ꝛ venaꝝ apertiuis: ꝛ priẽdus est cib⁹. Et vt sit ad vnũ dicere corp⁹ est p̃molliendũ: ꝛ humectãdũ nutrimẽ to plurimo balneo ꝛ requie. Et silr̃ si materia sit grossa ꝛ viscosa: subtilianda ẽ ꝛ icidẽda: ꝛ si sit nimis subtilis ꝛ calida aliq̃liter ẽ igrossanda. Uerũ est q̃ materia existẽte furiosa: siue sit furiosa ratiõe mobilitatis materie vel ratione malicie: siue rõne mẽbri ꝛ loci: siue ratione quãtitatis ꝛ q̃litatis: siue ratione accidẽtis inducti p̃ talẽ materiã: nõ debet expectari digestio. Amplius obseruandũ est ne q̃s recipiat medicinã laxatinã in tpibus calidis valde: nec frigidis valde: s3 in tẽperatis: vt in vere vel autumno. Tempus etiã humidũ ꝯuenienti⁹ est ad medicinã laxatinã. Multum cõsiderãdũ est q̃ luna nõ sit in leone: ꝛ q̃ leo nõ sit ascẽdẽs: ꝛ vniuersaliter

Isti sunt farmacandi

In quo tẽpe sit farmacãduz.

De luna

ꝙ luna non ſit in ſigno fixo. Si igitur luna in ſigno mobili et frigido
et humido. Unde inter omnia ſigna mihi videtur ꝙ cancer eſt conuenien
tius ſignum ad farmaciam ⁊ deinde piſcis. Hec enim ſigna non ſunt fixa
et ſunt aquatica: frigida: et humida. Scorpio eſt ſignum conueniens: q̄a
aquaticum: frigidum: et humidum: ſed eſt ſignum fixum. Multum etiaȝ
conſiderandum eſt ꝙ luna non ſit coniuncta ioui nec corporaliter nec per
aſpectum: et ꝙ etiam non ſit coniuncta ſaturno. Nam coniunctio cum
ioue debilitat virtutem medicine: et fortificat virtutem naturalem cor-
poris. Medicina autem laxatiua non euacuat humorem: niſi ſuperande
virtutes naturales corporis. Amplius coniunctio cum ſaturno inmobi-
litat humores: et ſic impedit operationem farmacie. Amplius conſide-
randum eſt ꝙ quedam medicine ſunt: ſuper quibus poſtꝙ̄ ſumpte ſunt
multum eſt dormiendum: ſicut fortes medicine que ſumuntur in ſubſtan
tia pillulata. Alie ſunt ſuper quibus non tantum eſt dormiendum: ſicut
ſunt medicine non ita fortes: que ſumuntur per modum electuarij. Et
alie ſunt ſuper quibus parum vel nihil eſt dormiendum: cuiuſmodi ſunt
debiles medicine valde: et que recipiuntur in colatura. Medicine igitur

In qua hora medicina ſit accipienda.

que recipiuntur in ſubſtantia pillulata recipiantur de ſero: et ſuperdor-
miatur tota nocte. Multum autem conſiderandum eſt ꝙ pillule nō ſint
indurate ⁊ petrificate: nec etiam ſint nimis molles: ſed ſint ſiccate de no
uo. Medicine autem que ſumuntur per modum electuariorum recip
debent in media nocte et ſuperdormiatur vſqȝ ad diem. Et que recipiun
tur in colatura recipi debent in aurora: et parum vel nihil eſt ſuperdor-
miendum: nec ſtatim: eſt ambulandum: ſed quieſcendum: quia ſcimus q̄
medicina quantūcūqȝ ſit debilis non operatur in humore: niſi primitus
natura in eam egerit: reducendo de potentia ad actum. Et ideo quieſcen
dum eſt ſuper eam ſumptam quo vſqȝ appropinquet tempus operatio-
nis: et tunc mouendum eſt corpus hincinde: nō laborioſe: nec in loco va
de calido: nec frigido valde. Si enim vis ducere elleborum moue corpus
nec dormiatur aliquo modo donec medicina ſuam perfecerit operation
quia ſomnus retinet fortes euacuationes. Et ſimiliter medicina ſum
pta nihil eſt comedēdū donec bibendum: nec medicina compleuerit ſua
operationem. Sunt tamen quidam debilis nature et rare compoſitio
nis: qui non poſſunt eſſe ſine cibo quouſqȝ medicina ſuam perficiat ope
rationem: et iſti debent ante hauſtum medicine comedere aliquid ſubti
le: leue: facilis digeſtionis. Et tales etiam poſtꝙ̄ medicina incipit opera
ri poſſunt comedere aliquid ſubtile ſtipticum: quod ſtomachum confor
tet: et medicinam ad inferiora deponat. Sed ſi neceſſitas non cogat: ci
bus et potus totaliter dimittantur quouſqȝ medicina perfecerit opera
tionem. Scimus autem medicinam ſuam compleuiſſe operationem: e
eo ꝙ videmus mutationem in egeſtionibus ad humorem cui medicin
exhibita nō eſt appropriata: tunc enim ſignum eſt ꝙ medicina ꝑficit op
ſuum: ⁊ tunc poteſt farmacatus cibari. Amplius eſt aliud ſignum: ſcilic
ꝙ medicina exhibita apparet in egeſtionibꝰ. Naȝ poſtꝙ̄ medicina ſuffici
ter eſt operata: natura eam emittit: ⁊ tunc farmacatus comedat: bibat: ⁊
quieſcat. Tertium ſignum eſt ſitis: quā ſcimus non euenire nec ex acuit
te medicine: nec humoris nec ex cōplexione ſtomachi. Si igitur medicin
nō ſit acuta: nec etiaȝ humores in corpore q̄ debent euacuari ſūt multū c

lidi nec etiam farmacatus sit naturaliter sitibundus: tunc quidem satis patet farmacati operatio. Unde signum est purgationis sufficientis. Sed postq̄ perceperimus farmacum appropinquare ad operationis terminū bonuz est q̄ farmacatus bibat aliquid lubricatiuum lauatiuum: et sitis sedatiuuz: et medicine repressiuū ⁊ expulsiuū: et huiusmodi est aqua ordei calidissima: hec enim est lauatiua: et medicine repressiua ⁊ lubrica. Et post horam diei comedat cibum subtilem facilis digestionis: et vinum limpha tum bibat calidum nihil enim suscipiat actu frigidum: ⁊ dimittat illa die omnes fructus: et specialiter frigidos: et humidos laxatiuos. Et specialiter ante cibum: ⁊ precipue crudos debilitantes stomachum. Et si medicina fuerit multum acuta ⁊ farmcatus multum complexionis calide: et tempus calidum: nullo modo bibatur vinum: sed loco vini bibatur mellicratum: vel aqua scilicet zuccarata: vel bibatur aqua cocta in vino paucissimo vel debilissimo alterata. Et est diligenter notandum q̄ si quis fuerit farmacatus: vehementer purgatus: et forte timeamus vlteriorem purgationem: nullomodo bibendum est mellicratum: nec aqua zuccarata: nec similia que ventrē laxare possent: sed bibi debet succus citonioruz inspissatus per decoctionem cum aqua ferrata vel aliquod simile. Interdum aūt contingit q̄ medicina exhibita non euacuat: vel quia medicina est debilis vel quia corpus est debile: vel quia ventositas grossa est in stomacho: que subleuat corpus medicine vel quia vie intestinorum sunt opilate. Si igitur videamus medicinam non operari: quia virtus est debilis: confortanda est cum cibo subtili lubrico: et postea exhibeatur aqua non multum frigida. Si autem medicina sit debilis demus aquam frigidam non nimij rigoris: ⁊ deinde dabimus aliqua compressiua pontica: sicut citonia pira. hec enim medicinam ad inferiora deponunt. Si autem ventositas sit in causa vel constipatio intestinorum: clisteria sunt competens medicina: et dissoluentia ventositatem. Si autem medicina exhibita non operetur: et declinet ad superiora: et generet morsum cordis et angustiā: et estuationez et prefocationem ⁊ motū spasmosum prouocandus est vomitus. Et si viderimus q̄ declinat ad inferiora non premittantur clisteria fortia attractiua. Amplius talium medicinarum maliciam corrigit potus aque vehementer frigide et balneatio in ea: propter hoc q̄ frangit acuitatem medicine ⁊ inflāmationem: et remouet ferocitatem medicine. Etiam ad hoc conferunt tyriace species quia tales medicine sunt de genere venenosorū Sed super omnia quando medicina non euacuat: cōfide in clisterioruz beneficijs. Si autem cum his omnibus medicina sumpta non fuerit a corpore expulsa: ⁊ accidentia mala multiplicentur: et medicina ⁊ materia moueatur ad superius fienda est fleubothomia de sophena: et post de basilica. Uomitus autem magis prouocandi sunt quando medicina generat cordis morsum et nauseam: et facit singultum ⁊ prefocationem. Nec tamen contemnenda sunt clysteria. In hoc enim remedio confisus sum vsq̄ ad nunc: et bonum effectum inueni. Interdum etiam contingit q̄ medicina farmaca exhibita euacuat plus q̄ oportet: et tunc studendum est primo vt medicina a corpore expellatur. Amplius vt intestina confortentur ad retinendum. Tertio studendum est etiam vt materia diuertatur. Quarto vt totum corpus et specialiter cor ⁊ cetera membra principalia confortentur. Quinto etiam in casu forti exhibenda sunt stupefacientia ⁊ materiam con

Regimen.

Correctio medicinarum.

gelantia. Dico igitur primo ꝙ si videamus medicinam secessiuam adhuc in corpore manere ⁊ corporaliter ⁊ virtualiter exhibeamus aliqua lubrica laxatiua virtutem medicine debilitantia ⁊ corpus medicine a corpore expellentia quorum vnum ⁊ optimum est aqua ordei calidissima cum mucillagine psilij vel citoniorum in potu exhibita. Hec enim faciunt virtutem medicine debilitari ⁊ ipsam a corpore expellunt ⁊ ita intelligitur in alijs. Hoc autem remedium est bonum si videamus talem euacuationem superfluam esse ex virtutis medicine fortitudine. Amplius dico secũdo ꝙ virtus contentiua intestinorum in tali casu est confortanda: possibile est eniȝ talem superfluam euacuationem esse non propter medicine fortitudineȝ sed propter cõtẽtiue intestinoꝝ debilitatem. Contentiua aũt stomachi ⁊ intestinorum confortatur cum stipticis ⁊ ab intra ⁊ extra. Ab intra autem cane citoniorum aromatisata vel non aromatisata: ⁊ ab extra cum oleo rosato vel masticino vel mirtino. Amplius dico tertio ꝙ est studendum in diuersiõe materie (verbigratia) possibile est ꝙ materia ad intestina fluat ab omnibus membris ⁊ tunc fricationes ⁊ balnea multũ competũt ad diuertendũ materiam ne moueatur ad intestina. Et ex eadem ratione interdũ competũt diuretica ⁊ interdũ etiam competit vomitus. Hec omnia enim diuertũt materiam ab intestinis. Amplius q2 interdũ medicina laxatiua euacuat vltra debitum superando virtutes corporis ⁊ vitales ⁊ naturales multũ studendum est in tali casu in virtutis confortatione. Et q2 somnifera ⁊ stupefacientia retinent euacuationes fortes in stante magna necessitate non est malũ dare aliquam opiatam ad immobilitatem materie ⁊ ad stupefaciendam animalẽ virtutẽ hoc tamen fiendũ est cũ magna cautela.

Remediũ

Capitulum sextum de vomitu.

Quamuis homines sani simpliciter et a tẽpore non indigeant vomitu: tamen homines in quorum stomachis multiplicatur fleuma ⁊ colera per vomitum ab egritudinibus preseruantur ⁊ in propria sanitate conseruantur. Si igitur huiusmodi homines vomitu vtantur secũdũ ꝙ expedit eoꝝ stomachus a superfluitatibus mũdificatur ⁊ digestio melior efficitur ⁊ corpus renouatur caput etiam ⁊ sensus alleuiantur ⁊ visus acuitur: ꝙ si vomitus immoderate fiat ⁊ vbi non oportet corpus desiccabitur epati ⁊ pectori necnõ oculis ⁊ pulmoni nocebit: venas quoq; quandoq; scindit ⁊ rumpit ex quo passio accidit ⁊ emoptoica: debet enim fieri vomitus ad plus bis in mense in regimine sanitatis hominum predictorum: nec debet talis vomitus in regimine sanitatis fieri stomacho vacuo. Nã talis vomitus laboriosus est nimis. Fiat igitur post cibi saturitatem ⁊ sumptionẽ diuersoꝝ ciborũ abhominationẽ habentiũ ⁊ etiaȝ quoddammodo incisiuam virtutem. Non debet vomitus fieri frequenter ne stomachus corrumpatur ⁊ virtus eius destruatur nec debet obseruari certus numerus dieꝝ inter vnũ vomitũ ⁊ aliũ. Habentes autem collum longum ⁊ pectus strictũ ⁊ sine carne ⁊ humeros eleuatos ad modum allarum ⁊ crura tortuosa tales inꝗ non vtantur vomitu ad conseruandũ sanitatẽ eoꝝ et q2 oculi multũ leduntur a vomitu. Interdũ cum aliquis vomere voluerit duos pannulos in rotunditate circũuoluat ⁊ super oculos ponãtur et cum alio panno lato optime liget ne inde auferantur donec vomitus fi

Bõa q̃ p̃ueniũt ex vomitu ⁊ etiã mala

Quib' nõ confert

completus. Et postꝙ erit perfectus facies aqua rosata est abluenda. In estate quidem cum aqua rosarum simplici. In hyeme vero ponatur in ea aliquantulum ligni aloes et os abluendũ est cum hydromelle vel syrupo acetoso ⁊ non statim est comedendum nec tardet comestionem donec fames sit fortis: ⁊ si contingat vomentem sitire: seda eius sitim cum syrupo citoniorum ⁊ non cum iulep nec cum syrupo acetoso quia ista duo incitãt ad vomitum: ⁊ qui vomuerit comedat carnes pullorum facilis digestiõis in gelatina vel galentina. Hec de vomitu sufficiant vt competit in regimine sanitatis. De vomitu enim laborioso qui fit stomacho ieiuno ⁊ cum fortibus medicinis non est hic determinandum: quia non competit sanis corporibus: ⁊ si inter dum forte competeret ad preseruandum ab aliquib⁹ malis egritudinibus. Et eadem ratio est de eo ⁊ medicina laxatiua. Unde ex his que dicta sunt superius de medicina laxatiua ⁊ ex his que dicuntur de vomitu in isto capitulo patet quid sit faciendum ⁊ obseruandum in vomitu laborioso qui fit cum medicina forti. Laborios⁹ vomitus.

Capitulum septimum de clysteribus.

Quia homines sani sepe et sepi⁹ clysteribus vti consueuerunt ⁊ similiter suppositorijs de his breuiter determinandum quantum sufficiat ad regimen sanitatis. Sciẽdum igitur ꝙ homines in quorũ intestinis feces indurari consueuerunt: ⁊ propter quã induratione potest colica passio prouenire. Similiter in quorũ visceribus ventositates multiplicari cõsueuerunt vel fleuma muscillaginosum vel ad quorũ intestina pauca colera demãdatur incitãs expulsiuam: tales inꝙ indigent in sanitatis regimine clysteribus vel remollitiuis contra fecum indurationem vel ventositatum dissollutiuis contra ventositatem vel fleumatis euacuatiuis: ⁊ similiter intelligatur de alijs humoribus: vel aliqualiter incitatiuis contra defectus mordificationis propter colere transmisse ad intestina paucitatem: interdum fiunt clysteria mundificatiua viscerum cõsolidatiua ⁊ restrictiua ⁊ attractiua a remotis ⁊ ĩpinguatiua. Sed quis nõ vtimur ĩ regimĩe sanitatis de his penit⁹ nulla fiẽda ẽ mẽtio ĩ isto capitulo. Et ẽ diligẽter notãdũ ꝙ circa exhibitionẽ clysterioꝶ multe regule sunt ꝯsiderãde. Prima regula ꝙ clysteria maxime fiũt ad euacuationẽ intestinoꝶ ⁊ ad ꝯsũptionẽ vẽtositatũ in eis: ⁊ similiter ĩ renib⁹. Uñ suspecti de collica passione ⁊ dolore renũ ⁊ specialiter vẽtoso maxĩe debẽt vti clisterib⁹. Uñ clisteria ĩmediate euacuãt ab ĩtestinis ĩferiorib⁹ ⁊ renib⁹ ⁊ cõsequẽter a ptib⁹ superiorib⁹. Euacuãt ergo ab inferiorib⁹ ⁊ eradicãt a superioribus per quãdã colligantiã inferioꝶ ad superiora. Secũda regula ẽ ꝙ clisteria fortia nõ debent fieri nisi materia digesta. Tertia regula est ꝙ clysteria nullomodo fienda sunt cibo existente in stomacho adhuc indigesto qua attraheretur cibus indigestus ad intestina ⁊ ad epar. Quarta regula ꝙ clysteria nõ sunt nimis frequẽtãda ne natura debilitet. Quinta regula ꝙ quãdo exhibetur clystere propter renes: clysterisandus debet iacere supinus: et si propter intestina econuerso. Sexta regula ꝙ non debet fieri clystere in tempore calido nec in hora calida: sed debet eligi hora aliquantulum frigida. Septima regula ꝙ nõ debet fieri balneũ ante clystere ne in

In q̃b⁹ cõferũt enemata

Stomacho repleto nõ ẽ dãdũ enema

corpore fiat mot⁹ agitatiu⁹. Octaua regula ꝙ illi q̄ sunt suspecti de emoroydibus et similibus passionibus ani: non debent vti clisteribus. Non regula si quis timeret ne clistere retineatur poni debet in circuitu ani arna calefacta vel milium calefactum. Que autem sunt materie clisterioru scitur ex libris simplicium.

Capitulum octauum de suppositorijs.

Onsequēter dicemus de suppositorijs quibus sani interdum vtuntur. Sunt autem suppositoria quedam lenia non acuta: puta facta ex melle ⁊ succo mercurialis vel ex sapone gallico vel frusto cauli et similia. Et sunt alia his fortiora: vt suppositoria e melle acuata cū scamonea vel cum euforbio vel cum coloquintida ⁊ similibus. Prima quidem suppositori ordinantur ad ventrem remolliendum. Et secunda ordinātur ad extrahendū materiam a remotis: et specialiter a partibus superioribus. Prima quidem suppositoria magis competunt in regimine sanitatis ꝙ secunda.

Suppositoria attrahunt a ptibus remotis.

Capitulum nonum de pessarijs.

E pessarijs autem sciendum ꝙ sicut se habent ad intestina suppositoria et clysteria sic pessari ad matricem. Interdum autem fiunt pessaria ad menstrua prouocanda ⁊ ad matricem mundificandum. Interdum ad restringendum menstrua. Interdum fiun ad confortandum matricem ⁊ vt disponatur ad conc ptum. Horum autem pessariorum materia scitur ex libris particularibus. Et de isto memini me dixisse sup rius in capitulo de regimine appropriato sexui femineo ⁊ in tractatu qu composui de regimine sterilitatis. In his etiam locis dictum est de figura ⁊ quantitate pessariorum ⁊ de modo immitēdi pessaria. Et ideo hic pe transeo ⁊ huic operi finem impono cum dei laude cuius nutu sermo rec pit gratiam ⁊ doctrina perfectionem.

Pessaria cōfortant matricem

Tractatus de fleubothomia secundum arnaldum de villa noua

Leubothomia est icisio vene omnes humores euacuans: vnde circa fleubothomiam possunt notari quattuor. Primū ē de causis quare fleubothomi debet fieri. Secundū est quod ⁊ q̄ vene sunt de quibu facim⁹ fleubothomiam. Tertiū est in q̄bus casib⁹ ⁊ d qua vena conuenit fleubothomia. Quartū est quot e q̄ sunt q̄ debent cōsiderari in fleubothomia. De primo sic proceditur. Unde dicim⁹ ꝙ fleubothomia nō fit nisi q̄ humores peccant in q̄titate: aut in qualitate aut vtroq̄ modo vt dicit Auicena primo cañ. feñ. quarta capitulo de fleubothomia. Quantitate vt in synocha inflatiua: qualitate vt in causone: vtroq̄ modo: vt in causenide. Secūdū notabile est circa fleubothomiā de venis quot ⁊ que sunt de

De causis fleu⁹

uibus facimus fleubothomiam: et dicit Auicēna primo canonis capitulo preallegato qd̄ quādoq3 fleubothomia fit de vena: quādoq3 de arteria: amē raro. vñ. xxxij. vene sunt de quibus facimus fleubothomiā. Prima st in medio frontis: due sunt in angulis oculoꝝ: alia est in summitate na: due sunt sub lingua: due sunt in maxillis interi⁹: ꝛ due sūt retro aures: t sic sunt decem. In vtriusq3 brachij iūcturis sunt quinq3 vene: quarum rima scd̄m cardinalem est cephalica: secūda est mediana: tertia cardiaca uarta epatica: ꝛ quinta basilica ꝛ cū ex vtroq3 brachio habeam⁹ decem: t prius decem sūt viginti. In manib⁹ sunt quattuor. vna. s. inter auricuarem ꝛ medicū ꝛ alia inter indicē ꝛ pollicē in qualibet manu. In coxis unt due vene in vtroq3 pede tres vna. s. interius iuxta cauillā: alia exteius: alia in medio pedis: ꝛ sic sunt. xxxij. Tertiū notabile est in quib⁹ casius de qua vena competat fleubothomia. Unde debes scire ꝙ fleubothomiā facim⁹ vnde vena q̄ est in medio frontis in dolore capitis antiq̄to ꝛ n frenesi cōfirmata. De venis q̄ sunt in angulis oculoꝝ facim⁹ fleubothomiā ꝓpter ruborem oculoꝝ ꝛ in volūtariam lachrymaꝝ effusionē. De vena que est in summitate nasi in freneli et ad clarificandū facieꝫ: de venis que sunt sub lingua insquinātia: de venis q̄ sunt in maxillis ꝓpter dolorem dentiū: de venis que sunt retro aures in emigranea: de cephalica fit fleubothomia cōtra dolorem capitis: de mediana in passione stomachi ꝛ mēbrorum sibi adiacentiū: de cardiaca in passione membroꝝ spiritualiuꝫ de epatica in passione epatis: de basilica in passione membroꝝ spiritualiū de vena que est inter auricularem ꝛ medicū in manu dextra fit fleubothomia quādo timet de epatica passione: ꝛ de illa que est in sinistruꝫ que saluatella dicit in passione splenis: de alijs duab⁹ que sunt inter indicē ꝛ pollicem fit fleubothomia in passione oculoꝝ: ꝛ licet de venis que sūt in angulis oculoꝝ magis competat tamē est nimis periculosa: de venis q̄ sunt in coxa fit fleubothomia in scabie de fleumate salso: de basilica interiori fit fleubothomia in passione matricis ꝛ membroꝝ genitaliuꝫ: de sophena exteriori in passione renū: de vena que est media contra malū mortuū

Quartum notabile est de his que debēt ꝯsiderari circa fleubothomiaꝫ: et in fleubothomia debēt quattuor cōsiderari: scilicet virtus: etas: tempus: et ꝯsuetudo. Uirtus nam si virt⁹ est debilis nō debet fleubothomari: nā in fleubothomia si sit nimia ꝑditio caloris naturalis ꝛ spirituū: ꝛ tūc virtus magis debilitat. Etas debet cōsiderari: nam que sunt in etate puerili et in etate senectutis cōstituti nō debēt fleubothomari exceptis quibusdam carnosis senib⁹ multū abūdantibus in sanguine ꝛ calore naturali et spiritib⁹. Medij aūt horum fleubothomari debēt decimoquarto anno vsq3 ad sexagesimū. Temp⁹ debet cōsiderari: nam in tpe nimis calido vt in diebus canicularib⁹ nō debet fieri fleubothomia: q2 tpe disposito ī nimia caliditate fit magna deperditio in calore naturali ꝛ spiritu quare patiēs posset incurrere periculū. Item in tpe frigidissimo nō debet fieri fleubothomia: q2 tūc humores sunt cōpacti ꝛ cōglobati: ꝛ ratione hui⁹ cōpactionis ꝛ ꝯglobationis per fleubothomiā nō posset fieri expeditio liberalis.

Uirtus cō siderāda.

Preterea notandū est ꝙ scd̄m diuersitatē temporū fleubothomiā fieri diuersimode precipim⁹. Uere nāq3 in estate a parte dextra fleubothomiā dicimus optimā: q2 istis tpibus magis humores multiplicātur ꝛ abūdant maxime in parte dextra: autūno: ꝛ hyeme humores frigidi poti⁹ dominā-

tur:⁊ hoc in parte ſiniſtra ⁊ ideo a parte illa in iſtis tꝑibꝰ fleubothomia fieri iudicamus. Unde verſus. Eſtas ver dextras autūnus hyemſq; ſiniſtras. Item ſciendum eſt ꝙ quattuoꝛ quadre ſunt in luna. Pꝛima eſt calida ⁊ humida ⁊ comparatur ſanguini:⁊ in iſta fleubothomantur ſanguinei et terminatur in die ſeptima. Et ſecunda eſt calida et ſicca:et terminatur in die decimaquarta: ⁊ comparat̄ colericis:et in iſta fleubothomātur colerici. Tertia eſt frigida et ſicca:et comparatur melancolicis et terminatur in die viceſimapꝛima. Quarta eſt frigida et humida:et comparatur fleumaticis: et in iſta fleubothomantur fleumatici et terminatur in die viceſimaoctaua. Hec autem omnia intelligi debent ꝙtum eſt de tempoꝛe electionis. Adhuc eſt aliud tempus fleubothomādi:⁊ eſt tempus neceſſitatis:et in iſto tempoꝛe non conſiderantur particularia: nam neceſſitate cogente ſeu vigente ⁊ virtute exiſtente foꝛti in omni tempe anni:et in omni quadra:et in omni hoꝛa et die licitum eſt facere fleubothomiam Item conſuetudo debet attendi circa fleubothomiam:nam ſi q̇s vſq; ad tempus ſenectutis abſq; fleubothomia permanſerit poſtmoduꝫ nō ſine periculo fleubothomus adhibetur. Nota ꝙ ſeptem ſunt planete quibus inferioꝛa generabilia et coꝛruptibilia reguntur et oꝛdinantur. Pꝛimus et altioꝛ eſt ſaturnꝰ:ſcd̄us iuppiter:tertiꝰ mars:quartꝰ ſol: q̇ntꝰ venꝰ: ſextus mercurius:et ſeptimꝰ eſt luna. Saturnus eſt planeta frigidus et ſiccus effectiſſime inimicus vite: nam moꝛs frigida et ſicca eſt velociter inducta. Iuppiter eſt calidus et humidus effectiſſime et eſt amoꝛ vite:quia vita ſtat per calidum et humidum. Mars autem calidus ⁊ ſiccus effectiſſime ſic et ſol. Uenus eſt calidus ⁊ humidus effectiſſime. Mercurius eſt frigidus et ſiccus et ſcd̄m aliquos temperatus. Luna eſt frigida et humida. Nota autem ꝙ ſi quis ſibi minuat in die ſabbati ⁊ in mane cum mercurius dominetur in illa hoꝛa errat : ſi vero hoꝛa ſecunda illius diei ſibi minuat nō errat:quia in illa dominatur iuppiter amicus vite:et ſicut dico de iſtis planetis:ita intelligendum eſt de omnibus alijs ꝓpoꝛtionabiliter ſcd̄m virtutem et rigoꝛem artis. Sed quāq; ita ſit in medicina non curamus obſeruare niſi curſum lune ſolum cuius ratio hec eſt: qꝛ luna pꝛopinquioꝛ eſt nobis quam aliquis alius planeta ⁊ eius influentia manifeſtioꝛ eſt et ſenſibilioꝛ. Pꝛopter enim influentiam lune fluit mare et refluit et creſcente luna creſcit omne humidum:et decreſcente decreſcit: et quia medicus eſt ſenſibilis artifex:maxime pꝛopter illam partem que dicitur pꝛactica:ideo conſiderat curſuꝫ lune pꝛe ceteris de qua luna tales dantur regule. Luna exiſtēte in coniūctione nullomodo fiat fleubothomia ſic nec exiſtente plena. Ratio pꝛime regule talis eſt: qꝛ quando luna eſt in cōiunctione tunc nō habet aliud de ea:⁊ tunc eſt minus de humido in coꝛpoꝛe viuente quam alia hoꝛa:⁊ ſi tunc aliquis ſibi minueretur minueret ſibi humidum et fieret exſiccatio cum ex duplici parte minueretur humiditas:ſed ſi foꝛte ſit magna neceſſitas fiat ſcarificatio ī tibijs: nam ſanguis tibiarum eſt groſſus et feculentus:vnde nō eſt magnuꝫ periculum in tali diminutione. Unde accidit pariſius noſtris tempoꝛibꝰ ꝙ quidam medicus habeat quēdam militem in cura et fecit ip̄m minui luna exiſtente in ꝯiunctione ⁊ ſtatim arripuit ip̄m fluxus tam vehemēs ꝙ in triduo expirauit:quia eius retentiua fuit adeo debilitata pꝛopter defectum humidi naturalis ꝙ humiduꝫ cibale non poterat in eius coꝛpoꝛe

remanere. Ratio secunde regule hec est quando enim luna est plena tunc est in corpore viuente plus de humiditate ꝙ in alia hora vel etate: ꝛ tunc si quis sibi minueret exiret humiditas magno impetu:et exiret nimis de bono sanguine:sicut enim vides de dolio pleno ꝙ exit vinum magno impetu: ita exiret tunc temporis sanguis:et tunc non posset natura regulare euacuationem vt deceret:natura enim intendit bonum sanguinem retinere et prauum eijcere: sed tunc prauus sanguis et bonus sunt cõmixti quare nõ potest vnum euacuari sine alio. Et consimilis ratio est ne quis minuat de vena brachij vel etiam de alia post prandium : quia tunc sanguis plus mixtus est prauus cum bono ꝙ ante prandium:et ita exiret bonus sicut prauus. Nunc ad maiorem certitudinem sciendum est ꝙ duodecim sunt partes in celo stellato quas duodecim ptes duodecim signa appellam⁹:et ꝙuis quodlibet eoꝝ sit primũ et quodlibet vltimuꝫ:tamẽ omnes mechanice operationes incipiunt ab illo signo quod dicitur aries. Sunt autem predicta signa hec.Aries:taurus:gemini:cancer: leo:virgo. et illa sex dominantur alijs et dicũtur signa septẽtrionalia.Et in istis luna est magis obseruanda : quia in istis luna est toti terre habitabili propinquior.Alia vero sex signa dicuntur meridionalia:ꝛ sunt hec.libra:scorpius:sagittarius:capricornus:aquarius:pisces. Nunc sciendũ ꝙ luna habet speciale dominium supra caput quando est in ariete : et tunc aliquis nullomodo est minuendus in capite: quia luna tantam frigiditateꝫ infligeretur supra icisionẽ ꝛ fugatur calor ꝛ spũs naturalis adeo ꝙ possit esse mortificatio de facili:et est semper periculũ in negocio:etiam sagax medicus semper debet expectare vel tardare incisionẽ capitis donec luna exiuerit arietem manet enim luna in quolibet signo per duos dies cũ dimidio et paulo plus:sed de illo plus ad presens non est curandũ: qꝛ nõ facit errorem sensibilẽ. Luna existente in tauro habet speciale dominiũ supra collum et tũc nullomodo faciẽda est minutio de collo ratione ꝑdicta qua dictũ est de capite.Luna vero existẽte in geminis dñatur in brachijs ꝛ tũc ꝛ cetera.Luna vero existẽte in cancro dñatur pectori ꝛ tũc:ꝛ cetera.Luna existẽte in leone dñatur ventri ꝛ tũc:ꝛ cetera. Luna existẽte in libra dñatur renibus dorso ꝛ pudibũdis ꝛ pectini ꝛ tũc:ꝛ cetera. Luna existente in scorpione dñatur in crurib⁹ ꝛ tũc:ꝛ cetera.Luna existẽte in sagittario dominaꝶ genib⁹:ꝛ cetera.Luna existẽte in capricorno dñatur tibijs ꝛ tunc: ꝛ cetera.Luna existente in aquario dñatur sophenis id est cauillis tibiarũ vel collis pedũ ꝛ tũc:ꝛ cetera. Luna existente in piscibus dñatur plantis et tunc:ꝛ cetera. Notandum aũt diligenter ꝙ quando luna est in signis septẽtrionalibus tunc dominatur membris principalibus ꝛ magis vitaꝫ habentibus ꝛ tunc nobis propinquior quare tunc maxime est luna seruãda. Quãdo vero luna est in signis meridionalib⁹ tunc mẽbris vilioribus dominatur:ꝛ tũc est nobis remotior ꝛ sine dubio seruãda sed nõ tantuꝫ sicut in alijs. Item nota diligenter ꝙ qui in aliqua duarum primarũ regularum inciderit cum aliqua duodecima specialium regularum: tũc est magis perniciosum et magis mortiferum. Unde credo ꝙ luna existente in coniunctione et existente in ariete si quis vulneretur in capite nõ euadet mortem etiam de paruo vulnere:et adhuc periculosius est luna existẽte in ariete et plena et sic de alijs proportionaliter intelligendo.Unde homines fatui qui nesciunt causaꝫ mirantur aliquando vehemẽter quãdo

aliquis moritur repente recepto paruo vulnere. Luna vero vicesima sep tima: vicesimaoctaua: vicesimanona: tricesima est timenda: quia aut est i coiunctione: aut circa coiunctionem. Luna vero quattuordecima semp e plena. Unde tredecima quattuordecima quindecima etiam sextadecima e timenda et secundum aliquos duodecima: quia est prope lumen plenum. Regula de l na quo ad signa breuis et vtilis: sed debes scire quod sol moratur in quolibet si gno triginta diebus et paulo plus quod non facit errorem. Et debes scire quod so ingreditur signum arietis in medio martii residet in eo vsque ad medium men sis aprilis et de sic aliis: scito et cognito in quo signo est sol si vis scire in qu signo est luna. hec est regula habeas kalendarium et computa quot dierum est lu na: et adde duos dies et diuide totum per quintum et si habueris vnum quinari per duo signa distat luna a sole: si autem habueris. ii. quinarios per quattuo signa intellige distantiam ita quod lunam intelligo procedere versus orientem. Pe regulam ergo tu scis in quo signo est sol: et per istam regulam scis in quo si gno est luna. Verbigratia si ita sit quod sol sit in principio arietis et luna si quinta ipsa erit in principio geminorum: et sic de aliis signis. Nota quod sophe ne pedum et alie parue vene consequenter fleubothomantur in vespere et post comestionem et causa est: quia tunc magis apparent: tum propter motum fa ctum de die: tum etiam ratione comestionis magis sunt inflate vene e magis apparentes: etiam quia grossi humores mouentur versus noctem. Alia causa est secundum aliquos: quia virtus magis debilitatur ex fleubotho mia istarum paruarum venarum qui ex fleubothomia venarum brachii propter maiorem diuersionem caloris et spirituum modo virtus est fortio post cibum quare et cetera. Si vena brachii non possit inueniri accipitur fer mentum bene acre et desuper emplastretur in nocte et in mane apparebit vena et cetera. Sanguineis fleubothomia in terreis signis magis ex pedit. Colericus in signis aquaticis. Fleumaticis in signis igneis. Me lancolicis autem in aereis signis.

Era que pigra appellatur sic fit. Reci. pul ueris. ro. rube spice masticis xilobalsami carpobalsami cinamomi cassie ligne assari omnium ana. drag. v. alo es drag. lxxx. teratur aloes per se et cribelletur et post cri bellationem misceatur cum puluere cribellato aliarum rerum et conficiantur cum melle despumato valet in do lore capitis ex frigida causa et calida et composita: et re mouet fastidium a stomacho: et ipsum in omnibus operationibus suis confortat soluit coleram vt fleuma et omnem materiam quam inuenit in stomacho et intestinis: et vermes interficit et eos educit mortuos et vi uos: datur cum aqua calida decoctionis lactucarum vel rosarum vel vio larum aut cum aqua calida in frigida causa. Dosis eius est ab vno aur. ad. ℥. ij.

Uando aliquis vult componere medicinam laxa tiuam ex simplicibus medicinis laxatiuis: sumat de vnaqua que quantum sufficit vni dosi ad purgationem postea si totum fuerit compositum ex quattuor medicinis accipias quartam totius et si ex quinta quintam et sic in aliis numeris (verbigra tia) si fuerit medicina laxa. scamonea: aloe agarico et colloquitida: sume mus ex aloe. ℥. iij. et ex colloquin. scrup. i. et ß. ex scamonea. scrup. ß. et aga

rico.ʒ.i.⁊ ſcrup.i.⁊.habebimꝰ in ſumma ex oibus collectis ſimul.ʒ.iiij.et ſcrup.iij.⁊ totius quarta erit.ʒ.i.⁊ quarta vnius.ʒ.⁊ hoc ſufficit vni doſi de hoc cōpoſito ex.v.medicinis ſumes quintā parteꝫ totius.v. Reci.tur bith.ʒ.i. Aloes.ʒ.iij. agarici ʒ.i.⁊.ſcrup.i.colloquin.ſcrup.i.⁊.ß.ſcamo⸗ nee.ſcrup.ß.collectis medicinis ſimul fit ſumma de omnibꝰ ꝙ erit totum ꝯpoſitū.ʒ.v.⁊.ſcrup.iij.cuius quinta erit.ʒ.i.⁊ quinta vnius.ʒ.⁊ hec quāti tas de hoc compoſito ſufficit vni doſi in homine vno.

Eneralis regula de rob quomodo fit eſt nominis expoſitio q̇d hic dicatur per rob: vbicūqꝫ ex perieſ in ſciētia medicine intelligas ſuccū vel humi⸗ dū actuale expreſſuꝫ a re poſt cōcuſſionē rei ⁊ decoctū vſqꝫ ad rei ſpiſſitudinē vel quaſi vſqꝫ ad ſyrupizatio⸗ nē: ⁊ ſpecialiter quando decoq̇tur ⁊ inſpiſſatur abſqꝫ adiuncto fit: ⁊ pōt fieri ex qualibet re: hoc modo reci piatur res viridis ⁊ digeſta ſiue ſemi digeſtionis ⁊ ꝑ fecte ꝯtūdiſ ⁊ exprimitur eiꝰ ſuccus cū cocleari vel manibꝰ aut alio mō et colaſ illud quod exprimiſ a re: ⁊ ponitur tunc ad ignē ⁊ bulliatur donec eiꝰ medietas ſit ꝯſumpta aut donec eiꝰ due medietates ꝯſūpte fuerit ⁊ de ſpu mat ⁊ reſeruaſ ⁊ hoc erit rob cuiuſlibet rei ⁊ erit illiꝰ nature ſecūdū ꝙ eſt res ex qua deriuatū fuit: ⁊ eſt preter hoc nobilioris operationis q̄ꝫ res ipſe ſecundum quod ipſum ſi non fuerit decoctum.

Illule cocchie q̄ valēt ad oēꝫ dolorē capitiſ ⁊ ſpecialiſ q̇ fit ex materia fleumatica frigida et ꝯpoſita et ꝓpter hoc remouēt cartharꝝ ⁊ valēt in epil'ia obtal⸗ mia ⁊ omnibꝰ egritudinibus auriū oculoꝝ: ⁊ omniū in interioꝝ ſenſibiliū ſic fiūt. Reci.pul.pigre.ʒ.x. colloqui ʒ.iiij.⁊ tertiā ſcamonee.ʒ.ij.ß.⁊.turbith ſticados.aū.ʒ. vi.fiāt pillule ad modū ciceruꝫ groſſi cum ſucco ruthe vel apij.Doſis earum eſt.ʒ.i.⁊.ß.vel.ʒ.i.ſola.

Argariſmus q̇ mundificat caput ⁊ deponit fleuma. Reci.piretri piperis.aū.ʒ.ij.ſinap̄.ʒ.v. granoꝝ granati acetoſi.ʒ.iiij.terātur ⁊ conficiātur cū melle ⁊ fi at gargariſmus cū aqua calida. Aliud ad idē. Reci.ſina pis ſanſuſi.aū.ʒ.ij.aceti mellis quātū neceſſe eſt miſce antur ⁊ adminiſtrētur. Gargariſmus ad paraliſim tor turā ⁊ grauitatē lingue. Reci.ſinap̄.origani.ʒʒ. piperis al.piperis lon.piperis nigri piretri oiꝫ aū.ʒ.ß.baurach ʒ.iiij.yſopi ſucci radicis lilij celeſtis radicis capparis ſtafiſagrie.aū.ʒ.iij. granoꝝ granati torrefactoꝝ ſanſucci ſicci.aū.ʒ.viij. terātur ⁊ cōficiātur cū melle: ⁊ diſſoluētur cū ſecaniabin mixto cū aqua ⁊ gargariſetur cū eo. Gar gariſmi fiūt cōtra ſquinātiā ⁊ dolorē in gutture: primo in principio cū ſuc co moroꝝ imaturoꝝ ⁊ ſucco corticū imaturoꝝ nucū ⁊ ſucco berbeꝝ ⁊ vino de granatis ⁊ ſimiliū cū aqua calida repercutiūt eniꝫ materiā a loco ⁊ con fortāt locū ne āplius materiā recipiat. Gargariſmus qui fit in augmento confortat locū ⁊ diſſoluit materiam ſquinantie. Diſſoluatur medula caſſie fiſ.cū aqua calida ⁊ miſceatur cū ſucco ſolatri. Gargariſmus qui mundifi cat ⁊ diſſoluit omnem ſuperfluitatem gutturis oris et gingiuarū et loca

ista omnia cōfortat. Sumatur oximellis squillitici vel eius acetū ꝛ dissoluatur cum aqua calida: vel aqua decoctionis ysopi quod melius est. Gargarismus q̄ vocē clarificat ꝛ mūdificat cānaȝ pulmonis ꝛ guttur ꝛ totum caput ꝛ confert ad catarrum. Sumuntur ysopus yxeros ꝛ liquiritia ꝛ crocus terantur perfecte ꝛ misceantur cum melle. ro. ꝛ aqua calida vel aqua decoctionis loquitur quod est melius.

Caputpurgiuȝ appellatur omne illud quo caput purgatur ꝛ specialiter illud quod ponitur cum nasali vel quod ponitur in naso aliquo modo vel ingenio per quod purgatur materia ventosa vel humorosa capitis. Scire hoc cōuenit ꝙ caputpurgium vel nascale non debet fieri nisi post purgatiōes vniuersales totius corpis. Caput purgiū quod valet ad sodam antiquā ex ventositatibus: et fleumate: ꝛ conferēs ad dolorem oculorum ꝛ aurium tīnitum ex ventositatibus sic fit. Reci. fellis tauri mirre musci. añ. scrup. i. aloes. scrup. ß. terātur ꝛ fiant pillule vt lēe et cum necesse fuerit dissoluātur cū aqua calida: vel aqua dcoctionis sauine qđ meli⁹ erit ꝛ imponātur cū nascali. Aliud ad idē. Reci. castorei oppopo. croci galle adip. añ. ȝ. i. terātur ꝛ cōficiētur ꝛ fiāt pillule ꝛ soluātur cū aqua ꝛ ponantur in naso cū nascali vel alio ingenio. Aliud quod abscindit descēsum lachrymaꝝ ab oculis ꝛ valet ad sodā frigidam ꝛ ventosam sic fit. Reci. fellis. adip. ꝛ fellis tauri siele succi anta. ȝ. ß. misceantur ꝛ fiat caputpurgiū ex eis. Caputpurgiū quod valet ad emigraneā antiquā q̄ fit ex fleumate ꝛ ventositatibus grossis sic fit. Reci. oppopo. fellis lucij vel alterius piscis. añ. ȝ. ij. lentiū amaraꝝ. ȝ. vi. serapini origani. añ. ȝ. i. terantur ꝛ cribrentur ꝛ fiant pillule ꝛ soluantur ex eis. ij. grana ordei cū oleo de amigdalis dulcib⁹ ꝛ oleo de auellanis ꝛ oleo de se. cucurbite ꝛ fiat ex eis caputpurgiū in capite omni mens. in principio. Caputpurgiū ad sodā ex caliditate sic fit. Reci. spodij. ȝ. ij. opi. grana. ij. croci. ȝ. ß. terātur ꝛ conficiātur cū oleo de nenufare vel oleo violato cū lacte mulieris puellā lactātis. Aliđ ad idē. Reci. amuli zuccari añ. ȝ. ij. opij. ȝ. iiij. spodij. ȝ. gra. ß. i. croci. ȝ. ß. fiāt pillule ꝛ dissoluātur cū aqua frigida. Caputpurgiū qđ valet ad furfures capitis sic fit. Reci. cāphore croci añ. ȝ. ij. spodij tria grana ordei terātur ꝛ cōficiantur cū albumine oui fiāt pillule ꝛ dissoluātur cū pondere trium granoꝝ ordei aque fluuialis aut cū lacte mulieris ꝛ oleo violato ꝛ ponatur in naso. Caput purgiū mirabile nostrū quod fecimus conferens ad debilitateȝ visus ꝛ tenebrositatē ꝛ pannum ꝛ lachrymas sic fit. Reci. succi cicoree succi ruthe succi eupathorij succi celidonie ꝛ eufrasie fellis thauri: lucij ꝛ gruis misceantur ꝛ fiat caputpurgiū bis vel ter in ebdomada: post purgationem factam omni ebdomada cum pillulis cochijs. Aliud. Reci. Salamā. i. radix eius. masticis. piretri. turbit. ȝȝ. añ. tere. ꝛ miscere. ꝛ pone in paruo saculo lineo: inter dentes et mastica. et fleuma descendet. potest hoc fieri sine purgatiōe precedēte: de mane tamē ꝛ ante comestionem. Aliud fit de iure maiorane abstracto per nares ad cerebrum.

Incipit astronomia ypocratis de infirmitatibus

Dixit ypocras q̇ fuit medicus ꝛ magiſter o-
ptim⁹. Cuiuſmodi medic⁹ eſt q̇ aſtronomiam ignorat
Nullus homo debe committere ſe in manus illius
qui non eſt medicus perfectus. Cognoui quia opus
erat ſciendi aſtronomiā aſpexi libros ypocratis ꝛ in-
ueni librū hūc paruū ſed optimū. Dicit ypocras ꝙ me
dicus p̄mo aſpiciet lunā quādo eſt plena luminis qꝛ
tūc creſcit ſāguis ꝛ medulla in om̄i hoīe ꝛ medulla in
beſtijs omnibus: ꝛ augmentum in mari ꝛ in cunctis mundanis rebus.

Quādo infirmitas cadit in lecto. Op⁹ ē vi-
dere ſi luna exeat tunc de combuſtione tunc enim cre-
ſcit infirmitas quouſq; veniat ad oppoſitionis gra-
dus: ꝛ quando fuerit in oppoſitione: aut ſi fuerit cū
malo planeta aut in malo loco: ꝛ ſi aſpexerit dominū
mortis per hoc poteſt ſcire vtrū debeat mori vel nō
ſi habuerit longam infirmitatem vel curtam. Nunc
videamus cauſam ſignoꝝ iuxta preſentiā lune in eis.

Cum infirmitas cuiq; accidierit quādo lūa
fuerit in ariete cū marte aut cum ſole erit infirmitas
in capite ꝓpter caliditatē ſolis ꝛ dolebunt ei pulſus
capitis. Habet ergo febres calidas ꝛ nō vadit calidi-
tas ab eo patiť quoq; anxietatē ꝛ vix loquitur. In pe
ctore q̊ꝫ nimiū calorē patiť ꝛ dolorē in pulmone: ꝛ hꝫ
vehemētiſſimū pulſū. Neceſſe eſt enī ei minuere de
vena cordis ſanguinē ꝛ vti rebus frigidis in potu et
cibo minuētibus calorē ꝛ habet infirmitas ſeuire in freneſim. Et qn̄ cū ca
fuerit mars aut ſaturnus moriet́ ex hac īfirmitate infra. vij. dies die quo
lūa fuerit cū ſole p quartū aſpectū vl' pl⁹: hoc ē ſi lūa addat ſuo luīe. Si lūa
fuerit in ariete ꝛ infortunā aſpexerit quadrato: aut oppoſitione ꝛ ſi fuerit
illa infortuna ſaturn⁹ erit infirmitas in capite: ꝛ ēt iſta infirmitas ducet
eū extra mētē ꝛ faciet inſanū: ꝛ nūc creſcit ꝛ nūc minuitur ꝛ eſt ſimul q̇ vi
dere nō pōt. Si nō ab aſtronomia neſcis nō poteris ſcire ei⁹ īfirmitatē. Et
ſi fuerit lūa in diminutiōe lūīs aut graduū qn̄ reuertiť ad primū aſpe-
ctū ſaturni. i. qn̄ eū dimiſit ꝛ p aliū aſpectū eā aſpexerit: terminatur infir-
mitas ſiue in bono ſiue in malo: ꝙ ſi aſpexerit īfortunā moriet́: ꝛ ſi nō aſpe
xerit meliorabiť. Et qn̄ lūa dimiſerit illos aſpect⁹ de q̇b⁹ diximꝰ ꝙ deberet
terminari: ꝛ inuenit iouē vel venerē p aliquē aſpectū anteq̄ veniat ad cō
buſtionem ſuper eum ſtabit infirmitas donec luna veniat in aſpectū: aut
in oppoſitione ſolis: ꝛ ſic illos non inuenerit et inuenerit mercurium mo
rietur: et ſi inuenerit martem meliorabitur: et hec infirmitas erit de ali
quo fleumate albo. Et quando infirmus preſentit infirmitatem et fu-
erit luna addens in ſuo lumine: et gradibus: et mars et ſol in ariete erit
infirmitas in capite ꝛ in roſan. et naſcitur ei apoſtema in capite de fleu-
mate albo: et exiet ei ſanguis de naribus et oportet cū vti frigidum et o-
pus eſt ei medicina vnde apoſtema moriatur: et ſi fuerit luna cum mer-
curio in loco ſolis euadet infirmus: ſed primum habebit magnum pericu
lum. Ideo mercurius cōcordat cum marte in vno negocio: ſed mars nō fa

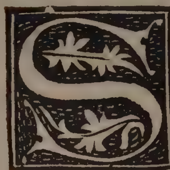
cit ſic cū ſaturno:⁊ moritur quādo ſaturnus fuerit in loco ſolis:ſed ſi fu
rit ipſe iupiter cū eo ibidē:vel mercurius aut venus habebit egritudine
diuerſam ſi aſpexerit eā mars vel ſaturnus aliquo aſpectu opus eſt illi v
det ei medicinā leuē quādoq; ſedet:quandoq; ſe volutat.Pone ſedez ei
iu loco alto ⁊ vt poſſit videre per totū ⁊ balneo vtatur;:⁊ ſedeat plane:
dormire fac eū plane:⁊ da ei aquā frigidā:⁊ da ei māducare quodvis.Qu
quādo ſic eſt aſpectus nō eſt opus ei dare medicinā iuxta phiſicaz vel ſic
placet.Et quādo aſpicit eā mars ex oppoſito vel quadrato illa infirmita
eſt ex ſanguine ⁊ ſentit caliditatē ⁊ ſiccitatē ⁊ dolet in nocte ⁊ non pote
dormire ⁊ habet voluntatē bibendi vinū aut res actu frigidas ⁊ eſt ei n
ceſſariū minuere ſanguinē:⁊ dare medicinā que eū reddat frigidū ⁊ hum
dum.Et ſi fuerit in iſto ſaturnus cū luna venerit ad eū ⁊ nō inuenerit fo
tunā morietur vſq; ad dies nouē a die quo ipſum primo cepit infirmita
ſi fuerit addens in ſuo lumine ⁊ gradibus ⁊ aſpexerit eam mars ex ſept
mo vel quarto ⁊ luua venerit ad ſaturnū ⁊ mercurius cū ea erit hec infi
mitas ex frigiditate aut fleumate:⁊ erit totus fractus ⁊ dirupt⁹ ⁊ vix pa
ca loqui poterit:⁊ ſtomachus erit ei induratus ⁊ non poterit digerere ca
lebit interius.Medicina laxatia erit ei neceſſaria quia illa infirmitas e
de colera alba.Aſpice lunā quādo veniet ad oppoſitū loci in quo fuerit e
cū ibi erit habebit magnū periculū ⁊ laborē ⁊ moritur ſi nō iueneris cū lū
aliquam fortunam in vno ſigno:⁊ ſi inueneris cū ea fortunam quoaduſq
ad viginti octo dies euadet.

Si luna fuerit in tauro.iij.

Ed cū aduenerit infirmitas ⁊ lūa ē in tau
ro ⁊ mars ⁊ ſol ibi cū ea habebit hāc infirmitatez in
nocte in pectore ⁊ lingua erit ſibi conbuſta ⁊ habebi
magnū calorē in oculis in ore : vadit raro ad ſellā e
balbutit ⁊ habet febrē ex ſanguine ⁊ nimiā ſitim pa
titur:opus ē ei medicina laxatiua ⁊ ſanguis minu
tio.Māducet q̄cquid velit:⁊ bibat de frigido caueat
de calido.Et aſpice quādo lūa fuerit in trino aſpectu
ad ſolem : ſi diminuitur infirmitas viuet : ſi creſcit moritur quando luna
erit in oppoſito ſolis:ſed ſi inuenerit iouem vel venerem non moritur.

Si luna fuerit in geminis.iiij.

I luna fuerit in geminis quādo accidit in
firmitas vel aſpexerit eā mars vel ſaturn⁹ ex oppoſi
to vel quarto ē infirmitas de eo quod perdit ſomnū
aut q̄r habuit aliquā triſticiā vel nimiā cogitationez
de aliquo negocio dolebit totū corp⁹ ⁊ durabit hec in
firmitas cētū dieb⁹:poſtea hēbit calorē in corde ⁊ cū
iacet in nocte ſe multum extendit ⁊ dolebit epar et
ſi nō fuerit cū lūa vna ex fortunis morit̄ vſq; ad dies
xxx.Cū aūt fuerit lūa in geminis addēs in ſuo lumie ⁊ gradib⁹ ⁊ mars aſpe
xerit eā ex.iiij.vel.vij.erit hec infirmitas ex colera rubea ⁊ febres hz ⁊ pul
ſus eſt ei vehemens minuat ⁊ frigidū vtat̄. Si autem ſaturnus fuerit in
illo aſpectu et nulla fuerit fortūa moritur qn̄ lūa venerit ad oppoſitū ab
illo in quo erat quādo cepit infirmitas;ſed ſi aliqua fortuna eā aſpexerit

euadet: sed magnum periculũ habebit. Si fuerit luna in geminis erit hec infirmitas ex humiditate. Et si saturnus cum ea fuerit in capitis parte tunc caue ne minuat. Et non vtatur humidis nec frigidis sed temperatis Aspice quando luna venerit in oppositione solis si inuenerit aliquam fortunã inspicientem eam bono aspectu viuet alioquin moritur. Si vero sit in geminis luna ꝛ aspexerit eã aliqua fortuna ex vno aspectu viuet ꝛ mutatur hec infirmitas in aliã: sed quando dimisit eam fortuna ꝛ non inuenerit aliquam quousq venerit in oppositum loci in quo erat non poterit scire medicus quã infirmitatem habebit: sed tunc euadet quando luna fuerit in oppositione predicta. Si autẽ luna fuerit in geminis ꝛ cũ ea fuerit sol ꝛ mars erit hec infirmitas magna: ꝛ vn⁹ ei lachrymabitur oculus veniet q in frenesim: ꝛ magnus est ei timor ꝛ timet multum ꝛ apparet ante ipsum diuerse figure ꝛ pulsus in eo nõ inuenitur ꝛ pulsus capitis dolet. Caue ne minuat ꝛ leuis cibus ei detur ꝛ fac euz iacere in loco tẽperato. Aspice ergo quando luna venerit ad aspectũ quartũ primi loci qꝛ tũc moritur Sed quando fuerit cum sole ꝛ marte ꝛ aspexerit eã fortuna ex bono aspectu ꝛ luna est addẽs lumini ꝛ gradibus euadet cum luna venerit ad quartum aspectum in quo fuerit primum. Uide ne des ei potionem sed vtatur leui cibo ꝛ in alto sedeat.

Si luna fuerit in cancro. v.

SI luna fuerit in cãcro quãdo venit infirmitas ꝛ aspexerit eã saturn⁹ ex quarto ꝛ septimo est infirmitas qꝛ exiẽs a balneo frigus enim inuasit ꝛ nullũ sentit odorẽ: dolebit ei pect⁹ ꝛ tussim habet ꝛ parũ caloris: pulsus in eo non inuenitur ꝛ stomachũ dolet et renes ꝛ opus est ei medicina corporis mũdificatiua et q̃ tussim reprimat. Si vero nõ fuerit cũ luna vel nõ aspexerit aliqua fortuna donec venerit ad quartũ aspectũ loci in quo fuerit qñ cepit ĩfirmitas ãte oppositionẽ moriť ad decẽ dies. Sed si aspexerit eã fortũa viuet sed magnã fatigationẽ habebit. Si aũt lũa fuerit in cãcro: ꝛ aspexerit eã mars ex quarto vel septimo infirm⁹ primũ nimiũ vomit aut habet malũ stomachũ: opus ẽ ei medicina frigida et stomachi restrictiua. Si vero aspexerit eã aliqua fortũa in ipso loco moritur anteq̃ veniat ad quartũ aspectũ. Si vero luna in cancro cursu est vacua hec infirmitas est ex potu nimio ex quo vene replete sunt ꝛ se nimiuz distẽdi: habet quoq dolorem in nocte ꝛ voluntatem sedendi in alto ꝛ discooperto: loquẽtem audire non vult vtatur rebus tẽperatis q̃ eũ infrigescãt: quãdo enim luna venerit ad oppositũ cancri euadet. Sed si inuenerit martẽ vł solẽ conuertetur hec infirmitas in febres calidas: pulsus nõ mouetur semper vno modo: minutio necessaria est ei ꝛ durat secũdum infirmitatẽ. Si fuerit vt dixim⁹ de loco nisi fuit ad quartũ gradũ. Si autem inueneris a. xc. vsq ad oppositũ habet tunc videre maluz ĩ nocte: aut clamat: aut nimiũ fatigat. Sz qñ venerit ad illũ aspectũ euadet. Sz si nõ inuenerit ĩ loco primo fortunã recidiuabit hec infirmitas in aliã. Sz euadet quãdo lũa reuersa fuerit ad primũ locũ. Et si fortunã ibi nõ ĩuenerit moriť Si aũt fortũa eã aspexerit bono aspectu euadet. Si aũt lũa fuerit in cãcro et saturnus ꝛ iupiter cũ ea habebit morbũ per. xxx. dies ꝛ viuet. Si autez

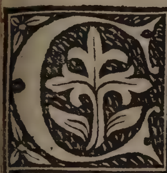
luna fuerit in cancro ⁊ saturn⁹ ⁊ mars ⁊ ven⁹ cū ea erit infirmitas ex f
gatōe itineris ⁊ quādo vēit a nimio exercitio cū mlīere voluit se ⁊ fit m
tum debilis. Non minuat sed vtatur cibo ꝯfortatiuo caueat a frigidita
Cū luna de loco primo venerit ad oppositū ⁊ non inuenerit aliquē pla
tam euadet quādo veniet ad oppositū primi loci: ⁊ si fortunā inuenerit t
euadet ⁊ si in fortūā crescet infirmitas ⁊ moritur. Si vero lūa in cācro ⁊
turn⁹ ⁊ mars ⁊ mercurius cū ea est infirmitas ex labore studēdi vel legē
et est de colera nigra. Quando autē egressa fuerit de loco primo ⁊ inuen
rit fortunā euadet cum luna venerit ad quartū aspectū illius fortune. S
si inuenerit infortunā habet mori quando in quarto illius infortune fu
rit aspectu. Sed si non inuenerit aliquē planetā euadet dū venerit ad o
positum. Sed si inuenerit infortunā durabit hec infirmitas vsq̄ dū ve
rit ad primū locū ⁊ euadet. Sed cū luna inuenerit infortunam per ma
aspectum quando vadit ad oppositū efficitur mente captus. Si non inf
tunā inuenerit cadet in aliam infirmitatem ⁊ euadet.

Si luna fuerit in leone. vi.

Quādo luna fuerit in leone et aspexerit e
saturnus ex quarto vel sexto erit infirmitas ex fle
mate ⁊ dolorē habebit in capite. Ita q̄ vomet inte
na ⁊ habebit febres multas ⁊ nimiū durabit hec i
firmitas ⁊ maior erit interius q̄ exterius ⁊ nimiu
erit stipticus: ⁊ si nullā fortunā aspexerit morieṭ dū
venerit ad quartum aspectū leonis. Sed si fortu
aspexerit euadet dū venerit ad quartū aspectū. Si
ro lūa ē in leone ⁊ aspexerit eā mars ex quarto vel sexto erit infirmitas
abūdātia sanguinis ⁊ calorē nimiū patitur: ⁊ cū due febres accipiūt bib
res frigidas ⁊ siccas. Sz si aspexerit eā fortūa ex bono aspectu euadet po
fatigationē magnā. Sz si forma nō aspexerit moritur qn̄ venerit ad op
sitū loci tēpore ifirmitatis accepte. Si nō infortuniū primo aspexerit m
ritur quādo venerit ad quartū aspectū. Cū aūt lūa fuerit in leone i qual
cūq̄ grauamie aspexerit eā mars: aut sol ex quarto habebit nimiū calo
interius in pectore ⁊ pedes ⁊ manus frigidos: dolorē in capite opus est
minui si pōt: qn̄ lūa est in primo signo: si i illo signo nō potest: expectet
nec lūa veniat i medietate sui luminis. Unguat quoq̄ pedes q̄ tollat frig
tatē. Si mars vel sol cū ea erit ē hec infirmitas ex dolore cordis: qn̄ er
venerit luna ad quartū aspectū primi loci euadet. Quando luna euener
ex vno de locis quos dixi ⁊ īuenerit iouē in itinere vel venerē anteq̄ ve
rit ad quartū aspectū: opus ē ei cōponere balneū ⁊ sedere in loco alto. S
vō saturnū inuenerit cōuertetur hec infirmitas ad vesice vitiū ⁊ euad
quādo luna venerit vel redierit ad primū locū. Et quando luna inuene
solem vel martē ⁊ fuerit saturnus vel mercurius cum ea erit infirmita
sicut diximus ex dolore cordis ⁊ erit longa timendum est ne veniat in p
sim vtatur frigidis nō iaceat in loco lucido. Aspice quando luna est i qu
to aspectu: ⁊ si hec infirmitas crescit moritur. Si minuitur euadet quā
luna venerit ad oppositum sed si inuenerit infortunam non euadet don
luna tantum pergat quantum ad locum in quo primo erat.

Si luna sit in virgine. vij.

Um lũa fuerit in virgine et saturnus aspe
xerit eam ex quarto vel septimo habebit dolorẽ sto-
machi ⁊ ventris ⁊ tele sustinẽtis intestina interius
habentis apostema de fleumate albo interius etiam
patit quandoq̃ ⁊ debilis est ei pulsus ⁊ nemo per a-
strologiã de infirmitate eius potest cognoscere vtat
frigidis ⁊ temperatis: opus est vt sanet apostema ita
q̄ non aperiatur. Ista enim infirmitas futura ē lon
a si non fortuna eam aspexerit euadet post dies multos si infortuna mo
itur ad dies.xl. Cum fuerit luna in virgine ⁊ fortuna in quarto vel septi
no erit infirmitas cum magno calore interius ⁊ nimium assellat ⁊ pro-
cit sanguinem ⁊ venenũ ⁊ pulsus est ei fortis ⁊ quandoq̃ minuitur: pa
itur quandoq̃ anxietatem habet etiam malum stomachum vtatur sti-
tica medicina stomachum confortante sed si luna non aspexerit eam
liqua fortuna moritur vsq̃ ad dies.xxx. et si aspexerit viuet. Cum lu-
a fuerit in virgine vacua cursu stomachus infirmi erit debilis: habebit
uoq̃ fluxũ ventris: ⁊ quando mittit vrinã pungit eũ vesica: habet quoq̃
olorem viridem ⁊ vrinã vix facit: sed si fuerit cum ea mars vel mercurius
el sol erit infirmitas magna ⁊ vix loquitur: opus est ei medicina que pau
tim fluxum restringat: habebitq̃ magnũ periculũ quãdo luna proueni-
ad oppositũ. Si aspexerit eam fortuna viuet: ⁊ si non moritur. Et si fue
t sicut dictũ est prius ⁊ inuenerit saturnũ cũ luna: aut mercuriũ aut ve-
erem siue iouem erit infirmitas longa ⁊ habebit dolorem capitis ⁊ non
uadet donec luna veniet ad primum locum.

Quando luna est in libra.viij.

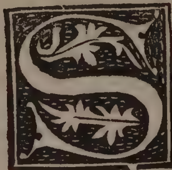

Um luna in libra fuerit ⁊ saturnus aspexerit
eaꝫ ex.iiij.vel.vij. erit infirmitas ex nimia potatione et
maior erit quãdo lũa erit in diminutione luminis ⁊ gra
duũ ⁊ ĩ oculo ceperit ⁊ tẽpora ei dolẽt: pectoris est ei stri-
ctio: tussis ⁊ hec ē ex fleumate in pulmõe: sternutat mul-
tũ: hꝫ quoq̃ febres leues opꝰ ē ei medicina tẽperata in ci
o: si aspexerit eã mars ex malo moritur: si nõ viuet cum luna venerit ad
ppositũ primi loci. Si aũt lũa fuerit in libra ⁊ aspexerit eaꝫ mars ex.iiij.
l.vi. erit infirmitas ex sanguine ⁊ habebit magnas febres: ⁊ pulsus ⁊ in
octe videt pessimas visiones ⁊ non potest dormire: ⁊ habet apostema ex
umate ⁊ est ei necessaria minutio ⁊ medicina temperata. Et si nõ aspexe
eaꝫ aliqua fortũa morit vsq̃ ad dies.xxiij. ⁊ si aspexerit eam euadet cũ
na venerit ad oppositũ. Qñ lũa fuerit in libra ⁊ pegrina erit infirmitas
dolore pedũ ⁊ manuũ interius habet calorẽ ⁊ oculos graues quasi vio-
ntos ⁊ balbutit cum loquitur. Medicina ergo ⁊ dieta sunt ei necessaria
igida ⁊ humida ⁊ minutio. Cũ aũt luna exierit de loco primo ⁊ inuenerit
tunaꝫ aut fuerit cũ ea euadet dũ luna venerit ad septimũ sin autẽ morit
ũ aũt luna fuerit in libra ⁊ mars ⁊ sol in oppositione erit infirmitas in
pite magna: similiter si saturnus cũ luna fuerit ⁊ oculi eius lachrymant
inutio est ei necessaria ⁊ medicina laxatiua. Et si luna inuenerit venereꝫ
t iouem quando egreditur de loco isto euadet alioquin moritur.

De luna quãdo est in scorpione.ix.

Um luna fuerit ĩ scorpione et aspexerit e
saturnus ex quarto vel septimo erit ĩfirmitas ex san
guine putrido aut veneno: si luna fuerit in diminuti
one luminis ⁊ gradus ⁊ nõ aspexerit eam fortuna m
ritur ⁊ si fuerit aspectus in lumine ⁊ gradu ⁊ fortun
aspexerit eã viuet. Cum aũt fuerit luna in scorpione
mars in eodem ⁊ iupiter aspexerit eã ex quarto habe
bit febrem validam. Necessaria est ei medicina laxat
ua temperata: ⁊ cum exierit luna de loco isto ⁊ iunget se ioui euadet. Cum
luna est in scorpione peregrina quando primũ incipit infirmitas leuis h
bebitur ⁊ vadit ⁊ mutat se in malũ apostema vero patitur in vesica ⁊ pi
stule ei nascuntur in natibus. Cum autem luna venerit ad tertiũ aspect
loci in quo fuerit patitur febres calidas: ⁊ cum luna venerit ad solẽ ⁊ no
inuenerit fortunã moritur: si vero ĩuenerit nascetur ei apostema in aliqu
iliorum ⁊ viuet: ⁊ opus est ei vt aperiatur in balneo et non in loco calid
vel frigido. Cum autem luna est in scorpione ⁊ cum ea mars ⁊ saturn⁹ ist
infirmus habebit febres calidas ⁊ alias frigidas propter hoc accipiat re
que minuant fleuma: ⁊ inde vadat ad sellam nec minuat. Quando ver
luna egredietur de loco isto ⁊ aspexerit etiã fortuna euadet vsq; ad dien
decimumquartum: ⁊ si non aspexerit durabit vsq; ad viginti dies.

Quãdo luna est in sagittario.

I luna fuerit in sagittario et aspexerit eam
saturn⁹ ex quarto vel septimo erit infirmitas ex fle
mate habebit quoq; calorẽ in toto corde pedes tan
frigidos: durabit vero ista infirmitas vsq; dũ lũa i
gatur saturno bis. Sꝫ si ĩuenerit fortunã nõ durab
ãpli⁹ quousq; lũa venerit ad oppositũ primi loci. C
vero lũa fuerit in sagittario ⁊ aspexerit eam mars
quarto vel septimo ⁊ addiderit in suo lumĩe ⁊ gradi
erit infirmitas quã medicus scire nõ põt nisi per astronomiã: qꝛ nõ dol
caput. nũc corp⁹: nũc aliter patit ⁊ cuꝫ ei ita accidit qñ intrabit balneum
nimis calefacit ⁊ nimiũ frig⁹ intrauit in pect⁹ suũ ⁊ in caput: vomit quoq
multũ ⁊ assellat op⁹ est ei stipticis: sed leui vtatur dieta ⁊ leui sirupo pr
ter acetosuꝫ. Cũ luna exierit de scorpione ⁊ ĩuenerit saturnũ moritur. Se
si inuenerit fortunã viuet sed magnã habebit fatigationẽ. Cũ lũa exier
a sagittario in secundo vel tertio signo erit infirmitas ex tussi ⁊ doloreꝫ i
pectore habebit. Et quando exierit de isto loco ⁊ aspexerit sagittariu
ex quarto euadet: et est ei necessaria medicina mollificatiua timeat autem
ne balneum intret.

¶ Quando luna est in capricorno

I luna fuerit in capricorno et aspexerit e
saturnus ex quarto vel septimo ⁊ fuerit in diminuti
one luminis ⁊ gradibus est infirmitas ex nimia fat
gatione sudor ⁊ frigus accipit eum nimis est clausu
et sternutat multum stomachus ⁊ pectus ei multum
dolent: habet quoq; febres ex fatigatione vtatur reb
temperatis ⁊ sirrupo temperato. Quandoautem lu
na aspexerit fortunã euadet sed habebit magnã fat

gationem. Si vero nō aspexerit moritur vsq ad dies.xxx. Cum autez luna fuerit in scorpione ꝛ aspexerit eam mars ex quarto vel septimo erit infirmitas ex vomitu: habetq fluxum ventris: ardetq ei multum ꝛ inflat et habet magnam febrem ꝛ sudat multum pulsus est ei inequalis: opus est ei medicina frigida. Si autem luna aspexerit fortunam euadet si non moritur vsq ad quinq dies. Cuz autem luna in capricorno fuerit ꝛ mars et sol secum erit infirmus ex nimia calefactione ab igne et fatigatione et accipit eum febris ex colera citrina. Caueat a balneo ꝛ se non infundat in aqua frigida. Sed qn̄ exierit luna nō euadet vsqz ad dies septem.

Quādo luna est in aquario. xij.

Um luna fuerit in aquario addens in suo lumie ꝛ gradu ꝛ aspexerit eam saturnus ex quarto vł septimo erit infirmus ex nimio labore: quādoqz crescit quādoqz minuitur ꝛ timenduz est de eo et perdit sanguinem. Aspice quando venerit ad oppositū si meliorabitur viuet. Sin aūt viuet vsq ad dies quattuor. Cum vero luna fuerit in aquario peregrina primo habebit malum in corpore: ꝛ dolebit interius: hz quoqz febres calidas ꝛ durabit multum ꝛ habebit magnā anxietatem. Sed quādo luna venerit cum sole aspice qn̄ egredietur a sole. Si inuenerit fortunā anteq̄ veniat ad locū in quo incepit infirmitas tūc euadet. Si nō inuenerit fortunā morit̄. Cū luna fuerit in aquario ꝛ saturnus vel mercurius cū ea est infirmitas ex colera nigra. Sed si sit addens suo lumini ꝛ gradib⁹ ꝛ inuenerit fortunam euadet. Si nō inuenerit moritur.

Quando luna est in piscibus

Uando luna fuerit in piscibus addens lumini et gradib⁹: ꝛ saturnus aspexerit eam ex quarto vel septimo est infirm⁹ ex frigore ꝙ eum accepit habet dolorem in capite ꝛ in ventre: ꝛ est ei opus medicina calida que frigus expellit. Si aspexerit fortuna viuet. Sed postq̄ euadet vene ꝛ nodi dolent ei. Cum vero luna in piscib⁹ fuerit addens suo lumini ꝛ gradibus ꝛ aspexerit eam mars a quarto vel septio erit infirmitas ex nimio potu ꝛ cibo ꝛ ex nimio sanguine ꝛ colera: est op⁹ ei vt minuat ꝛ maiorez dolorem habebit in nocte q̄ in die. Sed si nō aspexerit fortunam in ip̄o loco in quo accepit eū infirmitas moritur. Si aspexerit euadet qn̄ luna veniet ad predictū locū. Cū eñ luna fuerit in piscib⁹ ꝛ ven⁹ et iuppiter cū ea infirm⁹ sitdauit ꝛ bibit aquā ꝛ habebit dolorē in oculis: habebit quoq febrē cū frigore ꝛ apostema cū calore: opus est ei medicina paratiua ꝛ caloris expulsiua: ꝛ qn̄ venerit luna ad oppositum loci euadet. Cū luna fuerit in piscib⁹: ꝛ mars cū ea erit infirm⁹ ex calore: opus est ei vt minuat ꝛ si fortuna eā aspexerit viuet: si nō moritur. Ad ꝯfortandū virtutem retentiuā. Elige signa frigida ꝛ sicca: vt sunt taurus: virgo: capricornus. Pro ascendēte vel ꝙ lūa sit in eoꝝ aliquo. Ad virtutē expulsiuā: elige signa frigida ꝛ humida; vt sunt cancer: scorpi⁹: et pisces. Humorꝗ pla-

netam aspiciat: vt saturnum: melencolia: solem: iouem: et venerem: sanguis: martem: vero colera: et lunam fleuma. Summe tamē caue ne luna malum aspectuz habeat ad saturnum aut martem. Quodqꝫ luna siue dominus ascendētis nō sint in quarta et octaua domib⁹: neqꝫ luna sit ascendens. Explicit.

Ractatus. Jo. de zantuliete barbātini de dietis totius anni. Et primo quo ad mensem ianuarij vti zinzibere bonū est. Reupōticū bibere. Sanguinez minuere nō est vtile: qꝛ humores frigidi dominantur cōplexioni. Calidis cibis et tēperatis vti bonum est. Electuariū dyagalange optimū est ad confortandū stomachū: corꝫ epar: mēbraqꝫ officialia: vti auibus bonū est: qꝛ generant subtilē sanguinē ꝛ notabilem. Bibere vinum clarū: rubeū: odoriferū vtile est ad generandū sanguinem q̄ filius nature dicit. Mense februarij vti diureticis calidis vt semi apij feniculi mixtis cum melle condito bonū est: ꝛ minuere de police sinistre man⁹: ac vti pillulis de simplici aloes. Testiculos cū optimo vino calido abluere bonuz est: qꝛ ex tali ablutione mēbra principalia q̄ plurimū confortant: ꝛ digestio meli⁹ ꝓcurat. Etiaz aromaticis vti tēperate ꝓdest. Mense martij ɔditū bibere: dulcia comedere ruthā ꝛ leuisticū māducare radices cōfectas in spēbus. Assata comedere balnea ītrare bonū est. Sanguinem nō minuas: nec aliquā vētris solutionē facias: qꝛ frigus ex mutatione tpis suis virtutib⁹ enumerat. Betonica p̄pere ꝛ spēbus aromaticis calidis vti bonū est. Propter ieiuniū quo vtūtur xp̄iani ɔsulo q̄ omēs pisces fluuiales ꝛ lacunales assatos comedas cū oleo: aceto: ꝛ cynamomo: qꝛ hec tria ɔsūptia sūt piscū humiditatis. Marinos aut recētes cū vino et spēbus cōmedas: legumia nō laudo nec castaneas: qꝛ inflatiua sunt: vino albo ꝛ citrino vti bonū est. Mense aprilis bonum est sanguinē minuere. Bethonichā ꝛ pipinellā bibere: venā epaticā incidere. Solutionē ventris facere: vrinā purgare cum radicibus apij feniculi calidis temperati vti: omnes radices manducare: vnguentum balbistici ꝓpter stomachi dolorez: vinū exile bibere: aquam refutare nisi sit bene cocta. Caput pectinare: viridariū visitare: ortum videre: plantas pedum ꝛ manum cū aqua calida lauare bonū est: quia fumositates a toto corpore exalantur per fomentationes. Mense maij bis in ebdomada absinthiū bibere semen marati comedere: venā epaticā incidere: caput purgare cū yerapigra bonū: qꝛ calidi hūores in collo regnant illo tēpore. Cathaplasma camomille capiti imponere ꝓpter oculoꝝ tepiditatē. Acruia per interualla comedere: nullius animalis caput comedere: vrinā cum petrosilino purgare. Solutionē facere bonum ieiuno stomacho spaciatū per pratū aut viridariū ire. Et vinum temperatū bibere bonū ꝛ vtile est. Mense iunij aquam clarā ieiuno stomacho. Et interdū lac coctū bonū est bibere atqꝫ crudū propter coleram reprimendā: siceram nō bibas: nec spēs calidas recipe: neqꝫ irascaris meridie: neqꝫ acrūibus vtaris. Mense iulij sanguinē non minuas: neqꝫ ventris solutiuū accipias: neqꝫ vtaris acrūibus: qꝛ omē simile suū simile multiplicat ꝛ facit furere. vtaris saluia ꝛ rutha ꝛ flore apij: quia latet virtus in reb⁹ q̄ nō patefiūt medicis vagipalātib⁹ secreta. Mēse augusti: caules

naluas nō comedas cicera ꝛ nalū nō bibas: qꝛ dulces liquores patiūtur indiscretā cōplexionē. Medullas aīaliū nō comedas aceto ꝛ pulegio cū aqua calida vti bonū. In memetipso oxizaccara vsussum: lactuca vti cū aceto nequaꝙ timeas fe. Non vtaris acrūibus alliata ꝛ pipata: cassifistu: bis in ebdomada cū frigida aqua ieiuno stomacho sumes qꝛ bonū ꝛ iocūdū ē. Mense septēbris oīa ꝙcūꝗ vis comedas tēperate: qꝛ oēs esce bone sunt. Ideo quia corpora superiora in aprili: ꝛ in septēbri recta acie inferiora respiciūt. Et ideo peccant miserrimi alkimiste ꝙ non nouerūt planetas adequare metallis solus deus est ꝙ nouit miscere totum per totum. Costum et masticem bibere: quia multum viscera confortant lac ouium bibas: quia sanguinem dulcorat et puriorem reddit. Mense octobris racemis et ficubus siccis vtere: mustum bibe cum gariofilis: porros cum melle comedas quia coleram estiuam purgant: purgeris cum dyassene: quia attractiuum est melācolie. Noli cum tristibus conuersari: nec cum rusticis: quia illo tempore crudeliores sunt: pillulis de mastice et aloe gloriosum est vti. Mense nouembris: cynamomum bibe: et galanga tibi non detur in cibis obliuioni. Balneis non vtaris. Ideo quia inter terminans ꝛ terminatum est discordia: minuas sanguinem inter spatulas cum ventosis et super natem venam epaticam solam incide: quia tunc sanguis magis coagulatus est vtaris pillulis de croco et aloe citrino: non est bonum vti piscibus lacunalibꝰ. Mense decembris spicanardi vti bonuz est: quia fastidium a corpore expellit: quecūqꝫ vis comedere manduca: ideo quia illo tempore omnia elementa certum habent motum et ventres hyeme calidissimi sunt natura. Esce ad esse temperate equaliter conueniunt. Fructibus crudis non debes vti: nec nimis calidis: ꝛ in nocte aliqualiter vigilare bonum est. Et masticare masticem ad purgandum dentes et caput. Ego enim in illo tempore post cibum ꝛ carnes pingues comestas cū aqua calida prouoco vomitum et multos malos humores receptos per ineptam diste mperentiam purgo. Explicit.

Uersus ad propositum magistrales.

Escas per ianum calidas est sumere sanum.
Hinc cape feruorem de police funde cruorem.
Hinc assature tibi sint. Et balnea cure.
Uenter soluendus cruor est pede minuendus.
Lac bibe caprinum gariophila vel cynamomum.
Lactuce frondes ac innumeros bibe fontes
Uenam non ledas dum sanum te facere credas.
Hinc calidos vigore cibos hoc mense memento.
Hinc venam pandas species quoqꝫ sedule mandas.
Hinc spretis rebus hijs vtaris speciebus.
Hijs vterisqꝫ domo speciebus cum cynamomo.
Sunt apte membris calide res mense decembris.

Sequitur tractatus Quid pro quo.

Ro aristologia: longa vel pondus equale
zurūbet. i. zedoarie. ⁊ tertia pōderis de mace ⁊ medie
tas ponderis de mace ⁊ medietas ponderis sui de co
sto. Et loco longe ponitur medietas ponderis sui de
pipere: et equale pondus zurūbet.
Pro absinthio abrotanū vel origanū vel polium.
Pro abrotano: absinthium vel origanum.
Pro assaro. zinziber vel polipodium quercinum ⁊ pō
dus ipsius. ⁊ semis acori: et. vi. pondus eius amomi.
Pro acoro in expellendis ventositatibus: vt iuuamento epatis et splenis
equale pondus de cimino cum tertia sui ponderis de aristologia.
Pro accatia succus lentisci vel ipoquistidos.
Pro aniso: daucus. i. pastinaca: vel sansucus. i. maiorana.
Pro aspalto pix liquida: vel semē vrtice: vel cruce: vel agni sperma.
Pro ameos anisum.
Pro amomo ameos vel cassia dupla: vel sauina in duplum
Pro acanto. i. spina alba: semē litij.
Pro abrongi. i. quodam grano laxatiuo: quo caremus serapinum.
Pro achante spermate. i. vrtice: sperma lichinda. i. candelabris herba.
Pro auripigmento sandaraca.
Pro agarico epithimum.
Pro antimonio plumbum vstum.
Pro acoro radix acanti.
Pro agarico epithimum: vel euforbium.
Pro assa fetida serapinum.
Pro aloe succus centauree vel stercus bouis vel litium.
Pro apij semine: semen rape.
Pro amigdalis amaris: absinthium vel nuclei persicorum.
Pro amigdalis dulcibus auelane: vel econuerso
Pro affodilorum radice: succus: vel radix blete.
Pro amigdalarum lacte lac euelanarum ⁊ econuerso.
Pro ambra storax calamita in duplum.
Pro armoniaco maiore: calamus aromaticus.
Pro armoniaco sale. sal capadocium: vel sal fortiter tritum.
Pro amilo yris illirico.
Pro axungia porcina medulla vituli.
Pro adipe ceruino: adeps lupinus.
Pro adipe vrsino vel lupino vulpinus.
Pro adipe cocodrili: adeps canis marini.
Pro balsamo terebētina distillata: vel oleū laurinū: vel gūmi edere.
Pro balaustia psidia: vel cupule glandiū: vel cortex mali granati.
Pro butyro la vaccinum.
Pro boragine cicorea: vel scariola.
Pro berberis omnes sandali ⁊ spodium.
Pro buzacharam ponitur zinziber.
Pro bolo armeno: sanguis draconis vel puluis balan.
Pro corallo simptitum.

Pro costo enula.
Pro calognidio semen coriandri.
Pro cappare genesta.
Pro capari radice: radix tamarisci.
Pro cassia: sauina: et cynamomum in duplum.
Pro calamo siluerstri rafanus.
Pro cimino semen basiliconis.
Pro cedria id est pice liquida: laudanum.
Pro cardamomo: charui vel cynamomum: vel piper longum.
Pro croco: aloe: vel equale: pondus de costo: et quarta ponderis ipsius de corticibus cassie lignee.
Pro cicidon galla laudanum.
Pro camedreos: vel camepitheos: radix lapatij agrestis.
Pro cipresso medietas ponderis eius de cortice granati: et pondus ipsius de sarco colla rubea.
Pro coranis pira immatura.
Pro cretano saxifragia vel grana solis.
Pro colofonia resina.
Pro cotula fetida camomilla.
Pro carui: ciminum vel piper.
Pro calamento menta aquatica.
Pro cubebis zedoaria.
Pro carpobalsamo fructus edere: vel xilobalsamus equali pondere.
Pro cucurbite succo succus violarum insipidarum
Pro capillo veneris in asmate ponitur pondus ipsius de flore viole cum medietate ponderis ipsius: et de succo liquiritie.
Pro cassiafistula medium pondus est de tereniabin: et triplum ponderis eius de carne pessularum: et octaua ponderis eius de turbit. et quandoque ponitur loco passularum liquiritia.
Pro cicorea scariola.
Pro cynamomo: cortex cassie lignee aut duplum ipsius de cubebis.
Pro castoreo: ruta vel equale pondus de acoro: et medietas ipsius de pipe.
Pro cordumeni: arcalmel: et squinantum.
Pro carcossi auellana bacce lauri.
Pro cucumere agresti: radix titimalli.
Pro cipressi fructu cupule glandium.
Pro cocodrilli adipe adeps canis marini.
Pro cerui adipe: adeps anserinus.
Pro cipero iuniperus.
Pro calamento urtica.
Pro cētaurea polium. Pro cathmia squāma ferri.
Pro cornu ceruino caprinum. Pro careos bacca lauri.
Pro cimolea id est terra hispana artemisia.
Pro diptamo lilifagus. Pro dactilis ficus.
Pro dauci semine semen pastina: vel milacinum id est ciminum.
Pro dragontea abrotanum.
Pro doroni gis zurumbet equali pondere eius: aut due tertie ponderis eius de gariofilis.

Pro darsesahan.i.arbor dicta aspaltũ fruct⁹ aliembut.i.due tertie ponderis ipsius : ꝛ innamẽto neruoꝝ pondus ipsius de asaro: ꝛ medietas ponderis eius ex doronigi.
Pro epithimo semen coloquintide vel cuscute
Pro enula centaurea:vel centonicum.
Pro ebulo sambucus: ꝛ econuerso.
Pro elleboro nigro satirion. Pro galbano serapinum.
Pro eupatorio camepiteos:vel pondus eius de assaro: ꝛ medietas ponderis ipsius de absinthio. Pro elefante sandaraca.
Pro eclemptanio rosa. Pro erugine squama ferri.
Pro euisco radix caparis. Pro folio spica inda vel nardi.
Pro fu.lilifagus vel spica.
Pro flore syriaco radix lapacij. Pro fenugreco semen lini.
Pro fimo lupino fimus caprinus: vel canis.
Pro fraxino sauina. Pro ferri squama spuma ferri.
Pro felle bouis fel taurinum. Pro folijs oliue folia plantaginis.
Pro floribus amigdalarum viole.
Pro felle vrsi fel tauri vel perdicis.
Pro fausel equale pondus sandalorum rubeorum; et medietas ponderis eius excoriandro recenti.
Pro filipendula radix lapacij agrestis.
Pro galanga herbe gariofilatum.
Pro gliconio.i.pulegio isopus. Pro gisastereos:chimolea.
Pro gentiana pondus eius cum dimidio ex assaro: et medietas ponderis eius de radice caparis vel enula.
Pro gũmi arabico grana prunoꝝ:vel cerasorum:vel dragaganti.
Pro hermodactilis in doloribus iuncturarum pondus eius.
De folijs alchane ꝛ medietas ponderis eius de bdelio.
Pro ireos thimum Pro leuistico semen pastinace.
Pro lacte ficus lac mororum. Pro libantidos piretrum.
Pro licio poligonia:vel succus arnoglose: vel amigdalaꝝ:sed scd̃m anicennam pondus equale ex fausel ꝛ sandalo aggregatis equaliter.
Pro lentisci semine semen pastinace.
Pro lentisco radix posigonie.
Pro leucopipere nigrum in duplum.
Pro laudano pulegium vel populeon.
Pro lupi adipe adeps vulpis Pro lilifago calamentum.
Pro lauri bacis serpillum. Pro litargiro squama ferri.
Pro libani cortice libanum in duplum.
Pro lenterides cocognidium.
Pro lepore marino cancer fluuialis.
Pro lini semine iusquiami. Pro mororum lacte succus eius.
Pro mirabolanis succus meu.
Pro medulla ceruina succus edere nigre vel albugo oui.
Pro mirra psilium. Pro malua fenugrecum.
Pro mirto sumac. Pro mororum succo folia rubi.
Pro mandragora lachryme oliue vel assari.

Pro melliloto pōdus eius z.ß.de camomilla z medium de folijs ficus.
Pro musco pondus equale castorei.
Pro mastice gummi pinee:gummi cipressi equaliter.
Pro mirra medietas ponderis ipsius de pipere nigro scōm Auicennam: sed scōm constantinum q̄tum est pondus eius de amigdalis amaris vel calamus aromaticus vel caustum amarum.
Pro melle lapani.
Pro meu psilium.
Pro mororum succo folia rubi.
Pro maratro radix sparagi.
Pro myrre lacte succus edere.
Pro muce vomica catapucia.
Pro nardo syriaco squinantum.
Pro nuce muscata spica equaliter.
Pro opio miconio mandragora vel castoreum.
Pro oppoponace lac ciclaminis.
Pro selipie pumex.
Pro oppoponaco galbanum.
Pro oleo rosato oleum de semine absinthij.
Pro opio papaueris succus mandragore.
Pro oxirodino vinum austerum.
Pro oleo veteri adeps porcinus vetus.
Pro oliua egyptiaca ad arcem in duplum.
Pro ozimo fisimbrium.
Pro pistachijs nuclei pinearum.
Pro pipere iuniperum vel zinziber.
Pro pampini folijs folia edere vel rubi
Pro pipere nigro piper album in duplum.
Pro politrico capillus veneris:vel zinziber.
Pro passulis dactili.
Pro polio in extractione vermium z prouocatione vrine z menstruorum: pōdus equale de lignis granati viridibus et due tertie pōderis ipsius de corticibus lignorum cassio lignee.
Pro policarpo absinthium.
Pro policarpi semine:semen apij.
Pro ponfiligono croci in duplum.
Pro petrosillino semen apij.
Pro reubarbaro radix myrice duplum reupontici.
Pro rosis siccis folia persici sicca.
Pro ribes acetosa.
Mesue capitulo de rob ipsius.
Pro resina terebentina.
Pro rose syriaco radix lapacij.
Pro spica inda:Galienus:Auicenna: et Serapio conueniunt q loco eius ponatur fu.i.valeriana.
Pro setaragi rubea.
Pro satirion semen eruce:vel vrtice vel stincus.
Pro simphitho.i.consolida maiore centaurea.

Pro spodio antipodia.
Pro sticados camedreos.
Pro stafisagria piretum.
Pro sumac myrtum.
Pro scariola cicorea.
Pro scamonea cucumer agrestis: vel lac titimali vel euforbium.
Pro sisamo semen lini.
Pro secacul buceidem.
Pro sepo ceruino: medulla cerui: vel adeps anseris.
Pro sepo arietino camedreos.
Pro sticados lactuca viridis.
Pro salamandra viridis lacerta.
Pro sisimbrio flos siriacus. i. malue vel ozimum.
Pro sinapi nasturcium.
Pro squilla bulbum.
Pro sipie osse pumex: vel mastix.
Pro sidia sirupus malorum granatorum cum calida con.
Pro sepo hircino adeps vulpis.
Pro sansuco semen saturegie.
Pro squinanto carstamomum.
Pro syriaca litargirum.
Pro sandaria sulfur viuum.
Pro turbit esula.
Pro tamarisco scolopendria.
Pro tartaro nitrum.
Pro terebentina mastix.
Pro thimo saturegia.
Pro tamarindis pruna damascena.
Pro titimalis scamonea.
Pro tutia ossa mirabolanorum.
Pro tapsie succo succus camedreos: vel cameleunte.
Pro tamarisco radix genestre.
Pro titimallo cameleunta.
Pro vrsi adipe adeps vulpis.
Pro vua passa dactili.
Pro vino granatorum vinum austerum
Pro visco de quercu succus turbisci.
Pro xilobalsamo lignum edere vel leuco radix.
Pro sancte flores sepie.
Pro ipoquistidos mandragora.
Pro isopo thimus vel sansucus.
Pro ypericon semen aneti.
Pro ipoquistidos medietas ponderis ipsius de cortice oui adusto ab luto et. vi. ponderis eius de gallis & x. ponderis eius de gummi arabico.
Pro zursibet in venenosis equale pondus. & ß. de dirūgi: & due tertie pōderis ei9 de raxaracon siluestri: & medietas pōderis eius de granis citri.
Pro zinzibere piretrum.

Explicit tractatus quid pro quo.

Tractatus subtilis et vtilis Auerrois de venenis.

Omnes species mortiferorũ partiuntur in duo genera sub quibus sunt species quasi infinite. Primum est eorũ que occidũt a forma specifica: quia composita ex quattuor elementis sunt cuz in mixtione illorum fit singularis modus et resoluunt de illis scdm q̃titatẽ illorum receptorũ: donec ex eis est factũ aliquod vnũ: ita est in specie illorũ qui occidunt a forma specifica sua q̃ adepta sũt formã verã ex mixtione lementorũ que infusa sunt ibidẽ et facta est contraria vite hominis. quia piritui eius et calori qui regit ipsum. Et ista sunt sicut succus laureole et appellus et species titimali: et metalla et alij lapides similes illis. Gen⁹ ecundũ est eorũ que occidunt a forma complexionata idest qualitatibus rimis istorũ: et hec sunt tres species vna est que occidit per caliditatem ius mirabilẽ quia extinguit calorez naturalẽ: vt in lucerna in conspectu agni ignis vel propter solẽ maxime calidũ vt in leone ex quo est anacar us et gume: et consimilia his: et sub hac specie ingrediuntur omnia que ccidunt propter nimiã et superfluã caliditatẽ: donec dicantur vlceratiua adustiua vt vitriolũ et viride eris et calx et auripigmentuz et cantari es et litargiriuz: et afodili: et rexagal et sulphur et es vstũ. Et etiam alia ue occidunt qualitate mala venenosa contraria nature vt species omnes lutine cuz attractione vt scamonea: hermodatili: eleborus albus et ni r et esula: et similia: et hec etiã occidunt solutione et vomitu et quam s attractio illorum fit a forma specifica et aliquando fit iuuatiua: et ali uando nocitiua: tamen propter quantitatẽ magnã et continuationem. pecies secunda triũ specierũ est eorũ que occidunt qualitate frigida mi bili que est de primis qualitatibus vt scorpio camphora opiũ et huius odi donec extingunt caliditatẽ naturalẽ: et hoc manifestũ est quia frigi um occidit calidũ. Tertia que occidit propter humiditatẽ mirabilẽ quia dlat ductus spiritus vitalis qui est in corde: et conductus spiritus sensi lis et motiui qui est in cerebro: et reddit hominem quasi mortuũ: et hec nt opiũ et psiliũ coriandrũ pisces maligni et similia: omnia eñ hec hu ectant humiditate magna que obturat meatus spirituũ naturaliũ vir tũ corporis et animaliũ et cũ humiditate multa et corrumpunt caldi tem naturalẽ: quia multa humiditas calorẽ infrigidat. Quarta quali s est siccitas quã prediri iã vniuersaliter in quantitate caloris quia illi coniunguntur.

Amplius oportet tibi dare experimentũ quo cognoscas quid istorũ generuz sit assumptũ per ea que apparent tibi in accidentibus egri. accidentia generis a forma specifica occidentiũ sunt sincopis magna et lingue tenebrositas faciei frigus extremitatũ vertigo ⁊ murmuratio in somnietas multa ⁊ inuersatio auriũ omĩa ista accidentia cuz superue-

nerint infirmo incontinenti poſt cibum indica ꝙ ſumpſit venenum occi-
dens a forma ſpecifica ſed vomitus inſõnietas : non ſunt accidentia pro-
pria ſed vniuerſalia . Et incipiamus medicinam vniuerſalem duorum ge-
nerum et dicamus ꝙ eſt vomitus vt celeriter prouocetur cum butiro va-
cuo reſoluto in aqua in qua bulierit ſaluia: anetum et his ſimilia . Qua
colata in ipſa butirum reſoluatur et oleum oliuarum : et oleum de auel-
lanis:et hoc fiat tervel quater et liga extremitates fortiter:quia cum ho
trahis humores et ſpiritus ad ipſas et conduces caloris virtutem ſimili-
ter. ſed ſaluia anetum et ſimilia ſunt calida : quare non conuenit eis vt
in omni vomitu niſi ſecundum ꝙ dicam in poſterum . Poſt vomitum re-
deas ad curandum infirmum de veneno cum medicina appropriata ill
generi veneni ſnmpti da ſibi in potu tyriacam de.lxx.rebus ad pondus.ʒ
vnius cum vino odorifero in quo bulliat modicum ſaluie . Et multi dan
in potu comfeſtim cognoſcentes venenum metridati. ʒ. i. reſoluti in v
no calido in quo buliatur ſaluia et origanum ieiuno ſtomacho.facies ſta
re cum illo ſex horis poſtea ciba ipſum pulla parua elixata ſine aliqua ſp
cie cum aliquantis micis panis in brodio eius et pota aliquantulum d
vino temperato calido . Et omnem maneriem venenati cuſtodi a ſomn
ne dormiat quantum potes donec vomitus multus fuerit prouocatus n
venenum tempore ſomni impellatur ad cor cum calore naturali.Qui tun
ſepelitur intus in corpus. Item caue a multo cibo et de graui potu et ſe
ua ipſum in modum cantilenarum ⁊ ſimilium:et poſtꝙ quieuerit ſex ho
ris poſt cibum facilem da ei de tyriaca donec cognoſcas omnia accidẽti
pertranſiſſe que erant ante.Et ſi non eſſet tyriaca vel mitridatum tolle n
ces et de auellanis et de folijs rurhe trite: ſimiliter cum aqua in qua bu
lierunt capari et da potui. Et ſi ſtipticum ventrem haberet facies cliſte
de furfure violis et oleo oliuarum ſemel aut bis et poſt ſolue ipſum cu
cathartico imperiali acuto ſecundum ꝙ requirit virtus eius et da ca
tharticum hoc in mane reſolutuꝫ cum vino:et hoc poſt cliſtere ſi eſt ſtpi
cus et ſi fuerit non conſtringas niſi fuerit vltra debitum. Et in die mu
dificationis non cibetur niſi bene fuerit mundificatus et ſitim habuer
et caue multũ aerem frigidum tempore hyemis:et a magno calore in eſt
te proprie in die mundificationis et comedat leuia et pauca duobus die
bus poſt mundificationem hoc eſt regimen illius qui bibit venenum o
cidens forma ſpecifica. Item curatur alio modo aperiatur venter equi
cameli et euiſceretur et patiens nudus in ipſo intromittatur in quo mo
retur donec permaneat ibi caliditas . Deinde paretur aliud in quo intr
mittatur confeſtim cum ſit tractus ab illo et hoc faciat in tribus vel qu
tuor quouſqꝫ ſanetur .et oportet ꝙ iſte ſit princeps magnus et ad multo
hominum ſufficiunt hec predicta . Canon ſcribens medicinas que conf
rende ſunt bibentibus venenum in forma ſpeciali ideſt qualitate ſua
ante regulam medicinarum.ſcias accidentia que indicant quale ſit hoc
nenum. Scias ergo ꝙ omnis homo qui venenatur veneno caliditatis
cidentis que eſt prima ſpecies trium:⁊ ſi non corrodit:ſed inflet comed
tes vt Anacardus et in tantum ꝙ homo ſumens iſta ſtando in aqua fr
gida calefit actu ꝙuis non ſit de corroſiuis . vt vitriolum . et omnia acc
dentia eius ſunt aduſtio fortis cum ſiti:ſed ſi ſint anacardi ſoli non ve
nnt ad fortem aduſtionem.ſed maximam habent ſitim:ſed ſi fuerit de c

rosiuis accidit illi adustio fortis. et ebulitio cum doloribus fortibus ledentibus stomacum et intestina. Et similiter his qui comederunt comestionem valde bullientem qui sunt exusti multiplicantur in ipso vomitus et est accidens conueniens omnibus. et aliquando accidit ei stranguria et febris accutissima. Cum ergo videris hec accidentia. iudica quod venenum assumptum est propter formam complexionis scilicet in qualitate calida et humida vel qualitate calida incensiua. Horum enim curatio est. vt prouoces vomitum. secundum ordinem supradictum pluribus vicibus. et certe propter multum incendium aqua in qua debet resolui butyrum non bulliat anetum nec saluia nec consimile: quia in hoc non oportet vti aliquibus calefactiuis. sed tantum rebus humectatiuis delectabilibus que tollant calorem et siccitatem que adurunt membrum interius. et ideo recipe semina frigida lactuce fenugreci et aliquantulum liquiritie: pruna iuiube. Bulliant in aqua vsque ad consumptionem medietatis et cola: post resoluatur in illis butyrum vaccinum et bibat. et prouoca vomitum semel vel bis. postea accipe zucari violati de seminibus papaueris et an. vntiam. i. que liquefiant in aqua predicta cum oleo amigdalarum dulcium vntias. ij. et si non reperiatur oleum amigdalarum dulcium mitte loco eius oleum oliuarum dulcium lotum in aqua frigida vel oleum violatum si vomit bene: si non prouoca vomitum donec vomat. et post differat donec bibat multociens lac mulieris et asine mixtum cum aliquo predictorum oleorum. et si illa lacta non reperiantur pone lac caprinum et da etiam potui lac amigdalarum et lac seminum frigidorum multis vicibus. postquam vomitus cessauerit fac ei stringere vt diximus supra et post constringere. mundifica ipsum cum pulpa cassia manna et zucaro violato et fiat aqua vbi viole semina communia an. vntiam. i. iuiube sebesten duo pruna. 3. liquiritie mundate. vntiam vnam ordei excorticati. vntia semis. Omnia coquantur in duabus libris aque donec redeat ad libram vnam colatam post Recipe medulle cassie fistule zuccari violati manne an. vntiam scilicet liquefiant in alia aqua predicta quam bibat mane calidam non frigidam et non comedat donec mundificatus fuerit: hunc patientem custodi ab omni carne calefaciente: et ab omni cibo calido et similibus. et comedat pullos valde paruos et bibat vinum valde temperatum. et regatur regimine febricitantium. si curatur cum dei auxilio. abstineat a tyriaca quia adderet malum malo. Accidentia speciei secunde scilicet occidentium qualitate frigida vt scorpio et camphora sunt qui comedunt puluerem scorpionum siccorum. aut bibunt vinum in quo ipsi moriuntur. aut oleum in quantitate magna vel attritione multa. infrigidatur corpus eius valde intus et extra. et minuitur appetitus eius et desiccantur caro eius et oculi eminent et facit in carnibus eius puncturam acuum et diminuuntur et attenuantur vsque quo moriantur. Cura huius propria est vomitus vt fiebat cum rebus occidentibus sua forma. et post hec bibat tyriacam. vel metridatum secundum supradictum modum et postea habeat oleum amigdalinum dulce cum condita zuccari et oleum ipsarum et illo vtatur.

Explicit opus Auerrois de venenis.

Tractatus Auerrois de tyriaca sequitur.

Nquit magnus medicus Hamech Auer
rois postq̄ prius:deo gratias egero dicā q̄ quidam e
amicis meis cuius honore teneor me rogauit vt ein
dictis satisfacerē via experimenti et rationis . de ill
medicina de qua locuti sunt medici in loco sui que d
cta est tyriaca et de eo quod exit de operationibus si
is.Et dicā q̄ causa que prius excitauit velle antiquo
rum vt componerent tyriacā fuit.vt sanarent per ea
accidentia mala qu e accidunt a potu venenosarū medicinarum vel quo
cunq̄ modo ledantur ab illis. et iste quidē sunt medicine que comprehe
duntur sapientia perfecte nota tempore quo leditur . et fiunt note etia
medicine specialiter et speciales in curatione earum.accidit tamen nobi
interdū vt non esset nobis nota que ex omnibus illis esset que corpus in
gressa fuerat et si nobis manifesta esset . contingit vt non esset apud no
medicina particularis nota opposita illius medicine venenose . Ob ha
igitur causam visum est illis qui antiquos secuti sunt vt componerent m
dicamen bonū ex multis medicinis singularibus . vt per hec opponere
tur ex qualibet illarū cuilibet ex venenis.et vt ex illo opponerentur cui
bet veneno.siue sit nobis scitū particulariter siue non:siue etiā apud no
medicīa pticularis nota oppōita illi siue nō nota: illud quidē q̄ incitau
velle eoꝝ ad hoc est:qm̄ cura hoc mō est facilior medico et infirmo. Util
tas aūt quā ex hoc ꝯsequit medicus est qm̄ postq̄ id habuerit nō oport
ipꝫ inq̄rere de causa pticulari egritudinis . tollitur igitur cū hoc de labo
re quantitas magna . qm̄ quicquid ipse consequitur ex rectitudine in v
curationis cuiuslibet egritudinis. non est nisi in excogitatione vel cogn
tione cause.et hoc quidem est bonū ex magnis fundamentis in medicin
et q̄ ista fiant ex magnis vtilitatibus inuentis in tyriaca communiter e
per se notū . Sed vtilitas que est ex compositione prouenit quo ad med
cum et infirmum. quoniam si medicus interdū cognoscit causam egrit
dinis partitularē.non tamen est apud eū parata medicina propria singu
laris illius tempore quo auxiliebatur egro. et cuꝫ prolongabitur tempu
inueniendo ipsam morietur interim eger. Hec ergo sunt iuuamenta tyri
ce simul de quibus nullus dubitat. Et post hec querā si compositio med
cine huius que dicta est tyriaca efficax est in qualibet ex medicinis vene
nosis. si detur in quantitate medicine proprie illi veneno . et an virtus e
ius sit equalis.an fortior.an debilior ipsa.et quam indigeat studio subti
et profundo multū patet et q̄ ad hoc nos mouet est. quoniaꝫ possibile e
q̄ alia ex medicinis proprijs et specialibus alicui egritudini : ex quibu
composita est tyriaca permutetur,ex aliquibus alijs ex ipsis quia debilit
ta est virtus earum que erat specialis illi egritudini et non curet eam pr
pter hanc causam . Amplius q̄ ex medicinis singularibns proprijs ingre
ditur tyriacam est pars modica.Et propter hoc dixerunt quidam medico
rnm.q̄ si tu poneres in hoc medicamen quautitatem modicam medicin
proprie hnic accidenti . non conferret sui paucitate q̄to minus conferre
tyriaca si de ea modica q̄titas ministraretur.que composita est ex contra
rijs debilitantibus virtutem propriam illi medicine proprie illi accidenti
Nam si tu acciperes quamlibet de i llis per se non proderint sui paucitat
quomodo ergo proderit thriaca que ex contrarijs est composita.Dicemu

ad hoc ꝙ in qualibet parte ex minimis partibus tyriace inuenies om-
nes species virtutum medicinarum simplicium singularium que ipsius
summã ingrediuntur: videlicet ꝙ in parte qualibet ei⁹ verbigra. virtutẽ
opij ꝛ euforbij ꝛ aliaꝝ medicinarum ex quibus ipa cõponitur: sicut inuen
tus est in qualibꝫ parte pomi coloꝛ odoꝛ ꝛ sapoꝛ ꝛ simul inuenta sũt quat
tuoꝛ elementa in quolibet composito ex eis. At quoniã essentia elemento
rum cũ insunt in via generationis cõmixtionis et ipsoꝛuꝫ virtutes in his
que sunt ꝯposita ex eis videtur esse debilioꝛes virtutib⁹ ipoꝝ extra mixtũ
Tunc si res tyriace se habent sicut dictũ est: videtur ꝙ omnes medicine ex
quibus ipa cõponitur sunt in qualibet parte eius: et ꝙ sint debilioꝛes in
ea virtutibus ipaꝛuꝫ extra eam. Et credetur ex hoc ꝙ virtus tyriacea esset
debilioꝛ in qualibet ex egritudinibus simplicib⁹ virtute medicine singula
ris ꝓpꝛie illi egritudini. Sed hoc credere est falsum: qm̃ manifeste est de-
claratũ medicis: ꝙ tyriaca curat egritudines foꝛtes: de expimẽto tyriace
est res que nõ verificaꝑ de alijs cõpositis nisi parũ ꝛ raro. Quod auteꝫ in
composita inueniaꝑ virtus maioꝛ virtute singularis ei⁹ declaratur tibi in
uenies eñ ꝙ generatur ex aqua ꝛ terra res durioꝛ ꝛ grauioꝛ quolibet illo-
rum: ꝛ est illud plũbum: ꝛ iterũ inuenies in genere ignis foꝛtioꝛis calefa-
ctionis ꝙ̃ sit ignis in spera sua. Uerũ res tyriace que sic est nõ est scita ni-
si expimẽto: nõ per viaꝫ rationis. Et possibile est ꝙ hoc sit in aliqua ex me
dicinis singularibus tyriace: preter ꝙ sit in oĩbus eaꝝ. i. ꝙ aliquib⁹ sit foꝛ
tioꝛ virtus eius ꝙ̃ sit sic virtus medicinaꝝ ex quibus cõposita est. Et post
hoc dicã siue sit sic siue nõ sit: nõ est dubiũ in hoc ꝙ tyriaca ꝓdest cõtra ve
nena. ꝛ dicitur etiã ꝙ sit potus ei⁹ scd̃m mẽsuram ꝯgruã speciei veneni: ꝛ
ꝓ etiam sit ꝛ scd̃m mẽsurã foꝛtitudinis ꝛ debilitatis ei⁹ virtutis: ꝛ iste q̃-
lem mensure nõ sunt note per viã rationis sed nõ nisi per viã experimẽ
ti. Et iam quidẽ dixerunt hoc antiqui in libris suis: nunc aũt dicaꝫ in hoc
qđ est credibile ꝛ rationi ꝓpinquũ. Et ꝓpꝛia causa ꝓpter quam inuẽta est
tyriaca fuit vt curarentur per illã nocumẽta venenoꝝ que sunt in aĩalib⁹
sicut lacerta ꝛ cane rabioso ꝛ venenoꝝ que sunt in plantis: sed nõ confert
ei ꝙ dicitur napellus: sed iuuamentũ eius scđꝫ ꝙ est in egritudinibus est
quoniaꝫ proculdubio confert egritudinibus generatis ex humoꝛibus coꝛ
rumpentibus complexione et foꝛma coꝛpoꝛis: sicut maliciam humoꝛum
ex quibus fit lepꝛa: et malicie complexionis que acquiritur ex paralisi et
confert appoplexie maioꝛi et epilesie et ventositati generate in coꝛpoꝛe ex
superfluitatibus naturam egredientibus non tamen omni ventositati.
sed illi tantum que est sicut illa ex qua generatur colica et dicitur stoma-
chi violentus. Et quando egritudines iste facte fuerint ex melancolia exi
stente in fine maliciei: ꝛ flegmate quod multũ elongaꝑ a flegmate natura
li. Sed egritudinibus que sunt ex flegmate ex melancolia non existenti-
bus multum extra equalitatem. i. extra rei naturam si confert tyriaca vł
non. ad hoc inquirendum necessarium est studium multum. Et hoc qui-
dem dicimus propterea quia concoꝛdant omnes in tyriaca qđ nõ confert
egritudinibus generatis ex sanguine et colera. ¶ Restat igitur certificare
quod dictum est: si tyriaca confert egritudinibus ex flegmate et melãco-
lia que non exeunt terminum naturalem exitu multo. vtrum curet ea ty-
riaca sicut curat ea quelibꝫ ex medicinis scitis vel non. In pꝛincipio tamẽ
eius quod dicturi sumus est videre vtrum tyriaca conferat coꝛpoꝛibus sa-

nis ad sanitatem conseruandã ita vt nõ fiant eis egritudines aliquẽ v
non conferat nisi tantũ ad preseruationem corporis ab egritudinib⁹ m
gnis. Et vtrũ generaliter preseruet corpus ab egritudinibus que genera
tur ab humorib⁹ frigidis duob⁹ siue sint fortes. siue sint debiles: ⁊ si nc
ꝯfert generaliter ad hoc si fortasse confert quibusdã egritudinibus q̃ nc
sunt magne vl' si fortassis nõ confert. Et dico ꝙ in iuuamẽto tyriace in c
seruatione sanitatis ingredit̃ studium difficile: nos em̃ inuenim⁹ omn
medicos ⁊ nõ solum Galienũ immo om̃s alios ab ip̃o q̃ dicunt ꝙ ad h
quod dictum est etiam cõfert ⁊ ꝙ nobiliores ex nobilib⁹ sui tp̃is ⁊ diti
res vtebãtur ea singulis diebus: et quidã ex eis vtebatur ea bis in die:
ille qui vtebatur ea quottidie potest eam securius bibere q̃ ille qui nc
bibit de ea nisi ter vel quater sine nocumẽto: et hoc quidẽ scripsit Gali
nus in libro suo quẽ fecit de tyriaca. Et dixit Abohali ꝙ tyriaca confort
a tota specie calorem naturalẽ ⁊ dat ei multitudinem virtutũ illorum p
que curãtur omnes egritudines: ⁊ dat sanitatem oĩbus membris. Rad
tamen verboꝝ Galieni est in his multum ꝯtraria: ⁊ est ꝙ medicine q̃ cc
ferunt venenis sunt medie inter corpora ⁊ venena: ⁊ hoc dixit in libro si
vbi de simplici medicina: si em̃ nutrimẽtum tantum est id qd̃ conseru
sanitatem pfectam ⁊ medicina ꝯseruat sanitatem lapsam. Uenena ve
sunt que destruũt sanitatem ⁊ medicine existentes in tyriaca sunt med
inter corpora ⁊ venena ⁊ om̃e cõpositum declinat in virtute sua versus
tus materieꝝ vincẽtium sed supreme vincẽtes in tyriaca sunt vincent
venena que destruũt sanitatẽ: sed id quod vincit cõtrarium magis for
est fortius ex quo sequit̃ ꝙ medicine existẽtes in tyriaca sũt fortiores n
dicinis ꝯseruantibus sanitatem lapsam ⁊ medicinis curãtibus egritu
nes que cõiter eueniũt sicut etiam he dispositiones sunt debiliores ven
nis in ei⁹ compositione. Uidet̃ ergo ꝙ tyriaca sit media inter corpa et v
nena. si est medicina fortior medijs ⁊ debilior venenis: ergo nõ cõseruab
sanitatem q̃ conseruant medie nec curabit egritudines quas ip̃e curan
qm̃ est fortior oĩbus eis: ⁊ si ꝯseruat sanitatẽ aliquã erit illa sanitas ill
qui est p̃paratus cadere in egritudines humoꝝ similiũ venenis: ⁊ si iter
curabit ⁊ nõ curabit nisi que ex illis est ⁊ manifestũ est ꝙ species istaꝝ egr
tudinum in hoĩe nõ sunt nisi pauce: ideoq̃ dicem⁹ ꝙ ꝯseruat sanitatẽ ill
rum qui timẽt ne cadant in egritudĩes istas: ⁊ dicũt quidã. s. Auicẽna d
virtutibus cordis ꝙ illũ qui cõtinuat vsum tyriace: nõ oportet timere n
operetur in ip̃o medicina venenosa: sicut dicit Galien⁹ de illis regib⁹ q̃ cc
posuerũt metridatum ⁊ ꝯseruabat̃ complexio ei⁹ super eis in vita natur
li. Et quidam dicũt ꝙ nõ creditur: quoniã cũ venenosa medicina sit ꝯtra
ria corpori homĩs nõ euadit corpus ab ip̃a quin in ip̃m opatur: nisi post
factum est simile veneno: quoniã id qd̃ in aliud nõ agit est tale quale i
pculdubio est ei simile ⁊ res que in aliã agit ei est ꝯtraria. Et iaꝫ quidẽ d
claratum est in libris antiquoꝝ et inter eos nõ est diuersitas in hoc: et
corpus homĩs in quo dixerũt nõ operari venenum simile veneno ⁊ vene
num ꝯtrarium est corpori humano: tũc manifestum est: ꝙ corpus homĩ
illius per vsum tyriace est factum diuersum a corpore alioꝝ hoĩm nõ e
possibile vt remaneat hõ: ⁊ si remanet: nõ remanebit q̃n tempore pauc
transacto redeat ei⁹ complexio ad cõplexionẽ illorum qui habẽt humore
venenosos. Si vero dicat aliquis ꝙ q: corpus hoĩs nõ patitur ab opati

ne venenosorum: nec ei nocēt: nō est hoc dicendū est simile.i.nō ꝯuenit ra
tione similitudinis ꝙ habeat cū venenis: sed hoc ꝯuenit q: virtute medi
cine liberātis a veneno corpus hoīs est effectū ex toto ꝯriū veneno: adeo
ꝙ veneno resistit taliter ꝙ venenum in ip̄m nō pōt: sed hoc est factū qm̄
cōplexio illius est in vltimo ꝯtraria cōplexioni medicinaꝝ venenosaruꝫ ⁊
est fortior venenis: intantū ꝙ in ip̄o nō opabūtur ⁊ vincet hō venenum
ita ꝙ nō vincit ab ip̄o. Ad hoc dicem⁹ ꝙ si sic est videt ꝙ corpus homis re
deat in hoc simile: certe verū est medicinis vincētibus venenū interi⁹ as-
sumptis: nō aūt exterius approximatis medicinis vincētibus venenū: ⁊
esset corpus mediū inter medicinas ⁊ venena: ⁊ videt ꝙ nō remaneret ei⁹
cōplexio in termino naturali si fieret simile medicinis talib⁹ exterius ap
proximatis: ⁊ ille q̇ ꝑmutatur a termino naturali: ea ꝑmutatione quam
diximus: possibile est vt corrūpatur: ⁊ hec corruptio erit egritudo procul-
dubio. Et si reperiat non eius cōplexio redeat scd̄m moduꝫ quem dixim⁹
erit simile ei.s. veneno. Quidā dicūt ꝙ fuerūt vsi tantum ꝙ ꝯuertebatur
eis in nutrimētum: ⁊ hec est res que egredit viam nature: ⁊ de cōsuetudi
ne quidē artis medicine nō est vt res exerceat in corporib⁹ naturalibus:
que egrediūtur viā naturalē: ⁊ corpora quib⁹ nō confert scd̄m plurimū in
regimine sanitatis vsus tyriace: sed egrotare facit illa nō iuuātur: etiam
per illam in curatione egritudis: si egritudines ille essent debiles ex his
nō similibus venenis. Inquit Auerroys hoc est qd̄ dicem⁹ in hac re: ⁊ ego
quidē iam p̄cepi socijs meis famosis in arte medicine: q̇ curabāt filios re
gis vt prohiberēt eis vti tyriaca in regimīe sanitatis: ⁊ nō vterētur ea cō
tinuo. Et q: nō ꝯsiderauerunt.s. vsus tyriace dānificauit multū eos: quia
ꝯtinuare vsum tyriace nō est credo bonum in cōseruatione sanitatis cor-
poris cuius cōplexio est sicut cōplexio que est temperata scd̄m plurimum
in hoībus: ⁊ si sic est nec meliori cōplexioni ꝙ medici considerāt que repe-
ritur raro vt dicūt: sed sunt eā cōmemorati vt sit eis sicut statera ponde-
ranti ꝙ qn̄qꝫ ex corporib⁹ ab eq̄litate lapsis fuerit: sicut etiā nō inuenim⁹
cōplexionē in qua generātur egritudines similes venenis nisi parū. Et si
sic est totū quod dictum est oportet vt nō vtatur tyriaca in ꝯseruatiōe sa-
nitatis que est temperata in pluribus hominū: ⁊ maxime in illis q̇ sunt
ex eis sunt iuuenes. Ista eñ sanitas que scd̄m plurimū est reperta in ho
minibus: dignum est vt dicatur naturalis: quia res naturalis est in ea se
cundum plurimū vel scd̄m maiorem victoriā. Sanitas aūt que est in fine
perfectionis: ⁊ nō est inuēta nisi parum: sicut etiam sanitas que est in fi-
ne melancolie nō est reperta nisi parū. Et hec sunt due extremitates que
sibijnuicem sunt cōtrarie: ⁊ id qd̄ inter eas est manifestum ꝙ est inuētuꝫ
scd̄m plurimum: ⁊ si sic est hec erat illa species sanitatis ad cuius conser
uationē facte sūt medicine q̄ ab egritudīe defendūt futura. Ad cui⁹ etiaꝫ
egritudinis curationē facte sūt medicine q̄ curāt egritudīes q̄ scd̄m pluri
mum reperiūtur in his tꝑibus: quoniā medicine quibus curamus istas
egritudines sunt genus aliarum medicinarum a medicinis quibus cu-
rantur venena. Medicine eñ quibus curamus venena sunt medie inter
medicinas ⁊ venena: ⁊ radix est vt non vtatur medicus in curationibus
egritudinū medicinis cū q̇b⁹ curant venena: ⁊ hec duo gn̄a medicinaꝝ sūt
in hoīe ⁊ natura diuersa. Sꝫ qm̄ egritudīes q̄ exeūt naturā aliaꝝ egritudi
nū sūt siles venenis: ⁊ similant etiā medicinis q̄ curāt venena sui opatio

ne operi medicinarum que curant egritudines ideoqꝫ tyriaca eſt compo
ſita ex duabus medicinarum ſpeciebus:⁊ generatur in ea complexio me
dia inter medicinas que curant egritudines⁊ inter medicinas que ſūt m
die inter medicinas ⁊ venena:⁊ propter hoc poſſibile eſt vt curet egritud
nes aliquas ex egritudinibus alijs ab his que ſimilantur venenis : illa
em̄ iuuant vel id quod eſt minus eis parum : ⁊ melius in eo quod diximꝰ
eſt vt ꝑpinentur medicine curātes egritudinem egritudinibus tantum
cum ꝑpinari debent curando corpus:⁊ medicine curātes venena veneni
tantuꝫ:ſed quoniā tyriaca eſt compoſita ex duabꝰ ſpeciebus: reſultat he
medicina aggregata ⁊ approbata in egritudinibꝰ ⁊ venenis: ſed nō oibu
egritudinibus generaliter:ſed tantū vł illis duabus ſpeciebꝰ ſupradicti
vel eis que ſunt eis ꝓxime. Sed quoniā diſtiguere has duas ſpecies egri
tudinum quādoqꝫ eſt difficile medico:ideo neceſſarium eſt: vt bene ꝓui
deat medicus dando tyriacā in curatione egritudinū:⁊ ꝓpterea ſtudean
medici in menſura potus tyriaca pluſq̄ in alijs medicinis cōpoſitis:quo
niam in tyriaca ſunt medicine curātes venena:⁊ ſi vtātur eis in egritud
nibus neceſſarium eſt vt faciant hoc cū cautela magis:⁊ ideo in egritud
nibus ſit minus de potu eius:q̄ ſit potus cōtra venena: ⁊ diuerſificēt po
tum tyriace in venenis ſcd̄m fortitudinem veneni ⁊ eiꝰ debilitatem:et ſi
militudo que eſt inter medicinas que curāt venena et medicinas que cu
rat egritudines quas iam diximꝰ : eſt ꝙ omnes ſpecies operationū qua
efficiūt medicine in egritudinibꝰ ſunt eedem cum eis quas complēt med
cine ꝓprie venenis.i.curātes venena:quoniam ſicut quedaꝫ ex medicini
proprijs egritudinibus ſunt que curāt egritudines ſuis qualitatibꝰ.i. ca
liditate frigiditate humiditate ⁊ ſiccitate:quando egritudines fiūt ab i
lis ⁊ eſt vt quelibet curetur ſuo cōtrario.i. calidum frigido ⁊ econuerſo.
Et ſimiliter etiam ſunt ex medicinis venenoſorum que operantur in eis
ſuis qualitatibus ꝓprijs . Et ſic ſunt ex medicinis egritudinum quedam
que curāt ſuis virtutibꝰ ſecūdis et tertijs:ſicut diſſoluēdo apperiēdo ⁊ le
niendo ⁊ faciēdo totuꝫ quod purgat membra ab humoribꝰ:⁊ attrahit eo
a corpore.i.a membris nutritionis:⁊ motus ⁊ ſenſus ⁊ mēbris virtutum
cōmunium inter alia:id eſt a membris virtutis extimatiue potētie aīe:ſi
militer ſunt ex medicinis venenoſoꝝ quedam que illud faciunt ſuis vir
tutibus ſecūdis:⁊ tertijs amplius ſicut ſunt ex medicinis egritudinum:
quedā que curāt eas per id quod ſequitur in cōpoſitis mixtionem cōtra
riarum qualitatū:⁊ quod vocat Galienus totam ſpeciem: ſimiliter etiaꝫ
ſunt ex medicinis venenoſorum que faciunt illud a tota earum ſpecie : ſi
venenum ſit operans a tota ſpecie:⁊ hec venena ſunt deteriora omnibus
alijs ſicut egritudines que a tota earum ſpecie ſunt mortifere ſunt dete
riores omnibus alijs : intātum ꝙ nō inuenitur eis cura: niſi acciderit ꝙ
inueniretur medicina que curaret illam a tota ſpecie: ⁊ ſi totum eſt ſicut
dictum eſt: quoniam tyriaca vnit in ſe duas ſpecies medicinarum ſimul
videtur mihi ꝙ curet venena curatione perfecta.curet etiaꝫ egritudines
ſimiles venenis: ſed egritudinibꝰ que nō ſunt hmōi plus nocet q̄ proſit:
ſicut nocent medicine fortes approximate in egritudinibus debilibꝰ: ⁊ ſic
nocent etiam medicine curātes in conſeruatione ſanitatis: ſed medicine
conſeruantes in curatione egritudinū nō imprimunt effectum de quo ſit
curandum: et iſte medicine ſunt cibus et medicine ſimul. Et ego quidem

intellexi de antiquis medicis: ꝙ ipsi non curabant nisi cum cibis qui erãt cibus et medicina: et hoc erat quoniam homines temporis illius prohibebantur per leges et decreta eorum ab vsu malorum nutrimentorum: et a malis cogitationibus. et cogebantur exercitari a magistris ipsorum exercitio conuenienti complexioni eorum cuiuscunqꝫ. Et secundum hoc videtur mihi ꝙ tyriaca non erat eis necessaria nisi contra venenum: et forte si esset eis necessaria ad curationes egritudinuꝫ non sumebant de illa nisi modicum: quoniã Galienus ꝛ preter eum multi ex antiquis dicunt ꝙ plurime ex egritudinibus que accidunt tempore nostro. sunt non venenose sicut pleuresis: et apostema membrorum principalium vt cordis epatis et membrorum similium eis. et preter istas multe ex egritudinibus exeuntibus naturã aliarũ exitu multo ꝛ que interficiunt subito. Et si totũ est ita ille qui vtitur isto tempore tyriaca vel precipit alijs necesse est vt sit sapiens in fine sapientie perfecte. presertim cum voluerunt vti ea in curatione egritudinum vel in conseruatione sanitatis specialis: scilicet eius qui paratus est labi in egritudinem humoruꝫ similium venenis. Et hoc quod diximus sic intelligere possumus: ꝙ genus idem medicinarum curat egritudines aliquas. et preseruat corpus ab eis: sed melius est vt dicamus ꝙ egritudinem curantes sunt fortiores medicinis que preseruant. Oportet etiam vt sint medicine a medico scite in fortitudine: et debilitate sua: vt sciat fortitudinem earum et debilitatem: secundum gradum tenoris egritudinis ad quam parati sunt labi: sicut oportet etiam medicum scire medicinas cum quibus curat secundum gradum egritudinis: in fortitudine et debilitate. Cumqꝫ sciuerunt totum hoc scilicet genus egritudinum: que fiunt ex humoribus: et que ex venenis: et genus medicinarum et compositionem cuiuslibet illarum. et essentiam tyriace et eius generationem ex duabus speciebus medicinarum. et propter quam causam a primordio fuit inuenta eius compositio. etiam que sit eius compositionis causa secunda. possibile erit ei vt sciat qua hora non vtetur. Et ego narrabo tibi nũc: vbi licitum sit ea vti et vbi non: et dicam illud etiam ꝙ dixerunt de ea homines et quod experti sunt de ea: et quod verificatum est de natura eius in hac re: et eius operationibus in corporibus humanis. et dicam ꝙ consuetudo medicorum est diuidere egritudinem in simplicem et compositã. et iterum subdiuidunt simplicem in malam complexionem cum materia et in illam que est sine materia: et in illa que est sine materia non vtuntur tyriaca. siue sit calida siue sicca: et cum fuerit in fine violentie sue: sicut febris ethica. siue etiam sit egritudo vniuersalis vel propria vni membro. in mala autem complexione cum materia vtuntur ea quando fuerit ex flegmate et melencolia existentibus in fine maliciei: et non vtuntur ea in egritudinibus sanguineis: et colericis. nisi quando colera fuerit multum exiens naturalem terminum: et in ipsa est etiam multa cautela necessaria si cum ea sit febris non vtemur ea parum nec multum. si vero non est febris et fuerit colera eruginosa vel praxina ex quibus fit vomitus vel fluxus ventris fortes. In his etiam oportet vt sit cautela maior: et est qm̃ cum colera sit calida non est licitum vti ea in peccato eius: sed quando hec species colere non recipit digestionem nec absolutionem a medicinis ei contrarijs: et tyriaca inualescit super ea et eius substantiam destruit et extrahit de corde. et ideo videtur ꝙ in ea conferat si detur: et ordo vere cu-

rationis in hoc est vt aspiciat medicus ad duo mala:et ꝙ fortius est id cu-
ret:quia fortius est periculum eorum deueniendum ad mortem subitane-
am . In fluxu autem diuturno causato ab humoribus frigidis et humi-
dis.videtur mihi ꝙ tyriaca sit conueniens ad curam:et iam dixerunt me-
dici ꝙ tyriaca curat fluxus ventris diuturnos . quorum causa ignoratur .
et videtur mihi ꝙ hoc dixerunt quoniam sicut in tyriaca sunt ex medici-
nis venenorum:quorum causa ignoratur.sic etiam in ea sunt ex medicinis
egritudinum : que similantur venenis . Ego tamen vidi diuturnum flu-
xum: qui erat ex colera et melencolia adustis . et preceperunt vti paucita
te tyriace et mortuus est:et propter hoc secundum me laudabile est vt nō
vtatur aliquis tyriaca in fluxibus diuturnis: nisi in eis qui sunt de mate
rijs frigidis ex membris frigidis . Si autem fuerit ex humoribus adustis
equalitatem exeuntibus non vtatur ea nisi exitus esset ad adustionem si
milem venenis.si vero fuerit adustio parua.tyriaca in eis adustionem au
gebit. Utemur tamen ea in fluxibus et vomitibus in quibus timetur ad
uentus mortis:sicut in illis qui propter nimiam comestionem accidunt:
et dicunt ꝙ multum confert in hoc et dixerunt ꝙ confert in fluxu diutur
no et non dixerunt si fluxus sit ex humoribus colericis aut frigidis et hoc
dictum sic esse non potest.et vtimur tyriaca in fluxu sanguinis narium et
in stringendo fluxum sanguinis per anum vel ex mēstruis.quando super
fluit quoniam tyriaca confert multum:nam propter eam ingrossatur san
guis:propter illud quod est in ea de opio: et confortat virtutem continen
tem sanguinez in venis : propter id quod est in ea ex stipticis medicinis:
quoniam ostensum est nobis et manifestum:quoniam sanguis naturali-
ter est in eis et Galienus dabat eam bibere ei qui expuebat ex pulmone:
propter sanguinem accidentem ex vlceratione rerum accutarum descen-
dentium a cerebro.Et eius quidez iuuamenta in hac egritudine sunt mul
ta:et sunt ista quoniam sedat et tollit tussim eius qui habet eam propter
opium qui est in ea:et desiccat vulnus propter medicinas desiccatiuas hu
miditatis accidentalis que est in ea et prouocat somnuz:et maxime quan
do est recens.et alphalonia secundum ꝙ mihi videtur est melius sangui-
ni ex pulmone exeunti: et confert in alijs membris a pulmone: quoniam
est efficatius in congelatione sanguinis . et augmento somni et sedatio-
ne tussis . Et ꝙ nobis iterum ostendit ꝙ tyriaca curat fluxum sanguinis
vndecunqz sit:est illud quod dixerunt ꝙ tyriaca confert morsibus anima-
lium ex quibus causatur fluxus sanguinis similiter igitur prodest in con-
solidatione vulnerum pulmonis . Et dictum antiquorum est : ꝙ tyriaca
confert a principio ethice forte causate a pthisi et confert vulneri pulmo-
nis a principio ⁊ in fine.et confert etiam omnibus egritudinibus neruo-
rum.quia egritudines neruorum sunt ex humoribus frigidis:⁊ curat apo
plexiam et paralesim.et curat torturam faciei : et spasmum:et tremorem
quando sunt ex materia que non est calida . Et quidam dixerunt medico-
rum ꝙ alicui ex speciebus spasmi scilicet ei que est ex calore nocet.videtur
mihi ꝙ si hoc accidat non est nisi per viam accidentis.non per se quia sci-
licet in neruis fiat egritudo calida : et dixerunt ꝙ confert venenis mate-
rierum corrosiuarum super quas tempus est prolongatum.et videtur mi
hi ꝙ si sic est prodest quoniam ipsa incidit et frangit materiam illius ve-

neni quod est in fine malitie: et quoniam deficat; vulnera que accidunt
post thenaimon. Caue ne des eam quando ipsa sunt ex colera et ꝙ sint an
tiqua: quoniam quando sunt antiquiora vtuntur in eis medicinis forti/
bus ad mundificationem vlceris. Item quando intromittuntur trocisci
de arsenico et hec vlcera consumunt carnes: et maxime quando sunt in
membris que velociter recipiunt putrefactionem. et quando sunt in mē/
bris calidis et humidis. et quando sunt in locis expulsionis: sicut in reni
bus et vesica. et dare tyriacam in principio est vtile valde: et hoc est mani
festum: et etiam in egritudinibus inficientibus cutem vt est serpigo im/
petigo morphea alba et nigra et scabies et tyria et similibus illis: et dixe/
runt vt vtatur tyriaca homo in idropisi: et hoc incedit via rationis. si cuꝫ
ea non sit febris et si non est ex causa calida. et dixerunt ꝙ in hac egritudi
ne detur cum aceto. et hoc quidem est accidentale quoniam acetum ledit
epar. sed miscetur ipsum quia videtur ꝙ accetum addat siccitatem et diu/
reticitatem. melius tamen est vt hoc fiat in ydropisi que est causa sple/
nis. vel possibile est vt detur acetum in duritie epatis que est propter y/
dropisim: et postꝙ̄ fecerit ꝙ ydropisis diminuatur vel datur propter ag
gregationem medicinaruꝫ mollitiuarum que sunt in tyriaca ad dissoluen
dum duritiem et acetum multum confert in hoc admixtum medicinis
mollitiuis. et possibile est ꝙ hoc sit verificatum propter experientiam
quoniam ratio non transcendit hoc nec debet hoc immutare dissolutio/
nem: quoniam vtile est inquantum vult ratio. nec oportet tamen vti ea
donec videatur id per experientiam. Iste quidem sunt plures ex egritudi
nibus cum materia in quibus secundum plurimum confert tyriaca. que
sunt ex melencolia et flegmate et illis ex eo quod est compositum ex eis.
Et vtimur etiam eam doloribus quorum causa est ventositas grossa natu
ram egrediens sicut ventositas colice supra. et non detur in colica cuius
causa est sanguis vel colera vel apostema et vniuersaliter non detur in
aliquo dolore qui generatur ex apostematibus: quia apostemata que sūt
cum dolore secundum plurimum sunt de genere appstematum calido/
rum. Et da eam in dolore stomachi renum et vesice si cum eis non est apo
stema nec expectetur post ipsum. Et dixerunt quidam ꝙ detur tyria/
ca in dolore lateris sed non detur nisi postꝙ̄ dolor fuerit prolongatus pro
pter humorem ventosum vel sine febre. Et detur in potu in difficul/
tate partus sicut medici narrauerunt et indiget cautela: quoniam secun
dum plurimum interficit embrionem et quando moritur fetus fit diffi/
cultas pariendi maior et possibile est ꝙ non conferat in difficultate par/
tus nisi difficultas partus sit ex debilitate virtutis expulsiue vel propter
mortem embrionis et quia tyriaca expellit sanguinem menstruorum ex/
pellit embrionem. In egritudinibus autem compositis que sunt si/
cut apostema et de febribus duarum specierum dicit Galienus ꝙ confert
si fuerit quartana et post apparitionem digestionis sed ante digestio/
nem facit crescere febrem et causa huius est quoniam humores post eo/
rum digestionem mouentur ad expulsionem secundum motum nature
quoniam natura illo tempore immutat humores corruptos: et si de/
tur in principio mouentur immutatione violenta: et corrumpuntur
et expanduntur per corpus; et crescit inde febris et causa huius est:

quoniam digestio naturalis completur in tempore determinato et scitc
Et iam narrauit Galienus ondimio philosopho cūq; conuenerunt me
dici romani vt daretur ei tyriaca in principio febris sue cuius causa era
melencolia excrescebat ex ea febris et conuenerunt ꝙ prodesset in febri
bus diuturnis in quorum paroxismorum principio accipit frigus et con
fert febri que accidit cum forti tremore: sed secundum sermonem Galien
impedit digestionem: quoniam fortitudo tremoris et frigoris non accidi
secundum plurimum nisi ante digestionem nisi intelligamus ꝙ digesti
quam nominat Galienus sit tantum digestio in febre melencolie quand
iste humor non digeritur nisi tempore longo: et propter ista febris prolo
gatur. Febres autem fleugmatice naturaliter sunt minus longe ꝙ febre
melencolie et recipiunt citiorem digestionem: et etiam tyriaca in his ali
quam digestionem facit anteꝙ digerantur per seipsas: nō tamen est deb
tu; vti tyriaca in his egritudinibus nisi post timorem de morte egri et vi
lentia istorum accidentium quoniam materie iste sunt similes venenis
In apostematibus autem calidis non datur nisi et maxime si cum eis e
febris: sed in apostematibus duris prodest si datur in potu: similiter quā
do sunt in membris principalibus et eadem ratio est in melēcolia que g
nerata est ex humoribus grossis. Medici autem conuenerunt vt detur i
potu in qualibet ex egritudinibus cum reconueniente ei sicut preceperū
in dolore lateris cum decoctione assari: in dolore renum cum decoction
arimon id est grane: et hic est necessaria preuisio si detur cum decoction
grane vel non. In anno vero cuius aer est totus calidus dari prohibetu
quoniam multis accidunt apostemata. Et dicam nunc modum secundu
quem potest tyriaca curare has egritudines: et generaliter quomodo cu
rat eas quelibet scilicet alijs ex medicinis in anno tali et non dixerun
medici in hoc causam sufficientem: illud autem ꝙ inuenitur in hoc dict
ex principijs naturalibus est ꝙ totum ꝙ speramus de medicinis in ope
rationibus primis et secundis et tertijs. Et generaliter in hoc quod di
ctum est tota spes est propter operationem caloris īnati existentis in co
pore et totum est ex precepto dei: et hec virtus que digerit humores et ex
pellit extra corpus est ex calore naturali sed attribuitur medicis. quoni
quando medicine mutantur ad calorem naturalem sicut mutantur lign
ad ignem redditur in his duobus fortior calor sic et medicine: et hec vir
tus si non ex principio naturali: id est calore naturali non ꝯferret illa m
dicina: sed medicina est illa que dat hanc virtutem calori naturali sicu
inuenimus species eius ꝙ combustibile est ꝙ mutatur ad opera ignis: e
hoc quidem est manifestum opificibus qui operantur cum bona combu
stibili specie. Et in hoc errrauit Auicenna qui dicit ꝙ tyriaca confert cal
ri naturali propter generalitatem virtutum que sunt in ipsa: et seruat s
nitatem corporis: et adiuuat etiam virtutem caloris in curatione egrit
dinis sicut iuuat ipsum in curatione venenosorum propter generalitate
virtutum que sunt in eam. Et non est vt Auicenne videtur quoniam vi
tus caloris cum quo conseruatur sanitas corporis iuuatur in hoc tantu
per vsum ciborum bonorum ex eis que comeduntur: et res que ipsum iu
uant in curatione egritudinum que accidunt sunt medicine que adiu
uant inquantu; in eis est virtus propria contra illam egritudinē et res
ipsu; adiuuant cōtra venena sunt medicine q̄ dicte sunt ꝯtrarie venenis

Tyriaca autem sicut diximus quia adiuuat calorem naturalem qui operatur in venena adiuuat etiam in curatione egritudinum que sunt similes venenis. Et propter hanc etiam eandem causam conseruat etiam sanitatem que est ppinqua vt mutetur in egritudines duras: et in hoc etiam tyriaca est similis calori naturali quoniam ipsa inquantum sensibiliter et ad oculum est res vna sed si eam consideres inuenies in ea compositiones plures et similiter est esse caloris naturalis: quoniam cum eum inspexeris inuenies etiam ipsum vnum: sed cum eius operationes considraueris inuenies eas plures. Et tyriaca quidem est iuuamenti in medicina in rebus determinate scitis et temporibus. Et postquaȝ iam deuenimus ad hunc locum non remanet de eo aliquid de quo loqui volumus vel de quo nullus eorum quos nominauimus locutus est preter nos. Firmatur tamen hoc dictum meum ex dictis antiquorum: et hoc solo quis meretur laudem et honorem: et non solum ipsi qui iam preterierunt. Uerum etiaȝ qui ex hominibus futuri sunt neqȝ remansit hic loqui nisi in quantitate et mensura potus eius. Iste tamen mensure non sciuntur per rationem sed verificantur experimento sicut accidit in compositione tyriace et aliarum medicinarum mirabilium et nobilium quoniam iste sunt composite per rationem et post hoc omnes verificate sunt per experimenta: et propter hoc omnes medicine que composite sunt per rationem nisi prius verificentur per experimentum sunt dubie et diminute: et propter hoc res composite medicinarum quas daturi sunt alicui nobili experiantur prius in aliquo et post dent eam illi quoniam cum verificatum fuerit per rationem ꝙ bona est et post hoc approbata fuerit per experimentum ꝙ virtus eius est contra rem quam intendis id est dirigens ad fineȝ quam querit: tunc secure potest ea vti vbi voluerit. Illud autem quod cogit antiquos inquirere q̃titatem potus tyriace est id quod cogit eos vt ponderarent et mensurarent medicinas in q̃titate: et qualitate: et dicunt hec medicina est in hoc gradu et hoc pondere computantur quoniam ipsi sciunt quia oportet ꝙ virtus medicinarum sit fortior egritudine vt operetur in corpore operationem similem operationi medicine magne et fortis virtutis id est facientis corpus egredi terminum naturalem: quoniam si sic esset illa curata generaretur alia. Propter hoc igitur oportet vt diuersificetur q̃titas in medicinis scd̃m diuersitatem virtutis patientis et complexionem regionem et etatem: et particulam patientem. si egritudo est particularis: et q̃to medicina fortior est: tanto eius mutationes in corpore sunt fortiores: quoniam omnis medicina est contraria corpori sed confert ibi inq̃tum contrariatur egritudini que est in ipso. et propter hoc oportet vt virtus medicine sit fortior egritudine sed non multum: quoniam superfluitas forte faceret egritudinem nouam illa remota: ꝛ quia medicina non confert naturaliter nisi tempore egritudinis. ideo impossibile est vt conseruet perfectam sanitatem. seruat tamen sanitatem lapsam. et diuersificatur medicina in hoc secundum existimationem futuri lapsus. et secundum species egritudinum ad quas paratum est labi: et sic iam manifestum est ꝙ tyriaca cõfert sanitati que parata est labi ad egritudines magnas. vel ad egritudines que vadunt et recedunt. et ista sanitas est sanitas decrepitorum quorum virtus est debilis et ideo plus confert: scilicet ad sanitatis conseruationem decrepitatis q̃ alijs hominibus. quoniam

ab eis non recedit debilitas : et preter decrepitos confert magis ſenibus.
Juuenes autem oportet vt non vtantur tyriaca neq̃ parum neq̃ multū :
niſi eis acciderent egritudines quas iam diximus : et quia medicina in-
quantum medicina eſt contraria corpori humano : oportet qui ea vtitur
circūſpiciat quantitatē eius et magis cū medicina eſt fortior. ⁊ quia virt⁹
tyriace eſt ꝯtraria humano corpori in fiue ꝯtrarietatis:oportet vt ſit quan
titas que datur in potu de tyriaca minor quantitate aliarum medicina-
rum:et oportet vt ſit eius quantitas ſcita. Jn medicinis autem que pur-
gant oportet vt inquirant per rationem et aſpiciant quantitatem quam
dant in qualibet egritudine : et poſt hoc verificetur illud per experimen-
tum:et oportet vt ſit ſcita quantitas medicine quam expetitur:et poſſib
le eſt vt diuerſificati ſint medici in aliquibus earum diuerſitate magna.
Nunc autem narrabo illud quod Galienus in hoc dixit : inquit datur in
potu de tyriaca illi qui timet ne in potu ſuo ponatur venenum : et illi in
cuius cibo ponitur venenum:et maxime poſtꝙ vomuerit totum quod de
illo comedit: et da illis ter vel quater et non facies hoc donec habeas te
ſtimonia vera ꝙ venenum ſumpſerit: et detur illi etiam quem momordi
aliquod animalium venenoſorum: vt illi quem momordit lacertus:vel al
quod ex animalibus aquaticis:et detur illi quem momordit animal: poſ
cuius morſum inuadit ſitis fortis:et detur morſo a cane rabido:quoniam
morſus iſtorum eſt morſus malus: et detur morſo ab aliquo ex animalib
marinis habentibus venenum:et illi quem pupugit aliquod ex animali
bus paruis vt veſpis:et ſicut animal quod dicitur rutela: et illud interf
cit:et poſſibile eſt vt ſit aranea:et ſit menſura que datur magis ꝙ pondu
duorum danic : et ſit parum vel pluſquam menſura que dicitur albeada
cha cum pondere vnciarum. xv. vini limphati parum : et non ſufficiat e
vna vice ad attrahendum malum morſum: immo ſi vis timorem abijcer
oportet vt eam potet multotiens:vt tyriaca vincat dolores a quibus cor
pus dubitatur periclitari perpetuo:et detur febricitantibus febre que in
uadit vna die et dimittit alia : et tremori et magis cum egritudo eſt cum
dolore:et in qua continuatur dolor in renibus et veſica ſi dolor eſt propte
egritudinem que dicta eſt hahaſam:et in qua dubitaueris apoſtema fut
rum in aliquo membrorum habundantium multo ſanguine:vel in mem
bris principalibus vel in matrice vel in pulmone vel inflationi in teſtin
rum:que dicta eſt colica:id eſt lapis in veſica : et detur etiam multotien
illi qui habet apoſtema epatis ſui:et illi qui habet fluxuʒ ſanguinis mu
tum vndecunq̃ ſit:etiam ſi ſit ex pulmone:et habenti in ventre dolores e
torſiones quoniam cum datur ei ſtatim ceſſat torſio et dolor : et detur il
qui non digerit cibum ſuum intantum ꝙ eius appetitus minuitur:et i
li in cuius ſtomaco acceſſit ſtatim cibus:et nauigantibus de quorum co
ſuetudine eſt vt bibant aquas malas : et detur eis in potu pondus. iij. c
cum tribus coadit vel quattuor aque calide:et hec menſura eſt inſtrume
tum paruum vitreum et bibat eam ante cibum et detur in potu:ei qui h
bet dolorem in veſica cum vino dulci temperato:et illi qui ſpuit ſangu
nem:et illi ad cuius pectus deſcendit reuma:et ſic quod dabis in potu c
aqua decoctionis pollegij:et melius ex eis eſt ꝙ portatur de terra mayr
thij vel de ſclouonia; vel delibantis; quoniam quando tyriaca datur cum

eo quod prohibet descensum illorum humorum: et fit quod dabis in potu de illa cum tribus coadit eius. et sunt qui curant cum ea dolores aurium fortes quando miscetur cum ea modicum vini dulcis quod portatur de morochio. et melior vsus eius in hac egritudine est vt recipias modicum lane et infundatur lana in ipsa et destiletur in buccinum auris. Et hoc est ꝙ dicit Galienus super democritum in illis in quibus datur hec medicina et quantum datur de ea et cum quo miscetur. et hoc est dictum ꝙ incedit via profunda id est non manifesta. Antiqui tamen non tantum inquirebant profunde in hoc quoniam loquebantur cum hominibus. qui sciebant medicinas perfecte. Et ille qui legit quod dixi et quod dicturus sum intelligat bene vt sciat naturam tyriace et operatiões eius et quomodo sunt eius operationes; et cum quo operatur tunc poterit determinare res illas determinatione bona verbigratia. dictum suum in febribus que inuadunt vna die et interpolant in alio et tremore: et maxime si sunt cum dolore non potest intelligi in febribus simplicibus que inuadunt vna die et interpolant in alio de febribus indeficientibus diuturnis: et per dictum suum in febre que fuerit cum dolore oportet vt intelligas dolorem fortem: et alia accidentia fortia que assimilantur venenis: et in dicto suo ad hec si dubites fortassis ꝙ apostema futurum sit in membris principalibus: vel in matrice non oportet intelligi apostema calidum: et hoc est totum quod Galienus dixit contra Dyamocriton et quando datur: et vbi datur et quantum de ea: et inuenies ex dictis suis dari contra venena pondus duorum danic: et maius hoc est pondus albematham: sed hoc intellectum est ex dictis Galieni licet non bene declaratum sit: et vidi de aliquibus antiquorum qui declarant esse tyriace et loquuti fuerunt de ea qui dixerunt maior quantitas albendacha et nimis ꝙ de ea sumitur est quantum faba egyptiaca. Auctor tamen huius libri qui dicitur Almachi declarauit declaratione sufficienti ac dicit vt detur in potu quantitas albedachi illi qui morsus est a lacerto vncias quattuor aque decoctionis mente: et precepit dari habenti appetitum caninum vncias quattuor vini quantum est illud: et in ydropisi tribus diebus cum aceto limphato: et habenti lapidem in renibus cum aqua apij. et habenti apostema durum in epate vel splene cum oximele squilitico vel simplici tribus diebus. In colica vero potest in gradu superiori pondus albendocha et est pondus quattuor granorum ordei. et ponit in gradu secundo post ipsum quod dicitur mochoala. et precepit vt eius pondus detur illi quem canis rabidus momordit cum pondere vnius danic de pinguedine piscis. da etiam illi qui sumpsit euforbium et opium et similia illis ex medicinis venenosis in potu. et ponit gradum tertium pondus danic vsq; ad obulum. et precepit vt detur illi quem momordit scorpio in potu cum vino et habenti inflationem stomachi et intestinorum et habenti tremorem sine febre. et precepit dari quantitatem vnius faseoli vel lupini mixta cũ aqua et vino et mesach cotonis det icteritie q̄ est ex egritudine epatis et herisipille et difficultati partus cũ vncia vna oximellis squilitici ꝛ ꝯcipit in potu vnũ danic cũ aqua vel succo malorũ illi qui patit aliã qñ acciderit ex pctõ flegmatis qñ acciderit vertigo detur in potu quãtitas vni lupini cũ aqua saturegie. et hñti paralisiȝ vel torturã det cũ decoctiõe ra-

dicum.et contra lepram cum decoctione mirthi et contra albaras cum de
coctione radicum vel cum aqua mellis et precipit vt detur in potu con-
tra venena magna. quando visa fuerunt magna accidentia terribilia et
magna quantitas michaliuerum hec est quantitas multa.et ideo melius
est vt detur in potu non tota ista quantitas simul. sed diuidatur multis
vicibus. et hoc est quod dicit auctor de potu eius quantitatis. et dicitur
q reprobatur in quibusdam:et est cum precipit dari in morsu canis rabi-
di machilla.et in apostemate epatis et splenis.et contra appetitum cani
num quantitatem albedachi.Et Auicena ponit maiorem quantitatem po
tus eius tyriace fortis pondus mechas. et dedit in potu pluribus egritu-
dinibus quantitatem lupinorum.et in medicinis que prosunt egritudini
bus. et dedit in potu quantitatem vnius fabe illi qui patitur defectum
vocis.Et etiam his dictis concordant plurimi.Alius enim sic:alius alte
asserit. et hec quantitas quam dant non confert nisi duobus tantum. e
oportet vt relinquatur existimationi medici. quia tyriaca diuersificatu
in qtitate potus eius secundum fortitudinem et debilitatem infirmi: e
debilitatē veneni et secundum fortitudinem et debilitatem tyriace.vari
tate sua et secundum complexionem infirmi et etatem et regionem et tē
pora anni.et secundum aerem scilicet corruptum in substantia et qualit
te.quoniam isti aeri competit solum:et maxime quando cum eo aggreg
tur aliqua ex speciebus venenosorum.et secundum locum morsure que a
cidit in corpore.oportet diuersificare quantitatē potus eius quoniam om
nia membra non sunt equalia.et hec quidem medicina prodest illi quivi
dit aliabor.Et melius quidem q fieri potest in hac re est vt sciatur vniue
sale particularis eius quo indiges. Et illi quibus est melius vt detur ei
tyriaca sunt decrepiti. quorum virtus est valde debilis. et post hoc sun
senes. sed iuuenes non vtantur ea multum neq parum nisi in magni
causis.id est apud magnam necessitatem et ille cui precipitur potus eiu
cum vino bibat eam cum vino cocto cuius tertia pars per decoctione
minuta est.et hoc est in ipsa. quia vinum crudum prohibetur eis in pot
ex toto et hec necessitas induxit ad hoc et prolongat se multum in hoc se
ego illud abreuiaui quia non est proficuum. Nunc autem dico q tyriac
quattuor annorum non habet virtutem tyriace que est in summo bonit
tis sed eius operatio est operatio aliarum medicinarum fortium.Et po
sibile est vt conferat tyriaca que est vnius anni quia super ea transiueri
quattuor tempora.et possibile est etiam vt conferat etiam que est sex me
sium apud magnam necessitatem. Et tyriace operationes non mutant
ab ea spacio.xx.annorum.et est in virtute sua vsq ad.xl.annum.et quā
do est vltra quadragesimum annum non potest perficere neq comple
operationes suas. Et mutatur etas tyriace secundum medicinas ex qu
bus composita est quoniam si bone sunt tenet virtutem suam tempo
multo.et facit operationes suas bene et perfecte et si sunt male min' se
uant eam.Et oportet vt mel illud quo ipsa perficitur sit bonum et vas e
tiam vbi recondita fuerit.et regio etiam vbi facta fuerit. Nunc autem q
scat postulatio tua: et sufficiat satisfactio secundum tempus. Laus s
deo eterno qui mihi complendi posse largitus est.

F I N I S.

Explicit opus Auerrois de tyriaca.

gete ꝛ cooperiatur foramen vegetis cum scutella parua vt fiat exalatio ventositatis cum modica eleuatione a latere vno vt reprimatur qđ ascēdit ad interiora. Et quando fit cū igne vas cooperiatur tūc autem nō euētatur nec amittit de virtute ipsarum. Et quādo fit cum igne oportet metiri ꝙ res de decoctione sustinent ꝛ regere ignem illud quidem nō est parue considerationis. Sed quando fit in vegete excusatur ab hoc ꝛ relinquitur operationi nature. Et vino quidez inest ex se proprietas magna in natura humana. Inquit enim ruffus absolute loquens de eo dicens. Uinuz nō solum confortat naturalem calorem verum et turpitudinem sanguinis clarificat et aditus totius corporis maxime venarum aperit epatis opilationem auffert tenebrosam fumositatem tristitie generatiuam a corde expellit: totiusq̧ corporis membra corroborat: vt nō soluz sua bonitas in corpore: sed etiam in anima ostendatur. Facit enim illam gaudere ꝛ obliuisci tristitie: ꝛ confortat eam ad inuestigandum subtilia ꝛ difficilia contemplandum: eiq̧ tribuit sollicitudinis audaciam et largitatem: de eius labore ꝛ dolore diminuit et preparat preparationem in instrumentis: vt spiritus ꝛ anima cooperentur cum eis. Etiam sumptum scđm ꝙ expedit omnibus est conueniens etatibus temporibus ꝛ regionibus ꝛ ipm idem est senibus pro eo ꝙ eorum siccitati obuiat medetur iuuenibus vero cibꝰ pro eo ꝙ natura vini nature iuuenis est similis. Pueris vero cibus ꝛ medicina in eo ꝙ auget ipsorum calorem ꝛ nutrimentū: medicina vero qꝛ eoꝝ quoniam attraxerunt humiditatem desiccat: nullus aūt philosophus in sanis eius vsum vituperat nisi scđm q̄titatem cōmixtionis aque cuz eo. Sapientes vero assimilauerunt ipm tyriace magne: qꝛ ipm est rerum contrariarum optimuz quia calefacit corda siue corpora frigida naturaliter et per se ꝛ infrigidat calida per accidens. Ualet cum sua subtilitate perfert ꝛ ad loca longinqua deferens secum aquaz ad mēbra que indigent refrigerari sic sitis ꝛ humectat. Hinc est ꝙ ipi perscrutatores scientie medicine elegerūt vinum ꝛ descripserunt de eo capitula multa ꝛ in eo decreuerunt tunc fieri in vsu humano vtiliorem quoniā est nature humane amicissimum et recepturum omnino bonorum ciborum ꝛ rectificator maioꝝ. Testificatus est eñ auer. in dictis suis: ꝙ neq̧ cibus: neq̧ medicina expolietur ab ea nunꝙ. Et filius mesue de consolatione medicinarum reubarbarum pro meliori preparatione iussit emolliri in vino ꝛ illud vinum laxatiuis potibus immisci ꝛ idem emphi sciuit vt sit ingenium medici ad conuertendum saporem medicine in gustum cibi sicut melius possibile est vt natura delectetur amplectetur illam: ne ex illa terreatur aut nauseatur. Ad hoc enim vinum bene est aptum: ꝛ ex hoc sermone ingeniati sunt non nulli modernorum diuersarum preparationum modos inuenire. Ita vt alij cum pulueribus: alij cum cibis et potibus: alij cum vnctionibus: alij & aliter multipharie multisq̧ modis medicinalia: sed et medicinam laxatiuam iubent humanis corporibus applicare ꝙ gal. ꝛ auicen. ꝛ alijs perioribus non placet ex eo: quia natura impeditur a diuerso ꝛ potissime qꝛ occurrit per eam in operatione obuiatio nature commōte in opposito qđ est: quia membra ex parte ad se trahunt ex cibo alimentum ad circunferentiam: et ex parte humorum trahitur virtute medicine ad centrum: et quia ad huiusmodi transgressionem se excusat asseritur semper istam obuiationem fieri in corde quod nutritur pro eo quia membrum; vt dictum

Hic habētur proprietates vini.

est ad circũferentiam alimentum trahunt ⁊ super remanentia a conuer-
sione sua quoniam in quolibet mẽbrum hanc expulsiuã ad vasa euacua-
tionum transmittit ⁊ dux forte istius secte est macrobius qui auctorita
te plurimũ iussit pillulas aloeticas sero post cenã imediate offerri et ego
temptaui ⁊ reperi iuuamentũ ⁊ nõ nocumentũ. Et quidam in medio cibi
Nota bene q; in mul- tis exptus et a mltis — granuz aloes recipiũt ⁊ cassiam fistu: ⁊ statim recepte superponũt cibu;
et operatio bona ⁊ laudabilis sequit. Et vere medicine que nõ sunt violẽ
te ⁊ sunt tarde operationis ⁊ modice extensionis vigorantur ⁊ meliorani
si sumãtur cum cibo. Redeam⁹ ergo ⁊ dicamus quot modis confectionu;
sunt de vinis ⁊ vsus earum scdm rationem est de excellentiorib⁹. Medici
ne quib⁹ põt medicus se iuuare ꝑpter delitias in quas venit nostris tẽ-
poribus in derelictionẽ antidotorũ antiquorũ ⁊ nos cũ benedictione dei
de confectionib⁹ ipsius incipiam⁹. Adijciam⁹ super hoc canonẽ generale;
quem expedit quẽcq; artis medicine artificem pre oculis semp habere in
omni medicinaliũ applicatione: vt videlicet de noibus ⁊ causis egritud
num ⁊ potestatib⁹ rerum singulariu; sit instructus vt sciat medicare ra-
tionabiliter ⁊ suum iudicium operi applicare cũ conditionibus general
bus que ad hoc requirũtur: vt videlic; nouerit discernere inter naturas
ꝯplexiones: regiones: ⁊ tempora: ⁊ consuetudines: ⁊ etates. Et inter hos
effectus qualitatum elementaliũ actiuaꝝ: ⁊ passiuaꝝ: ⁊ hmõi: sine quoru;
cognitione panẽ et carnes comedere sine scientia medici habet dubieta
tem quare consulit vnicuiq;. Ne presumat aliquod medicinale offerre ni
si sit medicus vel de periti medici cõsultatione qm̃ scdm gal. error in me-
dicina est pro eo q; sit in subiecto nobiliori: ⁊ vt plurimũ nõ de facili reci-
pit correctionẽ. Ulterius aũt habeatur ꝓuisio vt vas sit ligneũ ⁊ de bono
ligno ⁊ mundum ab his supfluitatibus ⁊ stipitibus in quo vinũ intro-
Triplex est modus cõ fectionis vini. — ducitur conficiendũ: ⁊ sit vinum expressum de vuis bene maturis ⁊ mun
dificatis a corruptione ne ꝑpter maturitatẽ transeat in acetum. Et mo-
dus confectionis seu excorpationis reru; que vino admiscent est triplex
Et melior modorum est q; res ipe decoquant cum aliqua quantitate mu
sti ⁊ spuma remoueat ⁊ hoc donec de musto sit tertia pars consumpta ẽt
quiescant per noctem ⁊ mane per collatorum ligneum distilletur deinde
cum quantitate conuenienti ad saporem alterius musti permisceat: ⁊ po
natur in vase ⁊ cooperiat os vasis cum scutella: ⁊ ab vno latere aliquan-
tulum subleuata et obseruet sic: donec deferueatur deinde benẽ coopiat
Alius mo dus. — et cum oportunũ fuerit recipiat ab illo. Alius modus est q; recipiant res
siue virides siue sicce. Si virides aut recentes nõ inueniant ⁊ cõquassate
in sacculo de lino ponat cum musto albo in vassello ⁊ tantũdem eiusdem
musti bulliat ⁊ dispumetur ⁊ predicto vino misceatur: ⁊ cum clarificati
fuerit ex ipo recipiatur. Alius modus est ⁊ fit in momẽto ⁊ omni tempe
cum igne ⁊ talia vina recipiũtur: aut per se: aut mixtum alterius vini ve
aque sicut facit. Et quia naturaliter vinum vt diximus recipit omẽs im-
pressiones saporis: atq; odoris: elaborandũ est cum ipe poterit q; res ipe
de decoctione facere possunt cũ vino imponũtur ne in his vel eoꝝ aliq-
bus faciãt immutationẽ fortem. Tũc adde musto mel vel zuccarũ in deb-
ta q̃titate qua excessus ille rerũ occultet scdm meliorem extimationẽ ve-
si ex cautela precessit: nec possit aliter obuiari temperet illud cum eo q; re
mouet delectationem eandẽ vt si supsit amaritudo vel acetositas tempe-

retur cum dulci et sic de similibus. Et si nimis erit calefactum infrigide tur et sic contraria contrarijs rectificentur. Memorandum vero quod interdum quedam vinorum confectiones oportet ad ignē fieri ut diximus aut quia aliter fieri nequeunt vel quia facta nō inueniūtur et necessitas nō patitur. Tempus expectationis est quod quidem hermetis filij appellauerunt ignem solem et quidam calorem naturalē rerum vitalium. Et dixerunt eorum aliqui in quibusdam eorum secretorum libris quod illud quod operatur calor solis in visceribus terre in mineris in centum annis potest etiam fieri per ignem de vino. Ignis autem facit acquiri aut detegi rebus quibus applicatur alias et alias proprietates et totum nature opus non est occultum deo. Et dixit quidem quod de subtilibus que sciūtur ab hominib' nimiū est: ergo et quando expedit cum igne aliquid fieri fiat cum cautela quoniā in administrando illum rebus excoquēdis nō est parua pars sollicitudinis: et inde est quod pauci quis comedūtur frequenter et sepe vituperantur et quidem nō aduertunt hoc in multis que per ignem fiunt magisterijs et ideo in pluribus deficiunt atque decipiūtur eorum examinationibus.

Vinum mirabile pro melancolicis.

Vinum mirabile pro melācolicis cardiacis ex adusta colera laborantib' presertim in vijs epatis vrinarium et venarum et pro naturaliter colericis: tollit enī tristiciam et inducit leticiam et facit hoīem cōposite rationis et totum cor colerici hoīs in melius disponit et incinerationes humorum rectificat: valet contra omīs quartanarios ex adustione patiētes et facit vtentem eo bonum sanguinē habere laudabilem habitū scdm anime rationalis dispositionem reiuuenescere nutu dei. Cui' hec recepta. Reci. buglosse munde ab interioribus medullis. lib. i. sene lib. i. rosarum rub. florum borragi. et buglosse. añ. lib. i. conquassatur et ponatur in sacculo qui ponat in vase capiente tres sarcinas asinorum et habeatur recens mustum expressum album et medietas eiusdem musti cum dictis rebus ponatur. Alia medietas immediate bulliatur et dispumetur quo facto in vase predicto ponatur et tali vino repleatur. Et cum clarificatum fuerit per totum annum maxime vere hyeme et in vsu habeatur autumpno. Sed quando est pro custodia et regimine sanitatis non ponatur sene: sed bene ponitur albi et rubei. añ. ʒ. i.

Vinum cordiale.

Vinum cordiale est proprie vinū borraginatum et vinum de melissa et vinū de speciebus. Vinum vero borraginatū siue buglossatum valet proprie contra cardiacam maniā et melancoliam et tremorē cordis et mundificat sanguinē: et malas aufert suspiciōes et vtile est in omni specie cōpositionis scabiei et lepre adducens leticiam et inclinat ventrem ad lubricitatē et fit quod in lib. i. ipsius ponūtur musti lib. vij. vel. xiiij. et bulliātur donec resideat et clarescat et proprie confortat regitiuā virtutem. Et quādo succus eius clarificatus bibitur cū vino purificat sanguinē et nō indiget dulcoratione: quia talis succ' dulcis est. Vinū buglossatum scdm macrobium fit quod radix buglosse bene mūde mittatur in vino donec virtutem et

ſaporem ſumat ipſius et aſſiduetur bibere quoniã humores melãcolicos et aduſtos educit per vrinam ⁊ rectificat cerebrũ in effectum fumoſitate melancolie: et ego addo ꝙ demẽtes ⁊ fatuos quos ligari oportet ſanat et ad ſenſum ⁊ diſcretionem reducit. Et teſtis ſit conſcientia mihi: qꝛ vidi liberari quandam dominã de vrbe que frequẽter ex quacũqꝫ ira vel melancolia efficiebatur fatua loquẽs verba vituperoſa: ita ꝙ oportebat ligatã teneri in domo ſua donec furia illa ceſſaret. Et fuit ſcitum huiuſmodi remedium ex doctrina cuiuſdam peregrini qui peruenit ad domum illius elemoſinam petens.

Sequitur de vino paſſulato.

Vinum paſſulatum ſic fit: pro qualibet ſarcina vini ponat̃ paſſularum pinguium ſine arrill̃ piſtatarũ. lib. ij. et bulliant in aliqua q̃titate muſti ⁊ ſuperponatur alij muſto et in vegete intromittatur ⁊ in. xij. diebus erit clarificatuꝫ et eſt bonum odoriferuꝫ: ⁊ oportet frequẽter miſceri cum eſt in vegete: ⁊ cũ clarificatum fuerit recipiat̃ de eo maxime in hyeme: ⁊ eſt vinum ſenũ ⁊ decrepitorum ⁊ melancolicoꝝ ⁊ fleumaticoruꝫ ⁊ precipue mulieres impingnat: lenit pectus ⁊ confortat ſtomachũ ⁊ addit in ſubſtãtia epatis ⁊ confortat ipſm proprie ⁊ calefacit ſanguinẽ ⁊ reſiſtit putrefactioni et mouet de nauſeatione ⁊ mollificatione ſtomachi que accidit ex corruptione ipſius: ⁊ eſt bonũ in tuſſi ⁊ aſmate et lubricat ventrem naturaliter ⁊ ſtringit lubricitatem accidẽtaliter ſicut lienteriam ⁊ ſimilia: et confortat ꝓprie digeſtiuam retentiuã ⁊ expulſiuam: ⁊ valet contra ſincopim et contra timpanitem ⁊ qñ eſt potiſſime in eo fleuma ⁊ perambulatiuaꝫ humiditatem ſeu aquoſitatem conſumit ⁊ vſus eiꝰ ꝓhibet naſci in corpe apoſtemata ſi deus voluerit ⁊ qui aſſiduat illud nõ poterit videre excreſcere in corpore ſuo egritudinem fleumaticam.

Capitulum de vino laxatiuo.

Vinum autem naturaliter laxatiuũ fit: hoc modo ſcindatur vitis per longũ ⁊ trahatur medulla ex ea in aliqua q̃titate, ⁊ impleat̃ ſcamonea vel elleboro nigro: aut eſula vel alio forti laxatiuo ⁊ ſtringatur vitis ⁊ ligetur ſicut qñ inſeritur ⁊ trãſibit liquor perducendus ad generationẽ vuaꝝ per locum illum et inficietur illis ⁊ fiet vua laxatiua ⁊ vinũ laxatiuũ Sic quoqꝫ fiet in primis. Nam paladius in libro ſuo de agriculrura docet facere alia laxatiua cũ frequenti adaquatione de ſepo caprarũ. Et ſimiliter docet facere roſas albas naſci virides vel azulas per eũdem modum ponendo colores in medio ſtipitis plãte roſe. Et modus iſte eſt de excellentioribꝰ operibus medicine ſcd̃m genus laxatiuorũ de quibꝰ fieri põt qm̃ malicia illarum rerum alteratur tantũ per receſſuꝫ virtutis earum a ſubſtantia que faciũt operationẽ ſine nocumento: licet magis pigre: ⁊ hec eſt nobilior excorporatio medicinaꝝ que fieri poteſt et pauci ſciunt hoc. Et inuenta eſt iam vua cuiꝰ quodlibet granuꝫ mouebat ſellam vnam ⁊ reputabat̃ ad miraculum ⁊ per triduum ſimiliter: nec eſt forte nec ad mirabile ſcienti illud. Et qui ſcit naturas ⁊ potentias reruꝫ ſimpliciũ ⁊ habet ymaginatiuam fortem in opere natura facit mirabilia

Et etiam quando in aqua vel in vino transibit virtus laxatini vt pruna sicca vel vue passe ⁊ morentur in vino donec turgescãt ⁊ lauent vino ⁊ recipiantur ⁊ laxant: et qui nesciũt magisterium mirant. Beatus ergo ille medicus cui deus dat scientiã ⁊ intelligentiam qm̃ est quasi nature soci⁹ et nõ ab re tantũ est ꝙtum est in scientia salomonis siue sapientia honora medicũ ⁊c. ⁊ em̃ creauit illum altissim⁹: sed horũ multi sunt vocati pauci vero electi. Qm̃ scientia medicine iaz est reducta ad opinionẽ emothoicorum de quib⁹ oster dicit cinothomia añt vniuersa contemplat. Qui em̃ plura singularia ad vniuersale reduxit melior inter eos habet. Idcirco bene diffininit quidem dicens medicina est scientia que nascit; deus añt benedictus scire ⁊ intelligere ac operari nos facit ad beneplacitum suum.

De vino citoniorum.

Vinum de citonijs scd̃m dyascoridem inq̃t fit ex citonijs: vinum quod ydromel grece appellat ex multis compositionib⁹. Hic vtilior est post caniculares estus quecũꝗ ex nouis ymbrib⁹ aqua celestis infunderet mũdo vase suscipiat ⁊ in vmbra posita sepi⁹ quieta colet. Citonia vero iuxta maturitatẽ senibus alijs seminib⁹ ⁊ lignis interi⁹ purgatis ⁊ in pua frustra diuisis aqua eisdem immergat ⁊ tandiu cũ ea reinquat: scz donec succus eorũ transisse videat in colorem vini lẽto igne umo bulliat ⁊ expumet ⁊ reponat in vase bñ clauso ⁊ post septimũ mensem pro vino vti licebit ad oĩa corporis vicia q̃ stiptica virtute indigẽt aduuari sicut dissolutionib⁹ ⁊ membrorũ defectib⁹ ⁊ sudorib⁹ dyaforeticis et ia mẽbra principalia confortat ⁊ stomachũ et eius vomitũ volũtarium auseam ⁊ fastidiũ remouet valet in omib⁹ fluxibus ⁊ in calefactiõe epatis ⁊ rectificat ipm̃ sanguinem reicientib⁹ subuenit: ⁊ cũ vomitib⁹ et cibũ diuuat digestiuã fumũ salientem ad caput reprimit. Ante vero cibũ retẽiuam seu contentiuã iuuat ⁊ substantiaz intestinorũ confortat ⁊ motiones eorũ sedat. Et vsus ei⁹ leticiam inducit ⁊ conuenit omnib⁹ etatibus et omplexionibus regionibus sua proprietate scd̃m Auicennam: et sitim sedat ⁊ bonum colorem facit apparere ⁊ valet in debilitate renuz ⁊ confert brietati ⁊ comessationi nimie prodest conualescentibus verum nimius sus eius inducit opilationẽ ⁊ valet in corruptione ⁊ mollificatione stomachi: ⁊ est bonum ethicis ⁊ ptisicis inquit añt albuboni⁹. Quãdo multiplicantur pluuie in vere ⁊ in hyeme parant morti homĩes ⁊ eorũ via euationis vti rob citoniorũ. Consimiliter potest etiam fieri suo modo vinũ citoniatum assatum excoriatum calidum imponitur in eo et permittitur in eo aliquantulum permanere: et bibitur et dicitur supplere necessitate vicem vini predicti.

De vino rorismarino.

Vinum rorismarinum. i. de rore marino. Inquit em̃ actor. Cuz essem in babilonia accepi cũ multa sollicitudine ⁊ precũ instantia a quodã antiquissimo medico sarraceno virtutes rorismarini quas secreto rabi quasi nulli debere cõmunicari retinebat et dixit ꝙ de excellẽtioribus operib⁹ ei⁹ vino deinde cũ balneo; deinde cũ electuario; deinde cũ fit ex eo oleũ qd̃

est in effectu balsami:⁊ vinū quod fit more alioꝝ. Eius proprietates sunt
mirabiles:nam ipm est vtile in omnibus egritudinibus frigidis ⁊ rectifi
cat appetitū:⁊ confortat sua aromaticitate qua aīa dilatat ⁊ sua stiptici-
tate qua substantia ipsorum aggregat ⁊ fortificat oīa membra ⁊ neruos
qñ lauatur ex eo facies reddit eam pulchrā. Et si caput lauetur ex eo non
cadūt pili imo multiplicantur. Et vsus eius preseruat ꝓprie ab antrace ⁊
ab huiusmodi malis pustulis cōsumit flegma ⁊ melancoliā: ⁊ confortat
ꝓprie substantiam cordis:⁊ hoc facit acquirere ac cōsequi iuuenescentia.
Et forte qui assiduauerit eo nō putrefiet corpus eiꝰ: ⁊ cum abluitur os ex
eo reddit odoriferum ⁊ consolidat dentes:cōfortatq gingiuas ⁊ cancrum
sanat.Quando lauatur cū eo cancer:⁊ fistule: ⁊ hmōi vulnera desiccat et
rectificant eo. Et quando quis ex longa infirmitate infirmꝰ siue debilita
tus panem asini in eodem vino frequētauerit comedere rectificat appe
titum ⁊ confortat eius membrum debilitatū: et cū aqua pluuiali propri
decoctionis eius floruz temperatū assiduatū rectificat ptisicos ⁊ ethicos
et est secretum ⁊ valet dictū vinum in cotidiana ⁊ litargia ⁊ quartana: et
valet in cardiacis passionibꝰ cordis ⁊ nausea ⁊ dissinterijs ⁊ fluxibꝰ. Item
et quod de excellentioribꝰ operibus eius est vicariū tyriace cōtra veneno
sos cibos ⁊ venenum:⁊ est tutela magna tam in potu quā in cibo:⁊ cōfor
tat virtutem debilem regitiuam ⁊ est potus ꝓprie paraliticis ⁊ tremulo
sis et relaxationi neruoꝝ confert ⁊ podagre paulatine. Et in summa cō
fert omnibus mulieribꝰ ꝓprie humide complexionis et rectificat earum
matrices ⁊ prodest ad conceptuz.Et fit electuarium ex floribꝰ rorismarini
et melle despumato scdm quod mel rosatum:⁊ est mirabilis vsus eius ad
omnia predicta. Et fit stupha ex illa herba ex floribus quod dicitur bal
neum vaporosum mediante calore ⁊ est balneum vite et mors senectutis
quoniam assiduatio eius facit renouari: vt aquila iuuentutem suam assi
duantes balneo ipso: ⁊ est secretissimū ⁊ fit ex eo oleum sicut mel qd geri
vicem balsami:⁊ est res archana. Cuius magisterium hoc est implet am
phora vitri floribus eius ⁊ clauditur cum panno duplicato cerato. Au
cum cera ⁊ coopertorio: ita ꝙ nō respiret ⁊ sepelitur in arena vsq ad me
dium ⁊ moretur hic per mensem vnum vel plus donec flores dissoluātur
in aqua:⁊ separetur aqua illa pura et ponatur ad solem per quadraginta
dies et inspissabitur aqua illa ad modum balsami confortat enim cor ce
rebrum ⁊ ad totum corpus valet:confortat debilitatem neruorum. Re
mouet pannos et maculas faciei seruat iuuentutem et patitur experien
tiam balsami quoniam gutta eius super aquam posita petit fundum e
stabit: et si ponatur gutta eius in sero in oculo non tantum delet macu
las:sed omne malum sanat si tribus vicibus vteretur. Amplius res ex
perta est ꝙ aqua vite siue ardēs que est facta de vino in quo remolita fu
erit dicta herba curat flegma salsum scabiem cancrum ⁊ fistulam que no
possunt aliter sanari. Et si fuerit et residerit dicta herba et flores: et ea
si inungantur manus vel membrum paraliticum frequenter: vel ad ca
lorem rectificatur et quandoq sanatur. Sunt et alie operationes sin
gulares que hic propter operis breuitatem obmittuntur cum sufficiant
que dicta sunt.

Vinum contra opilitionem Splenis epatis ⁊ yctericiam.

Inum contra opilationem splenis et epatis et ycteritiã: ponantur in eo folia et radices cicoree scolopendrie endiuie et modicũ absinthij et facta bullitione vel bona calefactione ponatur ipsum vinũ in sacculo et reiteretur ad modũ clareti supra predictas herbas ꝛ si indigeret aliqua dulcoratione propter amaritudinẽ ponat aliqd passularũ: aut zuccari seu liqritie et hmõi: et est mirabile in hoc casu. Et iuuamentũ quidẽ vinorũ auget et minuitur secundũ bonitatẽ ligni vasis ꝛ maliciã. Inde est ꝙ vinũ conseruatũ in vase thamarisci ꝯfert valde spleni.

De vino barbarico.

Inũ barbaricũ ad sanãdũ plagas solo potu. ℞. de caulib⁹ rubeis et de vrticis barbaricis de carbonib⁹ de canapi et anathasia: aut de radicib⁹ rubee maioris ad pondus omniũ aliorũ et hec omnia siccentur ad vmbrã: et post pulueri sentur ꝛ ponantur in sacculo: et saccul⁹ in vino bulliẽti ponatur et dimittunt sic esse sepe sacculũ ducendo per vas et bibatur de illo mane et sero ad pondus ʒ. iij. vel parum plus. Et supra plagã ponatur linteus subtilis et foliũ caulis desuper et curatur et sanatur et hoc pro delicatis. Pro alijs vero datur de puluere quantũ digitis tribus sumi potest in vino vel ouo et facit eandẽ operationẽ et cũ his vulnera intrinseca et extrinseca sanãtur quasi diuina operatione. Oportet tamen medicũ mentiri complexionẽ vulnerati et eius consistentiã vtrũ vel de murmurei vel febrẽ habeat tunc autẽ non est ita secura ista operatio alias indifferenter operarentur qui sciunt et fiunt vue iuuatiue et prima laxatiua et huiusmodi fructus sicci qui reuolutione pellis corrugata humiditate communi bibitur resurgescunt. Et fit ꝙ ponãtur vue passate in meliori vino albo quod habeatur et turgescunt et implebuntur vino illo. et commiscebitur medulla vuarũ cum vino illo et fiunt vue quasi noue et in sapore erunt saporis illius cuius est vinũ. Et si ponantur ipse vue vel pruna aut ficus in vino vel aqua in qua euacuata sunt aliqua laxatiua implebuntur humore illo laxatiuo et acquiretur eis virtus laxandi secundũ genus ex corporatorum in predicto liquore.

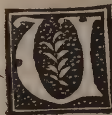
De vino extinctionis auri.

Inum extinctionis auri. Hoc vinũ habet proprietatem magnã in conditionibus multis ꝙ taliter operatur. Extinguatur lamina auri in bono vino. xl. vel. l. vicibus et dimittatur clarescere et diligenter coletur et conseruetur habet omnez virtutem confortandi cor deficcat superfluitatẽ omnium aliarum superfluitatuz a sanguine et illuminat substantiam cordis et spiritus sua soliditate et sua claritate confortare et suo tẽperamento tẽperare et preseruando sanguinẽ a comestibiliũ corruptione mundificare et sua grauitate supfluitates ad partes expulsionũ inclinare et iuuentutẽ conseruare et virtutes numeraliũ preseruare facit in earũ operibus et proprie soluit vrinam denegatã et sanat epilenticos et insensatos et confert elephenta crosis. Et multi moderno-

rum de nobilibus et maxime de prelatis faciunt bullire petias auri in coquina eorum sumenda. Et aliqui recipiunt in panellis cum electuarijs. Et alij in limatura sicut in confectione que dicitur dyamargariton in qua intrat vtriusqꝫ auri scilicet et argenti limatura. Et quidam utuntur tenere frustra auri in ore et saliuam deglutire. Et quidam alij conuertunt in aquam potabilem et sufficit in modica quantitate. Et est ipsum vinum preseruatiuum sanitatis et prolongationis vite vt difficile sit credere. Et quidam aliter et aliter diuersis respectibus sicut diuerse sunt hominum considerationes. Et quidam assiduantur tenere in ore. Et si faciūt propter rationem non tamen hoc agunt absqꝫ similitudine veritatis. Nam compertum est ꝙ tenere argentum in ore tollit sitim et corallus in ore retentus confortat stomachum et ipse quidem corallus suspensus ad collum ita ꝙ pendeat versus stomachum prohibet stomachi conturbationem. Et expertus sum ꝙ appositum iuuat et depositum deficit iuuamentum. Et si apponitur iuuamentum redit. Et breuiter omne vinum suscipit virtutem et operationem rerum que exuirtuantur in eo secundum modos iam dictos. Et ad ista capitula multiplicanda sufficit ingenium boni artificis ꝛ scientia simplicium. Et aurum quidem verum est res perfectissima temperamento equali compositionum in tali proportione elementaria virtutum cui decompositum non est simile et propter id quod habet de virtutibus ex proprietatibus a natura insunt ei ex influentia celi scilicet virtutes anime quoniam scissura facta ex eo non tumescit et propter perennitatem scientia est quasi stella celi quoniam ipsum est impassibile necqꝫ obumbratur necqꝫ dissoluitur et alteratur et est quasi miraculum in via nature cum sit res composita et elementalis. Confortat insuper et sincerat super omnia substantiam cordis et mineras vite. et palliat lepram et refrenat illam proprie: quorum operum effectus non reperitur nisi in vero auro puro de minera creato iussu dei. Ideo fallunt in hoc alkimiste. nam et substantiam et colorem auri faciunt non tamen virtutes predictas in eo infundunt. ymmo aduertendum ꝙ quando recipitur quod fit de auro dei et non de opere manuum hominum. Nam illud propter res acutas et extraneas a natura humana que in eius sophisticatione inueniuntur et ingrediuntur noceret cordi plurimum et vite. Et deus benedictus creauit illud ad salutem humanam videlicet ad necessitates eis ministrandas opera charitatis moderato vsu. Sed ipsum propter ipsum vsum immoderatum et priuatum et modum inqꝫ conuertere tota die molitur vanitas hominum qui thesaurisant et ignorant cui congregant ea.

Vinum raspatinum.

Vinum raspatinum id est linguam quadam stipticitate mordens et est pronocatiuum appetitus villos stomachi congregando propter ponticitatem et membris ex calore dissolutis potissime in estate et colericis et sanguineis est medicina: et fit ꝙ ponantur alique vue acerbe cum maturis quando vue pistantur. Uel quod melius est reseruentur vue et pistentur cum rapacijs in aliqua quantitate et immitantur vegeti cum musto et trahetur Aut mustū illud a succo et rapaciarū et granorū vuarum que sunt acetosa cū ponticitate que etiam stiptica sunt cū ponticitate alias stipticitate.

Vinum contra obliuionem.

Inum ad memoriam reparandam et contra obliuionez. ℞.℥.ʒ.i.piperis longi galange.añ.ʒ.iij.gariofilis cubebe. añ.ʒ.ß.nucis indice.ʒ.i.et ß. fiat puluis et ligetur lente in ſacculo et ponatur in vino libr. vij. bullienti extra ignem et cooperiat ne reſpiret ⁊ permittatur clarificari et cũ op⁹ eſt aſſiduet nec ſaccul⁹ deint⁹ remoueat valet etiã ad calefaciendũ infrigidatos et hũidos deſiccãdos et cõtra omnẽ diſcraſiã fleumatis et vẽtoſitatẽ.

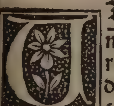
Vinum quod iuuat ſtomatichos et melancolicos.

Inum in quo .ʒ.x. epithimi bullite fuerint vel eſule per noctem mane colatum et bullitum ſtomatichos et melancolicos iuuat.

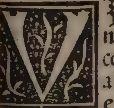
De vino eufraſie pro oculis.

Inum eufraſie ad oculos ponatur de ipſa eufraſia in muſto et fiat vinum eufraſiatum.Cuius vſu oculi ſenũ reiuueneſcunt et aufert impedimentum eorum defectus viſus ab omni homine de quacunq; etate ſit in habitudine fleumatica proprie ſiue pingui:et eſt enim qui permanſit nihil videns per longum tempus et infra annum reſtitutus eſt ad viſum vſu ei⁹. Ipſa enim herba calida eſt et ſicca et habet hanc proprietatem. Et quando puluis eius comeditur cum rubea id eſt cuz rubea parte eius facit idẽ. Uel de puluere recipiat cũ vino ⁊ ſupſunt teſtes fide digni ⁊ credẽdi q̃ fecerũt in ſeipſis et q̃ nõ poterãt legere ſine oculariis ⁊ legere poſtmodũ abſq; ill'in lraz ſubtiliorẽ.Sed vſus vini eufraſiati nõ habet par in ꝓficiẽdo.Et ſi nimis eẽt vinũ forte tẽperet cũ aq̃ fenicl'i.Et ſi op⁹ ẽ addat zuccara alba.

De vino enule campane.

Inum in quo ſteterit enula campana per triduuz mirabiliter viſum clarificat. Uinum cuius tertia pars aque roſarum in quo remollita fuerit tuthia prius ter decocta per diem naturalem aut de aloe diſſolutuz fuerit cũ modico zuccaro collirizatum abſtergit et mundificat cathicias oculoruz onfortat et clarificat viſum et non permittit humores fluere ad oculos t fluxus diſpergit et lachrymas conſtringit.

¶De vino ſalniato.

Inum ſaluiatum diuerſi diuerſimode faciũt quoniam aliqui ſuſpendunt faſciculum ſaluie in vaſcello.Aliqui coquunt:ſed quocũq; modoruz fiat ita ꝙ nec corruptum: nec alteratũ: ſed ſi in ſua permaneat bonitate mirabilis eſt vſus ei⁹ in remollitiõe gingiuaꝝ et dolore dentiũ ex ꝯmotiõe et ꝓipue oĩm neruoꝝ et neruoſorũ mẽbrorũ et cõfortat mẽbra lapſa debilita a ꝓpter abũdantiã aquoſi fleumatis ſicut in paraliſi et hmõi.Et tẽpera i in multis hñtib⁹ dolores ⁊ ꝯtractiones ſpaſmoſas aneruoꝝ cũ vnctiõe ini decoctiõis eius et aliquotiẽs libreti ſunt et eſt res certa et melior ꝙ̃ iueniatur in hoc caſu. Et valet in epilẽtia proprie ex cauſis ſtomachi et iatricis quoniã ſunt loca neruoſa.

De vino abſterſionis faciei.

Inuz absterſionis faciei et manus diſſoluatur tartarū vegetis albificatū in igne et diſtillatū per filtruz. et congelatū in bono vino greco permittatur donec clarificetur et de eo lauentur manus aut facies et non tangatur donec exſiccetur. Et tunc iterū lauetur cū aqua. Idē facit vinū in quo ſic eſt diſſoluta clara oui donec ſit currens ſed expedit renouare omni ſecunda die. Uſus autē huiuſmodi abſterſionis retrahit cutez ſubtiliat pellem ſanguinē ad ſuperficiem perducit ⁊ corrugationes cutis aufert.

De vino yſopico.

Inū yſopi virtutem habet diureticā diſſoluendi conſumendi et attrahendi. Ponatur de ipſo vino yſopato de liquiri. Eſt em̄ proprie vinum ſenum et potus eorū. Ualet in tuſſi humida et epilentia et multotiens vſus eius ſanat eā maxime in pueris. Et omnia loca humoroſa ſi lauentur cuz eo deſiccat et ſanat: ſicut eſt pulmo et matrix et aperit vias vocales et facit vocem clarā. Eſt enim herba calida et ſicca. Ad idez valet vinum liquiricie et ordei mundi: et confert aſmati. Item vinum limphaticum cum quo diſſolute ſunt penidie de ſero in introitu lecti receptum aperit pectus ſtrictū habilitat ad reſpirandum: confert tuſſi ⁊ maturat catarros. Item dictū vinum yſopi aſſiduatū ſanat ydropicos et caducos proprie pueros.

De vino confortante omnia membra

Inū confortans omnia mēbra principalia et ſanitatem eorum conſeruans fit de zizibere albo.ʒ.i.cardamomo domeſtico.ʒ.ij. cinamomi.ʒ.i.macis.ʒ.ij. coriandri preparati.ʒ.x. roſarum rub .ʒ.i. colatum et clarificatum in mundo vaſe ſeruetur et vtatur.

De vino ad confortationem totius corporis.

Inum aliud ad confortationē totius corporis fit de cubebis gariofilis zizinbere optimo an̄ .ʒ.ij. paſſularum ʒ.i. bulliantur in optimi vini. lib. iij. donec veniant ad duas et cum hoc ponantur bullire aque roſ.ʒ.iij. et zuccari : et bibatur ex eo mane.ʒ.iij. vel minus. Uſus autem eius confortat cerebrum ⁊ virtutem animalē compeſcit reuma frigidū perambulatiuum et confert omnibus ſenibus: et valet contra ſincopim et lippotomiā id eſt defectionem cordis cū malefactione membrorū et ſtomachi frigiditate et indigeſtione conſumens ſuperfluā humiditatē derelictam ex fructibus ſeu nutrimento non diuiſam : et rectificat colorē faciendo cibum digeri et fieri bonum ſanguinē et contra ventoſitatem et actiones matricis ex frigiditate vel ex nimia humectatione dū naturaliter priuantur a conceptu ſi bibatur vel peſſariſetur. valet etiā contra vomitum et contra lienteriā et omnem indigeſtionē. omnia ſpiritualia membra confortat. Et eſt vtiliſſimus vſus eius conualeſcentibus egritudinibus cronicis ⁊ frigidis in quibus principalia mēbra ſunt infrigiditata atqꝫ defecta; et eſt tyriaca vite ⁊

confert tussi et pectori.

De vino feniculato.

Inum feniculatum fit proprie de semie ei⁹ valet contra caliginem oculoꝝ excitat ventrem dissol uit ydropicum et cacesiam et ego probaui in pueris et inueni veruȝ. Obuiat venenis vel cibis malaruȝ qua litatum ⁊ contra tussim et pulmonis causas. Multi plicat lac ⁊ sperma: ⁊ quando fit cum radice ipsius iu uat nefresim ⁊ medetur egritudini vesice quoniā pur gat materias ⁊ soluit mēstrua. Et vinum quideȝ pro prie de eius semine tollit nauseam ⁊ sedat lateris dolorem: ventositatem expellit digestioneȝ confortat opilationē ꝓpter sui amaritudinem aperit Splenis ⁊ epatis ⁊ viscerum dolores placat.

De vino anisato.

Inum de aniso aperit opilationes meatuum et viarum interiorum ⁊ preseruat a colica ⁊ ventositate ⁊ recti ficat digestionem ⁊ eructuosam acetositatem tollit vsus ei⁹ et proprie competit mulieribus quoniaȝ aperiendo poros et subtiliando sanguinē atq̧ calefaciēdo multiplicat lac aquo sum: ⁊ quando zuccaratur est melius ⁊ tollit dolorem renū. Et in vitio q̄ dem renum ex ventositate ⁊ arenulis nō inueni festinius remediū q̄ acce ptio siue vsus istorum electuariorum ante comestionem: scȝ dyanisi et dia draganti: nam statim faciunt dolorem quiescere: et mundificando renes adducit arenam per vrinam. Et ipsum quidem vinum potest fieri cū igne et sine igne.

De vino senescensium.

Inum senescē. hyemali tempore valens multum melancolicis ⁊ fleumaticis renes ⁊ totū cor pus calefacit cruorem emorroydarū tollit: cibum di gerit: et bonum colorem facit lumen acuit: canos ca pillos retardat mentem cōfortat ⁊ in opilatione va let vt yera pigra preter q̄ amarescit nec laxat. Quod vinum sic fit. Reci. spice cinamomi carpobalsami xi lob. masticis. ℥. ij. liquiri. passularum. an̄. ℥. ß. zuccari quod placet ⁊ pōt fieri sine decoctione preterq̄ in musto in moduȝ necta ris ponendo species in saccnlo in colatorio ⁊ reiterare vinum calefactum donec dissoluat clarum ⁊ virtutes specierum exuirtuētur in ip̄o quod sci tur per gustum: ⁊ hic est melior modus.

De vino estiuo.

Inum estiuum. i. proprium in estate sumendum est proprie vinum rosatum. Et pōt fieri cum musto de rosis rubeis siccis sicut vinū buglossatum ⁊ fit leuius et citius at q̄ melius. Et sufficit talis modus videlicet in vino potissi me rubeo si permittat in amphora hora comestiōis de aqua rosata q̄tum placet sapor ⁊ odor ⁊ bibatur refrigerat cor mēbra principa

lia confortat & custodit mēbra ne dissoluantur eorum vsus a calore: & dissolu ta restaurat: valet contra putrefactionez in febrib⁹ proprie pestilentialib⁹: et ipm quidē vinū ponit tractatum in regimie sanitatis in colericis: & tempore: & locis calidis. Et est medicinale qm̄ valet contra lienteriaz & dissinteriam & defectum potentiue & proprie temperatum cū aqua pluuiali valet contra vomituz & sincopim. Ualet contra dyaforesim. Et assiduatio lauationis dentium cū eo confortat gingiuas & os redolet: facit bonum anhelitum & faciei lauatio cū eo facit carnem solidā & coloratam: & qn̄ distillatur gutta eius in oculis acuit aciem oculorum quoniam mūdificat ratione vini & confortat substantiam oculorum ratione rosarum.

De vino ebulato.

Vinum ebulatuz id est de granis ebulorum et est laxatiuū decoquāt grana ebuli qn̄ sūt matura & proprie tpe vindemiaruz cū musto et remoueatur spuma ebulitōis donec de musto sit tertia pars osumpta et ī nocte ponāt ad serenū. In crastinū vero p colatoriuz ligneū vel per filtruz qđ melius est distiletur: deinde recipiatur q̄titas ipsius musti colati: & ponāt in alio musto donec placeat tibi color & sapor & mittatur in vase & expectetur donec ea deferuescat: et tūc clarificetur cū clarificatione clare ouorum et in alijs scđm vsum illorum qui preparant vina. Ita etiam potest fieri de vinis veteribus si placet. Et est simile in opibus vino de radicib⁹ ebulorum & magis delectabile: sed nō sic operosum: & quāto plus fit de virtute dictorum granorum & magis ad spissitudinem tendens tanto magis erit laxatiuuz et semper gustus probationis sit iudiciū in cōmiscibilibus hmōi confectionum & de virtute eius reperietur in proprietatibus ebulorum.

De vino alberengi: vel alkekengi.

Vinum alberengi id est vinum de aristolo gia longa: scz de pomis rubeis eius qđ scđm aliquos dicitur solatrū rubeū: & tempus collectionis eius est tempus vindemiarum cū primo illa sint rubea sicut cerasa plena granis sicut grana ficuū & latent in foliculis et sunt boni saporis cum quadā amaritudine & colliguntur & seruātur in filo p totum annuz in foliculis suis & nō putrescūt neq; exsiccātur & cū adest tempus operationis accipiūtur de illis pomis duo: aut tria: aut plura: & cōterūtur cum bono vino greco: aut alio bono vino: & colāt: & bibit: & cōfestiz soluitur retentio vrine quantūcūq; difficilis sit & diuturna & educit mineraz calculosam de renib⁹ & de vesica in maxima quātitate visibiliter ita vt manu colligi possit & interpaulatim vsus ei⁹ sanat ab hmōi passionib⁹. Qđ si diuturna fuerit egritudo & in senib⁹ saltem cum hoc adiutorio remediāt et pauciores & leuiores sustinent passiones. Et fuit tpe meo cardinalis q̄ iam p quatriduū vrine abnegationē passus est turgidus vt vter despatus nullis alijs sibi pficiētibus medicinis de osilio piti medici per potū vini hmōi soluta est vrina in quantitate vt impleret quasi conca vna. Ex quo solo experimēto medicus ille cū parua scientia factus est magn⁹ & diues. Et multis quidem deus scientiā dat magnā & aufert vtilitatem & ecōuer

so ⁊ hoc totum est; q: medicus dicitur abyssus multa.

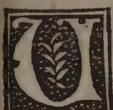
De vino graminco.

Inum gramincum dicitur ꝙ fit de radicib⁹ graminis bñ loti. Usus eius occidit lumbricos a ꝓprietate purgat renes ⁊ vesicam de arenulis: aperit opilationes interiores epatis ⁊ proprie que fiunt in meseraicis ex cruditate seu adustione ⁊ est ꝙ principiũ in eo statim bibitũ mitigat dolo lorem iuncturarum ⁊ podagricorum ⁊ artheticorum conuertit et deriuat materiam morbi ad vias vrine quoniam est radix diuretica temperata ꝓpter dulcedinem que est in ipsa.

De vino contra quotidianam.

Inum contra quotidianã quartanã ⁊ tertianam notham: ⁊ est digestiuũ ⁊ laxatiuuz: vt quod digerit educere bene possit. Recip. esule. lib. i. epithi. ʒ. vi. polipodij cinamomi passularum. añ. ʒ. iiij. masticis. zinz. zedoarij gariofil. añ. ʒ. i. zuccare quod sufficit.

De vino fracto.

Inum quod dicitur vinum fractum valens febricitantibus sine nocumẽto sic fit in trib⁹ vel quattuor partib⁹ aque bullientis posite in ampula ponatꝰ ps vna vini ⁊ ampula ponatꝰ in vase in aqua frigida ⁊ refrigeretꝰ ⁊ secure bibatur hoc eñ vinũ apperit opilationes ⁊ ducit materiã morbi per vrinã ⁊ multũ ꝯfortat. Et si nõ biberit vinũ naturaliter fermentetꝰ panis cum vino loco aque: ⁊ vtatur eo ⁊ veniet ei appetitus bibendi vinum.

De vino dyamon valente ad generationem.

Inum dyamon id est ad filios procreãdos et retinẽdos in mulierib⁹ ꝓprie pinguib⁹ ⁊ frigidis ⁊ nõ iuuencu l. s. Recip. feñ. zinziberis gariofil. cinamomi. añ. ʒ. i. leuistici spice piperis albi. añ. ʒ. ß. galãge. añ. carui. añ. scrup. ij. cũ zuccaro fiat nectar ⁊ vsus ei⁹ sit ꝓprie in hyeme et limphetur cũ aqua passularum: vel liquire: vel cuz aqua zuccarata donec cõmode colari possit quoniam est calidum valde.

De vino aqueo ad decipiendum infirmos

Inum aqueũ ad decipiendũ infirmos orificium ampule plene aq̃ digito supposito obturetꝰ: ⁊ in tenẽdo intromittatꝰ in vas plenũ vino rubeo ⁊ odorifero: ⁊ cũ in fũdo vasis locata fuerit digitus eleuetur: ⁊ ita teneatꝰ diu sub vino: ⁊ cũ extrahi debz simili modo cũ digito suprapposito extrahatur et seruetur et erit aqua habens colorem vini cum modico sapore cuz quo infirmus decipitur.

Vinum yringorum.

Inum yringinũ. i. de yringis q̃ est calatrapia est secretũ ꝙ vinũ decoctiõis ei⁹ addito zuccaro statiz strãguriaz soluit. Et ꝓficit vsus ei⁹ in viã generationis ⁊ auget materiã

De vino mellito.

Vinum mellitum sic fit. Permittũtur morari vue dulces albe in vite ad solem eleuatis folijs donec passentur et tunc exprimitur mustum ex eis ⁊ reponit: ⁊ peruenit dulcissimum ad spissitudinem tendẽs. Quam dulcedinem suscipit ex magna digestione a sole facta ⁊ est nutribile ⁊ generatiuũ crassiciei ⁊ delectabile: maxime tempore hyemis. Et quidam aliter bulliunt passulas in vino bono in aliqua quãtitate donec fiat bene dulce: ⁊ reponitur in vase vbi mustum poni debet ⁊ addũt passulas pistatas et virtus earum transit in vinum: ⁊ ipse vue resident cum fecibus: ⁊ vnusquisq; modus est bonus.

De vino gariofil.

Vinum gariofil. tantum cum suspẽsione gariofil. in sacculo positorum pendent in musto infra vegetem: sed est vinum nimis desiccatiuũ: ⁊ habz virtutem dissoluendi: consumẽdi: desiccandi: ⁊ attrahendi: ⁊ valet contra asma antiquũ ⁊ tussim senuz putredinalem ⁊ contra epilentiam ⁊ sincopim ⁊ confortat digestionem ⁊ retentiuam ⁊ facit anhelitum odoriferum zuccarum autem et liquiritia minuunt de siccitate eius.

De vino aromatico.

Vinum aromaticum fit per suspensiones rerũ aromatizabilium suspensarum in sacculo in vase continente vinum vel mustum. Et erit odor et vtilitas scd̃m genus rerum aromatizabilium siue frigidarum siue hoc siue illud.

De vino granato.

Vinum granatum est duobus modis aut in colore granorum granatorum: ⁊ illud fit aut per cõmixtionẽ vuarum nigrarum ad albas: aut fit per cõmixtionem ⁊ conuersationem musti super vuas iam expressas ⁊ morãdo cum eis ꝑ triduum postea extrahendo sic fit communiter in prouincia: ⁊ est bonus modus et fiunt frigidiora vina et magis confortatiua et meliora pro estate quoniam habet frigiditatem ⁊ stipticitatem qua confortantur mẽbra et extractione illa super racemos a granis corticibus vuarum qui frigidi sunt et stipticitatem faciunt. mora ergo operatur vt contrahatur de virtute illorum et immisceatur vino. Fit et alio modo vinum granatum de vino albo quod est vinum medicinale: ⁊ proprie vinum pro estiuo ⁊ estuãtibus et laborantibus de calore et calefactis: et distomacat lyentericis et colericis: et oportet ꝙ recipiantur moderato vsu: ⁊ quando etiam ꝙ̃diu necessitas requirit et de consilio periti: ⁊ ita obseruandum est in qualitate et remedicinali vt dixi quoniam res medicinalis est habens mensurationem scd̃m morbi extensionem ⁊ remissionem. Sumantur ergo grana granatorum proprie magnorum: ⁊ fiat de eo sicut diximus in vino de granis ebulorum et illud scd̃m me pre ceteris alijs modis colãdo ⁊ teneo me

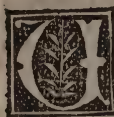
liorem. Et quidam seruant poma granatorum et cum volunt ieiuno aut in comestione vti vino cum virtute granorum exprimunt grana per lintheum mundum in vase: et imponunt vino bibendo sicut placet. Et meilor modus est conseruare poma q̃ succum in ampulis quoniam in ampulis de facili recipit corruptionem. Uerum ad vtrũq̧ remedium vt in sua per totum annum seruetur integritate. Super vino autem granatorum posito in ampula seu phiala vitri superponatur oleum collophiale in altitudine trium digitorum et sine corruptione seruabitur. Poma autem exsiccentur ad solem et cum exsiccata fuerint in aqua ferventi subito immergantur et extrahantur ab ipsa aqua et ponantur in loco non humectoso et a corruptione remoto isto modo sine dubio conseruantur. Sunt et alij qui tota estate singulis diebus mane ieiuno stomacho comedunt vnum vel medium pomum granatum et superbibunt mensuram optimi vini et expectant a cibo vsq̧ ad conuersionem eius et dicunt preseruari a febribus pestillentialibus estuositatibus epidimia et aeris corruptione et non posse coleram augmentari. Et ego laudo hunc modum propter delectationem que est in actu vtroq̧. Et iste modus intrat regimen sanitatis cum hijs que habent fortes stomachos et sunt parati ad egritudines calidas et putredinales desudationes et variolas et qui timent corruptionem aeris et ignis et pestilentie. Et quidam pulverizant de zuccaro et recipiunt grana cum cocleario et est bonum et valet vsus eorũ. ymo vinizatum quod est multo melius quoniam ipsum vinum est in numero eorum que est cibus et potus et attingit preter hoc ad sanitatis preseruationem. Sed vsus exsiccantium homini sano est nociuus cum acetum recipiatur per viam medicine non per viaz cibi. Et ego multotiens multos curaui leniter et breuiter de calefactione et effimera propter occursum rerum calidarum vt ytericiam et sincopim et opilationem de calida causa ministrando grana granatoruz in cocleari cum dyarodon et tria sandali et rosata nouella simul mixtis. Et deus scit q̃ non inueni melius ac citius et breuius. remedium ad rectificandum epar distemperatum quocunq̧ modo de calida et consequentia propter accidentia. vnde sepius pallor faciei et discoloratio generatur sicut dare circa principium tertie et circa finem prime digestionis coclearium vnum de mixtura istorum trium electuariorum etiam sine potu et palliditas siue discoloratio non generatur nisi ex defectu tertie digestionis que est in epate in quo fit generatio sanguinis et humorum sequestratio. Sed hec requirit differentiam que est quando accidit propter caliditatem exuberantem aut frigiditatem ex hoc in toto corpore expressam aut circa instrumentum ipsius tertie digestionis quod est epar. Aut in eo: et hoc discernitur ex signis vrine maxime et perceptione patientis et confectio predicta in calida habet locum in frigida vero dyanthos et rosata nouella et in omnibus remediaudum vijs: nam quicũq̧ magis scit magis proficit scilicet qui egritudinum curas p̱ signa et simplicium et compositarum rerum naturam melius nouit et cũ hoc sue ratiocinationis operationem et propinquiorem veritati dirigit cum ymaginatione facti hic melius et leuius et citius curat et natura q̃dem vniuersalis non paucis principijs operatur mirabilia et innumerabilia et bono medico et ingenioso pauca sunt necessaria.

De vino contraventositatem et tussim.

Inum contra ventositatem et tussim et asma. In ipso enimvino intrat virtus anisi feniculi et liquiri. Ita ꝙ liquiricia in duplo eorum sit et assiduetur bibere.

De vino aquatico.

Inum aquaticum est vinum sanctissimum. Et cognouivirum magne auctoritatis qui non vtebatur aliovino et pro infirmis non est aliquid melius. Nam fit vnio corporalis et vsualis vini et aque et amittitur de fumo vini et furore eius propter aquam . et alteratur naturalis frigiditas aq̄ et humiditas. siccitate ⁊ caliditate remittitur caliditas vini et siccitas frigiditate et humiditate aque: ita vt fiat res temperata et est res temperata et est cantela vt bulliat vnum cum altero prius vt melior fiat permixtio et fit aqua bona fontisvini et inde extimatione preuisum est apudvulgum vinum potandum temperetur antequam ad mensam portetur et error magnus est . approbatur maxime apud prelatos et dominos vt aqua vino cum bibere volunt imponatur ex quo conturbatio ventositas et indigestio generatur . Et de actionibus non inueni nisi alexandrum qui caueret in hoc passu. Et causa impedimenti digestionis est sic diuersitas assumptorum pro eo ꝙ nequit vnita digestio celebrari. Cum autem qualitates que erant contrarie vini et aque fracte sunt et etiam permixte adinuicem quia iam passa est aqua a vino et facta est remissior in sua frigiditate et humiditate et vinum in caliditate et siccitate facta est res temperata magis apta digestioni et incorporationi et ostendit ad locum huiusmodi. Exemplum quia cum aqua vino commiscetur videtur manifeste fieri motus inter ea et ascensus vini et descensus aque tanꝗ contrariorum repugnantium ad seinuicem commisceri cum primo aliq̃tulum steterit effecta permixtio et quiescit et tunc est tempus bibendi.

De vino cui datur odor et sapor in momento.

Inum cui datur odor et sapor in momento et est curiosum maxime pro curijs seu conuiuijs regum et dominorum quivolunt se ostendere et habere mirabilem diuersitatẽ vinorum propter quod est ad honorem et vtilitatem etiã qm̄ per hunc modum potest etiam vinum ad multas res medicinales secundum virtutem rei que sibi applicatur . Et modus est breuis et est talis. Ponatur in aqua vite herba vel species aromatica quã delectat per diem naturalem etvirtus illius rei erit excorporata in illa aqua dicta et erit sibi sapor et odor illius et de illa aqua ponatur modicuꝫ in vino bibendo et erit vinum in sapore rei apposite in aquavite.

De vino laxatiuo et mundificatiuo.

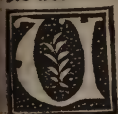
Ina laxatiua et mundificatiua sanguinis fiunt cũ rebus scilicet illã proprietatẽ habentibꝰ. Et vt sufficiat vnꝰ modꝰ pro omnibꝰ. Bulliãt in vino res purgãtes colerã et melancoliã: vel fleuma vel sanguinẽ mũdificantes secundũ boni medici considerationẽ: deinde addens decoctioni colate et

clarificate aliq̃d de melle vl' zuccaro ſicut cõditio aut ſapoꝛitas rei q̃ requi
ritur ad delectationẽ rei recipientis: ⁊ poſito aliquo de aromatizantibꝰ in
ſacculo coletur ſicut claretũ et ſeruetur et recipiat ſicut opoꝛtet. Et eſt me
dicus q̇ ponit turbith in vino ſine igne ad ſolẽ in fiala per tres dies fre⸗
quenter mouendo phialã et excoꝛpoꝛatur virtꝰ turbith in vino: et ſi defici
unt pone in eo vino de puluere zuccari. Si adminiſtras etiã de ipſo vino
podagricis defrigidat ipſos multũ iuuat ſeu liberat. Et ſic q̊ȝ de reubarba
ro ezula elleboꝛo; ⁊ alijs ſpẽbꝰ laxatiuis fieri poſſet. ⁊ certe modꝰ curioſus
et pulcer eſt.

Uinũ quod auffert vẽtoſitates ⁊ cõſeruat fetũ in p̃gnãtibꝰ.

Vinum quod auffert ventoſitatem et aboꝛſum a
pꝛegnante et conſeruat fetꝰ vſq; ad tempꝰ cum omni auxilio
Rec. ſeminis apij mẽte ſicce ameos. añ. ʒ. ij. maſticis gariof.
cardamõi roſarum rubearũ maioꝛum. añ. ʒ. i. cinamomi cap⸗
pax excoctis caſtoꝛei zedoarij yris illirice. añ. ſcrup. ij. zuccare
ib. ij. fiat de eis claretũ addito melle q̃tũ placet. Et vtatur eo modicum
mane et ſero. Et poteſt etiã fieri electuariũ de eiſdem cũ de ſero cubat ſu⸗
mat ſcrup. i. cũ bono vino immiſcẽdo quod melius eſt. Cõfoꝛtat enim li⸗
gamenta et virtutẽ retentiuã adiuuat ad ferendũ onus creature et ſterilẽ
pꝛopter ventoſitatẽ aut frigiditatem vel humiditatẽ vel matricis ſuper⸗
fluam humoꝛoſitatẽ. pꝛopter quod ſpecialiter frequenter culpa ſterilita⸗
tis accidit. Habilitat etiã ad concipiendũ deo dante.

De vino conſtringente fluxum ventris.

Vinum nobiliſſimũ quod conſtringit fluxum ven
tris et confoꝛtat ſtomachum fit de ſucco citonioꝛum depura
to cum vino et aqua roſata.

Explicit tractatus de vinis.

Incipit epiſtola de accidentibus ſenectutis et ſenij.

Domine mũdi qui ex bina ſtir⸗
pe nobili oꝛiginem aſſumpſiſti: altiſſi
mus deus veſtram clementiam et ſan
ctitatem ad omnia optata faciat per⸗
uenire. Cogito et cogitaui tempoꝛibꝰ
multis veſtre altitudini complacere
aſcendi in altum et inueni rem diffici
lem et ſepe fallibilem ad iudicandum
rimatus ſum viſcera terre et inueni
ibi vanitatem et tempoꝛis perditio⸗
nem reduxit me foꝛtuna in medium
foꝛte pꝛopter mediocritatem mei ani
mi et in eo inueni tres doctrinas p̃n⸗
cipi neceſſaria ꝰ volenti longo tempo⸗
re dominari. Quarum vna docet di⸗
ſcernere equũ ab iniquo ⁊ iuſtũ ab iniuſto et ius ſuũ vnicuiq; rectiſſime ex
hibere. Et hec ꝯſeruãt p̃ncipẽ in ſua lege et hoĩes naturales in bono ſtatu

et pace vt domino suo non aduersentur sed semper ei seruiant et ipsuz d
ligant toto corde. Alia docet sanum in sanitate regere et egris reddere sa
nitatem : et hoc inuenitur licet imperfecte in libris scientie medicine . Et
ideo sequentes eius operationem propter ipsius doctrine defectum et in
tellectum occultum errare sepissime consueuerunt. Tertia scientia est di
ficilior et obscurior de qua parum peruenit ad nos eo ꝙ apud caldeos e
grecos parum habetur vel quia ad eos non peruenit: vel quia sepulta fu
it ab antiquis: et de hac intentione intendo componere vestre altitudin
sermonem minime consuetum vt altissimus deus conseruet in vobis co
poris vires et thesaurum sapientie vsqꝫ ad terminum naturalem quem
ipse in sua posuit potestate. Et in eo sermone inuestigabo doctrinam que
docet hominem defendere ab accidentibus senectutis et senij ne veniant
ante tempus. Et si venerint quidem omnino partim docet penitus remo
uere et que cum tempore venire debent docet absqꝫ lesione aliqua per spa
cium temporis retardare: nam quedam ex his diminuunt microcosmum
a decore : quedam ab operationibus humanis vt nec sibi nec alijs vlteri⁹
proficere plene potest cum suum terminum sic festinat et non solum acci
dentia senectutis aliquando accidunt iuuenibus sed senij senibus acci-
dunt tota die : et sic ipsi amittunt ex negligentia regiminis et ignorantia
proprietatum rerum quod natura eis diligentissime ministrauit. Nam do
nec homo absqꝫ accidentibus senectutis ⁊ senij consistit: nec decor sensus
et intellectus: nec virtutes animales in eo et corpore minuuntur et ꝙ pre
dicta inuestigatio sit possibilis sapientes duas vias ad hoc consequendū
nobis ostendunt. Quarum vna est per regimen sanitatis tradita sapien-
tibus: vt Auic. testatur in prohemio sui regiminis vbi dicit ars custodien
di sanitatē a duabus rebus securitatem prebet homini et cetera . Alia est
proprietas quarūdam medicinarū que ab antiquis fuerunt occultate de
quibus dyascorides loquitur testante haly supra regni galieni dicente cir
ca finem possibile est vt sint medicine alique que prohibeant hominem a
velocitate senectutis et frigore ⁊ siccitate membrorum et per illud elonge
tur vita hominis. Item dicunt ꝙ illi qui diu vixerunt vsi sunt medicinis
quibus prolongata est vita eorum quarum cognitio non peruenit ad gre
cos et in libro preterimi in capitulo de mulso legitur ꝙ diuus august⁹ in-
terrogauit quēdam qui longo tempore vixerat quomodo vires corpis tot
temporibus cōseruauit. Responsum est ei posui oleum exterius et mulsū
interius : sed hic sermo occultam habet interpretationem quia cum di-
xit oleum exterius intelligitur sicut sonat et qualiter hec inunctio fieri
debet dicam in capitulo de hijs que animalem virtutem excitant. Sed cū
dicit posui mulsum interius idest nutirentia in caliditate et humiditate
temperata: quia mulsum est res temperata que de aqua et melle fit dum
modo proportionetur secundū quod conuenit. Et filius principis abolay
dicit in secūda parte sui libri ꝙ vsus carnis cuiusdam serpentis prolon-
gat vitam et confortat virtutem et conseruat sensum et iuuentutē. Item
dicit Auic. in quarto cañ. in feñ. decorationis ꝙ ℞. ʒ. i. dragaganti rubei al
ba calay potest depilat canos et loco eorū facit nigros renasci: ⁊ in multis
alijs locis inuēi philosophos et alios sapiētes de hac intētione loq̄ leuit
tñ transeūdo: nec inueni ab eis traditū in hac intētiōe totū qđ necessariū
esse debet; et ideo de hac materia rescripsi vr̄e altitudini doctrinā spālem.

Postq̃ vero sic est oportet vos subtiliter inuestigare que antiqui occultauerunt scilicet causas senectutis et senij et eorum accidentium que quandoq3 cum tempore quandoq3 ante tempus accidere consueuerunt. Sed senectus et senium et eorum accidentia proueniunt ex debilitate caloris naturalis: debilitas autem caloris naturalis prouenit ex dissolutione naturalis humiditatis ⁊ ex augmento extranee. Unde quedam sunt que humiditatē naturalē confortant et restaurāt et restauratā sincerant. Et quedā que extraneam humiditatem festinant venire et que iam venit purgant et consumunt et sic naturali humiditate defensa et dissoluta restaurata ⁊ extranea defensa ab augmento et augmentata consumpta et purgata. Tunc consequens est: vt calor naturalis confortetur et virtus eius releuetur. qui fuit ex predictis incommodis debilitatus et tandem canicies cutis deformitas et lesionis sensus impedimentū quod est senectutis accidens auferatur. Et hec predicta non facit regimen istius epistole nisi conseruato regimine senum sanitatis a sapientibus traditum. Quia sapientum regimen est principium istius epistole. Sed regimē est additio et cōplementum quod sapientes antiqui occultauerant. Et hec est via per quā homo defenditur ab accidentibus senectutis et senij ne veniant ante tempus. Et post illud venientia retardantur. et per hoc conseruabitur iuuentus et festina senectus retardabitur virtute dei excelsi.

Mundo senescente senescunt homines non propter mundi senectutem: sed propter multiplicationem viuentium inficientium ipsum aerem q̃ nos circundat. Et propter negligentia3 regiminis et ignorantiam proprietatum illaru3 rerum que regiminis defectum supplent ex quorum infectione negligentia et ignorantia calor naturalis ante tempus consi-

ſtendi minui incipit.Et poſt illud eius diminutio et diſtemperantia ma
gis acceleratur.ex cuius debilitate accidentia proueniunt ſenectutis que
in tempore conſiſtendi ſi accidant poſſunt auferri et poſt illud eorū acce/
leratio poteſt retardari vt rapidꝰ ille curſus qui fit de ſenectute ad ſeniū
et de ſenio ad decrepitatē non feſtinet quia circulus etatū plus currit de
ſenectute ad ſeniū vna die ꝙ faciat de iuuentute ad ſeuectutē in tribus.ꝛ
ſic de ſenio ad etatē decrepitā fit.Sed debilitas naturalis caloris fit duo
bus modis. ꝑ reſolutionē naturalis humiditatis et augmentū extranee:
qm̄ calor innatus in humiditate exiſtit naturali:et ab augmēto extranee
humiditatis extinguitur q̄ prouenit ex debilitate digerēdi : vt auicenn̄.in
primo can̄.capitulo de cōplexionibus.Sed cauſe reſolutionis natural'hu
miditatis et augmētationis extranee ꝑ quas calor naturalis debilitatur
ſunt multe:vt in hoc capitulo declarabo. Sed reſolutio natural'humidi/
tatis accidit ex duabꝰcauſis.Prima eſt aer circundās qui materiā deſiccat
et calor innatꝰ qui intus eſt adhoc adiuuat : qꝛ ipſe eſt cauſa extinguendi
ſeipſum eo ꝙ ſuā conſumit materiā ſicut ignis lāpadis extinguitur cū o/
leuꝫ ſuū conſumit.Secūda cauſa eſt labor ꝓueniens ex motibꝰcorporeisꝛ
animalibꝰ qui ſunt neceſſarij in vita ad reſiſtendū illi toti:vt ait Auicēna
in capitulo de cōplexionibꝰ etatū et generū. Motus aīales ſunt acciden/
tia animi. Motꝰ corporei dicunt̃ quibꝰcorpora mouentur:alterātur:ꝛ mu
tantur a cauſis neceſſarijs male mēſuratis. Sed ex augmēto extranee hu
miditatis ꝛ humoris extranei fit duobus modis ſcilicet ex vſu cibariorꝫ
et rerū generantiū innaturalē humiditatē et precipue fleugmaticā et que
ſunt illa inferiꝰ dicā in capitulo de nutrientibꝰ et rebꝰ que accidētia ſene/
ctutis et ſenij feſtināt venire. Aliomō fit ex indigeſtiōe ex qua generatur
humiditas innatural'et humor putridꝰ.Nā digeſtio eſt radix generatiōis
innaturalis ꝛ naturalis humiditatis.que cū eſt bona bonā:mala malam
generat humiditatē:vt galienus in tegni.et auicēna in quarto can̄.de re/
bus que caniciē retardant. Nā ex cibis male digeſtis malꝰ humor genera/
tur:et ex cibis qui naturaliter generāt malū humorē bene digeſtis bonus
humor aliquādo generatur.Et nota ꝙ nō ſolū flegma appellatur humidi
tas extranea:ſed omnis humor extraneꝰ putridus:vt auicēna de comple/
xionibus etatū.Sed flegma extraneū eſt omnibꝰ extraneis humoribꝰ de/
terius . Nam ip̄m iuuat ad extinguendū calorē naturalē duobus modis.
Un modo ſuffocando et altero qualitati obuiando . Et raſis dicit in capi/
tulo de iuuamentis ventris ſolutionis ꝙ hec humiditas generatur ex er/
rore nutrientiū et ex dicta negligētia et corporis intēperātia . Et per hanc
diſſolutionē naturalis hūiditatis et augmentū extranee inueteratur ho/
mo. que inueteratio fit duobꝰ modis vt dicit ariſtoteles in epiſtola ad a/
lexandrū.vnomō ex naturali curſu nature et cū tempore paulatim et ſuc
ceſſiue: et poſt tempꝰ conſiſtendi poſt quod caliditas natural'minui inci/
pit neceſſario et tēpus illud incipit poſt etatē quadraginta q̄nqꜫ annorū
vel quinq̄ginta annorū vt auicēna in cap̄.de complexionibꝰ generū et eta
Aliomō inueteratur hō ex neceſſitatibus ꝛ curis peſſimis et hoc fit ꝑ viā
diſſolutionis natural'humiditatis.et fit taliter. Nā diuturne egritudīes
et mala accidentia diſſoluūt et deſiccant naturaleꝫ humiditatē que calo/
ris naturalis eſt fomentū.humiditate deſiccata ꝛ diſſoluta calor natura/
lis debilitatur ꝛ infrigiditatur:eo debilitato et infrigidato virtus digeſti/

na deficit: ꝛ ideo cibaria indigesta permanent ex quoꝝ indigestione natu
ralis humiditas desiccat̃ et extranea augmentatur : ꝛ sic membra nutri-
mento carentia infrigidātut: desiccantur et ꝯsumuntur: quia non nutri-
untur : vt dicit ysaac in libro febrium . Sed queritur que sit ista humidi-
tas ꝛ in quo loco est a qua calor naturalis nutritur q̄ est eius fomentum.
Hec humiditas est in ꝯcauitate cordis ꝛ in venis eius et arterijs: vt ysaac
in predicto libro capitulo de ethica. Preterea in mēbris sunt humiditates
diuersarū specierū de quibus sunt humiditates parate ad nutriendū et
humectandū iuncturas. de illis ergo est illud quod est repositū in venis.
et illud quod est repositū in membris sicut ros vt aui. in quarto can̄. cap̄.
de ethica ꝛ forte sapientes intendunt ꝙ omnes iste humiditates sunt fo-
mentū caloris naturalis : et precipue illa q̄ est in corde et in arterijs ꝛ ve-
nis eius: quia restauratur per cibū et potū euchimū et clarificatur ꝑ me
dicamia accepta ꝑ os et humiditas membrorū per medicamia extrinseca
sicut minutiones ꝛ balnea ꝛc. Postq̄ꝫ vidimus de causis senectutis viden
dum est q̄ ipsis obuiant causis de quarū obuiatione sapientes duas tradi
derunt doctrinas quarū vna est scientia regiminis. Alia scientia est ꝓprie
tatum quarūdā rerum quas antiqui occultauerūt: et qualiter fit per re-
gimē Auic. docet in principio sui regiminis sanitatis dicēs ars custodien
di sanitatē a duabus rebus securitatē prebet homini scilicet a ꝓhibitione
penit⁹ putrefactiōis et defensione hūiditatis ne cito dissoluat̃: que defen
sio fit per regimē restauratiōis quod fit in corꝑe loco eius quod resoluit̃
secundū q̄ntitatē possibilē: et per regimē prohibens oīum causarū siccita
tem accelerare facientiū exceptis causis q̄ faciunt siccitatē debere esse. Et
aliud fit ꝑ regimē custodiēs a generatiōe putrefactiōis: ꝛ ob hoc dicit a-
ui. ꝙ regimē sanitatis facit hec ꝓdicta ꝛ loquit̃ per sinodochē: quia quod
est ꝑtis attribuitur toti: ꝛ gerit vicē persuadentiū: vt attente intendant
oēs studentes huic sciētie regiminis: ꝛ sic solū regimen sanitatis traditū
a sapientib⁹ nō facit hoc: sed partiꝫ . Sed vna cū regimie isti⁹ epistole re-
tardat hoc totū quod supra dictū est. Altera doctria est q̄ defendit corpus
alterari cū vsu quarūdā mediciaꝝ quas antiq̄ occultauerūt quas res oēs
in cap̄. regimis isti⁹ epistole declarabo. Sꝫ regimē sanitatis sapientū cuꝫ
regimie istius eple non ꝯcordat: q꞉ regimē sapientū docet regere oēs eta-
tes: sꝫ regimē eple docet regere senes ꝛ seniores ꝛ decrepitos tm̄. Preterea
regimē sapientū senū et senioꝝ est principiū: sed isti⁹ epistole est finis ꝛ cō
plementū et vnū absqꝫ alio paꝝ proficit. Nā doctria regimis sapientū pre
cipit obuiare causis senectutis cū mēsuratiōe sex geneꝝ causaꝝ necessaria
rū q̄ conseruāt corp⁹ et mutāt et sic iste cāe sunt cōpletiue sanitatis ꝛ in-
firmitatis q꞉ qū admistrant̃ in q̄litatib⁹ et q̄ntitatib⁹ ꝛ vsu eaꝝ scd̄m ꝙ oꝫ
cōseruāt sanitatē ꝛ qn̄ nō admistrant̃ fm ꝙ oꝫ et trāseūt in illo faciūt ac-
cidere egritudinē qn̄ ꝑseuerat trāsit⁹ et multiplicat̃. collige hoc in teg. Ga.
cū expōitiōe haly. ibi vbi tractat de regie sanitatis sꝫ mēsuratō haꝝ causa
rū cōplete fieri nō pōt ita ꝙ nō excedat vltra vł citra q꞉ sapiētes pl⁹ ꝓce-
perūt fieri q̄ꝫ in actū deduci possit: q꞉ intelligētia est opatiōe subtilior ꝛ sic
mēsuratio ꝯpleta illaꝝ causaꝝ est īpossibił nisi in corꝑe meliori: formatiꝫ
in quo natura mēsurat qd̄ hodie nō de facili inueīt̃ sꝫ regimē eple in quo
sūt medicie ocultate ab antiq̄s de q̄b⁹ dioscorides loq̄tur supplet defectū
mēsuratiōis illoꝝ sex generū causaꝝ scd̄m possibilitatē reꝝ mensuratarū.

Quis enim aerem infectum a vaporibus putridis delatis a ventis vita/
bit. Et quis cibum et potum mensurabit et somnum et vigilias et motuꝫ
et quietem et illa que fluunt et retinentur et accidentia anime quin exce/
dant vltra vel citra ita ꝙ corpus non mutetur ab his nullus. Necesse igi/
tur fuit vt antiqui vterentur medicinis que defendebant corpus alterari
ab his causis administratis et secundum mensurationem possibilem sup
plerent defectum causarum secundum possibilitatem mensuratarū. Et e/
go collegi vestre altitudini ex libris sapientum et ex reuelatione diuina re
gimen istius epistole quod est complementum regiminis sapientum vsus
cuius defectum supplet et defendit naturalem humiditatem dissolui et
extraneum augmentari in tempore consistendi et post tempus illud de/
fendit eorum dissolutionem et augmentationem accelerari ex quibus in/
commodis calor naturalis debilitatur. ex cuius debilitatione senectus et
eius accidentia habent prouenire: sed vsus istius regiminis epistole non
prodest negligentibus doctrinam regiminis sanitatis sapientum et preci
pue in regimine quod debet fieri post tempus consistendi. Quare ergo sa
pientes scripserunt regimen sanitatis et proprietates rerum que sunt in
hac epistola penitus dimiserunt cause sunt multe quarum vna est quia
magis necessarium fuit ꝙ scientia que non potest sciri absqꝫ magno la/
bore et subtili ingenio a sapientibus traderetur ꝙ̄ illa que a legente tali/
ter qualiter potest fieri. Preterea regimen sapientū docet regere omnem
etatem: omnem complexionem: et omnia membra: preter tria instrumen
ta sensuum occulta. et omne esse hominis et omne corpus sanum. Sed re
gimen epistole non docet nisi supplementum regiminis senum et seniorū
quod antiqui non scripserunt sapientes. videlicet defendere senem ab ac
cidentibus senij. et senium ab accidentibus decrepite etatis: quia non in
ueni scientiam perfectam inuentam et completam ab aliquo sapiēte nisi
in senectute: vt liber principis philosophorum ad alexandrum testatur:
quia in illa etate ratio est valde clara: licet memoria sit aliquantulum di/
minuta in non vtente: sed in quibusdam istarum medicinarum de quibꝰ
sum locutus loquor in epistola hac in experientia et vsu: et in quibusdam
non: quia non est possibile cuilibet homini experiri et vti in rebus omni/
bus eo ꝙ tria contradicunt. scilicet sumptus: et potentia: et fama vulgi.
inter que faciam mentionem de vi rerum sermone occulto que inter ali/
as res quas in hac epistola scribam obtinent principatum. Quarum vna
iacet in visceribus terre. altera natat in mari. tertia repit terram. quarta
vegetatur in aere. quinta assimilatur medicine que egreditur de minera
nobilis animalis. Sexta egreditur de minera animalis longeuite: et ideo
sermone occulto de his loquar attendens preceptum principis philoso/
phorum ad alexandrum dicentis: qui omnes occultas proprietates dete/
git est transgressor quandoqꝫ diuine legis. Preterea dubitaui ne ad manꝰ
infidelium deuenirent quod esset indignum: quia omnes qui querunt le/
gem diuinam subijcere sub posse proprietatibus illarum rerum que plan/
tis animalibus lapidibus diuinitus sunt collate non debent recipere iu/
uamentum: sed supradicte res indigent preparatione quedam electione.
nam in quacūqꝫ re altissimus deus posuit proprietatem et iuuamentum
ibi posuit nocumentum in contrarium ꝑ custodia. vt in tyro: et elleboro:
et auro: vt nullus ex his operationē nobilem et sublimē consequi possit.

Preterea vbicũq; altissimus deus posuit ꝓprietatem ineffabilem ibi quã dam posuit similitudinem: vt quilibet homo clari intellectus suã cogno- sceret operationem. Nam plurime res faciũt quod ostendunt vel sua for- ma: vel materia: vel sua essentia: vel suo colore ⁊ durabilitate ⁊ corruptio- ne. Nam id conseruat qđ diu conseruatur: ⁊ id corrũpit quod cito corrũpi tur ⁊ id facit ad cuiꝰ similitudinem res quelibet denomiata est ⁊ formata et hoc est quod antiqui occultauerũt: ⁊ adhuc nostris tempoꝛibꝰ est occul tatum nisi vir in speculatione sapiens ⁊ in operatione longo tempore sit expertus. Et nota ꝙ ex q̃busdam rebus ⁊ medicinis predictis potest sepa rari virtus a suo corpore vt de omnibꝰ medicinis que sũt ex plantis ⁊ ani malibus ⁊ ex quibusdam separari nõ potest velut de omnibꝰ illis q̃ sunt spisse substantie: vt metalla: ⁊ que sũt de genere lapidũ vt coralli iacincti et similia: ⁊ hec sunt subtiliter terende in vltimo ⁊ ꝓprie cum volũtas no stra est vt perueniant ad finem elongationis: vt auicenna in scđo cañ. de iudicijs quarũdam medicinaꝝ extrinsecus. Sed hec contritio non põt fieri in metallis nisi per combustionem: ⁊ hoc est qđ credo ait auicẽna in capitulo de lepra ⁊ argento ⁊ auro facere in quinto cañ. in confectione de iacinto. Sed quidam alij preceperũt soluere medicinas spisse substãtie vt aristoteles ait testante ysaac in gradibꝰ capitulo de margaritis dicẽs vidi quosdam homies eliquasse gẽmas de quaꝝ liquore albe morphee lo- te plene curate sũt. Sed medicamiã subtilis substantie vltimo nõ sunt terenda: vt ad aliam nõ conuertant operationem vt galienꝰ dicit de cymi no testante auicenna. Quedam aũt istoꝝ medicaminum sunt laxatiuã q̃- dam confortatiua. Sed de quibusdam laxatiuis potest separari virtus a corpore ⁊ de quibusdam nõ separat: vt ab omnibꝰ rebus asperis auicenna dicit in capitulo de scabie: q2 ip̃e precepit in capitulo de regulis solutiõis ventris ⁊ vomitꝰ ꝙ necesse est in quibusdam regionibꝰ ⁊ complexionibus ne medicinarum corpora ponderent. Sed virtutes eaꝝ tantum. Et rasis in capitulo de simplicibꝰ laxatiuis ꝑcipit de mirabolanis facere decoctio nes ⁊ syrupos in quibꝰ sola virtus solutiuoꝝ ⁊ confortatiuorum remanet Et hoc ideo precipiũt sapientes vt natura deportet medicamen ad loca lõ ginqua: vt excludat inimicũ nature sicut iohannes damascenꝰ precipit in medicina que facta est cibꝰ: q2 earum virtus absq; corpore plus operatur sola q̃ iuncta cũ suo corpore in hac nostra intentione: q2 calor naturalis fatigatur in separando virtutem rei a corpore qđ est durum terrestre ⁊ eo fatigato debilꝰ portabit virtutem ad instrumenta sensuũ: vt ea possit de opilare ⁊ sup̄fluam destruere humiditatem ⁊ ad mẽbra quarte digestio- nis currere vt virtutem digestiuã carnis ⁊ cutis confortet ex quibꝰ debili tate proueniũt quedam accidentia senectutis vt patet in morphea. Prete rea calor naturalis nostri corporis nõ est semper potens in omibꝰ medici- nis separare virtutem a corpore suo terrestri. Sed cũ virtus sola dat abs q; corpore calor naturalis nõ fatigat nec virtus medicine destruit a dige stionibꝰ in deportando eam ad mẽbra similiũ partium ⁊ instrumẽta sen- suum: ⁊ ita virtus rei suam operationẽ complebit calorẽ naturalem non fatigando: ⁊ cum hoc concordat galienꝰ testante ysaac in cap. de lepra di- cens nullum vidi hoiem infectũ curatũ nisi biberit vinum in quo cecide rit vipera. Et iohãnes damascenꝰ in suis amphorismis oportet ad pur gandum intra pulsos humores vt medicina in similitudinẽ cibi conuer-

tatur per ingenium ⁊ arbitrium medici. Alius dicit oportet medicinam q̃ ad tertiam transit digestionem ꝙ auide recipiat̃ ⁊ scd̃m quosdam cum re conuertibili: sicut est lac ⁊ ius gallinarum.

De accidentibus senectutis ⁊ senij ⁊ eorum causis ⁊ signis lesionũ sensuum.

Accidentia senectutis ⁊ senij sunt hec: canicies: palliditas: ⁊ cutis corrugatio: debilitas virtutũ et virium: diminutio sanguinis ⁊ spirituum: lippitudo oculorum: multitudo muscillaginis: exscrea⁹ putridus: debilitas anhelitus: insompneitas: ira et inquietatio animi: lesio instrumentorum sensuum in quibus uirtus animalis operatur. Et de omnibus videamus ⁊ ex qua occasione quodlibet accidens habz prouenire: notato tamẽ ꝙ quedam ex predictis accidentib⁹ accidũt in tempore consistendi: quedam senibus necnõ predicta om̃ia in senib⁹ possunt prouenire: sed quãdo accidũt in tempore consistendi: tũc predicta accidentia nõ dicunt̃ senectutis accidentia: sed infirmitates ⁊ remouebũtur tanq̃ egritudines que om̃ibus etatibus accidere consueuerunt. Et principalis causa omnium predictorum accidentium est debilitas caloris naturalis que fit duob⁹ modis vt superius dictum est. Canicies cõtingit ex flegmate putrido egrediente a stomacho vel a cerebro vt ysaac dicit ⁊ non solum videtur hoc accidens ex solo flegmate putrido: vt auicenna in capitulo de complexionib⁹ etatum: sed hic humor putridus generatur multis modis. Unus est ex vsu quarũdam rerũ que humorem putridũ inducentem caniciem generãt vt infra inuenies capitulum speciale. Alius est ex debilitate caloris naturalis qui exit a corpore ⁊ abũdantia frigoris vt aristoteles in fine libri de aĩalibus. Nam calore naturali debilitato cibus priuatur digestione ⁊ tunc humor putridus inducit hoc accidẽs vt haly supra tegni. s. vbi tractat de regimĩe senũ. Et qñq₃ hoc accidens contingit in pilis ⁊ capillis: ⁊ tũc difficile est ad remouendũ postq̃ venit: s₃ est nimis difficile ad defendendum ne ante tempus veniat. Item dicit aristoteles in loco supradicto ꝙ pili cooperti citius canescũt q̃ discooperti: nam coopertorium ꝓhibet ventũ ⁊ ventus ꝓijcit putrefactionẽ. Ite₃ pili tymporu₃ canescunt citius q̃ posteriorꝫ: q₂ in parte anteriori cerebri est plus de humiditate ideo citius putrefit. Et qñq₃ prouenit canicies ex infirmitate cutis vt in morphea ⁊ barras ⁊c. Et tunc accidit ex debilitate caloris illi⁹ membri: nam cibus ꝑuenit ad quodlibet mẽbrorum et digeritur a calore naturali illius mẽbri ⁊ a virtute digestiua illius mẽbri. Cũ ergo ille calor debilitat̃ corrũpitur ille cibus ⁊ tunc accidit mẽbro infirmitas ⁊ occasio. Item dicit ꝙ qñq₃ accidit ꝙ multi infirmant̃ ꝓpter quã causam pili canescunt ⁊ post infirmitatẽ reuertũtur ad suã dispositionẽ: ⁊ causa ei⁹ est debilitas naturalis caloris in decoctione cibi ⁊ in mẽbro ⁊ qñ sanitas reuertitur nigrescũt pili: ⁊ ille erit similis seni q̃ mutatus est ⁊ factus est iuuenis. S₃ auicẽna dicit in quarto de dispositiõe ꝯualescentiũ ꝙ ideo capilli albescũt: q₂ priuant̃ nutrimento: eo ꝙ exit ⁊ spargitur humiditas innata que facit nigredinẽ: sicut accidit segetib⁹ qñ desiccãtur albescunt. Postea qñ portatur aqua redit eorꝫ viriditas: ⁊ ita qñ dispositiões bone sũt redit

nigredo ꝛ hoc nõ põt accidere nisi in etate ꝯsistendi. Preterea in vnoquoꝗ membro existit virtus naturalis scḋm cõplexionẽ eius q̃ cõuertit nutrimentũ in similitudinẽ mẽbri: sed diuersa virtute in similitudinẽ alterius si nõ bñ ꝑmutat. Ex hac diuersitate ꝓuenit infirmitas in cute: vt auicẽna in primo cañ. de virtutibꝰ naturalibus. Item qñ cutis virtus ꝛ mẽbri est debilis corrũpit naturã ꝛ cõplexionẽ nutrimẽti eius qḋ in ea penetrat et in illo nutrimẽto corrupto corrũpit ꝛ cõuertit oĩe nutrimentũ qḋ venit ad illam materiã ad naturã suam sicut bona cõplexio ꝯuertit materiam corruptã ad rectificationẽ ꝛ facit eaꝫ ꝯuenientẽ velut narrat. G. testante auicẽna in capitulo de morphea ꝙ est quedã arbor q̃ mutatur de venenositate ad comestibilitateꝫ ex trãsplantatione sicut arbor q̃ est in ꝑsia cuius fructus sunt venenosi cũ transplãtanť in egypto fiunt comestibiles et si iterum trãsplantãtur in ꝑsia redeũt fructus ad venenositatem. Et ꝓpter predictã causam fuerũt inuẽta medicamina q̃ ponũtur in exterioribus sicut inũctiones ꝛ lauationes ꝛc. Nam talia medicamĩa sunt magis propinqua in curationem egritudinũ ꝓuenientiũ ex nocumẽtis quarte digestionis q̃ intrinseca qꝛ virtus medicinaꝝ sumptarũ intrinsecus frãgitur qñꝗ a prima ꝛ scḋa digestione q̃ cũ ꝓuenit ad quartã operatio eius iam fracta est ita ꝙ nõ ꝓdest vt vult auicẽna in cap. de lassitudine ex se veniente et sic inũctiones ꝯfortant virtutẽ quarte digestionis. Et est verũ ꝙ medicamẽta exteriora sũt magis ꝓpinqua interiorібꝰ humore purgato vel humore nõ peccãte in interioribus. Sed qñ humor peccat primo debet corpꝰ ab humore nociuo cõplete purgari: deinde caro ꝛ cutis cũ ꝓuocatione lõgi sudoris mũdificari. Tertio virtutẽ mẽbri ꝯfortant: qꝛ nisi virtus membri confortetur ꝛ ad suã naturam reducatur humor regenerabitur ꝛ precipue qñ melãcolici humores inferũt lesiones. Sed ad purgationẽ humoris corrupti in quarta digestione dixerũt quidã ꝙ sola virtus laxatiuoruꝫ debeat exhiberi absꝗ suo corpore: qꝛ virtus saparata a suo corpore citius ad locũ quarte digestionis penetrat q̃ cũ suo corpore sine caloris naturalis fatigatione: nam virtus solutiuoꝝ plus oꝑatur sine corꝑe q̃ cũ corꝑe. Et hoc est qḋ dicit auiceñ. in primo cañ. de dispotione medicinaꝝ ventreꝫ soluentium ꝙ est necesse in quibusdã cõplexionibus ꝛ in quibusdã regionibus ne medicinaꝝ corpora ponderentur: sed virtutes eaꝝ tantũ deinde apponãtur medicamina extrinsecus: quoꝝ ꝓprietas sit vt temperet essentiaꝫ mẽbri ꝛ cõplexionẽ eius ita vt ꝓhibeat recipere suꝑfluitates effusas ad ipm membrũ ꝛ impedimẽta sicut facit terra sigillata ꝛ similia propter proprietateꝫ que est in eis aut ꝓpter equalitatẽ sue cõplexionis: quare infrigidat illud qḋ est calidius ꝛ calefacit qḋ est frigidius scḋm ꝙ visum est galieno de oleo rosarũ vt auiceñ. in scḋo de operationibus medicinaruꝫ singulariuꝫ nam predictũ accidens reddit hoĩem magis deformem et magis in manifesto corporis apparet. Ideo studui in ostẽdendo causaꝫ eius. et sapiẽtes posuerunt causas ꝛ remedia eoꝝ in tractatu decorationis: q̃a propter aduentũ ipsorum fit deformitas: et ꝓpter tarditatem ꝛ retentionem fit decoratio ꝛ est etas cõsistẽdi que vocatur ab auiceñ. etas pulchritudinis. Jam dixi causam vniꝰ accidentis senectutis scꝫ caniciei. Nunc dicendum est de cutis corrugatione et quibusdã alijs accidẽtibus que qñꝗ ante tp̃s qñꝗ cũ tp̃e hoĩem inuadere cõsueuerũt. Sꝫ cutis corrugatio fit qñꝗ ex carne extenuata ꝛ ita necessario manet cutis vacua: ꝛ fit icrepatõ

Nam ariſto. in fine libri de animalib⁹ dicit ꝙ fit ex putrefactione humo-
ris: ⁊ dicit ꝙ corrugatio que accidit corpori eſt contrariū glaciei: qꝛ ſi va-
por congelatur fit ex eo glacies ⁊ nō putrefit ⁊ nō erit corrugatio. Et hoc
accidens ſepe accidit his qui igne vtuntur: ſicut in fabrili arte: ⁊ fuſioni-
bus. Nam vſus harum rerū reddit faciem tornatilem ⁊ corrugatam: ideo
domine ab igne auertere faciem ſuam conſueuerūt. Sed ea que remouēt
cutis corrugationem inferius in capitulo de his que induunt cutem pul
chrytudine puerili et mundificatione et rubedine dicam. Palliditas aūt
ſcdm quoſdam eſt accidens ſenectutis: ⁊ quādoqꝫ iuuenib⁹ accidit ex fleg
mate ſuperfluo: ſed in ſenib⁹ accidit ex diminutione ſanguinis ⁊ ſpiritus
Et quandoqꝫ ex ſanguinis infectione. Et q̄liter ſanguis bonus regenerat
infra de his que induūt cutem pulchrytudine: et in capitulo de his q̄ con
uenientius naturalem humiditatem reſtaurant inuenit ⁊ ſpirit⁹ multi-
plicatur cum his que faciūt gaudiū ⁊ leticiam ⁊ cū generantibus bonum
ſanguinem: vt in predicto capitulo inuenit. Diminutio ſanguinis fit ex
reſolutione ⁊ diminutione naturalis hūiditatis qꝛ radix naturalis humi
ditatis eſt in ſanguine cordis principaliter: ⁊ ſcdario in illo qui eſt in ve-
nis ⁊ mēbris: ⁊ diminuto ſanguine diminuit ſpirit⁹: et reſtaurat ſanguis
cum his que naturalem humiditatem reſtaurant. Et ſanguine reſtaura-
to ſpiritus confortat ⁊ reſtaurat. Multitudo muſcillaginis excreatus pu
tridus et lippitudo oculoꝝ ſunt accidentia ſenectutis: ⁊ accidūt ex humi
ditate accidentali ⁊ precipue fleumatica. Et oritur qñqꝫ illa humiditas ex
ſuperfluitate quarte digeſtionis: ⁊ curat cum rebus purgantib⁹ fleuma
et ipm conſumentib⁹ ⁊ deſiccantib⁹ vt infra ſuo proprio capitulo inuenie
tur. Sed proprie valet lippitudini res que natat in mari. ſ. margarite: et
que vegetat in aere. ſ. anthos: excreat putredo. Ualent etiam ea que pur-
gant ⁊ aperiūt pectus: vt dyayris ⁊ dyapraſiuꝫ ⁊ ce. Et muſcillagini valet
purgatia fleumatis capitis ⁊ ſtomachi: ⁊ qñqꝫ ex ſuperfluitate ſanguinis
in iuuenib⁹ ⁊ adoleſcentibus accidere conſueuit. Debilitas anhelitus: in-
ſomnietas: ira: ⁊ inquietas animi: ſunt accidentia ſenectutis. Sed debili
tas inſtrumentorū anhelitus accidit ex ſtrictura meatuū pulmonis que
fit ex ſiccitate nimia vel qñqꝫ ex nimia humiditate ſuperabūdāte: ſꝫ huic
accidenti ſubueniendū eſt cū his que precipiunt ſapientes in tractatu de
egritudinib⁹ que accidunt inſtrumentis anhelit⁹. Nam auicen. dicit in eo
dem tractatu ꝙ crocus habet ꝓprietatem confortādi inſtrumenta anheli
tus. Sed inſomnietas: inquietatio: ⁊ ira: accidūt ſenibus ex fumis melā-
colicis aſcendentib⁹ ad cerebrū ⁊ impedientibus inſtrumenta ſenſuuꝫ: et
ideo ꝑpicit in lib. regiminuꝫ ꝙ ſenes fleumatica ⁊ melancolica cibaria et
acuta vitare debēt ⁊ ꝯfert huic diſpoſitioni dyapapauer ⁊ comedere olus
lactucarum cū ſpeciebus aromaticis: vt galien⁹ dicit ſe feciſſe teſtāte aui
ceñ. in capitulo de ſomno. Sed contra inquietationē: ⁊ irā: et garrulatio
nem adhibeatur operatio ⁊ actio anime vt gaudiū ⁊ leticia velut dicā in
capitulo de his que induūt cutim ⁊c. Et de medicinis conuenientib⁹ his
accidentib⁹ eſt res que iacet in viſcerib⁹ terre. ſ. auruꝫ: ⁊ que natat in ma
ri. ſ. margarite: ⁊ illa cui⁹ minera eſt planta. ſ. lignum aloes. Debilitas vi
rium ⁊ virtutum eſt accidens ſenectutis ⁊ ſenij. Sed viriū debilitas acci-
dit ex humiditate innaturali ⁊ precipue fleumatica mollificāte neruos.
Et qñqꝫ ex nimia ſiccitate neruoꝝ per quā nerui contrahūtur quare debi

tantur. Et qñqꝫ accipit ex percussione ⁊ concussione neruoꝝ vt sepe accidit militibus ludū militie exercētibus. nam ex hoc accidēti qñqꝫ amittit militia ⁊ quedā magisteria. Nam multos vidi iuuenes milites quorum vires erant debiles suā maliciā amittētes ⁊ econuerso: sed vires confortant cū ex siccitate debilitāte ꝓueniūt cū medicina cuius minera est plāta indica: scꝫ lignū aloes. Et cū fit ex humidate valet cū fit cibus de mendicina q̄ vegetatur. s. anthos. Sed virtutū debilitas accidit qñqꝫ ex sup̄fluo humore qñqꝫ ex penuria: nam virtutes sunt plures. Una dicitur appetitiua alia digestiua ⁊c. Et q̄uis diuersa noīa sortiātur: tn̄ vna est. Et hoc est qꝺ dicit iohānes damascen⁹: virt⁹ siue virtutes varia noīa habētes vna eadē substantia est: sed scđm diuersa officia subiectis mēbris diuersis vocabulis nuncupatur. Sed qualiter virtutes ꝯfortātur ⁊ reparātur inferius in capitulo de his que ꝯfortāt virtutes ⁊ eas reparāt dicam. Lesio instrumētorum sensuum est accidēs senij qꝺ sepe ꝯtingit iuuenib⁹ ⁊ senibus: que lesio accidit qñqꝫ in manifestis instrumentis sensuum. Sed qñ in manifestis euenit curētur ille lesiones scđm ꝙ in ꝓprijs capitulis illaꝝ lesionū sapiētes describūt. Sed lesio instrumētoꝝ occultoꝝ capitis fit in tribus partibus cerebri in quibus virtus aīalis op̄atur in p̄te posteriori: media: et anteriori: que p̄tes appellātur ab auicēna ventres. Sed in p̄te posteriori fit memoratio de qua loq̄tur haly regalis in p̄mo sermone theorice dicens ꝙ senectus est domus obliuionis: sed seneca in libro senectutis dicit cōtrarium ꝙ si homo exercet illud instrumentuꝫ nō erit minoris memorie. Un̄ accidit ꝙ ex lōgo exercitio vnius instrumēti ꝓprietas alterius minuit: vt quotidie in inuētoribus ⁊ memorātibus apparet. Naꝫ lesio in his vētribus siue instrumētis cerebri accidit qñqꝫ a causa intrinseca: qñqꝫ a causa extrinseca. Sed a causa intrinseca accidit dupliciter a natura: vt cū homo illam lesionē ab vtero materno extraxit: ⁊ tūc est incurabilis. Ex accidēti fit duob⁹ modis ex rebus intrīsecus aduenietibus: ⁊ qñqꝫ ex humoribus malis faciētibus corporis infirmitates ⁊ tūc dicit ꝓuenire ex p̄te corporis qui qñqꝫ sunt in loco cerebri: qñqꝫ sunt ex mēbro alio. Et quicūqꝫ fit hūor dūmodo fit malus ledit supradictos vētres ⁊ opilat: ⁊ hic humor qñqꝫ generat ex malis cibarijs. s. valde melācolicis ⁊ fleumaticis: ⁊ qñqꝫ ex indigestione ⁊ rebus acutis fumosis: vt sūt acrumia ⁊ vinū vinosum ⁊ nō cōmixtū ⁊ similia. Ex his causis accidūt egritudines q̄ fiūt in op̄atione sensuum: ⁊ sic ꝓpter p̄dictā cām op̄atio aīe impedit ꝓpter defectū sui instrumēti sicut in fistula patet. Nam ip̄a resonat scđm clausionē ⁊ ap̄tionē suorum foraminū: impedit etiā op̄atio aīe ex causa extrinseca multis modis scꝫ ex vaporibus fetidis inficiētibus corpora ⁊ opilātibus instrumēta sensuum inter quos vapores deteriores existūt qui ex inferius ⁊ eoꝝ sup̄fluitatibus veniūt ⁊ precipue ex cadaueribus ꝓpter similitudinē quā habent cum corporibus humanis sicut semel accidit ꝙ post forte preliū qꝺ fuit in ethyopia: relicta sunt cadauera multa: ex his venit vapor pestitētialis ad terrā grecoꝝ ⁊ ex hoc accidit mortalitas ⁊ infirmitas: et in eis q̄ enaserūt remāsit obliuio ita ꝙ nō recordebātur nomē suum nec filioꝝ suorum: vt Galienus dicit testāte auicēna in tertio cañ. capitulo de signis assumptis ex op̄ationibus aīalibus: ⁊ accidit qñqꝫ ex aere grosso ⁊ turbato: ⁊ hec est causa quare oriētales sunt alijs subtiliores ꝓpter defectuꝫ vapoꝝ. Sicut patet ꝙ homo est subtilioris ꝑscrutationis in sereno tp̄e q̄ in nebuloso:

nam aer turbatus tristificat animaz ⁊ cõmiscet humores. Sed aer turbatus differt ab aere grosso. Aer eñ grossus est ille qui in turbatiõe sue substantie similat̄. Sed turbatus est ille qui ꝑtibus miscetur grossis. Quarũ vero rerũ significatio est ꝙ stelle minute parũ apparent ⁊ resplendẽt: sed sc intillãt ⁊ tremũt ⁊ eius cã est ꝙ vapores ⁊ fumi multi existũt ⁊ venti boni pauci: vt auicẽna in primo cañ. de oꝑatione qualitatũ aerearũ. Et similiter accidit hoc impedimentũ aliqñ ex negligẽtia mũdificationis corporis intrinsecus ⁊ extrinsecus: naz sordes extrĩseca poros opilat ⁊ impedit naturã in expellẽdo alias: ⁊ accidit qñqz ex infirmitatibus hec lesio: ⁊ sic est impossibile hoiem infirmũ sanũ sensuz habere. Ergo oportet sciẽtiam sanitatis p̄cedere: naz in regali dispositione in primo sermone dicit̄ ꝙ sensus ⁊ intellectus nõ erit nisi ꝑ sanitatez aie rationalis: nec sanitas aie rationalis erit nisi ꝑ sanitatẽ virtutis vitalis ⁊ naturalis. Et aristoteles dicit in libro de secreto secretoꝝ ꝙ nõ est via ad aliquã rem sciendã vel inuestigandã nisi per potentiã clari intellectus. Sed potẽtia clari intellectus nõ est nisi per sanitatẽ ⁊ sanitas nõ est nisi per equalitatẽ cõplexionis ⁊ equalitas cõplexionis nõ est nisi per tẽperantiã humoꝝ. Et ideo deus excelsus gloriosus ordinauit modũ ad temperantiã humoꝝ ⁊ cõseruantiaz sanitatis que omia reuelauit philosophis et sanctis ꝓphetis ⁊ quibusdã alijs quos illustrauit spiritu diuine sapientie.

Am dixi fere oẽs cãs senectutis et senij et lesionũ sensus. Nũc dicam⁹ spẽs nocumẽti sensus cõtingẽtis in oꝑatiõe cerebri ⁊ sũt ꝓpter duas cãs ⁊ cognoscũtur trib⁹ modis. Et nota ꝙ hic accipit̄ sensus ꝑ ymaginatiõe ⁊ discretiua mẽoria. Et hoc dicit auic. in tertio cañ. cap̄. de lesionib⁹ sensus q̄ verba sic sunt intelligẽda: cognoscunt̄ trib⁹ modis. i. cognoscunt̄ cũ trib⁹ generib⁹ signoꝝ q̄ inferius scribunt̄. Sz illa signa nõ sunt signa egritudinũ quarũdã q̄ sensuz ipediũt. s. ꝑmixtiõis sensus ⁊ alienatiõis ⁊ stoliditatis ⁊ amẽtie ⁊ corruptiõis mẽorie ⁊ ymaginatiõis qḋ ptz ꝑ id qḋ auic. dicit in p̄dictis egritudinib⁹: qꝛ ponit alia signa. Sz signa q̄ ponã hic sunt signa lesionis sensus q̄ nõ sũt egritudies q̄uis inter egritudies nũerent̄. Itez aliḋ verbũ qḋ dicit ꝙ spẽs nocumẽti sensus fiũt ꝓpter duas causas: quaꝝ vna cã fit ex ꝑte aie rõnalis qñ corp⁹ infirmat̄: ⁊ tũc aia infirmat̄ sicut ĩstrumẽta ei⁹ ⁊ sic ledit̄ sensus qꝛ priuat̄ eo ꝙ ab aia ꝓcedere debz ꝑ nocumentũ accñs ĩstrumẽtis cerebri: qꝛ donec in hoie sanitas ꝯseruat̄ nocumẽtũ nõ cadit supra ĩtellectũ ⁊ sensũ quẽ hõ hz naturaliter ĩtelligẽs. Alia cã est qꝛ etiã in sano hoie sepe accidit nocumẽtũ in sensib⁹ qḋ nocumẽtuz nõ accidit ex ꝑte ĩfirmitatꝫ corpis tñ: sz ex ꝑte triũ instrumẽtoꝝ sensuum capitis q̄ dicunt̄ vẽtres ab auic. in quos vẽtres cadit nocumẽtũ ex vaporib⁹ intrĩsecis ⁊ extrĩsecis absqz q̄bus etiã nõ põt ymaginari discernere ⁊ mẽorari: ⁊ tale nocumẽtũ regimẽ hui⁹ ep̄le docet remouere ⁊ inducere ad id qḋ natura ministrauit. Sz regimẽ sanitatis: vt auicẽ. dixit supra docz cõseruare corp⁹ ⁊ regere in eo sanitatẽ ne in ĩstrumẽtꝫ capitꝫ cadat nocumẽtuz ex ꝑte aie: ⁊ ex p̄dictis põt patere vr̄e clemẽtie q̄re antiq̄ clariorẽ intellectũ ⁊ lõgiorẽ vitã q̄ moderni habebãt ⁊ penetrabilẽ rõem: qꝛ nõ solum corpis sanitatẽ: sz triũ ĩstrumẽtoꝝ capitꝫ regimẽ obseruabãt ⁊ insuꝑ forte vtebant̄ quarũdã reꝝ ꝓprietatib⁹ q̄s occultauerũt ne ad man⁹ infideliũ de

uenirēt et hoc est qꝺ dicit aristo. in libro de secreto secretoꝝ. Apud potētiā intellect⁹ nihil est difficile ⁊ cūcta sunt possibilia in via rōis et in secretis hermogenis testāte aristo. in pdicto libro dicēte ꝙ sūma ⁊ vera bonitas est claritas intellect⁹ ⁊ plenitudo legis ⁊ de hoc dixit seneca semia diuina in corporib⁹ hūanis dispsa sunt. i. sensus ⁊ intellect⁹ ꝙ si bon⁹ cultor extitit filia origini pdeūt. ꝙ si mal⁹ nō alia pcreat nisi q̄lis palustris steril' ex predictis pōt patere vr̄e clemētie ꝙ sensus ⁊ intellect⁹ quē sublimis deus semiat in hoīe si nō bene colit. i. regit diminuit vel amittit quia inuēi ꝙ virt⁹ mirabil' plātis aīalib⁹ et lapidib⁹ diuinit⁹ collata ptim hūano pplo est occulta ex quaꝝ reꝝ ppꝛietate claritatē ingenij philosophi sūt adepti. Signa demōstrātia lesiōes mēorie sūt ꝙ fili⁹ pncipis aboaly describit. Cū eīm sensus hoīs est incolumis ⁊ ymaginatiā formaꝝ reꝝ in somno ⁊ vigilijs est sana deinde sūt res ⁊ ymaginatiōes q̄s videt in vigilijs suis aut in somno suo ex eis de q̄b⁹ est possibile ipm ponere ⁊ remouere ab eo ⁊ cū audit ea ⁊ testificat nō remanēt apud ipz tūc lesio illa est in mēoria in posteriori pte cerebri. Sz signa lesiōis cognitiōis. i. ptis medie cerebri sūt hec si in mēoria est īpedimētū: sed loquit ea q̄ nō sunt dicēda et timet ab eis a quib⁹ nō opz tiere ⁊ putat eē bonū qꝺ nō debet putari bonū et sperat qꝺ sperandū nō est ⁊ inq̄rit qꝺ inquirēdū nō est: ⁊ est potēs reseruare ea quorū vult recordari: tūc lesio est in cogitatiōe in pte media cerebri. Et signa lesiōis imagiatiōis. i. anterioris cerebri sūt hec. Si vero mēoria ⁊ loq̄la sūt sicut esse debēt et non ꝯtradicit in his q̄ agit ⁊ nō loquit aliqꝺ ꝯtrariū rectitudini ⁊ imagiat res sēsibiles ⁊ colligit viles res ⁊ videt singularia mēdosa ⁊ ignes ⁊ aq̄s et reliq̄ mēdosa aut debilit imagiat formas reꝝ in somno ⁊ vigilijs tūc lesio est in ymagiatiōe et in anteriori vētre derebri. ⁊ si aggregant duo ex ill' aut tria: tūc lesio est in duab⁹ aut trib⁹ ptib⁹. i. vētrib⁹ et qū aliqꝺ eorū est declinās ad diminutionē: tunc egritudo est ex frigore. Et qū est declinās ad ꝑmutationē et agitationē: tūc est ex caliditate. Et q̄dā estimauerūt ꝙ declinatio ad diminutionē est ppter diminutionē substātie cerebri et curā haꝝ lesionū collige in tabul' mēbroꝝ capitis filij pncipis aboaly quas fecit in libro de sustētatiōe artis medicie et in tabul' quas in fine istius epistole declaraui ⁊ in tabulis considerabis medicinas ad predictū accidens valituras ⁊ ille sūt vrēde et ledētes sunt vitāde. Et sciatis ꝙ hāc eplam cōposui p pdicto pncipaliter accidēti ⁊ secūdario p alijs. Et hāc icepi ad suasionē duoꝝ sapientū. s. io. c. ⁊ phi. can. paꝝ: q2 nō solū hoc accidēs senes ⁊ seniores iuadere ꝯsueuit: sz iuuenes ⁊ adolescētes ex defectu regiminis ⁊ ignorātia ppꝛietatū reꝝ q̄s antiq̄ occultauerūt. Jaz compleuim⁹ primā partē hui⁹ eple de sciētia sciētiali speculatiua. Nūc dicendum est de scientia operatiua speculatiua.

De cibis et potib⁹ q̄ naturaliter hūiditatē q̄ quotidie resoluitur cōueniēti⁹ restaurāt.

Cibi et potus qui conuenientius restaurāt naturalē humiditatē que quotidie resoluit sunt multi et precipue enchimij et sunt hi secundū auic. carnes pullorū perdicis et fasianorum et auiū paruarū et castratorū qui tertiū annū non transierūt et carnes edorum et lactentiū vitulorū et aures et rostra porcoꝝ et

tibie et frumentũ ex bona meſſe collectũ. Sed hec reſtauratio variatur ſe-
cundum diuerſitatē complexionis: ſed ſecundũ plurimũ ſunt euchimia ⁊
precipue poſt tēpus cōſiſtendi. Nam q̄dam euchimia ꝓueniunt ex vegeta
bilibus q̄dam ex viuentibus nulla aũt ex mineralibus. Sed filius princi
pis abo aly dicit in ꝓhemio ſui regiminis ꝙ humiditas illa natural' que
quotidie reſoluit̄ reſtauratur ꝑ regimen rectuȝ reſtaurationis ſecundum
q̄titatem poſſibilē: et hoc regimē fit euchimijs et alijs nutrientibꝰ et ſe-
cundum plurimũ euchimia ſũt meliora: ſed q̄dam ſunt euchimia q̄ reſtau
rant naturalē humiditatē ſincerā quedam ſinceriorē et multũ longinquā
a corruptione. Et ideo dixi ꝙ inter ſe differunt. nā euchimia ꝓuenientia
ex viuētibus nutritis cũ bono paſtu illa generant humiditatē magis lon
ginquā a corruptione et magis ſinceram q̄ꝫ alia. Preterea differũt euchi-
mia inter ſe alio modo. nā panis piſces et carnes et vinũ reperiũtur q̄nq̄ꝫ
euchimia ⁊ humores malos generātia. Sed panis euchimus ſinceriorem
generat humiditatē dummō bene digeratur q̄ꝫ carnes euchimie. Et car-
nes ſinceriorē generant ⁊ magis longinquā a corruptione q̄ꝫ piſces conſi-
derata bonitate vtriuſq̄ꝫ et vinũ vinee ſinceriorē q̄ꝫ vinũ auene vel pomo
rum vel aliaruȝ rerũ. nam licet in omnibꝰ rebus predictis reperiātur ci-
baria euchimia tamē vinum euchimiũ generat ⁊ reſtaurat ſinceriorē hu-
miditatem ⁊ magis longinquā a corruptione q̄ꝫ aliud vinuȝ. Sed carnes
et vinũ et vitella ouoruȝ ſunt magis ꝓpinqua in generatiōe ſanguinis q̄ꝫ
alia: quia ſenes indigēt reſtauratione ſanguinis et ſpirituũ et ſumma re-
giminis eorũ eſt illud qđ calefacit et humectat ex nutriētibus balneis et
potibus et ſomno prolixo et mora multa in lecto et prouocatione vrine et
expulſione fleumatis vt princeps abohaly in primo cañ. cap̄. de regimine
ſenũ. Sed nutrientia debent eſſe que nec melancoliā nec fleuma gentrāt
nec humorē acutũ ſicut eſt caro pullorũ perdicũ faſianorũ edorũ lactentiũ
vitulorũ et annualis agni et electuaria calida tēperata et humida et que-
dam res ſimplices inter quas ſunt meliora grana pini et fiſtice. nam ipſa
reſtaurant naturalē humiditatē et quoddā compoſitũ artificialiter pre-
paratuȝ ſepe et in multa quantitate ſumptũ vt eſt ȝuccara roſata de qua
loquit̄ auicenna capitulo de ptiſi ⁊ ꝙ mulier ptiſica cuius ſepultura pre-
parata erat recepit inde ſanitatē et humiditatis reſtaurationē. Sed no-
ta ꝙ ideo dixi ꝙ euchimia ſecundũ plurimũ reſtaurāt naturalē humidi-
tatem que quotidie reſoluitur propterea ꝙ ex euchimijs generantur mali
chimi in ſtomacho calido propterea ꝙ in eo aliquando adurũtur cibi: vt
haly regalis in capitulo de regimine cibi et ex cibis generantibus malum
cibum ex ſui natura boni humores ſepe generantur et bona humiditas ſi
bene digeruntur: quia digeſtio eſt radix generationis bone humiditatis:
vt gali. i tegni. Euchimia vero reſtaurātia naturalē hũiditatē q̄ quotidie
reſoluit̄ quedā ſũt ex viuētibꝰ quedā ex vegetabilibꝰ: ſed ex viuētibꝰ melio
ra ſũt q̄ ex meliori nutrimēto nutriunt̄ et illa ſinceriorē generāt hũidita-
tem ⁊ magis lōginquā a corruptiōe nā carnes illorũ aīaliũ q̄ de ſua natu-
ra ſunt euchimia ſi paſtꝰ illoꝝ eſt malꝰ: chimũ malũ generabũt ⁊ ſic eſt in
piſcibꝰ ⁊ in ceteris viuētibꝰ. Nā vidi pullos gallinaceos nutritos ex arillis
racemorum quorum carnes erant duriores carnibus auium degentium
in paludibus ad digerendũ et ſic eſt in piſcibus: vt patet in lucio et parti-
ca: nā ipſi non nutriũtur velut alij piſces et adeo meliorē generāt chimũ.

Et non solum pastus considerandus est in viuentibus que comeduntur sed locus in quo nutriuntur sicut videmus pisces degentes in mala aqua qui de sui natura generant malos humores et econuerso. Sed in vegetabilibus.iiij.considerantur terra: aer distantia solis genus plante. Terra consideratur sic:nam plante que nascuntur in terra effumata fructus earum citius putrefiunt ꝙ illarum que nascuntur in terra non effumata et ita est in frumento et ceteris granis sicut patet et ita patet in vino vinee terre effumate quoniam illud citius putrefit ꝙ illud quod oritur in alia terra:vnde accidit ꝙ quidam rex libenter bibebat quoddam vinuꝫ boneuinee cuiusdam cultoris. Et cum ipse sciuit regeꝫ affectare vinum suum pre ceteris aliis cogitauit vini bonitatem augere et augmentare et vineam extercorauit.Et tempore procedente cum rex de illo bibit competit illud vinum esse deterioris saporis sic bonꝰ gustus est bonus iudex in cognoscendo nutrientia generantia naturalem humiditatem longinquam a corruptione et precipue in piscibus vt ysaac in libro dietarum vbi tractat de piscibus dicens.omnis cibus ꝙto saporosior tantum nutribilior. Sed grana nata in terra non stercorata non tam cito putrefiunt sicut illa que in terra stercorata nascuntur. Et que sunt magis longinqua a corruptione magis longinquam naturalem generant humiditatem:vnde inueni mōtem in quadam parte regni francie cuius frumentum ibi nascens.vij.vel viij.annis in granariis illesum conseruabatur quia natura terre vniꝰ est altera melior in generatione nutrientium.et sic omnia nutrientia euchimia que diutius conseruantur sinceriorem generant naturalem humiditatem et magis longinquam a corruptione ꝙ alia euchimia.Item vidi in q̄busdaꝫ vineis propagatis de eisdem propaginibus que adinuicem.iiij.cubitis erant propinque quarum vna producebat vinum valens bis tantuꝫ in bonitate eiusdem ꝙtum alia et hoc propter terram naturalem accidebat a qua recipit nutrimentum. Sicut alba argilla que dicitur marna q̄ melius generat nutrimentum ꝙ terra non naturalis.Nam cibus qui sumitur ex plantis natis in terra tali melius generat nutrimentum ꝙ cibꝰ natus ex plātis nais in terra non ntaturali.Quod patet quia magis augmentat bonitatem sterilis terre supra quam proiicitur ꝙ terra mollis vel fimus.Aer consideratur in quo nascuntur vegetabilia ex quibus nutrientia capiuntur quia nutrientia prouenientia ex plantis natis in bono aere sunt magis longinqua a corruptione. quod patet in herbis que ibi nascuntur que minoris sunt virtutis. Et hoc accidit propter ventum qui currit ibi magis libere desiccans putredineꝫ plantarum.Unde Auic.in secūdo cañ.vltimo capitulo dicit ꝙ plante nascentes in locis ventosis ⁊ montanis fortioris sunt virtutis.Unde vidi montem in partibus romanis cuius aer et plante erant tante bonitatis ꝙ animalia morbosa que ibi recipiebant pastum per spacium temporis sanabantur vnde animalia que capiuntur in locis montuosis sunt maioris virtutis sicut dicit princeps de tyris in sexto.Distantia solis concurrit in generatione plante. nam plante que nascuntur in locis remotis a sole fructus earum non tantum durant immo citius putrefiūt:et ita generant humiditatem magis propinquam corruptioni.Quod patet in vineis que nascuntur in quadam parte alemanie et quedam parte regni francie quarum vina cito corrumpuntur si super terram faciant moraꝫ precipue in estate.Et hoc accidit quia aqua

facta acida invite non fuit tota transmutata in vinū. Et ideo ponit ysaac ꝙ multas proprietates habet vinum vinosum mixtum cum bona aqua fontina cum non est sapor extraneus q̄ vinum aquosum absq̃ aqua: quia in vino aquoso est aqua acida: sed in vino vinoso non: quia aciditas recessit propter calorem solis. Et forte decoctio vini in nouitate sua suppleret hunc defectum. Quandoq̃ accidit ꝙ terra calida velud terra sabulosa iuuat hunc defectum solis: sed non multum. Sed bene patet ꝙ distantia solis multum operatur: quia terre a quibus multū distat sol carent multis generibus plantarum scilicet oliuis: ficubus: et granatis. Et vina non permanent velut in regione calida que decem annis aliquando conseruantur. Genus plante attēditur in hoc quia q̄uis omnia predicta concurrant et planta sit mali generis nihil valet. quod patet in quodam genere racemorum quorum grana sunt pulcriora alijs tamen vinum quod inde fit breuiori tempore conseruatur nec est eiusdez bonitatis et saporis in generatione naturalis humiditatis. Et sic ex euchimijs bene digestis prouenientibus ex animalibus et plantis potest restaurari et renouari humiditas naturalis et pinguedo in senibus velut rusticus carnem bouis senis innouare consueuit sepissime. Sed quidam sapientes caldei dicere voluerunt ꝙ humiditas totius corporis possit transmutari euacuando veterem et regenerando nouam. Et hoc dixerunt posse fieri prius potius purgando humiditatem interiorem cum farmacia. et illam que est in carne ꝛ cute cum sudoribus quarum vna regeneratur cum cibis euchimijs preparatis artificialiter ad conuertendum quibus sunt admixta que non subiacent corruptioni. Et sic humiditate carnis euacuata per sudorem et interiori per farmatiā opus est vt regeneretur cuz predictis cibarijs ꝛ inunctionibus a corruptione longinquis. Et per subtractionem veteris humiditatis propinque corruptioni subiaceñ. et per regenerationem bone humiditatis longinque a corruptione innouabitur homo et eius durabilitas longo tempore permanebit. Et hoc antiqui faciebant. et adhuc quidā sapientes caldei vt quidam dixerunt sciunt facere quorum sapientā ignoro. Et hoc dicitur fuisse factum cuidam captiuo germanico a quibusdam sapientibus in arabia: sed ouidius dicit hoc medeam fecisse cum vno medicamine ex diuersis medicinis composito q̄uis illud a quibusdā fabulose intelligatur: et sic ex his et aliquibus predictis potest patere vestre clementie carissime princeps quare antiqui multum viuebant: quia eorum cibaria generabant humiditatem naturalem longinquam a corruptione et alia causa erat puritas aeris. Tertia cōseruatio regiminis. quarta vsus proprietatum quarūdam rerum que defendunt naturalem humiditatem cito dissolui quarum cognitio non peruenit ad grecos. Et sic nunc postꝙ vidim⁹ de cibis et potibus q̄ naturalez humiditatē que quotidie resoluitur restaurant: videndum est de hijs que eam defendunt et retardāt dissolui.

De his q̄ naturalē humiditatē defendūt resolui et restauratā sincerant ne cito resoluatur et calorē naturalē et hūiditatem retinent temperatam.

Res q̃ naturalē humiditatē defendūt et retardant dissolui et restauratā humiditatē sincerant sunt tres. quarū vna natat in mari.s.margarita altera iacet in viscerib9 terre.s.aurū. tertia inuenitur in visceribus aīalis longe vite.s.os de corde cerui. Et nō solū predicte res naturalē hūiditatē retardāt a dissolutiōe: sed eā et calorē naturalē retinēt tēperatū ꝛ ab eorū temperātia non imutant: qꝛ donec calor naturalis ꝛ humiditas naturalis est tēperata in hoīe: calor naturalꝭ temperatur et corroborat: qꝛ sanitas et durabilitas in hijs duob9 existit. Et hoc est preceptum qd dicit aristoteles in epistola ad alexandrū. Sed hee res debent sumi electe et ꝑparate: quia in earū preparatione est totū secretū quod sapientes occultauerunt: et sunt spisse substantie. Ideo sunt terende ad summū. Quia filius principis abohaly dicit in.ij.can.capitulo de iudicijs quarūdam medicinarū ꝙ omnes medicine spisse substātie in vltimo sunt terende. Et ꝓprie cū mea intētio est vt ad finē perueniant elongatiōis et ad quartā transeāt digestionē vt ad cor et membra similiū partiū. Sed he predicte res indigēt electione et ꝑparationibus multis quarū vna est bona alia melior tertia optia. Sed medicina que inuenit inanimali longevite est cartillago q̃ vltra vnū scrupulū non pōderat. que in oībus fere animalib9 est sanguis. vnde inuentū fuit vnū de illis aīalibus tēporibus nostris in cui9 collo fuit inuētus circul9 aureus inscriptū erat. hoc aīal fuit proiectū in hoc nemore tēpore iulij cesaris. Sed hec medicina est.f.ꝛ sic. et retardat naturalē humiditatē dissolui et calorē naturalē et eius humiditatē retinet temperatā si cū calidis aromaticis cordialibus temperet. Sed de illa que natat in mari.s.margarite: quidā dixerūt eam esse frigidam quidam temperate complexionis. vt ysaac filius salomonis loquitur ad ea dicens ꝙ sanguinem proprie clarificat cordis et eius grossitiem extenuat et humiditatē in oculis coadunatam desiccat valet cardiacis et tremori cordis ꝛ timorosis et suspiriosis ex colera nigra patiētibus. Et dixerūt alij ꝙ valet epilticis et facit vomere sanguinē coagulatū infra corpus ex vulnere vel ex aliqua alia causa si puluis eius sumat in potu. Itē dixerunt alij ꝙ si de hac medicina fiat aqua vel aliquo ingenio fit lique facta curat egritudies prouenīētes ex errore q̄rte digestionis si ex ea cutis lauet sicut sunt morphee albe.. Sed medicina illa q̃ iacet in visceribus terre scilicet aurū. habet ꝓprietatē humiditatē naturalē a dissolutione retardare et eā in suā retinere tēperantiā et calorē naturalē temperatum in sua retinere tēperantia ꝛ distēperatū ad suā temperātiā reducit. Et dicit ysaac in libro dē sustentatione artis medicine ꝙ habet proprietatem subueniēdi de facto stomacho ꝛ timorosos ꝛ cardiacos cōfortat ꝛ est contra melancoliā allopiciā atqꝫ tyriā. Et princeps dicit ꝙ confert dolori cordis et tremori ipsius ꝛ ei qui solus loquitur ex malicia anime de nocte: nec est admirandū si hec medicina que iacet in visceribus terre facit has operationes quia filius zacharie dicit ꝙ hec res est temperata in primo gradu et excedit omnem medicinam in temperantia et in ea est natura equalis et recta: nec subiacet corruptioni alicui elementorum et ideo naturalem humidtatem retardat a dissolutione et nouiter generatam

defendit ne cito resoluatur. Et quicūq; gliscit humana corpora conserua-re in sanitate que subiacent alterationi sex generum causarum que mu-tant necessario: querat hanc rem et non aliam que corruptioni et altera-tioni non subiacet et illa res conseruabit corpora in sanitate. et aristote-les in libro quem composuit ad preces alexandri hoc dicit. Item et sic de-fendit a festina alteratione et supplet defectum sex generum causarū se-cundum possibilitatem mensuratarū. Que cause mutant corpora et con-seruāt secūdū ꝙ in predicto capitulo de causis senectutis declaraui. Et secundum hoc videtur aristoteli. impossibile ꝙ medicine que corruptioni et alterationi subiacent conseruent corpora humana in sanitate et natu-ralem humiditatem ne cito dissoluatur ante tempus ⁊ defendant homi-nes ab accidētibus senectutis et senij ne veniant ante tempus. et hoc me dici credebant facere cum medicinis aromaticis que subiacent corruptio ni. Quomodo ergo corruptum potest reddere incorruptum nonne mihi impossibile videtur. Et hec medicina debet esse electa et preparata prepa-ratione bona et tunc facit operationes bonas et cum est preparata prepa ratione meliori tunc facit operationes nobiles. Et cum preparata prepa-tione optima tunc facit operationes sublimes et in hoc est totum secre-tum. Intellige hoc carissime princeps et vsus predictarum rerum natura lem humiditatem et calorem retinet temperatum et defendit tam corp⁹ ꝙ̄ humiditatem naturalem ⁊ calorem a sua temperantia immutari a cau sis necessarijs male mensuratis: et supplet defectum causarum secundū possibilitatem mensuratarū. et forte de hac re fuit aqua quam bibit senex agricultor in regno sicilie cuius aratrum obuiauit vasi pleno aque credēs illam esse similem aque cysterne propter eius claritatē cum esset afflict⁹ labore et calore auide eam sumpsit et eam totā bibit et mutatus est agri cultor senex in equalem complexionem et in etate. xl. annorum in appa-rentia et factus est maioris discretionis: et memorie: et intelligentie: et vi xit annis. xl. post potum in curia regis sicilie et dixerunt quidam sapien-tes ꝙ cum predictis medicinis cordialibus debet admisceri crocus et mu stus nam crocus produci medicinas ad cor mustus confortat cor et sanat eius tremorem et melancoliam ex solitudine et confortat cerebrum et leti ficat animum et prestat audaciam et debet vergere ad rubedinem habens formam spericam. Postꝙ̄ vidimus de his que naturalem humiditatem defendunt a festina resolutione et noviter generatam sincerant ⁊ natura lem calorem et humiditatem retinent temperatam videndum est de his que caniciem festinant venire et quedā alia accidentia senij et senectutis.

De cibis ⁊ rebus que accidentia senectutis et senij principaliter festinant venire.

Es festinantes caniciem et alia senectutis accidentia sunt he: fructus pisces olera humectātia genera lactis triticum in aqua coctum pultes potus aque pluuie multitudo vsus aque dulcis hec ꝑdicta caniciem festinant ⁊ alia senectutis accidentia: coit⁹ plurimus: fleubothomia plurima et hoc faciunt per viam dissolutionis naturalis humiditatis. Itē ebrie-tas superflua ⁊ mulsio alias emulsio capilorū ⁊ tange-

re cum his que infrigidant ſicut oleum ſal butyrum : aqua roſacea: aqua
ſambuci:camphora:hec predicta inueniūtur in auiceñ.iij.feñ. decoratio-
nis capitulo de rebus que caniciem retardant . Effuſio aque plurime ſu-
pra capillos ablutio plurima cū aqua dulci:⁊ camphora:odoramētū ane-
ti frigidi ⁊ eius pulueris ablutio plurima cū aqua dulci.Et ideo dicit plu
rima qꝛ rara ablutio nō offendit: vñ quidā lauāt oculos tantū ⁊ faciē ab
ſtergunt cū pāno laneo dicentes ꝙ talis abſterſio faciem clarificat ⁊ cum
hoc cōcordat haly regalis in fine regiminis dicēs ꝙ fricatio faciei cū pā-
no mediocri faciem colorat odor ſulphuris ⁊ eius fumus ⁊ fumus argēti
viui ⁊ arſenici hec predicta feſtināt caniciē et alia ſenectutis accidentia:
habitare in frigidis regionibus ⁊ valde humidis minoret vinū ⁊ alteret
aquam cū melle ⁊ vitet oīs cibos humidos generātes fleuma ⁊ ſit ꝯten
tus frixis ⁊ aſſatis ⁊ q̄ in patella preparāt ⁊ aſſatura abſq; iure ⁊ vtat aq̄
ciceris.Hec omīa predicta dicit raſis in diuiſione in capitulo de decoratio
ne capillor.Item dicit ⁊vicant fleuma ex cibis ⁊ medicinis que retardāt
quedam accidētia.Item auiceñ.dicit in quarto.Nam dum ſanguis rema
net pinguis ſpiſſus calidus viſcoſus capilli ſunt nigri cum ad aquoſitatē
tendit capilli declinant ad caniciē: ſed ariſtoteles dicit in libro quē fecit
in ſua ſenectute ad preces alexandri ſummi regis ꝙ riſus facit ſenectutē
feſtinare.Poſtq̄ diximus de his que ſenectutis accidentia accelerant nūc
dicamus de his que purgant ⁊ conſumunt humorem generantem accidē-
tia ſenectutis ⁊ ſenij.

De his que euacuant ⁊ conſumunt humorem inducentem accidentia ſenectutis ⁊ ſenij ⁊ canos auferunt.

OMnes ſapientes fere qui de medicina tra-
ctauerunt in hoc ꝯcordant ꝙ omne qđ fleuma purgat
euacuat humorem inducentē caniciē ⁊ quedā ſenectu
tis ⁊ ſenij accidentia:ſed auiceñ.videtur dicere in capi
tulo de cōplexionibus etatū ⁊ generū ꝙ nō ſolum fleu
ma generat ſupradicta accidentia:ſed omīs humor ex-
traneus:⁊ vtrūq; eſt verū.Sed fleuma magis generat
hec accidentia: ⁊ caniciem q̄ alius humor qꝛ calori na
rali obuiat duobus modis:vno modo ſuffocādo alio modo qualitati ob-
uiando vomitus purgat fleuma faciens accidētia ſenectutis ⁊ ꝓprie poſt
cibum pre ceteris farmacijs:vt auiceñ. in quarto cañ.in tractatu decora-
tionis ⁊ hic vomitus eſt faciendus ſemel vel bis quolibet mēſe ⁊ poſt ci-
bi ſaturitatem,vt raſis in regimine libri almanſoris capitulo de vomitu.
Et ſic oīs latini concordant pigra.G.⁊ pillule de maſtice ⁊ aloe purgant
fleuma faciēs accidentia ſenectutis vt yſaac in capitulo de canicie. Item
pigra habet ꝓprietatem purgādi humidos humores abſq; humiditatibꝰ
naturalibꝰ vt auiceñ.in capitulo de cachecia et ſcđm hoc pigra eſt medici-
na ꝓpria in hoc caſu ⁊ hoc eſt intelligendū de pigra in qua nō eſt laxatiuū
niſi aloes ⁊ id aloes debet eſſe epaticū ſcđm ꝙ deſcribit ab haly et auicen.
nam eius attractio nō eſt a'longinquo:ſed cui obuiat.ſ.ſtomacho ⁊ inte-
ſtinis ⁊ longinquior locus ſue attractionis eſt ab epate abſq; venis:vt in
quinto cañ.de tractatu de yere.Sed videt ꝙ virtus cuiuſlibet generis rei

si datur scdm q debet exhiberi facit supradicta. Nam aristoteles precepit alexandro in sua epistola quolibz mane ipm sumere. Nam subtrahit fleuma stomachi: et est vita epatis et colorem excitat naturalē et fugat ventositem. Sed scdm id quod dicit haly regalis in capitulo de regimine senum videtur q nec pigra nec aloes sit pprium in purgatione humorum inducentium senectutis et senij accidētia cum ipe dicit q senes nō sunt purgādi cum medicinis abominātibus sicut pigra sed cū lenibus sicut cum iure gallorum veterum et mirabolañ. et hoc intelligendum est de alijs q de citrinis: q: citrini nō purgant humorem festinātem senectutis et senij accidentia sed alia genera mirabo. forte illum purgāt humorem. Clistere omne purgans fleuma retardat supradicta accidētia: vt auicenna in quarto de rebus que caniciem retardant. Et hoc clistere est ad hoc pprium. Reci. suc. mercurial'. ebuli: et sambuci: et cola: et injce per clistere: sed videtur q omne solutiuū inducat senectutis accidētia pter illud quod dicit hypocras testante auiceñ. capitulo de exercitio medicina purgat et inueterat et maiorem partem naturalis humiditatis que est vite substātia de corpore educit. Et hoc est intelligendū cum medicina purgat bonam humiditatē sed nō malam et datur illis qui purgatione nō indigēt sicut sunt sani et forte eleborus niger cū est preparatus purgat humorem facientē accidentia senectutis pter illud quod auicēna dicit in scdo canone. Qd de proprietatibus elebori nigri est q ipse permutat corpus in sua complexione et facit ipsum acquirere complexionem bonam iuuenilem balnei frequentatio ieiuno stomacho consumit humorem generantem caniciez et gargarisma ta: vt ysaac in capitulo de canis tingeñ. Item aristoteles dicit in libro alexandri q senes sunt balneandi stomacho ieiuno et aqua tepida: et q meli' est vt ipsi recipiant de humiditate balnei q balneum de humiditate senū sed balneum trahit humorem ad superficiem cutis. Et ideo videtur q caniciem potius sustinet q retardet: et ideo est vtendum ieiuno stomacho: et post depositionem superfluitatum: vt hypocras in regimine acutorum triffera facta de mirabolanis nigris emblicis et belliricis est vna de reb' retardantibus accidentia senectutis: vt rasis in diuisione in capitulo de decoratione capillorum. Electuariuz de mirabolanis indis cum zuccara retardat caniciem: vt rasis in libro almansoris. cap. eo. Triffera maior et minor facit idem auicenna capitulo eo. masticatio mirabolanorum conditorum fleuma faciens caniciem retardat. Nam auicenna dicit in capitulo de rebus que retardant caniciem q si omni die fit masticatio mirabolanoz conditorum kebulorum cum augmento sui equalis numeri nimiū conseruant adolescentiam. Hec omnia faciunt mirabolñ. et triffere per viam desiccationis fleumatis. Poma pini calida et humida sunt in tertio gradu et scdm quosdam in secundo et hoc est in paruo. Sed magnum est equale ad caliditatem declinans et eius humiditas augmentatur. Habz enim proprietatem desiccandi humiditatem corruptam que est in corpore et acquirit humiditatem bonam et impinguat ipsam et corpus debilitatum confortat prodest tussi et humiditatibus pulmonis putrefactis et abstergit humiditatem renum et vesice et lapidem prouocat: et est medicina senum et confortat eos qui frigidam et siccam complexionem habent et debet sumi in cibis. ʒ. i. et femine sunt masculis meliores et recentes sunt sumēde quia inueterate nihil fere valent. Et est mirabile de hac re: quia

eſt cibus et medicina:cibus quia naturalem reſtaurat humiditatem:medicina quia predictis egritudinibus valet. Confectiones que abſcindunt materiam fleumatis ſunt omnes ille in quibus ponitur ſcoria ferri. Sed meliores ſunt in quibus ponitur aurum vt auicenna in quarto de rebus que caniciem retardant. Et ſic aurum habet proprietateꝫ abſcidendi materiam fleumatis medicina cuius minera eſt planta: ſcꝫ lignum aloes indicat ſuperfluam conſumit humiditatem generantem ſenectutis accidentia de qua loquitur princeps dicens ꝙ eſt calida:et ſic in ſecundo quod ipſe eſtimat eſt ſubtile opilationes aperit frangit ventoſitatem ⁊ confortat viſcera ⁊ prohibet iram remouet ſuperfluitates humiditatum facit odorem oris bonum:confortat neruos:et acquirit eis humiditatem ſubtilē: confert cerebro: et confortat ſenſum:confortat cor et letificat ip̄m: remouet humiditatem putrefactam ſtomachi et confortat ipſum: ⁊ in ipſo eſt virtus conſtringens vrinam et diſſinteriam melancolicam:yſaac de ea loquitur dicens omnia interiora membra confortat:corporis ſuperfluitatē expellit:opilationem epatis aperit fluxui et defectioni veſice repugnat. Medicina que vegetatur habet proprietatem confortandi:diſſoluendi:extinguendi mundificandi et conſumendi: confortat cor ⁊ omnia principalia membra diſſoluit:extinguit:mundificat:⁊ conſumit ſuperfluum fleuma ⁊ melancolicam vbicūqꝫ ſit in corpore precipue ſtomachi et cerebri: et in libris cuiuſdam latini inuenitur ꝙ quedam regina ſcripſit alteri regine ꝙ vſus huiuſmodi rei preſeruat hominem a ſenectute et canicie ⁊ valet melancolicis ⁊ cardiacis et inuenitur ꝙ indorum rex ſcripſit alteri regi ꝙ carior theſaurus quem habebat in ſuo regno erat hec planta. Et dicitur ꝙ inde fit oleum quod caniciem et accidentia ſenectutis retardat: ſꝫ qualiter iſtud fiat non inueni: confortat viſum. Et ideo dicitur ꝙ hec medicina vegetatur in aere quia abſqꝫ aere incrementum non recipit ꝙ patet in roſis que ſub terra in vere reflectuntur vt in hyeme poſſint conſeruari. Et proprietas iſtius rei vltra annum non permanet et creſcente luna creſcunt illius plante flores:et decreſcente luna decreſcunt ⁊ cadunt flores et vere ante deſcenſum ſolis ſunt penitus colligendi. Aliter ſuam virtutem completam non habent. Et medicina cuius minera eſt planta in die eſt conueniens in commixtione predicte rei. Suffumigationes odorifere temporibus tamen congruis faciem clarificant et accidentia ſenectutis retardant:vt ait ariſtoteles in epiſtola ad alexandrum. Dictum eſt de his que purgant et conſumunt humorem facientem et accelerantem accidentia ſenectutis. Nunc dicendum eſt de his que conſeruant iuuentutem in capillis et canos tingunt: et eos faciunt cadere et loco eorum nigros renaſci ſecundum ꝙ in libris ſapientum inuenitur abſqꝫ experientia diceam. Omnia olea calida conſeruant iuuentutem in capillis et caniciem retardant : et propria ſunt ad hoc oleum de coſto oleum de nigella: vt Auicenna in ſexto intractatu de oleis et in quarto de his que caniciem retardant et ſi detur in potu oleum coſtinum retardat caniciem vt raſ. in libro almanſoris. Oleum de oliuis immaturis ſilueſtribus conſeruat capillos et prohibet velocitateꝫ caniciei ſi adminiſtratur omni die vt Auicenna in ſecundo cano. capitulo de oliuis lauatio cum oleo et aqua q̄ retardat caniciem:vt ariſtoteles in fine libri de animalibus. Et ſi omnia olea calida retardant caniciem ergo oleum balſami ⁊ oleum benedictum

quod fit de lateribus. Postq̄ vidimus de his que conseruant iuuētutem in capillis et caniciem retardant. Uidendum est de his que canos cadere faciunt ꝛ loco eorum nigros renasci: de quo loquitur princeps abohaly in quarto cano. capitulo de rebus que canicieꝫ retardant dicens de his que experta sunt his que fuerunt ante nos ꝛ experta sunt tempore nostro est portare dragagantum rubeum albacalay pondus. ʒ. i. ipsuꝫ em̄ depilat canos ꝛ facit loco eorum capillos nigros renasci verūtamē nō tolerat illud nisi qui habꝫ forte corpus ꝛ humectatum ꝛ oportet ꝙ administretur post illud quod mūdificet pulmonem et humectet ipsum. Sed ysaac dicit ꝙ si borago cū aqua ꝛ zuccaro coquitur vel melle ꝛ detur in potu cānales pulmonis mundat. Item spica celtica cum vino bibita sepe pectus ꝛ pulmonem mundificat ꝛ multa que in libris medicine scribūtur pulmonē mundificant. Item legitur in quibusdam scriptis hermetis ꝙ est quedam herba similis maiorane cuius folia sunt celestis coloris ꝛ sunt rotūda vt denarius ꝛ crescente luna crescit eis vnum folium et decrescente luna eijcit vnum folium successiue ꝛ remanet nuda ꝛ nascitur in mōtibus ꝛ rupibus et fluuioruꝫ ꝛ eius flores citrini sunt ꝛ dicitur ibi si quis receperit de hac planta ad pondus vnius lentis ꝛ tantūdem de sypi et clauserit in vase p. iij. dies et de ip̄o biberit cum lacte vaccino per aliquos dies pro cibo pili eius cani cadunt ꝛ nigri loco canoꝝ renascuntur ꝛ homo iuuenescit. Sed hec predicta nō sum expertus. Sed pōt hoc accidens ad tempus cū tincturis remoueri. Et qualiter illud fit in libris medicine inuenitur.

De his que calorem naturalē debilitatū ex naturali cursu nature ꝛ resolutione naturalis hūiditatis ꝛ ex augmēto extranee confortāt ꝛ restaurāt.

Multa relegi volumīa sapientū ꝛ pauca inueni medicamīa q̄ naturalem calorē debilitatū ꝛ resolutū ex resolutione naturalis humiditatis et augmento extranee vel ex aliqua alia causa confortarēt et restaurarēt. Sed quidā sapiētes fecerūt tacite mētionē de quadā medicina q̄ egredit̄ de minera nobilis aīalis asserētes ꝙ illa calorē naturalē cōfortat et restaurat ꝛ res illa assimilat̄ vni soli rei tantū ī oib⁹ suis naturis ꝛ dispositionib⁹ sane adolescētie equalis cōplexionis in corpore toto ꝛ signa tēperate ꝛ equalis cōplexionis ꝛ sunt hec qn̄ calor est cōpositus ex albedine ꝛ rubedine ꝛ capilli sunt flaui declinātes ad albedinē et crispitudinē temperate scd̄m plurimū ꝛ caro eius est tēperata qualitate ꝛ quātitate ꝛ ip̄ius somnia delectabilia habēs faciē hylarē ꝛ iocūdam et erit tēperata in desiderio comedēdi ꝛ bibēdi res illa q̄ huic rei assimilatur est tēperate caliditatis ꝛ eius fumus est tēperatus ꝛ suauis: qd̄ ip̄e tactus testat̄ qm̄ est suauis ꝛ gratus tactui: nam res illa ideo tēperate calefacit q꞉ est tēperate calida: ꝛ ideo sanat q꞉ est sana: ꝛ cū est egra egrotat et cum est distemperata distemperat et conuertit corpus ad dispositionem suam propter similitudinem quam habet cum corpore humano: nam infirmitas bruti animalis non transit in hominem sed aliud animal eius-

dem generis: sed infirmitas hominis in hominem transit ꝛ sanitas intel lige hoc carissime princeps: quia in hac re est totum secretum. nam Gal. dicit ꝙ quicquid de qualibet re dissoluitur necesse est vt alteri assimiletur sicut pater in morbis transeūtibus de vno in alteruȝ sicut est infirmitas oculorum et ce. ꝛ morbi pestilentiales nec est res que huius rei proprieta- tem habeat quia nō solum humana corpora reddit magis lōginqua a cor ruptione cum quibus proportionatur sed corpora plantarum retardat a putrefactione ꝛ res illa raro inuenitur: et licet aliquando inueniatur nō potest ab omnibus commode haberi: ꝛ ideo vsi sunt sapientes loco eius medicina que iacet in visceribus terre completa ꝛ preparata ꝛ illa que na tat in mari: licet differant inter se. Cum vero illa res assimilatur calori na turali sane adolescentie temperate complexionis facit operationes bo- nas. Cū vero assimilat sane adolescētie tēperate ꝯplexionis facit opatio nes nobiles. Cū vero assimilat calori naturali sane adolescētie tēpate cō plexionis in corpe toto facit opatiōes sublimes ꝛ in hac est ꝓprietas quā dixi. Nam hec differt a medicinis et nutrimentis tēperate calefacientibꝰ et humectantibus que senibus conueniunt: nam ille medicine omēs prin cipaliter calefaciunt et humectant corpus. Secūdario calorem naturaleȝ sed hec medicina principaliter calorem naturalem secūdario corpus. Naȝ proprietas huius rei est calorem naturalem senum ꝛ seniorum cum decli- nant ad frigiditatem ꝛ siccitatem reducere ad caliditatem ꝛ humiditateȝ temperatā absq; aliquo nocumento ꝛ hec est propria medicina stomacho si cum eo cathaplasmetur: nam ipm̄ confortat ꝛ appetitum excitat ꝛ senē qui est in potentia ad iuuentutem reducit et corruptas complexiones re ctificat. Et multi sapientes locuti sunt de re que illi assimilatur: sed illam tacuerunt sicut galienus in libro simplicium medicinarum ꝛ salomon in lege. Jo. damascenus in suis amphorismis. Sed nota coitus destruit om- nino predicte rei proprietatem et forte hec est medicina de qua loquitur filius principis in secundo cano. de operationibus simplicium medicina- rum vbi dicit. est medicina que ponit et diuidit omnem complexioneȝ ad partem quam meretur. Sed quidam sapientes rescripserunt ꝙ quedam sunt medicamina et nutrientia que calorem naturalem debilitatum con fortant et resolutum restaurant. Quorum vnum est vinum vinosum mix tum in quo sunt proprietates hee de quo loquitur Galienus in expositio- ne illius anfor. alices et oscitationes dicens vinum aqua temperatum totum corpus calefacit membra perforans humores temperans calorem naturalem excitans. Et dicit ꝙ tantum ponatur de vino q̄tum de aqua ꝛ hoc intelligendum est de vinosiori vino quod reperitur. Sed haly regalis loquitur in capitulo de regimine sanitatis vbi tractat de regimine potꝰ dicens. Si quis vtitur eo iuxta moduȝ et tempore, quo oportet confortat calorem naturalem et extendit ipsum per totum corpus et temperat hu- mores colericos purgans per sudorem et vrinam et mollificat naturam humectans membra dura quibus accidit siccitas causa caloris superflui. Et confert gaudium: et leticiam: et melancoliam mitigat: et dicit ꝙ debet bibi album et subtile mixtum cum multa aqua et ꝙ cauenda sunt vina acuta et vetera: et si necesse est ꝙ id bibatur sit temperatum aqua suaui et sapida et stet sex horis anteq̄ bibatur. Nam ysaac in dietis particular bus de vino vinoso commixto loquitur dicens vinum commixtum cor-

pora calida infrigidat et frigida calefacit et sicca humectat et humida desiccat et facit contrarias operationes : vnde antiqui assimilauerunt ipsum tyriace magne: quia comperuerunt eum habere duas contrarias virtutes. Sed ꝙ per spacium sex horarum debet stare ideo dixi ꝙ si statim bibitur ex pluribus rebus non fit res vna operans secūdum proprietatem rei vnius. Uino vinoso debent esse hee proprietates color: odor: sapor: substantia: et post annum debet exhiberi: col or debet esse citrinus : sed haly supra tegni et Auicen. dicunt ꝙ rubeum est eligendum. Et hoc intelligendum est in senibus et in fleumaticis hominibus. Sed odor debꝫ esse aromaticus in substantia clarum et in sapore nec dulce nec amarum: sed ponticū et in hoc concordant similiter ꝙ debet mixtum esse cum aqua fontina cui non sit sapor extraneus: et ysaac videtur dicere ꝙ post annum incipit bonitas vini sed nullus loquitur de spacio temporis eius commixtionis nisi haly regalis de vino veteri in predicto capitulo : et patet ipsum benedicere quia nisi sit per spacium temporis commixtum dicitur quia vnum ab alio in decoctione stomachi separatur et quod est igneum ascendit sursum et quod est terrestre deorsum remanet in stomacho quod patet per vas vitreum plenum vino rubeo positum in vase pleno aqua : ita ꝙ aer ingredi non possit: sed de discordantia predicta sapientum de colore et quo tempore sumi debeat non est mirandum quia diuersitas terrarum facit hoc quia virtus plantarum variatur secundum diuersificationem locorum et prouinciarum vt haly supra tegni sexto vbi loquitur de castigatione medici. Sed aristoteles loquitur in libro quem fecit alexandro dicens ꝙ vinum valet hominibus abundantibus in humiditate et fleumate. Et nocet iuuenibus et calidis: sed rubeum generat plus de sanguine ꝙ̄ album et laudabilius est omni vino et valet omnibus complexionibus. Et id est quod nascitur in terra extensa inter montes et valles cuius racem9 est bone dulcedinis maturitatis perfecte subtilis aeris qđ non vindemiatur donec fuerit ab ipso egressa fortitudo sue substantie corticis cuius color est aureus. s. medium inter rubeum et citrinuꝫ sapor acutus pungitiuus delectabilis et clarum quando tale existit sumatur de ipso temperate iuxta etatem corporis et temporis qualitatem: quia confortat stomachum ⁊ calorem corroborat naturalem: iuuat digestionem: conseruat corpus a corruptione ⁊ ducit cibum purificatum ad omnia mēbra decoquit cibum in eis donec conuertit ipsum in sanguinem. Item cor letificat ⁊ linguam reddit expeditam ⁊ audaciam prestat et multa alia bona facit. Item si in magna q̄ntitate sumatur facit his contraria. s. obscurat intellectum: ⁊ impedit sensum ⁊ cerebrum ⁊ debilitat virtutem naturalē generat obliuionem: ⁊ ledit omnes quinqꝫ sensus: ⁊ fugat appetitum: et debilitat iuncturas: generat tremorem mēbrorum ⁊ lippitudinem oculorum: ⁊ denigrat sanguinem cordis quare accidit timor ⁊ tremor et debilitas genitalium ⁊ destructio seminis. Et quod deterius est lepram inducit Et sic vinum imitatur naturam serpentis de quo antidota conficiuntur: quia graues infirmitates curant: et tamen omnibus notum est ꝙ venena mortifera in se gerunt.

De his que virtutes ⁊ sensus reparāt ⁊ cōfortant ⁊ virtutē conseruant et vires restaurant.

Onnulla inueni medicamina in sapientũ
libris virtutes ⁊ sensus confortantia. Sed quod rele-
uaret virtutes ⁊ repararet sẽsus debilitatos ex sene-
ctute et senio non inueni medicamẽ nisi vnuz qđ est
de genere repentium. Repentium autez genera sunt
multa. Sed tria ex his conueniunt microcosmo. Co-
gnitio aũt proprietatis vnius nõ peruenit ad grecos
nec ad nos: sed ad ethyopes tantũ: ⁊ est dracho. Sed
cognitio proprietatis aliorum ad nos peruenit ⁊ est tyrus qui appellatur
ab auicenna in quarto ⁊ in quinto cañ. vipera. Alius est coluber: sed haly
et auicenna rescribunt de viperis dicentes vipere sunt serpẽtes habẽtes
capita plana que sunt lata: ⁊ ad ꝓpinquitatem colli minuti subtiles val-
de quoꝝ caude sunt curte strepitum ⁊ sonitum faciẽtes in incessu ⁊ debẽt
capi cum est finis veris ⁊ incipit estas. De supradictis nõ cõueniunt nisi
flaui ⁊ de flauis femine. Et eoruz signũ est ꝙ masculi ex cõmuni latere ha
bent vnum dẽtem ⁊ femĩe plures vno. Et oportet vt alienẽtur cornute et
varie ⁊ aspides ⁊ declines ad albedinẽ ⁊ nõ capiantur ex piscinis ⁊ littori
bus fluuioꝝ ⁊ aquarũ marinaruz neqꝫ petrose: qꝛ in eis sunt quercine fa-
cientes sitim immo capiantur in loco longinquo ab humorositate nec ca
piantur ille que sunt debilis motus habentes caput eleuatuz. Et oportet
vt non morentur cuz capiuntur si possibile est quin preparentur. Et opor-
tet vt ambijciantur a parte capitis ⁊ caude quattuor digiti. Et si eiꝰ mo-
tus fuerit plurimus ⁊ sanguis plurimus et mors ipsius tarda erit electa
si contrarium erit mala. Deinde eius viscera extrahantur ⁊ ꝓprie fel ipsiꝰ
et abluatur perfecte cum aqua ⁊ sale ⁊ decoquatur cum aqua ⁊ sale donec
possint separari carnes ab ossibus. Deinde terantur in mortario carnes ⁊
informentur trocisci ⁊ inũgantur cũ oleo balsami ⁊ deficcentur in vmbra
et caue ne cadat super eos radius solaris nec ante deficcationem nec post
Nam sol expolliat eos a virtute sua ⁊ a ꝓprietate interficiente venena q̃
sunt ex morsione ⁊ bibitatione. Auicẽna in quinto dicit hec predicta. Itez
in capitulo de lepra dicit ꝙ eligatur mõtana ⁊ precipue alba ⁊ detrũcetur
caput ⁊ cauda vice vna. Item haly regalis in vltimo sermone sue practice
dicit ꝙ vitentur qui in domibus habitant ⁊ in salsis aquis. Et eligantur
adolescentes in quibus subrubeus est color vel declinans ad rubedinem
quorum capita sunt lata: quia est signum bonitatis eorum. Item in capi-
tulo de lepra dicit ꝙ potest sumi de trociscis eorum a dimidio exagio vsqꝫ
ad vnum cum. xxx. ʒ. vini ariani. auicenna dicit cum vino rubeo: sed vinũ
arianum est forte. Postq̃ dixi de eius electione ⁊ preparatione dicendum
est de eius proprietate. Sed haly regalis in secundo sermone sue practice
dicit: si carnes tyrie comedantur ab eo in cuius corpore sunt superfluita-
tes purgant membra interiora a superfluitatibus et ducunt ad cutim et
ad exteriora per sudorem: vel per pediculos: vel per excoriationem valent
morsibus venenosorum animalium et letalibus potationibus prosunt
humoribus grossis ex quibus sunt lepre ⁊ morphee. Haly supra tegni sex-
tum loquitur de hac re supra illud verbum ꝙ virus venenosorum anima
lium curant in expositione illa. Galienus dicit ꝙ si aggregatur medici-
na faciens euadere et medicina aromatica stiptica non est aliquod me-
ins in confortatione membrorum interiorum et ꝙ facit euadere corpus

ex malicia chimorum. Et dicit ꝙ illa medicina faciens euadere est de genere venenorum: et dicit ꝙ digerit et purgat. Sed oportet ꝙ misceatur aliqua medicina que auferat partem nocumenti quod remansit in preparatione predicte rei que est de genere venenorum. Sed ad illud nocumentū quod remansit ex venenositate valet cassia lignea: zedoaria cortex citri. Item Auicenna mentionem facit in scḋo cañ. de serpente sed non exprimit vtrum loquatur de tyro vel colubro et loquitur de eius proprietate dicens caro serpentis cum in vsu habetur facit penetrare omnes superfluitates ad cutim et proprie cum homo non est mundificatus. Itez dicit prolongat vitam: et confortat virtutem: et conseruat sensum et iuuentutem: et exsiccatio eius est fortis: sed calefactio non est vehemens. Item confert lepre magnifice. Item prohibet augmentationem scrophularum Item confortat doloribus neruorum et confortat visum. Item in quarto de dispositione virtutis visibilis dicit ꝙ vsus carnis eius conseruat sanitatem oculi in vltimo. Sed latini scḋm ꝙ mihi videtur loquuntur de colubro dicentes ꝙ valet ydropicis spleneticis defectum visum vel audituz habentibus et virtutes omnes reparat: valet leprosis ⁊ omibus infectis et acutis egritudinibus: et est senibus medicina probata. Et filius principis abohaly dicit in capitulo de lepra ꝙ homo debz cessare ab administratione huius carnis cum incipit pati scotomiam et ventris inflationez ⁊ non debet exhiberi in predictis egritudinibus nisi admisceatur aromaticis stipticis habentibus propietatem contra illas egritudines quas intendimus curare ⁊ eius commixtio taz diu permaneat donec perfecte fermentetur. Et quantitas specierum aromaticarum excedentium scḋm gradum debet esse vna pars carnis et sex partes specierum aromaticaruz. Et hoc est cum debet sumi a calida complexione vel calido tempore vel calida egritudine. Sed in frigido tempore et egritudine et complexione vel etate debet esse vna pars carnis et .10. specierum aromaticarum plus vl' minus scḋm frigiditatem: et dixerunt quidam ꝙ caro illa nō debet apponi nisi quousqꝫ ascendit sol et forte de genere repentium fuit exhibitum cuidam domino de germania temporibus nostris dum accidit ꝙ due sorores simul erant: quarum vna erat pulchra et alia formosa: sed formosa erat apud omnes gratiosa et pulchra mota inuidia obtulit alteri pro veneno quod nascitur: et sic ceciderunt capili vngues ⁊ corium et fuit passa fortiter: et cum esset etatis .xxx. annorum facta est in apparentia viginti annorum: et cum eius capili essent nigri facti sunt flaui et facta est complexionis equalis et composita facta est ex albedine ⁊ rubedine.

De his que animalē excitant virtutem ⁊ corpora confortant ⁊ motum alleuiant.

Omnes sapientes qui de regimine tractauerunt dicere non cessant ꝙ senes ⁊ seniores inūgendi sunt cum oleo mane cum a somno surgunt. Ut haly regalis hoc dicit de regimine senum ⁊ qualiter hec inūctio fieri debet sapientes discordant: nam fili' pn̄cipis dicit in scḋo capitulo de oliuis ꝙ omnes species olei corpora confortant ⁊ motum alleuiant. Et sic nō potest esse ꝙ vnum oleum nō sit alio fortius. Sed

haly regalis. dicit in regimine senum ꝙ senes sunt inungendi cum oleo squillitico et violis mixtis cum oleo camomillino et aneti. Sed aristo. dicit in libro alexandri ꝙ debet fieri inunctio cum vnguentis odoriferis mane temporibus tamen congruis: vt in hyeme et autũno cum vnguento de mirra confecto cum succo herbe que dicitur bleta. Et in estate et vere cũ vnguento cesarino confecto de sandalis et succo enlec. Et hoc dicit in capitulo de balneis: sed non docet ibi qualiter hec vnguenta debent fieri. Et audiui ꝙ dicebat captiuus germanicus qui longo tempore in captiuitate fuerat ꝙ sapiens post minutam scarificationem inunctus fuit oleo balsami et forte fuit aliud oleum vel aqua aurea. Et de omni oleo potest fieri vnguentum et de omni pinguedine potest fieri oleum. Et custos nemoris qui rem inuenit facientem albam carnem domine iunctus fuit cũ vnguento domine et vixit annis multis. Et auic. dicit in capitulo de laxitudine vbi loquitur de balsamo ꝙ omne oleum debet confortari cum cera vt tanto tempore ipsum retineat ꝙ suam compleat operationem.

De his que induunt cutim pulcritudine iuuenili et mundificatione et rubedine et que cutis auferunt corrugationem et cetera.

Omne quod mouet sanguinem et spiritum ad cutim induit eam pulchritudine iuuenili et mundificatione et rubedine et iuuat ipsũ illud quod abstergit abstersione subtili et leui ponens cutim subtiliorẽ et detegit ab eo illud quod est mortuum super faciem eius detectione subtili et leui et proprie si fuerit in eo tinctura. Et indiget cum hoc toto cautela a calore et frigore et vento et mouetur sanguis et spiritus ad cutim tribus modis per regenerationẽ boni sanguinis et proprie subtilis. Et per mundificationem eius et per expansionem et dilatationem eius. Res generantes bonum sanguinem sunt euchimia. scd̃m plurimum inter que est vinum subtile et ce. velut ysaac precipit et panis de symila eq̃liter fermẽtatus et bñ coctus ⁊ omĩa cibaria euchimia dũmodo sint scd̃m q̃titatẽ digestiõis q̊ digestio est radix generatiõis boni chimi: ⁊ sanguis boni: vt G. in tegni et auic. in. iiij. capitulo de his rebus et ce. Itẽ generãt bonum chimum ea que cooperta coquuntur absq̧ aq̃a et assata absq̧ iure. Sanguis namq̧ bonus cum generatur multiplicatur et consequit̃ ipsum omnis locus et mouet ipsum ab interioribus ad exteriora sicut est ius cicerum vinũ et lac mulsum nouiter bibitum ieiuno stomacho et est expertum: vt dicit auic. in quarto cañ. Sed haly in fine primi sermonis sue practice dicit ꝙ vinum bonum bibere et carnes assidue comedere bonum calorem facit. Res mundificantes sanguinem sunt he: trissera sarracenica mirabolis conditi. et latini dixerũt ꝙ idem facit cassiafist. sed margarite sanguinem cordis proprie clarificant et mundificant ac ipsum confortant: vt ysaac in gradibus. Res dilatantes sanguinem et spargentes ipsum ad exteriora sunt multe. quod duobus modis fit. Quorum vnus fit cum rebus assumptis per os sicut piper: zizimber: et gariofili: et crocus tingit sanguinem et proprie in vino coctus. et dosis eius est. ʒ. i. et sicut est assumere ysopi. ʒ. iij. et cẽ. ʒ. ß. et potetur cum zuccaro. Alius modus fit

in operationib' et affectionib' anime sicut gaudiū et leticia et q̄ faciūt mo
uere risuz et musica instrumēta audire et cātilenia et sedere cū socijs aīm
delectātib' et respicere res aīm delectantes. et vasa preciosa et celum et stel
las et vestimentorum indui varietate. Ludis delectari et de inimicis con
sequi victoriam et suam fiduciam complere et cum dilectis ratiocinari: vt
aristoteles in epistola ad alexandrum. Nam hylaris anima vigorem viri-
bus tribuit et letari facit. Et naturam excitat: et in suis adiuuat actioni-
bus: vt rasis ad almansorē. capitulo de anime cogitationibus. Et res que
adiuuant hoc totum de foris cum attractione et abstersione subtili sunt
linimenta abstergentia. Sed linimentorum quedam abstergunt abstersio
ne grossa quedam abstergunt abstersione subtili: sicut lauationes et in
unctiones que auferunt veterem cutim et detegunt quod est subtile et fa-
ciunt viam spirituum ad penetrandum ad superficiem cutis. Sed cause
inficientes cutim sunt multe: quedam sunt intrinsece. quedam extrinsece
humores inficientes sanguinem. vt in ycctericia. Et sicut opilationes acce
dentes im membris interioribus. Nam predicte res inficiunt cutim et po-
test auferri hec infectio cum his que in suis proprijs capitulis inueniun-
tur. Sed et rebus extrinsecis facies inficitur scilicet a vento frigore et ca
lore: nam ista aliquando nigram et sepe turpem et corrugatam cutem red
dere consueuerunt. Sed qualiter cutis a predictis incommodis defendi-
tur et qualiter postquam venerint possint remoueri sapientes docent. Di
cit auic. in capitulo de rebus colorem facientibus bonum: custoditur cu-
tis a sole frigore et vento si liniatur ex albumine oui et aqua gummi. Itē
sumatur grossum simile et infunde in aqua deinde cola et misce cum eq̄li
mensura albuginis oui et cutis illiniatur et nocumenta que imprimunt
ab eis causis remouētur et cum limentis. Et hoc est liniamentum quod
ponit rasis in capitulo de pulcritudine quod facit redire cutim ad natu-
ralem dispositionem: cum eius color est mutatus ab aliquo accidenti. ℞.
farinam fabe lenticule ciceris lupini amigdalarum dulcium excorticato-
rum dragaganti masticis hec omnia cribra et tere subtiliter et confice cū
lacte dulci et cāthaplasmetur: et sic dimitte die ac nocte: deinde laua cum
aqua decoctionis furfurum. deinde itera donec cutis reducatur ad id qd
in sua prima dispositione fuit. Sed si corrugatio euenit ex aliquo predicto
accidenti in cute fiat id quod sapientes precipiunt. dixerunt quidam q
balsamuz mixtum cum oleo laurino inunctuz aufert cutis corrugatiōez.
Hec medicina consumit [illegible] naturalem humiditatem corporis et humorez
generantem senectutis accidentia et confortat sensum et omnia principa
lia membra corporis et consumit flegma et melancoliam vbicunq fit in
corpore et clarificat sanguinem cordis et confortat ipsum. ℞. medicinam
que in aere vegetatur et illa cuius minera est planta indica ana. ʒ. iij. Et
medicinam que natat in mari. ʒ. ij. et que egreditur de minera animalis
longe vite. ʒ. i. cē. musci. aā. ʒ. ß. zuccare ad pondus omnium vtere in cibo
antidoto in estate: sed in hyeme adde gar. macis nucis muscate. ʒ. ij. Qd
est in quarto gradu temperatum est aurū. Res que natat in mari est mar
garita. quod in aere vegetatur est anthos: qui est flos roris marini. Qd a
mari proijcitur est ābra que est sperma cete. Planta indica est lignum alo
es. quod est in corde animalis longevite est os quod geneatur in corde cer
ui. quod est esca syrorum est tyrus de quo fit tyriaca. Repens quod est esca

ethyopum est draco. Minera est nobilis animalis est multiplicatio speciei et spiritum et calorum proprie speciei receptis a speculis. Minera nobilis animalis est iuuencula temperata in calore et carnositate formosa: munda: non sudans: nec olens applicata stomacho pro confortatione caloris naturalis non ad vsum veneris. R. anthos ligni aloes. aā. ʒ. iij. margaritarum. ʒ. ij. ossis de corde cerui. ʒ. i. croci musci. aā. ß. ʒ. zuccare ad pondus omnium terantur subtilissime margarite: et os de corde cerui et alia terantur mediocriter fiat puluis.

Aperientia opilationes cerebri

Flos azedrae est arbor: oīum gariofilis: suffumigatio nota magna vēdere lentiscus: nux musc. odorifera: zeni maiorana catacube secunduz quosdā.

Aperientia opilationes colatorij cerebri
Piretrum nigella acetum

Augmentantia intellectum.
Caro aduram emblicus caro gallinarum que sunt pulle.

Conferentia sensibus et rationi
Kebuli ambra
Conferentia rationi tantum
Aloes persicum
Conferentia sensui
xiloaloes kebuli ambra tirus repens.
Subtiliantia intellectum
loquela auis sacrate ad collum suspensa synapis bibita ieiuno
Conferentia obliuioni
loquela auis sacrate. zinz. fucis augmentum mutet assara et est flos habens quinqz colores in conseruatione memorie qui humiditates cerebri consumit et stomachum et epar confortat.
Ledentia intellectum et rationem
mel acre: opium: cepe omnia cibaria fumosa omnia melancolica et valde fleumatica repletio ex cibis et humiditatibus; omne nacorticum secundum magis et minus

Nocentia memorie.

Sufflatio ventorum: ebrietas: et repletio superflua: omnia stupefacientia. Cibaria facientia longam moram in stomacho. Omnia cibaria grauantia. Dormitio multa in meridie: et proprie post repletionem: superfluitas vigiliarum et multiplicitas aque.

Explicit.

Tabula alphabetica.

Tabula alphabetica.

Tabula alphabetica.

Finis.

Index tractatuum huius libri.

Tractatus.

Finis.

